

مقاماتِ معصومی

احوال و آثار و تعلیمات حضرت خواجہ محمد معصوم بن حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہما

جلد سوم

تالیف

میر صفراحمّد معصومی

نواسہ حضرت خواجہ محمد معصوم سرہندی قدس سرہ

متن کتاب

بتصحیح و تقابل

محمد اقبال مجدی

ضیاء الشریعہ آن پبلی کیشنز

لاہور - کراچی پاکستان

جملہ حقوق محفوظ ہیں

نام کتاب	مقامات معصومی جلد سوم
مؤلف	میر صفراحم معصومی، مرتب محمد اقبال مجددی
کتابت	محمد ریاض اعظمی
تاریخ اشاعت	اکتوبر 2004ء
تعداد	ایک ہزار
ناشر	ضیاء القرآن پبلی کیشنز، لاہور
کمپیوٹر کوڈ	1Z442
قیمت	1200/- روپے (کامل سیٹ)

ضیاء القرآن پبلی کیشنز

ملنے کے پتے

داتا دربار روڈ، لاہور۔ فون: 7221953 فیکس: 042-7238010

9۔ الکریم مارکیٹ، اردو بازار، لاہور۔ فون: 7225085-7247350

14۔ انفال سنٹر، اردو بازار، کراچی

فون: 021-2212011-2630411 فیکس: 021-2210212

e-mail:- sales@zia-ul-quran.com

Vist our website:- www.zia-ul-quran.com

لاہوریری کیٹلاگ کارڈ

صفراحم معصومی، میر:
مقامات معصومی

(احوال و مقامات و ملفوظات حضرت خواجہ محمد معصوم سرہندی ۱۰۰۷-۱۰۷۹ھ/۱۵۹۹-۱۶۶۸ء)

لاہور، ضیاء القرآن پبلی کیشنز، ۲۰۰۳ء

۱۔ محمد معصوم، خواجہ ۲۔ سلطنت مغلیہ۔ اورنگ زیب عالمگیر ۳۔ تصوف۔ ہندوستان

۴۔ جلد اول مجددی تحریک تالیف محمد اقبال مجددی ۵۔ جلد دوم اردو ترجمہ ۶۔ جلد سوم متن کتاب

۷۔ جلد چہارم تعلیقات و توضیحات تالیف محمد اقبال مجددی ۸۔ محمد اقبال مجددی، (تحقیق و تعلق و ترجمہ) ۹۔ عنوان

۹۲۲، ۹۷

يَا فَتَّاحُ

رب يسر   بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ   وتم بالخير

سبحان الله وبحمده عدد خلقه ورضا نفسه وزينه عرشه و
مداد كلماته وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ
۱۰ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِّنَ الذَّلِّ وَكَبِيرُهُ تَكْبِيرًا - الله اكبر كبيرا والحمد لله
كثيرا وسبحان الله بكرة واصيلا ولا اله الا الله ،

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ
عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ، محمد رسول الله الذي كان ارسله رحمة للعالمين
فهو شفيع المذنبين و امام الانبياء والمرسلين وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشْدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ
۱۵ رَحِمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمُ رُكْعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَا هُمْ فِي
وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ ،
اللهم صل على محمد المحمود صاحب الشفاعة الكبرى في اليوم
الموعود وعلى اله الا برار وصحبه الاخيار واتباعه الى الدار القرار وصل
على جميع اخوانه من النبيين والمرسلين والملائكة المقربين وعلى اهل
۲۰ طاعتك اجمعين وسلم وبارك بعد كل ذرة الف الف مرة -

اما بعد برخوشه چينان ارباب دلايت وبالانشينان منداصحاب هدايت كه ضمائر
اولوالبصائر آنها را مكمل بجمل تراب اقدام انبياء كرام عليهم الصلوة والسلام گردیده و مقالات

له نسخه "اولو بصائر" ، نسخه م - "ابو بصائر"

اولیاء عظام در افهام آنها پیچیده مخفی نماند که بنده دور از کار و شگسته روزگار و خورده فضل پروردگار منتظر رحمت بی شمار مہبط عنایات قدیمی مورد الطاف کریمی صفرا احمد فضل معصومی بن معرفت دولایت دستگاہ عارف باللہ (۳) مظہر فضل اللہ شیخ محمد فضل اللہ العمری الاحمدی غفر اللہ والوالدیہ وجميع المومنین والمومنات وحسن الیہا والیہ والی سائر المسلمین والسلامت چوں سرمایہ عمر گرامی را کہ اشرف عمر باشد در ہواد ہوس صرف نموده با وجود دریافت صحبت اہل فضل و عرفان غیر از تقصیرات امری^۱ نفرمودہ ہر چند کہ سنین عمر ضائع کرد و بہ چہل و پنج رسیدہ بہ ازل عمر ہم نہ انجامیدہ ، اما نصیحت ہای معرفت شانرا از دست دادہ سر بہ جیب خجالت نہادہ - شعر

حرفت العمر فی ہود و لعب   فآہا ثم آہا ثم آہا

چہ شود اکنون کہ کار از دست رفتہ   ز مایم اختیار از دست رفتہ

اما از آنجا کہ سبقت کرم بر اہل عصیانست و سابقہ عنایت شامل حال ایشان آیہ لا تقنطوا من رحمۃ اللہ ان اللہ یغفر الذنوب جمیعاً^۲ انہ هو الغفور از آوان طفولیت تا دقت کتابت با وجود کثرت جنابت از حضرت قوی قدرت تعالی شانہ غیر از لطف و عنایت امری مشاہدہ نہ نمودہ از آنست کہ مقربان بارگاہ صمدیت و کاشفان اسرار ہویت کہ ہر یک شہباز بلند پرواز از دای ناسوت تا تحت گاہ جبروت بودہ و این راقم سیاہ کار بآہنہاد عوی ارادت می نمودہ از عنفوان جوانی و تہیہ اسباب کامرانی عنایات وافرہ و بشارت متکاثرہ بحال خود میدیدہ می شنیدہ بعد از انتقال آن ہادیان وادی کمال ازیں دار پر طلال یعنی قدودہ اہل اللہ واقف اسرار لی مع اللہ سلطان العارفین حضرت شیخ محمد صبغۃ اللہ حیو قدسنا اللہ سبحانہ کہ ایں فقیر برخی از احوال و اقوال و افعال و کرامات آنحضرت رسالہ علیحدہ تصنیف نمودہ مسمی بہ معدن الجواہر گردانیدہ و والد بزرگوار عالی مقدار کہ نام شریف آن مظہر فضل اللہ سابق مذکور شدہ مع ہذا ذکر خوان صاحبین مذکورین در آخر ایں کتاب ثبت خواہد یافت ان شاء اللہ تعالی مدد ہای فردان از اردارح طیبتہ اکابر در اسفار و احضار فی جمیع الاماکن والدیار نہ آن قدر محسوس گردیدہ

۱ نسخہ د - ادلہ بصائر، نسخہ ۴ - البصائر ۵ نسخہ ۴ - "امری" ندارد ۶ نسخہ ۴ "نفرمودہ"
 ۵ م ازل ۵ د - "بلند" ندارد ۶ د - "واقر" کہ د - اماکن

که بیان آن در سک تحریر تواند کشید بلکه دریں مرتبه که به دطن مالوف اعنی به دارالارشاد حضرت سرزند به مضی مدت سه و نیم سال رفته بود، جناب سامی حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ که اسم مبارک آنحضرت عالی مرتبت عنقریب مذکور میگردد ان شاء اللہ تعالیٰ آن قدر عنایت بے نهایت بر خود یافته که به شرح آن بیان برتابد، علی الخصوص وقتیکه به زیارت روضه مطهره مشرف می کشید اکثر چنان می شنیده (۴) که گویا آنحضرت والا منزلت از تربت خلد رفعت برآمده در این فقیر در آمدند، بعد ازین که به محل سکونت می شتافته به همان حالت در خود می یافته، علادت که ازین معنی حاصل روزگار این عاصی سیاه کار میگرددیده، هیچ وجه در معرض اظهار نمی توان آورد که ذوقی است نه بیانی و بعد از این که بعضی از مخالفین که بعضی آنها دشمنان دین متین اند که سبب اختیار این سفر سعادت ثمر دولت اثر گردیده، نیز از جناب حضرت ایشان برکات این سفر بسیار فهمیده با وجود که مرض صعب مشرف به هلاکت باشد کشیده بود در عین نقاهت بلکه قدری از مرض مانده که به علادت خاطر پادشاه سفر نهاده هنوز سفر مقرر داشته نه رسیده که بتقریب است و فی الحقیقت به تقاضای قسمت چند روز در شاه جهان آباد اقامت در زیده به نوعی مرض مهلک مبتلا گشته^۵ رفته امید از عبور گسسته که به ناگاه از یاری بخت اقبال و از توسل آن ولی عظیم الحال و المقال و از فضل کریم ذوالعز شأنه در معامله به مشرف ملازمت حضرت رسالت خاتمت بیت

رسول هاشمی شاه رسولان محمد قبله صاحب قبولال

۱۵

علیه و علی آلهم من الصلوة افضلها و من التسلیات اکملها مشرف گشته که گویا در بنده خانه بر پاکی میانه سوار شسته اند و خلفا را رابعه رضی اللہ تعالیٰ عنهم اجمعین و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنه و حضرت ایشان و والد بزرگوار بادگیر اعزه عالی مقدار حاضر و حضرات عالی درجات از بین و یسار سفارش این گناه کاری فرمایند. چنانکه اثر آن بر خود می یابد و این دید تا سه روز متصل بیک پنج استیلای تمام یافته و بر اقبال دولت نازمی در زیده تا آنکه برای مزید اتقان^۶ و استحکام ایقان^۷ لیلۃ البدر شهر شریف ریح الثانی که باشب جمعه اتفاق ساخته نور چشم ارجمند بودا و دنیا را احمد سلمه اللہ سبحانہ

۲۰

۱- میان بیان ۲- میدیده ۳- دضعف ۴- م- یادراین ۵- م- چند روز بیاض
۶- م- مرض مهلک مبتلا در نسخم بیاض است ۷- ایضا ۸- م- رضی اللہ... و در نسخم بیاض
۹- م- می باید ۱۰- م- داشته ۱۱- م- ایقان ۱۲- م- اتقان

که رفیق اسفار است و محرم اسرار در منام سعادت اثمار دولت انجام بشاہدہ با کمال حضرت
 سید الانبیاء و امام الاصفیاء بدر رسالت آفتاب نبوت بالانشین مسند افلاک و والاکمین خلق لولاک
 و صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ و صحبہ وسلم و بارک مشرف گردیدہ کہ بالا کرسی نشستہ اند و جمعی بگرداگرد
 موافق مراتب خود با ایستادہ اند نظر کرم بجانب ایں غلام خانہ زاد موردی خود کردہ اند از غایت
 غنایت و نہایت اُمت پروری سبقت^۱ در بعضی مقدمات کہ شائستگی شفاعت حضرت خیر البشر
 داشتہ باشند و بغیر از امدادات آنسر و کائنات بر آمدن (۵) آل امور از متعذرات^۲ است فرمودہ
 بہ بشارت حصول اموری کہ بعد استفسار معروض داشتہ بود سرفرازی فرمایند بعد از اں در خطاط
 فرزند بشر بہ کمالات بلند بعضی از مطالب ضروریہ دیگر کہ خاطر شریف داشتہ و بصریح بشارت
 اتیان یافتہ مخطور میگردد کہ ہر چند از امور بشرہ خاطر جمع گردیدہ، اما اگر ایں امور باقی ماندہ ہم بشارت
 صریحہ یا بم کمال انبساط و فرخندگی حاصل روزگار خواهد گردید۔ شخصی از حاضران کاغذی بدست
 آل سعادت آثار می دہد و میگوید کہ مرقوم بخط انور است، چوں بہ مطالعہ آل مشرف شد دید کہ
 بہ بشارت امور^۳ مخطورہ بشرہ فرمودہ اند والحمد للہ سبحانہ۔ مصرع
 کہ مستحق کرامت گناہ گارانند

بلی "شفاعتی لا ھل الکبائر من اھتی" حدیث شریف است۔ رباعی :
 اگر ہر موی من گردد زبانی   ز تو را نم بہر یک داستانی
 نیارم گوہر شکر تو سفتن   سر موی ز احسان تو گفتن
 دیدن آنحضرت رحمت در رحمت است فکیف کہ بایں قسم بشارت و عطیات سرفراز فرمایند
 "من رانی فقد رانی الحق"

زہی مراتب خوابی کہ بہ زبیداریست
 والحمد للہ علی الاحسان و علی جمیع نعماتہ تعالیٰ اللہم صل وسلم علیہ و علی آلہ و صحبہ و انصارہ
 و اتباعہ بعد کل معلوم مک۔ اما باید دانست کہ ایں فرزند سعادت آثار (ابوداؤد نسبی از احمد)
 پیش از وصول ایں دولت قبول بیک شب در خواب ببقار سعادت نما امیر المومنین و امام مسلمین

۱۔ م۔ یگین ۲۔ د۔ بودند ۳۔ م۔ استفسار ۴۔ م۔ مور
 ۵۔ م۔ متعذرات ۶۔ د۔ امورہ

حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ امتیاز یافته که به بعضی مشورت حضرت فاروق اعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ که در آن وقت نیز تشریف همان منزل لطیف دارند بلکه خلفای راشدین رضوان اللہ تعالیٰ اجمعین هم در آن مقام حاضرند شفاعت این نور دیده سعادت رسیده در حضرت کثیر الابهت رسالت پناه صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبه می نمایند به برکت آن شفاعت به حصول این دولت مشرف گشته -

- ۵ بی بے وسیله بے مطلب رسیدن دشوار است وابتغوا الیه الوسيلة برای مدعا شایسته اولوالابصار است، وچون عنایت آنسرد علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام بتوسل آن خلیفه اول و استصواب خلیفه ثانی بلکه از نظرات خلفاء اربعه رضوان اللہ تعالیٰ عنہم بامتیاز این دولت عظمی مستعد نیز گشته بحکم آیه کریمه : واللہ یختص برحمته من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم مرتبه ثانی بعد تفادیت سه شب که شب دوشنبه آینده باشد باز به جمال جہاں آرای حضرت (۶) سید الاولین و الآخرین علیہ و علی آلہ و صحبه من الصلوٰۃ افضلها ومن التحیات اکملها مشرف گشته ۱۰ و چند قدم در تعاقب شهنشاه و الاجاه سعادت تمام گردیده و از الوش خاصه که حلوائی ملا و بخش باشد باین فقیر یعنی راقم این کتاب یافته که هر دو به جلالت فوق التحریر و التقریر تنادل نمودیم، مصرع :

باکریاں کار ہا دشوار نیست

قبل من قبلہ بلا علة - مصرع

داد ادا را قابلیت شرط نیست

۱۵

(شعر)

چه مبارک سحری بود چه فرخنده شبی آں شب قدر که این تازه براتم دادند

- والحمد لله رب العالمین و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد و آلہ و صحبه اجمعین - باز چون فضل کریم دہاب و رحیم مفتوح ابواب اقبال بر آن فقیر زاده (ابو داود نیاز احمد) فرخنده احوال مفتوح گردانیده بحکم آیه کریمه و انک لعلی خلق عظیم مرتبه ثالث دستگیری ۲۰ اکمل فرموده به تفادیت یک ہفتہ شب سه شنبه آینده در منام مرتفعہ بر آن مقام به دیدار طلعت انوار آن اعجاز مساکین را نواختند و الثالث بالخیر را در حق او صدوق فرموده به سعادت دارین مستعد ساختند می بیند کہ گویا بر کنارہ پشتہ دیوار ایستاده و عالم بسیار کہ شمار آن ہا در نگار

لحم - بعد ۳ م - مستعد ۳ م - مرتبه ثانی ۳ م - دارا ۳ م - مرتفعۃ المقام

خانہ خیال نہ گنجد در زیر پشته^۱ آن دست بسته بہ خضوع تمام قیام دارند و روی رحمت بہ کمال
 عنایت بطرفی کہ ایں اذنائی است ایستاده بود گردانیدہ معاملہ اورا از خضیض پستی بہ آن رفعت
 رسانیدہ و با حضور مقربان ساطع النور مذکور عطا یاد مواہب کہ باین باید کرد در میان دارند آری ہر گاہ
 وجود شریف آن عنصر لطیف رحمت عالمیان باشد و ما ارسلک الراحۃ للعالمین ایں طور
 غلام پروری و بندہ نوازی مستبعد نہ بودہ - بیت :

۵

بشری وقد الجز الا قبال ما وعدا وکوکب المجد من افق العلا سعدا^۲
 ذالک فضل اللہ یؤتی من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم - و پیش از دیدن ایں رویای
 ثالثہ بیک شب ملازمت حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز مشرف گردیدہ بود چنانچہ پیش
 از وصول دولت اولی ممتاز شدہ بود کہ در ماسبق ذکر او گذشت التھم صل علی محمد والہ
 وصحبہ فی الاولین والآخرین و فی الملاء العالی الی یوم الدین -

۱۰

شمول نعمت ہنیہ و طلوع دولت بہیہ کہ در ایں سفر خیر الاسفار بہ فضل الرحیم الغفار بریں
 عاصی دور از کار پرتو انداز گردیدہ و از خاک مذلت برداشتہ بر افوج افلاک رسانیدہ ہمہ را از توجہ
 پیر بزرگوار و مرشد عالی مقدار قطب الطریقت غوث الحقیقت بدر الزہاد و شمس الاولیاء و قدوۃ
 ارباب سلوک و قبلۃ الملوک و الصلوک العالم النخیریہ (۷) و العارف الکبیر حضرت متعالی منقبت
 واقف اسراری مع اللہ سلطان العارفین الشیخ محمد صبغۃ اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ والد بزرگوار
 آل عالی حضرت متعالی منقبت و هو امام الانام^۳ شیخ الاسلام مصباح الظلام و
 منبہ النیام الاجل الا کمل البارع الا ورع فارس مضمار الخطاب
 حارس اسرار خطاب الکتاب الناطق بالحق والصواب مثل جده
 الا شرف عمر بن الخطاب مشید ارکان الملة والمستظهر من المائم والمذلة
 قیوم العالمین وارث الانبیاء والمرسلین معدن الخیرات والبرکات
 منبع المکارم والحسنات الذی یترصده من تصرفہ نیل المقاصد والمرادات
 و یترقب من تلطفہ حصول المارب والسعادات -
 لا یدرک الواصف المطری خصائصہ وان یک سابقا فی کل ما وصفنا^۴

۱۵

۲۰

۱- م- آن پشته ۲- د- عطا یا ۳- م- مستعد ۴- م- بیاض (مصرعہ ثانی) ۵- م- بیاض - ایں ... رویای
 ۶- م- متعاقب ۷- م- امام الامام ۸- م- مصرعہ ثانی "وان یکن سابقا فی کل ما وصفنا"

هو الشيخ المکمل والواصل المتوصل والصابر المتحمل والشاكر المتجمل سيدنا
ومولانا ملاک الدین وقایة احکام المتین، الفاروقی النسب والمحمدی الحسب
السرهندی المولد والقدسی المحتد ۛ

آنکه نامش بزبان بردنم از بی ادبیت
یک زانخا که زبان نیز سعادت طلب است
قطب حق بادی دین خواجه محمد معصوم
ظاهرش جمله بانوار شریعت روشن
کعبه شد بر قد او خلعت قیومیت
آری این خلعت فاخر به چنین قیومیت

حضرت ایشان رضی الله عنه وقد سنا الله تعالی بسره العزیز والمنة - زیرا که صدور این سطر
برکت اشارت و بمن بشارت در عین مضیق و اضطرار به ظهور پیوسته و مستحق این همه غنایات
گشته بشکرانه این نعمت خوشگوار و دولت تازه بهار تفکر تمام و تحیر مالا کلام داشته که در عوض آن
ادانماید و کفارت معاصی مسطوره به چه منوال نموده آید که هنوز درهای توبه مفتوح اند و اد تعالی
رؤف و رحیم به کدام عذر کار امروز به غر و سپارم و به لیت و لعل وقت را به گذارم هر چند از کثرت
جنایات به حکم شفاعتی لاهل الکبائر من امتی مورد این همه تفضلات گردیدیم (۸) و از
خود گذشته باین همه معاملات بجای رسیدیم اما تا توبه صریح به ظهور به انجامد، خاطر شکسته تسلی نیابد
تا آنکه در این حبس دولت کشا و قید دولت نما که قید المار شد من قید الحدید واقع است -
مفتاح خلاصی از مشکلات دارین می جستم و مصباح بیت النظمات کونین ازین توجیهات
حضرت ایشان مسألت می نمودم که به ناگاه به حکم حدیث شریف اتقوا فراست المومن
فانه ینخطر ینفد الله از زبان حلاوت نشان فرزند ارشدار جمند بشر به کمالات بلند
(البوداود) نیاز احمد مدظله برآمده که اصناف مواهب و عطایا درین کثرت ذنوب و خطایا از
حضرت و اهب بر یا تعالی شانه و دفع امراض و بلاء که بیامن انفاس ۛ

آل مسح علت جسمانیان
آفتاب عالم روحانیان
اعنی جناب سامی حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه مشهود گشته اگر این عزت غربت و گوشه

له م - محمد ۛ ۛ م - گذشته ۛ ۛ در خطار ۛ ۛ م - عزت

مسکنت به تحریر بعضی از حالات بلند و مقالات ارجمند و مکاشفات علیه و مخاطبات سنییه و تصرفات ظاهره و کرامات باهره آن قبله درویشان با ذکر برخی از احوال ابناء کرام و اقرباء عظام و خلفاء و الامتقام آن امام صفایکشان که اظهر من الشمس و اجلی من القمر است بسرود که مفتاح کنوز مشکلات و مصباح رموز مجملات خواهد شد از آن جا که پستی استعداد و غلبه منقصت در نهاد خاطر و ضعف طبیعت از مدت شعور همواره در نظر بصرت حضور داشته در جواب آن بلا و لغم لب نتوانست کشود تا آنکه آن فرزند ابوداؤد (نیاز احمد) مکرر به اظهار این تمنا به شوق فوق الفوق و حلاوت کثیر الذوق دهن شیرین گفتار و زبان شکر بیان و آن نمود که مقصود از تحریر این احوال و تقریر این اقوال نه خود ستانی و ظاهرا رانی است بلکه حل مقاصد این جهان فانی که مانع جمعیت و امانی است و یسر مواقف آن جهان باقی در غلبات حزن و پریشانی است - درین ضمن باطل مناسب فیض و آئی و کفایت منتهی است و الا برای نفوس خود ها که به علت گرفتار ماسوا ربلا اند شفاء العلیل و سعادت جاد دانی است - گفته آن فرزند بسی زیبا و دلنشین و مقبول خاطر عزیز افتاد و کفایت فوت صحبت اکابر که سابق مذکور شد و معاصی دیگر که تا دم تحریر شامل حال دارد به ازین نیافت و بایں بهانه گنجینه معرفت و درهای رحمت بر خود بر طالبان سعادت مندان بکشاد و عین ذکر صاحبین به تنزل رحمت بباد هر خاص و عام دارد و بترانه (۹) قطب بحق غوث مطلق بودی ای قیوم حق را هم حقیقت هم مجاز است به من و امن ترا مترنم گردیده میسر :

در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست

۵

۱۰

۱۵

بحکم منت سه استخاره نموده پیش از شروع استخاره اولی به مشاهده جمال باکمال ایشان قدس الله سبحه بسر الاقدس مشرف گشته که گویا دوات و قلم و کاغذ درید بیضا دارند و بر زبان الهام ترجمان کلمات عجیبه و نکات غریبه در مدح این مقامات نجسته ریاضت می آزند و می فرمایند در قبول فی معروضه فرزند نیاز احمد که تالیف الهامات قیومی و مقامات معصومی مابعد گشته توقف و تعویق ازین امر مستحسن و لطیف هیچ وجه مناسب حال اهل کمال نیست و این نسخه شریف شکرانه ایست بر عطیات ماضی و حال و مشرده ایست که برای دولت و اقبال همتی است تازه و صلا و طلیست

۲۰

۱- در را ۲- دانی ۳- م- کفایت المنتهی ۴- د- شفاعتی ۵- م- سعادت مند
۶- م- ترانه ۷- م- من و امن تو ۸- د- ایات ۹- م- قول

بی اندازه کفارتست مامل بشارتست مقبول رباطیست عظیم و صراطیست مستقیم آبی
 است حیات و بای است برای نجات ظرفیست پُر از یاقوت و حرفیست از لاهوت
 قاصدیست خوش خبر و مقصودیست پُر هنر عاشقیست صادق و معشوقیست واثق هدایه ارباب
 قلوب و قایه اصحاب قلوب در لیست فرید و کوکبیست وحید ۷

۵ فَنِي كُلِّ لَفْظٍ مِّنْهُ رَوْضٌ مِنَ الْمُنَى وَفِي كُلِّ سَطْرِ مِّنْهُ عَقْدٌ مِنَ الدَّرَرِ
 نامه ایست عنبر ریز و خامه ایست عطر آمیز نظمی است مصفا و نثری است متفاثر بتیست از
 نسیم و نکستی است از جنت نعیم خاتمی است از عقیق و هاتمی است به تحقیق زرگیست شهلا و
 لاله ایست حمر باز لیست بلند پرواز و ناز لیست دلگداز شب چراغ و کوثر لیست خوش دماغ
 صحن ایست وسیع و نشیمنی است رفیع مقامی است بلند و کلامیست ارجمند مہمان است
 عزیز و نشانی است بامیز نکته ایست زنگین و کلمه ایست دلنشین متاعی است عالی و
 ۱۰ جوهر لیست متلالی نهر لیست انیق و بحر لیست عمیق شاید لیست هوشیار و مشهود لیست تازه بهار
 ذکر لیست از حضرت قیوم و فکر لیست از دولت معصوم ۷

هزاران تازه گل دروی نهفته دوصد زر گس به خواب ناز نهفته

چون این کلمات بزرگ القاب با قربت بان که حاصلش مشعر به این کلمات فاخره باشد
 ۱۵ بی واسطه ممکن خاطر را تم حرف گشته معرض به عرض آن مقرب روف تعالی که عدم استطاعت و
 قلت بضاعت این آواره ایست فطرت به بندگان (۱۰) عالی حضرت روشن و هویدا است و
 تشتت خاطر من جمیع الوجوه ازین سفر کرامت اثر برای مہر انجلای آل والا منقبت پیدا به
 پاسخ لعل شکر باری کشایند که از تو حرکت و از ما برکت مگر به سمعت نه رسیده ازین جانورینده مائیم و
 فرمایند ما به جمیعت خاطر اشتغال این خیر الاذکار همیشه بهار نما که این نونمال طراوت اقبال و
 درخت بزرگ بسیار نفع دار خواهد گردید، ان بشار اللہ تعالی ابجد و در آشتہار کالشمس فی رابع النہار
 خواهد گردید ان شاء اللہ تعالی و چون دو گانه استخاره گذارده خواندن دعای استخاره مشغول گشتم
 می بینم که شخصی از طرف راست بر رومال سُرخ نفیس مبلغ دو اشرفی و چند روپیہ به فقیر میدہد و
 می گوید کہ حضرت ایشان برای خرچ سیاہی و قلم و کاغذ عنایت فرمودہ اند و می فرمایند کہ

لہ م۔ کوکبہ ۷ در صحبت در تبع ۳ م۔ تکلمہ ۴ م۔ (ورق پاره شدہ است) ۵ م۔ ثمر

یوم النخیس که فردای آن شب بود شروع این امر عظیم القدر بحکم بارک الله فی سببها و خمیسها روز مبارک در همین شهر ربیع الثانی که بایت رحمت اعلیٰ حضرت رسالت خاتمت علیه و علی آله الصلوٰة والسلام ترا در معالیه و پسر تو در منام مشرف گردانیده اند - باید نمود باز در همان شب وقتی خواب می خواست که دراز به کشی بیند که حضرت ایشان شرف حضور دارند می فرمایند که نام این نسخه مقامات تاریخ عنوان آن "منفتح اهل السعادات" باشد هر چند هر یک از فقرات مذکور و نامیست شریف اما چون حل مشکلات را مفتاح می جستی بتو برای هر خواننده روح فرزا است فردای آن شب دو استخاره دیگر نموده و غایات دیگر نیز در حق خود و فرزندان جمند بر خود و سعادت آثار در روز پنجشنبه سنه هزار و صد و سی و دو که از لفظ (ماده تاریخ) پیدا است - بست و ششم شهر ربیع الثانی فی سال اول از جلوس سلطان الاسلام ظل الشی الخانی الامام خلیفه الله فی العالمین غیاث الاسلام و نصیث المسلمین به زیر این خمیده طاق میناد و چشم آدمیت زد دست بیا ابو المنظر ناصر الدین محمد شاه بادشاه غازی خلد الله تعالی ملکه و سلطانه و "افاض علینا و علی العالمین بره و احسانه" قدم در بنیاد این دیوار استوار به موجب امر شریف القدر بملاحظه مصالح و کلکار نهاد متوکلاً علی الرحیم الغفار معلوم هر خواننده سعادت مند و شنونده بخت بلند بار که احقر الانام قبل ازین به هشت سال در همین بلده دار الخلافه در خواب به شرف صحبت حضرت ایشان مشرف گشته گویا کلید دولت جواله این فقیری نماینده ازاں بازکشایشهای (۱۱) فرادان بر حال خود مشاهده نمود -

اما الحال آنچه معلوم شد تعبیر آن این کلید اُمید بوده که به ظهور پیوست

دری فیض است منشین از کشانش نا اُمید این جا

برنگ دانه از هر فصل می روید کلید این جا

مانا که این تعبیر ساطع النور گویا بالفعل از جناب حضرت ایشان رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ (خواجہ محمد معصوم) استفادہ می نماید - چنانچه در ترقیم این حدود کرامت مالوف هم خود را نمی یابد و قلم بدست آنحضرت می بیند (مصرع) زبان زما بوده و گوینده او

بلی چوں کتاب از آنحضرت است کاتب هم آنجناب باشند رجا از قاریان شکر مقال و سامعان فرخنده احوال

له - د. سعادت ۲ م - خمید ۳ کلمه و اوین در نسخه د ندارد ۴ م "القدر" ندارد

۵ م - نهال ۶ م - فرمایند ۷ م - مستمعان

آنکه کلام والا مقام این مقامات معصومیه و ریایات قیومی را به حسن قبول پیش آیند و با ادب تمامتر
استماع نمایند و اگر در جای حرفی و ادای از راه کمال علو و رفیع منزلت به فهم شان نیاید علم آن را
مفوض به قائل آن دارند که این طائفه علیه در اظهار اسرار خفیه در میان نیند

از تست طلسم این خزانہ من هیچ نیم دریں میانہ

معنی تو رہی چنین شکر فم من جلد کتاب صوت حرفم

۵ بالجمله بر دوستان فتح امید را کلید و بر دشمنان قبح را قید حدید بر معتقدان رحمت است آشکار و بر منکران
زحمت است بے شمار، اجبار را نعمت است و اعداء را نقت، مقبلان را دولت است و بر مدبران
خسارت مریشان را دوار است و اسیران را دُعا رنجوران را شفا است و مہجوران را دُعا، اولیاء را
عظیم عظمت است و اصفیاء را برہان و بر اشتقیاء رحمت است بے این و آن

۱۰ من آنچه سزا است با تو گویم ہاں کج منشیں کہ راست ترامی گویم

و نیز ملتس از قاریان سعادت مند دشمنان ہوشمند آنکہ چون وقت شان ازیں اسرار غیبی و
انوار لاریبی جلالت پذیرد جامع آن را بہ دُعا و فاتحہ دستگیری فرمایند و این را قم را نیز در دُعا می
خود مشغول داند وانی الیوم ادعونی بالخییر یوم قد دعای سبحان ربک
رب العزت عما یصفون و سلام علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین۔

۱۵ الحال بہ موجب ارشاد آن قطب الاقداد بہ مقصد اقصیٰ و مطلب اعلیٰ در آویزم گلبرگ بہار
بر سر و دستار ہوشیار بریزم رو ہائی پردہ نشین را (۱۲) بہ تماشا آرم و نظار گیان شیدا را بہ تمتا
نہ گذارم افسردہ روحان را شاد کنم و پژمرده روحاں را آزاد سازم، قفل در بسته را بہ مفتاح رسام
و خانہ تاریک را مصباح نمایم اگرچہ این ناقابل روزگار را شائستگی و لیاقت معافی کجاست۔
اما چون حضرت ایشان دستگیری نموده بجای رسانیدہ اند، ہرچہ گویم رواست، ابیات (مثنوی)

۲۰ من آن خاکم کہ ابر نو بہار می کند از لطف بر من قطرہ باری

ولی چون شرم را برداشت از خاک سزد گر بگذرام سر زان سلاک

اگر بر روید از تن صد زبانم چو بہرہ شکر لطفش کے تو انم

۱۔ م۔ رفعت ۲۔ م۔ "عظیم" ندارد ۳۔ م۔ راست گفتن ۴۔ م۔ پریہای ۵۔ م۔ صبحاں
۶۔ م۔ مثنوی ندارد ۷۔ م۔ نو بہاری ۸۔ م۔ شہ

یکے از مشاہد عنایت حضرت ایشان برای کمترین وفدوی آستانہ ایشان این است کہ بعد شروع تحریر
 این مقامات لطیفہ نکات بہ پنج روز کہ روز دوشنبہ وغرہ جمادی الاولیٰ بود در قیلولہ نیم روز
 بین النوم والیقظہ می بیند کہ گویا بر لوح محفوظ نظم افتاد و دریں جامی بیند کہ بر صفر احمد
 (مؤلف کتاب حاضر) دولت رسید، والحمد للہ سبحانہ علیٰ ذلک این بشارت صریحہ و اشارت صحیحہ
 جمعیت رسال خاطر شکستہ دلائل گردید و جمع قاریان با اخلاص و سامعان کثیر الاختصاص نوید تازه و
 امید بلند آوازہ بخشید چنانچہ در ما سبق بہ عبارت رائقہ و اشارات شائقہ تقریر نمود۔ قطعہ ۱۰

بشری ترا کہ دولت اقبال او نمود   انجامزد عہدہ کرد و نقابی ز رخ کشود
 در آسمان رفعت شمس برآمدہ   نوری ازاں بتافتہ اندر جہاں نمود
 و این کتاب اساس المعرفت و نسخہ کثیر البرکت مرتب بر مقدمہ و نہ منقلح و خاتمہ کردہ و ہر نقلی و
 روایتی کہ در اں باریاب گشتہ از کمال صحت رواۃ و صدق ناقلین مصفا تر از آفتاب گشتہ۔
 و این فقیر قاصر التقریر چوں منظور عنایت حضرت پیر دستگیر است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ سنت
 محرران احوال اولیای کرام فی جمیع الکلام بر نفس خود فرض نہ کردہ اما حتی المقدور واجبات ایشان
 از دست ندادہ بلکہ ہمہ ممکن مستحبات ایشان نظر را رواندہ۔

منت کشم ز شیشہ غیر   خود ساقی خود شوم دریں دیر
 و ما توفیقی الا باللہ علیہ توکلت والیہ انیب لا اله الا اللہ واستغفر اللہ ولا
 حول ولا قوۃ الا باللہ۔

۱۰ م۔ شواہد   ۱۱ د۔ اندازہ   ۱۲ د۔ لفظ "قطعہ" ندارد کہ م۔ بقای
 ۱۳ م۔ زیر

مقدمه

دانا و آگاه باش که اولاً نسبت علماى خود به بندگان حضرت ايشان قدسنا الله سبحانه
بسرہ الاقدس مذکور و محرر گردانم تا در محل روايت روايت تمامه به حصول انجاميد که اکثر ذکر احوال
حضرت ايشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ (۱۳) به روايات والدين شريفين ايس را قم مندرج خواهد گرديد،
۱۰ ان شاء الله البعيد و مرا از ذکر تفصيل ايشان تا در محل هر روايت فراغى بدست آيد که صاحب نظر آل
بالابند و عالی فطرتان سخن پسند در قيد روايت از محل شائسته بيار خواهند پيچيد و در رنگ روايات
احاديث مکرمات به صحت و معتم خواهند رسانيد، آنکه شرافت نسب و نجابت حسب منظور خاطر دريا
مقاطر باشد

۱۵ ازاں صيقل که بر آئینه کردند ز لوح سينه ام بي کينه کردند
بلکه اظهار بزرگى از راه نسب به موجب آيت کریمه إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ خلاف نص
قرآنى بود ثانياً نسب حضرت ايشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ با ذکر اسامى آبای کرام آن قبله در ویشان
به موافق دستور العمل نويسندگان بيان کنم و بعضى از اشعار مدحيه حضرت ايشان که در وقت تحرير
در قيد حافظه دارم براى حصول سعادت عظمى و حصول دولت کبرى مرقوم گردانم تا ترابصارت کامله
بر احوال ايشان پيش از استماع حقائق بلند و قائل ارجمند ازاں امام صفاکيشان حاصل آيد و مرا
۲۰ از تکرار کلام سعادت انجام بجهت آنکه ذهن قارى و مستمع مشتت نشود و استغنائى رو نمايد
هر چند تکرار مندايه در محل استلزام و تبرک نزديک علماى معانى بسى زيبا و محمود است اما نام نامى
حضرت ايشان ما را مقصود است به تکرار بيارند و ذکر خواهد شد ان شاء الله تعالى پس مقدمه

له م "و" ندارد ۲ م. ايشانان ۳ م. نمر ۴ م. نسبت ۵ م. تشت

منحصر بر دو مطلب گشت و هر مطلب کنوئیت از کنوز معرفت و خزینة ایست از خزان رحمت
به موجب عند ذکر الصالحین تنزل الرحمة - پس هر مطلب به لفظ "کنز"
مذکور می گردد.

کنز اول

۵

(احوال والده مولف یعنی دختر حضرت خواجه محمد معصوم)

راقم بی مقدار نبیسه دختری جناب حضرت ایشان است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ، چنانچه بالفعل
در وقت تحریر در فرزندان بلاد اسطوخودوس حضرت ایشان غیر از حضرت والده ماجده احقر سلمهاریه،
دیگری در قید حیات نیست، مکارم اخلاق و محاسن اوصاف آن فریده الدهر و وحیده العصر
نه از آن قبیل^۱ اند که قلم به زبان شکسته رقم تواند زد و حالات عجیبه و کرامات غریبه که به طریق
تواتر از ایشان محسوس خدمه عقبه علیه است نه آن قدر (۱۴) اند که کسی از آنها یاد کند،
سخاوت ایشان مشهور آفاق و عبادت ایشان از تائید الهی از قوت بشری مالا یطاق همت ایشان
مصرف و ظائف طاعات است و به همت شان مالوف به اتباع خیر البشر علیه و علی آله افضل الصلوة
و اكمل التسلیمات غریب پروری و نامرادی پرسی طریقه علیه ایشان است و بیمار پرسی و عطیه خفی
شیوه مرضیه شان - قبل ازین به چند سال سیر و سیاحت اکثر بلاد مثل کابل و پشاور و دلاهور و
ملتان و شاه جهان آباد و اکبر آباد و گوالیر و فیما بین ذالک به همراه والد بزرگوار این راقم
دور از کار هم فرموده عالم عالم از نساء گم کرده راه را به شاهراه هدایت آورده اند و بسیاری از
غافلات را ذکرات گردانیدند.

۱۰

۱۵

والحال قریب پانزده سال است انتقال آن قبله ارباب کمال روی داده و ایشان
در وطن مالوف^۲ خود یعنی دارالارشاد حضرت سرهند به استقامت تمام و عنایات فوق الکلام نشسته
اند که هرگز از آن بلده معظمه اصلاً بجنبیده اند، مرخصان صوری بتوجه ایشان سفاری جویند و
علیلان معنوی در تصرف شان راهی به جمعیت می پویند، مقبوله حضرت ایشان اند و بشره به
بشارت علیه و کمالات جلایه ایشان بنت صغری حضرت ایشان اند، اما به معنی کبری بلکه

۲۰

۱ م - قبیل ۲ م - دیکس ۳ م - مالوف ۴ ذکر از آن

شرح ادحیف است با اهل جهان ، همچو در عشق باید در نهان
 لیک گویم وصف او تاره بزند پیش ازاں کز قوت او حسرت نخرند
 حدیث غایت حضرت ایشان بر خود اکثر مانند کوری فرمایند و بیان کیفیت های آنحضرت
 عالی درجات پیش این پس ماند هامی نمایند، ازاں جمله اکثری این عاصی شرمندہ کار را به بشارتی
 ۵ که از جناب حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ درباره او معلوم فرمودند به بیان آن مسروری سازند
 آن بشارت نخستہ اقبال در اشارت فرخندہ قال در زیر قلم طراوت رقم میدر آید به گوش ہوش
 باید شنید و ہوندا :

حضرت والدہ ماجدہ را در ایام حیات حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ فرزند نرینہ نخستینہ
 ۱۰ بہ ظہور آمد در احباب فرحت بی حساب سرایت نمود و آن طفل ہوشیار در دور و زایں بے وفائی
 دنیا ی دنی را شناختہ مرکب حیات را بس بی اعتبار دانستہ بہ سفر آخرت بہ شتافت ۷
 خانہ زین است دنیا عیش او پادر رکاب شہسوار است آنکہ زینجا زودامن چید رفت
 بر ہمہ دوستان فرحت رسیدہ غم و حزن دامن گیر شدہ و بہ حضرت والدہ (۱۵) ماجدہ
 زیادہ از ہمہ بہ ظہور پیوست تا آنکہ این خبر بہ سمع مبارک حضرت ایشان رسیدہ ، ازاں باز ہر گاہ
 ایشان را می دیدند می فرمودند کہ با ما حق سبحانہ تعالیٰ نعم البدل عطا فرماید و ہر چند کہ ایشان را
 ۱۵ بعد از این دُعائے مستجاب فرزندان دیگر ہم بہ ظہور آمدند کہ کلاں ہمہ آن ہاشمخ عزالدین احمد قدس سرہ
 بود کہ خیلے منظور حضرت ایشان بہ نظرات غایت و مقبول آن قبلہ درویشان مقبولیت بی غایت ۷
 چنانچہ اکثری از غایت حضرت ایشان کہ در بارہ ایشان مسموع گم دیدہ در مفتح ہفتم در ضمن
 احوال حضرت قبلہ گاہی قطب الاقطابی قدسنا اللہ سبحانہ مندرج خواہد گردید ، ان شاء اللہ العزیز ۷
 ۲۰ اما آن بشارت را اشارت بہ حال این عاصی تباہ کاری دانند با وجودی کہ ولادت این
 راقم الحروف کرامت مالوف بعد از ہشت سال از وصال حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ اتفاق یافتہ
 است والحمد للہ سبحانہ علی ذالک ۷

۱۷ م "اد" ندارد ۱۸ م - کیفیات ۱۹ م - گشتہ ۲۰ م - عزیز الدین
 ۲۱ م بہ قبولیت

دیگر چوں وضع بی بدیل حضرت والدہ ماجدہ برتستر حال میلان تمام دارد و ازین جهت بر مقل و دل کفایت بالجمله و لیس الذکر کالانثی نشان حال شان است۔

ختم احوال بلند ایشان را بر یک کرامت ارجند که مشهور تمام بلدہ سرہند است می نمایم و آن این است کہ در وقت کثرت غلبہ کفار و گول سار و ناکہ پرستان بنی اعتبار بر مردم آن بلدہ معظمہ (سرہند) و تمام قصبات عالی پیش آمدہ کہ هیچ کس از رجال و نساء نماندہ مگر آن جای خود بے جای گشتہ بہ صد حیرت و پشیمانی سر از پانہ شناختہ راہ فرار اختیار کردہ قصہ این فتنہ مشہور آفاق است و شورش این فساد معلوم ہر خاص و عام۔ اما جناب شریفہ ایشان مطلق از خانہ جمعیت کاشانہ بیرون نہ شدند بکہ تلاوت فرقان مجید علانیہ از دست نہ دادند و ہر یکی را از رجال در آن ہنگام کہ قتل عام نمودہ اند در حویلی خود گستر گروانیدند، از فضل ربانی گویا مَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا راسداق گردید کہ اصلاً با شخصی گزندی نہ رسید و از شرور آن جنفایشان محفوظ ماند۔

یک مرتبہ در آن ایام کہ ہدم مساجد و مقابر اہل اسلام نمودہ اند، بہ شرارت تمام در (۱۶) حویلی ایشان در آن وقتی کہ ایشان بہ تلاوت حضرت قرآن اشتغال داشتند در آمدند، ایشان خود را بر مصحف انداختند و خود را با تنزیل از آن بے دولتان پہاں ساختند، بہ نیازمندی کمال مجرا نمود چیزی نیاز گذرانیدند و بر قرأت قرآن مجید تسلیہا نمودند کہ بہ جمعیت خاطر خود ہامی خواندہ باشند، انتمت الکرامۃ۔

و حضرت والد بزرگوار این راقم بے مقدار کہ یکی از اولیای کبار و از فحول روزگار بودہ اند و خداوند معنی و اسرار صاحب تصرف و اقتداء اسم سامی ایشان ہر چند تکرار باید چوں منظرہ فضل اللہ است اہل دلائل و صاحب کمال را علادت می افزاید، از آن نامی کہ در خاتم مہر ایشان منقش بود "بشارت فضلیان میرساند ذالک فضل اللہ"

آنجناب ہمیشہ زادہ حقیقی حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بودند و از طرف آبائی کرام نسبت ایشان بہ عارف باللہ احمد مخدومی شیخ عبدالاحد قدس اللہ تعالی و افاض علینا و علی العالمین فتوح می پیوند بدیں نہج کہ آن جناب فرزند خادم شرع اللہ القاہر قاضی شیخ عبدالقادر اند و وی فرزند

۱۔ م۔ تمام ۲۔ د۔ غلبہ کثرت ۳۔ م۔ نگوینار ۴۔ م۔ منستر
۵۔ فقرہ "و ادین" را نسخہ ندارد ۶۔ م۔ تسلیہا

- شیخ محمد امین و دی فرزند شیخ عبدالرزاق و دی فرزند مخدوم مذکور (عبدالاحد والد حضرت مجدد) است و مخدوم مسطور جد حضرت ایشان اند، چنانچه در کنز دوم عنقریب مذکور می گردد ان شاء الله تعالی۔
- باجمله آنجناب بیشتر بجمع کمالات حضرت ایشان اند و مستغنی اند از توصیف و اصفان بهر حال هر که را پیش از وصول مفتاح ششم که صدر آن در ذکر اخوان ایشان با عنایت الرحمن مقرر گشته شوق ملاحظه حالات فحیمه و کرامات عظیمه ایشان دامن گیر گردد به مطالعه کتاب "منظر اول الالباب" ۵ که از مصنفات ایں فقیر کثیر التقصیر است استعجال فرمائید و در منظر ششم ادب و بیان مقصد خود بود و اگر به تمام نسخه را سیر کند از قصص اکابر با فوائد و اید اطلاع خواهد یافت بر سر اصل سخن آیم که آنحضرت باین همه جاه و عظمت هر کسی را که مریدی گرفتند خود را در میان نمی دیدند و نامی سامی حضرت ایشان مذکور می کردند، چنانچه به فقیر هم همیں سلوک در آوان طفولیت وقت ارادت فرموده بودند و باز که رجوع احقر به بندگان عالی حضرت قطب العارفین شیخ محمد صبغة الله رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ ۱۰ که فرزند اکبر و خلف (۱۴) ارشد حضرت ایشان بوده اند، به موجب اشارت شریف حضرت والد بزرگوار و بشارت لطیفه حضرت ایشان عالی مقدار افتاد همیں معامله دریں جامع سوس گشت که عالی حضرت هم هر وقتی که به طالبی ذکر تعلیم می فرمودند، از جانب حضرت ایشان می نمودند پس احقر شکسته بال گویابی واسطه مرید حضرت ایشان رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ گشت۔ الحمد لله سبحانه علی هذه النعمة العظمی والدولة القصوی حمداً طیباً کثیراً مبارکاً علیه وکما ۱۵ یحب ربنا ویرضی والصلوة والسلام علی رسولہ محمد بن المصطفی صاحب قاب قوسین او ادنی وعلی آله وصحبہ واتباعہ الی یوم الجزاء۔
- به بین همت والای معصوم که دولت را بیا بم زینه کردند پس غالب حصول روایت از این حضرات ثلاثه ایں است که دریں کنز نقود کمال ایشان بطریق اختصار مخزون گشت و از احوال کرام و حالات معظمت هم اکثر امور هم مرقوم خواهند گشت۔ ومن ۲۰ غیر هم و قلیل ما هم کما یستعرف فی مواضعها ان شاء الله تعالی۔

کنز دوم

بتمای سعادت و همگیین همت استماع نسب آنحضرت قیوم و امام معصوم نهادل رمیده

له م۔ مخزون له م۔ همگی

آلام کشیده را تسلی از ذکر آن باریاب جمعیت معلوم فرما۔ مصراع

گردستان گرد می که کم رسد بوی رسد

نسب نسب حضرت ایشان به آل خالص اصحاب و مزین المسجد والمنبر والمحراب الناطق
بالحق والصواب الذی کان رأیه موافق للوحی والکتاب امیر المومنین و امام الاعمالین حضرت
عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ به بست و هفت واسطه بدین طریق می رسد که آنحضرت والا منقبت
فرزند اوسط و خلف ارشد قطب العرفاء امام العلماء و سید الاصفیاء و حجة الاتقیاء صاحب العظمت
واللواء فرید العصر و حید الدہر منور الباطن معدن المیامن ۵

به مندوستان گرچه دارد مقام به بالائی هفتم فلک مانده گام
نگین گشته در حلقه اولیاء چو در انبیاء خاتم (۱۸) الانبیاء

صاحب منصب القیومیہ الکریم به کرامت الاصلات الجامع بین المحبة و الخلت و المحبوبة،
الصلة بین البحرین، المصلح بین الفتنین، مستشهد المتکلمین، متمسک المتوحیدین برهان السلف
سلطان الخلف و مصنف الرسائل و المکتوبات کان من آیات متشابهات ۵ (مثنوی)

ز عرفان گرچه صد دریا رواں کرد یکی گفت و صد دیگر نهال کرد
اگر ظاہر کند ز اسرار موری در اندازد به هفت افلاک شوری
بسی پیراں به نزدش طفل راه اند چو من لب تشنه نیم نگاهند
به صحرائی، سمنند انگشت آن شاه که ماند ارشاد را جمازه در راه
همین فرزند فاروق است چو اب کنون نطق از زبان او کند رب
سرای نسخه اخلاق و نازق به زهر هر منقضت تریاق فاروق
چراغ نقش بند هفت محل نگا هیش نقش بند غیر از دل

والامام ربانی الاولیسی الرحمانی کاشف اسرار سبع المثانی و المعجد دلالات الثانی ۲۰

سمی حساتم اهل بشارت با سمی کز مسیحا شد اشارت

ایشخ احمد السربندی الکابلی النقشبندی رضی اللہ تعالیٰ عنہ هستند و ایشان فرزند عارف بالله الصمد
مخدومی عبدالاحد اندودی فرزند شیخ زین العابدین بن شیخ عبدالحی بن شیخ حبیب اللہ

۱ م - نشه ۲ م - ماندازه

بن امام رفیع الدین بن شیخ نصیر الدین بن شیخ سلیمان بن شیخ یوسف بن شیخ اسحاق بن عبد الله بن شعیب بن احمد بن یوسف بن شهاب الدین علی المعروف به فرخ شاه کابلی فاروقی بن نصیر الدین بن محمود بن سلیمان بن مسعود بن عبد الله الواعظ الاصفهانی بن عبد الله الواعظ الاکبر بن ابو الفتح بن اسحاق بن ابراهیم بن ناصر بن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنهم جمعین - هر یکی از این اعزّه برگزیده به خدا رسیده اند، اما ذکر احوال حضرت مخدوم عبد الله قدس سره ۵ که ایشان بسیار پایه بلند در علم حال و قال داشتند و ذکر امام رفیع الدین که ایشان بیشه شیر را شهر سرهند ساختند -

جناب حقائق آگاهی مکرّمی خواجّه محمد هاشم کشمی قدس سره در مقامات حضرت مجدد الف ثانی که از تالیف آن خواجّه عالی شان است و مسمی به زبدة المقامات (۱۹) به تفصیل نوشته اند و نیز ملا بدر الدین سرهنندی که مقامات حضرت مجدد الف ثانی نوشته به حضرات القدس نامیده اند در ۱۰ دفتر اولش نیز احوال این عزیزین بیان فرموده اند بلکه احوال پیران طریقت در آن جلد بیان فرموده اند، ما الوش خوران خود را از تکمیل کلام مستغنی گردانیده اند، جزایها الله عنی خیر الجزاء - و الحال بعضی اشعار مدحیه حضرت ایشان رحمته الله تعالی به موجب ایفاء وعده ایراد نمایم حضرت وحدت قدس سره که برادرزاده حضرت ایشان اند شاعر فصیح و عارف فقیه نوشته اند، چنانچه شمه از احوال ایشان هم در مفتاح هشتم مشروح خواهد شد ان شاء الله تعالی - ۱۵

در مدح حضرت ایشان رحمته الله تعالی می فرماید - ابیات ۷

چو معصوم بود از خطا و خط	بسفتند در شان او این گهر
ز عصمت چه گویم که در نام اوست	ز فطرت چه خوانم که در دام اوست
مجدد به توصیف اولب کشاد	به فرمود کی پور عرفان نژاد
ز عرفان نوشتم ورق در ورق	همه خواندی از من سبق در سبق
تو یک نقطه زین لوح نه گذاشتی	هر آنچه نهادم تو برداشتی
تو آخر چو من قطب دوران شوی	ز من این بشارت تو یاد آوری

در جای دیگر چنین می نویسند ۷

له م - شهر سرهند ۳ م - القاء ۳ م - شه ۳ م - پیر ۳ م - مثنوی

جناب مجدد به گفتش بسی ندلم گرامی ترا از کسی
 و قیومیت و اصلت محبوبیت ذاتی حضرت ایشان باین عبارت نوشته منظوم کرده -
 جہاں را بہ ذاتش چہ در سر بود   چہ نسبت عرض را بہ جوہر بود
 سرشتند از نور حق خاک او   بود چوں بنی طینت پاک او
 نبی نیست اما بہ رنگ نبی   بہ جوشد ز کویش ہزاراں دلی
 و آنچه در مرثیہا^۱ی و تاریخ ایشان فرمودہ اند و یا از اعزہ دیگر مسموع شدہ در مفتاح ششم کہ
 ذکر انتقال حضرت ایشان ازین جہاں بہ فردیس جنان در آں جا مقرر گشتہ در قید قلم خواہم
 کشید، ان شاء اللہ تعالیٰ -

ملک الشعراء ہندوستان کہ اشتہار سخن رسی او تمام بلبلان و لایتین^۲ ایران و توران
 را (۲۰) بی آشیان ساختہ - و ایں قبولیت ازین ارادت حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ یافتہ
 و اعتقاد را سخ بر ذات مبارک آنحضرت داشتہ، چنانچہ روزی بہ حضور ایں ضعیف و دیگر
 مردم شریف در بلدہ طیبہ سرہند بہ پورہینہ^۳ خویش کہ در اں ہنگام خرد سالی بودہ را نصیحت
 پیش گرفتہ و ایں سخنان با و خاطر نشان می نمود کہ ہر چہ از محاصی صفات و کبائر از توبہ ظہور آید
 آن را گناہ دانستہ تدارک کفارت او نہاد بہ روضہ مطہرہ حضرت ایشان خواہی نمود اما
 از اں روضہ منورہ روی نیاز نہ خواہی گذرانید کہ کفر ہمیں است کفر ہمیں است کفر ہمیں است
 یعنی ناصر علی رحمۃ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ در مثنوی خویش اشعار افادات آثار در مدح آل قبلہ
 انیار آورده - ابیات

چراغ ہفت محفل خواجہ معصوم	منور از مندرعش ہند تا روم
ردائی شرع چوں مہتاب بردوش	چو صبح از پاکی باطن قصب پوش
بہ بزمش جز صفائی دل نہ گنجد	فروغ شمع در محفل نہ گنجد
دو عالم کرد خود را فرکش راہش	کہ شاید زیر پاشش افتد نگاہش
دلی آں شمع بزم بادشاہی	نہ پردازد باین مستی سیاہی

۱ م - دو مرتبہ ہا   ۲ م - ولا تبین   ۳ م - محصۃ   ۴ م - گردانید
 ۵ م - فروغش   ۶ م - ردای از مہتاب شرع بردوش

در آن ساعت که ماند دیده بر هم   نشان برق برگشت دو عالم
 ازین میان چند بیت از یاد فقیر رفته است - باز میگوید اعتراف به قصور خود میکند: ثنوی
 رود جای که جا آسجانه گنجد   نظر بی کار ماند پا نه گنجد
 نه باشد پیش ازین تاب لایعیاغم   چه گویم چون حقیقت را ندانم
 علی بے ادب زین حرف بس کن   دُعا را با اجابت هم نفس کن
 باز ازین جا یک بیت از خاطر فاتر جسته است باز برین بیت ختم می کند -
 جہاں در سایہ احسان اوباد   فلک قائم به مندر زندان اوباد

چون از کمترین مقدمه که هر کدام کمتر سرخ و سفید باشد بحکم حدیث نفیس اعطیت الکنزین
 الاحمر والابيض که از راه وزارت حضرت رحمة للعالمین صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم
 به حضرت ایشان تعلق گرفته به طریق اجمال اطلاع (۲۱) حاصل نمودی، اکنون به مفتاح معصومی
 کشف بر خزان پنہاں و دفائن فوق البیان سیر و تماشا نما بقدر نصیب و حوصله آنچه توانی بدست
 آر و کاشش این دار از فقر و فلاکت و تنگی روزگار از ہر راہ کہ باشد در ہمیں مفتاح اول
 به شناس و ہشت مفتاح آیندہ را از برای ہشت بہشت باعتبار نسخ بہ شمار کہ این نہ
 مفتاح بہ حکم ولقد آتینا موسیٰ تسع آیات بینات - ہر کدام مشتمل بر خزینہ ایست
 از خزان رحمت پروردگار و عطیہ ایست از عطاہای قادر مختار فاعبر وایا اولی الابصار -
 ۱۵ مفتاح اول - در ذکر شجرات مشائخ حضرت نقشبندیہ و قادریہ و چشتیہ و بیان حدیث مسلسل
 بالاولیت و بیان حجتی کہ حضرت ایشان را بہ حضرت مجدد الف الثانی است رضی اللہ تعالیٰ عنہما،
 بابیان معارف و مکاشفات حضرت مجدد الف الثانی کہ حضرت ایشان در مکتوبات قدسی آیات
 خویش تحریر فرمودہ اند و ما یلایم ہذا الباب -

مفتاح دوم - در بیان ولادت صوری حضرت ایشان و بدایت حال آنحضرت از تحصیل علوم
 دینی و استفادت یقینی تا رسیدن بہ مرتبہ کمال و اکمال تا ایام وصال مجدد الف الثانی
 و ما یناسب ہذا الباب -

مفتاح سوم - در بیان بعضی از اہل مقالات بزرگ و مراتب شگرف کہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ

لے م - ناب سام   ۲ - در فدایت   ۳ - کشادہ   ۴ - م - "از" ندارد

ایشان را به محض فضل و کرم بآن اختصاص بخشید و نائب اتم حضرت مجدد الف الثانی گردانیده و مایوافق ہذا الباب۔

مفتاح چہارم۔ در بیان عادات و عبادات حضرت ایشان تا بیان تاویلات بعضی سجد و آیات قرآنی کہ فرمودہ اند و مایقارب (۲۲) ہذا الباب۔

مفتاح پنجم۔ در بیان تصرفات و ملفوظات حضرت ایشان و مایماثل ہذا الباب۔ ۵
مفتاح ششم۔ در بیان انتقال حضرت ایشان ازیں جہاں بہ فرادیس آن جہاں بامدحت روضہ منورہ ایشان و مایشابہ ہذا الباب۔

مفتاح ہفتم۔ در ذکر بعضی از احوال ابناء عظام حضرت ایشان بطریق اجمال و مایلاحق ہذا الباب۔
مفتاح ہشتم۔ در ذکر بعضی از احوال اقرباء کرام حضرت ایشان بطریق اجمال و مایشتمل ہذا الباب۔
مفتاح نہم۔ در ذکر بعضی از خلفای عالی مقام حضرت ایشان بطریق اجمال و مایشاکل ہذا الباب۔ ۱۰
و خاتمہ برای حسن خاتمہ است ان شاء اللہ تعالیٰ۔

و ہر جا کہ عبارت حضرت ایشان از مکتوبات قدسی آیات و یا عبارت مجدد الف الثانی از رسائل و مکتوبات معدن الفتوحات مرقوم خواہد شد لفظ ”فتح“ نشانہ آن را گذاشت و ما توفیقی الا باللہ علیہ توکلت والیہ انیب۔

مفتاح اول

در ذکر شجرات مشایخ حضرات نقشبندیہ و قادریہ و چشتیہ و بیان حدیث مسلسل بالاولیت و محبتی کہ حضرت ایشان را بہ حضرت مجدد الف الثانی است رضی اللہ تعالیٰ عنہما،
۱۰ با بیان معارف و مکاشفات حضرت مجدد الف الثانی کہ حضرت ایشان در مکتوبات قدسی آیات خویش تحریر آن فرمودہ اند و مایلا یو ہذا الباب۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ
الَّذِي أَقْبَضَ ظَهْرَكَ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا
فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَانْصَبْ۔

۱۵ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ

فی اقل کلامنا و فی اوسط کلامنا و فی آخر کلامنا بر معنی آگاہان عالم (۲۳)
اسرار و بادہ نوحان نخمخانہ سرشار و مبهران بدایع معانی و مترجمان حقائق سخندان فی ظاہر و ہویدا
است کہ حق سبحانہ حبیب خود را دو طریقہ مرحمت فرمودہ و ہر دورا از زوال و خلل محفوظ
داشتہ بہ حکم آیت کریمہ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَاحَافِظُوْنَ۔

۲۰ طریقہ اول میان علماء جاری داشتہ و طریقہ ثانی در اولیاء سینہ بہ سینہ رسانیدہ کہ
آن تحمل اظہار را بر نتابد چنانچہ از ابی ہریرہ مروی است کہ فرمودہ کہ از رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ
علیہ و علی آلہ و صحبہ وسلم دو علم گرفتہ ام یکی را در میان شما پراگندہ گردانیدم و دیگر را اگر ظاہر گردانم
ہر آئینہ بہ بریدہ شود ایں رگ گردن تاپس نسبت باطن در رنگ علم ظاہر منتہی بہ ذات اقدس

لے م۔ "دو" ندارد لے م۔ سازم

حضرت رسالت خاتمیت گشت علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام و صوفیه علیه در هر طریقه که باشند
 سند در زنگ اصحاب حدیث نسبت خود با بآں سرور صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آله و صحبه وسلم
 می رسانند و ما بحکم آیت کریمه قُلْ لَا أَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبَىٰ
 و بحکم آیت کریمه إِنَّمَا یُرِیدُ اللّٰهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ
 تَطْهِیرًا - و به موجب حدیث شریف مثل اهل بیتی کمثل سفینة نوح من ركبها
 نجا ومن تخلف عنها هلك -

۵

اولاً شجره قادریه

که در ابیات بسته است بیان نمایم و چون طریقه علیه نقشبندیه است مدار کار و
 بناء استوار این حضرات است در آخر مرقوم خواهیم نمود به فضل سبحانه تا آخر کتاب مایترتب علیه
 برآں است در آن محل راه نیابد ابیات -

۱۰

بعد حمد خدا و نعت رسول	با تو گویم شنو بسمع قبول
خرقه قادری ز لطف احد	شیخ معصوم ابن شیخ احمد
اخذ کرده ز دست والد خویش	نیز از دست شه گدا درویش
هر دو ایشان ز شاه اسکندر	خرقه مانند همچو تاج بسر
شه سکندر از آنکه یافت کمال	از جد پاک خویش شاه کمال
شه عقیل است شاه بهاء الدین	(۲۴) عبد و هاب شاه شرف الدین
از فیوض گدای شمس الدین	شد هویدا به حلق راه یقین
بعد آن شه گدای رحمن است	شمس دین پیشوای ایشان است
شاه عبدالرزاق محی الدین	غوث ثقلین رکن دین متین
والد ماجدش ابو صالح	پدر اوست موسی صالح
شاه موسی و شاه عبد الله	او شد از راه معرفت آگاه
شاه یحیی و موسی و داؤد !	رهنما بود در جهنم تا بود

۱۵

۲۰

له د - در اثبات نسبت است ۲ م - خدا

شاه موسی ز سید محسن یافت   راه عرفان از بحق به شناخت
 حسن ثمانی از امام حسن   گردد قوی کذا حبای وطن
 حسن از والدش علی ولی   یافت این خرقه را علی ز نبی
 صلوة و درود بی حد باد   بر نبی و صحابه و اولاد

۵ و نیز این طریقه شریفه از راه دیگر هم بحضرت ایشان رسیده رحمته الله تعالی بیان آن هم درین مقامات معصومی و روایات قیومی از ضروریات کلیات دانسته باظهار آن لب می کشاید و حواله آن بر مقامات حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی نمی نماید تا هر خواننده و شنونده را سعادت بر سعادت بیفزاید و در دیگر از دولت به کشاید و آن این است که حضرت ایشان یعنی مجدد الدین خواجہ معصوم گرفتند.

۱۰ طریقه قادریه را دپوشیدند خرقه آن از والد پیر بزرگوار خویش مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهنی و ایشان از والد خویش مخدوم عبدالاحد و ایشان از شیخ خود شیخ رکن الدین و ایشان از امیر سید ابراهیم معین الحسینی الایرجی القادری و ایشان از شیخ بهاء الدین انصاری قادری و ایشان از سید شیخ احمد حلبی قادری و ایشان از شیخ و والد خود سید السادات سید موسی قادری و ایشان از والد خود سید عبدالقادر و ایشان از والد خود و شیخ خود سید السادات سید حسن و ایشان از والد خود و شیخ خود سید السادات (۲۵) سید محی الدین و الملة ابی نصر و ایشان از شیخ خود (و) ۱۵ والد خود سید الحسب و النسب ابی صالح و ایشان از والد خود السید الحید و السید الشهد عبدالرزاق و ایشان از والد خود سید السادات قبله ارباب الکرامات قطب الکونین و غوث الثقلین محی الحق و الشریعة و الطریقه و الحقیقت ابی محمد عبدالقادر الحسینی الحسینی ابجیلانی قدس الله روحه و ایشان از شیخ خود ابی سعید مخزومی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام ابی الحسن علی القرشی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام ابی الفرج یوسف الطرطوسی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام ۲۰ عبدالواحد بن عبدالعزیز الیمینی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام ابی بکر شبلی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام سید الطائفة الصوفیه جنید البغدادی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام السری السقطی و ایشان از شیخ خود شیخ الاسلام المعروف الکرمی و ایشان از شیخ الاسلام ابی سیمان الدؤد الطائی

له م ز ندارد ۳ در صدی ۳ م - ریات ۴ م - مجدد الدین ۵ م - المستند

وایشان از امام علی بن موسی رضا و ایشان از والد خویش امام جعفر صادق و ایشان از والد خود
 امام محمد باقر و ایشان از والد خود امام زین العابدین و ایشان از والد ماجد خود سید الشہداء
 امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از والد خود امیر المؤمنین اسد اللہ الغالب علی ابن ابی طالب
 و ایشان از سید المرسلین و امام المتقین و خاتم النبیین والمرسلین المبعوث رحمة للعالمین
 محمد النبی العربی الامی الامین صلی اللہ تعالیٰ وبارک علیہ وعلیٰ آلہ الطیبین الطاہرین وصحبہ المرقدین۔
 اما در شجرہ اولی کہ در ضمن ابیات مذکور گشتہ و بہ جناب امام حسن پیوستہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 چنانچہ امام حسن نسبت از والد خود یافتہ اند و فرقہ از ان حیدر کرار پوشیدہ ہچنان آں نسبت
 را از والدہ کرمیہ خویش سیدۃ النساء حضرت فاطمہ زہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا (۲۶) نیز یافتہ اند آنجناب
 مقدسہ از والد ماجد خود س

۵

احمد مرسل کہ خرد خاک او ہر دو جہاں بستہ فتراک او
 صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم فرقہ پوشیدہ اند و نسبت یافتہ اند حضرت مرشدی و قبلہ گاہی
 قدس اللہ تعالیٰ بسرہ السامی، ایں معنی فرخندہ را در بیاض خاصہ خویش بدست خط شریف
 نوشتہ اند س

۱۰

الہی بحق بنی من اطمہ کہ بر قول ایمان کنی خامتہ
 اگر دعوتم رد کنی و رستبول من و دست و دامان آل رسول
 الحال انتساب سلسلہ چشتیہ را بیان کنم و شائقان آن طریقہ را نشان بہ چشم معلوم
 فرمایند کہ حضرت ایشان اجازت الباس فرقہ و تعلیم ذکر و تلقین شغل مرطالبان آن را از والد
 بزرگوار حضرت مجدد الف ثانی یافتہ اند رضی اللہ تعالیٰ عنہما و ایشان از والد ماجد خود مخدوم
 شیخ عبدالاحد یافتہ اند و آن جناب از بندگی شیخ رکن الدین یافتہ اند و ایشان از والد خود
 شیخ عبدالقدوس الغزنوی الحنفی مذہباً و نسباً و دوی را انتساب و اجازۃ بہ شیخ محمد عارف و
 دوی را بہ پدر خود و شیخ خود شیخ احمد عبدالحق و دوی را بہ شیخ جلال پانی پتی و دوی را بہ شیخ
 شمس الدین ترک پانی پتی و دوی را بہ شیخ علاء الدین علی احمد صابر و دوی را بہ شیخ فرید الحق والدین
 مسعود اجدہنی مشہور بہ شجیح شکر و دوی را بہ خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی دہلوی و دوی را بہ

۱۵

۲۰

لہ د۔ "شیخ" ندارد

خواجہ حسین الدین سجری دوی را بہ خواجہ شیخ عثمان ہارونی دوی را بہ شیخ حاجی شریف
زندنی دوی را بہ شیخ مودود چشتی دوی را بہ شیخ ابویوسف چشتی دوی را بہ شیخ ابو محمد چشتی
دوی را بہ ابواسحاق شامی دوی را بہ شیخ علی دینوری دوی را بہ شیخ ہبیرہ بصری دوی را بہ
شیخ حذیفہ مرعشی دوی را بہ سلطان بلخ ابراہیم ادہم دوی را بہ فضیل عیاض دوی را بہ شیخ
عبدالواحد بن زید دوی را بہ حسن بصری دوی را بہ امیر المومنین علی مرتضیٰ دوی را بہ حضرت
رسالت خاتمت صلی اللہ تعالیٰ و علی آلہ (۲۴) و صحبہ و انصارہ وسلم و بارک۔
و الحال بہ موجب آیتہ کریمہ **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا**
مَعَ الصَّادِقِينَ۔

ذکر شجرہ نقشبندیہ قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم و منسوب حضرت صدیق اکبر است
کلاں تر صادقان این امت خیر الامم است و سر معیت“ بروجہ کمال دروی جلوہ گراست
و مورد لا تحزن ان اللہ معنا گردیدہ۔ بس تابعان این چنین خیر البشر بعد الانبیاء
بالتحقیق۔ البتہ از جمیع کمالات متنوع نصیب تمام بہ موافق استعداد خود ہا دارند و آن تابعان
صادق کہ معیت سابق گردیدہ اند، حضرات نقشبندیہ اند قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم و الیہا و احوال
الہیہا خوش گفت۔

۱۵ نقشبندیہ عجب قافلہ سالار اند کہ برنداز رہ پنهان بحر قافلہ را
از دل سالک رہ باز صحبت شان می برد و سوسہ خلوت منکر چہ را
قاصری کہ کند این طائفہ را طعن و قصور حاش اللہ کہ برارم بہ زبان این گلہ را
ہمہ شیران جہاں بستہ این سلسلہ اند رو بہ از حیلہ چپاں بہ گسلہ این سلسلہ را
اللہم اجعلنا من محبہم و ارزقنا من برکاتہم و یرحمہم اللہ عبداً
قال آمنا، لازم تر گشتہ۔

حضرت مجدد الف الثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در عنوان مکتوب دولیت و نمودم از مکتوبات
مجلد اول تحریر فرمودہ۔

فتح: ”بدانکہ طریقہ کہ اقرب است و اسبق و اوثق و اسلم و احکم و اصدق و اول و اعلیٰ

لہ درم۔ ”سنجری“ ۲ م۔ متبوع ۳ م۔ بحکم معیت

واجل وارفع واکمل طریقه علیہ نقشبندیہ است قدس اللہ تعالیٰ ارواح اہالیہا
اسرار موالیہا این ہمہ بزرگی این طریقه و علو شان این بزرگواران بہ واسطہ التزام
متابعت سنت سنہ است علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ واجتناب از
بدعت نامرضیہ ایشانند کہ در رنگ اصحاب کرام علیہم الرضوان من الملک المنان
نہایت کار در بدایت شان مندرج گشتہ است و حضور و آگاہی ایشان دوام پیدا
کرده، انتہا کلامہ العالی بسره المتعالی قدس اللہ تعالیٰ۔

۵

فَاعْلَمْ أَنَّ شَيْخَنَا وَقَبْلَتَنَا وَإِمَامَنَا حضرت القیوم الشیخ محمد معصوم (۲۸) اخذ الطریقۃ
العلیۃ النقشبندیۃ من شیخہ والدہ امام الربانی وجیب الرحمانی والمجدد الف الثانی الشیخ احمد
سرہندی و ہومن شیخہ قبلۃ الاولیاء مؤید الدین الرضیٰ خواجه محمد الباقی و ہومن شیخہ خواجگی المکنہ
و ہومن شیخہ والدہ خواجه درویش و ہومن شیخہ، وغالہ خواجه محمد زاہد و ہومن ناصر الدین خواجه
محمد عبید اللہ احرار و ہومن شیخہ خواجه یعقوب و ہومن شیخہ قطب الاقطاب خواجه بہاء الدین نقشبند
و ہومن شیخہ امیر سید کلال و ہومن شیخہ خواجه محمد بابا سہاسی و ہومن شیخہ خواجه علی رامیتنی و ہومن
شیخہ خواجه محمود انجیر فغنوی و ہومن شیخہ خواجه محمد عارف ریوگری و ہومن شیخہ خواجه عبد الخالق
غجدوانی و ہومن شیخہ خواجه یوسف ہمدانی و ہومن شیخہ خواجه ابو علی فارمدی و ہومن شیخہ
خواجه شیخ ابوالقاسم کرکانی و ہومن شیخہ خواجه ابوالحسن خرقانی و ہومن شیخہ خواجه سلطان العارفين
بایزید بسطامی و ہومن شیخہ سید السادات امام جعفر صادق زلا امام نسبتان نسبت من
آبائیہ الکرام و ہوان اخذ الامام النسبۃ من والدہ امام محمد باقر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ہومن والدہ امام
زین العابدین و ہومن ابیہ الشہید امام حسین و ہومن ابیہ امیر المؤمنین علی المرتضیٰ کرم اللہ تعالیٰ وجہہ الکریم
و اما نسبت امام جعفر صادق مامایہ الامی فہو قد اخذ النسبۃ من قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق و ہو
من شیخہ سلمان فارسی و ہومن شیخہ خلیفہ رسول اللہ صلیق الاکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ہما ای الخلیفۃ
الاول والرابع اخذ من جناب القدس سید الاولین والآخرین صلی اللہ تبارک و تعالیٰ علیہ و علی آلہ
و اصحابہ و انصارہ و اتباعہ و بارک وسلم و رضی اللہ تعالیٰ عنہ سائر شیوخنا الذین حصلنا السعادت
بذکر اسمائہم المتبرکہ و حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ

۱۰

۱۵

۲۰

لہ - والد   لہ - الرضا   لہ - ریوگری   لہ - م - بستان

اجازت تفسیر و حدیث با جمیع مؤلفاتش چون بسط و وسیط و اسباب نزول و نیز تفسیر بیضاوی را با جمیع مصنفاتش، چون منهاج الاصول و غایت القصویٰ و غیرہماویٰ صحیح امام بخاری و رفرن حدیث با جمیع مولفات او، چون ثلاثیات و آداب مفردہ و افعال العباد و تاریخ و غیرہ ذالک و مشکوٰۃ تبریٰ و شمائل ترمذی و جامع صغیر سلطی و قصیدہ بردہ شیخ سعید بومیری۔

۵ و نیز روایت حدیث رحمت کہ سلسل بالاولیت است و عنقریب مع الاسناد (۲۹) مذکور می شود از والد ماجد خود حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ یافتہ اند و ایشان از عالم ربانی قاضی بہلول بدخشی رحمۃ اللہ تعالیٰ کہ یکی از مخلصان و مریدان آنحضرت بود، یافتہ و قاضی مذکور اجازت ایں کتب مذکور را بآں حدیث مسلسل از شیخ معظم عبدالرحمن بن فہد داشتہ کہ او و آبای او از کبار محدثین بلاد معظم عرب بودہ۔ اما الحدیث مسلسل بالاولیۃ :

۱۰ قال الشيخ عبد الرحمن بن فهد سمعته من لفظ سيدي ووالدي عبد القادر بن عبد العزيز فهد (ومن لفظ) شقيقه سيدي وعمي الحافظ جابر الله بن فهد وهو اول حديث سمعته منهما قال حدثنا به والدنا الحافظ عز الدين عبد العزيز بن فهد وهو اول حديث سمعناه منه قال حدثني به الجدل الحافظ تقي الدين محمد بن الفهد الهاشمي العلوي وهو اول حديث سمعته منه قال حدثني به جمع من المشايخ الاعلام اجلهم العلامة برهان الدين الابناسي سماعاً من لفظه وقاضي القضاة ابو حامد المطري بقراءتي عليه بحرم شريف مكة وهو اول حديث سمعته منهما قال اخبرنا به الخطيب صدر الدين ابو الفتح محمد بن المبرومي قال الابناسي وهو اول حديث سمعته منه و قال المطري وهو اول حديث سمعته منه قال اخبرنا به الشيخ نجيب الدين عبد اللطيف الحراني وهو اول حديث سمعته منه قال اخبرنا الحافظ ابو الفرج ابن الجوزي وهو اول حديث سمعته منه قال اخبرنا به ابو سعيد اسمعيل بن (ابي) صالح النيسابوري وهو اول حديث سمعته منه قال اخبرنا به ابو صالح احمد بن

الملك المؤذن وهو اقل حديث سمعته منه قال حدثنا به ابو طاهر محمد بن حمش الزياتي وهو اقل حديث سمعته منه قال حدثنا به ابو حامد احمد البزاز وهو اقل حديث سمعته منه وقال حدثنا به عبد الرحمن بن بشر بن الحكم البدي (النيسابودي) وهو اقل حديث سمعته منه قال حدثنا به سفيان بن عيينة وهو اقل حديث سمعته منه (عن) عمرو بن دينار عن ابي قابوس مولى عبد الله بن عمرو بن العاص عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله تعالى عنهما - ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم قال قال الرحمن يرحمهم الرحمن تبارك وتعالى ارحموا من في الارض بين حكم من في السماء

۵
۱۰ حضرت ايشان باوجود حصول اجازات مذکورہ از جناب مجدد الف الثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۳۰)۔ چوں کہ سفر حجاز تشریف بردہ بودند از سید زین العابدین المحدث المدنی کہ از مشاہیر علمای محدثین بودہ و بہ جناب حضرت ایشان رجوع ارادت بہ کمال انقیاد و سعادت آوردہ۔ چنانچہ در مکتوبات (معصومہ) جلد ثانی مکتوب فصیح بہ زبان تازی بنام مشارالیه ثبت گردیدہ، اجازت احادیث کہ در آباء او معنعن آمدہ بہ حضرت ایشان بلکہ بہ بعضی اولاد اس قبلہ درویشان و دیگر اتباع آن امام صفاکیشان کہ درخواست ایں معنی نمودہ بودند بہ صد شوق دادہ ماناکہ استماع ایں مقدمہ از جناب حضرت مرشد قبلہ گاہی قدسنا اللہ سبحانہ نمودہ است کہ ایشان نیز از جملہ اجازت یافتہ ہای آن محدث عالی مقدار بودہ اند۔

و بیعت ہم حضرت ایشاں را بہ شش واسطہ بہ جناب سید المرسلین امام النبیین - محمد سرور اولاد آدم و جودش باعث ایجاد عالم چو در باغ رسالت سرو او خاست قبائی سروری آمد برو راست

صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ و اصحابہ وسلم و بارک -

می رسد بدین طریقہ کہ آنحضرت مصافحہ بہ حضرت مجدد الف الثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمودہ اند

لہ دوم۔ الرباوی۔ مقامی تذکرہ نگاروں سے اس سند حدیث میں شامل "اسماء والکنی" کی نقل میں بہت سی غلطیاں سرزد ہوئی ہیں۔ سند کے اسماء کی "تہذیب" کے لیے دیکھئے تعلیقات کتاب حاضر ۲۷ د۔ با

مجدد الف ثانی به حاجی عبدالرحمن رمزی بدخشی کابلی فرموده اند و وی به حافظ سلطان ادوہی کہ صد و دہ سال عمر یافتہ دوی بہ شیخ محمود اسفزاری^۱ و ادوہی بہ شیخ سعید معمر حبشی^۲ و ادوہی بہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ و صحبہ وسلم و بارک مضافہ نمودہ بالجملہ ہیچ مرتبہ از مراتب کمال نماند مگر آنکہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بہ محض فضل کامل و عنایت بے غایت خویش حضرت مجدد الف ثانی را بہ عطیہ آن سرفراز فرمودہ چنانچہ در ہر دو جلد مقامات آنحضرت ایں معنی ۵ در خصائص ایشان بہ زبان ایشان بایں عبارت نوشتہ۔

فتح کہ ہر کمال کہ در نوع بشر ممکن است مرا عطا فرمودند و بہ دراشت تبعیت سید البشر علیہ الصلوٰۃ والسلام بدیں مستحق ساختند و اگر ہم خواہم از ایں مقامات معقولہ معقول مستمعان نمایم۔

۱۰ بعد از آن خواجہ محمد ہاشم قدس سرہ در زبدۃ المقامات می نویسند و بہ نہجی بیان فرمودند کہ عقل عقیل بآں بیان شگرف نیز پنی نبرد انتہی کلامہ۔

و ہمیں نسبت ہمیں صرافت بی تفاوت لفظ و معنی از جناب حضرت مجدد الف ثانی بحضرت ایشان فائز و وار د گردیدہ ایشان را ثانی مجدد الف ثانی گردانیدہ فنعم السلف و نعم الخلف (۳۱) چنانچہ معرفت دستگاہی خواجہ محمد ہاشم کشمی قدس سرہ تصریح بایں معنی می نماید۔

۱۵

پدر نور پسر نور است مشہور از ایں جا فہم کن نور علی نور

اگر کوتاہ اندیشی بہ فضل یکی از ایں حضرتین بردگیری لب کشاید باید کہ ہوشمندان سلیم طبع موازنہ معارف و علوم ایں ہر دو قیوم معصوم بہ ترازوی عقل و ادراک نمایند البتہ ہیچ پلہ را راجح بر پلہ دیگری نہ خواهند یافت زیرا کہ حضرت مجدد الف ثانی کہ بانی ایں ہمہ اسرار و معانی اند در فضائل و کمالات آں فرزند خود آں قدر لب کشودہ اند کہ در کم گفتن ایشان کمی آں جناب لازم نخواہد شد، چنانچہ ۲۰ در مفاتیح آئندہ معلوم خواہد گردید ان شاء اللہ تعالیٰ۔ و زیادتی گفتن ایشان ہم مجوز اہل فطانت نیست زیرا کہ کدام کمال است کہ در حضرت مجدد الف ثانی مانده است و ایشان اخذ آں نہ فرمودہ اند کما سبق ذکرہ انفادری ہر کدام را از ایں ہر دو امام خصوصیات و

۱۔ د۔ م۔ اسفزاری ۲۔ د۔ معری ۳۔ د۔ م۔ چشتی ۴۔ م۔ بُرد ۵۔ م۔ مفاتیح ۶۔ م۔ و مثل تو

مرایای علیحدہ است ولا شاحتہ فیہ - پس عقل سلیم غیر از مساوات مجددین بہ حکم تسلیم نہ خواند نمود ہمیں اعتقاد محکم بنیاد حضرت مرشدی قبلہ گاہی قدس اللہ سبحانہ در حق آن ہر دو قبلہ اوتاد داشتند و حضرت والدہ شریفہ سلمہا رہبانیز ہمیں عقیدہ را عروہ و نفی خود ساختہ زندگانی ازین جہان فانی بسر می بردند و دیگر فرزندان بلا واسطہ حضرت ایشان ہم بہ ہمیں اعتقاد موصوف بودند زیرا کہ دریں اُمت مرحومہ کہ خیر الائم است بعد از زمان اصحاب کرام این چنین دو در تعلیم در ہیچ عہد بہ ظہور نیامدہ اند کہ دور بعثت او لوالعزم بود کہ ہزار سال را در تغیر امور دخیلی است عظیم چنانچہ این معنی بر متشع کلام مجدد الف ثانی واضح و ہویدا است و بعد از زمان ایشان غیر از مہدی موعود علیہ الرضوان این قسم ولی عظیم ایشان ظہور کردن ہم معلوم کہ قریب قیامت است و وقت تراکم ظلمات - اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْنَا عَلٰی مُتَابِعَتِهِمْ فِي الْحَيٰوةِ وَ اَرْزُقْنَا شَفَاعَتَهُمْ بَعْدَ الْمَمَاتِ آمِنٌ - مؤید این سخن است -

آنچہ حضرت ایشان (۳۲) بعد از دیدن حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا این بیت اکثر بزبان شریف می آوردند -

بعد ازین ہرگز نہ بیند ہیچ می خوار دگر ، همچو من می خوارہ و مثل تو خوار دگر

آری بعضی از فرزندان حضرت ایشان و حضرت مرشدی قبلہ گاہی ازاں قبیل بودہ اند کہ اگر ایشان را بر سبیل مبالغہ و تقلیب برابر گویند گنجائش دارد ، چنانچہ کشف مجددی نیز بدان مبشر است کہ بہ حضرت ایشان فرمودہ اند کہ در صحبت تو مثل من مردم بہ ظہور خواهند آمد اما بعدیت در ہمہ حال بہ مردم اہل کمال ملحوظ است و ہر کس با اعتقادی کہ مرکوز بہ خاطرش گردیدہ مخطوط است کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ مثل این دو ادبیاء خدا رسیدہ بآن دو انبیاء برگزیدہ حضرت داؤد و حضرت سلیمان علی نبینا و علیہما السلام تشابہ تمام دارد کہ حضرت کبیر متعال بعد از ذکر خصائص ہر یکی از فضل و کمال مثل تسخیر طیر و جبال و ترمی آہن و بخشش زبور و عطایای دیگر بہ حضرت داؤد تسخیر جنبان و باد و حیوانات در رسیدن تخت بلقیس در طرفہ العین و بخشش بی حساب دیگر عطایای بہ حضرت سلیمان در مرتبہ نبوت و رسالت برابر اند و در مملکت ظاہری نیز با ہم قریب در مادہ ہر دو حکم محکم است وَ اِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَ حُسْنَ مَّآبٍ پس چنانچہ در آن نبیین علیہما السلام سکوت

لہ م - د مثل تو ۲ د - ہماری ۳ م - خیال

- اولا است اگر چه در علم واجبی می تواند تِلْكَ الرَّسُلُ فَخَلَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ظَاهِرًا
 و در بعضی مزایای یکی بر دیگری افضل هم باشد - هم چنان درین ولین هم برابری اعتقاد بسیار مناسب
 و زیبا است و خصوصیت بر یکی در علم مولا است - چوں در قبیلہ علیہ احمدیہ از مدتی این گفتگو
 دائر است بنا بر آن راه نجات را به دلائل عقلیہ و کشفیہ و نمودن آن رَحِیمٌ قَدُودٌ دلیل دیگر
 ۵ که درین ماده از زبان مبارک حضرت ایشان رسیده در مفتاح خامس در ملفوظات حضرت ایشان
 مذکور خواهد شد، ان شاء اللہ تعالی - و نیز ظاہر است که محبت را در جذب کمالات محبوب دخل است
 تمام و آن قدر محبت که حضرت ایشان را است به جناب امام ربانی مجدد الف الثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ
 از هیچ عہدی مسموع نہ شدہ است اگر بہ شرح آن پردازم از مطالب دیگر کہ این کتاب (۳۳)
 مشتمل ہبہ بر آن ہا است ، بر ہم سازم ہماں بہتر کہ این مطلب اعلیٰ را بر ہر سہ جلد مکتوبات اندازم
 ۱۰ کہ ہر دفتر شرح آن دفاتر ہر سہ جلد حضرت "مجدد الف ثانی است بچہ تازگی شوق و طراوت
 ذوق بر چاشنی خواراں نعمائی تہیہ آن ذوق و شوق خفیہ نیست - مع ہذا ہر یک نقل مکتوب
 حضرت ایشان کہ درو محبت حضرت "مجدد الف ثانی قدس اللہ سبحانہ با سرار ہما بہ تصریح
 نوشتہ اند کفایت میرود و این مکتوب صد و پنجاہ و ہفتم است از جلد اول کہ مولانا عبد الغفور
 سمرقندی کہ از یاران حضرت مجدد الف ثانی بود تحریر فرمودہ اند :
 ۱۵ فتح - الحمد للہ والسلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ چہ نعمتی است کہ کسے در آوان پیری بہ علیہ
 طاعات متحلی باشد و ہنگام ضعف بر اعلاء قویہ غالب بود و آثار قبول اہل اللہ از اطوار
 او پیدا باشد و انوار جنبش بہ شہادت این معنی ہوید و استماع اخبار توفیق آن عزیز
 باعث فرحت تمام و شکر خداوندی جل سلطانہ میگردد و سبب دُعَاء و امداد از یاد آن
 نعمت ہنمی می شود و این ہمہ انوار از برکات نظر دوستان دوست سبحانہ و این جمعیت
 ۲۰ صوری کہ ظاہر بارائے و ظائف بندگی یافتہ است اثر نسبت معنوی ست کہ از
 باطن شان بر باطن تافتہ است جماعت کہ بشرف خدمت و بہ سعادت پا بوس
 حضرت قبلہ حقیقی مشرف گشتہ اند بنایت عزیز و محبوب اند و بہ نہایت شریف و

۱۰ م " کمالات محبوب مدخلیت تمام "

۱۱ " مجدد الف ثانی است .... محبت حضرت " فقرہ در وادین در نسخہ " م " ندارد -

مرغوب چه ایس ہا مرایای کمالات محبوب اند و یادگار آں جمال پاک او ہر گاہ ایس عجت
 رامی بیند حالتی اومی دہد کہ گویا جمال مبارک آں قبلہ خدا طلبان را مشاہدہ می نماید و
 آں صحبت د آں اجتماع شدنی اللہ کہ گرد عالم مثل آں متصور نبوده نیست خطوری کند
 دیدہ پُر آب و جگر کباب می گردد آرزو ہمیں است کہ بآنها صحبت دارد و حکایت
 ہمیں ہا نماید لیکن کہ ایس جماعت روز بروز در قلت اند و با وجود ایس قلت از
 یک دیگر دور افتاده اند۔ بیت

۵

ز ہجر دوستان خوں شد در دین سینه جان من
 فراق ہم نشیناں سوخت مغز استخوان من
 الخیر فیما صنع اللہ سبحانہ ہر جا ہستند منقنم اند (۳۴) مصراع
 بہ یادگار بمانی کہ بوی اوداری

۱۰

حالت ایس سوختہ فراق و دل شدہ مشاق آں ست کہ کسے پروانہ دار گر شمع وجود
 آنحضرت نہ گشتہ و نشانہ دار ہدف تیر توجہ یگانہ او نشدہ و شکار افتاد و ادا ہای محبوبان
 او نگردیدہ و بستہ فتراک نزاکت قدر عنای او نہ گشتہ و کشتہ چشمان میگون معشوقانہ
 اذ نیست و عاشق تبسم دلبرانہ او نہ و جبین نازنین خود را بر آستانہ علیای او بہ کمال شوق
 و آرزو نسائیہ و خاک پلٹے سنگان در گاہ اورا توتیای چشمہائی خود نہ ساخته و نشان
 خط بندگی او بر جبہ او پیانہ بودہ و سلسلہ غلامی آں بارگاہ در گردن جان و تن او ہویدا
 نباشد بادی نہ شنید و آشنائی نہ کند و سخن نہ گوید حکم مرا چنیں آفریدہ اند در اختیار خود نیستم
 دیوان گان محبت ہر جا بوی محبوب یا بند جان ندا نمایند ہر جا از محبوب نشانی نہ بیند
 بصد فرنگ از آں جا بہ گر زند ہر کہ بایں آمارہ میل نشست و خاست دارد باید کہ چنیں
 بود والا با دارگان چہ آشنائی و کدام نشست و خاست بار ہا بخاطری
 رسد کہ کنجی اختیار نماید و مغل کے درتہ زمین گزیند تا جماعتہ را کہ زبا و صاف مذکورہ اند نہ
 بیند و سخن ایس ہا نہ شنود۔ مخدوما! ایس وقت را تاب برداشت ایس نسبت شریفہ
 نیست و بواسطہ قرب قیامت و تراکم ظلمات روز بروز ایس نسبت علیہ در اختیار است
 و الوار آں در احتفاد حملہ آں در کمی غیر از آں کہ ایس کس در زاویہ تجرد و علا جی ندارد لیکن

۱۵

۲۰

۱۔ در مکتوبات معصومیہ ۱/ ۱۵۷/ ۱۳۷ "بوی آں داری"

ایں نیز در اختیار ایں کس نیست۔ خداوند مرا از مجانب ایشان گردان و از نظارگیان مجانب ایشان گردان که طاقت نظاره قدم دیگر ندارم۔ والسلام علیکم وعلی من لدیکم۔“

تم مکتوبه الشریف سبحانه الله و بحمده باین همه کثرت معارف و اسرار و واردات و انوار که محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی و قیومیت و اصالت و امامت و خلافت و خلعات و لایمات

- ۵ از انعامات حضرت رسالت حاتمیت علیه وعلی آله من الصلوة افضلها و من تسلیمات اکملها۔ چنانچه در مفتاح ثالث مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی۔ در یک ذات موجود باشند و آن ذات که فی الحقیقت ذات است از کثرت علوفطرت و سمو استعداد خود را به حضور پیر بزرگوار آن قدر ناچیز شمرد مگر ذات مبارک حضرت ایشان باشد (۳۵) لهذا آن قدر اطمینان بر معارف و مکاشفات حضرت مجدد الف ثانی که ایشان را حاصل است۔ بر متبوع مکتوبات قدسی آیات آنحضرت عالی درجات پنهان و پوشیده نیست از آن جمله مکتوبی که برادر اصغر خود خالق و معارف آگاه جامع علوم ظاهری و باطنی شیخ محمد یحیی قدس سره تحریر فرموده اند به تقریبی معارف حضرت مجدد الف ثانی قدس سره به طریق اجمال در انجاء درج نموده اند تمام ایراد من نماید تا سرشار ان شراب احمدی از کاسات جذبات معصومی نشاء و بالا سازند و از حرف به وسعت ظرف معانی شگرف آن را در سینه نهفته به آتش جوش و نعره خروش دل و جان گذارند۔

- ۱۵ تا سخن از لب میگویند تو انشاء کریم خوش خیالان تر انشاء و بالا کریم و آن مکتوب خوش اسلوب صد و هشتادم است از جمله اول حضرت ایشان و هوا نذا :

- فتح۔ الحمد لله و السلام علی عبادہ الذین اصطفی۔ مخدوما! در کتابت اخیر مندرج بود که در مشافیه هم ذکر بعضی معارف خاصه آنحضرت نموده می شود مثل گذشتن از معارف توحیدی و بالا رفتن از مقام جذب و سلوک به تکلف تسلیم و تصدیق می نماید۔ ای عزیز ایں مزایا و مابه التفاضل آنحضرت که فقیر نوشته بود امور دیگر است که دیده عقل و وهم در ادراک آن خبر و زبان خیال در تبیان آن لال است و ایں کمال که شما در معرض بیان آورده آید تریه است پائین نه زینہ های صعود آن کمالات و مزایا بلکه ایں کمال را که از کمالات ولایت است نسبت بآن امور که متفرع بر کمالات نبوت است بیچ اعتبار سے و

اعتدای نیست کاش حکیم قطره داشته باشد نسبت به دریای محیط این کمال از قبیل علوم
لائق الاظهار است و آن امور از اسرار لازم الاستار معلوم است که علوم را با سر و چه
نسبت است و معامله که با خلقت آنحضرت قدس سره، وابسته است جدا است و
اسرار و دقائق و نازکیهای که در ذات و صفات نوشته اند و تحقیقات و مقالات (۳۶)
مفروده که بیان فرموده اند، علیحده و معاملات اصالت و تخمیر طینت از بقیه خلقت خاتم الرسل
علیه و علیهم و علی آل کل الصلوات و التسلیمات را خود چه بیان نماید و از
ولایت آنحضرت که ناشی از مقام محبت و محبوبیت ذاتی است چه نشان دهد از
حقیقتهای هویت که خصوصیت بایشان دارد و آن حقیقت مخزن رحمتهای نامتناهی
است که یک چشمه آن نشاء پهن گشته و چشمه دیگر به نشاء دیگر ذخیره شده و صفت حزن
و ارحم الراحمین هم از آن حقیقت اتباع یافته است و ایضا ترقی از تعین اول اثبات
نموده اند و دیگران را از آن منع نموده و منتهای سیر و سلوک را تا آنجا گفته و فوق آن مرتبه
اطلاق و لاتعین و ذات بحت تصور نموده که سیر و سلوک و علم و معرفت را در آنحضرت
ممتنع دانسته و حضرت ایشان چندین مراتب و تعینات از گذشت آن اثبات فرموده اند
و تعین اول را به مراحل از آن بالا برده بلا تعین خود چه رسد و دقائق حقیقت محمدی و
حقیقت قرآنی و حقیقت کعبه ربانی و حقیقت صلوة و حقیقتی که فوق این حقائق است -
آنحضرت به بیان آن ممتازند در کمات سطور است و کمالات حقیقت ولایت محمدی و
ولایت ابراهیمی و ولایت موسوی و ولایت احمدی و کمالات انبیاء و خصوصیات رسول و
مزایای اولوالعزم و مبادی تعینات هر کدام از این بزرگواران و خصوصیت حضرت روح الله
و حضرت مهدی موعود و مبادی تعینات ملأ علی و ولایت حضرت صدیق و مبدء تعین
او رضی الله تعالی عنه که بیان فرموده اند تا کجا نویسد علی نبیا و علی سائر الانبیاء و الملائكة الصلوات
و التسلیمات و علی اتباعهم و هم چنین تفادات اقام و اعلان به حقیقت صلوة و مزیت
انبیاء درین جا و صفوف اربعه این بزرگواران علیهم التحیات و خصوصیات انبیاء که اسامی
متبرکه آنها در قرآن مجید مسطور است علیهم الصلوات و آنکه مقام آنسرور را علیه السلام
بر همه این مقامات سروری است و نصیبی که آنحضرت را (۳۷) ازین مقام ثابت
است و نصیب حضرت مهدی موعود از آن و نشاء اصالت و ولایت خود و اصالت

۵

۱۰

۱۵

۲۰

حضرت مهدی علیہ الرضوان تا کجا شرح دهد و در مرض موت اسرار و دقائق که بیان فرموده اند و کمالات اہل بیت آن سرور را علیہ السلام و علیہم التحیات و البرکات و بعضی از خدمات شائستہ خود نسبت باینہا بچہ طریق معقول سازد و حقائق قیومیت و دقائق مقام خلعت و مزایای محبت و اسرار صباحت و ملاححت و امتزاج این دو حسن مطالعہ نموده باشند و اسرار مقطعات کہ در بالا رمزے ازاں گذشتہ دریای است بے پایان کہ در گفت ۵ و شنود نیامده و سر بستہ رفتند و آنچه نوشتہ اند کہ مکتوبات خود را برابر معارف آنحضرت می داند سخن در فہم معارف آنحضرت است بلکہ در فہم اصطلاح شیخ ابن عربی می رود کہ بہ مراحل ازاں دور است برابری بآں بستن خیال محض است کہ ناشی از نادانی و خام خیالی است بسا نادان کہ از روی جہل مرکب اعتماد بر بعضی وقائع خود ہا نموده در توہمات فاسدہ افتاده اند و مردم را از راہ بردہ اند ضلوا فاضلوا فاضاعوا ۱۰ برابری بستن فرع ادراک بلکہ فرع تصور است کہ بہ وقوع نیامدہ برابری کجا و مساوات کو مضراع

بہ خواب اندر مگر موشی شستر شد

انہی مکتوب المحبوب -

از بعضی ثقات مسموع گردیدہ کہ ایں مکتوب بسیار دراز است و مشتمل بر مقدمات دل گذاز است ۱۵ بلکہ محتوی بر اسرار جاں نواز است اما حضرت مروج الشریعہ قدس سرہ کہ اسم شریف ایشان شیخ محمد عبید اللہ حیواست و فرزند ثالث حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بودہ اند قدری از احوال بلند ایشان در مفہام ہفتم مذکور خواہد شد ان شاء اللہ تعالیٰ۔ جامع جلد اول مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان اند۔

نقل ایں مکتوب را بنا بر مصلحت ہمیں قدر برداشتہ و نیازمندان را خبردار ساختہ بلی ہر ۲۰ طرف ازاں مکتوب بحریت مواج کہ خواصان ازاں فراید معانی بدست می آرند و ہر سطر ازاں شہریت جواہر خراج (۳۸) کہ نظار گیان حسن مجتہدی ہمیں برکات معصومی دیدہ و دل از نظارہ آل شاد و از محبت آزادی سازند و می فہمند کہ کثرت اطلاع اسرار مجتہدی با حصول ہمہ

لہ در بلند اول ۳ م۔ سطر ۳ در مجتہد

آنها بالتفصیل خاصہ جناب حضرت ایشانست و شرکت در کمالات تجدید نیز خاصہ جناب ایشان۔ الحال بہ موجب ایفائی وعدہ حسنہ بعضی اسرار حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ کہ در قلم عنبریں رقم نیامده اند و بہ حضرت ایشان اظہار آن فرمودہ مذکور می سازد اما اول دقیقہ ایں مقام کہ فی الحقیقت لطیفہ ضروریہ است در معرض بیان می آرد و اں ایں است کہ معارف مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بر پنج قسم انقسام یافته است :

۵

قسم اول۔ در مکتوبات و رسائل بہ موجب الہام صریح مرقوم گردیدہ۔

قسم ثانی۔ ہر چند در تحریر نیامده اما پیش فرزندان و نیازمندان بیان فرمودہ اند۔

قسم ثالث۔ مخصوص بہ ابناء کرام در بیان آورده اند و بہ خلفاء عظام اصلاً مذکور نہ فرمودہ۔

قسم رابع۔ بہ حضرت ایشان در خلوت طرد شیاطین از حوالی آں نموده اظہار فرمودہ اند۔

قسم خامس۔ را از آں مذکور نہ کردہ کہ سر بسته رفته اند و بیچ احدی مذکور نہ گشتہ مگر آنکہ سینہ بہ سینہ بہ حضرت ایشان و دیگر فرزندان ایشان بہ رسیدہ اند۔

۱۰

خواجہ محمد ہاشم کشمی قدس سرہ اشارت ہمیں اسرار و معاملہ دیریں ابیات می فرمایند :

ز عرفاں گر چہ صد دریا رواں کرد یکی گفت و صد دیگر نہاں کرد

الی آخر ما قال اما اسرار واجب الاستتار کہ مخصوص بہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در میان آورده

اند اظہار تاویل مقطعات قرآنی است کہ علمای را سخین را از آں نصیب ارزانی است حقیقت حرف مبارک قی بالتفصیل بیان فرمودہ اند و معنی آن بیان نموده۔

۱۵

منقول است کہ روزی کہ بعد عرض حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ طرد شیاطین نموده حجرہ

خلوت خاص فرمودہ در حجرہ مقدسہ پیش کردہ باذن کریم علام جل سلطانہ شروع اسرار لازم الاستتار نمودند معرفت دستگاہی (۳۹) واقف اسرار الہی خواجہ محمد ہاشم کشمی قدس سرہ کہ از اکابر خلفاء

۲۰

حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ اند و محرم راز و صاحب دل نواز بودہ اند، گوش سراپا نبوش خود را نزدیک سوراخ تختہ ہا گذاشتہ، از آتش شوق استماع کلام مَا تَكَلَّمُ بِهِ أَحَدٌ

مِّنَ الْعُرَفَاءِ وَمَا أَشَارَ إِلَيْهِ وَاحِدٌ مِّنَ الْأَوْلِيَاءِ۔ بہ تمام کداختہ باستادند صدای ازاں آوازہ بادای ازاں راز بہ گوش آں خواجہ عالی شان رسیدہ باشید کہ بے ہوش شدہ

لے م۔ ایقا ۲ م۔ زریدہ ۳ م۔ ہوش

افتادند و قیتی و اطلاق نیز شامل حال گردیده تا سه روز شعور این جهان بیچ نداشته۔ بعد از ان فراغ از بیان آل اسرار چوں حضرت مجدد الف الثانی با حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در حجرہ منورہ و فرمودہ متوجہ بیرون شدند، خواجہ را باین حالت بیرون در مشاہدہ نمودہ حضرت مجدد الف الثانی فرمودہ کہ خواجہ استراق سمع نمودہ است از برکات مجذوبیت بود کہ خواجہ آخر بہ ہوش آمدہ، ذوقی^۱ از آل اسرار بودہ است حضرت ایشان قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس نیز ادای باین معنی می فرمایند،
 ۵ در جای کہ بشارت مقطعات در مادہ خود بہ اشارتی بیان می نمایند و آن مکتوب دولست و سی و ششم است از مکتوبات جلد اول، آنحضرت کہ بہ اسم خواجہ محمد نقشبند کہ ملقب بہ حجتہ اللہ اند و زندگانی حضرت ایشان بودہ اند و صاحب اسرار و معانی مہدج گردیدہ است، چوں با وجود اختصار مشتمل بر معارف و اسرار عظیم المقدار است، تمام مکتوب مذکور می سازد :

فتح۔ الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ حضرت پیر دستگیر رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ روزی در ایام حیات حضرت مخدوم زادہ کلال خواجہ محمد صادق علیہ الرحمۃ و الرضوان فرمودند کہ در زمرہ سابقین کہ حضرت حق سبحانہ در شان ثلاثہ من الاولین و قلیل من الآخرین فرمودہ است، نظری کردم خود را داخل آن حجرہ دیدم و یکی را از منتسبان خود نیز در آن جا با خود یافتم و مثل آن در اسرار متشابہات (۴۰) "بعد از تحال آن مخدوم زادہ .... نیز نوشتہ اند"
 ۱۵ کہ متشابہات کنایت از معاملات است رواست کہ شخصی را معاملہ حاصل بود و علم بآن معاملہ نہ باشد این معنی را در یک فردی از منتسبان خود مشاہدہ نمودہ است بہ دیگران تا چہ رسد، خوش گفت ۔

سعادت ہاست اندر پردہ غیب نگہ کن تا کرا ریزند در حبیب

الحمد للہ الذی اذهب عنا الحزن ان ربنا لغفور شکورہ والسلام۔ تم مکتوبہ المرغوب۔

۲۰

مراد از فرد منتسب کہ دریں مکتوب اندراج یافتہ است ذات مبارک حضرت ایشان است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ کہ خود را از غایت ادب پیر بزرگوار و والد عالی مقدار خویش باین عبارت

۱۔ م۔ بیان ۲۔ م۔ صوتی

۳۔ قوسین کا فقرہ مکتوبات معصومیہ سے ماخوذ ہے، یہ مقامات کے دونوں نسخوں میں موجود نہیں ہے۔

یادی فرمایند و این اکثر به طور حضرت ایشان است رضی الله تعالی عنه در تحریر بشارت بلند و اشارات
 ارجمند که در ماده خود نقل می فرمایند، چنانچه بر متبع مکتوبات قدسی آیات مخفی نیست روزی از
 خدمت گرامی مرتبت حضرت قبله گاهی مرشدی قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس مسموع گردیده که
 حقیقت حرف مبارک "قی" که حضرت مجدد الف الثانی به حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما با وجود
 علم همه آن حروف از رافت حضرت رؤف تعالی شان بیان فرمودند و جنتش آن است که "قی"
 را به قیومیت مناسبت تمام است بلکه کمالات قیومیت از سر چشمه همی قی اتباع می نماید
 و حضرت ایشان را به منصب قیومیت مناسب تمام یافتند که در آخر عمر مبارک خویش اشارت
 به بشارت آن نواختند ازین جهت پیش از وقوع واقعه با اسرار آن آگاه ساختند، الحال دیگر
 مکاشفات حضرت مجدد الف الثانی که حضرت ایشان بیان آن فرموده اند و مریدان صادق الاعتقاد
 را مفروح بدان نموده اند در قید قلم در آریم و تلخیصهای زمان کشیده را راه به شکر بر آریم در مکتوب
 دویست و بیست و هشتم از مکتوب جلد اول که بنام مخدوم زاده رابع حضرت شیخ محمد اشرف قدس سره
 که عالم و فاضل و ولی کامل بودند ثبت گردیده، تحریر فرموده اند :

فتح (۴۱) قال الله تعالی هذا کتابنا نطق علیکم بالحق انا کنا نسنخ ما کنتم تعملون -

علمای کرام ازین استنساخ ملک مرادی دارند و اسناد را مجازی می گویند حضرت ایشان مامی
 فرمودند که من وقتی این آیت تکراری کردم در خاطر ریخت که حق سبحانه و تعالی استنساخ را به
 جناب قدس خویش نسبت می فرماید آن را حقیقی خواهد بود یا نه مشهود گشت که در آن مرتبه
 مقدسه نیز استنساخی در آئے استنساخ ملک ثابت است این فقیر معروض داشت که
 آیا استنساخ آن مرتبه معلا مخصوص است از بعضی اشخاص یا عام است ؟ فرمودند که
 مخصوص به مخصوصان است در میان ایشان و حضرت حق سبحانه اموری می گذرد که او سبحانه
 نمی خواهد که ملک را هم بر آن اطلاع شود ذالک فضل الله یؤتیة من یشاء
 والله ذو الفضل العظیم - ما نا که همی سر خواهد بود که حضرت حق سبحانه و تعالی از بعض
 خواص به کرم خویش کرام الکاتبین را دور می کند حضرت ایشان در ماده خود ملهم شده بودند
 و کذا نسب الحق سبحانه التوفی الی نفسه فی کریمه حیث قال الله تعالی یتوفی الانفس حین
 موتها مع ان المتوفی ملک الموت کما بدل علیه الایة الاخری ادی یحتمل ان یکون لبعض الخواص
 بلا توسط الملك و ما جاء فی بعض الاخبار من توسط الملك المذكور لبعض الخواص نمیکن

حمله‌ها علی‌هذا المعنی بادی تاویل و توجیه لای علی مباشرة و هو انه یحمل علی حضور الملک
مین و فاته بعض الیکل لای علی مباشرة اسباب التوفی قاتل - انتہی مکتوبہ العالی
قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الاقدس -

و مکاشفہ دیگر از حضرت مجدد الف الثانی کہ ایشان بہ عالی حضرت مخدوم زادہ بزرگ شیخ
محمد صبغۃ اللہ جیو رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا در آنکہ دنیای ایشان آخرت فرمودند تحریر فرمودہ اند، چوں مشتمل بر
۵ بشارت دل کشای است و اشارت دولت نما بایشان نیز می نماید، در احوال ایشان در مفتاح
ہفتم مذکور خواهد شد ان شاء اللہ تعالیٰ و مکاشفہ فرحت رسال اہل دیوان کہ حضرت ایشان از غایت
غایت بریں مردم و از گون در مکتوب نوزدہم در جلد اول بہ حافظ (۴۲) عبد الرشید نوشتہ اند
ایرادی نماید :

فتح - بسم اللہ والسلام علی رسول اللہ در اخبار نبوی علی مصدرہا الصلوات والسلام والتحیۃ آمده
۱۰ است کہ چوں شخصی بہ میرد و بردی حتی از حقوق عباد مثل دین و غیر آن باشد روح او را
بالای آسمان نمی برند و از ترقی ممنوع می گردد تا زمانی کہ از جانب آل میت ادای حقوق نہ شود
و چوں حقوق ادا شد ازیں حبسی خلاصی یافت حضرت ایشان ماضی اللہ تعالیٰ عنہ دریں معنی
بسیار متفکر می بودند آخر کار بہ فضل پروردگار جل سلطانہ بر آنحضرت میاں منکشف ساختند
کہ ایں حکم مخصوص بہ شخصی ست کہ روح او را دریں دایر دنیا ترقی واقع نہ شدہ است
۱۵ اما اگر بہ کرم الہی جل شانہ در دایر دنیا با وجود ایں تعلقات روح او را ترقی شدہ است
بعد موت او را نیز ترقی شود بہ مشیتہ سبحانہ بہ خلاف شخصی کہ دریں دایر محبوس و در قفس بود
ترقی دی بعد وفات موقوف است بر خلاصی دی ازیں تعلقات - والسلام - انتہی مکتوبہ
المقدس قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس -

مکاشفہ دیگر کہ مناسب مکاشفہ مذکور است در تحقیق قبر و معاملات برزخ صغریٰ و فضل
۲۰ روضہ مقدسہ حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نیز متصل ہمیں مذکور می سازد و آن مکتوب
ہفتاد است از جلد اول بنام ملا محمد افضل ولد بدر الدین سرہندی ثبت گردیدہ :
فتح - بسم اللہ العظیم و مصلیاً علی رسولہ الکریم و آلہ اجمعین - در حدیث نبوی علی مصدرہا الصلوۃ

والسلام والتحية آتیه است که القبر روضه من رياض الجنة - مراد از روضه بودن قبر آن است که حجبی و مسافتی که میان بقعه قبر و جنت بوده است مرتفع می گردد و هیچ پرده و مانعی در آن هر دو مقام نمی ماند گو یا بقعه قبر را فنای و بقای جنت حاصل می گردد - فافهم و هذا معنی قوله صلى الله تعالى عليه وآله وسلم ما بين قبري ومنبري روضه من رياض الجنة - باید دانست که این قسم روضه مراخص خواص راست هر دو من را میسر نیست ، غایه مافی الباب ، چو قبر مومنین صفائی و نورانیتی پیدا کند استعداد آن حاصل می شود که پرتوی از جنت برای قبر منعکس گردد و حکم (۴۳) آئینه تصفیه کرده می گردد -

مخفی نماند که حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان ما از غایه اتباع سرور دین و دنیا علیه افضل الصلوات و اكل التحیات نیز بشتر شده بودند که روضه متبرکه که قبر آن حضرت در آن است و صحن قدیم آن روضه مقدسه روضه ایست از ریاض جنت می و سر مودند که بشتر شده ام با آنکه اگر مشتی از خاک آن روضه بشره در قبر شخصی بیندازند امید وایه های عظیم است ، فكيف من دفن فيها الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله اجمعين -

انتهی مکتوبه الشریف حضرت رب لطیف جلشاه محبت مبحان حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا در سینه این نیازمند جمیع آشنایان خصوصاً زن و فرزند روز افزون کند و روضه های مغظمه این شیخین مکرمین مدفن مایاں گرداناد ، آمین بحرمه النبی و آله الامجاد علیه و علی آله الصلوة و التسلیمات الی یوم التناد -

مقصود از تصنیف این کتاب و تالیف این لب الالباب که مفتاح البواب دولت خیر است و مصباح ظلمات و اهل نجات و ارباب حجاب آن است که ذکر حضرت ایشان هر نفس قرین حال باشد که موجب وصول به درجات سعادت است -

که مرا غیر تو مقصودی نیست آتش شوق مرا دودی نیست

مکاشفه عالی معرفت متعالی حضرت مجدد الف ثانی که حضرت ایشان به عالی حضرت مخدوم زاده بزرگ شیخ محمد صبغة الله حیو رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ تحریر فرموده اند در مکتوب صد و نود و ششم از جلد اول مندرج شده تحریر می نماید :

فتح - الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت ایشان در مکتوبی از مکتوبات جلد ثانی نوشته

آنکه فوق مقام رضا مقامی نیست مگر خاتم الرسل را علیه و علی آله الصلوٰة والسلام، این معرفت از معارف سابقه آنحضرت است بعد از آن می فرمودند که من وقتی بر انبیاء علیهم الصلوٰات درودی فرستادم دیدم که انبیاء علیهم السلام با جمعی از مقام خویش عروج فرمودند و هر یکی از این بزرگان به مقامی که فوق مقام رضا بود به وسایط چند (۴۴) ملحق گشتند و سرور دین دُنیا علیه و علی آله الصلوٰة والسلام به مقامی که مربوط به متابعت ۵ ملت حضرت ابراهیم علیه السلام بود، عروج فرمودند بآن مقام عزیز ملحق گشتند. الحمد للرب العالمین والسلام - انتہی المکتوب -

و نیز مکتوبی به عالی حضرت در مکاشفه حضرت مجدد الف الثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ تحریر فرموده اند و آن مکتوب دو لیست و سی ام از جلد اول -

- فتح - الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ، عالی حضرت متعالی منقبت حضرت ایشان ^{۱۰} رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ می فرمودند که روزی در حلقه فجر شسته بودم یک گونه فنای مخصوص روی داده یعنی بقا که داشتم رو به زوال آورد و این نظر بامتداد کشید تا آنکه در نماز عصر همان روز شسته بودم دیدم که امام همام حضرت ابو حنیفه رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ با جمیع تلامذہ خویش بلکه با جمیع علماء و مجتہدان که در مذهب ایشانند گرد من جمع آمدند و مرا احاطه نمودند و بعضی از اساتذہ حضرت امام نیز در آن وقت در نظری در آمدند چوں ابراهیم نخعی و غیر ۱۵ ایشان می بینم که گویا انوار همان ایشان در من در آمد و من بآن انوار تعین و بقا یافتم و به تمام متجسم به انوار این اکابر گشتم و بعد از دوسه روز ازین ماجرا چنان فرمودند که چنانچه تعینی و بقای که به علمای حنفیه شده بود همان قسم تعین و بقای به علمای شافعیہ متحقق گشت چنانکه دیدم که حضرت امام شافعی با جمیع علماء و مجتہدان مذهب خویش گرد من جمع اند محسوس گشت که علمای حنفیه از من بیرون آمدند، این زمان به انوار علمای شافعیہ متحقق گشتم ۲۰ چنانچه سابقا به انوار علمای حنفیه متحقق شده بودم، بعد از آن مشہور گشت که آنچه از من رفته بود باز به من عود نمود یعنی انوار حنفیه الحال به انوار هر واحدی ازین هر دو فرقی متحقق گشتم ازین جهت اگر آنحضرت را حنفی الشافعی گویند گنجایش دارد، می فرمودند که در آن

له در "ما" ندارد ۲ در مکتوبات معصومیه (۲۳۱/۱) "روداد و تعینی که داشتم" است

وقت چنان معلوم گشت که حق ازین هر دو امام بیرون نیست اگر از خفنی جای حق مانده است شافعی گرفته است و از شافعی تجاوز نه کرده است این معنی را به مبالغه تمام می فرمودند و ایضاً می فرمودند دو حقه از حق یا سه حقه به امام اعظم مسلم است و ثلث یا ربع به شافعی است، والسلام علی من اتبع الهدی (۴۵) انتہی مکتوب المرغوب.

و نیز در مکاشفه حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ به حضرت مخدوم زاده عالی درجه صاحب اسرار و یقین شیخ محمد سیف الدین قدس سره تحریر فرموده اند آں مکتوب صد و نودم است از جلد اول :

فتح - الحمد للہ والسلام علی عبادہ الذین اصطفی حضرت ایشان ما رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فرمودند که در نماز چاشت بودم دیدم بلای عظیم از سینه من برآمد و آشیانہ ادرآں جانیز بدر کردند و ظلماتی که در نواحی آں بود نیز دور شد و سینه را انشراح عجب روداد بعد از آن معلوم شد که این وسواس خناس بود که در قرآن مجید از شر آں باستعاذہ امر فرموده خطر است و وسوس که در اصول دین پیدای شوند منشاء آں ہمیں خناس است که در سینه آشیانہ دارد و ہر وقت می زند و کمال شرح صدر بے رفع آں ممکن نیست بعد ازین ماجرا بہ مدتی فرمودند کہ حلقہ استماع قرآن مجیدی نمودم دیدم کہ در انشای استماع بعض وسوس نامناسب در خود یافتم مستغفر شدم و متحیر گشتم کہ خناس زائل، مگر باز عود کرد، دیدم سینه بہ ہماں صرافت و لطافت است بعد از آن ظاہر شد کہ این خناس درائی خناس سینه است و آشیانہ او در قلب است در رفع آں متوجہ شدم دیدم کہ این خناس ہم شبراً شبراً از قلب بدر شد۔ انتہی مکتوب رضی اللہ عنہ۔

و مکاشفہ دیگر حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بہ شاہ خواجہ بہ نگاشته اند و

آں مکتوب چہل و پنجم است از جلد اول :

فتح - بسم اللہ حامداً و مصلیاً، حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان ما رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ می فرمودند کہ وقتی نشسته بودم کہ دائرہ غضب او سبحانہ ظاہر گشت و سیر در آں دائرہ افتاد انواع غضب او تعالی صفاتی و ذاتی و گوناگون انتقامات او جل سلطانہ در آں مقام مطالعہ نموده آمد دریں سیر بہ تطویل انجامید، بعد از آن دیدم کہ از آن دائرہ برآمده سیر در مقامی کہ فوق تر ازین مقام بود واقع شد در صد و قطع آں مقام گشتم، چون ملاحظہ نمودم معلوم گشت

که این سیر در استغای الهی است جل شانه، انواع استغناهای ذاتی و صفاتی درین مقام مرئی گشت و امور عجیبه درین مقام دیده شد بعد از آن فوق این مقام سیر افتاد معلوم گشت که مقام رحمت (۴۶) در آفت اوست تقدس و تعالی درین مقام ظهور جمال صرف است که شائبه از جلال بآل مخلوط نیست و رنگی از غضب و انتقام و استغناء درین جا یافته نه شد و هر چند تتبع نمودم غیر از عفو و تجاوز و رحمت و مغفرت یافته نه شد و در هر مقله ازین مقدمات ثلثه مقامهای متساویه ظاهر گشت بعد از آن سیر فوق این مقام واقع شدالی ماشاء الله سبحانه حضرت ایشان ما قدس سره و دو شخص را فرمودند که شمارا از دایره غضب ببردن کردند مترصد فوق باشند و السلام - انتهى الکلام

مراد از دو شخص که درین مکتوب مرقوم شدند ذات مبارک حضرت ایشان و برادر بزرگ ایشان قبله العلماء الراسخین قدوة العرفاء المحققین حضرت شیخ محمد سعید اند رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا و قدسنا الله سبحانه با سرارهما،

الحال مکاشفه دیگر حضرت ایشان قدسنا الله سبحانه بسره الاتدس به محمد یوسف خادم نیز نگاشته اند و آن مکتوب دویست و هشتم است از جلد اول :

فتح - بسم الله حامداً و مصلیاً حضرت ایشان رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ چون از بعضی تفرقه‌های ظاهری که لازم عشرت و اختلاط اند تنگ آمدند قصد عزلت و انزوا نمودند می فرمودند که برای تصحیح نیت و تعیین موضع به جناب اد سبحانه ملجئ و متفرع بودم درین اثناء چنان ظاهراً خفتند که طریق محبوب و مرضی و انسب و الیق همان طریق است که تو بران هستی نه طریق انزوا و عزلت درین اثناء نظر بر سرهند افتاد دیدم که گویا این مقام چاهی است عمیق ازین چاه هیچ چیز بلانیا پیدا فاهم و السلام علی سید الانام و آله و صحبه العظام، تم الکلام -

الحال مکاشفه های عالی و معامله های متعالی اکثر از آن قبیل اند که بشارات رسان حضرت ایشان اند و بعضی از آن قبیل اند که از راه وقت معانی شرح آن را حضرت ایشان فرمودند و در مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان مندرج گردیده اند در مفتاح های آینده در موضع خودها مذکور خواهد شد، ان شاء الله تعالی -

هر چند در مکاشفات گذشته نیز بشارات صریحه و اشارات بدیعه به حضرت ایشان رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ پیدا بوده اند، اما درین جا تمهید کلام بنوعی دیگر است که ملحوظ بعد ذکر مکاشفه بشارات خود هم هست کوتاه اندیشی ازین جا (۴۷) تصویر نه نماید که مکاشفات مجد الفثانی رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ

- همان قدر بود اند که دریں جا مشروح گشته و یا مبین خواهد شد بلکه مکاشفات را حضرت ایشان در زیر قلم آورده بر مخلصان خاص جلوه گز فرموده اند و معتقدان انحصار خواص را نشانی ازال بخشیده اند، شناسان بکار معارف مجددی را به عمان دلالت نموده اند و خواصان قلزم احمدی را به فرایند آن اشارت فرموده، حرص شائقان از دوده اند، عالمی را از لال هدایت سیراب گردانیده و جهانی را از رشحات معرفت سرسبز و شاداب فرموده اند گمراهان دادی ضلالت را به صراط مستقیم آورده و دادخواهان دشت فَلَاک را به منزل کریم رسانیده اند و الا از معارف حضرت مجدد الف الثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ سه دفتر مکتوبات و هفت رسائل و دو دفتر مقامات مالا مال است، اگر شوق به مطالعه تفصیل مکاشفات آنحضرت عالی درجات باشد پس در آن کتب مسطور رجوع باید نمود، جلد اول مکتوبات مخدومی مولانا یار محمد جدید بدخشی طالقانی جمع نموده است و جلد ثانی را خواجه عبدالحی حصاری و جلد ثالث را خواجه هاشم کشمی قدس سره مرتب ساخته اند، نام جلد اول و تاریخ اختتام آن "در المعرفه" است و نام جلد ثانی با تاریخ اختتام آن "نور الخلائق" است و نام جلد ثالث "بحر المعارف" مقرر گشته و تاریخ اتمام آن از لفظ "ثالث" ظاهر و هو است. و رسائل سبعة که مزین سبعة سموات و منور سبع ارضین اند، مسمی به اسماء علیحه اند اسمی از برای تحصیل سعادت و رقید کتابت می آرد :
- ۱۵ مبدء و معاد و معارف لدنیہ و مکاشفات غیبیہ و رد شیعہ و اثبات نبوة و شرح رباعیات حضرت خواجه بیرنگ اعنی پیر بزرگوار ایشان مؤید الدین الرضی خواجه محمد باقی قدس اللہ بسره العزیز و رساله تهلیلیہ، از آن جمله مکاشفات غیبیہ را حضرت ایشان قدس اللہ تعالی بسره الاقدس و مبدء و معاد را خواجه محمد صدیق بدخشی قدس سره جمع نموده اند، یعنی خطبه آنها از خود ساخته و رسائل باقیہ من البدایت الی النہایت عبارت از حضرت مجدد الف الثانی است رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ و دو جلد مقامات (۴۸) یکی از خواجه محمد هاشم کشمی قدس سره تالیف فرموده مسمی به زبدة المقامات گردانیده اند و جلد دیگر را ملا بدر الدین سرہندی مرتب ساخته مسمی به حضرات القدس نموده اند. و دو رساله از رسائل سبعة مسطور اعنی رساله تهلیلیہ و اثبات نبوة به زبان فصیحہ عربی تصنیف فرموده اند. بالحمد سعادت مندان این کتب مذکوره که الہامات صحیحہ و انعامات صریحہ

بہ موافق علوم شرعیہ و اسرار لقیۃ اندر اہی بہ نجات نموده اند، خشک لبان و ادنی حیرت را
آب حیات رحمت رسانیده و پیکران را حجت شدہ وسیلہ ضلالت نمونہ رحمت گردیدہ، یصل
بہ کشیدہ و بپیشانی بہ کشیدہ۔ نشان حال این نجستہ مقال است شاہد آن ست آنچه
امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در سالہ مبدا و معاد تحریر فرمودہ عبارت شریفہ بعینہ
ایرادی نماید۔

۵

فتح۔ منہا۔ الہی چسیت این کہ اولیای خود را کردی کہ باطن ایشان زلال خضرست ہر کہ
قطرہ از آن چشید حیات ابدی یافت و ظاہر ایشان ستم قاتل، ہر کہ باک نگریست بہ
موت ابدی گرفتہ آمد ایشان اند کہ باطن ایشان رحمت است و ظاہر ایشان رحمت
باطن بین ایشان از ایشان ست و ظاہر بین ایشان از بدکیشان بہ صورت جو نما
اند و بہ حقیقت گندم بخش بہ ظاہر از عوام بشر اند و بہ باطن از خواص ملک بہ صورت
۱۰ بر زمین اند و بہ معنی بر فلک جلیس ایشان از شقاوت رستہ است و انیس ایشان
بہ سعادت پیوستہ۔ اُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ اَلَا اِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
وصلی اللہ تعالیٰ علی سیدنا محمد و آلہ وسلم۔ انتہی کلام الامام الہام
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

مقصود از تطویل کلام سعادت انجم بر ہوشمندان بخت بلند ظاہر است کہ معارف و
۱۵ مکاشفات حضرت مجدد الف ثانی دریں کتاب ہماں قدر مذکور گشتہ کہ حضرت ایشان
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در قید قلم آورده اند بلکہ از خوف تطویل کتاب اگر از آن ہم چیزی بماند محل تعجب
نیست، لَآ اِنَّ اَلْهَمَّ فِيْ مُطَالَعَةِ الْکُتُبِ لَا سِيْمَا فِيْ زَمَانِنَا هَذَا قَاصِرَةٌ
وَالرَّغَبَاتُ فِيْ تَحْصِيْلِ الْعِلْمِ وَكَسْبِ الْمَعْرِفَةِ فَاتِرَةٌ وَالذَّوَاعِي اِلَى
۲۰ تِلْكَ الْاُمُوْر قَلِيْلَةٌ وَالصَّوَارِفُ عَنْ هَذِهِ الْاَسْرَارِ مُتَكَثِرَةٌ
والا التذاذ دولت معصومی و کرامات (۴۹) قیومی نہ بآں شاہ است کہ این اوراق جلالت
نذاق بہ نبیان این قدر معارف و اسرار کہ مہر ع

۱۔ اس اقتباس کی تصحیح کے لیے حضرت مولانا نور احمد امرتسری کے مرتبہ و مطبوعہ نسخہ و مبدا و معاد
(۴۲-۴۳) سے مدد لی گئی ہے۔ ۲۔ م۔ کرامت

کہ ہر دورتی دفتر است معرفت کردگار

نشان حال این مقال ست سیری حاصل نمایند چہ اگر بہ تفصیل بہ بیان این بہ پردازم ہر مفتاح را جلد علیحدہ سازم ہنوز ہم از تصویر ہمت خود بیچ نہ کردہ باشم

رشتہ عمر قلم بسیار بایستی دراز تا نوشتی شرح آں پیچیدہ کامل اندکی

بہر حال برای خود و برای ہر مخلص خوانندہ و شنودہ زیادہ از یک جلد ہر چند کہ مطول گردد نگرانم و مرکب ہمت در میدان صباحت ملاحمت با کمال شوق و طراوت بدوانم ان شاء اللہ تعالی و ما توفیقی الا باللہ۔

بدانید کہ حضرت ایشان را رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ نیز در رنگ والد بزرگوار و پیر عالی مقدار خویش سہ جلد مکتوبات است و ہر جلد مفتاح است بر اے حل مشکلات مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ۔ اما جلد اول حضرت ایشان را مخدوم زادہ ثالث خدا آگاہ واقف اسرار لی مع اللہ

شیخ محمد عبید اللہ قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الا قدس جمع فرمودہ و سہمی بہ ”درۃ التاج“ گردانیدہ اند و تاریخ اتمام آں ”جمع کمالات نبوۃ“ یافتہ اند و نام ثانی نیز ایں کلمہ تاریخ را مقرر نمودہ اند و جلد ثانی را امیر شرف الدین ہروی سرمنہدی تالیف نمود نام و تاریخ اختتام آں را ”وسیلۃ السعادت“ تشخیص کردہ اند و دو بیت از ابیاتی کہ در خطبہ آں نسخہ مبارک ایراد نمودہ اند در قید قلم می آرد

نامش بہ عقیدت و ارادت گفتیم وسیلۃ السعادت

پرسند اگر ز سال اتمام ہم باز تو اں شناخت از نام

و جلد ثالث را حاجی محمد عاشور بخاری مرتب ساختہ ہم و تاریخ آں را ”مکاتبات قطب زباں“ یافتہ اند و دو رسالہ در فن حدیث نیز حضرت ایشان جمع نمودہ اند۔

روزی در اثناء تحریر ایں مفتاح اہل سعادت در خاطر را تم گذاشتہ دیانید انم کہ بر زبانش نیز رفتہ

کہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ سہ دفتر مکتوبات بہ حکم سنت والد بزرگوار خویش تصنیف فرمودہ اما

ہفت رسائل نہ نوشتہ اند (۵۰) تا دہش چہ باشد کہ بہ ناگاہ نکتہ رنگین از زبان ہمیشین بہ من تصرفات

معصوم الیقین برآمدہ کہ حضرت ایشان دریں جا ادب حضرت مجدد الف ثانی ملخوظ فرمودہ خود را از

تصنیف رسائل سبعمہ معارف داشتہ اند قدسنا اللہ بسرہ الا قدس و رزقنا اللہ تعالیٰ من

برکاتہم ہا داثما علی کمالا قہما و یرحم اللہ عبداً قال آمینا۔

لے نسخہ دوم میں اس شعر کا دوسرا مصرع سہو کتابت سے پہلے درج ہو گیا ہے۔

مفتاح دوم

در بیان ولادت صوری حضرت ایشان و بدایت حال آنحضرت از تحصیل علوم دینی و استفادات یقینی تاریدن به مرتبه کمال و اکمال تا وصال مجدد الف ثانی و ما یناسب هذا الباب -

۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا - اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى أَسْعَدِ الْعَرَبِ وَالْعَجْمِ صَاحِبِ التَّاجِ وَالْبِرَاقِ وَالْعِلْمِ دَافِعِ الْبَلَاءِ وَالْوَبَاءِ وَالْأَلَمِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَأَزْوَاجِهِ الطَّاهِرَاتِ وَبَنَاتِ الْمَكْرَمَاتِ وَجَمِيعِ تَابِعِيهِ وَالتَّابِعَاتِ بِعَدَدِ كُلِّ ذَرَّةٍ الْفِ الْفِ مَرَّةً -

۱۵

بر مبران بدایع ملکوتی و نظار گیان صنائع جبروتی و طائران وادی ناسوت و زائران در که لاهوت و الهان جمال نقشبندی و طائفان کعبه ارجمندی که از اسرار و دقائق قیومی به برکت انوار و حقائق معصومی بقدر حوصله و موافق استعداد خبردار گردیده از دایره ظلال مرکز وصول رسیده اند بلکه اصل را در رنگ ظل پس پشت گذاشته به ماوراء آفتاب اند، از دلایث ثلثه که صغری و کبری و علیا باشد نمکی چشیده بوی از کمالات و راشت اعنی کمالات نبوة علی اربابهم الصلوة و التسلیمات و علی محبیه و اتباعهم شمیمه اند، غیر از استماع مقامات عظیمه و کمالات نفیحه معصومی که ناشی از محبوبیت صرف اند بامری خورشیدی حاصل روزگار ندارند و از وسعت ظرف هیچ حرف را معنی شگرف بجز احوال آن قیوم زمانی حاصل روزگار ندارند و وسعت ظرف

۲۰

۱- م شہید ۲- م- جهانی ۳- م- و از وسعت ظرف هیچ حرف را معنی شگرف ....

تصویری نمایند و مترنم به ترانه

در چمن (۵۱) پرده ز رخسار تو بالا کردیم رنگ گل داغ رم آه و صحرای کردیم
هستند - به مقابله احدی از قوم دشادینند و از درس فصوص از دبستگی آزادند -

مخفی نماند که ولادت با سعادت حضرت ایشان وَعَلَى اللَّهِ تَعَالَى در بستی ملک حیدر که
قریب به دو میل خام از بلده متبرکه دارالارشاد حضرت سریند حرسها اللہ تعالی و اهلها عن الآفات
و البلیات، واقع است، در ماه شوال سنه یک هزار و هفت هجری اتفاق افتاد - ابواب
دولت بر عالمیان کشاد و درهای فیض بر جهانیان به کشاد آفتاب از برج حمل طلوع نمود،
ماه تاب در واکه هند قدم نهاد خیرات و برکات با هم ساختند و حسنات رازینه از برای سعود
آن شہسواری که تاز ساحت افلاک در مرکز خاک برداشته

بُشْرَى وَقَدْ أَنْجَزَ الْإِقْبَالَ مَا وَعَدَا

وَكَوُكْبُ الْمَجْدِ فِيهِ أَفْقُ الْعُلَى صَعِدَا

مشکلات را آسان کردند و حسن را سامان دادند قفل سر بسته را به مفتاح رسانیدند و خانه تاریک
را مصباح نمودند شفا ی به مرضی بخشیدند گنج جواهر و نقود به گدایان دادند جلوه صباحت بآل
ملاحات ممتزج کردند و معجون مرکب از محبت و خلعت محبوبیت ساختند عشق را باز دادند و
محبوبی را از بقیه طینت خاتم الرسل علیه و علیهم و علی آل کل من الصلوٰۃ افضلها و من التسلیات
اکملها آراستند از اصالت نصیب وافر بخشیدند و قیوم برحق ساختند حوریان در رقص شدند
و ملائک سجده شکرانه کردند شیاطین مقفل گشتند و سلاطین به اصلاح درآمدند

سرشتند از نور حق خاک او بود چون نبی طینت پاک او

نبی نیست لیسکن به رنگ نبی به جوشد ز کمرش هزاران ولی

القصد افانغه بستی مذکور که اکثرشان به تهور و شجاعت مشهور اند و بعضی از آنها در

اعتقاد و محبت این حضرات عالی درجات معمور از استماع طلوع این چنین شمس فلاک هدایت

و ظهور بدر سپهر ولایت بستی خود با آرزوی دیدن بلا توقف ساعت به کمال شوق و خلوص

نیت در میان آوردند

به دیدن میلش افتاد از شنیدن بلی باشد شنیدن تخم دیدن

له م - "العلی" ندارد

زہرائی عصر والدہ ماجدہ حضرت ایشان (۵۲) ہم ہر چند بہ زبان پیغام معذرت
خواستند کہ ہنوز ناف مبارک ایشان ہم نہ بریدہ اند، افاغنه از کثرت محبت پسند این معنی نہ
نمودند بہ ہموں صراحت آنحضرت را بیرون کردند بہ مجرد مشاہدہ جمال باکمال معصومی کہ انوار محبت
ذاتی کہ با سر ارقیومی مجتمع دیدند عقل و ہوش را از دست دادند ۔

- ۵ زیبا شکل او حیران بسانند ز حیرت چوں تن بے جاں بمانند
نہ چوں آدم ز آب و گل شست ز بالا آمدہ قدسی فرشتست
- مترجم شدند و گفتند کہ این شیر جبار است کہ بعد از رفتن دو عزیز صاحب کمال بہ ظہور آمدہ یعنی
ہر دو جد اشرف حضرت ایشان جد پدری و جد مادری کہ دو در ہماں سال بہ شہادت رسیدہ
بودند و الم جد شریف ایشان عارف باللہ الصمد مخدوم عبدالاحد است قدس سرہ و نام جد
۱۰ مادری ایشان شیخ سلطان محمد تھانیری است ۔ یکی از ظالمان جابر ایشان را بر مقدمہ اسلام
شہید نمودہ بودند، قصہ بزرگی و خوبی و کمالات این صاحبین در ہر دو جلد مقامات حضرت
مجدد الف ثانی، خواجہ محمد ہاشم و ملا بدر الدین بہ تفصیل بیان کردہ اند، جزا ہما اللہ سبحانہ
عنا خیر الجزاء ۔

- ناف شیر بہ شمشیر باید برید، ہچنان کہ ناف مبارک حضرت ایشان بہ شمشیر بریدند
و ازاں باز کشتاہای بسیار بہ حال خود دیدند، و در آں ایام بستی مشتمل بر چند چہر خانہ ممدودہ
۱۵ بودہ، تا ایں ہنگام بہ برکت قدم بہماں بلدہ عظیمہ خلی آبادان و سیر خوش گردیدہ مصرع
درخت سبز شد و مرغ در خروش آمد

- و در ہماں سال جناب امام ربانی مجدد الف ثانی را صحبت پیر بزرگوار خود حضرت
خواجہ بیرنگ خواجہ محمد باقی دست داد رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین ۔ و اقبال دولت از طرف
۲۰ کثودہ
اقبال کشود دو . برویم
کافتاد ترا گذر بسویم

چنانچہ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ خود می فرمایند کہ قدم میمنت لزوم فرزندی
محمد معصوم بر بابی مبارک ہمایوں آمد کہ بعد ولادت وی بہ چند ماہ بہ ملازمت حضرت خواجہ خود

مشرف گشتم و دیدیم آنچه دیدیم :

و نیز می فرمودند که :

”ایں فرزند ارجمند ما دو ساله بود که به کلمه توحید که شعر به تجلی ذات و وسعت استعداد است تکلم نمود و از ارض و سما و سقف و جدران و وحوش و طیور و شجر و حجوزات و اشیان هر چه به نظردی می در آمد می گفت که ای منم و آن من“

۵

و آنچه اکابر سلف (۵۳) عمر با در سلوک و جذبات گذرانیده حاصل نمود و کمال دانسته اند آنحضرت در اذل قدم به بهشت یازده متوجه فوق الفوق گشته، خواهان مطلبی گردیده اند که دست ادراک اکثری از اهل اللہ از دامن آن کوتاه است ع

سالی که نکو هست از بهارش پیداست

(مصرع)

۱۰

قیاس کن ز گلستان من بهار مرا

از ثقات مسموع گردیده که حضرت ایشان در اول کشودن زبان الہام ترجمان هر کس را که می دیدند در جای السلام علیکم ”سلوک“ می فرمودند، چنانچه مقبول الکلام ملا دو پیازه در آن ایام به تقریبی به حضرت سریندر رسیده بودند و در ملازمت حضرت امام ربانی مجدد الف الثانی به مد شوق شتافه که به ناگاه عبور کرامت مع نور حضرت ایشان رَحِمَہُ اللہُ تَعَالٰی در آن محفل خلد مشاکل اتفاق می باید

۱۵

به دستور معمول که دلالت بر ترغیب سلوک به هر ملوک و صعلوک داشتند به ملا دو پیازه ارشاد کردند سلوک ملا از غلبه طبیعت هر چند به جواب معنوی نتوانست رسید، اما جواب لفظی بلا توقف رسانید و گفت و سلوک باید دانست که مراد آنحضرت و الا منزلت ازین کلام جامع در آن صغیرن دلالت بر التزام سلوک بوده ای التزام السلوک - چنانچه هر سه دفتر مکتوبات قدسی آیات مشحون ازین دلالت - کلا تر عبارت است به موجب حدیث شریف اِنَّ احب عباد اللہ الی اللہ من حَبَّبَ عباد اللہ الی اللہ و حَبَّبَ الی عبادہ - و حصول کمال این معنی در قطع منازل سلوک است نقلی که مناسب این مقام باشد به طریق استشهاد مذکور می سازد -

۲۰

روزی در خدمت گرامی تربت خال اکرم حضرت حجتہ اللہ قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس

لے م - علوک ۲ لزم

نشسته بودم که مذکور فضل و عزیزی از بزرگان دین و مقتدایان شرع متین در میان آمد که کدام یکی از دیگری افضل باشد؟ فرمودند که هو اعلم بن اتقی - و تقوی عبارت از قطع منازل سلوک است چه هر کس که قطع منازل بسیار نموده است متقی تر است، از آنکه قطع (۵۴) منازل سلوک کمتر کرده است -

- ۵ حقیر کثیر التقصیر گوید که به موجب نص قرآنی **إِنَّ أَكْرَهَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَشْكُرُ** هر متقی تر است نزد حضرت مولا ذکره اولی گرامی تر است و کسی که گرامی تر است البته که محبوب است از غیر آن، پس حضرت ایشان قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس به موجب حدیث گذشته از اول العمر دلالت بر محبت الهی عباد اوری فرمودند و او را سبحانه بر محبت عبادی خواستند که آنها را به خواهد برایشان مهربان تر گردد، اسم مبارک حضرت ایشان به تکرار هر سعادت اطوار گشته که بسیار مذکور شده اما لقب آنحضرت مجدالدین است و ثیلوه ایشان ثبات و تمکین و همت ایشان بر ارشاد طالبین و مشرب ایشان حق الیقین است -

۱۰ القصد چوں آنحضرت به سن تعلیم گردیدند و ایشان را به مکتب سپردند در اندک مدت معامله را بجای رسانیدند که هیچ علم و عمل را رسیدن درین مقام بدون سابقه کرم و عنایت لم یزلی محض و هم و خیال است و ادب استاد در آن صغرسن به مرتبه بجای آوردند که از حیطة عقل و ادراک خارج است -

- ۱۵ مریم مکانی حضرت والده ماجده سلمه بهامی فرمایند که در آن هنگام که حضرت ایشان بسن شش (یا) هفت سالگی بودند که روزی برای تجدید لباس چوں جامه ملبوسه از بدن مبارک بیرون کردند و بینی بیند که تمام بدن که روشن تر از ماه شب چهاردهم بوده است و مصفا تر از گل گلاب از کثرت چوب زدن سوسنی گشته همه حضرات به تعجب تمام استفسار این مفتحه نمودند - از کمال مروت و کثرت حیاء بلا و نغم لب نه کشوند اما اگر بیه بلاصوت فرمودند، آخر کار معلوم شد که وضع معلم چنان مقرر گشته که هر روز در دست گرفته می برد و در آن جاغریان نموده به قمچه شست و د اشجار هر قدر که می خواهد می زند باز جامه پوشانیده در شهری آورد -

۳ م - خوب

۲ م - عین خیال

۱ م - مجدالدین

۵ م - نیمه های

۲ م - نیل گون گشته

و نیز حضرت والدہ می فرمایند کہ در وقت غلبہ ارشاد دختران استاد در خدمت والد رسیدہ بود، آن قدر مورد عنایت من جمیع الوجہ گردیدہ کہ شرح بیان را بر نیاید و پیش ہر یکی از نبات شریفات و دیگر صالحات ہمیں کلام در آن ایام در میاں بود کہ این صالحہ دختر استاد من است رعایت ادب (۵۵) بر ہمہ شما از ضروریات است ۔

۵ نیکی پیرمغان بین کہ چو ما بدشاں ہر چہ کہ دیم بہ چشم کرش زیبا بود
و آری اخلاق کہ میانہ حضرت ایشان بہ مشابہ است کہ وصف و اصغنی متحمل بیان آن تواند بود
و آداب آن قبلہ درویشان نہ بآں مرتبہ است کہ مدح مادی بہ حد آن تواند رسید۔ سبحان اللہ غاکی
چہ پاکی آورد و عدی چہ راہ تقدیم برد۔

۱۰ القصہ بعد مدت رعایت فراوان بہ حال آن دفتر استاد فرمود و از نقد و جنس ملو گردانیدہ
رحمت خانہ اش نمودند۔

۱۵ ایضاً از جناب حضرت والدہ شریفہ بالکراۃ مسموع گردیدہ کہ روزی زہرای عہد والدہ ماجدہ
حضرت ایشان ذکر موت و قیامت در میان داشتند و گریہ از خوف آن روز کہ روز جزا است
بہ کمال انکسار دامن گیر ایشان بود و سن مبارک حضرت ایشان زیادہ از ہفت سالگی نہ بودہ
بہ ناگاہ از بکاء دولت کشای حضرت والدہ شریفہ خود مطلع گردیدہ، از آن بکاء فرحت نہای
استفسار نمودند گفت از خوف۔ یوم الموعود کہ روز اشد و افزع است و عملی کہ سزاوار قبولیت
مالک الملک باشد، هیچ بہ وقوع نیامدہ ۔

۲۰ در آن روز کہ فعل پسند و قول اولوالعزم را دل بہ لہزد زہول
ازیں جہت این گریہ و حزن دامن گیر ہموارہ است و حیرانی و تاسف ہمیشہ دستگیر آنحضرت
والا منزلت کہ در آن ایامی نو بہال جو بیار ولایت بودند در جواب لعل شکر بار کشودند کہ یا والدہ
اندکی بوی از ایمان می یابد پیشتر ما ستیم خاطر شریف ازیں ممزج فرمایند ۔

زہی دولت مادر روزگار کہ پوری چنین پردرد در کنار
این چنین دولت مندی بعد از انبیاء کرام علیہم الصلوٰۃ والسلام اقل قلیل است این بزرگوار
ہر چند نبی نیست اما بہ طفیل سید الانبیاء علیہ و علیہم و علی آل کل من الصلوٰۃ افضلہا من التسلیات

اکملها شریک دولت خاصه انبیاء است، ناچار از طفولیت متکلم باین کلام دلگشاست و در موسم شباب و اعتدال عمر عظیم الاعتبار آن قدر پاس شریعت عز و ملت بیضا التزام (۵۶) داشتند که اصلاً به تصریح این چنین اسرار واجب الاستتار لب نمی کشوند، چنانچه معرفت و حقیقت دستگاہی مرحومی شیخ عبدالاحد قدس سره استفسار از تعیین صلوة وسطی و اسم اعظم و ساعت مرجه روز جمعه و فضل مسجد کلاں حضرت سرمنند از آنحضرت عالی منزلت نموده، به حکم ۵
 اَبْرَهُمُوهَا اَبْهَوَالله - همه اجوبه را مبهم داشته، تفصیل این معنی در مکتوبات جلد ثانی حضرت ایشاں رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالٰی عَزَّ وَجَلَّ، در مکتوب دوم که بنام شیخ مذکور صدور یافته، مسطور است در آن جا رجوع باید نمود و شاید دلیل بر این مدعا آنکه بادشاه غلام مکان که مرید مخصوص حضرت ایشاں بودند، بشارت حسن خاتمه در روزه از آنحضرت نموده، جواب آں در جلد ثالث که بنام مشار الیه ثبت گردیده. مکتوب دراز است اما فقیر از آن مکتوب که شاید مطلب است ایرادی نماید: ۱۰
 فتح - از باریگراں بار جهاننداری و حسن خاتمه اظهاری رفته بود چون ادبجانه از کرم خویش خوف دریں باب عنایت فرموده است امیدواریها حاصل گشت، این خوف کارهای صعب را آسان میگردد و اندر حدیث آمده است لَا يَجْتَمِعُ خَوْفَانِ خَوْفُ الدُّنْيَا وَخَوْفُ الْآخِرَةِ - انتہی کلام المقدس قدسنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس.

آری بشارت حصول ولایت عالیہ و کمالات متعالیہ و درجات بلند و مقامات ارجمند مریدان ۱۵
 صادق الاعتقاد و فرزندان عالی نژاد به تصریح بسیار عنایت فرموده اند و استعداد آں جماعه بلند نهاد خبر داده و ایں برایشان لازم تا معامله ارشاد که بدان نامور اند، بدون اظهارات ایں بشارت ممکن نہ، اما در مقدمات سکوت الشرع غیر از اشارت به بشارت لب نمی کشانیدند - ہذا ینفعک فی الموضع کثیرہ - اِنْ شَاءَ اللہ تعالیٰ -

۲۰ بر سر اصل سخن آیم و گویم کہ حضرت مجدد الف ثانی رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالٰی عَزَّ وَجَلَّ با آنحضرت خطاب کرده، فرمودند کہ بابا از تحصیل زود فارغ شوید کہ ما را با شما کارهای عظیم در پیش است و چون علم مبداء حال است از تحصیل آں چاره نبود و در مذہب چنان است کہ صوفی جاہل را سُخْرُ شیطان (۵۷) میدانستند، ناچار حضرت ایشاں به موجب امر والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار خویش رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالٰی عَزَّ وَجَلَّ

۱ - در سرمنندی ۲ - م - در روزه ۳ - در کامور

صفحہ صفحہ ورق ورق تمام علوم متداولہ عقلی و نقلی در سن شانزده سالگی بہ انجام رسانیدہ،
مجمع البحرین علم حال و قال گردیدند و اکثر این علوم از جناب حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
استفادہ نمودند و بہ رُخی از عالم ربانی عارف سبحانی برادر کلال خود خواجہ محمد صادق قدس سرہ
خواندہ اند و پارہ از شیخ محمد طاہر لاہوری کہ از فحول علماء و از اعظم خلفاء مجدد الف ثانی بودہ اند
حاصل نمودہ۔ ۵

ہم چنین از بعضی علماء دیندار ذوالاعتبار دیگر نیز اخذ کردہ اند تفصیل اسامی کتب نادرہ
و اسناد آنہا در مفتاح اول ظاہر و ہودید است۔ آنچه ملا بدرالدین در مقدمات حضرات القدس
در بیان احوال حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بزنگاشہ اند کہ کارخانہ حال بر قال غالب گشت۔
فقیر دور از کار را محل تامل است چہ قال آنحضرت ہمگی مبین حال است و حال ایشان مقوی قال
حال از قال جدا نیست و قال از حال علیحدہ نہ، حال کہ بریں قال آورده است کہ این ہمہ حال
را بیان کردہ صدق قال موجب صدق حال است و کیفیت حال مستلزم بر کیفیت قال لولا
القال لسئ الحال ولولا الحال لیطل القال۔ ۱۰

ہر چند مراد عزیزہ معہود بیان علو حال است و مزید اشتغال آنحضرت بہ کارخانہ حال
نسبت بہ قال اما این جا قال عین حال است و حال نفس قال شاہد عدل بریں مدعا، قصص
حضرات انبیاء کرام است علیہم الصلوٰۃ والسلام کہ بہ تمام قال ایشان بر حال مبتنی است ۱۵
و کارخانہ دعوت بر قال مبتنی لَا أُحِبُّ الْأَفْلَیْنِ صفت حال است کہ قال جلوہ گر گردیدہ۔
إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ
قال است کہ حال خبر داده و بہ حکم حدیث العلماء و رشتہ الانبیاء۔ این جا ہم قال
از حال منفک نیست و حال از قال مبائن نہ۔

مقصود کلام و حالات آغاز سعادت انجام آنکہ بعضی از کتب فہمان بے سرو برگ را ۲۰
دیدہ ام کہ علمیت (۵۸) ظاہری حضرت ایشان را نسبت بہ معاملات باطنیہ ایشان تمسک
ازیں سخن گرفتہ کمتر می فہمند و باین سبب ادراک از کمالات ظاہری محروم می نمایند۔ اگرچہ
مطالعہ مکتوبات قدسی سمات آنحضرت و الامرتبت بہ خلوص دل و صدق نیت اختصار کنند

لہ م۔ ورقا و رقا ۲ م۔ مقامات ۳ م۔ حال ۴ م۔ د۔ است

عجب این است که حکم برخلاف آن نمایند چنانچه از سعد الله خان و یا از داراشکوه منقول است که مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف الثانی رحمته اللہ تعالیٰ علیہ مطالعه نموده بسیار مخطوط گشته بر زبان آورد که بندگی شیخ احمد غشی بے نظیر گذشته اند. بلی هر کسی که باندازه دریافت خویش سخن کرده است. کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ.

۵ اما منصفان صاحب حال و عارفان عالی مقام از مطالعه کلام این دو بزرگوار پر کمال اعنی جناب امام ربانی مجدد الف الثانی و امام صفائیشان حضرت ایشان رحمتهما اللہ تعالیٰ علیہما، قال را دلیل حال، حال رازین قال انتخاب خواهند نمود.

روزی این راقم سیاه کار در محفل یکی از امرای روزگار که از مخلصان خاصی است به تقریبی رفته بود که در آن جا درس فصوص به تمانت در میان بوده، چون طبیعت خود پذیر کلام شیخین مذکورین گردیده، هیچ علالت ازاں درس به مذاق نه نشسته با وجودیکه شیخ برهان معتقدان این طائفه ۱۰ علیه می دانسته و حجة متاخران ایشان می انگاشتند. اما این جا معامله به نوع دیگر است

جلوه غیر ندید آئینه حیرت ما عالمی را به خیال تو تماشا کردیم

چون سخن در علوم مال و موقوفات حضرت ایشان رحمتهما اللہ تعالیٰ علیہما بسیار شده می خواهد که عبارت از مکتوب عربی که بنام پیرزاده خود خواجه محمد عبد الله المعروف به خواجه خرد نوشته اند، و آن مکتوب هشتاد و پنجم است از جلد اول مذکور نماید و مکتوب مشتمل بر دوازده ورق است. اما به نقل ۱۵ یک ورق از آن صحیفه شریفه دریں جا اکتفا می رود که ازین جایی به علو حال و موقوفات آن حضرت بند:

فتح - بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى

خصوصاً على سيد الوزي امام التقي محمد المصطفى صاحب قاب قوسين او ادنى (۵۹) وعلى اله شمس الدجى وصحبه نجوم الهدى اما بعد فهذا فقرات ترشحت من تسمات التنزيهات وروضات تفسمت من نفحات التقديسات لوائح احديّة برزت من لمعات الفتوحات و سوايح قدسيه بدت من رشحات العطيات الهمامات فيها للعقل العليل مداواة وانعامات للروح - منها روح وحيوة كلمات واقية

في حل المشكلات وهدية محقرة من بضاعة مزجاة مرسله الى
 المخدوم المكرم جامع الكمالات المتبحر في جلاب الشوق والوجد
 والذات مورد الجذبات ومهبط الانعامات الفائض الحجج حجج
 المعقولات الخائض في دقائق التصوف والالهيات وانه قد كان
 ارسل اليه رسالة شريفة جلية متضمنة لمعارف عليية واسولة
 غربية ولو يكن عتدي ما كان فيها بمثلها فكيف ما احسن منها
 قد ورد فحيوا باحسن منها اوردوها وذلك لتصور فهمي وقلة
 ادراكى خصوصاً عن الاسرار الهية التي زلت في بواديها الاقدام
 وضلت في مباديها الافهام ولذا كنت اصرف عنان العناية من
 ان اكتب في مقابلتها شيئاً صريحاً او بالكناية حتى مضت سنة على
 هذا النمط ولم يظهر منا جواب قط الى ان جاءت مكاتبة مكرمة
 من المخدوم المكرم ان اكتب في جوابه ما تعلم فاضطرت الى اخذ القلم
 واستعنت من انوار القدم نشرعت فيه بمقتضى ما لا يدرك
 كله لا يترك كله والله الامر جله ومنه عقده وحله.

٥

١٠

١٥

٢٠

فاقول لما تأملت في تلك الرسالة وجدت بعض مسائلها متعلقة
 بالطبيعي وبعضها بالرياض وبعضها بالتصوف والامى ورايت الاشتغال
 بدقائق الطبيعى والرياضى تضيقاً للوقت الاعز الاشرف واشتغال
 بما لا يعنيه في الدنيا والآخرة بل كاد ان يورث كثرة الممارسة
 بهذه العلوم وهنا في العقائد الدينية قال رسول الله صلى الله تعالى
 عليه وعلى آله وسلم علامة اعراضه تعالى عن العيد اشتغاله بما
 لا يعنيه ولو كان لنفس كمال معتله به مربوطاً بهذين العلمين لما
 اهلهم صاحب الشرع ولما اعرض عند السلف بل كانوا يرغبون في
 تحصيله ويحثون على تعليمه وليس فليس وما يتعلق بالتصوف فمنه
 ما يتعلق بشرح مسألة وحدة الوجود وبيان الاتحاد الذاتى
 بين الخلق والحق تعالى وتقدس وان هذه المسألة (٦٠) قد بينت

تفصیلاً فی کتب الصوفیة الموحدة ونحن بمنزل عنها ومنها ما يتعلق
ببعض معارف شیخنا و امامنا و قبلتنا الحبيب الرحمان
والمجدد للاف الثاني فنحن نتكلم فيه معتصماً بالله العزيز القوی
ومتوكلاً علیه لا اله الا الله ونستغفر الله ولا حول ولا قوة الا بالله.
قوله وهل ثبت عندهم ان الوجود زاید علی الواجب او عینہ وعلی
الاول كيف التخلص عن البراهین العقلية التي تدل علی عينية
ولا يحتاج لكثرة شهرتها الى الذكر هنا وهي قطیعة علی ما رغب
المخالف انتهى.

- اقول ههنا شق ثالث وهو انه سبحانه تعالى ثابت بنفسه لا بالوجود
فيكون ذاته العلی كافيًا لتحقيقه غير محتاج الى الوجود ولا يكون
لوجود ثمة مدخل عینا كان او زائدا علی ما سیجی تحقیقه ان شاء الله تعالى.
انتهی الوردق من الصحیفه الشریفه. ومن اراد الاطلاع علی تفصیل الكلام
والتنبیه علی المرام فلیرجع إلی ذلک المکتوب الذی تحیر فی تفهیم
مطالبه العالیة فحول العلماء وتنور من مطالعة الکبائر والعرفاء،
قلوب العاشقین منفرحیه بجمال عبارات وصدور المشتاقین میتهجة
بکمال اشاراته. و مکاتیب دیگر به بلاغت تمام در زبان فصیحہ عربی بسیار اند که اطوار
علماء از مبادی هر کدام آنها پیدا است و اسرار صوفیه کبراء از مقدمات آنها هویدا.

- باید دانست که حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت ایشان را از صغیر سن می فرمودند
که این فرزند ما محمدی المشرب است و به محبوب ذاتی سرافراز، چنانچه در مکتوبی که بیان استعداد
هر سه مخدوم زاده نوشته اند تحریر فرموده :

- فتح - از فرزندان محمد معصوم چه نویسد که او بالذات قابل این دولت است، یعنی ولایت
محمدی علی صاحبها الصلوة والسلام و نیز می فرمودند که اقتباس محمد معصوم
نسبت های ما را یوماً فیوماً بل آنافانابه صاحب شرح و قایم می نماید که در خطبه کتاب
خود آورده آنها جدی الوقایه سبقاً سبقاً و کتب اجراء فی میدان حفظها طلقاً طلقاً
حتی اتفنن اتمام تالیفه مع انجام حفظی.

حضرت وحدت قدس سرہ اشارت بہ ہمیں معاملات می نماید جای کہ می فرماید ۛ (ثانی)

مجدد (۶۱) بہ توصیف اولب کشاد بفرمود کہ ای پور عرفان نژاد

ز عرفان نوشتم ورق در ورق ہمہ خواندی از من سبق در سبق

تو یک نقطہ زین لوح نہ گذاشتی ہر آنچہ نہادم تو برداشتی

تو آخر چو من قطب دوران شوی زمین این بشارت بیاد آوری

۵

و نیز حضرت ایشان در سنہ چہارہ سالگی بودند کہ بہ عرض حضرت مجدد الف ثانی

رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ رسانیدہ بودند کہ من خود نوری می یابم کہ تمام عالم ازاں نور منور است چوں آفتاب

اکثر آن نور فرد بردہ عالم ظلمات است۔

حضرت مجدد الف ثانی بشارت قطبیت بہ ایشان عنایت فرمود و بہ زبان الہم

ترجمان آوردند کہ این سخن از من یاد دار و تفصیل این مقدمہ در مکتوبی کہ نقل بشارت قیومیت و

۱۰

اصالت و محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی از جناب مجددی در بارہ خود نمودہ اند مندرج گشتہ

در ہمیں مفتاح مذکور خواہد شد، ان شاء اللہ تعالیٰ۔

و نیز در ہنگام خرد سالگی حضرت ایشان یک مرتبہ در رکاب حضرت مجدد الف ثانی بہ

دارالاولیاء حضرت دہلی تشریف آوردہ بودند و موسم گرما بہر کمال بودہ کہ سنگ فرش مسجد فیروز آبادی

از تابہ آہنی حرارت داشتہ و حضرت ایشان در حجرہ مقدسہ کہ منزل حضرت والد بزرگوار ایشان بود

در آمدہ و بر عرش خاص استراحت نمودند، بہ ناگاہ تشریف مجدد در آں حجرہ بہ قصد استراحت از

۱۵

بیرون اتفاق می یابد و روز قریب بہ نصف رسیدہ بود، خادم خواست کہ حضرت ایشان را

بیدار بہ کند بہ زجر تمام منع آں خادم فرمودند و خود بیرون حجرہ نشستند و فرمودند کہ دوستی از

دوستان حق سبحانہ تعالیٰ در استراحت است ازاں دیدیم کہ مبادا موجب طلال کرم ازاں خود را

زود بیرون کردم تا حضرت ایشان بطور خود بیدار گشتند و آداب بجا آوردند، آں زمان حضرت

مجدد الف ثانی در آرام شدند۔ مصرع

۲۰

قدر ز زر گر شناسد قدر جوہر جوہری

خوش گفت ۛ

پدر نور و پسر نور است مشہور ازین جا فہم کن نوراً علی نور

ۛ د۔ مسجد ۛ م۔ لوزیم

باجمله قال را تحصیل و حال را کمال گو یا تو امین ساخته (۶۲) مجمع البحرین گردیدند زبانی شیخ خود آن صاحب ذو حال و قال شدند.

اما باید دانست که تحصیل علوم ظاهره اگر چه از مواضع مختلفه نموده اند کما مرآتا علوم و معارف باطنیه را از ابتداء کار تا نهایت اسرار غیر از جناب والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار خویش از دیگری رجوع نه فرموده اند، هر چه یافته اند از خانه پدر خود یافته اند و هر چه دیده اند در آن جا دیده اند و آنچه شنیده اند هم از آن جا شنیده اند.

و هم از علوم ظاهره هم کتب بسیار که در فضیله کبار اعتبار تمام دارند در خدمت والد شریف خود گذرانیده اند، اما شرح مواقف را حضرت مجدد الف الثانی رحمته الله تعالی خود زبان داده اند، در حالیکه نوشته اند:

۱۰ فتح - دریں ایام فرزندی محمد معصوم شرح مواقف را تمام کرده در انشای سبق او قباحتهای
ایں بے خرداں به وضوح آمد و فائده ها بر آن مرتب شد - الحمد لله الذی هدانا
لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق -
باری در بعضی اسفار حضرت مجدد الف الثانی که حضرت ایشان رحمته الله تعالی به موجب امر و
ارشاد در خانه فیض کا شانه مانده اند اظہار احوال بلند خویش که فرافور فهم هر عالم ذی فنون نیست
و مستظهر هر صوفی بی سر و برگ نه -

۱۵

ریاض آشنائی را بر دو برگ دگر باید نه هر سر و چین لیلیاست فی هر بید محفونی
بزبان قلم معروض داشته مشتمل بر هفت عریضه است هر عریضه بحر می است از بحار معارف
که لالی آبدار از اسرار ولایت ثلاثه در ساحل پیدا و فرائد بے بهای کمالات نبوت از امواج
آل هویدا - در عنوان جلد اول مندرج گردیده اند، می خواهیم که از طریق سعادت دریں مفتاح
اہل السعادت که مقامات معصومی است، مندرج گردانم، بعد از آن به ذکر بشارات دیگر پردازم
۲۰ ان شاء الله تعالی ہمکن گوش باش و بہ شنو،

۱۰ م - دشانی شیخ خود اند و قال شدند ... ۱۱ م - یار من ۱۲ م - نیت

۱۳ م - سر ۱۴ م - فی هر بید محفونی

عریضہ اولی :

فتح۔ عرضداشت بندہ کترین محمد معصوم بذروہ عرض خاک نشینان آستانہ علیامی رساند احوال و
اوضاع خدمہ این حدود مستوجب حمد است (۶۳) سرفراز نامہ عالی کہ بہ مصحوب مہر نیر خان
مرسل بود و در آن این عاصی ہجوز ناقابل دور از کار را بانواع عنایات سر بلند ساخته بودند
شرف از ورود آن یافت ۔

۵

من کہ باشتم کہ بر آن خاطر عاطر گزرم   لطفہای کنی اے خاک درت تلج سرم
قبلہ گاہا از احسانہای او تعالیٰ چہ توان نوشت دہ کہدام جوارح مکافات شکر او سبحانہ
توان بجا آورد عبادتی کہ باین طرف منسوب بود البتہ قاصر است و بہ عیبت و نقصان متشہم
اللہم لا احصى ثناء علیک انت کما اثبتت علی نفسک ۔

مکتوبات و معارف شریفہ جدیدہ را انخوی خواجہ محمد ہاشم از آگرہ فرستادند علو درجہ
آن نہ بآں مشابہ است کہ فراخور فہم ہر بے سرانجامی باشد و آنچہ اندراج یافت کہ
افراد عالم ہمگی ظلال اسماء و صفات واجبہ است عز شانہ، پس ہمہ اعراض بودند
کہ جوہری در میان آنہا کائن نباشد تا قیام آنہا بآں جوہر بود، پس از ذات اقدس
ایشان را جز حرام نصیب نبود و نصیب شان غیر از صفات نباشد مگر یک ذات
عارف الخ شبی در نماز تراویح در مراقبہ مطالعہ این معنی افتاد، دید کہ اعراضی کہ
ذات این کس بودند باصل خود عود کہ دند و بیچ نامی و نشانی از آن نماند و بہ تمام
مضمحل و محو و متلاشی در اصل خود گشت، ہر چند می رود ہمہ در اصل خود می رود
ہمہ در اصل خود می رود و در اصول اصول الی ماشاء اللہ تعالیٰ و مشہود گشت کہ
تا ہر جا کہ می روی ہمہ در وجوہ و اعتبارات می روی کہ اصل اصول اند و ازین
اصول و اصول اصول بہ ذات مجرد رسیدن محال است اصول ہمہ انقطاع می
پذیرد و ذات عز شانہ، ماوراء ماوراست چہ اطلاع اصل در آنحضرت جل سلطانہ،
ساقط است آخر الامر معاملہ بہ پاس رسید و بہ یقین یقین معلوم شد کہ ہر گاہ اصل تو
صفات و اعتبارات باشد نہایت سعی آن خواهد بود (۶۴) کہ خود را در اصول خود
مضمحل و متلاشی سازی و بعد از اضمحلال در اصل از اصل گزشتن معنی ندارد
امری دیگر باید کہ نصیبی از حضرت ذات فراگیر جل سلطانہ، در آن وقت بہ خاطر

۱۰

۱۵

۲۰

رسید کہ شیخ محی الدین ابن العربی قدس سرہ خوش می فرماید وما بعد هذا الا العدم المحض، یعنی نیست بعد از فنا و اضمحلال در اصول، مگر عدم محض چه اصول را در آنحضرت را ہے نیست غیر از انقطاع و ذات مجرد ما وراء الوراہست تا ایں را ذات عطانہ فرماید بہ ذات تعالیٰ رسیدن محال است و آنچه حضرت ایشان نوشته اند کہ ایں قسم بزرگ در یک عصر متعدد نمی شود علاوہ یاس مذکور شد و آل قدر غم و غصہ روی داد کہ چه نویسد در ایں یاس گاہے بہ خاطر می رسد کہ تابع کامل را از جمیع کمالات قبوع نصیب ست، پس عدم تعدد بہ کدام اعتبار خواهد بود آیا فرق اصالت و تبعیت باشد اما ایں قسم خواطر مسکن آن اضطراب نمی شد محرمی نبود کہ با وی درد دل توان در میان آورد، آخر الامر بر وفق کریمہ حتی اذا استائیس الرسل و ظنوا انھو قد کذبوا جاء هو نصرنا۔

۱۰

بر آخر مکتوب ہشادم از مکاتیب جلد ثالث کہ نامزد ایں فقیر گشتہ اطلاع دادند ہر چند مکرر بر ایں مکتوب گذشتہ بود اما گویا ایں ستر اطلاع دادن مصلحت نبود کہ چشم پوشیدہ از ایں حرف می گذشتم احوال بتوجہ شریف امیدوار ست کہ از ایں معنادری بہ کشاید، چوں در عین نوشتن بر ایں امر اطلاع یافت بہ تفصیل در خود مطالعہ نتوانست نمود ان شاء اللہ تعالیٰ بتوجہ آنحضرت بہرہ ور گردد، ادا العبودیۃ۔

۱۵

عریضہ ثانیہ نیز بہ پیرو والد بزرگوار خویش نوشتہ اند **وَاللّٰهُ تَعَالٰی بِحَسْبِ** : فتح۔ عرضداشت کمترین بندہ محمد معصوم ذرہ وار بہ موقف عرض باریافتگان علیہ علیہ می رساند احوال دعاگویان ایں حدود بیمن تو جہات علیہ مستوجب حمد است غیر از آلام فرقت و مہاجرت اندوہی واقع نیست۔

خیال وصل تو تا حال زندہ می دارد و گرنہ با غم، حجاب ایں حیات معنی چہ ۲۰ سرفراز نامہ ہای کرامیہ با معارف و اسرار سامیہ پے در پے می رسند و معاملہ را از حسیض با وجہ می برند، مکتوبی کہ متضمن تجلیات ثلاثہ است در ایں آواں رسید (۶۵) بقدر استعداد خود اناں بہرہ ور گردید و حظی فرا گرفت و بعد از اناں مکتوبی کہ مشتمل بر معارف نور صرف

ذاتی ست شرف ایراد یافت در حین مطالعه آن شعوری از نور صرف یافته بود بلکه فنای و بقای آن نیز فهمیده و تاملتی در آن استغراق داشته، هر چند در وقت کتابت آن نسبت مستور است تا و جهش چه باشد حضرت سلامت از عنایات او تعالی چه نویسد و از احسانهای او سبحانه چنان بیان نماید کمال کمال می برند، هر چند ندانند که کجای می برند و کجای رسانند اما تلذذات و کیفیات که دریں میان روی می دهند بیان آن نمی تواند کرد ذوقی است نه بیانی -

من نه باخت یار خود می روم از قفای او
آن دو کمند غیری می بردم کمال کمال
حضرت حق سبحانه علم و تمیز کامل بتوجه عالی عطا فرماید رب زدنی علما - قبل ازین به محبوب قاصدی واقع نوشته فرستاده است اگر به صحت و سقم آن ممتاز شود کمال بنده پروری ست و العبودیة -

عریضه ثانی - نیز به جناب پیر بزرگوار خود نوشته اند رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا -

فتح - عرضداشت احقر الخدمۃ محمد معصوم به ذرۃ عرض آستان بوسان می رساند از آن روزی که از شرف سعادت حضور مجور گشته است خبری از خادمان آن درگاه باین شکسته بال نه رسیده بسی نگران است احوال خادمان این جای مستوجب حمد است و اوقات را به جمعیت بسری بر بند حضرت سلامت امشب که شب شنبه بیست و هشتم ربیع الثانی است میان شیخ منزل ازین دار حلت نمودند خوب رفتند در وقت دفن کلاه تبرکی آن حضرت را که پیش بنده بود و رای کلاه سی که آن حضرت بنده را به تخصیص عنایت فرموده بودند بر سر ایشان پوشانیدیم به مجرد پوشانیدن یا بعد از لحظه دید که نسبت خاصه علیه آن حضرت در ایشان جلوه گر گشت و تمامی این عزیز را در برگرفت بعد از آن تمام مقبره را نسبتش فرد گرفته بلکه تمامی آن گره و نواحی را از نور مالا مال ساخت، من قبل قبل بلا عیلة -

عریضه رابعه - نیز به پیر و والد بزرگوار خود نوشته اند رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا -

فتح - عرضداشت نیازمند درگاه والا محمد معصوم به عرض اقدس می رساند (۶۶) احوال این شکسته بال به بین توجه آن کعبه امانی و آمال بوجه استقامت است و هیچ گونه در عزیمت امور فتور راه نیافته امید می دارد که به طفیل نظر عنایت آن حضرت در چند نفس عاریتی که مانده نیز

فتور راه نیابد.

ثانیاً معروض می دارد که فقیر تا مدت‌ها مقبوض و غموم می بود آخر الامر بتوجه عالی بطلی عظیم روی داد و در آن بسط مقام عالی بس شگرت نمودار شد در آن وقت چنان معلوم شد که این مقام فوق جمیع مقامات ظلال است و مقام اصل الاصل است که شایسته ظلیت بآن راه نیافته است خود را به تمام داخل آن مقام یافت و سر خود را داخل مرکز آن مقام دید و ۵
باقی خود را ته آن مرکز محاذی بآن و بعضی چیزهای دیگر هم در آن وقت مشهود بود اگر در حضور می بودی محتمل که به عرض می رساند.

عریضه خامسه - نیز به پیر و والد بزرگوار خویش نوشته اند - رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا

فتح - عرضداشت بنده کمترین محمد معصوم به ذروده عرض خاک نشینان درگاه عرش اشتباه می رساند که سرفراز نامه گرامی که از سرای هودل مرسل بود رسید، جانهای افسرده را سرور کامل بخشید و دل‌های مرده را حیات جاودانی از سر نو ازانی فرمود، الحمد لله سبحانه که متعلقان این جای از آن مهلکه بعافیت ماندند، سفری که مولانا محمد صدیق اختیار کرده بودند اوائل هم در نظر فقیر خدائی زیبائی نمود ۱۰

با پری روی اگر در خانه باشد کسی میل بیرون گر کند دیوانه باشد کسی از استعداد و بلند همتی مولانا این عزم عجب نمود بایستی که امری که پیش گرفته بودند بانصرام ۱۵
رسانیده متوجه امر دیگری گشتند.

ثانیاً احوال شکسته خود را به عرض می رساند حضرت سلامت این فقیر را از آن باز که به عالم فرود آورده اند نشان آن نسبت را که در وقت عروج بآن مشرف ساخته بودند میانه می یابد که از یمن و یسار بیگانه است، یمن و یسار ازین نسبت قلیل النصیب اند بلکه هیچ مناسبتی ندارند این نسبت مخصوص به سابقان است اصحاب یمن در رنگ ۲۰
اصحاب یسار ازین کمال چه دریا بند و ارباب ظلال در رنگ عوام مومنان ازین معما چه فرا گیرند، محبت ذاتیه که در آنجا ایلام محبوب از دیا محبت بخش است نسبت بانعام ادایجا (۶۷) متحقق می گردد و چون بوق و وجدان خود رجوع می کند به تکلف می یابد که خطی و حلاقی بلکه از دیا محبت که در وقت ایلام محبوب است در هنگام انعام ادیست توان گفت که تصور ایلام محبوب فرجی و سرری می بخشد که در نفس انعام آن فرج و سرور ثابت نیست چه در محبت ذاتیه

ہر چند فرح و سرور از شائبہ نفسانیہ منزہ و مبرا باشد اتمیت و اکمیت پیدای کند عالم را
 بہ تمامہ اعراض می یابد کہ بوی از جوهریت نہ یافته است و قیام بذاتہ در حق آن ثابت نیست
 قیوم جمیع اشیاء اوست سبحانہ مشار الیہ بلفظ انا بلکہ مشار الیہ بہ جمیع اشارات ہم اوست تعالیٰ
 چه ممکن را ذات نیست و اشارت بعرض عین اشارت بہ قیوم اوست ممکنات را اشباح
 بیش نمی داند و زیادہ از ارادت خارجی در آنہا تصور نمی نماید قدرت کاملہ او تعالیٰ را باید
 ملاحظہ نمود کہ ایں ارادت را کہ محض در مرتبہ حس و وہم است بہ بھی ثبات و استقرار
 دادہ است کہ از زوال مصنون و محفوظ است و معاملہ ابدی باین مربوط و قیام اعراض را
 بر نہج می یابد کہ از شائبہ حالیت و محلیت پاک و مبرا است بیش ازیں نیست کہ ثبوت و
 تقرر اشیا باوست تعالیٰ۔

چون قلم را در میان احوال می گیرد آن قدر ایزش می شود کہ مدرکہ از ضبط و برداشت
 آن عاجز می شود و لاجرم اقتصار بر قلیل می نماید و باقی را موقوف بر وقت دیگر می دارد و العبویۃ
 عرضہ سادسہ - نیز بہ پیر بزرگوار و الد خود نوشتہ اند **وَعَالِيَهُ تَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ**۔

فتح - عرضداشت بہجور ملازمت عالی محمد معصوم بندودہ عاکدان آستانہ عالی شان می رساند
 حسن و جمال کہ متوہم می شد چوں عاریتی و امانتی بود باہل امانت منصرف گشت و غیر از شر و
 نقص هیچ چیز باقی نماند۔ حضرت سلامت در انشای ایں تحریر حالتی روی داد، دید کہ آن
 عدم کہ غیر روی، هیچ چیز ظاہر نبود و باستار آورد و آن کمالات کہ باصل خود رجوع کردہ بود
 جلوه گر شدن گرفت در ایں انشاء غیبی روی دادی بنید از بس کہ طعام پُر خورده است در
 طبیعت بر ہم زدگی پیدا شدہ است وقتی بہ شدت روی دادہ (۶۸) می یابد کہ از ہر رگ و
 پوست حتی کہ از رگ ناخنہا ہم مادہ می کشند و می برآرند چوں بافاقت آمد دید کہ عدم را
 بہ تمامہ برآوردہ اند و غیر از ان کمالات کہ باصل خود رجوع کردہ بود چیزی دیگر ظاہر نیست
 خود را بہ غایت نورانی و لطیف یافت بعد از ان دید کہ آن کمالات کہ بآن بقا بخشیدہ اند
 باصل خود رجوع کردن گرفتند و باصل الاصل ملحق گشتند و ظہور در ان حضرت بطریق اصالت و
 حقیقت پیدا کردہ اتصال بے کیف حاصل نمودند، ایں زمان انا کہ از عدم بہ تمام کشیدہ
 بآن کمالات ملحق شدہ بود آنجا اطلاق یافت و نسبت ظاہر با منظر چوں نسبت عالم خلق
 با عالم امر یافت حقیقت کمالات انفعالی آن جا ظاہری شود و بعضی امور دیگر نیز ایں جا

معلوم بود نتوانست نوشت ان شاء الله تعالی چون بدولت حضور مشرف گردید بعضی رساند.
 عریضه سابعه - نیز به پیر و والد بزرگوار خویش رحمتهما الله تعالی نوشته اند :

فتح - عرضداشت کمترین بند با محمد معصوم بذروه عرض باریافتگان آستانه علیای رساند که احوال
 و اوضاع خدمه این حدود مستوجب حمد است همواره ترصد استماع اخبار فرخنده آثار سلامتی
 خدمه عتبه علیه دامن گیر است اشتیاق دریافت دولت حضور چه شرح دهد و سوز و گداز جدائی
 را چنان نماید ۵

در دلم خوں شد آخر چند جو شتم می اندر آب گیسو چند نوشتم
 قبله گاهایا عجب کار و بار است و طرفه غنچ و دلال در عین آرام حرمان است و در نفس
 وصل همرا می یابد و نمی یابد و نمی داند که چه می یابد و چه نمی یابد تضاد در تضاد است و
 تناقض در تناقض آرای میدهند و لذتی می بخشند که هزاران لذت و آرامها در خجیب
 آن بجوی نه خرد و در عوض آن به پشیمانی نگیرند - مصراع

آشنا که باشد نقل و می بیکاری است این کارها
 اگر عمر با در شکر آن صرف نماید هیچ نه کرده باشد و اگر عهد با در طلب آن بگذراند بی سابقه
 فضل الهی هیچ حاصل نه نموده مع ذلک حرمان همه وقت دامن گیر است و دوری و
 مهجوری همواره دستگیر ۶۹

۱۵

نه حش غایتی دارد نه سعدی را سخن پایاں
 به میر و تشنه مستقی و دریا همچنان باقی

چه مطلوب در غایت تنزه و رفعت و طالب در نهایت پستی و نقص است نه این را بادی
 شرکتی و نه او را با این نسبتی این از ادراک آن عاجز و آنچه از و درک شود قاصر فلانم یوجد
 بینها نسبت و لو بالوجه و شرکته و لو بالاسم فلا جرم یکون العجز عن درک ادراک و کاد و کجمل
 عن کنه معرفه و چون این معنی را به ذوق و وجدان خود دریافته و به تبیین نظر نمیده نه از
 ادبی تکلف و تصنع بنا بر آن جبرأت و گستاخی نمود چه توان کرد که غلو همت مطلبی را می
 خواهد که دست ادراک از دامن آن کوتاه است زیرا که هر چه از وصل حاصل شود نه دوست
 بلکه شبه و مثال او و گرفتاری ظل گرفتاری بغیر است اگر چه نمودار اصل است اما بی شائبه
 ظلیت نه خواهد بود و گرفتار آن اصل را نقطه ظلیت کوه عظیم است لهذا از مشاهدات

اَوْ تَأْتِيهِ مَتَوَجِّهَةٌ مَرَّتَيْنِ اِتَى وَجَّهَتْ وَجَّهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ -

عرائض سبع بانجام رسیدند و کیسه اوراق ازین جواهر شاد گام گردیدند -

الحال به موجب ایجاز و عده حسنہ صفحا اوراق با از انجمنه بشارت صحیحہ کہ نقداً دل بار از
کائنات مالا مال نمایم و اجناس مختلفہ عالیہ را کہ اشارات صریحہ مجددی در دفاتر معصومی مخزون
گشته بالو این آنحضرت محبوبی و احمر خلیلی و اصغر کلیمی رنگ ریزی ابواب علیہ ارسال فرمایم -
ز فہم مستمع این حرف دور است سخن بزرگ شد رنگی ضرور است

محبوبیت ذاتی حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ازین نقل معتمد بر ہر عارف صمد ہویدای گردد
کہ حضرت مجدد الف الثانی امام ربانی برای نکاح حضرت ایشان قدس اللہ تعالیٰ بسرہ الا قدس از
حضرت صمدیت جلالت عظمتہ ماذون نمی کشید و ہر چند توجہ بر این سری گماشتند کہ حل این معما فرمایند
بیچ معلوم (۷۰) نمی گردید، تا آن کہ مدت مدید بریں ماجر گذشت ما از اتفاق روزی حضرت
امام ربانی مجدد الف الثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ برای قضاء حاجت انسانی بہ بیت الخلا در آمدند دریں جا
بہ روایت والدین کریمین این راقم سیاه کار، چند دانہ برنج افتاد بہ نظر انور در آمدند بہ روایتی کہ
معرفت دستگاہی محمد ہاشم کشمی قدس سرہ در زبدۃ المقامات آورده اند بر جای برنج گندم مذکور
فرمودند با بچہ ازین نمی گذرد کہ ازین ہر دو غلہ شریفہ یکی را مشاہدہ فرمودہ کہ در آن مقام کشف افتادہ
است، بلا توقف و اہمال آن دانہ ہا را در دست شریف گرفتہ بیرون مسترح شدہ از چند آب
شستہ پاکیزہ ساخته تناول فرمودند ہماں روز سعادت اندوز ملہم شدند کہ چوں رعایت آداب غلہ
ما این قدر از تو بہ ظہور پیوستہ ما ہم اذن بانکاح فرزند تو محمد معصوم دادیم ایشان بہ عرض والای رب
بالای رسانیدند الہی مولائی در توقف این امر اخیر تا حال چہ حکمت باشد، معلوم کردند و نہادر دادند
کہ بیچ کس نمی خواہد کہ محبوب خود بہ دیگری بہ دہد فاخوہو ولا تکن من القاصدین ازین جا علو
قدر و رفعت شان حضرت ایشان دریاب و سراز پانہ شناختہ بہ نظارتہ محبوبیت آن قبلہ صفا کی شان
بہ شتاب و امتزاج این نشاء صباحت بآن ملاحظت، ہمگی چشم گشتہ تماشا کن و اجتماع اسرار
خلت با جلوت محبوبیت آن مذکور ی کہ حالاً مرقوم می گردد ہمگی گوش گشتہ استماع نما و آن چنان

- است که بعد حصول اجازت امر خیر حضرت ایشان که متمنای آن حضرت مجدد الف الثانی بوده اجازت تزویج و تلاش که معمول و مروج است نه شد بلکه معلوم کردند که مانع سرانجام این امر طراوت ثمری نمایم که کار خلیلان راست می آید، تا آن که حضرت مجدد الف الثانی رحمته الله تعالی با وجودی که از قبیله داری با پیغام نسبت از هر طرف در میان بود جواب داده به طور او تعالی گذاشته نشستند، چندی بریں الهام عالی مقام نه گذاشته بود که شیخ محمد طاهر لاهوری (۱) که از اعظم خلفاء جناب امام ربانی مجدد الف الثانی رحمته الله تعالی بوده اند و از اجله علمای مصر خویش به قصد پیر بزرگوار خود به حضرت سرزند رسیدند، دریں ضمن مذکور نسبت حضرت ایشان در میان نهادند که "در خانه سید اسعد واقف اسرار قرآن میر صفرا حمد ولد میر رمضان صبیحہ ایست که ولیہ یگانه است و رضیہ زمانہ آفتاب ست اما در برج عصمت پوشیده و ماہتاب ست در حجره عفت آرمیده حوری ست که از بهشت رسیده و نوری ست به سر سرزند و دولت است از خزان صادقین و عورت است ثانیہ و کانت من القانتین - اگر به پیوند حضرت مخدوم زاده اعنی جناب سامی حضرت ایشان قبول افتد بسیار جامه زیب قامت دلبر بای ایشان ست و اگر به لطافت تکه فرجیں آن حضرت تکین فرمایند بسیار شائسته پیر این باشکب ایشان ست" -

دور نژاد تاج دران شائسته بخت بختیاران

- ۱۵ القصه معروضه شیخ مذکور که دلاکی اقتران دو نور نموده بودند به شرف قبول جناب امام ربانی مجدد الف الثانی رحمته الله تعالی به موجب الهام رحمانی افتاد و جناب میر صفرا حمد که والد شریف ایشان میر رمضان بوده اند قدس سرهما از روم تشریف آورده به دار السلطنت لاهور که قطب البلاد است سکونت اختیار فرمودند. در آن مرتبه که حضرت مجدد الف الثانی رحمته الله تعالی رخصت ارشاد اجازت تعلیم طریقه مسالکان نیک نهاد را از پیر بزرگوار خویش یافته اول به لاهور تشریف برده بودند و جمیع کثیر از علماء و صلحاء آن دیار و امرای ذوالاعتبار و فقرای اولی الابصار سعادت خود دانسته چنگ به دامن دولت آنحضرت والا منزلت زده بودند، داخل طریقه علیه نقشبندیہ به ید ایشان که نائب مناب ید الله است (۲) سجانہ گردیده و میر صفرا حمد مذکور و برادر ایشان میر مظفر حسین نیز در همان شهر از مریدان صادق الاعتقاد و فدیایان بلند استعداد شده از مقبولان خاص

حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ گردیدند، بعد ازاں کہ خبر وفات پیر بزرگوار به سمع مبارک حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ رسیده زود مراجعت فرموده برای زیارت تربت شریف و عزای مخدوم زاده های عالی مقام به حضرت دہلی رسیدند، در اسناد دیگر کہ جناب امام ربانی به لاهور تشریف فرموده عالمی را گرداب ضلالت برآوردہ به شاہراہ ہدایت رسانیدند، میرشارالیه توجہات فرادان یافتہ از خلفاء عالی مقدار گردیدہ اند۔ ۵

القصہ قبول نسبت کہ منتج ثمرات و مشرب برکات بے نہایات بودہ، فرمود بعد چندیں روز تعیین عقد نمودہ بآرائش تمام باذن ملک علام حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ خود باجمع کثیر از خویشان و درویشان و فرزندان و نیازمندان و علماء و امراء و فقراء برای ایں امر خیر نیتش تا دم صوفی بل فی یوم البعث النشور ساری اہل عصیان ست و مستلزم نجات عالمیان و وسیلہ قبول حضرت رحمان ست ظل سلطانہ از بلدہ دارالاشاد حضرت سرہند متوجہ دارالسلطنت لاهور شدند افواج فرشتہ انوار سرشتہ اہتمام لازم گرفتہ طرد شیاطین از ہر منزل می نمودند حوران بہشتی آئینہ داری محفل غلد مشاکل از نور می فرمودند و جنود الہی از مہ تابماہی بہ نظارہ شادی طوی آل معصوم مطلق قیوم حق از ہر طرف اژدہام نمودند و انواع عطایا از غفران خطایا حضرت دہاب برایا ہر خاص و عام فرمودند تمام راہ از کثرت طراوت بہ ازماہ گشتہ و قرص خورشید از کمال تہنیت جرعتہ امید گردیدہ۔ ۱۰

دریا دریا ز عنبر تر   صحرا صحرا ز مشک اذفر
از صندل و عود بستہ بستہ   در لب و لعل دستہ دستہ ۱۵

بہیں منوال دخول دارالسلطنت در احسن ساعات و الطف آفات میسر گشتہ روز بہ روز تا روزی شادی شب برأت و روز عید توام با نور روز باشد گردید و میرند کور بعد از دریافت صحبت حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ (۷۳) بہ دوام آگاہی و حضور موصوف گردیدہ ترک دنیا نمودہ بودند، اما برادر ایشان میر مظفر حسین از امرای عظام والا قدر بودند خدمت برادر بزرگ خود سعادت خود دانستہ بہ تقدیم می رسانیدند مقصود آن کہ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ کار متوکلاں بہ از کاسبان سرانجام می بخشد و زیادتی ایں کہ ایناں را دوست می دارد وَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ نص قاطع است و سخاوت بی نظیر و ہمت دلپذیر شامل حال ۲۰

ایشان بود و علی الخصوص در طور مقدمه جشن که نسبت با همجو عزیز می در میان آید آن قدر کسب
سعادت از خدمت گذاری بجا آورده اند که شرح آن به تطویل انجامد و کثرت اطعمه به مرتبه
نموده اند که جای دانه نزدیک کاوان بهل زعفران پُر از میوه می انداختند، تمام شب را از آن
شبهه که حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی در آن جا تشریف داشتند به خدمت کثیر السعادت
می پرداختند، با جمله کتختائی به کمال صفت خدائی منعقد گشت ^۵

دوران به نشاط مجلس آراست ساقی به نشست و شیشه برخاست

آن معصوم بر حق باذن کریم مطلق جل سلطان آن عقیقه روزگار را در عقد خود آوردند
عجوبه زمانه و انموذج عطیات پُر دگر یافتند و بعد از انقراض این امر شریف القدر نیز جناب
امام ربانی مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی مدتی در لاهور تشریف داشتند به دستور خدمت میر موصوف
از اصناف اطعمه متلونه و اشریه عالیه و البسته مزینه ملازم بودند و در آن لیالی گرما باد و فرش فراشی از
یک دست در نصف اول شب و در دست ثانی در نصف ثانی خود به جناب حضرت مجدد الف ثانی
رحمته الله تعالی می نمودند و غیری را نمی گذاشتند که به سعادت این خدمت قیام نماید و به حضرت
ایشان در خلوت معروض داشتند که این دختر خود را محض برای خدمت در خدمت گرامی مرتبت
گذرانیده ام و اگر به محرمه دیگر از منکوحه پاکیزه رغبت طبیعت و لَوْ فِی الْجُلَّةِ هم باشد باین
داعی با اخلاص اشارتی فرمایند تا سرانجام (۷۴) آن کار بلافتند و فساد به سرعت تمام نمایم که
۱۵ هیچ کس بر آن اطلاع نیابد تا آن که رخصت حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان رحمته الله تعالی
و هم درویشان در میان آمده همین صرافت در خدمت قیام داشتند.

و بعد رخصت دختر خود در خانه مایم تمام نشسته بودند که یکایک خبر وفات برادر خود
میر مظفر حسین رحمہ اللہ تعالی شنیدند و راه آمدنی دولت به سبب جاگیریات آن برادر برآمده راه
دولت مفتوح شده بود، فرمودند این برای ما نه بوده بلکه از برای دختر ما بود او هم رفت این
۲۰ هم رفت و حضرت ایشان در رکاب والد بزرگوار خویش با لوان عنایت حضرت باری جلالت عظمت
متلون گردیده و در هر کس و مقامات مشابده انعامات او سبحانه جل شانه فرموده و حسن و طین
مالوف شدند ^۷

۱- د- گشت ۲- م- در انجام ۳- م- کرما باد ۴- د- "بود" ندارد

بدین آرائشی شایانہ رفتند به دولت سوی دولت خانہ رفتند

و بعد ازین، هنگامه جشن مقبول حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در حیاتِ میرِ مسطور با قبیلہ به لاهور تشریف برده اند و خدماتِ فراوان از میر به وقوع پیوسته و میر محرم هم به حضرت سرچند رسیده اند اما مشاراً الیه موصوف باوصاف شائسته بوده اند علم و حلم و ورع و تقوی و زهد و توکل به مرتبہ اشند که شرح آن کتاب علیحدہ می طلبید از خوف تطویل کلام دریں جا عنان سخن پیچیدیم. و وصال ایشان (میر صفرا حمد رومی) در حدود سنہ ہزار و سی و ہشت در بلدہ لاهور اتفاق افتاد و متصل شہر امانا خارج بلدہ راہ ملتان منرار شریف ایشان قدس اللہ تعالی سرہ۔

نام این راقم سیاه کار ہم محض به مناسبت نام ایشان تیمنا گذاشته اند کہ ایشان والدہ فقیر را جہد مادی می شوند رزقنی اللہ سبحانہ من برکاتہ۔

مخفی نماند کہ بشارتی کہ حضرت مجدد الف الثانی به حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ داده اند اکثر من ان يعد و ازید من ان یحصی اند و بعضی از آن ہا در مکاتیبی کہ در مفتح اول گذشت مذکور شدہ اند در مکتوب دولت و سی و ہشتم کہ بنام مخدوم زادہ حضرت شیخ محمد اشرف قدس سرہ نوشته اند (۷۵) مذکور می کند :

فتح - بسم اللہ حامداً و صلیاً روزی حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ پیش از آن کہ به سفر اجمیر روند ہمراہ خلیفہ عصر در صوبہ پنجاب بالای آب چناب در ایام تشریق موسم اعتدال خریفی بود و قائل اسرار فنا و بقا و زوال عین و اثر بطرز خاص خود بیان می فرمودند و سخن از وصول بہ کعبہ مقصود و نشان آن بر زبان مبارک داشتند و زیادہ از یک ماہ شدہ بود کہ ہمیں قسم معارف در میان بود و روز بروز غرائب و قائلت آن می کشود و این مجبور بہ توجہ شریف آنحضرت غواصی آن دریای نمود و حضرت ایشان ہموارہ در تفتیش و تبیین وصال این بے پروبال می بودند و ترقب ترقی او داشتند و توجہ بر آن می گماشتند تا آنکہ در آن وقت کہ بیان دقائل مسطورہ می نمودند و غیر این فقیر دیگری در خدمت شریف نہ بودہ بعد از استفسار حاصل روزگار این دور از کار نواز شہاد در حق وی نمودند و بشارت حصول معاملات مزبورہ فرمودند و این بیت در شان ادب زبان الہام ترجمان خویش آوردند ۔

مورسکین همی داشت که در کعبه رسد
دست در پای کبوتر زد و ناگاه رسید

حمد الله سبحانه على ذلك وعلى جميع نعمائه تعالى والسلام والاكرام -

- ۵ هر چند این مکتوب مقدس باعتبار اشتغال مکاشفات جناب قطب الزمان حضرت امام ربانی
مجدد الف الثانی رحمته الله تعالى مناسبست به مفتاح اول نیز به مرتبه اتم داشته اما از آن جا که بشارات
دقائق و اسرار فنا و زوال عین و اثر بطور خاص و وصول به کعبه مقصود در ماده حضرت ایشان
قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس بطریق مخصوص مرقوم گشته درین مفتاح ایراد این مکتوب از واجبات
تحریر گردیده و همچنین در مکاتیب دیگر که عنقریب در قید قلم در آیند رعایت به کمال درایت محفوظ
است و بشارات اصالت که عبارت از تخمیر طینت است و فوق جمیع مراتب قرب است در
۱۰ مکاتیب متعدده به عبارات متفادته که هر یکی مشتمل (۷۶) بر فوائد جدیده است مرقوم فرموده اند،
فقیر شکسته روزگار به ذکر هر کدام از این عطیات پروردگار برای قبلاء ابرار موافق مقدار لب می کشاید
ان شاء الله تعالی در مکتوب صد و هشتاد و سوم از جلد اول که بنام حضرت مخدوم زاده ثالث عارف
خدا آگاه شیخ محمد عبید الله قدس سره است، ثبت گردیده تحریر فرموده اند :

- ۱۵ فتح - الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى بعضی اسرار علیه و تحقیقات جلیه
در تحریر می آر و نیک استماع نمایند آخرین چیزی که حضرت ایشان ما قدسنا الله سبحانه
بسره الاقدس نوشته اند که مکتوبی است که قبیل آخری مکتوبات جلد ثالث است متصل
به آن بنام مولانا حسن دهلوی و در آن مکتوب فوق تعین وجودی تعین حسی اثبات نموده اند
و ترقی ازاں منع فرموده اند روزانه در تحریر این معارف علیه بوده اند شبانه آنحضرت
۲۰ (حضرت مجدد) راتپ گرفت که روز ششم ازاں تپ ارتحال نمودند بعد از ارتحال
آنحضرت آن نوشته در معرض ظهور آمد و مخلصان به شرف مطالعه آن مشرف گشتند و
نقل ازاں برداشتند بعد از تحریر این معارف سنیه در ششاد مرض موت نیز معارف و
اسرار کثیره بیان نمودند و وصایا فرمودند از جمله آن اسرار آن بود که شبی که صباح آن

له م - قطب البرایات

رحلت خواهند فرمود یا شب پیش آن حضرت مخدومی میاں جیو نیز در آن وقت حاضر بودند و مرض در غلبه و ضعف بر کمال بود فرمودند مرا به نشاند بنده در کنار خوش آن قدوه کبار را به نشاند چنانچه بار مبارک آن حضرت بریں ذره بے مقدار بود ازاں بار امیدوارم که چه قسم بار خوش گوار بر دزگاریں خاکسار آورد و چه عالی اسرار ذو استار بریں دل افکار بیارد۔ القصه آن عالی حضرت فرمودند که داعی وصال لایزال در سر من نداد که سطلانت می طلبد مرغ همت بلند پر واز من رو به آشیان قدس نهاد تا رسید جای که رسید ازاں بارگاه عالی جاہ نداشتید که سلطان در خانہ نیست بعد ازاں معلوم شد که ایں مقام حقیقت کعبہ ربانی است به ما و رای آن بهشتانم و عروج نمودم تا بمقام صفات حقیقیہ کہ موجودند (۷۷) به وجود زاید رسیدم ایں مقام صفات و رای صور علمیه صفات ست کہ ایں مرتبہ تعین علمی کائن ست و و رای صور صفات ست کہ در مرتبہ تعین وجودی و تعین حسی است تعالی ازیں مقام نیز متوجہ فوق گشتم تا باصول ایں صفات کہ شلون ذاتیہ اند و مجرد اعتبار اند در ذات عز شانہ واصل شدم و شمایردو برادر در مقام بامن همراهیان ازاں جاہ فوق بردند و به ذات بحت کہ مجرد است از نسب و اعتبارات رسانیدند و حضرت مخدومی را فرمودند کہ توبہ علاقه امامت من در ایں جا بامن همراهی چه در ایام ایں مرض امامت آن حضرت ایشان می کردند و فقیر را فرموده بودند کہ در مسجد همراه یاران نماز بخوانید و امامت کنید ایں بے پروبال جهت امثال باجماعه یاران در مسجد نماز خوانده باقی اوقات در خدمت حاضری گشتم و روزانہ و شبانہ در ہماں خانہ کہ محل لقای جانانہ بود در خدمت می گذراندم بالجملہ ایں احقر را از راہ دیگر اصالتہ بہ وصول ایں درجہ تصوی اشارت نمودند در ہماں مجلس یا مجلس دیگر در ہماں مرض موت فرمودند کہ حصول ایں درجہ کمال و وصول باین رتبہ متعال منوط بہ تلبس بہ کلام مجید سبحانی است بہ طفیل و توسط قرآن باین منزلت ممتاز گشتہ ام ہر حرفی را از حروف قرآنی دریای می یابم کہ موصل کعبہ مقصود است دریں اثنا آن بیت را کہ حضرت شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سرہ بہ مجرد شنیدن آن از راہ دور بہ زیارت قائل آن رفتہ بودند آن ایں است ۔

اندر غزل خویش نہاں خواہم گشت تا برب تو بوسہ زخم چو نش بہ خوانی
 بہ زبان شریف آوردند و ذوقہا نمودند بعد ازاں فرمودند کہ مناسب ما سخن فیہ چنیں

باید گفت -

اندر سخن دولت نهان خواهیم گشت تا بر لب او بوسه زخم پویش بخواند
سخن محب کجا بر لب محبوب برسد چنانچه سخن او را با دقرب و منزلت است از سخن
او با و توان رسیدن از سخن خود که سخنش کوتاه و در راه است این حقیر گوید :

من عرف الله كل لسانه . آں را گواه است . مصراع

۵

پس سخن کوتاه باید و السلام

انتهی کلام العالی (۸) قدس الله سبحانه بسره المتعالی .

و مکتوب بسیار است کثیر الاسرار است به موافق مقدار دریں جا نقل براه شده آنچه حضرت
ایشان نوشته اند که این حقیر را از راه دیگر به حصول این درجه قصوی اشارت نمودند مراد از راه دیگر اصالت
است که متحمل ضمانت هیچ وجهی نتواند شد ، چنانچه خود در مکتوب صد و نود و دویم که یا بم مخدوم زاده
عالی در جبهه شیخ محمد عبید الله قدس سره ثبت گردیده تحریر فرموده اند آں را نیز به تمام ایرادی نماید :

۱۰

فتح - بسم الله والسلام على رسول الله ، حضرت ایشان ما صلى الله عليه وآله می فرمودند که

بقیه که از خلقت سرور دین و دنیا علیه و علی آله الصلوٰة والبرکات العلی مانده بود و آں را

الوش گویان بیک فردی از دولت مندان امت ادعطا فرموده اند و تخمیر طینت او ازال

نموده و ازین راه آں فرد را اصالت بهره و ساخته ازال بقیه بعد تخمیر طینت آں فرد نیز

۱۵

بقیه قلیلی مانده بود آں بقیه نصیب یکی از منتبان آں فرد آمده است و تخمیر طینت او

ازال فرموده اند و باندازه آں خطی از اصالت نیز یافته ان ربك واسع المغفرة

مانا که نصیبی که حضرت مهدی موعود را علیه الرضوان از اصالت است از راه حضرت عیسی

است علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام و نیز آں عالی حضرت متعالی منقبت می فرموده اند

که چون به محفل عالی یعنی محفل انبیای کرام علیهم السلام رسیده شد از اذهام اهل مجلس

۲۰

در اینجا گنجایش نشستن دیگری نه بود حضرت خلیل علی نبینا و علیه الصلوٰة والتسلیمات که

شان خاص در آن جا داشتند بآں مجلس خطاب کرده فرمودند یا ایها الذین آمنوا

تفسحوا فی المجالس اهل مجلس جنبیدند جای وسیع برای نشستن بهم رسید

در آنجا نشستم - تنبیه : از حصول کمالات نبوت مر بعضی افراد امت را بطریق تبعیت و

دراشت لازم نمی آید که آن بعضی نبی باشد با مساوات بانی پیدا کند چه حصول کمالات نبوت دیگر است و حصول منصب نبوت دیگر چنانچه تحقیق این معنی به تفصیل در مکتوبات قدسی آیات حضرت (۷۹) ایشان مسطور است، والسلام علی من اتبع الهدی - انتهى مکتوبه الشریف رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ -

از کمال علو مرتبه اصالت بود که در آن مجلس عالی جای نشستن به وسعت بهم رسید و الا در مرتبه ضمنیت هر چند در مقامات قرب را بسیار طی کند جای نشستن در آن مجلس معالی به تنگی هم میسر نمی گردد -

باید دانست که چنانچه حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ بشارت اصالت به حضرت ایشان قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس، عنایت فرموده اند - چنانچه از مکتوب مذکور ظهور این معنی بداهت تمام واضح و لایح است - در جای که نوشته اند از آن بقیه بعد تخیر طینت آن فرد نیز بقیه قلیلی مانده بود آن بقیه نصیب یکی از منتسبان آن فرد آمده است الخ ...

مراد از منتسب ذات مبارک خود است که باین عبارت نوشته اند بشارت دخول صفوف اربعه انبیاء علیهم السلام نیز به طریق اصالت مرحمت فرموده اند که این اسرار به زبان اجمال از ضروریات دانسته می نماید از السنة اکابر دین و مقتدایان صالحین بسیار مسموع گردیده -

و بالفعل عارف سرتیج السیر قطب الکاملین شیخ محمد زبیر سلمه ربّه اکثر حکایت می فرماید که چون وصول حضرت مجدد الف ثانی در آن مجلس معالی واقع شد و از دلالت حضرت حنیف علی نبینا و علیه الصلوة والسلام جای وسیع برای نشستن بهم رسید به حضرت ایشان خطاب کرده فرمودند که محمد معصوم ترا هم جای نشستن نزدیک من به فراغت میسر شد و به فرزند بزرگ خود حضرت خازن الرحمة قدسنا الله سبحانه بسره که نیز در آن مقام رفیق بودند فرمودند که محمد سعید را هر چند بالفعل جای نشستن در آن مجلس معالی دست نداد اما در روز رستخیز به ضمنیت من جای خواهی یافت و مجلس مجلس بآن اکابر خواهی گردید، خاطر جمع دارد و نیز جناب امام ربانی مجدد الف ثانی رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ فرمودند که در انبیاء هند بنا سبت وطنی جای نشستن یافتم از جناب حضرت مرشدی قبله گاهی قدسنا الله سره اکثر مسموع گشته که جناب مجدد الف ثانی رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ چون در آن

مجلس معالی باریاب گردیدند می فرمودند که نظاره بدن محبوبانه خود حلاوتها دانستم و ناز می ورزیدم (۸۰) اما چون نظریه جانب قدم می افتاد مثل طاووس اندوه گین می گردیدم چه خاصیت طاووس است که بعد از نظاره قامت زرد مانند خرامیدن به کمال طراوت و رقص نهایت حلاوت التزام می گردد و چون نظر بر قدم او که بدیهیت ترین جمیع اعضاء اوست می افتد، بسیار محزون می شود بلکه آب از چشم می اندازد و سبب این همه حزن جناب امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه ۵ بعد مشاهده اقدام که تاج رؤس اولیاء کرام بوده آن بود که تخمیر طینت تمام بدن مطهر از بقیه طینت حضرت رسالت خاتمت علیه و علی آله الصلوٰة والسلام بوده، غیر پای آنحضرت که مخمر از آن تخمیر فردوس تنویریند حضرت ایشان را سپرد کردن مخمر پاک بشارت عنایت فرمودند و این بقیه در رنگ طینت بقیه حضرت آدم است علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام که نصیب درخت خراما آمده است. کما ورد اکرموا عمتکم النخلة فانها خلقت من بقیه طینة آدم. ۱۰

پس حضرت ایشان را نشستن به مجلس معالی به طریق اصالت شد کما ظهر من المکتوب المذکور. با وجود حصول مرتبه اصالت ضمنیت حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی نیز جناب مبارک حضرت ایشان را قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس ثابت است.

از خدمت مرشد الاولیاء مخدوم زاده اصغر قدوه ارباب تحقیق حال بزرگوار شیخ محمد صدیق جیو قدس سره مسموع گشته و نیز معرفت دستگاہی مخدوم زاده گرامی شیخ محمد اسماعیل سلمه ربه اکثر مذکور ۱۵ می فرمایند که حضرت وحدت که فرزند رشید حضرت خازن الرحمة قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس بوده اند، روزی در فضل والد بزرگوار خود دلائل و براہین نقلیه از جناب مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی می آوردند که هر چند ایشان ضمنی بودند اما ضمنیت مجددی بر جمیع مقامات می جریده و خلعت که ایشان را فرموده اند افضل از قیومیت است (۸۱) زیرا که قیومیت منصب حضرت آدم است علی نبینا و علی سائر الانبیاء و الصلوٰة والسلام و خلعت مقام حضرت خلیل است علی نبینا و علی سائر الانبیاء ۲۰ و الصلوٰة والسلام و فضل حضرت خلیل بعد حضرت حبیب بر سائر انبیاء علی نبینا و علی سائر الانبیاء و الصلوٰة و التسلیمات، مقرر اہل سنت و جماعت است و نیز خلعت خلعت حضرت مجدد را بعد از جدا شدن خلعت قیومیت پوشانیده اند و بر ظاہر است که خلعت ثانیہ افضل از خلعت اولی باشد. اما افضل ضمنی بر اصیل از آن ممر است که حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی بعد از این که ضمنیت خود بایشان و اصالت به حضرت ایشان قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس فرمودند بر زبان

آوردند که محمد سعید ازاں کہ تو ضمنی منی غم مخور کہ ابوبکر ضمنی رسول اللہ است، صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم۔ پس یہی صحیح احدی از اولیاء و اصفیاء برابر حضرت ابوبکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ در یہی عہدی بہ ظہور نیا بد این مقدمات را حال شریف حضرت شیخ محمد صدیق ہماں زماں بہ عرض حضرت ایشاں رسانیدند، حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہا در جواب لعل شکر بار کشودند کہ اصالت من مثل اصالت مجدد الف ثانی است رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ وجہی من الوجوہ شکی ندارد یعنی اصالت محمدی است علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام۔

پس ضمنیان "من در رنگ ضمنیان" حضرت مجدد الف ثانی باشند و با وجود اصالت حضرت مجدد الف ثانی را بشارت ضمنیت خود نیز سر فراز فرمودہ - چنانچہ کہ ایشاں را فرمودہ اند و با وجود این اصالت و ضمنیت را بہ بشارت ضمنیت حضرت پیغمبر صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم نیز سر بلند ساختہ اند و چون قیومیت باصالت لازم و ملزوم است و اصالت کہ از بقیہ تخصیص سید الرسل است علیہ وعلیہم الصلوٰۃ و المبارکات منشاء آن محبوبیت ذاتی است کہ البتہ از خلعت افضل است۔ پس باین اعتبار اگر قیومیت را افضل از خلعت گویند گنجائش دارد بہر حال فضل محبوبیت ذاتی بر خلعت پیدا است و بہ محبت (۸۲) ہویدا انتہی محصول الجواب الذی روی عن حضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہا و جناب مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہر گاہ بہ جمیع کمالات خود ایشاں را بشر ساختہ بودند۔

پس با وجود محبوبیت خلعت و محبت نیز جناب ایشاں را بروجہ اتم ثابت است۔ نقل عبارت مکتوبی است از مکتوبات جلد ثالث حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در آن جا بشارت قیومیت بہ حضرت ایشاں و وعدہ بشارت خلعت بہ خازن الرحمۃ مندرج گردیدہ بطریق سعادت و شہادت ایرادی نہاید :

فتح - دیروز بعد از نماز با دعا و مجلس سکوت داشتم ظاہر شد کہ خلعتی کہ داشتم از من جدا شد و خلعت دیگر بمن متوجہ شد کہ بجای آن خلعت نشیند بخاطر آمد کہ این خلعت زائلہ را بکسی نہا ہند دادیانہ و آرزوی من آن شد کہ اگر آن را بدہند بہ فرزندنی ارشدی محمد معصوم بدہند بعد از لمحہ دید کہ بہ فرزندنی مرحمت فرمودند و آن خلعت او را بہ تمام پوشانیدند و

لہ د۔ م۔ کی شکی لہ فقرہ قوسین در نسخہ "د" ندارد

این خلعت زائده کنایت از معامله قیومیت بوده است که بترسیت و تکمیل تعلق داشته و باعث ارتباط باین عرصه مجتمعه او بوده و این خلعت جدید را چوں معامله بانجام برسد و مستحق خلعت گردد و امید است که از کمال کرم آن را به فرزندى اعزى محمد سعید عطا فرمایند این فقیر همواره بتضرع این مسألت می نماید و اثر اجابت می نماید و فرزندى را مستحق این دولت می یابد :

۵

با کرمیاں کارها دشوار نیست

اگر استعدادست هم داد اوست تعالیٰ

نیا و مردم از خانه چیزى نخست   تو داری همه چیز من چیز تست
قال الله تعالى - اَعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِى الشُّكُورُ
میدانید که شکر عبادت از صرف عبادت جمیع ما انعم الله علیه من الجوارح
والقوى الظاهرة والباطنة الى ما خلق واعطاه لاجله لولاه لما
حصل الشکر - الى اخره

مراد از خلعت جدید که در تحت قلم عنبرین رقم در آمده خلعت است - والحمد لله سبحانه که در
آخر کار موعود منجر گشت و اثر اجابت به حصول پیوست و آنچه عاصی دور از کار سابق نوشته که
قیومیت باصالت لازم و ملزوم است شهادت آن را از مکتوب حضرت ایشان رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ که
باسم حقائق آگاهى (۸۳) نواجه محمد حنیف کابلی است و در آن تحقیق مقام قیومیت فرموده اند و
بشارت حصول قیومیت و اصالت و محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی در ماده خود نقل عن
المجدد الف الثانی رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ درج نموده اند و آن مکتوب هشتاد و نهم است از جلد اول :
فتح - الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى انخى اعزى مولانا محمد حنیف از
این مسکین ضعیف بعد از مطالعه دعا و سلام معلوم نمایند، در آن هنگام که حضرت
مجدد الف ثانی قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس درویشی را از مخلصان خود به خلعت
قیومیت نواختند و باین امر خطیر سر فرارش ساختند آن درویش را در خلوت طلب
داشته فرمودند که علاقه ارتباط من باین مجمع گاه همی معامله قیومیت بوده که آن را به تو
عطا نموده شد و مکونات به شوق تمام به تو رد آور دند - الحال سبب ماندن خود درین
جهان فانی نمی یابم و ادای قرب ارتحال خویش ازین جهان پرنیش نموده اند آن

۲۰

درویش دلش با وجود استماع بشارت مسطورہ جگر کباب و دیدہ پُر آب گشتہ با کمال
 الم و اندوہ در خود فرو رفتہ نہ زبانش را یارای گفتن ماندہ و نہ سامعہ را تاب شنفتن
 چوں آنحضرت این تلویح را در آن مسکین مطالعہ نمودند از روی نہایت کرم فرمودند
 غم مخور کہ سنۃ اللہ سبحانہ این چنین جاری گشتہ است کہ یکی را بہ خود می خوانند
 دیگری را بجائش می نشاندند و از کمال تملطف عبارت آن عزیز را کہ در نفحات می آرد
 بر زبان مبارک راندند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم یای کشیدند ابو بکر بجای او
 نشست ابو بکر را پای در کشیدند عمر بجای او نشست و عمر را پای در کشیدند
 عثمان بجای او نشست عثمان را پای در کشیدند علی بجای او نشست آن درویش
 چوں در خود ہیچ گونه قابلیت این معنی نیافت و نیز الم مذکور در خاطرش مرکوز بود لا یا
 نعم لب نتوانست کشود و اموری کہ استکشاف آن ضروری بود در میان نیادرد این
 بود کہ چوں آنحضرت فرمودند کہ اشیا بہ قیومیت تو راضی تر و خوشتر از قیومیت من نیز لم
 آن را نتوانست (۸۴) جرأت نمود کہ پرسد خوش گفت ۵

و حشی گذشت یار نہ کردی حکایتی اے خان دمان غراب زبان تو بستہ بود
 چوں اندوہ این درویش آنحضرت بیش از بیش دیدند فرمودند در ارتحال من گونه مہلتی
 ہست اما بہ بینم کہ چہ علاقہ در میان است میتوجہ گشتہ بعد از لمحہ فرمودند کہ تا ایام وصال
 من قیام تو با من بود و قیام افراد عالم با تو، این مقولہ گونه تسلی دہ خاطر حزین این مسکین
 گرہ دید بعد ازین ماجرا یک سال و سہ ماہ چند روز کم واقعہ آنحضرت روی نمود چہ
 این گفت و گو در عشرہ اولی ذی الحجہ سنہ یک ہزار و سی و دو بود و ارتحال آن ہادی
 انام بست و ہشتم صفر سنہ یک ہزار و سی و چہار بود پیش از غایت این خلعت بہ مدت
 یازدہ سال آن درویش در آن ہنگام در حوالی چہار دہ سالگی بود بہ عرض اشرف سائیدہ
 بود کہ من از خود نوری می یابم کہ تمام عالم ازاں نور منور است و آن نور در ہر ذرۃ از
 ذرات عالم سارست چوں آفتاب اگر آن نور فرو رود عالم ظلمانی است آن عالی
 حضرت وی را بشارت دادہ فرمودند کہ تو قطب وقت خویش می شوی و این سخن من
 یاد دار حمد اللہ سبحانہ کہ موعود منجر گشت و اثر بشارت بہ حصول پیوست چہ قطبیت
 یکی از شعب قیومیت است۔

بر سر اصل سخن رویم و گوئیم که قیوم درین عالم خلیفه حق است جل و علا و نائب مناب او
 اقطاب و ابدال در دایره ظلال وی مندرج اند و افراد و اوتاد در محیط کمال او مندرج
 افراد عالم همه بوی ادلی دارند و قبله توجه جهانیان اوست و اندکیان و اندکیکه قیام
 عالمیان به ذات اوست چه افراد عالم چه که منظر اسماء صفات ذاتی در میان شان کائن
 نیست همگی اعراض و اوصاف اند و اعراض و اوصاف را از ذات و جوهر چاره نیست
 تأیام شان بآن بود و عادت الله جاریست که بعد از قرون متطاو له عارفی را نصیبی
 از ذات ارزانی داشته وی را ذاتی عطای فرماید که به حکم نیابت و خلافت قیوم اشیای
 گردد و اشیای به وی قائم می باشد.

باید دانست که حصول نسبت قیومیت بهیچ کس را تا نصیبی از اصالت نداشته
 باشد میسر نیست آن عالی حضرت متعالی منقبت (۸۵) درویشی را که به حصول نسبت
 قیومیت بشارت داده بودند به نوید ثبوت نشاء اصالت وی را نیز سر بلند گردانیدند
 و نیز فرمودند که هر قدر که نصیبی از اصالت داری موافق آن نشاء محبوبیت در نهاده
 تو مودع است یعنی محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی در حق وی نشان داده و ما
 ذلک علی الله بعزیز.

۱۵ این مکتوب مقدس مبارک مشتمل بر بشارات متعدده است از جناب مجدد الف ثانی
 به حضرت ایشان رحمته الله تعالی با قطبیت و قیومیت و خلافت از مناصب درین جامندرج گشته و
 اصالت که شرط قیومیت است درین صحیفه و هم در صحائف سابقه محرر شده و محبوبیت ذاتی
 و کمال انفعالی که در رنگ و حی سماوی فضل و موهبی است نه کسی و عملی هم درین جانگارش
 یافته و معنی قیومیت هم که از جمله اسرار لازم الاستتار است، هم درین نامه مرقوم قلم عنبرین رقم گردیده.
 چنانچه بر منصف صاحب کمال ظاهر و هویدا است مع هذا بر بعضی اسرار دیگر که در ضمن آن شان
 ۲۰ اصالت حضرت ایشان نیز فائض و جلوه گرمی گردد به طریق سعادت مذکور نمایم در مکتوب دویست
 و سی و پنجم از جلد اول که بنام مخدوم زاده ثالث حضرت مروج الشریعة اعنی شیخ محمد عبید الله قدس سره
 ثبت گردیده تحریر فرموده :

فتح - سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا و رد فی الحدیث قف یا محمد فان الله
 یصلی علی حضرت متعالی منقبت حضرت ایشان رحمته الله تعالی پیش از مرض اخیر

و ہمچنین در مرض موت از حقائق و اسرار صلوٰۃ و تحقیقت صلوٰۃ و بیان صلوٰۃ انبیاء و
 کمل ادبیاء و خصوصیتی کہ انبیاء است علیہم الصلوٰۃ و البرکات بر کمل دیگر و صفوف
 اربعہ انبیاء و ملائکہ ملاء اعلیٰ علیہم الصلوٰۃ و البرکات۔ اقتداء نموده اند و کیفیت
 صف بستن این بزرگواران و تفاوت درجات ایشان در میان خود ہا از روی قرب
 منزلت و آن کہ در صف اول ازیں برگزیدہا کیست و انبیای کہ اسامی ایشان در
 کلام مجید سبحانی مذکور است در آن مجمع چہ خصوصیت دارند و مقام خاص سرور دین و دنیا کہ
 مقامات دیگران سروری و بزرگی دارد و در بیان وسعت آن مقام و از سابقان این
 امت کیست کہ بہ وصول آن مقام بہ طفیل و تبعیت مشرف و مستعد است و تعیین
 مقام خود بیان خصوصیت آن و آنچه در باب مخدومی استاذی در حصول نصیبی ازیں
 دولت فرمودند و نیز آنچه در بارہ این عاصی آدارہ بشارت دادند و آنچه در حصول این
 دولت بہ طریق اصالت و بطریق (۸۶) ضمنیت فرق نمودند و مایہا سبب ذلک
 چیز ہا در معرض بیان آوردند کہ فکر و عقل و دہم و خیال از ادراک آن مقام حیران
 و سر اسیمہ بود چوں تفصیل اکثر امور مسطورہ از جملہ اسرار لازم الاستار بود بنا بران
 با محال در ذکر این مقام اختصار افتادہ و السلام۔

یعنی بشارت امور مسطورہ در حق حضرت ایشان بہ طریق اصالت عنایت فرمودند و مراد از "مخدومی و
 استادی" کہ دریں رقیمہ کریمہ مرقوم گشتہ برادر بزرگ ایشان "حضرت خازن الرحمۃ" اند و حصول
 کمالات مذکورہ در بارہ ایشان بہ طریق ضمنیت خود فرمودند و حضرت مجدد الف ثانی امام ربانی بہ
 حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بشارت شرکت در کمالات تجیدہ با خود عنایت نمودند۔ ہکذا سمعت
 من شیخی و والدی و امامی قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ السامی و ارشاد کردند کہ در صحبت
 تو مثل من مردم بہ ظہور خواہند آمد۔ کما ذکرنا فی المفتاح الاول۔ و بشارت دنیای ترا آخرت گردانند
 نیز عنایت کردہ اند و این مقدمہ را حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بہ مخدوم زادہ بزرگ عالی حضرت
 شیخ محمد صبغۃ اللہ جو قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس مفصل نوشتہ اند در مفتاح ہفتم در احوال ایشان

۱۔ اس مکتوب کی عبارت نقل کرنے میں مؤلف سے سہو ہوا ہے۔ دیکھ مکتوبات معصومیہ ۱/۲۳۶/۲۲۹

۲۔ مکتوبات معصومیہ مطبوعہ ۱/۲۳۶ میں "اقتصار سہو کتابت ہے۔ ۳۔ م۔ مذکورہ

آن مکتوب مذکور خواهم نمود، ان شاء الله تعالی الودود.

حضرت مجدد الف ثانی می فرمودند که من خود را مثل آسمان می یابم و فرزند می محمد معصوم را قم آن می فهمم یعنی تمام عالیاں اگر چه در زیر سایه بلند پائی مجددی از آفات آخر الزمان به فضل حضرت رحمن محفوظ اند، اما انوار معصوم رهنمای شاه راه حقیقت به وادی طریقت به مفتاح شریعت می نماید و فیض مجددی از اشعاع معصومی بر عالمی پر تواند از است و نیز جناب ۵
مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی فرمودند که "هر قطب را دو امام می یابد هر دو فرزند ارجمند خود را فرمودند که شما هر دو امام من اند - محمد سعید از روی تواضع بسیار را به محمد معصوم گذاشت و خود صاحب یمین شد" معنی این کلام بلند که خلاصه اسرار واجب الاستیفاء است در خود حوصله دریافت این ذره بے مقدار نیست که شرح آن لب کشایم، آری بسالت رسا را ہی به مطلوب می نمایم، هر یکی به موافق استعداد ازین جانشانی به مقصود برد و هر ساکی به کمال محبت و و داد ایانی ۱۰
باین مقال (۸۷)، حاصل نماید به دادن اشارت رسا آن که مانا که خواجہ محمد هاشم کشمی قدس سره چوں به ولایت ابراهیمی مستعد بودند و اصل ولایت حضرت خازن الرحمة هم همین ولایت است. اگر چه بعده به ولایت خاصه محمدیه هم مشرف گشته اند. علیهم الصلوٰۃ والسلام. پس ازین جهت خواجہ مذکور را با امام یمین مناسبت کلی ثابت است، حضرت ایشان همین مناسبت ایشان ملحوظ داشته. مکتوبی بآن خواجہ نوشته اند، نقل می نماید:

۱۵

فتح - بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات به خدام حقائق دستگاه و معارف آگاه می رساند احوال فقرای این حدود مستوجب حمد است المستول من الله سبحانه سلامتکم واستقامتکم علی جارة سیدو حکم ظاهراً و باطناً فانا ملاک الامر و مدار الفیوض و بدو و نه خرطا القتاد - امروز از باب یسار را چشم انتظار در راه است که از سرایر ارباب یمین آگاهی یابند و ازاں گنج با گوهری بدست آرند ۲۰
امید که از روی کرم دریغ ندارند و بر فردا نگذارند و تلخ کامان را از قند خوان کریمانه خویش به نوازند

در سرم سودای شیرین دلبری ست تلخ کامان را بشیرینی سری ست

له درم - در به وادی ...

بمحمّل که چون نوبت باہل یسار رسد و معاملہ آن نشاء بر منصفہ ظہور آید ہمہ تمنای آن نمایند
کہ گر درآہ ایشان را کحل بصیرت خویش سازند و ذرہ نمک خوان حسن ایشان را
در یوزہ نمایند۔

آن وارد آن نگار کہ آن ست ہر چہ ہست
آن را طلب کنید حریفان کہ آن کجا است

بالجملہ الحسنۃ بعشرۃ امثالہا بل تسعمائۃ قضیۃ مقرر است بمقتضای
آن آنچہ تو انید ایشار نماید و شیخ نہ نماید و یوشرون علی انفسہم ولو کان
بہم خصاصۃ والا حسی اللہ گویان و از نعیم صباحت و سرچشمہ خلعت بہ نسیم
ملاحت و جرئہ محبت اکتفا نمایند۔

ہنیأ لارباب النعیم نعیمہم
والسلام اولاً و آخراً

ازیں مکتوب محبوب فضل ارباب یسار بہ مراتب یسار و روز قرار کہ مدار فضل
اولیاء کبار در آن روز است بہ ثبوت پیوست و نیز معلوم شد کہ ارباب یسار را بہ مقام محبوبیت
مشابہت تمام است (۸۸) کہ مخبر از آن است کہ در بیت فارسی کہ در مکتوب شریف مندرج
گشتہ ذکر آن آن ست و ارباب یحییٰ را بہ مقام خلعت کہ بصباحۃ مناسبت کاملہ دارد
مماثلت کلی بہ وضوح پیوستہ۔

بلب مستانہ آید گفت و گویم نمی دانم شرابم یا سلویم
اللہ اکبر سخن از حوصلہ بلند رقت مقصود ذکر بشارات حضرت مجدد الف ثانی است
در بارہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما دریں ضمن موافق مناسبت اشارت حضرت خازن الرحمۃ
قدس سرہ اکثر در قید قلم در آورده والا بالتخصیص بیان احوال آنحضرت مستحق مقامات علیحدہ است
معرفت دستگاہی مرحومی شیخ محمد ہادی را حضرت حق سبحانہ جزای خیر دہاد سعادت خود
دانستہ مقامات حضرت ایشان در چہل سال در پنج جلد طویل بہ تفصیل تمام نگارش فرمودہ اند و یک
جلد از آن ہا در ذکر احوال آنحضرت قدس سرہ مرتب گشتہ۔ مانا کہ آنحضرت را حضرت ایشان

لے در۔ م۔ نعیمہما لے م۔ در آمدہ لے م۔ مقامات پنج

رئیع کرده در آن جامی راند. چنانچه حضرت مجدد الف ثانی را حضرت ایشان اعظم و حضرت ایشان را حضرت عظیم و حضرت حجة الله را حضرت ایشان کریم و والد شریف خود را که حضرت مروج الشریعة باشند به حضرت ایشان جلیل یاد نموده، تفاوت القاب درین حضرات عالیات قدس اسرارهم پذیرفته اما حضرت مجدد الف ثانی را حضرت ایشان اعظم و حضرت ایشان را حضرت ایشان عظیم بلا ریب نوشته اند و در حضرات ثلاثه بعینه همین سه لقب بالیقین است اما اگر در تعیین مواضع تفاوت رفته باشد ممکن است. اما اغلب که در آن جا هم تفاوت راه نیافته است و هر جلد را از اعظم ضخامت اگر پنج جلد کرده نویسند گنجایش دارد زیرا که احوال حضرت وحدت قدس سره که در وسط احوال حضرت خازن الرحمة بوده آمد رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ که مجلد به جلد است، مرقوم گشته در هفتاد و جز نوشته اند و احوال شیخ بدیع الدین که نواسه دختری حضرت خازن الرحمة بوده اند در بست و هشت جز محرر گشته و علی هذا القیاس.

۱۰ مدعا از تطویل کلام همین که اگر عزیز شائق مطالعه تفصیل احوال این حضرات عالیات و اولاد کرام و خلفاء عظام ایشان باشد رجوع درین مقامات که کواکب دریه نام اوست نماید.

بر سر اصل سخن رویم و گویم که حضرت ایشان در حضور مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ آن قدر مستغرق ذات شده بودند که بی سماع و بی مبصر در حق آن صادق است از اکابر مسموع گشته که یک مرتبه ملا دو پیازه که ذکر او در اقل این مفتاح (۸۹) نیز گذشته در عهد شباب حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در سوای مرتبه اولی که در ایام طفولیت آنحضرت عبور نموده بود به حضرت سرچشمه رسید و این آن مو بود که جناب امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ خلوت در صنفه معلّا اختیار فرموده بودند و بغیر از نماز جمعه در مسجد بم تشریف نمی فرمودند از اتفاقات نماز جمعه ملا دو پیازه را به رفاقت حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ دست داده، در شنای نماز از ملا مقبول الاداء ادای سر بر زده که حضرت مجدد و حضرت ایشان را رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا با وجودی که به حقیقت نماز رسیده معامله را به مراحل ازاں بالا برده بودند تبسمی در عین نماز بلا اختیار دست داده معامله قریب به ضحک رسیده و این تبسم محبوب بغیر این حضرتین دیگری را سرایت نه نموده با وجودی که مردم بسیار از فرزندان و نیازمندان و مصلیان دیگر در آن نماز حضور داشتند. بعد از نماز هیبت

له م - دعامت د - زعامت ۲ م - نوبه ۳ م - یک جز نام اوست

خداوندی جل سلطان بر آن حضرتین زیاده از حد استیلاء نموده به توبه و استغفار پرداختند و به ندامت پیش مراقبه رسانند، الهام از ملک علام بر حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ شده که ازین تبسم گراں بار مباحث که اصل این ضحک در حضرت صمدیت با ظهور پیوسته از آن است که بر هر دوی شما که مستغرق و مستهلبک ذاتید سرایت نموده و بر غیر شما اصلاً ازین ضحک بوی بهم نه رسیده که آن قدر استغراق آن با متحقق نه بوده ۵

چنان بحضرت حق مخوفیشتن کردی ترا رسد که به گوی به خویش سبحانی در حق هر کدام ازین حضرتین ثابت حدیث نفیس لا تسبوا علیاً فانه مسوس فی ذات الله بریں کا رخا نه شاید عدل ست و مراد از ضحک کمال رضا ست بلکه از تشابهات است کما ورد فضحك الرحمن حتی بدت لواجذه، جناب مجدد الف ثانی حضرت ایشان را رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا بشارت حصول ولایت ثلاثه که صغری و کبری و علیا باشند عنایت فرموده و بشارت حصول کمالات نبوت علی اربها الصلوة والبرکات به طریق وراثت مرحمت کرده (۹۰) و حقیقت کعبه و حقیقت قرآن مجید و حقیقت صلوة و تعین علمی و وجودی و حتی سیر مرکزی و سیر نظری به طریق اصالت فرموده اند و ولایت موسوی و ولایت ابراهیمی و ولایت عیسوی در ضمن ولایت محمدی و ولایت احمدی قطع گردیده علی نبینا و علیهم الصلوة والتسلیمات - چه اصل ولایت حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ ولایت محمدی و ولایت احمدی است - اما از جامعیت استعداد ولایات مذکوره بلکه ولایات جمیع انبیاء علیهم السلام به مرتبه اکل و اتم حاصل روزگار ایشان بود - مصراع

چوں که صد آمد نو دهم پیش ماست
و بشارت مقطعات ذاتی و متابعت قطبیت قیومیت خلافت امامت اصالت و محبوبیت ذاتی و کمال الفعالی از جناب مجدد الف ثانی مکرر مذکور گشته هر چند درین مفتح بشارت مسطور به تکرار مرقوم شد اما در آخر آن نسبت علوم معارف که متفرق گذشته مبادا در قید حافظه نماند در سبک تحریر کشیدیم دایم تکرار براجیه هو شیاء موجب التذاذب شمار است ۲۰

اعد ذکر نعمان لنا ان ذکره هو المسك ما کرته يتضرع
و حضرت مجدد الف ثانی حضرت ایشان را بشارت طول عمر عنایت فرموده اند و می فرمودند که سجده محمد معصوم در رنگ سجده حضرت عیسی علی نبینا علیه الصلوة والسلام گردیده و تمام

این قصه چنان است که عارف سجانی شیخ محمد صادق که فرزند اکبر حضرت مجدد الف ثانی بوده اند و
 واقعه ایشان با دو برادر خرد و یک همشیره ایشان در دوران اتفاق افتاده - چنانچه الم تمام بر
 حضرت مجدد الف ثانی طاری گردیده و تفصیل این معنی در مکتوب سید و ششم از مکتوبات جلد اول
 خویش بزرگاشته اند، اندکی عبارت آن مکتوب شریف ایرادی نماید :

- فتح - الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ انھو ملا صالح، واقعات اہل ۵
 سرہند را شنیده باشند، فرزند ی اعظمی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ نیز با دو برادر خرد محمد فرخ و محمد علی
 سفر آخرت اختیار فرمودند - انا للہ وانا الیہ راجعون - حمد اللہ سبحانہ
 کہ ادلاً باقی ماندگان را قوت صبر عطا فرمودند ثانیاً بلیہ را سردادند - خوش گفت
 من از تور دی نہ پیچم گرم بیازاری کہ خوش بود ز عزیزاں تحمل و خواری
 ۱۰ فرزند ی مرحومی آیتی بود از آیات حق جل و علا و رحمتی بود از رحمت ہای رب العالمین
 دریں بست و چہار سالگی آں یافت کہ کم کسی یافت پایہ مولیت و تدریس علوم (۹۱)
 نقلیہ و عقلیہ را بہ حد کمال رسانیدہ بود حتی کہ تلامذہ ایشان بیضادی و شرح مواقف و
 امثال اینہا را بہ قدرت تام درس دارند و حکایات معرفت و عرفان و قصص شہود و
 کشف ایشان مستغنی است از آں کہ در بیان آرد معلوم شما است کہ در سن ہشت
 ۱۵ سالگی بر نہج مغلوب حال شدہ بودند کہ حضرت خواجہ ماقدس سرّہ معالجہ تسکین حال
 ایشان را بہ ظامہای بازاری کہ مشکوک و مشتبہ است می نمودند و می فرمودند کہ محبتی کہ مرا
 بہ محمد صادق است با هیچ کس نیست و ہم چنین محبتی کہ ادراباست بہ هیچ کس نیست
 ازین سخن بزرگی ایشان را باید دریافت ولایت موسوی را بہ نقطہ آخر رسانیدہ بود و
 عجائب و غرائب آں ولایت علیہ را بیان می فرمود و ہموارہ خاشع و خاضع و ملتجی و متفرع
 و متذلل و متکسر بودہ و می فرمودہ کہ ہر یکی از اولیاء از حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ چیزی خواستہ
 ۲۰ است و من التجا و تضرع خواستہ ام - از محمد فرخ چہ نویسید کہ دریازدہ سالگی طالب علم شدہ
 بود کافیه خوان و بہ شعور سبق می خواندہ و ہموارہ از عذاب آخرت ترسان و لرزان بودہ و
 دعای کردہ کہ در سن طفولیت دنیای دنیہ را وداع نماید تا از عذاب آخرت خلاص شود
 و در مرض موت یارانی کہ بیمار داری اومی کردند عجائب و غرائب از روی مشاہدہ نمودند و
 کرامات و خوارق از محمد علیی تا ہشت سالگی کہ مردم معاینہ کردہ اند چہ نویسید با جملہ جواہر

نفیسه بودند که به ودیعت سپرده بودند لله سبحانه الحمد والمنة که امانات را بابل امانات
بنی کره و بنی اکراه حواله نمودیم۔ اللهم لا تحرمنا اجرهم ولا تغتربنا بعدهم۔ انتهى
کلام الشریف

و بعد انتقال حضرت مخدوم زاده فایق شیخ محمد صادق قدس سره و بانی که در بلده طیبہ سرهند
بلکه در اکثر ہندوستان بہ شدت تمام مشتغل بوده یک مرتبہ فرونشسته چہ ایشان و بای عالم را
برداشتہ خود بہ دارالبقا شتافتند و مطلب را مبرا از وہم و خیال در آغوش کشیدند و بہ مضمون این دو
بیت بزبان حال گویاں جاں بہ جاناں سپردند۔ (مثنوی)

نه از صرف و نحوم زبان تیز شد   نه از منظم نطق لبریز شد
مطول سر زلف جاناں بود   مرا مختصر دادن حبال بود

تا حال در شہر یا قریہ اگر آفت با شورش انگیزد نام شریف ایشان نوشتہ برد حسانہ بہ
چسپاند آن خانہ ازاں آفت بہ فضل الہی محفوظ می ماند و اگر تعویذ کردہ برگلوی ہر شخص آویزد (۹۲)
البتہ ازاں بلا محفوظ می ماند۔ این تصرف تا قیام قیامت باقی خواہد ماند ان شاء اللہ تعالیٰ۔

این فقیر زیادہ از صد جا این تصرف ایشان را آزمودہ است کہ ہرگز تخلف نہ ورزیدہ۔ بلی
کحل اولیاء عامل بار بلایند بہم یزرقون و بہم یخطرون در بارہ ایشان صادق جرف
مقصود باد ارم و ہمت بر مقصد اعلیٰ گھارم تا درمی از بجا حضرت ایشان بدست آرم۔

جناب مرشدی قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی می فرمودند کہ در ایام غلبہ این حوادث و باد
اشتغال این آتش بلا والدہ ماجدہ حضرت ایشان بہ عرض حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہما
رسانیدند کہ دعای دفع این بلیہ کہ خاص و عام را تاراج ساختہ و علی الخصوص در خانہ فیض کاشانہ
استیلا تمام نمودہ بسیار از ضروریات ست فرمودند کہ ہنوز تجلی جلالی او سبحانہ می نمایم دریں وقت
دست بہ دُعا برداشتن مناسب مقربان بارگاہ کبریاست بعد چندیں کہ واقعہ حضرت مخدوم زادہ
بزرگ در میان آمد و ایشان عالمی را خلعت حیات پوشانید خود حیات جادوانی بہ لقائی سبحانی تصور
نمودہ سفر آخرت گزیدند، فرمودند کہ اسحال دُعا خواہم نمود کہ تجلی جمالی معلوم کردہ ام روزی فرمودند کہ
بہ دعای سلامتی باقی ماندگان مشغول بودم کہ بہ ناگاہ نزول بلا کیف بہ کمال عظمت بر من واقع شد

و هر دو فرزند اعمی حضرت ایشان و برادر بزرگ ایشان حضرت خازن الرحمة را بر هر دو زانویشان
 به محاسن سفید نشاند و هر دو ایشان در سجده شدند در آن وقت سجده حضرت ایشان به طور
 مذکور افتاد یعنی از سر تا قدم دراز کشیده سجده نمودند که سجده شریف عیسوی علی نبینا و علی الصلوة
 والسلام باین منوال بود این جامعیت استعداد حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ مخبر است کما ذکرنا
 عزیز صالحي از مقبولان حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ اذی به حضور جمعی از درویشان نقل می
 کرد که جناب امام ربانی مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ می فرمودند که این معامله ارشاد و این
 نسبت به همی صرافت بلا تفاوت بعد چهل و پنج سال از انتقال من باقی خواهد ماند بعد از آن
 تفاوت خواهد پذیرفت هم چنان شد چه حضرت ایشان بعد چهل و پنج سال از وصال حضرت
 مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ازین جهان رحلت یه فرادیس البجان کشیدند که وصال حضرت
 مجدد الف ثانی بتاریخ بست دهم شهر صفر المنظر روز سه شنبه سنه هزار و سی و چهار اتفاق افتاد
 و وصال حضرت ایشان در سال هزار و هفتاد و نه است (۹۳) کما استعرف فی المفتاح
 السادس ان شاء الله تعالی -

عمر مبارک حضرت ایشان به حضور لامع النور مجددی بیست و هفت ساله بود که این
 همه اخذ کمالات فرمودند و عمر مقدس حضرت مجدد الف ثانی عمر مسنون اعمی شصت و سه ساله
 شد و تاریخ وصال آنحضرت که نیز مبین سنین عمر ایشان است استماع نما عمر احمدی به
 همان عمر پیامبر نیز تاریخ وصال آن هادی کمال از دو کلمه معرفت مرد و ظل محمد بود جدا جدا
 به شناس این سه فقره به طریق تیمین آورده و الا تواریخ وصال آنحضرت بسیار اند در مقامات
 حضرات القدس ملا بدرالدین سرهنندی مفصل آورده رجوع فرما در باغی حقائق و معارف آگاهی
 خواجه محمد هاشم کشمی قدس سره که حروف معجمه بر مصرع آل معلم سال انتقال بادشاه ملک کمال
 آمده و حرف اول هر مصرع آل اسم مکرم حضرت مجدد الف ثانی است رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ نیز
 مطالعه نمایند

آن مرشده که بود او فخر کبار	حسرت زدی از شهود او چشم هزار
به فلک مرتبت و ستان کمال	رویای کرم چرخ بزم ابرار

۱- م- شریعت ۲- م- غیره

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا
يَعْمَلُونَ - ولنختم هذا المفتاح بدعاء الماثور رجاء القبول ببركة
الاحمدية المعصومية يا من لا تراه العيون ولا تخالطه الظنون
ولا يصفه الواصفون ولا تفسره الحوادث ولا يخشى الدوائر
يعلم مثاقيل الجبال ومكائيل البحار وعدد قطرات الأمطار وعدد
ورق الأشجار وعدد ما اظلم عليه الليل واشرق عليه النهار ولا
توارى منه سماء سماء ولا ارض ارضاء ولا بحر مافي قعره ولا
جبل مافي وعزه اجعل خير عمري آخره وخير عملي خواتمه وخير
ايامي يوم القاءك فيه وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وآله
 واصحابه واتباعه اجمعين -

۵

۱۰

مفتاح سوم

در بیان بعضی ازاں معاملات بزرگ و مراتب شگرف که حضرت حق سبحانه و تعالیٰ ایشان را به محض فضل و کرم بآں اختصاص بخشیده و نائب اتم حضرت مجدد الف ثانی گردانیده و مایوافق هذا الباب -

بسم الله الرحمن الرحيم (۹۴) اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَيَنْصُرَكَ اللهُ نَصْرًا عَزِيزًا -

اللهم صلي على سيدنا ومولانا وشفيع ذنوبنا محمد رسول الكريم والنبى العظيم الهادى الى الصراط مستقيم وعلى آله وصحبه واتباعه
۱۵ فى الاولين والآخرين وفى الملاء الاعلى الى يوم الدين وصل على اخوانه من النبئين والمرسلين الملائكة المقربين واهل طاعتك اجمعين -
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاَسْرِفْنَا فى امرنا وَثَبْتَ اَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ -

۲۰ بر لب تشنگان زلال مقال و شوریدگان چشمه حال و تجاران بازار معانی و صرافان نقد و سخندان و مستمعان اسرار دقایق بیان و مستغفران بحار حضرت فرقان و ناظران بدایع ملکوتی و عامران روائع جبروتی و واصلان مرتبه حق الیقین و تابعان حضرت سید المرسلین علیه و علیهم و علی آل کل من الصلوٰة افضلها و من التسليمات اکملها که از صفاء نیت و خلوص اعمیت به کمال طمانیت نفسانی از راه صداقت به بندگان مجدد الف ثانی به تصدیان خزان معصومی و رازداران دفائن قیومی در عین صیام شهر مبارک رمضان و قیام لیلۃ القدر به تلاوت قرآن

ساخته به تیشہ ریاضت بل به سابقہ موہبت کندہ اند مخفی نمازد کہ اگرچہ تحریر این معارف علیہ
 و مواہب سنیہ کہ وسیلہ کفارت سیئات و ذریعہ نیل باقصای درجات سعادت دانستہ
 به موجب اشارت و بشارت حضرت ایشان شروع این کار جلیل الاعتبار نموده چنانچہ در خطبہ
 کتاب شرح آن گزشتہ اما باز نظر بقصور خود افتادہ در عین ترقیم مفتاح ثانی عزم ترک آن
 ۵ از سر نو تازہ گردیدہ اوراق مرقومہ را خواست کہ باب شستہ تناول نماید چہ کند آوازہ محبت
 گاہی مغلوب و صلت و زمانی مفتون فضل اما در عین شہر مبارک کہ تسوید اوراق مسطورہ اکثر
 درال شہر اتفاق افتادہ و چیزی پیش از اں ہم نوشتہ الطاف عظیمہ و اعطاف فخمہ بہ کمال
 عنایت بشاشت انگیز و غایت (۹۵) مرحمت خلوت خیز در وقائع و منامات از
 جناب امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی و امام صفائشان حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا
 ۱۰ آن قدر ہمیدہ کہ مشروح قلم تواند شد بلکہ حضرت ایشان را ممدایں کار یافتہ گویا این کتاب
 (مقامات معصومی) در دست شریف دارند و مطالعہ بہ عنایت خاص انخاص فرمودہ ،
 تصحیح بعضی الفاظ می فرمایند۔ و حضرت مجدد الف ثانی را دیدہ گویا این کتاب را بہ خود منسوب
 می دارند و می فرمایند کہ مقامات من است۔

ملخص کلام آن کہ اصلاً رضای حضرتین قدس اللہ تعالیٰ سرہما در ترک این امر مفہوم نہ شد۔
 ۱۵ و نیز بر نیاز مندان عالی فطرت کہ در استماع اوراق گذشتہ ترقیات حاصل نمودہ اند۔ ترجم این
 حضرتین معلوم گردیدہ کہ برای آنها و برای دیگر مخلصان موجب ترقیات است۔

پس ترقیم این مفتاح باعث حل مشکلات در عین ظلمات گشت۔ و فقیر دور از کار
 بعد معلوم نمودن این اسرار ازل و قبلہ ابرار چون بہ حقیقت جامعہ قلبیہ رجوع نمودہ بی تکلف
 انشراح بحسب در سینه یافتہ کہ در دودریا ظلمات و عسکرد اکبر آباد ذکر حضرت ایشان آب حیات
 دانستہ

یاد روی او کنم تا خانہ ام روشن شود
 دریں جا صادق گشتہ و بہ خود باین ایات خطاب کردہ
 بہ پیش دل دو دیدہ باز کردم چو آبی در سبو آواز کردم

لے م۔ و صلت لے م۔ نیست

که گر تو دولت جساوید خواهی   دریں هر دو جهان اُمید خواهی
چرا بر شاه راہی در نیائی   گریزی هر طرف زاینده زیای
بجو اسرار آل قطب زمانه   بجو انوار آل غوث یگانہ
امام هر دو عالم خواجہ معصوم   کمالات الہی کردہ معلوم
۵ به سرعت تمام قلم در دست گرفته بزنگارش اسرار قدم جریان داد و ہلال عید را بہ طراوت این
ثمرات مبارکات معصومی عیدی اہل بصیرت و اعتقاد افطار نہاد و کنوز این اسرار واجب الاستتار
بہ مفتح معصوم کشادہ

جلوہ غیر ندید آئینہ حیرت ما   عالمی را بہ خیال تو تماشا کردیم
لہذا ہر خصوصیت و غایت الہی کہ در بارہ حضرت ایشان دریں مفتح مرقوم شود اشارت بہ
لفظ "کنز" مقرر کردیم۔
۱۰ سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ۔ (۹۶) اللَّهُمَّ
الْهَمْنِي رَشْدِي وَاعْزِزْنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي۔

کنز از اعظم غایات حضرت رحمن تعالیٰ شانہ بر حضرت ایشان رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى آنکہ مکنونات الہی
بر قیومیت آنحضرت از قیومیت حضرت مجدد الف ثانی رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى راضی تر و خوشتر اند
۱۵ کما ذکر فی المفتاح الثانی۔

کنز سجدات بہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ فوق العرش می افتادند سیجشی تفصیلہ
فی المفتاح السادس فی محل ذکر الوصال ان شاء اللہ تعالیٰ۔

کنز فرخندہ شبی حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ نماز از نماز ہای نفل در مسجد کبری دارالاشاد
حضرت سر بنداشتغال داشتند کہ بہ ناگاہ در نماز نفل جمعیت کہ اصلاً قبل ازان روی نہ داده بود
۲۰ یافتند معلوم فرمودند کہ عزیزی اکلی از مقربان الہی تعالیٰ شانہ شریک شدہ است بعد از ادای سلام
آن عزیز از مسجد بیرون شد، حضرت ایشان بہ استعجال تمام تعاقب کردہ سلام دادند و استفسار
نام نمودند۔ جواب سلام ادا فرمودند و گفتند من خلیفہ ثالث ام اعنی حضرت عثمان رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى کہ

۱۔ د۔ "قلم" ندارد   ۲۔ م۔ در مادہ   ۳۔ م۔ اعظم
۴۔ م۔ سجدات   ۵۔ م۔ ثقل

از مدتی شوق داشتم که باشما شرکت در نماز دست دهم شب به حصول پیوست بی (مصرع)
 قدر ز زر گر شناسد قدر جوهر جوهری

در عالم مجاز اگر هفت هزاری در خانه پنج هزاری رسیده شریک اطعمه و اشربه او از راه تو دد
 و اخلاص گردد - غیر اختصاص امیرن در نظر اهل بصیرت نه خواهد افزود، والا فضل خلفاء راشدین
 رضوان الله تعالی اجمعین بر سائر صحابه و تابعین و بر بقیه صالحین مقرر علماء اهل سنت و جماعت است
 شکر الله تعالی سعیم در امهر انجلای امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ بر آن است که
 بیج دی به مرتبه صحابی رسد اگر چه او پس قرنی باشد.

کنز حضرت خازن الرحمة قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس در شکرانه مولی ذکره اولی می نمودند که
 الحمد لله سبحانه که حضرت حق تعالی شان را به فضل خود اہم معصوم عطا فرموده شیعه شیعہ تمام عمر خود با درین
 تناسف می نمایند که امام معصوم یا بند تا بدو اقتداء نمایند، میسرنی شود لهذا همیشه از نماز جماعت
 بے نصیب اند، اگر از امام مانع باشند هرگز از جماعت محروم نمائند - و حکایتی موافق آن مقام درین
 هنگام به خاطر این راقم رسیده که امیری از امرای اہل ایران ملقب به کنج علی خان روی در بلده فاخره
 دارالملک کابل جنت نشان به دیدن این آوارہ در فقیر خانہ به شوق فوق الوفاق رسیده از جملہ
 مکالمات آن مجلس یکی این بوده که نقل کرده که در آن وقت که من در اصفہان بودم یکی از سیاحان
 این دیار مقبولان روزگار و از رفض (۹۴) بی زار بود به تقریب سیاحت که شیوہ مرضیہ آن
 عزیز بوده پا از شہرہ دامان صحرا نہادہ

کنول مانیم و دشت بی کیہا گریہاں جنوں دامان صحرا
 به زبان حال خواندہ عرب و عجم را گردیدہ و از ہر جا نعمتہا بہ موافق نصیبہ خود چشیدہ
 بہ ملکیت ہند رسیدہ و لطائف این مقام دیدہ بعد دو از دہ سال بہ وطن مالوف خویش معاودت
 نمود - اہل آن بلدہ از اکابر و اصاغر و فقراء و امراء آوازہ تشریف فرمودن آن عزیز شنودہ استقبال
 نمودہ با عزت تمام در شہر در آوردند بادشاہ آن جا ہم بہ دیدنش در خانہ غریب کاشانہ شدند و
 چیزی کہ از عجائب و غرائب درین مدت سیاحت بہ نظرش در آمدہ باشد استفسار کردند گفت
 چیزی کہ عجب العجائب درین سفر بہ نظر در آمدہ "امام معصوم" را دیدم کہ تا از ہزار سال در تلاش

آیند و از راه بی سعادتی نمی یابند گفتند کدام عزیز است و کجا است - نام مبارک حضرت ایشان را گرفته و از شهر شریف سرپند نشان داده - جمع کثیر از مستمعان به حضرت سرپند رسیده به ملازمت حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ مشرف شدند بقدر نصیب خود فیض های یافته متوجه دیار خود بعد از نصحت آن قبلاء ابرار شدند و جمیع دیگر مدتها در خانقاه ملایک پناه گذرانیده ، خلافتها یافته با طراف نامور شافتند و خان مذکور بعد اتمام این کلام گفت که من هم با وجود خرد سالگی چون این حدیث از آن عزیز یادداشت می کنم بحجت حضرت ایشان در دل کاشتم - و الحال که دریں دیار شدم حضرت ایشان دارالخلد را منور فرموده بودند اما باری بخدمت عالی حضرت متعالی منقبت شیخ محمد صبغۃ اللہ حیو که فرزند اکبر حضرت ایشان اند مشرف شدم الحمد للہ سبحانہ که از دیدن ایشان اعتقاد از یکی بصدا فرزوده و هر یکی که از مخدوم زاده های سرپندی رسد به ملازمت اومی شتابم و از صحبت هر کدام ازین اعزہ حلاوت علیحدہ می یابم -

۱۰

کنز حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ فردای قیامت با تمیاز خدمت که بخشش رحمت به هر دستخط ایشان باشد سرفراز خواهند فرموده - تفصیل این مقدمه چنان است که معارف آگاهی کمالات پناهی خواجہ محمد حنیف کابلی ^ل (۹۸) قدس سرہ کہ خلیفہ اول حضرت ایشان بوده اند روزی به معرض حضرت رسانیدند کہ مدار فضل اولیاء کرام روز حشر الاجسام است ، در آن جا ہر یکی از اہل کمال بہ من ازل قرب صعود خواهند نمود و ہر یکی از اہل بطالت از اعتبار خواهد افتاد و چون خزینہ داری رحمت ۱۵ در آن روز پُر و حشت حوالہ حضرت خازن الرحمۃ قدس اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس مقرر گشت چنانچہ آنحضرت مجد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بایشان بشارت داده اند کہ فردای قیامت کہ بخشش رحمت فرمایند تقسیم آن حوالہ محمد سعید مانایند ، پس حضرت ایشان را در آن روز بہ کدام اعتبار سرفراز فرمایند فرمودند کہ ہر چند خزینہ داری رحمت مغوض بہ برادر بزرگ است - اما تارفعہ بہ دستخط و مہر من نہ باشد تقسیم آن نہ خواہد شد کہ این خصوصیت بہ ما مسلم است - مصراع

دست دگر بود کمر بہ سلہ دار را

امثال ما گناہ گاران را از استماع این نوید فرحت جاوید امید از رحمت رحیم تعالی شانہ حاصل روزگار شدہ

اغیار ز گلزار تو پُر ساخته دامن حاشا که بود یار تو رسوای قیامت
کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ سہ مرتبہ تعین کہ علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین
باشد متصرف ساختند و تحقیق این سہ مرتبہ تعین کہ در مکتوب صدم از مکتوبات جلد ثالث حضرت
مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ تفصیل مشروح و مبین است کہ ہر سہ تعین صوفیہ علیہ در مرتبہ اولی کہ
علم الیقین باشد مندرج فرمودہ اند و دو مرتبہ بالای را بہ صدم وصلہ ازاں بالا بردہ اند۔

۵

کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ ہفت درجہ متابعت بہ طور حضرت مجدد الف ثانی
رضی اللہ تعالیٰ عنہ ساختند کہ دو درجہ نخستین ازاں کسی است کہ باعمال ظاہرہ و باطنہ تعلق دارد و درجہ
سوم من وجہہ کسی و من وجہہ موہبی است چہ مبادی و مقدمات آن کسی است و نفس آن موہبی
است درجہ چہارم موہبی است لیکن اعتقاد و عمل را در حصول آن مدخلی است۔ درجہ پنجم و
ششم ازیں ہمہ برتر است و از ہفتم چہ نویسد کہ از گفتن و نوشتن بسی بلند و خیلے در خوان دولت
انبیاء (۹۹) علیہ السلام زیبا دار جہند و اکثر تفصیل مراتب سلعہ متابعت سلعہ متابعت جو یائی در
مکتوب پنجاہ و چہارم جلد ثانی از مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ رجوع فرماید کہ
بدون ذات مبارک آنحضرت هیچ یکی از عرفاء ما تقدم بہ شرح آن لب نہ کشودہ است، بلکہ
اشارت ہم باین درجات اصلانہ نمودہ ذالک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ
ذوالفضل العظیم۔

۱۵

کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ درون سرادقات عظمت و کبریائی جای دادند۔
کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ با سرار و معاملات نواختند کہ زبان را یاری گفتن آن
نیست و قلم را تاب نوشتن آن نہ۔

کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ دیدن قصور اعمال و متہم داشتن نیات مشرف
ساختند و در عین آن دید با ذواق و واردات مخصوصہ نواختند کہ زبان این آوارہ و قلم این بی چارہ
از تقریر و تحریر آن اعتراف بہ قصور دارد آری در مکتوب ہفتم از مکتوبات جلد اول کہ بنام
سیادت پناہ ارشاد دسترگاہ میر محمد نعمان قدس سرہ بہ تفصیل تحریر مقدسین کہ فی الحقیقت اجتماع
ضدین است خود فرمودہ اند عرفت ربی بجمیع الاضداد در آن جا صادق گردانیدہ و

۲۰

علاج این جمیع را هم در آن مکتوب شریف به قسمی نموده اند که عرفاء صاحب مقال و علمای عالی الحال به مشاهده انوار جمال حضرت ذوالجلال تعالی شان در حق حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ فی الحال بلا قیل و قال قائل اند.

آن مکتوب طویل را به تمامه ایرادی نماید گوش هوش استماع نمایند :

- فتح
- ۵ خدام سیدی سندی ازین عاصی بهجور سلام و تحیت در معرض قبول آرند از بی توفیستی و بی حاصلی خود چه و نماید کاری که شایسته قبول پروردگار بود در حق این گناه کار غنقای روزگار است و عملی که سزاوار نظر کردگار باشد صدور آن ازین مغرور دور از کار حاصل کار او خود کامی و هوس روائی است و بزم روزگار او خود تانی و ظاہر آرائی طاعت او اطاعت هوست و عبادت او سمع و ریاست کلام او بے غرض نفسانی نیست و سکوت او بی دسوسه شیطانی نه، استغنائی او طمع آمیزست و انزوای او کبر انگیز ۱۰ بهمتش استیفای تنعمات و لذات است (۱۰۰) و بهمتش تفوق بر اقران و اتباع شهوات، اگر استغفار بر زبان دارد چندین گناه دودش مرکوز است و اگر چشم سر از محرم فرو بسته است نامحرم بسیار به چشمش منظور است اگر به ذکر و ورد اشتغال دارد صاحب الورد ملعون را مورد است و اگر بی او را دود اذکارست تارک الورد ملعون را مصداق بالجملة طالب دنیا است و تارک عقبی معامله او به صاحب خویش معامله مخادع ۱۵ و مستهزی است ۷

کس نه کند با کس بیگانگان آنچه تو با حضرت حق می کنی

- بظاہر مدعی محبت است و به حقیقت معامله او معامله کافر فرنگ است خیال باید نمود که این نوع دعوی را چه جزا بود و این قسم معامله را چه مکافات عصاه دیگر را باین چنین سیاه کار نسبتی نیست و کذب در معاملات را با سائر معاصی کدام مساوات رباعی ۲۰ می خواره و خود پرست فاسق بودن در کوی خرابات موافق بودن بر کام و هوای نفس عاشق بودن به زآنکه بخرقه در منافق بودن مقصود از تصدیق و اطلال التماس آنست که چون اعزه اجبه این شرمندہ کار

را از روی کمال حسن ظن با وضاع صلاح یقین کرده اند و عنوانی بروی قرار داده -
الحال بعد از ملاحظه این سطور چون از حقیقت کساد این مفرد اطلاع به واقعی یابند
خیال سابق را که درباره اداره داشتند از سر نهند و او را به عنوان مسطور تصور فرمایند
و از آشنای او هراسان باشند - مصراع

صد مرحله بگریزید ای اهل جہاں از من

۵

چون ستر حال خویش از کسانی که در گمان کمال ادیند داخل خیانت بود
بنا بر آن حقیقت خود را کمای یعنی را نمود تا دوستان آگاه باشند در ساده دلائل چند را
آگاه سازند تا از مجر دشیدن نام یکی از جانر و دزد مردم را از جانبزد -
شیرس مثل است گشته مشهور آواز دهل خوش ست از دور
والا کسی که معاملہ ادبایں سرحد باشد وی را سرد برگ قلم گرفتند و سخن پرداز می کردند
کجا است -

۱۰

گر عاقلی حدیث خود کم کنی   قفلی در گفت و گوی محکم کنی
ماتم زده چسند فراهم کنی   برگفتہ بگریمی ماتم کنی
والسلام علیکم وعلی من لدیکم -

فصل بالخیبر بعد از تحریر نیاز نامه بخاطر ریخت که چون از حقیقت کساد خود نوشتی اگر
لختی از لغت حق جل و علی که درباره خود مشاهده (۱۰۱) کرده دریں رقیبه اندراج نہ نمائی
مبادا داخل کفران بود بنا بران به موجب وَ اَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ -
شمه ازاں نیز اظهار می نماید -

۱۵

مخدوما! با این همه خرابی و تباه کاری این قدر می دانند که از پیش گاه در طینت
این خاک راه معنی تعبیه کرده اند و آنی و دیعت نهاده که آن معنی منظور نظر خاص دوست
تعالی و عنایت نخی درباره آن واقع است زیاده از این نمی تواند تعبیر نمود و به تفصیل
نمی تواند پرداخت که متکلم و مستمع را تاب تکلم و هوش استماع آن نیست ازاں است
که در زمان سابق پیش از ظهور آن معنی جذب و کشش معنوی و عشق و محبت بی کیفی

۲۰

در خود می یافت طبیعت او از خلق گریزان بود و به خلوت و صحرار اغب و با خود می گفت -

به تنهایی دلم مائل چنین چسبیت درین تنهانشتن عالم چسبیت
و آن محبت را هیچ متعلق سر نمی کشید و نمی دانست که این عشق کدام کوست و این همه
کشش بکدام سوست -

می دیدم چشم خود غباری	در دیده نهفته خار خاری
آگه نه که گردد دامن کیست	وین غنچه ز خمار گلشن کیست
در جیب گلشن که این خشک یخت	در چشم دلش که این نمک یخت
آتش که بسقف خانه در زد	دین فتنه زد دامن که سر زد
این تلوسه چسبیت در شکیش	جادوی که می دهد سریش
شوری است ز عشق در سراو	تیغیت نهان بگوهر او
از جنبش عنبرهای خونی	دارد نگرانی درونی
جانی بسر خیال می داشت	چشمی بره شمال می داشت
سرست نظاره سو به سو بود	در رقص نشاط موبو بود
هم دیده براه آرزو باز	هم گوشش تمنیش بر آواز
کز قافله رسد صدائی	آواز بدون دهد درائی

و تا مدت ها مغلوب این حالت بود و آرزوی کرد که این عشق را متعلق ظهور فرماید و
این شورش و تلوسه را معشوق معین پدید آید و هر چند آن عشق را به معشوقات سفلی
فرودمی آورد و فرد نمی آمد سودای بود جنون آمیز و شوقی بود آتش انگیز هیچ معلوم نه که
جنون انگیز کیست و این آتش افروزی بهر چسبیت حیران کار خود بود و باین ابیات
زبان حال او گویا -

دارد ز که موبویم آزار	وز ناخن کیست جنبش تار
تنهانه بدل خلد کز آن سوی	دارد خلد بهر بن موی
در دیده من که می زند برق	(۱۰۲) وز شعله کیست دشنه بر فرق
از سوز که این شرار برخاست	وز راه که این غبار برخاست

بہ ہر شرہ ام جدا نگار لیست
 آل کیست کہ در درون سینه
 ای باد ز دامن کہ برخاست
 ای مرغ کہ می پرد بریں بام
 ای عشق ندانم از کجا خاست
 آل روز کہ خاک من سرشتند
 از طره بتی فگندہ دامست
 تا عشق کہ شد مساعد من
 از خندہ کیست نو بہارم
 ای عشق ز عاشقان عجیب نیست
 ای عشق خویش آمدی چہیں چست
 بہ نشین بہ نشین نشین از تست
 روز از تو و شب سہ مرا بس
 بہ پذیر بہ تحفہ جان و بہ نشین
 بہ نشین دزد عقل جوش بہ نشان
 از آمدنت چوں گل شکفتم
 گل کرد بہار بختم امروز

۵

۱۰

۱۵

۲۰

در ہر نگہم حبدا بہار لیست
 بشکست ہزار آہگینہ
 دیں دود ز خرمن کہ برخاست
 دیں بوسہ کہ می دہد بہ پیغم
 کز ہر رگ و ریشہ ام بلا خاست
 سودای جنوں بسر نوشتند
 لیکن نشنا سمش کدام ست
 و اندر کف کیست مساعد من
 و از ناز کہ خار خارم
 معشوق شناسی از ادب نیست
 درد دل بہ نشین کہ منزل تست
 جان دخر و دل و تن از تست
 تخت از تو و خاک رہ مرا بس
 بہ کشا کمر از میاں و بہ نشین
 و از خون ہوس فروکش بہ نشان
 دامن دامن بہار رستم
 بہ گل بہ نہید تختم امروز

بر سر اصل سخن رویم، بعد از آن کہ آن معنی کمون بہ مرد و شہور پر تو انداخت پیش از آن
 کہ در معرض ظہور کامل آید معلوم شد کہ متعلق آن محبت کہ بود و آن انجذاب و کشش بہ
 کدام طرف وابستہ محبوبی پدید آمد در غایت حسن و خوبی و در نہایت رفعت و مرغوبی
 کہ فوق آن غایت در جمال و حسن متصور نیست بلکہ نزاکت منزلتش بہ مشابہ ایست کہ
 اطلاق حسن و جمال بر آن حرم متعال گرانی دارد و ہمچنین ہر کمال و جمال از آن بارگاہ
 در راہ است ہر جا کمالی نمایاں است اثر کمال او یافت و ہر طرف کہ حسن و جمال متصور
 است نمودن حسن و جمال او دید بیقین دانست کہ محبوبی را او شایان است و مطلوبی
 را ہم او سزاوار از ہمہ او بہ تافت و عنان عنایت بجانب او تافت و کمر ہمت را در

خدمتِ ادبیت بر بست دید که عنان تا به آں جا را ہی نمی کشاید و این خدمت شایان
آں حرم مقدس نیست و هیچ کوشش و سعی را بی فضل او باز نیست سابقه عنایت می باید
پس کوشش او در کارست (۱۰۳) دیگر هیچ از همه در ماند و معامله را با گذاشت خوش
گفت ۷

۵ مرا گر تو سن دل نیست در راه کند زلف او هم نیست کوتاه
عنایت ازلی از پی او در رسید و بالطف خود این دور از کار را به نواخت و به سابقه
فضل و کرم این خاک افتاده را در حوالی حرم قدس خود جاداد و نه آں معنی مضمرو این آں
مستور در آن بارگاه پر نور بروز و ظهور دارد و به صد آب و تاب در صحن گلزار امید در رقص
و نشاط جادید است قدم باناز بر میدارد و قدمی بانیازی نهد و با کمال غری و فرخندگی
هم آغوش بوی وصال ست با وجود بندگی سرست باده لایزال و باین ترانه مترنم ست ۷
هم از در باز گردانی باد نورد
که من بوی گل خود دارم امروز
مده پیش شب از مه یادم اکنون
که من با مهوش خود شادم اکنون
گراقل می رلود از گریه آیم
کنون خوش می برد در باد خوابم
اگر بر خود نیز عاشقی نماید می سرزد که نواخته محبوب ست و اگر شیفته حسن خویشتن بود نیز
بر محل ست که منظور مطلوب ست - اے عزیز آں معبر را که بابوئی مقبرست با این بدن
۱۵ چرکس چه نسبت و آں معنی علوی را باین پیکر سفلی و پس مانده اداره بیچاره که از یار جدا مانده
و گرفتار دیار اعدا گشته کدام مساوات این پیکر عنصری ست که در بادیه حیرت و حسرت
سرایمه و سرگشته بادل پریشان و موی آویزاں باد دوری از شش طرف بروی طپانچه
زنان گرد حجاب حواس خمس را فرو گیراں ۷

۲۰ هم باد زده طپانچه بر روی هم خاک نشوده پنجه در موی
و از کار و از کار فرو مانده و از شوق و سرگرمی دست افشانه مخمل زاویه بی حلاوتی و
افسردگی گشته عنان همتش از دست رفته و کمر خدش فرو شکسته از غایت حیرانی به چیزی
جمع نمی تواند شد و از بس سراسیمگی از کس در ویزه نمی تواند نمود هر چند آں معنی از آں این نبود
لیکن آں را دلبری برگزیده لاجرم به مراحل ازین دوری گزید و بعدا مشرقین میان این
و آں فاد ۷

از باد صبا (۱۰۴) دلم چو بوی تو گرفت به گزاشت مراد جست و جوی تو گرفت
 اکنون زمن خسته نمی آرد یاد بوی تو گرفته بود خوی تو گرفت
 آن بر تخت مرصع انس نشسته، و این پیکر در خاک تیره فرو نهشته، آن از هم آغوشی مراد شاد
 و فرو خنده، و این از حیرت سینه حسرت بر خود کنده، این با چندین زاری و نیاز، و آن
 با صد استغنا و ناز، این با هزار آرزو و از آن راز جریان، آن از کمال بی نیازی با خود راز
 گویا، این پیکر سفلی بآن معنی علوی گوید ۵

من بی تو بخاک ره مرده باز تو خواب گزین به بستر ناز
 من بی تو ز خون دیده گلزار تو خنده زنان به صحن گلزار
 من بی تو بخون کشیده دامان تو رفته به نطع گل خرامان
 من بی تو بخاک غصه پامال تو رقص کنان به باغ گل خنمال
 من بی تو چو رشته تاب در تاب تو رشته گل چو دُر نیایاب
 من بی تو بسوز دل گدازی تو عاشق خود بحسن بازی
 من بی تو گرفته ترک هستی تو کرده بخویش ناز دستی

تنبیه - ای عزیز اول کتاب را با آخر آن کسی متذلل نه فهمد و به ظاهر متناقض نه انگارد
 زیرا که هر چه مغلوب به ممکن است ازین روی که ممکن ممکن است قابل رد و طعن است
 شایان آنحضرت چگونه بود معاملة فضل جداست این قسم دور از کاری را اگر به نوازند کمال
 بنده نوازی دوست و بنده فی نفسه و عمل او همان است که مسطور شد و عنایت و کرم او به
 کردار این کس وابسته نیست، بآنکه گوئیم آنچه در مابقی ذکر یافت وارد است از واردات
 چون این وارد غالب آید جمیع اعمال و طاعات خود را قابل لعن و طعن انگارد و در نفس الامر
 هر چه باشد و آنچه در آخر کتابت مسطور است نیز واردی است و یک وارد را با دارد دیگر
 هیچ تدافع و تناقض نیست اول مغلوب آن دید بود بعد از آن مغلوب این دید گردید موافق
 دید اول بزرگی گفته است که کاتب شمال من همیشه در کار است و کاتب یمین حسنه نمی یابد
 تا بر روی کاغذ ثبت نماید این کارخانه در دید عارف است و این دید را (۱۰۵) منشاء
 است و معاملات بآن وابسته است که شمه از آن ظاهر در ذکر قاصد مستعمل است به تفصیل آن
 نمی تواند پرداخت و موافق دید آخر همان بزرگ در جای دیگری فرماید که کاتب شمال خود نمی

یا بم و شمال حکم یمین پیدا کرده است بحکم کالتا یدیه سبحانه یمین زیرا که شمال
از مقتضیات عدم بوده و چون عدم بعین و اثر از عارف زائل شود شمال در حق او نماند
و بحکم تخلقوا باخلاق الله شمال حکم یمین گیرد و آنچه گفتم که این دید را منشاء است و
معامله بآن وابسته است - باید دانست که هر چه باسجناب مقدس منسوب است همه خیر و کمال
است خیر و کمال را آئینه باید تا ظهور خیریت آن بآن شود و آئینه نمی باشد الا در مقابل شی
و مقابل خیر و کمال شر و نقص است اذ بضد ها تبیین الاشياء و ظاهراست که
مرآت هر چند در مراتب خود کامل تر بود ظهور صورت منکس در آن اتم باشد - پس هر چند
دید شریعت عارف بیشتر بود ظهور خیریت در وی زیاده تر باشد زیرا که ممکن فی نفسه منشاء هر
شر و نقص است چه ذات اعدم است ما اصابك من حسنیه فمن الله و ما
اصابك من سیئه فمن نفسك ظهور خیریت را دید شریعت کافی است من تواضع
لله رافعه الله است بالجمله خیر و کمال هر حسن و جمال که در صفحه کائنات هویدا است همه مستفاد و
مستعار از مرتبه و جوب است ذات ممکن عدم است هیچ نیست از هیچ غمیر از هیچ
چه آید -

از تست ظلم این خزان	من هیچ نیم درین میانه
از نشیئه تست این می ناب	من خاک بلب در آتش و آب
هم گنج ز تست هم تو گنجور	من دست تهی نشانم از دور
معنی تو دهمی چنین شکر نم	من جلد کتاب صوت و حر نم
من ذره خاک آستانم	تو می طلبی بر آسمانم
از موهبه فیض تست این جوش	من مهر بلب نهاده خاموش
از جوش و خروش خود چه گویم	این باده توئی و من سبوم

(۱۰۶) ولیکن هذا آخر المکتوب ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا الحمد
لله اولاً و آخراً و الصلوة والسلام الايمان الاكملان على رسوله محمد
دائماً و سرمداً و على آله الاطهار و صحابة الاخيار و على جميع الانبياء
و المرسلين و على ملائكته المقربين و على اهل الطاعة
اجمعين - آمين -

عاجی الحرمین شیخ حسین بخدمت می رسد امید که از توجہات بهره ور باشد
 این دم که تراست باده در جوش از خشک لبان کمن مندا موش
 و همچنین یاران دیگر نیز می یابد که از صحبت سیراب و مستمع باشند پشمر دگی نصیب
 اعدا باد

از گرمی مجلس است بس دور تو ساقی و اہل بزم محسور
 والسلام علیکم وعلیٰ سائر من اتبع الہدی۔ انتہی مکتوبہ
 الشریف رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

و جناب ارشاد پناہی میر محمد نعمان قدس سرہ کہ این مکتوب حضرت ایشان با اسم ایشان بوده
 خلیفہ اول حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما بوده اند و ہلال کمال آنجناب بحضور پر نور حضرت
 مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بدر کمال گشتہ بود بعد از آن طرف ایشان را متسع گردانیدہ معاملہ را
 از یک بہ لکہ رسانیدند۔ چنانچہ این معنی از مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی واضح و لائح
 است۔ در ہر دو دفتر مقامات آنحضرت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در صدر ذکر خلفای کرام احوال ایشان
 بہ تفصیل نوشتہ اند، شائقان در آن جا سعادت تمام رجوع نمایند۔

کنز جناب شریعت پناہی قبلہ گاہی قطب الاقطاب قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الاقدس می فرمود
 کہ حضرت ایشان را رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بشر ساختہ اند و ہم گردانیدہ کہ غَفَرْتُ لَكَ وَلَئِنْ تَوَسَّلَ
 بِكَ اِنِّیْ بِوَاسِطَیْهِ اَوْ بِغَیْرِ وَاسِطَیْهِ اِلٰی یَوْمِ الْقِیَامَةِ۔ و ہمیں الہام بر حضرت
 مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ شدہ بود چنانچہ خود در رسالہ مبداء و معاد تصریح بآن فرمودہ اند و در ہر
 دو جلد مقامات نیز مصنفان آن ہا در ذکر خصائص آنحضرت تحریر نمودہ اند فنعم السلف و نعم الخلف۔
 کنز حضرت ایشان را رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در وقت عروج بسیار بلند بردند و در وقت نزول در نقطہ
 خاک کہ پایان تر عناصر است فرود آوردند بلی سرور انبیاء علیہ و علیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام چنانچہ در
 وقت عروج از ہمہ انبیاء بلند تر رفتہ اند و در وقت نزول پایاں تر در نقطہ خاک فرود آمدند۔ لہذا
 ارشاد ایشان اعم شئت و دعوت ایشان اتم والنبوة والرسالة ماخوذان من انوارہ
 (۱۰۷) والولایات الثلث من الصغری والكبریٰ والعلیٰ قطرات من بحارہ
 والمقطعات القرآنیه رموز من اسرارہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ و انصارہ۔

چون حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ هفت درجه متابعت بانجام رسانیدند این قسم عروج و نزول از ایشان محل تعجب نبود از زبان درفشان حضرت مرشدی قبله گاهی اقطاب دستگاہی قدسنا رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ سبانه بسره السامی مسموع گشته که حضرت ایشان را در موسم جوانی در حین حیات حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ شبی در خواب نمودند که بعد دوازده روز وصال تو این عالم خواهد شد بامداد که برخاستند باز دیداد و مراقبه و استغفار و دیگر اعمال صالحه پرداختند اما از مخالفت و مهول که از لوازم بشریت است به جناب حضرت ۵
مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ظاهر نه ساختند تا آنکه روز رخت به بُرج مغرب نهاد و شب دامن تستر بر عالمیان کشاد حضرت ایشان را در این شب نیز به خواب جلوه گر کردند که بعد یازده روز انتقال واقع می شود و تعیین کامل بر معنی کشف حاصل روزگار گردید شب دیگر وعده ده روز دیگر کردند همچنین هر شب که می آید یک روز کمی کرده اطلاع می دادند تا آنکه شب دوازدهم پر توانداخت و حضرت ایشان را در آن شب معلوم گردید که فردای روز موعود است و وصال تو البته واقع است فردای آن شب به ۱۰
ناچاری تمام واقعات اثنا عشر را به عرض حضرت مجدد الف ثانی رسانیدند و استمداد حسن خاتمه به توجه آنحضرت در یوزه نمودند حضرت مجدد الف ثانی که بانی بوده اند در تعبیر چنین فرمودند که امروز نزول شما در نقطه خاک واقع می شود فوقع کما عتبر رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ همان روز وقت فیئ الزوال نزول حضرت ایشان در نقطه خاک واقع شد چنانچه معلوم ایشان هم گردید. و شبهای دیگر از این خواب اثری نبود بلی هرگاه مقصود رویائی صا که به حصول پیوست و معامله از گوش باغوش کشید از رویا ۱۵
چرا اثر ظهور فرماید نزد محققان صوفیه علیه مثل این مرتبه فاخره و مقام شگرف دیگر مقامی نیست که منصب کمال مرتبه عبودیت است و فضل که خاکیاں را از نسبت پستی خاک میسر گشته قدسیاں را بر ادج افلاک دست نداده ۱۷

زمین زاده بر آسمان تاخته زمین و زمان را پس انداخته
نمی بینی دلایت ملاء اعلیٰ فوق دلایت (۱۰۸) خواص بشر است و فضل بر خواص بشر
۲۰ است چه ملک محبوس مقام خود است و ما هنا الاله مقام معلوم نص قاطع در قیات خواص
بشر را علام الغیوب می داند وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ - شان این بزرگواران را از همه پیش برده

است و بر همه غالب ساخته تفصیل این معنی از مکتوبات حضرتین رضی اللہ تعالیٰ عنہما واضح و واضح است
کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ از علمای راسخین گردانیده اند۔
کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ به فناء اتم و بقاء اکمل که تحقیق آن در مکتوبات جلد
ثالث حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ به وضع مخصوص آنحضرت به تدقیق تمام مشروح و مبین
است مشرف یافتند۔ ۵

کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ به خطاب عروۃ الوثقی مشرف و ممتاز فرموده اند۔
کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ متکلم و محدث به فتح لام و دال گردانیدند کماکان امیر المؤمنین
عمر ابن الخطاب و امام جعفر الصادق و مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم جناب امام ربانی مجدد الف ثانی
در مکتوبی از مکتوبات جلد ثانی تحقیق این معنی به زبان تازی فرموده اند عنوان این باین عبارت است:
فتح ۱۰ اعلم ایها الاخ الصدیق الصدیق ان کلامه سبحانه مع الغیر قد یکون
شاهها و ذلک الافراد من الانبیاء علیهم الصلوٰۃ والسلام و قد یکون
ذلک لبعض الکمل من متابعیهم بالتبعیۃ والوراثۃ و اذا کثر
هذا القسم من الکلام مع واحد منهم سمی محدثا کما کان امیر المؤمنین
عص رضی اللہ تعالیٰ عنہ و هذا غیر الالهام و غیر الالقاء فی الروح و غیر الکلام
الذی مع الملک انما یخاطب بهذا الکلام الانسان ۱۵
الجامع - الی آخره -

کنز حضرت ایشان را رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر سرایه اسرار صوفیه یک بار از متقدمین و متوسطین و
متاخرین به تفصیل کلی اطلاع دادند و مراتب بی شمار محامد ایشان از آن بالا بردند و با وجود این
مراتب قرب که حاصل روزگار داشتند ادب مشایخ بحدی مراعات می فرمودند که خود را نزد
ایشان قطره محقر و ناپذیر شمرند و آنچه اظهار (۱۰۹) اسرار فرموده اند محض از برای تحدیث
نعمت حق جل و علاء فرموده اند و از دیاد شوق طالبان صادق نیز ملحوظ نموده تا این گرسنگان
نعمت بی همت ازین خواں نیما نصیبی بردارند و این هم بامر و الهام کریم علام است که بارشاد
مامور بوده اند۔

کنز - کمالات حضرت مجدد الف ثانی و معارف خفیه و جلیه آنحضرت از حضرت ایشان
رضی اللہ تعالیٰ عنہما بر منصفه ظهور آمده چه آن قدر اطلاع که ایشان را بر اسرار و الد بزرگواری خویش حاصل

است دیگر را نیست اگر وجود شریف ایشان واسطه این کار عزیزا اعتبار نبوده شمه ازاں
معارف و اسرار اصلاً ظهور نمی نموده ایشان اندک محالات و ولایات ثلاثه را به ترتیب بشارات بابل
سلوک مقرر نموده راهی به محالات نبوة برای ارباب فتوت مصفا ساخته نشانی از حقائق اربعه
باریاب و قائق آراسته به تعیین حتی و سیر نظری دولت مندان را امتیاز بخشیده اند و عالمی را ازیں
آب حیات سرسبز و شاداب گردانیده مریدان به واسطه ایشان در اندک مدت بجای رسیده اند
که کمال این امت را فتهای و نهایت متمنا است چنانچه خود در شکرانه الهی در مکتوب دولست و سی
و چهارم از مکتوبات جلد اول که باسم حضرت مخدوم زاده خامس قطب العارفین شیخ سیف الحق
والدین و الملة قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس مقرر گشته تصریح فرموده آن را بعینه ایرادی نماند :

فتح باسمه سبحانه بکرم خداوندی جل سلطانہ و بطفیل رسول او صلی الله تعالی علیه و علی
آله و سلم و بمن توجه پیر دستگیر قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس معامله تسلیک و تکمیل
بنهایت سهولت پذیرفته و راه وصول اقرب گشته و کار دهور با یام و شهرور مقرر شده
هر چند بحسب کمیت مسترشدان این معامله قلت دارد چه این وقت کثرت آن را برتابد
لیکن از روی کیفیت افزون و بیش از بیش است یکی از مسترشدان بواسطه در هفت
روز از ابتدای تعلیم طریقه از فنای قلبی در خود نشان می داد و چیزها بیان می نمود که گویا
بحوالی فنای نفس رسیده - وما ذالك على الله بعزیز اکثر مجازان فقیر که از
احوال مسترشدان خود بیان می کنند و قصص سرعت وصول شان که مشروح می سازند
(۱۱۰) عقل عقیل در تحیر می ماند

اگر پادشاه بر در پیر زن بیاید تو ای خواجبه سبقت مزن
باید دانست که مربی حقیقی ادست سبحانه - مصراع
از ما و شما بهانه بر ساخته اند

تنبیه - با وجود این همه افاضه انوار و افاده اسرار کار این دل افکار و زبرد در خرابی است
و حاصل روزگار او بعد و حرمان است و غفلت و کسب معاسی در تنزاید در کجاء حیرت
فرورفته است و از مکر خداوندی جل شانہ ترسان و لرزان است نمی داند که فردا باوی

چه معامله کند و در کدام جرگه داخل سازند ربنا اغفر لنا ذنوبنا واسرافنا فی امرنا
و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین - انتہی المکتوب -

ہر گاہ مریدان بواسطہ بایں صفت موصوف باشند مریدان بی واسطہ کہ عمر با اعتقاد تمام
صرف خدمت آن امام ہمام فرمودہ باشند چه نرید کہ باور دارد الا من استسعد الله سبحانه
بہر حال شمع از مسترشدان حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ در سہ مفتاح اخیر مشروح خواہد شد
ان شاء اللہ تعالی و با وجود ایں مرتبہ قرب و کمال دید تصور بایں مشابہ مگر از جناب حضرت ایشان موی
و مشہود گشتہ بلی -

نزدیکان را پیش بود حیرانی کہ ایشان دانند سیاست سلطانی

اللهم ارزقنا من محبة جبرعة و یرحم الله عبداً قال آمین -

کنز حضرت ایشان را رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بہ وصل عریانی مشرف ساختند -

کنز روزی حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نشستہ بودند می بینند کہ نزول ملائکہ کرام علی نبینا
و علیہم الصلوٰۃ والسلام شدن گرفت و دیگر جنود الہی کہ و ما یعلم جنود ربک الا هو -

شاید آنست بالملائکہ مرافقت و رزیدہ بین السموات و الارضین بہ بطور تماشا بینان حاضر
شدند بلکہ از دورہ عرش تا مرکز فرش پراز کائنات افتد دریں اثنا نزول اتم بکمال عظمت و
کبریاء واقع شدہ - حضرت ایشان خود را مزین بہ تربیت تمام کہ فوق آن نیافتہ بودند و بدولت

نزول بلا کیف ہم ہر چند بہ کرات سابق مشرف گشتہ بودند اما بایں خصوصیت دست ندادہ
بودند نہ ادر دادند (۱۱۱) ملہم کردند کہ ایں ہمہ کائنات برای نظارہ محبوبیت تو آمدہ اند -

بکش نازم زبان زین را مستور کہ کم ظرفی تو و ایں بادہ پُر زور

عبارت دست گاہی چو و چند است سخن کوتاہ کن معنی بلند است

باید دانست نزول بلا کیف از تشابہات است کما ورد فی الخبر "یفزل ربنا

الی السماء الدنیا" ایمان باید آورد و بہ چوں و چنداں مشغول نباید شد بلی ایں معاملہ بیرون
از چوں و چنداںست بلکہ صاحب ایں مال را نیز نصیبی ازین بہ خوبی عطا فرماید تا تحمل ایں معنی بی
چوں تواند نمود لا یحمل عطایا الملک الا مطایاہ -

کنز حضرت ایشان را رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بر دقایق ریاضت و شرک نخی مطلع ساختند و یک
بیک از سینه بی کینه ایشان بر آوردند.

کنز خال بزرگوار مخدوم زاده اصغر قدوه ارباب تحقیق شیخ محمد صدیق رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ می فرمودند
که در آن هنگام که تشریف حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ به جانب حرمین شریفین اتفاق افتاده و
مردمان آن جای با وجودی که با کابر هند و ولایت چندانی رسوخ اعتقاد ندارند، علی الخصوص علمای
محدثین آن دیار پُر انوار که فی الجمله تصفییه باطنی هم از صحبت بعضی ارباب قلوب حاصل روزگار داشتند
دیگری را مطلق تعلیم و معرفت نمی شناختند، اما به مجرد دیدن روی مبارک و مشاهده حالات و سامعه
مقالات آن قبله ارباب کرامات به صدق جان معتقد گردیده اکثر آنها می رسیدند و به موافق استعداد
خود با نصیب بر داشتند و تا حال در مدح حضرت ایشان باین کلام متکلم اند شیخانی الاولیاء کمحمد
فی الانبیاء علی اجمعهم عموماً و علی افضلهم و خاتمهم خصوصاً الصلوة و التسلیات -

کنز صوفیه کبار از مشایخ ما و راء النهر که متمکن اند ارشاد مشیخت بوده اند غائبانه در مواضع خود با
زبان را در مدایح آنحضرت شکر نشان نموده به موافق استعداد و فرا خود حوصله خود ولایت و قطبیت
ایشان در سلک تحریک کشیده ازاں جمله ولایت و ارشاد پناه حاجی عبدالغفار بلخی قطبیت آنحضرت
معلوم نموده بشارت بحضرت ایشان نوشته اند و تسبیح و عصاء به تبرکی مخدومی اعظم قدس سره نیز
فرستاده اند (۱۱۲) جواب آن را که حضرت ایشان نوشته اند در مکتوب پنجاه و هشتم از مکتوبات جلد
ثانی مسطور و مبین است و در آن جا این شعر عربی نیز نگارش فرمودند -

ما سرنی تبشیرکم لی مثلها قد سرنی انی فطرت ببالکم

کنز حقائق اشیاء و مکنونات به حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ متکلم گردانیده اند - چنانچه در
مکتوبی از مکتوبات جلد اول تصریح بآن فرموده اند، مکتوب دراز است و مشتعل بر معارف و اسرار
است اما عبارتی ازاں به موافق مطلب ایرادی نماید :

فتح درویشی در وقتی از اوقات از موجودات عالم ارکان مثل زمین و سحاب و آسمان شمس
و ماه تاب و حیوان استفسار نموده که آنچه در باب وحدت وجود درمیرایمی شما شهود و
مشاهده مطلوب اثبات می نماید راست است و مطلوب از شما حبلوه گراست

هم جدا جدا تقدس و تنزیه او تعالی کردند و دانمودند که بر ما این تهمت می نهید ما را چه یار
که دعوی منظریت و مرآتیت او نمائیم و او سبحانه بآن علو شان و تنزیه چگونه در ما ظهور
فرموده باشد، مصلح :

منه تهمت سایه بر آفتاب

- ۵ خود را خالی محض و سادج صرف دانمودند حقیقت آسمان پیش حقائق ازیں وجودی
میرا بود و بحال اظهار عجز و زاری و ذل بیش آمد چون جماعه بآن بی چاره سرگردان امور غیر واقعه
منتسب می دارند و ارجاع حوادث کونی و امثال باومی نمایند ازیں جهت این قدر استیلائی
هیبت خداوندی جل سلطانہ وی را فرو گرفته که بیان نمی توانم از ترس و خجالت کداخته آب شده
می رفت دریں اثناء آفتاب از عابدان خود نیز تبرا گردد و نمود که این جماعت مرا شرمند و رسوا
ساختند من بایں نامرادی و سیرگردانی و اینها دریں مقام لرزان و نالان بود۔ انہی کلامہ رضی اللہ تعالی عنہ۔
- ۱۰ ملی ہر گاہ قیوم عالمیان حضرت ایشان باشند تکلم حقائق اشیاء ازاں چند درویشان مستعد نہ بود۔
کنز یکی از عرفای روزگار در عروجات خود بر فلک چہارم مشاہدہ کلی از ملائکہ مقربین نمود کہ
ہشتاد ہزار سردار و در ہر سر ہشتاد ہزار دہن است و در ہر دہن ہشتاد ہزار زبان از ہر زبان
(۱۱۳) ہشتاد ہزار مرتبہ ذکر حضرت مولی ذکر اولی می کند عارف معبود از آن ملک ذاکراستفسار نمود
کہ آیا کسی ہم از تو خدا را جل شانہ زیادہ تر یاد نماید۔ گفت آری بر روی زمین انسانی است
- ۱۵ "شیخ محمد معصوم" نام کہ ادحق تعالی را از من زیادہ تر یاد می نماید حضرت قبلہ گاہی قطب الاقطابی
قدس اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس حقیقت عارف مذکور کہ از مریدان ایشان بہ عرض حضرت ایشان
رضی اللہ تعالی عنہ رسانیدند و تصدیق آن معاملہ از امام صفائیشان در یوزہ نمودند و فرمودند وفاق کشفہ
کشفی و جناب حضرت ایشان رضی اللہ تعالی عنہ در مکتوب دویست سیوم از مکتوب جلد اول کہ بنام
ارشاد پناہ محمد نعمان ست قدس سرہ در اسرار غامضہ فناء و بقا و دقائق قیومیت و جامعیت کامل
۲۰ تحریر فرمودہ اند تحقیق این مقدمہ بہ تفصیل نوشتہ اند اگر بہ مطالعہ آن بردازند تسلی کلی بر معنی مذکور
حاصل آمد اما سطری چند از آن مکتوب مبارک کہ موافق این مقام است بہ ضرورت ایرادی نماید :
- فتح پس آن عارف بحکم خلافت قیوم عالم می گردد و حکم وزیر بہم می رساند۔ فانظر الی
آثار رحمۃ اللہ کیف یحی الارض بعد موتھا۔ این زماں آن ذات بجای
حقیقت ثبوتیہ می گردد و مدبر و متصرف می شود ازیں جا جامعیت این عارف را باید

فهمید که سائر افراد عالم در جنب او حکم جزء محقر ندارند قطره را بادریا نسبتی نیست و اینها را بادی آن هم نه چه اوصاف را با ذات نسبت تلاشی و استهلاک است در وقت ذکر گفتن گویا با چندین هزار زبان ذکر می گوید هر اسمی به زبان خود ذکر است و عارف به منزله کل اینها است و در وقت تحریم بستن گویا چندین هزار شخص تحریم می بندند بعد از آن این همه اشخاص قرأت می کنند و بر کوع و سجود می روند - انتهی کلام الشریف -

۵

کنز حضرت ایشاں (۱۱۴) را در کمالات تجدید با حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما شرکت بطریق اصالت بخشیدند - کما ذکرنا فی المفتاح من السابقین -

۱۰

کنز حضرت ایشاں را رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ به مقاماتی رسانیدند به سبطی عظیم سرفراز کردند که نتایج کلمه طیبیه و سائر الفاظ ذکر مثل تسبیح و تحمید و تکبیر را در آن حریم قدس گنجایش نیافتند، چنانچه خود در مکتوب صد و نود و چهارم از مکتوبات جلد اول که با اسم حضرت مخدوم زاده ثانی قطب ربانی حجة الله العظیم قدس الله سبحانه تصریح بآن نموده و فرمودند، به تمامه ایرادی نماید :

۱۵

بسم الله الرحمن الرحيم و اما بنعمت ربك فحدث - بتاریخ سوم ماه شعبان روز سه شنبه سنه احدى و اربعین بعد الالف در نماز عصر بسط عظیم رو داد و منزلت عالی و کیفیت بس شگرف که هرگز مثل آن رونداه بلکه محفوظ و متصور هم نگشته شرف ورود یافت و اموری در میان آمد که مصداق - لا عین رات ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب احد - بود زبان را یارائی گفتن آن نه قلم را تاب نوشتن آن نه

۲۰

فریاد حافظ این همه آخر بهره نیست هم قصه غریب حدیث عجیب هست انگارم که حصول آن وابسته به نشاء اصالت و محبوبیت است مانا که آن مقام را خصوصیتی بکاتب بود که در آن بارگاه معلی خود را منفرد دید نتایج کلمه طیبیه و سائر الفاظ ذکر مثل تسبیح و تحمید و تکبیر را در آن حریم قدس گنجایش نیافت اگر گنجایش هست قرآن راست و نماز را هم به علاقه قرآن سوای تلاوت قرآن مجید و ادای نماز نسبت بآن مقام تعطیل و بیکاری می یابد و می فهمد که هیچ کسب و عمل را در حصول این نسبت علیه دخل نیست موجب صرف است و سابقه عنایت می باید دیگر هیچ مانا که ریاضات و مجاہدات در مبادی قرب دلالت دخل دارد تا زمانی که سیر در اصل و اصول اصول است اعمال صاحب سودمند و نتایج بخش است که به وسیله آن سالک مستعد ترقیات می فرماید و به تکرار کلمه طیبیه نفی و اثبات از

ظل باصل آن راه می کشاید و از اصول باصول عروج می نماید و آنچه مذکور شد به قرب نبوت
تعلق دارد و در آن جا اصل را در رنگ ظلال در راه باید گذاشت ریاضات شاقه بحوالی آن
بارگاه معلی را ہی نمی کشاید و اصول بآن مقام به موهبت محض است یا به محبت صرف خصوصیت
و عدم شرکت احدی که در بالای مذکور شد چوں نیک تامل نمود دید که ازاله گزراست که
هر کسی که بایں منزلت رسیده است مقامی از خود دارد که دیگری را بالا صالت در آن شرکت
نیست و هر چند واصلان آن مقام اقل قلیل اند از آن جمله حضرت ایشان را که در آن جا
(۱۱۵) ملاحظه نمود بغایت عظمت و نهایت ابهت در نظر آمدند چنانچه عقل و وهم در ادراک
آن حیران و سر اسیمه است و زبان قلم و قلم زبان در بیان آن عاجز و قاصر۔

۵

باید دانست که عالم را ظل حضرت حق سبحانه دانستن مامراة او تعالی تصور نمودن
و موهوم دیدن و کمالات منعکسه ظل را باصل سپردن و ظل را خالی بلکه معدوم فهمیدن
بعد از آن را بکمالات اصل متحقق یافتن همه در قرب ولایات که از ظل باصل پیوستن
است می فهمد بعد از آنکه اصل را در رنگ ظل در راه گذارد و بحوالی آن حریم قدس برسد
از این امور هیچ در کار بلکه متصور نبود آن جا ظل دانستنی نیست و اوصاف را باصل داده
و خود را فانی و مستهلک دیدنی نه بقا و تحقق باصل پیدا کردن مشهود نمی گردد و وصول آن
موطن را راه جداست۔ تم مکتوبه الشریف۔

۱۰

۱۵

کنز خان خدا پرست که از غایت هوشیاری در محبت حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ سر مست و
در کام روای اہل حوائج علی قدر الامکان عزیز الوقت بوده اکثری به حکایت این روایت انبساط قلوب
می نموده که جناب مبارک حضرت ایشان شبی بعد از افطار صومی از صیام متطوعه به نماز اوابین مشغول گردیدند
که به ناگاه می بینم که هر دو مخدوم زاده عالی جاه شیخ محمد نقشبند شیخ محمد عبید اللہ پیالہ چینی پُر از شربت
معرفت در دست گرفته هر دو طرف آنحضرت دست بسته ایستادند، چوں حضرت ایشان ادای سلام
فرموده می خواستند که تحریمہ دو گانه دیگر به بندند که آن هر دو عزیز پیالہ در دست شریف دادند آنحضرت
آن را تناول فرموده تحریمہ نماز بستند و آن هر دو عزیز راه برآمد مسجد اختیار نمودند، چوں متوجه شده
نظر انداختم هر دو مخدوم زاده مرا بر حوض مسجد مذکور وضو کنان یافتم که از برابر من همان زمان صاحبین بعد
فراغ سنت شام برائے استعداد سجده وضو اوابین برخاسته بودند به تحیر تمام زود برخاسته به خدمت
شیخین شتافه حل این معاد درخواستم و آن هر دو ملک را که هنوز از صحن مسجد بیرون نه شده بودند مخدوم

۲۰

آں ہر دو مخدوم با چند اصحاب دیگر حضرت ایشاں کہ آنہا نیز در آں وقت بر آں حوض سرانجام وضو داشتند در جواب گفتند کہ شما خبر ندارید کہ از مدتی ایں دو ملک مؤکل ہمیں کار اند کہ روز صوم حضرت ایشاں رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بعد از فراغ فرض و سنت نماز مغرب (۱۱۶) شربتی از حضور حضرت نور علیت الایۃ ہمیں صورتی کہ دیدند متمثل شدہ می آرند و باز مسجد چند قدم بیرون برآمدہ پرواز بہ عالم قدس نمایند و بعد

- ۵ این مقدمہ چند روز دیگر ہم کہ حضرت ایشاں روزہ داشتند ہمیں تماشای فرخندہ اسرار وقت افطار من و جمیع حضار مشاہدہ نمودم و ہر دو مخدوم زادہ مایاں را با شارت خبر داری فرمودند کہ بایں جانستہ ایم دایں ملکین متمثل بصورت مایاں گردیدہ، ساقیان جام صمدیت نشاء خوش گوار بآں قدوہ ابرار وقت افطاری رسانند، در حدیث آمدہ است۔ ابیت یطعمنی ربی ویسقینی۔ و تابع کامل را از جمیع کمالات قبوع حظ وافر و نصیب کامل است و حضرت ایشاں رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بایں ہمہ تناول شراب نشاء دار کہ بہ دیگران قطرہ ازاں جرعہ نابدار برسد مثل منصور انا الحق گویاں راہ در اختیار نمایند
- ۱۰ اصلا التفات بہ گوشہ چشم ہم بآں دو ملک نمی فرمایند بلکہ بہ مقدار ذرہ ازاں مرتبہ کہ شامل حال دارند تجاوز نمی نمایند بلی وسعت ظرف آنحضرت کہ مخمر تخمیر طینت پاک آمد بعد از آن مازاغ البصر وما طغی متحقق اند۔ ذالک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم۔

- سرشتند از نور حق خاک او بود چوں نبی طینت پاک او
- ۱۵ نبی نیست لیکن برنگ نبی بجوشد ز کوشش ہزاراں ولی
- کنز از خدمت حضرت قبلہ گاہی قطب الاقطابی قدس اللہ سبحانہ بسرہ السامی مسموع گردیدہ کہ حضرت وحدت قدس سرہ در حالت حیات حضرت ایشاں رضی اللہ عنہ نحم قرآن مجید نمودہ ثواب آں را بہ حضرت ایشاں گذرانیدند آنحضرت فاتحہ خواندہ فرمودند کہ از نزد شما بما آمد نقری بود بہ مجرد آمدن پیش ما طلسمی گشتہ باز بہ شمار سید۔

- ۲۰ کنز حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی از جناب حضرت خازن الرحمتہ نقل می فرمودند کہ (در بارہ) حضرت ایشاں اکثر ہامی گفتند کہ ارشاد برادر ما زیادہ از ارشاد حضرت مجدد الف ثانی است رضی اللہ عنہ۔

۱۔ م۔ میں حدیث کے تمام تر الفاظ سہو کتابت کا نشانہ بن گئے ہیں (رک بہ تعلیقات)

۲۔ د۔ نقرہ ۳۔ د۔ طلا ۴۔ د۔ در ۵۔ م۔ در مادہ

دیگر خصائص حضرت ایشان کہ در سفر صومالیہ شریفین رود داده و آنحضرت را در اں امکان متبرکہ
 بامتیاز آنہا سرافراز فرمودہ اند در رسالہ یاقوتیہ بہ زبان عربی فصیحہ حضرت مخدوم زادہ ثالث شیخ
 محمد عبید اللہ قدس سرہ تالیف فرمودہ، طالب صادق آل جلوہ بخشیدہ اند، بعد ازاں شیخ محمد شاکر خلف
 ملا بدرالدین جامع حضرات القدس ترجمہ آن در زبان فارسی برای فائدہ عموم امر نمودہ کنانیدہ اند
 مشہر الآفاق ست از تکرار ایراد تمام آل معارف کہ مستلزم ایراد تمام آل سالہ است تحصیل حاصل
 دانستہ حوالہ بہماں دو نسخہ متبرکہ عربی و فارسی خود معارف چند ازاں رسالہ فارسی کہ مشتمل بر حقائق
 بلند است بعینہ بہ عبارت ہموں رسالہ بلا تفاوت مذکور می نماید و چنانچہ صدر بہر معرفت بلفظ "یاقوتیہ"
 آن جامع رگشتہ، آل معارف (۱۱۷) فرخندہ اسرار بہماں یاقوت آب داری سازد۔

یاقوتیہ۔ حضرت ایشان دامت برکاتہ در ایام اقامت مکہ معظمہ اکثری بہ طواف مشغول می بودند
 و ایں عبادت در ایں ایام را در ایں ایام از عبادت دیگر مهم تر می شمردند، می فرمودند کہ امور
 عجیبہ و اشیاء غریبہ مشاہدہ می افتد غالب اوقات می بینم کہ کعبہ حناء بامعاقلہ می کند و
 باشتیاق تمام تقبیل و استلام واقع می شود و در روزی ازاں ایام مشہود گشت کہ انوار و
 برکات از من ناشی شدہ و بحدی افزود گشتہ کہ تمام اشیاء را در گرفتہ و فضا را مملو ساختہ
 است و در جنب آل انوار دیگران متلاشی شدہ۔ پس در حقیقت ایں معاملہ تفکر کردیم
 بہ ظہور پیوست کہ ما را انخلاعی از خود و تحقیقی بہ کعبہ حناء شدہ است ازاں او ایں ہمہ از
 من ظاہر شدہ و دیدیم کہ بسیار از روحانیان حاضرند و طواف کعبہ حناء می نمایند، چنانکہ خدمت
 بادشاہان در ہر وقت بخدمت ایشان اقدام دارند۔

یاقوتیہ حضرت ایشان دامت برکاتہ بتاریخ سوم محرم الحرام بہ زیارت اہل معلی شدند، می فرمودند
 کہ ایں مقبرہ از علو درجہ و کثرت انوار اہل آل از سایر مقابر مستثنی است، چون بہ سہر
 تربت عبدالرحمن بن ابی بکر رضی اللہ تعالیٰ عنہما کہ در آنجا است رسیدند توقف کردہ فرمودند

۱۔ م۔ عموم فائدہ ۲۔ م۔ معارف

۳۔ در متن جنات المحرمین "سلمہ اللہ سبحانہ و دامت برکاتہ" مر ۳۱ یاقوتیہ کے اس انتخاب کی تصحیح کے لیے
 جنات المحرمین کے مطبوعہ تقابلی متن کو پیش نظر رکھا گیا ہے۔ ۳۲ د۔ م "را" ندارند ماخوذ از جنات است مر ۳۱

۳۳ د۔ م۔ استیلام ۳۴ جنات "قیام" مر ۳۱ ۳۵ جنات سلمہ اللہ سبحانہ

که بحر انوار موج می زند و کمالات صحبت خیر البشر تابان و درخشان است، بعد ازاں
 بر روضه منوره ام المومنین خدیجه الکبریٰ رسیده بایاران مراقبه طویل نموده فرمودند که کلاں تر
 امهات المومنین آل قدر بالطف و عنایات و به مواهب و عطیات ظاهر شد که تا حال این
 قسم الطاف از هیچ کس به وقوع نیامده بود و یافته می شد که آنحضرت از کمال اهتمام و کثرت
 اعتناء که بشان من داشتند بیرون سر اوقات احتجاب خود برآمده ایستاده شده اند و در صد
 ۵ انعام و اعطاء اند، می فرمایند که به فلانی فلان نعمت بفرستیم که اثم کذا با بجملة به عجائب امور
 و غرائب نعم احسان نمودند و نسبت شریفه (۱۱۸) آنحضرت در نهایت علو و غایت رفعت
 و اصالت محسوس می شود گویا به کمالات نبوی علی مصدرها الصلوات والسلام مخفوف است.
 می فرمودند چون از فاتحه فارغ شدیم ام المومنین در سر اوقات احتجاب در آمدند گویا همان
 فاتحه دواغ بوده است بعد ازاں هر چند برای حضور ایشان توجه کردیم ظاهر نشدند بعد ازاں
 ۱۰ در محاطه که در وی مرقد فضیل بن عیاض و سفیان بن عیینه و بسیاری از اجلای مشایخ است
 در آمدند و در شان فضیل کلمات مدحیه بسیار فرمودند و فرمودند که چندی از کبار مشایخ که در
 اُمت مرحوم مستثنی اند و شان علیهم دارند، فضیل هم در آن جماعت یافته می شود. بعده
 بر قبر شخصی که مستعد باخذ طریقه اینقه در دیار مهند از آنحضرت شده بود لکن رجعت بر عقل
 کوتاه اندیش خود خورده به جماعت دیگر ملحق گشته بود توقف کرده، فرمودند که فلانی محزون و
 ۱۵ منموم و سرنگون به حالی عجیب ظاهر شد که چه بیان آن کنیم هر چند توجه به حال او نمودیم اثر
 انمفاع کمتر محسوس شده فرمودند که علم الغیب عند الله سبحانه - فسد من سعی الیه و فاز من
 التجی لیه سلمه الله سبحانه و دامت برکاته -

یا قوتیه می فرمودند که سحر شب پنجشنبه برای حصول بعضی کمالات التباد و تضرع داشتم بعد از ساعتی
 ازاں به تضرع باز آمدم و گفتم ما للعبید و الارادت، به مجرد خطور این خطره انشراح
 ۲۰ سین و بسط عظیم روداد و بعد از نماز بامداد به حلقه ذکر اشتغال داشتم دیدیم که خلعت
 بس عالی ما را عنایت کرده اند انگاه متوجه گشتم که این کدام خلعت است معلوم ساختند
 این خلعت عبودیت است - الحمد لله علی ذالک -

یا قوتیه حضرت ایشان دامت برکاته روزی در مصلاهی مالکی در حلقه ذکر نشسته بودند و استغراق
 و توجه و مراقبه داشتند بعد از فراغ حلقه فرمودند که امروز در مجلس سکوت خلعت ارشاد

در کمال علو شان در بر خود دیدیم و آل قدر خود را به مرتبه ارشاد مناسب یافتیم که زیاده بر آن
متصور نہ باشد مقتضای وقت و قرب قیامت ظهور را کما هو بر نمی تابد و نیز درین مجلس سکوت
محسوس گشت که ما را ادوات و قلم عنایت کردند چنانچه برای منصب وزارت می دهند پس
ناچار دنیا تر عالم ملک و ملکوت از احکام ظاہرہ و باطنہ آنها با آنحضرت مفوض (۱۱۹) باشد
و ایشان مزج و مدار عالم باشند و تجویز و تصحیح امور با آنحضرت مسلم بود۔

۵

یا قوتیہ مخدوم زاده عالی درجه حضرت خواجہ محمد نقشبند سلمہ اللہ سبحانہ نقل کردند کہ آن عالی حضرت
در ایام اقامت مکہ منظمہ برای دفع مرض برادر کلال خود قدوة المحققین، زبدۃ العارضین
حضرت خواجہ محمد سعید قدس سرہ کہ در آن ایام آنحضرت را مرض صعب رو داده بود توجہ
گماشتند و بہ تضرع و التجاہد دست مبارک بہ دُعا برداشتند می فرمودند در آن هنگام مشہود
گردید کہ آنچہ در عرصہ امکان است در خشوع و برداشتن دستہا موافقت ما ورزیدہ و
ہزاران دستہا از اقسام مخلوقات بہ تبعیت ایں مسکین نمودہ بلکہ جمیع حقائق اسماء و صفات
الہیہ جل شانہ و اصول و ظلال آنها در حصول مراد با مشارکت دارند الی ان انتہت
الی الذات البحت تعالت و تقدست۔ تا اثر قبول ظاہر شد و ایشان صحت یافتند۔

۱۰

یا قوتیہ حضرت ایشان سلمہ اللہ سبحانہ و دامت برکاتہ بتاریخ روز شنبہ ہشتر دہم رجب المرجب در
مکہ مشرف وقت معاودت از طیبہ مبارکہ در مصلای مالکی^۱ در حلقہ ذکر بایاران مجلس مراقبہ
و سکوت داشتند می فرمودند کہ در آن مجلس غیبتی در ر بود گو یا شخصی مرا از ورود عنایات
عظیمہ و عطایای نخمیہ از حضرت الہی جل شانہ آگاہ می سازد و اطلاع می بخشد دیدم کہ
باس فاخرہ خلعت جلیل القدر کہ از کثرت ضیاء و شمعشان انوار بہرہج صورت نمی شود
بلکہ نور صرف بہ نظری در آید مرا پوشانیدند بعدہ ازاں بقعہ برخاستہ خارج مسجد دراز کشیدم
و خلعت مذکورہ را در بر خود می یافتیم باز غیبت دست داد و دریں اثنا اندر دادند کہ حضرت
حق سبحانہ و تعالی ہمیں لباس نامناسب آن می پوشد، چنانچہ در حدیث قدسی الکبیر یاء
ردائی والعظمتہ ازاری۔ باید دانست کہ ایں قسم معاملات داخل اسرار است و
از ظاہر مصروف۔

۱۵

۲۰

- یا قوتیه حضرت ایشان دامت برکاته در راه مدینه منوره تحس تمام در دریافت آثار و مشاهد متبرکه که چه آثار چه مساجد نبوی علی صاحبها الصلوة والسلام والتحیة می کردند و مها اکن خود را در آن مواضع می سانیدند و همچنان (۱۲۰) در وصول به مزارات صحابه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین کوشش بلیغ می نمودند الا ان یشاء ربی شیاً، چون از دادی بدر به صفراء رسیدند از راه انحراف در زیده به زیارت عبیده بن حارث که از شهداء بدر است و در بدر مجروح گشته در صفراء آسوده است متوجه شدند ساعتی بر قبر شریف و همراه یاران به قبر مراقبه پرداختند بعد از آن به قافله رسیده فرمودند که بر قبر اوست رضی الله تعالی عنهما توجه کردیم، نیا فقیم بعد از ساعتی با کمال ابهت و مرتبت ظاهر شد و به جانب ما آمد و با شاست تمام ملاقات کرد و ساعتی جلسه نموده بشتابی رجوع کرد گویا در امری مشغول بوده به اکرام ضیف آمده باز بهماں امر زد آورد و چون به مدینه معطره نزدیک رسیدند در آن شب از کثرت شوق در شدت ظهور شمشان انوار غالباً بیدار ماندند سحرگاه به مدینه رسول علیه و علی آله الف الف صلوة و سلام در آمده آداب زیارت روضه منوره و مسجد شریف بجا آوردند از روضه معطره شریفه کمال الطاف و عنایات و تفقد احوال و انعام عطایا ظاهر گردید و بعد از سه چهار روز بعضی مردم از اهل مدینه منوره خواستند که داخل طریقه آنحضرت شوند ایشان از کمال ادب درین امور جلیل القدر از خدمت رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم اذن خواستند و ۱۵ مواجبه کریمه ایستاده مراقبه نمودند، تمام رضا به اشتغال این امر جلیل القدر و کمال اہتمام بآن ظاهر گشت چنانچه در کعبه حناء به ظهور پیوسته بود و خلعت ارشاد در غایت علو از جناب مقدس مطهر علیه و علی آله الف الف صلوة والسلام عنایت شد و نیز انوار و عنایات حضرات شیخین رضی الله تعالی عنهما و قرب متحلی بودن ایشان به کمالات سرور انبیاء علیه و علیهم الصلوات و البرکات ظاهر گردید و در اکثر اوقات از توار و ظهور انوار در مشاهد و آثار خصوصاً در مسجد نبوی علی صاحبها الصلوات و التحیة خاصه از مواجبه شریفه و نزدیک اسطوانة عائشة صدیقه رضی الله تعالی عنہا که در این مواضع اسرار مکنونه به کمال ظهور موج می زد بیان می فرمودند و هم کمالات حضرت امام اجل مجدد الف ثانی قدس سره و مرتبه

آنحضرت در محال مزبور معلوم گردید، بعد از آن به مزارات بقیع رفتند عنایات و اعطاف
 امیر المومنین حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مہربانیهای اہل بیت و اہلبیت و مومنان
 ظاہر گشت سیماکمالات صدیقہ حبیبہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا زیادہ از آن کہ در عدد و عدد آید ظهور
 می نمود، می فرمودند کہ اگر چه مدفن صدیقہ در بقیع است اما از آن رو کہ حجرہ شریفہ خانہ ولایت
 اکثر اوقات آن ام المومنین را در حجرہ شریفہ نبوی می یابیم و مسجد شریف (۱۲۱) را با نوار
 دی رضی اللہ تعالیٰ عنہما علوی بنیم، می فرمودند کہ آن قدر الطاف از عائشہ صدیقہ در بارہ
 خویش مشاہدہ کردہ ام و اہتمام از وی رضی اللہ تعالیٰ عنہما بہ حال خود یافتہ کہ چہ گویم
 و از جملہ امداد اعانت کہ از حضرت صدیقہ نسبت بہ حضرت ایشان سلمہ اللہ سبحانہ ظهور
 یافتہ آن ست کہ حضرت ایشان در یک چیزی بہ توسل حضرات شیخین رضی اللہ تعالیٰ عنہما بہ
 حضرت خیر البریہ علیہ الصلوٰۃ والسلام و المتحیۃ، شفاعت درخواستند و چوں اثر
 شفاعت زود تر بہ ظهور پیوست و در آن سری خواهد بود توسل بہ صدیقہ حبیبہ بستند
 ایشان بہ مجرد التماس خود را بہ جناب مطہر رسول اللہ علیہ و علی آلہ الف الف صلوٰۃ
 والسلام بہ شتابی تمام رسانید و خود را در کنار آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام
 انداخت و لوازم محبت و آثار موانست در میان آمد و التماس حضرت ایشان را از
 جناب مقدس نبوی علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والبرکات بہ شتابی فرا گرفت و آنچه
 می خواستند از آن در گاہ معلی حاصل کنانید رضی اللہ تعالیٰ عنہما۔

۵

۱۰

۱۵

و نیز کمالات حضرت فاطمہ زہرا علی ابیہا و علیہما السلام در شب مولد آنحضرت
 ظاہر شد و اجتماع عظیم و سرور فیم از اہل بیت رضوان اللہ علیہم اجمعین دروں
 حجرہ شریفہ معائن گشت۔

۲۰ یا قوتیہ روزی در ایام اقامت مدینہ منورہ شخصی از اصحاب آل عالی حضرت متعالی منزلت در خدمت
 عالی ایشان احوال و مقامات بعضی عزیزان آن وقت را بیان نمود بہ خاطر مبارک از راه
 غیرت خطرہ گذشتہ باشد برای مقالہ نسبتہا متوجہ شدند نسبت شریف آنحضرت متجلی
 شد و تمام عالم از انوار آن عقلی گشت و قرب خاص و منزلت مخصوص کہ آنحضرت را
 بہ جناب مقدس معلی است عز شانہ و بآن ممتازند شرف ظهور فرمودند و نسبت افراد
 عالم و افتقار و احتیاج آنها بایں عارف کامل میرہن شد و محسوس گشت کہ آنحضرت

ہرگز عالم و امام وقت اند و افراد عالم ہمہ گردا گرد آنحضرت صفوف بستہ منظر فیوض
از آنحضرت شد در آن اثناء القا نمودند کہ صاحب این دولت را میرسد کہ بر کسی
غیرت نماید۔

یا قوتیہ روزی آنحضرت نماز عشاء را بہ جماعت شافعی ادا نمودند، می فرمودند کہ امام اجل
محمی السنۃ محمد بن ادریس الشافعی آمدہ با کمال بشاشت و سروری با ملاقی شد گویا
(۱۲۲) اظہار انفرح ازین موافقت نمود۔

یا قوتیہ از مواہب عالیہ کہ آنحضرت بآن ممتاز کردند آنکہ آنحضرت سلمہ اللہ سبحانہ با جمعی از اصحاب
در مسجد نبوی علی صاحبہ الصلوٰۃ والسلام باعث کاف دوروز و یک شب مازون گشتند
چون از نماز عشاء فراغ یافتند و ہر شریف و وضع را از مسجد بر آوردند چنانچہ در آن بقعہ
شریفہ معمول است و خلوت خاص حاصل شد حضرت ایشان در مواہب شریفہ آمدہ مدتی
مدید بہ مراقبہ پرداختند و ہمچنین در آخر شب وقت تہجد نیز آمدہ مراقب نشستند،
می فرمودند کہ حضرت رسالت مآبیت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات
از کمال بندہ نوازی و نہایت کرم از حجرہ خاص و حجاب مخصوص برآمدہ بر ما نزول فرمودند
و آن قدر ما را تشرف بہ آنجناب معلی حاصل شد کہ بہ هیچ چیز شل آن بہ ظہور نیافتہ بود
ہمچنین وقت تہجد محسوس گشت کہ آنحضرت علیہ و علی آلہ الف الف صلوٰۃ
والسلام از مقصورہ منورہ برآمدند و از کمال عنایت و تملطف این کمترین را در بر کشیدند
و این حقیر را احقاق خاص بہ حقیقت او علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ میسر گشت والحمد للہ
علی ذالک۔

یا قوتیہ در اوائل جمادی الاول چوں بہ زیارت بقعہ رفتند نسبت علیہ امیر المومنین حضرت عثمان
رضی اللہ تعالیٰ عنہ در کمال علو و نہایت لطافت متجلی گشت و کثرت عنایات و وفور الطاف
حضرت عثمان و کمال اہتمام آنحضرت بہ حال ایشان ہویدا گردید و ہمچنین الطاف
حضرت عباس محسوس شد۔

چوں بہ زیارت حضرت فاطمہ زہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا رسیدند، تلاطم امواج نسبت علیہ
آنحضرت معلوم گردید و کرم و تملطف بی شمار از آنحضرت ہمیدند و دریافتند کہ آنحضرت
رضی اللہ تعالیٰ عنہ ایشان را بہ خود کشند گویا میگویند کہ تو از آن مائی مہمان مائی گفتند کہ قبل ازین

معامله خود را به صدیقه حبیبہ مائل ترمی یافتیم از جهت کثرت عنایات او رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہَا چون از بقیع برگشته به مسجد نبوی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام رسیدیم و در بجار نسبت فاطمہ زہرا مستغرق نم نسبت علیہ صدیقہ حبیبہ شرف ظہور فرمود و علیہ رو آورد و با وجود تحقیق و استہلاک و حالت متقدمہ در نسبت شریف صدیقہ حبیبہ نیز استغراقی پدید آمد بعد از آن در ہماں مقام ہر یکی ازیں ہر دو بزرگ بہ نفس نفیس خود را ظہور نمودند و مرا بہ خود (۱۲۳) کشیدند حضرت فاطمہ زہرا بر کتف یمین ظاہر شدند و حضرت صدیقہ بر کتف یسار، و از وقت مغرب تا نماز عشاء ہمیں معاملہ در میان ایشان می گزشت بعد از آن در مسجد شریف چنان معلوم شد کہ نسبت حضرت زہرا بتول غالب آمد و نسبت شریف ایشان مائل بہ بیاض می یافتیم و نسبت صدیقہ حبیبہ را بہ حجرہ متشل می دیدیم بعد از آن در مواجہہ حضرت رسالت خاتمت علیہ الصلوٰۃ والسلام رسیدہ شد ہمیں معاملہ آنجا ہم ظاہر شد کہ ہر یکی مرا بہ خود می کشید و در حضور شریف آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ نسبت صدیقہ ہم قوت و استیلاء پیدا کرد گویا بنا ہر دو نسبت تساوی شدند، بعد عشاء کہ حضرت ایشان بہ منزل آمدند و با مخدوم زاد ہا کبار عالی تبار حکایت می کردند فرمودند کہ تا حال ہماں معاملہ در میان است و من در فرخ و سروری ام کہ ہرگز فوق آن متصور نہ باشد از کثرت عنایات این قسم دو بادشاہ عالی شان بہ حال این مسکین ضعیف۔

۵

۱۰

۱۵

یا قوتیہ حضرت ایشان طالت حیوۃ و دامت برکاتہ بتاریخ سیزدہم جمادی الاولیٰ بعد از فراغ نماز جمعہ بہ سلام آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ رفتہ او مواجہہ کریمہ ایستادند فرمودند چون از ارسال صلوات و سلام فارغ شدیم خلعتی عنایت شد و چنان معلوم گردید کہ این خلعت از عنایات حضرت صدیق اکبر است رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بعد از آن در ہماں مجلس و مقام خلعتی دیگر بر خود یافتیم ہمیدیم کہ این از لطافت حضرت فاروق اعظم است رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ و این ہر دو خلعت زنگت جداگانہ دارد اول سرخ رنگ است و دومی زرد نام، و ہنگام رجوع از آن مقام عالی خلعتی ثالث سبز رنگ بہ من نزول فرمود القا نمودند کہ این مرحمت است از حضرت خیر البریہ علیہ و علی آلہ الف الف صلوٰۃ والسلام و تحیۃ۔

۲۰

یا قوتیہ در بیان عظمت جناب سرور و استغناء و محبوبی و رحمت عامہ و صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ وسلم

- می فرمودند محسوس می گردد که وجود شریف او علیه و علی آله الصلوات والتسلیمات مرکز جمیع عالمیان است از دوره عرش تا مرکز فرش و همه مخلوقات از ملک (۱۲۴) و حور و انس و جن و سایر جنود الهی شانه بوی محتاج اند و از وی فیض برند مفیض حقیقی هر چند و باب مطلق است جل شانه اما اقسام افاضات به هر که می رسد به توسل شریف اوست و ۵
 مهمات ملک و ملکوت با اهتمام او انصرام می پذیرد و مشاهده می گردد که شب و روز انعامات بر کافه مخلوقات از روضه مطهره علی ساکنها الصلوة والسلام والتحية علی سبیل الاتصال فالأفضل است كما یفخ افواه القرب وما ارسلک إلا رحمةً للعلمین. می فرمودند که باین که عموم رحمت و شمول شفقت استغناء و عظمت محبوبیت که لازمه مقام خاصه اوست بر وجه اتم و اکمل ثابت است لهذا در عرض احتیاج به جناب او به وسایل احتیاج افتد و اظهار امری در آنحضرت بنی توسل معب می نماید. ۱۰
- یا قوتیه بتاريخ روز دوشنبه ششم جمادی الاخری حضرت ایشان به زیارت اهل بیع رفتند بعد از مراجعت می فرمودند که بر هر قبری از قبور متبرکه می نشستم چنانچه عنایات صاحب آل قبر به حال خود مشاهده می کردم ما، همچنان انتظار اهل قبور دیگر که اراده زیارت آنها داشتم معانیه می نمودم و اجتماع ایشان برائے ملاقات من، همچو اجتماع بر همان عزیز و بر غایت مرغوب که غیر مترقب دارد است می یافتم چوں از زیارت امیر المومنین حضرت عثمان ۱۵
 علیه الرضوان فارغ گشتم خلعتی تازه بر خود یافتم معلوم گردید که این عطیه حضرت عثمان است چوں بر روضه منوره سیدنا ابراهیم علی ابیه و علیه الصلوة والسلام رسیدم دیدم که بر جانب ما برآمده و خود را به من ملحق ساخت گاهی در کنار من می آمد و گاهی به کمال مهربانی معانیه می کرد و آنحضرت نور صرف در نظرمی در آمد چرا چنیں نه باشد که او علیه و علی آله الف الف صلوة والسلام در شان آل جگر گوشه چنیں فرموده اند: ۲۰

لو عاش لکان نبیاً

می فرمودند التذادی که از ظهور نسبت و عنایات آنحضرت علی ابیه و علیه الصلوة والسلام یافته ایم و اهتمام آل عالی ترا نسبت به خود فهمیده آل التذاذ از من رفتنی نیست و، همچنان صحابه که در روضه منوره او رضی الله تعالی عنهم مدفون اند مثل عبدالله بن مسعود و غیره او همه حاضر شدند و به عنایات بسیار و اشفاق بی شمار ما را احاطه کردند

بعد ازاں بہ مرقد امام اہل مالک ابن انس رسیدیم کہ بہ شتابی تمام (۱۲۵) جانب ما برآمدہ ملاقات بہ کمال بشاشت و سرور بر رسم ملاقات عرب کرد چہ ملاقات ایشان در کمال انبساط است و این رسم در غیر ایشان نیست بعد ازاں غایات و مہربانیہای ازواج مطہرات زیادہ از حد یافتہ چنانچہ شفقت مادر و حق ولد خصوصاً اشفاق صدیقہ حبیبہ کہ مخصوص بہیج وقت نیست بلکہ پیوستہ می یابیم ہچنان الطاف کثیرہ از زہرا و بتول علی ابیہما و علیہا الصلوٰۃ والسلام بہ ظہور پیوست و شفقتہا اہل بیت از بنات مطہرات و امیر المؤمنین حضرت عباس و حضرت حسن و کذاک از ائمہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم از تعداد خارج مفہوم گشت چون بہ سرتربت عارف ربانی خواجہ محمد یار صادق سر رسیدیم بہ کمال بشاشت و خصوصیت برآمدہ گرمیہا و گرمیہا فرمودند در آن وقت نسبت ایشان را در کمال صفا و لطافت فوق ظلال یافتہ۔

۵

۱۰

چون از بقیع برآمدہ بر دروازہ قلعہ رسیدند ساعتی ایستادہ متوجہ روحانیت امام اسمعیل بن امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہما کہ در دن قلعہ مدفون است، شدند، ایشان در کمال علو شان و نہایت لطف و احسان بہ آنحضرت ظاہر شدند، مخفی نماند کہ حضرت مخدوم زادہ عالی درجہ مخزن اسرار احوال حقائق آگاہ شیخ آدم را در رسالہ اصل باین عبارت آورده اند بعینہا ایرادی نماید و اما احوال شیخ آدم ففیئہ بعض تفصیل تذکرہ فی ورقہ ان شاء اللہ تعالیٰ۔ لیکن این قدر سمع گردیدہ کہ حضرت ایشان ہر گاہ بہ بقیع می رفتند بر تربت شیخ مشارالیر رسیدہ مراقب می شدند الا ان یشاء ربی شیئاً باجملہ دریں باب غور بسیار فرمودند۔

۱۵

تذیل بعد ازیں القاء این کلمات آنحضرت دامت برکاتہ فرمودند کہ در بقعات مبارکات و مزارات بقیع نسبت من ظہوری عجیب و انجلای غریب پیدا کردہ و قرب و منزلت خود را بجناب اقدس او تعالیٰ مشاہدہ کردم محسوس گردید کہ تمام عالم از نور آن نسبت متملی شد و مکنونات عالم ہمہ صفات بستہ گاہی خلعت نمودارند گرداگرد من و من در میان امام و مرئی شد کہ فیوض و برکات گوناگون کہ از حضرت حق سبحانہ تعالیٰ نسبت بہ کافہ خلایق میرسد ہمہ آن بتوسط این درویش می رسد و سائر مخلوقات چہ اولیا و چہ غیر (۱۲۶) آنہا منتظر

۲۰

لہ در تمام ندارد ۱۷ حنات۔ ص ۱۹ میں "فقہہ سہو کتابت ہے۔

حصول برکات و ترقیات ازین ضعیف اند و اکثر اوقات دوات و قلم را نزد خود حاضر می یابیم برای تصحیح مهمات ملک چنانچه وزیر اعظم دربار سلطان ذی شان نسبت و قدرت دارد آن حالت در خود فهم با وجود ظهور اسرار غریبه که دراء این خدمت جلیل القدر بمن مرحمت فرموده اند از خفایاء اصالت و محبوبیت بعد از آن فرمودند که هر چند این نسبت ظهور و غلبه می نمود من متعجب و مستحی می شدیم که در حضور صحابه کرام رضوان الله علیهم اجمعین ظهور نسبت دیگری چه گنجایش دارد اما از آنکه این حالت بهم اثر غایات و تتمه برکات آنحضرت است آن همه را از طفیل این اکابر دانسته متسلی و شادمان بودم.

- یا قوتیه حضرت مخدوم زاده های عالی درجات اعنی خواجه محمد نقشبند و خواجه محمد عبید الله و خواجه محمد سیف الدین نقل کردند که روز دوشنبه ششم جمادی الاخری حضرت ایشان وقت انتقال از مدینه سکینه برای رخصت از خدمت علیا معزز و مفخر موجودات سرور کائنات خواجه دین و دنیا صلی الله تعالی علیه و علی آله و سلم به مسجد درآمد می فرمودند که در نماز ظهر بوم نزدیک محراب نبوی علیه الصلوة والسلام که گریه از حزن و فراق و الم و دواع بر من غالب آمد در همی غم دانه بودم که جانب مقصوده کریمه و روضه معطره سطوات انوار و شمت سلطنت طلوع نمود و حضرت رسالت خاتمت علیه و علی آله الصلوة و التسلیمات با بهت و نظا هر عظمت از حجره کریمه برآمده و بر نزول فرمودند و از نهایت کرم خلعت تاج چو تاج سلاطین در غایت علو و نهایت رفعت که هرگز مثل آن مرئی نشده است باین محقر پوشانیدند، محسوس می گشت که بر آن تاج طره شریفیست که بالای آن لعل عالی تعبیه کرده اند و چنان مستفاد می شد که این خلعتی است خاصه که از بدن شریف آنحضرت علیه الصلوة والسلام متخلع شده است، مثل خلعات دیگر نیست بعد از آن برای بعضی فرزندان خود که در آن سفر رفیق بودند و آن وقت با من حاضر بودند در آن عالی حضرت برای حصول خلعت التجار تضرع نمودم از کمال بنده نوازی بهر یکی از آنها خلعات متعدده مرحمت شده، بعد از آن به مواجبه شریف

رفته، ہمیں معاملہ مشاہدہ کر دے می فرمودند کہ دریں ہر دو مقام محراب خاصہ و مواجہہ کریمہ دوستی پہلوی من استادہ و برای حصول رخصت رفته (۱۲۴) برای ادنیٰ متضرع گردیدم کہ خلعتی بوی ہم مرحمت شود و در معرض قبول نیفتاد این معنی برابر کمال التجا آورد، بعد از تضرع بسیار متمثل بہ صورت شد کہ چیزی از قسم خلعت بوی ہم عنایت شد چنان در آن وقت بردستار او متنازی نمود۔

۵

یا قوتیہ می فرمودند کہ اعطای خلعت عبارتست از افاضہ نسبت خاصہ و معاملہ مخصوصہ کہ ادل دلیل و اعدل مشاہد است بر خصوصیت تمام و عنایت کامل از معطی بہ معطی کہ در نظر کشفی آن عطیہ متمثل بہ خلعت می گردد بہ خلاف سائر عنایات کہ باین خصوصیت نباشد بہ خلعت متمثل نمی شود و لہذا ہر چند در مواجہہ شریفہ برای حصول خلعت برای بعضی یاران مخصوص متضرع شدیم اثر آن ظاہر نہ شد ہر چند التفات و عنایت بر آن جماعت محسوس می شد مگر بہ بعض فقیر زادہا کہ از محض کرم و صرف فضل خلعات بآنها عنایت شد فافہم۔

۱۰

یا قوتیہ ولختم مواہب الحرمین الشریفین بذکر عنایتین استفادہا امامنا و قبلتنا السید الشیخ سلمہ اللہ سبحانہ و دامۃ برکاتہ من الحضرت العلیا العالیۃ اعنی الجناب المقدس النبوی علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و التسلیمات عنایۃ فی حقہ و آخری فی حق شیخہ امام العالم مجدد الالف الثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

۱۵

اول آنکہ روزی در مجلس میان بی گانہ و آشنانشستہ بودند، دیدند کہ حضرت سید الاولین و الآخرین علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و التسلیمات از آسمان نزول فرمودند در کمال ابہت نورانی محض حتی کہ از کثرت شعشان نور بہ ہیتی تشخص نمی شوند بلکہ نور صرف متمثل اند و بر حمت سروری حضرت ایشان را بوسہ دادند باز بہ آسمان عروج فرمودند۔ دوم آنکہ روزی در ایام اقامت بہ سرہند در واقعہ دید کہ حضرت محبوب رب العالمین علیہ و علی آلہ الف صلوٰۃ و السلام در خانہ حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی استادہ اند و انوار عظیم بر آنحضرت علیہ الصلوٰۃ و السلام متلالی است و حضرت مجدد الف ثانی در گوشہ صحن آن خانہ استادہ اند و در نسبت خود استغراقی دارند حضرت رسالت خاتمیت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و السلام از کمال بندہ نوازی کلمات بسیار

۲۰

در مدح ایشان می گویند و می فرمایند (۱۲۸) سبحان الله درین مردم یاد دین دیار حضرت
حق سبحانه و تعالی به چنین بنده را پیدا کرده است که فرشتهاء مقرب او سبحانه نزد او می
آیند و وی بآنها التفات نمی کند.

- سبحان ربك رب العزت عما يصفون وسلام على المرسلين
والحمد لله رب العالمين - این یواقیت بیست و شش از رساله یاقوتیه که مشتمل بر
۵ چهل و نه یواقیت است بعضی متصله و بعضی منفصله بحکم هفتده رکعت فریضه اخذ نموده
داخل این مفتاح ثالث که محتوی برسی کنوز و از خزاین معصومی و دفائن قیومی به موافق
اجزای مستدرآن و صیام رمضان بوده استرضای روح پر فتوح حضرت ایشان صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ازین مناسبت بر خود و بر جمیع قاریان اخلاص و استمعان کثیر الاختصاص در یوزه نمود و از
مخافت تطویل کلام ختم این باب بر همین مقدار خصائص آل امام بهام غوث الانام مقرر گردانید.
۱۰ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ - رَبِّ اعْنِنِي وَلَا تَعِنِّ عَلَيَّ وَانصُرْنِي وَلَا تَنْصُرْ عَلَيَّ وَامْكُرْنِي
وَلَا تَمْكُرْ عَلَيَّ وَاهْدِنِي وَيَسِّرْ لِي الْهَدْيَ وَانصُرْنِي عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيَّ رَبِّ اجْعَلْنِي لَكَ
شَاكِرًا لَكَ ذَاكِرًا لَكَ رَاهًا لَكَ مَطْرَعًا لَكَ مُحِبًّا إِلَيْكَ وَأَوْهَا مُنِيبًا
۱۵ رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي وَانْغَسِلْ حَوْبَتِي وَاجِبْ دَعْوَتِي وَثَبِّتْ حُجَّتِي وَسَدِّدْ لِسَانِي
وَاهْدِ قَلْبِي وَاسْلُلْ سَخِيمَةَ صَدْرِي وَصَلِّ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ
وآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ -

مفتاح چهارم

در بیان عادات و عبادات حضرت ایشان با بیان تاویلات بعضی سوره و آیات قرآنی که فرموده اند و مایقارب هذا الباب -

- بسم الله الرحمن الرحيم - ما يفتح الله للناس من رحمة فلا مُسِكَ لها
 ۱۰ وما يُسِكَ فلا مُرْسِلُ له من بعده وهو العزيز الحكيم - اللهم الهمني رشدی
 واعذني من شر نفسي اللهم صل وسلم على افضل البشر واکرم المخلوقات
 صاحب الوحي والشفاعات وجوده باعث ايجاد الارضين والسموات وعلى آله
 وصحبه واتباعه الى يوم النجاة ، و برنشان دفاتر اسرار صديقي و محرران سراير انوار
 فاروقی و حیا و رزان قامت و لبرای عثمانی و دلبر (۱۲۹) دلان دارث کرار سبحانی باریابان محفل
 ۱۵ جان نواز نقشبندی و صدر نشینان خوش آواز مجلس بلندی و دلگدازان شائق کمالات احمدی و بلند
 پروازان عاشق کمالات سرمدی و خاک روبان آستانه پاک معصومی دسته گویان از اشتیاق ادراک
 معارف قیومی و زاهدان بادیه حسرت بر سبیل اشتها رو عابدان قائم الليل و صائم النهار و منعمان
 دولت کثیر الاقبال و مترنمان به ترانه اصوات بلا اختلال و باده نوشان خمخانه الهی و گل فروشان
 میخانه لا تناسی و سالکان مسالک طریقت مستحفظان بوادئ حقیقت و عالمان مدرسه عالی مقال
 ۲۰ و عارفان معرکه مستقیم الاحوال که به تبعیت و وراثت امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمته تعالیٰ علیه
 طریقت و حقیقت را خادمان شریعت است و نبوت را افضل از ولایت اگر چه ولایت آن نبی باشد حق الیقین
 همیده صحرایا بر سکر تزجیح داده اند ظاهر و آشکار است که اعمال صالح و عادات شریفه آن قبله

له م - "و" ندارد

در ایشان و امام صفای ایشان حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ که از کثرت قبولیت و غایت طمانیت
بر اُدج و قرب حضرت صمدیت جلالت عظمه صعود نموده که ملکی که با هشتاد هزار سر و زبان و دهان ذاکر
باشد چنانچه در کنز بیست و پنجم از مفتاح ثالث ذکر آن مفصل گزشت. از آنحضرت و الامزلات
از یاد خود پیش عارف خدا رسیده و آنا نماید، من آواره پست فطرت که تمام همت خود را صرف
ضلالت و معاصی نموده باشم چه یار که حرف ازین معنی شگرف زخم و متاع کاسد خود را در بازار
صرافان و قائل ببن اندازم چه عقل که سبب ثالث از اسباب علوم نزد علمای اهل حق است -
شکر اللہ تعالیٰ سیمیم همه وقت بر نقصان طبیعت خود بی تکلف حاکم است - فکیف باین قسم
مقصد اقصی و مطلب اعلیٰ که دست ادراک فحول علماء و محل ادلیاء در مداحی کمالات و عادات و
عبادات و حسنات آن امام الاصفیاء وارث خیر الانبیاء علیه وعلیهم من الصلوات افضلها
و من التسلیمات اکملها اعتراف به قصور دارد و آنا از آن جا که کار دست کرده بانصرام
رسانیدن دشمن شروع شده را با تمام تنیدن قول اولوالالباب با آنکه بدون یاد حضرت ایشان
وقت را بسر بردن بر عاشقان جمال (۱۳۰) با کمال آن قبله در ایشان موجب کمال تلوسه و بسیار
اضطراب است -

بغیر از دوست آرامی ندارد. بخود قطعا سرانجامی ندارد
مصدق حال است در وسط همین قیل و قال که با قلب مترواح حال داشته مکرر در معاملات صحبت
حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ دریافته گویا در مدح این مقامات خود این بیت می خوانند -
رخشنده معانی از عبارہ ز آسانی که بر آسمان ستاره
و به عنایات دیگری نوازند که حاصل آن دلیر گردانیدن بر تحریر این مقامات فرخنده رایات باشد بلکه
این کلمات مرقوم را بخود منسوب می فرمایند از دریافت این قسم نوید فرحت جاوید اسباب سعادت
رسیده سطور سابق باعتبار اسخ شنیده را که لیل و نهار بکمال نیاز مندی و غایت افتقار ملتزم
حصول این دولت آمد بلکه بعضی از آنها از نهایت شوق و حلاوت و فوق الفوق پیش از تمام
مفتاح ثالث نقل برداشتن اختیار کرده تا این وقت که هنوز دیباچه مفتاح رابع هم به تمام نه
رسیده جز و کامل از اول کتاب به خط مربوط نوشته جز و ثانی مرقوم می سازند و اعذاری که از قلت

درایت و نقصان طبیعت با شائقان اسرار آن قبله ابرار آورده می شود محمول بر شکست نفس می دارند. قلم احد بدامن اسعافهم بما اقترحو و ایصالهم الی غایة بالتسویار بِنَا اُفْتَحْ بَیْنَنَا وَ بَیْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَیْرُ الْفَاتِحِیْنَ ۝

به بنجم از جندی رافتین کن سعادت با بلندی، بمنشیں کن

۵ دایں مفتاح مشتعل بر دو کنز است از کنوز خزان معصومی -

کنز اول در بیان عادات و عبادات آن قبله ارباب کرامات و کنز ثانی در تاویل بعضی سور و آیات فرقانی که در روز رستخیز اول پیش از همیں خواهد بود صاحب نام حق می فرماید ۝
روز محشر که حساب گذار بود اولیں پیش نماز بود

پیش از شروع در مقصد حدیثی چند از احادیث صحیح که در فضائل نماز وارد شده است دریں مقام معصومی مندرج سازم فرموده اند -

۱۰ کنز اول بگوش طراوت سر و ش استماع باید نمود که بهترین عبادات نماز است - چنانچه که عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ارأیتم لو ان نهراً باب احدکم یغتسل فیه کل یوم خمساً هل یبقی من درنه شیء قالوا لا یبقی من درنه شیء قال فذالك مثل الصلوات الخمس یحوا الله بهن الخطایا متفق علیه - عن ابن مسعود قال سالت النبی صلی الله علیه وسلم ای الاعمال
۱۵ احبُّ الی الله قال الصلوة لوقتھا قلت ثم ای قال بر الوالدین قلت ثم قال (۱۳۱) الجھاد فی سبیل الله قال حدثنی برهن ولو استزدتہ نردنی - متفق علیه - عن عبد الله بن عمرو بن العاص عن النبی صلی الله علیه وسلم انه ذکر الصلوة یوماً فقال من حافظ علیھا كانت له نوراً و برهاناً و نجاته یوم القيامة و من لم یحافظ علیھا لم تکن له نوراً و لا برهاناً و لا
۲۰ نجاته و كان یوم القيامة مع قارون و فرعون و هامان و ابی بن خلف رواه احمد و الدارمی و البیهقی فی شعب الایمان - و عن عبد الله بن شقیق قال کان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یرون شیئاً عن الاعمال ترکہ کفر غیر الصلوة رواه الترمذی -

نماز است که راحت بخش غم گساران است، نماز است که شفا بخش بیماران است،

نماز است که نشانی از اصل می دهد، نماز است که بنده را از رب تعالی نزدیک تری گرداند آن قدر فضائل نماز و کمالات آن را که حضرتین ما اعنی امام ربانی محبّد الف ثانی و قبله درویشان حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما در دفاتر مکتوبات قدسی سمات خود با تحریر فرموده اند هیچ کس از صوفیه متقدمین عشر عشر آن را بیان نکرده اگر بمطالعہ آن پردازیم بحتمل که از جمال آن پرتو بر باطن خود اندازی پس بر اول چیزی که از عبادات آن قبله اصحاب کرامات ست دست و قلم گردانیم از ذکر نماز شهید و شکر در کام خامه عنبر رقم بچکانم - مصرع

مرشد اکمل نماز دوست من دامان تو

ما درین مقامات شریفه رعایات یک لطیفه که از جامعان مقامات دیگر معلوم نیست که ظهور نموده باشد منظور گشته و آن لطیفه این است که شروع ذکر از نماز ظهر نموده زیرا که اول نمازی که رسول الله صلی الله تعالی علیه و علی آله و صحبه وسلم در ادای فرائض فرموده اند همین است به خلاف مؤلفان مقامات حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه که شروع کلام از نماز تہجد می فرمایند و این عاصی دور از کار هم به تبعیت این اعزّه عالی مقدار در رساله معدن الجواهر در احوال عالی حضرت قدسنا الله سبحانه بسره العزیز به همین راه رفته اما درین مقامات وقت تحریر از جانب سموات آواز آیتی که مشعر (۱۳۲) باین معنی باشد به گوش دل رسیده آیت کریمه را بیان نماید - اَقِمِ الصَّلَاةَ لَدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا - و مراد از "دلوک الشمس" زوال آفتاب است که عبارت از نماز ظهر باشد تقدیم یافت و جبریل امین هم علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام که دو روز متوالی برای تعلیم اوقات و امامت حضرت رسالت خاتمت علیہ و علی آله من الصلوٰۃ افضلها و من التسلیمات اکملها نزدیک بیت کنانیه اند شروع از ظهر نموده از برای حصول سعادت حدیثی که در آن مذکور این معنی است بطریق شهادت می گذرانم و این نامه را محلی به حلیه حدیث می گردانم و همه خوانندگان و شنوندگان را از کلام خیر البشر امام یوم الحشر صلی الله تعالی علیه و علی آله وسلم میباشیم و هو هذا اعنی ابن عباس رضی الله تعالی عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اتی جبریل عند البیت مرتین فصلی بی الظهر حین زالت الشمس و کانت قدر الشراک و صلی بی العصر حین صار ظل کل شیء مثله و صلی بی المغرب حین افطر الصائم و صلی بی العشاء حین غاب الشفق و صلی بی الفجر حین حرّم الطعام

والشراب على الصائم فلما كان الغد صلى بنى الظهر حين كان ظله مثله وصلى بنى
العصر حين كان ظله مثله وصلى بنى المغرب حين افطر الصائم وصلى بنى العشاء
الى ثلث الليل وصلى بنى الفجر فاسفر ثم التفت الى فقال يا محمد هذا وقت
الانبياء من قبلك والوقت ما بين هذين الوقتين - رواه البوداؤد والترمذى -
فاذا اطلعت على حقيقته فضل الصلوة وعرفت ان اقل الصلوة امرت
بالاداء صلوة الظهر فافلم ان الصلوة عبادة جامعة لتلاوة القرآن وما سواه
من اذكار السبحان مثل التسبيح والتحميد والتهليل والتكبير والخشوع
والخضوع فصار ذكرها اقدم واولى فها انا اشرح فى المقصود متوكلاً
على الرحيم الودود -

- ۱۰ و در طریقه علیه و شیوه مرضیه حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما آنچه از عارفان کامل و مقبولان
صاحب دل بکرات مسموع گردیده که از سفر و صیف و شتا آن بوده که بعد از زوال آفتاب در
شتابلا توقف و در صیف اندکی (۱۳۳) تا امتداد سایه تسویف فرموده به بیت انخلا بطور مسنون
تشریف می بردند چنانچه پای چپ اول آنجا جامی گذاشتند و رعایت سنت در سنن آن مقام هما
امکن می فرمودند بعد از آن استنجا به کلوخ و تر نموده باب طهارت فرموده بآداب مسنون بیرون مستراح
می شدند چنانچه پای راست می برآوردند و در وقت رفتن مکان ضرور اللهم انی اعوذ بک
من الخبث والخبائث خوانده - بسم الله گفته ، می رفتند و وقت برآمدن غفرانک والحمد
لله الذی اذهب عني الادی و عافانی - می خواندند و کل من ملک الاعمال ما خوذ
من الاخبار والآثار این حکم مخصوص بر همین جای ضرور وقت فی زوال نه بود بلکه هرگاه به بیت انخلا
اتفاق می شد، همین رعایت قولی و فعلی ملحوظ نظر بود و در حین بول جامی نرم که احتمال جستن
رشاره نداشته باشد، تحسس می فرمودند - لانه ورد فی الحدیث : استن هو اعن البول
۲۰ فان عامة عذاب القبر منه و در حین استنجا کلوخ که بعد بول واقع می شد رعایت احتیاط
به کار می رفت که احتمال تقاطر نماید - القصه بعد فراغ استنجا متوجه قبله نشسته سر انجام وضوی نمودند و بطور
مسنون وضوی فرمودند بر هر عضو که آب می ریختند آن قدر دست می گرداندند که احتمال تقاطر نماید که نزد امام الائمه سراج الامة

امام ابی حنیفه کو فی رحمۃ اللہ تعالیٰ آب مستعمل نجس عین است۔ اگرچہ نزدیک امام محمد
طاهر نیز مطہر است و فتویٰ بر آنست و نزدیک امام شافعی رحمہ اللہ تعالیٰ طاهر و متطہر است
اما از غایت تقویٰ عمل آن امام صفا کیشان حضرت ایشان رضی اللہ عنہ بر ادلی و عزیمت بوده
و در حین شروع وضو بسم اللہ العظیم والحمد للہ علی و بنی الاسلام ب زبان الہام ترجمان
آوردند و در مضمضہ آب دو ترک بزاق تمام می انداختند تا بر باریان حضور ساطع النور رشا شہ نیفتد
و بر ریختن آب بر ہر عضوی رعایت تشلیت می فرمودند من الیدین الی الرجلین و در
وقت شستن وجہ مبارک کہ احسن الوجوہ بوده۔ مصراع

یاد روی او کنم تا خانہ ام روشن شود

- آب بکمال ملائمت از ربع سرتابنا گوش و نرمہ (۱۳۴) گوش می رسانیدند اما در وقت
رسانیدن آب اندکی دست را بیشتر بر رخسارہ راست نسبت بدست ثانی کہ بر رخسارہ ثانیہ
باشد می رسانیدند بطوری کہ صاحب نظران کثیر الاعتقاد این معابہ تعمیق نظر دریافتہ بودند دین رعایت
از جهت آن بود کہ رسول خدا صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم میامن را در جمیع شان خود دوست می
داشتند و در وقت شستن وجہ کریمہ کلمہ شہادت می خواندند و بعد از آن کہ سہ مرتبہ آب بر وجہ شریف
می انداختند در یک دست آب گرفتہ خلال لحيہ شریفہ می نمودند بقولی بعد دو مرتبہ آب از یک دست
گرفتہ خلال لحيہ مقدسہ می فرمودند و مرتبہ ثالثہ وجہ را می شستند مقصد بموافق قول ثانی خلال در
دست می کردند و موافق قول اول بعد فراغ غسل الوجہ می فرمودند و در شستن ہر دو ساعد از دست تا
آرنج می شستند و غایت تحت المفیاد اخل می ساختند بکہ ازاں ہم معاملہ را دوسہ انگشت بالا
می بردند تا اندکی از بازو ہم شستہ شود کہ موجب بسیار آخر است و وقت شستن ساعد ہمیں
اللہم اعطنی کتابی بیحسینی و حاسبی حساباً یسیراً و وقت شستن ساعد شمال اللہم
لا تعطنی کتابی بشمالی او من وراء ظہری ولا تحاسبنی حساباً عسیراً می خواندند
اگرچہ جناب حضرت ایشان را شمال کہ از مقتضیات عدم باشد۔ بموجب تخلوا باخلاق اللہ
بماندہ بود بحکم کلتا ید یدیمین سبحانہ یمین۔ اما این اعتبار بہ موافق ظاہر بینان بہ کاری رفت۔
بعد ازاں مسح تمام سر و اذنین و گردن بہ نہجی می پرداختند کہ بہیچ دقیقہ از دقائق مستحبات فرو نمی

گذاشتند بعد ازاں جانب یمن یا یسار گردیده، قدین می شستند و از سنانک آب را بالا می رسانیدند تا اندکی از ساق هم شسته گردد که مستلزم بسیار ثواب است و خلال اصابع رطبین بطور مسنونه می فرمودند و ادعیه ماثوره هر وقت علی قدر الوقت و الحال می خواندند و مسواک را در هر وضو و وضو را بر هر نماز لازم داشتند. آری گاهی دو نماز را بیک وضو هم بحکم رخصت ادا فرموده باشند که در حدیث آمده است ان الله سبحانه كما يحب ان يا تونی بالعزیمه يجب ۵ ان يا تونی بالرخصة فيه - علی الخصوص که بامراد تعالی (۱۳۵) بوقوع آید داخل من الرض و واجبات می گردد، و رخصت عزیمت می شود نوم العلماء عبادة شایسته مقال است. حضرت ایشان در کن و فکن مامور بوده اند که استبحی تفصیل ان شاء الله تعالی فی الموقع مفتاح الخاص - چنانچه از جناب قبله گاهی قطب الاقطابی قدس الله تعالی بسره العزیز مسموع گشته که حضرت ایشان قدس الله تعالی بسره الاقدس می فرمودند که در عالم جوانیها نماز عشاء را بوضو ۱۰ اشراق خوانده بودم اما وضو بدون مسواک گاهی نه نموده اند و در حین استماع اذان مؤذن بادب تمام می نشستند و اگر راه می رفتند ایستاده می شدند و اگر بر عرش درازی بودند بزودی بسیار فرود می آمدند و کلمات اذان را بعد استماع از مؤذن با همگی می خواندند و هر چه اومی گفت می گفتند غیر از وقت حیعلتین که لاحول و لا قوه الا بالله می گفتند و بعد از فراغ اذان درود خوانده دعا ماثوره آن وقت می خواندند - چنانچه در اول اذان دعا آن وقت می خواندند در تفصیل ذکر ۱۵ جمیع ادعیه کتاب اطول می گردد، بنابراین بطریق اجمال تذکره بعضی ازاں ادعیه که ایراد آنها بجهت بعضی مصالح بر ضروری داند، کفایت می رود خلص کلام آنکه بعد از استماع اذان وضو بطوریکه مذکور شد فرموده جامه مزین بحکم خذ و ازینست که عند کل مسجد پوشیده بوقار تمام بقصد نماز متوجه مسجد می شدند و وقت بر آمدن از خانه ملایک آستانه بسم الله توکل علی الله لاحول و لا قوه الا بالله می خواندند - چنانچه در وقت در آمدن بسم الله ثق بالله و توکل علی الله می خواندند ۲۰ و شایقان جمال را که از مسجد تا دولت خانه صف بسته می ماندند هر کس همگین چشم گشته می ایستادند - مصرع - به پیش یمن و یساره چه بی قرار اند

(۱۳۶) نقد وقت شان بود به زلال دیدار مطلع الانوار سیراب ابدی که تشنگی بران در رنگ

حوض کوثر گاہی متصور نہ باشد می ساختند

۵ بیک کرشمه که در کار آسمان کردی هنوز می پرواز شوق چشم کو کبها
تسلیمات بی غایت به نظرات غلیات بحال آشفته گان شوریده حال مرعی داشته داخل
مسجد می شدند و در وقت دخول مسجد اللهم افتح لی ابواب رحمتک می خواندند چنانچه در
وقت خروج از مسجد اللهم انی استلک من فضلك می خواندند و بعد از دخول مسجد دو گانه محفظه
تحت مسجد بلا اہمال می گذرانند بعد از آن چهار رکعت سنت فی الزوال بیک سلام ادا فرموده
چهار رکعت سنت موکده می خواندند به مجرد فراغ از این سنت مکبر ایشان تکبیر می گفت اکثر اغلب
خود بنفس نفیس اقامت نماز به نیازی فرمودند و قرأت غالباً در آن نماز از طوال مفصل می فرمودند و
گاہی بغیر آن ہم کفایت می رفت آبا به ندرت و اما در موسم غلبات مرض دیگری را ہم امام می کردند
۱۰ و نماز آنحضرت در غایت خشوع و طمانیت قومه و جلسہ و رکوع و سجود بطول قنوت موصوف بوده چرا
نہ باشد کہ سجده آنحضرت فوق العرش می افتادند کما مر ذکرہ فی المفتاح الثالث و
سیجئی تفصیلہ فی المفتاح السادس ان شاء اللہ تعالی۔

۱۵ القصہ بعد از ادای سلام فرض سه مرتبہ کلمہ استغفار بر زبان الہام ترجمان آورده یک مرتبہ
اللهم انت السلام ومنک السلام تبارکت یا ذا الجلال والا کرام گفته بلا توقف دو رکعت
سنت موکده بسنت ظہر گذارده آیتہ الکرسی می خواندند بعد از آن گاہی دو رکعت نفل دگاہی چهار
رکعت خوانده به دُعای پرداختند و دعا (۱۳۴) دست برداشته به خشوع تمام می فرمودند و فاتحہ کہ بعد
صلوٰۃ و بعد مرسوم عام گشتہ بلکہ سرایت در خاص زیادہ از عام نموده نمی خواندند و بدعت می دانستند
آری اگر حاجتمند برای حصول حاجت خود التماس فاتحہ در ہمہ وقتی کہ می نمودی خواندند و بعد از فراغ
دُعاسی و سه مرتبہ کلمہ تسبیح سبحان اللہ می گفتند کلمہ تکبیر اللہ اکبری گفتند و گاہی کلمہ تکبیر را ہم سی و سه
مرتبہ گفته در آخر لا اله الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملك ولہ الحمد و هو علی کل شیء
۲۰ قدیر می گفتند تا صد از آن کامل شود و گاہی بست و پنج مرتبہ کلمہ تسبیح و بست و پنج مرتبہ کلمہ تحمید و
بست و پنج مرتبہ کلمہ تہلیل و بست و پنج مرتبہ کلمہ تکبیر و جمع این اطوار احادیث صحیح بہ ثبوت پیوستہ
است۔ کما لا یخفی علی متتبعہا۔

لطیفہ شریفہ دیگر ہم براجبہ اولوالالبصار از واجبات الاطہار دانستہ وامی نماید کہ

لح م - پورہ

- حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ چه صلوٰۃ مفروضه متطوعه بلکه جمیع اعمال صالحه به قلب صنوبری که صفت جامع است، می فرمودند و بر زبان التیام ترجمان گاهی الفاظ نیت را که معروف بین الناس گردیده است نمی آوردند زیرا آنکه از رسول مختار و صحابه کبار نیت زبانی اصلاً ثابت نه شده است علیه و علی آله و صحبه من الصلوٰۃ افضلها و من التسلیمات اکملها و بعد از فراغ نماز ظهر در اوائل ماه به درس علوم دینی به مسانت تمام می پرداختند و گاهی دو گانه نماز به نهجی از ۵ طول قنوت می فرمودند که در یک دو گانه ظهر را به عصری رسانیدند و جناب قبله گاهی اقطاب ستگاهی قدس سره شرح و قایم را در خدمت حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ خوانده اند. می فرمودند که با مخدوم زاده صاحب مرتبه حق الیقین شیخ سیف الحق و الملة و الدین رزقنا الله سبحانه من برکاته و قدس الله تعالی روحه شریک سبق بودم که حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بعد از نماز ظهر سبق می فرمودند بعد از آن گاهی به نمازی پرداختند و گاهی بدرس کتب مطولہ بمسوط مثل بیضادی و عضدی و شرح مواقف ۱۰ و غیره می ساختند (۱۳۸) و گاهی به سیر باغ و صحرا تشریف می بردند و در آن جا صرف وقت به عبادت شریف می نمودند و گاهی به محل سرافته به جماعت مستورات به وعظ و نصیحت زندگانی می فرمودند، اما در آخر اکثر بعد ظهر و زمانه ملائک آتانه تشریف می بردند و در آن جا بنات صالحات را با دیگر طالبات صدقات و اقربات قانات را جمع فرموده حدیث شریف می شنوایند و غنایات خفیه و جلیه در حق آنها به کاری بردند و در فصل میوه انواع فواکه شریفه نزد آنها می گذاشتند و ۱۵ در بیړه تنبول روپیه ها و اشرفیه ها پیمانه مرحمت می فرمودند تا صدقه خفیه که اشرف صدقات است به حصول انجامد و عطا های ظاہره از نقود و اجناس نیز می نمودند قوله تعالی اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوَهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ الی آخر الایة الکریمه. فضل صدقین می برآید هر چند یکی را بر دیگری میزنند و در حدیث در فضل صدقه وار شده است: صدقة السر تطفئ غضب الرب و تدفع ميتة السوء. ۲۰
- باجمله هر دو صدقات صلہ رحمی می فرمودند و خود به تحریر مکتوبات قدسی آیات به حکم الهام خالق البریات تعالی شانه مشغول می گشتند و وقت ترقیم حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ غالباً بین الظهر و العصر بود الا ماشاء الله تعالی وقت نوشتن عبارات بدیعه و فقرات رقیقه دست بسته

حاضری گشتند، وقت ترقیم هر که را خواهند قبول فرمایند بعد از آن بموجب الهام سبحانی یکی را از آنها قبول می کردند پس جمع عبارات و معانی که در قید قلم آن محبوب ربانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ (عنه) در آمده همه منسوب بذات اقدس ادبجانه گشت فلا ینبغی لاحد ان یتکلم فیه بوجه من الوجوه - و همس معامله حضور عبارات در وقت تحریر معارف و مکاشفات بجناب امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ که بوراقت کامله نصیب حضرت ایشان گشته - ۵

قصه هر چه در آن جا بوده درین جا ظهور کرده الولد سرلابیه گویا کتابت بحال این شیخین می نماید سه

یک نغمه شسته در دو پرده یک نشاء دو جا ظهور کرده
 و هنگام تحریر معارف بنی نظیر عینک بر انب مبارک می گذاشتند و بعد از امتداد سایه بشلین مؤذن ایشان باذان عصری گفته سلوک مسطور در حین استماع اذان می (۱۳۹) نمودند و قلم دان شکرانشان را برداشته لمح برای دفع کسل دراز کشیده دوسه حرف گرانمایه باهل خانه در میان آورده و واردات را برای طعام نشاند زود تر برای تهیه سرانجام نماز بر می خواستند بول و با استنجا بحال احتیاط فرموده بوضوی ساختند و بعد از انقراغ وضو بالباس فاخره متوجه مسجد می شدند به مجرد دخول مسجد دعای مذکوره و گاهی دعای دیگر هم که در وقت دخول مسجد وارد شده اند خوانده دو گانه تحیت مسجد ادا می فرمودند بعد از آن چهار رکعت سنت که در ماده آنها در حدیث صحیح وارد شده رحم الله امرأ صلی قبل العصر ان بعدا گزارده - اندکی فاصله دعا در میان داده به فرض می پرداختند اما برین سنت اگر چه از سنن زاید است تاکید تمام داشتند حضرت والده ماجده سلمها الله سبحانه می فرمودند که در ایام غلبه اوجاع که حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ طاقت برفتن مسجد اگر چه بر میان باشد هم نداشتند صلوٰة مفروضه اندرون محل برای ادا می فرمودند - روزی ازاں ایام در خدمت آن امام همام غوث انام حاضر بودم که وقت نماز عصر پر تواند از گردیده و برخاسته نماز عصر ادا نموده و باز بخد مت آفتاب طلعت شناختم فرمودند که بایں استعجال که رسیدی مانا که تنها بر فرض اکتفا نموده و سنت نه خواندی در ادا نمودن چهار رکعت که دعا رحم بر گذارنده آنها از حضرت مستجاب الدعوات رسول رحمت صلی الله تعالی علیه وآله وسلم ۲۰

۱ د "در آمده" ندارد ۲ م - تهیو ۳ م - نداید
 ۴ م - "و" ندارد ۵ م - فرض

بشرف صدور یافته باشد چراتکامل باید وزرید و چه قدر وقت در ادای آن صرف می شود از آن باز منفعل گشتن و بدون ضرورت گاهی آن سنت از ایشان متروک نگشته است.

بر سر مطلب باید شتافت حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در نماز عصر قرائت از اوساط مفصل می فرمودند الا باشد و در هر نماز خود امامت می نمودند که امام معصوم بوده اند الا باشد و بعد از ادای سلام جانبین سه مرتبه کلمه استغفار خوانده یک مرتبه اللهم انت السلام الی آخره گفته ۵
رب اعنی علی ذکرک و شکرک و حسن عبادتک بر زبان شریف آورده آیه الکرسی خوانده جانب (۱۴۰) قوم بایمین و یسار گردیده دست برداشته به دعای پرداختند و آنچه می خواستند می طلبیدند اما اول و آخر دعا را به درود زینت می بخشیدند و قبولیت دعا را از صدقه سید الانبیاء علیه و علی اله الصلوٰة و البرکات می فهمیدند و در وقت اتمام دعا هر دو دست شریف بهر دو طرف وجه کریم رسانیده آخری می کردند، بعد از آن کلمات تسبیح و تحمید و بحیر باعداد مذکوره می خواندند و بدرس کتب احادیث مثل صحیح بخاری و صحیح مسلم و مشکوٰة المصابیح می پرداختند و گاهی بر مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ می شنیدند و معانی آن هم در میان می آوردند و گاهی جلد اول مکتوبات خود که از مدت مدید به حضور پُر نور ترتیب یافته استماع می نمودند. اما این دو جلد ثانی و جلد ثالث که در آخر عمر مبارک مرتب شده بود جامعان آنها آمده می گذرانند تا بعد ترتیب بنظر انور در آیند و گاهی مقامات مجددی شنودند. اما باید دانست که خواندن مکتوبات و مقامات خاص بر همین ۱۵
وقت عصر نبوده بلکه بعد ظهر و گاهی بعد حلقه فجر هم این اتفاق واقع می شد.

باجمله بعد از انقراض درس حدیث و مکتوبات وقت شام پرتوانداز می گشت صد مرتبه استغفار تکرار فرموده، بعضی ادعیه ماثوره قبل نماز شام خوانده به وضومی پرداختند و یا در بهمون وضومی ساختند که مؤذن حضرت ایشان آواز اذان بغایت خوش الحان می بر آورده و بلافاصله خود تکبیر می گفته به مجرد استماع کلمه شهادت رسالت در تکبیر برای نماز بر می خواستند و این سلوک در ۲۰
جمع صلوٰة مفروضه بوده و در وقت استماع قد قامة الصلوٰة نیت نماز می بستند و تکبیر تحریمه می گفتند و باقی ادعیه ماثوره آن وقت بعد از فراغ فرض و سنت می خواندند و در نماز مغرب غالباً قرائت از قصار مفصل می فرمودند و بعد فراغ آیه الکرسی خوانده متوجه قبله به دعای پرداختند

۱- چشیدند ۲- و- "هر" ندارد ۳- و- بلافاصله خود قعود بکبیر می گفته ۴- م- غالباً

و در میان فرض و سنت غیر از سه مرتبه استغفار یک مرتبه اللهم انت السلام الى آخره فاصله نمی
نمونه و بعد از دعا کلمات تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر را بطوری که بعد از ظهر گفته شده خوانده به دعا های ماثوره
می گشتند.

در بیان (۱۴۱) این ادعیه ماثوره موقت و غیر موقت خود رساله تالیف فرموده فائده هر دعا
۵ مذکور نموده اند، اگر به سعادت مطالعه آن بشتابی دولت نشاتین فی الحال پیانی سه چهار دعا از آن
ادعیه ماثوره از آن صبح و شام که در وظیفه القطب الانام بوده برای نفع تمام و فائده تمام مذکور
می سازد اعوذ بکلمات الله التامات من شر ما خلق سه مرتبه هر صبح و شام که در وظیفه
آل قطب الانام بوده برای نفع عام و بعد نزول منزل می خوانند اللهم عافنی فی بدنی، اللهم
عافنی فی سمعی، اللهم عافنی فی بصری، لا اله الا انت و بسم الله الذی لا یضر
۱۰ مع اسم شیئی فی الارض ولا فی السماء وهو السميع العليم - و بسم الله علی
نفسی و اهلی و مالی - وقت صبح و شام سه مرتبه می خوانند، هر کدام از این ادعیه اربعه شتم
بر فواید بسیار است - بر سر اصل سخن باید رفت حضرت ایشان رحمته الله تعالی بعد از خواندن ادعیه
شش رکعت نماز اقامین به سه سلام ادای فرمودند و جانب متوجه گردیده مریدان خاص و
مستترشان کثیر الاخلاص را توجّهات می فرمودند و در اندک مدت بیک گوشه التفات و توجه آن
۱۵ اهل سعادت را صاحب کرامات و مقامات می فرمودند -

بر خاک اگر نظر کنی مشک بو کنی   بر سنگ اگر نظر کنی آئینه رو کنی

و معاملات آنها از جا بجا میروند و از خالی بحالی می رسانند و بشارت حصول مقامات
جدیده علیه آنها را سرافراز می فرمودند و بر حالات ماضیه و حالیه و مستقبلیه آنها را مطلع می فرمودند
و طور توجه حضرت ایشان رحمته الله تعالی چنان بود که جمع کثیر از طالبان آمده حلقه نموده می نشستند
۲۰ بهریگی از آنها نیم نگاه توجه می فرمودند و من اوالهم الى آخرهم جدا جدا بطرف آن طالبان خدا
می گشتند و این صورت بر مخلصان قدیمی مقرر داشتند - اما طالب جدید که به عزم توبه التماس
دخول طریق علیه می نمود بلا توقف بحال عنایت توجه اش می دادند و مریدی گرفتند و در بشارت
”غفرت لك ولن توصل بك“ التي بواسطه او یغیر واسطه الى يوم القيامة،

داخل می ساختند (۱۴۲) و موقوف بر مابین مغرب و عشاء نمی داشتند و ارشاد آل قطب الاوتاد هم
 بر تریب غلبه و امتداد نموده بود که فرصت یافتن توجه مرطلاب صادق را خیلی به مشقت دست می داد
 لهذا حاجی محمد عاشور بخاری را که جامع جلد ثالث است صدر این کار دولت آثار گماشته بودند
 تا نوبت مقرر نمودن مثل بسته سعادت مندان را از مریدان و مخلصان بوقت انعام و عطایا حاضر سازد
 و بدون اجازت حاجی مذکور هیچ کس باریاب در آن سر پرده هائی نور نمی گردید. اما ابنای کرام و
 ۵ اقربای کرام و خلفای عالی مقام ازین حکم مستثنی بوده اند که توجه ایشان موقوف بر صدارت حاجی
 مسطور نبوده هرگز ازینها هر وقت که می خواستند طلبیده توجه می فرمودند و با سرار علیه می نواختند که اندرین
 محل سرایم صدر زنان برای همی کار جلیل الاعتبار مقرر شده تا طالبات صادقات را مثل بندی نمود
 حاضر آن وقت گردانند و نبات طیبات ازین حکم استثناء داشتند. چه طالبین و طالبات بر آن قبله
 ارباب کرامات مثل مورد ملح می شناسند و دائم الاوقات آنحضرت را به خود می خواستند هر چند که
 ۱۰ مریدان نوآند را و بعضی از نیاز مندان که سابق بدولت سعادت مشرف گشته بودند توجهات اکثر آنها
 حواله مخدوم زاده های عالی درجات می شد.

حضرت والده ماجده سلمها الرحمن تبارک و تعالی می فرمایند که روزی صاحب از خدا
 طلبان به قصد ارادت بخدمت سرای سعادت بصدق شوق رسید، التماس توجه نمود بحضور خود مرا
 به توجه دی امر نمودند و بدادن استغفار دلالت می فرمودند بموجب امر شریف القدر توجه داده ذکر قلبی
 ۱۵ که معمول این سلسله علیه است یاد گفتم فی الفور اثر توجه به برکت حضور و امر آنحضرت والا منزلت
 در آن صاحب سرایت نمود. الحمد لله الودود.

و مراجعت به سخن اولی درین مقام اولی است همدراشای توحب حضرت ایشان
 رضی الله تعالی عنهما رویشان صفا کیشان که نوبت توجه آنها در آن شب نه بوده اندکی به تفاوت نشسته
 به ختم حضرات خواجه های بزرگوار قدس الله تعالی اسرار هم بموجب امر آن مرشد عالی مقدار مشغول می نمودند
 ۲۰ و حضرت (۱۴۳) ایشان گاهی در آخر سوره اخلاص و گاهی در آخر دود شریک می شدند و گاهی بر
 فاتحه ثواب گذراندن، کفایت می فرمودند و در همی حنات وقتی مقبوله وقت نماز عشاء می
 گشته بعد از غیبوبت به بیاض که نزد امام ابی حلیفه شفق معتبر از آن است از مؤذن اذان خوش الحان

۱- د- "و" ندارد ۲- د- بمشقت ۳- م- اثنار ۴- د- سلمه

شنیدہ تجدید وضو فرمودہ اکثر چہار رکعت و گاہی دو رکعت خواندہ تکبیر استماع فرمودہ بل فی وسط التکبیر تحریمی بستند و غالب قرأت دین نماز در رنگ نماز عصر از اوساط مفصل می فرمودند و گاہی بغیر آن ہم کفایت می رفت جناب قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قدس سرہ می فرمودند کہ حضرت ایشان قدس اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس غالب در نماز عشاء والشمس والتین می خواندند و بعد از ادای سلام فرض سہ مرتبہ کلمہ طیبہ استغفار و یک مرتبہ اللھم انت السلام الخ خواندہ و بہ دو گانہ سنت می پرداختند و بعد از فراغ سنت آیۃ الکرسی خواندہ چہار رکعت سنت از سنتش زواید قائماً و قاعداً می گزارند و بعد از این سنت اللھم انی اسئلك حسن الخاتمة سہ مرتبہ می خوانند این سنت شریفہ اعمال حسنہ حضرت مخدوم قدس سرہ در شہ رسیدہ است۔

شنیدہ ام کہ مخدوم زادہ مذکور در فضیلت این سنت فرمودہ اند کہ در حسن خاتمہ تاثیر عظیم دارد و باجملة اعمال حسنہ خصوصاً نماز نافلہ کہ بدست حضرت مخدوم قدس سرہ افتادہ و ایشان را بر آن مواظبت بخشیدہ بدون سابقہ فضل این ہمہ کثرت علم و عمل از محالات مطلقہ است بل از ظهور صفاتیات و قبولیت حنات آنجناب صاحب تفادیت بلا حساب بودہ کہ مثل امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فرزند می از صلب ایشان برآمدہ و مانند حضرت ایشان و حضرت خازن الرحمۃ و دیگر اخوان کرام ایشان قدس اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس ابناات ایشان مرحمت شدہ و اولاد حضرت ایشان کہ ہر کدام تخم ہدایت و کوکبہ کمالات درایت بنظہور آمدہ چہ شرح دہد و غالب توفیق این اعمال جناب حضرت مخدوم را از شیخ ایشان (۱۴۲) قدوة الواسلین شیخ رکن الدین قدس سرہ بابت دست آمدہ چنانچہ امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ خود زبان دادہ اند و در جای کہ نگارش فرمودہ اند۔

فتح این دردیش را توفیق عبادات نافلہ خصوصاً ادای صلوٰۃ نافلہ مدد از پدر بزرگوار اورا از شیخ خود کہ در سلسلہ چشتیہ بودند و جذبہ قویہ داشتند بدست آمدہ مرا ازین کلام بندگانگی شیخ رکن الدین است قدس سرہ۔

حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ تحقیق فرمودندہ اند کہ نیز ایشان را از خدمت پدر و پیر خود اعنی مکمل النفوس شیخ عبد القدوس قدس سرہ میسر شدہ و از کتب بدست آمدن این طور اعمال احتیاطیہ را کہ در طہارت وضو و نماز کہ شامل حال این اعزہ صاحب کمال بود مشکل شمرده اند بر مطلب ادلی کہ مشکل بر لطائف زیبا دارند و ذکر این ہمہ اسرار در ہر موضع بہ موافق آن مقام پیدا، رجوع نمایم و

هر قدر که توانم سخن را اختصار فرماتم تا بفضل ایزدی جل سلطان عثمان معصومی را در کوزه در آورده
سرخ روی از مستمان کثیر الیقین بحصول انجام ده

چون خواب کنم درین شبانگاه افسانه دراز وقت کوتاه

- درضای روح پرفتوح حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ به قسمی میسر آید و مَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ
که این همه کارخانه از برکت اشارات حضرت ایشان برپا گشته است و این همه دار و مدار بین بشارت
۵ آل امام صفا کیشان بر جا گردیده معلوم فرمایند که حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بعد از ادای این کلمات
اربعه که بر دایں قدر سخن متفرع شده یک شب به وتر می پرداختند و شب دیگر وتر را موقوف بر وقت
تهجد می داشتند و غالب در نماز وتر در رکعت اولی قرأت سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى
و در ثانیة قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ و در ثالثه قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ می فرمودند کما
هو المسنون و اکثر در قنوت و تر دعاء خفی و شافعی جمع می فرمودند و بعد از فراغ وتر سه
۱۰ مرتبه سبحان الملك القدوس دو مرتبه آهسته و یک مرتبه با دوازده بندی گفتند و در آخر رب
(۱۴۵) الملائكة والروح بصورت نخی ادا می فرمودند عالی حضرت قدس سره می فرمودند که
من از خدمت فیض موهبت حضرت ایشان از دو رکعت نفل که شصت بعد وتر می خواندند،
استفسار نمودم فرمودند که من یک شب می خوانم و یک شب نمی خوانم و اگر می خواندند استدات
اِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ در رکعت اولی و در رکعت ثانیة قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ می کردند
۱۵ بعد از آن متوجه قبله دست برداشته بتضرع تمام دعا نموده کلمات تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر
بطور مسطور خوانده اگر توجه احدی از طالع مندان می خواستند داده و الا همی طور یک گوشه نگاه کار
نموران را در نشاء بریز ساخته دلهای عشاق را تبسم دلیرانه گذاشته

دو چشمش زنده بخش نشایتم است دو ابرو قبله گاه قبلتین است

عالی را به کرشمه انداخته بقصد دولت خانه ملائک آستانه بسلامت تمام بر می خواستند نعره
سلاة از هر وقت چپ و راست از مغنیه خوش الحان و عربان فصیح السببان و
هندویان محبت نشان بر می خواست در آشنای طریق اگر حاجت مند سوال حاجتی از حاجات

۱ م - "تهلیل" ندارد ۲ م - نشاء ۳ م - در عشاقان

۴ م - نشاء ۵ م - قبله گاهی

خود بعض مقدس می رسانید بوجه ادنی استماع آن فرموده جواب آن را به موافق ذہن مخاطب ادا
 نموده خود به ذکر لسانی مشغول بوده سوار یا پیاده داخل حرم محترم می شدند چه در ایام وجع مفاصل
 که عادت شریف بر آن رفته بود به ضرورت سواری آمدند بعد دخول بهر کیف که باشد سه مرتبه
 سورۃ اخلاص پیش از جلوس بر مسند خلد مشہدی خواندند و بعد از جلوس سورۃ التوسجد و سورۃ
 تبارک الذی بیدہ الملک می خواندند گاهی در نماز و گاهی ہمیں طور چه مقصد این سورہ
 مذکورہ بعد نماز عشاء می خواندند، چنانچہ سورہ غمّ یَحْسَأَ لَوْنِ الْعَصْرِ قَرِيبُ سُورَةِ
 الْوَاقِعَةِ را بعد مغرب می خواندند خوب در حافظہ مانده کہ سُورَةُ الْوَاقِعَةِ در نماز اوابین
 می خواندند چنانچہ از جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ سماع گشتہ دیا خارج نمازی
 خواندند اگر چه از بزرگان شنیده بود و از عصر تا عشاء در مسجد می ماندند و بدون ضرورت بیرون نمی
 شدند و در آخر ہا کہ از غلبہ آزار از رفتن مسجد غیر از وقت (۱۴۶) ظہر کہ گرم می باشد موقوف شدہ
 بود و صلوٰۃ مفروضہ بہ جماعت کثیر در کلبۃ منورہ ادا می ساختند ہموں حکم مسجد گرفتہ بود فصول
 فیہا ما عومل فی المسجد من الاذکار والافکار والقعود والقیام الا
 اَنْ یَشَاءَ اللّٰهُ رَبِّیْ شَیْئًا دَقَّتْ طَعَامُ شَیْنَةِ حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ ہماں وقت
 بودہ کہ سفرہ دولت بر پای گشتہ خود ہم بہ نفس نفیس تشریف حضور بر آن سفرہ پُر نور می فرمودند
 ہر چند کہ تقسیم اطعمہ متلونہ و غیر متلونہ بہ صوفیان عظام و خادمان کرام و قادمان ہر مقام، جناب
 زین المستورات تاج الممجدات ام المریدین حضرت بی بی جویہ قدسنا اللہ سبحانہ بسرھا الا قدس
 پیش از تشریف آنحضرت بر سفرہ دولت از بہت غلبہ ہجوم و کثرت غوغا کہ لوازم تقسیم است
 شروع می کردند چہ ہر روز پانصد کس و بردایت مریم مکانی حضرت خالہ کبیرہ قدس سرہا کہ فضائل
 ایشان اکثر من ان یعد و ازید من ان یحصى است۔ ہفت صد کس از آن
 سفرہ بابرکت طعام می خوردند و صادر و وارد سوای این بودند و حضرت ایشان بادی تمام بالای طعام
 می نشستند و تسمیہ خواندہ دست بر طعام می رسانیدند بدو سہ انگشت کہ سبابہ و وسطی و ابهام
 باشد، چند لقمہ تناول می فرمودند و برداتی کہ بر آن سفرہ از بنات و ہمیشہ و بنات اخوان و
 بنات ہمیشہ و دیگر صاحبات کہ بعد از ظہر آمدہ احادیث شنیدہ از عطیات خفیہ و جلیہ سرافرازی یافتہ

۵

۱۰

۱۵

۲۰

لے م۔ بنگلہ   ۲ م۔ می یافتند

- بودند حاضر می شدند بطرف آنها می دیدند، تا طعام نزد احدی قلت نه کند و اگر کسی از ایشان متوجه آن قبله در ایشان می گشت خود ب سرعت دست بر لقمه می کردند تا ناظره مستحیة نگردد، و آنچه که خود می خوردند به خویشان و درویشان و مملوکان و معلوکان عنایت می فرمودند و بسیاری از صالحات را طعام بعزت تمام همراه کرده می دادند تا در خانه خود رفته به جلالت برفاقت زوج و اطفال خود به خورد و در اشای طعام کلام کم می کردند و بر طعام عیب نمی گذاشتند و بی مزه نمی فرمودند و هر چه می آمد به شوق و منت قبول می فرمودند و شکرانه بی نهایت بر توارده بر نعمت (۱۴۴) جدا جدا به تقدیم می رسانیدند و در آخر طعام ادعیه ماثوره آن وقت می خواندند دعاء الحمد لله الذی اطعمنی هذا الطعام و رزقنیه من غیر حول منی و لا قوۃ را مقدم می کردند که موجب غفران معاصی ما تقدم است، چنانچه در اول طعام هر دو دست شسته شروع می کردند و در آخر طعام هم دست شسته باخری فرمودند و بحکم اذا تعشّ تمش در ایام عافیت چند قدم مشی هم می نمودند، بعد از آن یک نفس نشسته حرف و حکایت باهل حقوق بقدری که حق آنها ادا باید در میان آوردند بتوجه مخلصات صالحات از بنات قانات و غیرهن من العابدات می پرداختند و هر یکی را از آنها معاملات قصوی و درجات علیا در طرفه العین می رسانیدند و به بشارات بلند و مقامات ارجمند در اندک التفات و توجه می نواختند از جناب حضرت مروج الشریعة قدس سره منقول است که در مدح آن وقت می فرمودند این آن وقت است ۱۵ که عورات کم پیر به بازار برای بعضی حوائج و کار خود می روند در میان خود با ذکر معارف که هیچ احدی قبل ازین در هیچ عهدی از عهد اکابر ما تقدم لب به بیان آن نه کشوده است، می نماید و بعد از اعطای توجّهات بآن جماعت مستورات وضو فرموده به نماز قیام اللیل بطول قرأت مشغول می گشتند و ظاهر چهار رکعت می خواندند و باستغفار و تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر تمجید مشغول می گشتند تا نصف لیل بعد از آن بر عرش آمده بحکم آنکه خواب هم سنت است در رنگ ۲۰ اکل بکده سنت جمیع انبیاء است صلوة الله سبحانه علیهم بسم الله نموده به پیشروی راست دراز می کشیدند و دست راست زیر غدر است می گذاشتند و دعاء باسمک ربی وضعت جنبی و بک ارفعه ان امسکت نفسی فارحمها و ان ارسلتها

له م - حضرات ۲ م - نغمه ۳ م - مسحیة ۴ م - دیشستن

فاحفظها مما تحفظ به عبادك الصالحين را از ادعیه ماثوره آن وقت می خوانند بعد از آن ده مرتبه اللهم باسمك اموت واحياء و سه مرتبه استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليه سبحانه می خوانند و کلمات تسبیح و تحمید و تکبیر بطوریکه بعد صلوة مکتوبه (۱۴۸) عدد آنها مرقوم گشت می خوانند۔

غرض در هر دو پهلوی مرطوب اللسان من اذکار الرحمن تعالی و تقدس می نمودند درین ضمن دوسه گهری طاهر غفلتی هم که به از حضور اکثر اهل ولایت کرامت موفور بود، دست می داده باشد

مصرع زهی مراتب خوابی که به زیبداریست

نوم العلماء عبادة، نشان بخش حال آن است اگر ذوق مطالعه کمالات غفلت به نبی که عقل عقیل در مقام حیرت سر از پانث ناخته بشاید و عقلای زمانه را در آن جابیه تعجب تمام باید به خاطر احدی از اهل بصیرت شد باید که اعتقاد سعادت بنیاد رساله مبدء و معاد که از تصنیفات جناب قطب الارشاد امام ربانی مجد الف ثانی است رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى و قدیمی از آن سرچشمه حضور بار باب غفلت رساند که هیچ یکی از آن پس آرزوی حضور نه کند مانا که جناب حضرت ایشان را رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى در حین قرأت آیه الكرسي و آمن الرسول و قل هو الله احد با معوذتین و ادعیه دیگر که به وقت خواب مواظبت داشتند غفلت دست می داده باشد۔ والا اگر بر سر حساب موازنه وقت استراحت بآیات و ادعیه و اذکار و استغفار

که درین مقدار مقرر داشتند نمایند البته پله قرأت برپه استراحت راجع آید مگر همون وقت استراحت را وقت خواب اعتبار نمایند که موجب رفع کسل است گنجائش دارد گونه اندیشی و ریختن جواب و سوال نماید که کمالات غفلت به عبارات رائقه و تقریرات شائقه بیان نمودی و تفصیل بزرگی آن را حواله بر رساله مبدء و معاد گردانیدی و نفی خواب که وقت غفلت است از کلام گذشته به حصول پیوسته۔ پس باید که این غفلت بحضرت ایشان نه باشد و چون آنجناب قبله درویشان نه باشد هیچ کمال معتدیه با و مربوط نه بود و لائق این همه شرح نه گردد۔ و هو خلاف الرأى المؤيد بالالهام الصحيح بجناب محمد الف الثانی، زیرا که گویم آن غفلت

۱ م۔ می بودند ۲ م۔ کرسی ۳ م۔ د۔ به ندارد ۴ م۔ باشد ۵ م۔ در م۔ "قدیمی از آن سرچشمه غفلت بار باب حضور رساند..." ۶ م۔ جرأت سوال نماید

ممدوح و منخر بر خواب نیست بلکه خواب این قسم اکابر یکی از اقسام آن غفلت است و بر
تقدیر تسلیم مراد نفی خواب مطلقاً از آن جناب نه نموده ایم (۱۴۹) بلکه مبالغه قلت خواب باین
عبارت ادا کردیم، والا البته یک گھڑی کم و بیش دریں دراز کشیدن خواب هم به سعادت
بلا حساب سرایت در آن قطب الاقطاب بحکم بشریت می نمود، و جواب دیگر هم از اصل سوال
می تواند شد که ظاهراً بطریق طی لسان اذکار بسیار در زبان قلیل صدور می یافته باشند و باقی وقت
مصرف آن غفلت که مژده رساں دولت است می شده باشد. ۵

چنانچه حضرت عزیر علی نبینا وعلیه الصلوٰۃ والسلام تورات را که مشتمل بر هزار
سیپاره بوده هر سیپاره مشتمل بر هزار سوره و هر سوره مشتمل بر هزار آیه و هر آیه به مقدار سوره
بقره بود در یک رکاب مرکب شروع می کردند و تا رسانیدن قدم در رکاب ثانی به آخر می رسانید
به نوعی که لفظ بلفظ حاضران می شنیدند و همی مقدمه از جناب امیر المومنین علی کرم الله وجهه الکیم
و رضی الله تعالی عنه در تلاوت قرآن حکیم می گذشت که برگزاشتن یک بار در رکاب دلدل آغاز
می فرمودند و در رکاب ثانی با آخری کردند به نوعی که حاضرین استماع هر حرف جدا جدا می نمودند بلی
علماء امتی کا نبیاء بنی اسرائیل حدیث شریف است، پس اگر از حضرت ایشان
هم این طور سرعت لسانی به ضرورتی که دانی به ظهور آید لیس محلاً للتعجب با آنکه گویم
حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه قیلولة نیم روز بحکم سنت ساعتی اختیاری فرمودند و کمالات آن
غفلت ممدوح در آن وقت هم حاصل می نمودند، چون جناب حضرت مجد الف ثانی رضی الله تعالی عنه
زیاده از آن چه که در حضور انحصار خاص را روی دهد معامله این غفلت در قید قلم آوردند بنا بر آن به
از دیاد سخن در آن لازم دانسته این همه دراز نفسی نمود، هنوز هم مجال کلام بسیار بود اما همی قدر
به موافق وقت و حال کفایت رفت. ۱۵

قیامت می کند منع نفس کن   فلک می ایزد ای دیوانه بس کن ۲۰
آگاه باش و بیداری لیل حضرت ایشان به شناس که سه چهار گھڑی باین صرافت (۱۵۰)
به کمال حسن و لطافت گذرانیده ملت لیل دگاہی ربع آن باقی مانده بقصد تهجد برخاسته، نظر حق بین

۱. "و" نسخہ ندارد   ۲. "آگاه باش" نسخہ ندارد

۳. م - به کمال و صفا

بجانب آسمان انداخته آیات کریمه ان فی خلق السموات والارض تا انتک لا تخلیف
 المیعاد خوانده باستنجا و وضوی پرداختند بطور مستون مکل احتیاط طهارت فرموده بنساز
 می ساختند و از دو رکعت تا دو اذنه رکعت هر قدر که می خواستند وضو کامل در ادای آن می ساختند
 ادای فرمودند. غالباً از هشت رکعت کم نمی کردند زیرا که چهار رکعت کدر قیام السیل گذارده بود
 در حساب آورده بگنیم نماز بر دو اذنه رکعت فرود می آوردند اما باید دانست که دو گانه اعلی ازین
 نماز مخفف می نمودند بلکه ظاهر قرأت قل یا ایها الکفرون و قل هو الله احد
 می فرمودند و در دو گانه های باقی تلاوت قرآن مجید بطریق مرتب می نمودند و در ده شب ختم
 قرآن مجید باین دستور می کردند که شب اول از سوره فاتحه الکتاب شروع فرمود در مابین سوره
 آل عمران بر آیت کریمه و لله ما فی السموات وما فی الارض و الی الله ترجع الامور
 ۱۰ منزل می کردند و شب ثانی از آیه کُنْتُمْ خَیْرَ أُمَّةٍ که شروع رکوع هم از آن جا است آغاز
 فرمود سوره مائده را ختم می نمودند و شب ثالث از سوره انعام شروع نموده در مابین سوره توبه من
 الذین اوتوا الکتاب حتی یعطوا الجزیه عن ید و هم صغیرون مرکب همت
 فرود می آوردند و شب رابعه از آیه کریمه و قالت الیهود غزیر ابن الله و قالت
 النصری المسیح ابن الله که شروع رکوع هم از آن جا است مرکب همت تا ختم
 ۱۵ سوره رعد می نمودند و شب خامسه آغاز از سوره ابراهیم علیه السلام فرموده ختم سوره طه
 می نمودند و شب سادسه شروع از سوره انبیاء علیهم السلام فرموده ختم سوره نمل می فرمودند
 و شب سابعه از سوره قصص آغاز فرموده ختم سوره یس می فرمودند و شب ثامن از سوره صافات
 شروع نموده ختم حوامیم می فرمودند و شب ناسه ابتدا از سوره محمد علیه السلام
 نموده ختم سوره تحریم می فرمودند و شب عاشر از شروع سوره الملک نموده ختم فرقان حمید بر سوره
 ۲۰ "الناس" فرموده شروع سوره بقره بکلم ادب قرآن مجید بر آیه کریمه (۱۵۱) اُولَئِکَ عَلٰی
 هُدٰی مِّن رَّبِّهِمْ و اُولَئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ منزل می نمودند، در این نماز بحال
 نیاز و اداء و لگداز بکلم و لا تجهن بصلایتک و لا تخافن بها و ابشع بکین

۱۰ م. می شناختند ۱۱ م. - "رعد" ندارد

۱۲ م. در علیه ۱۳ م. - آواز

ذَلِكَ سَبِيلًا بَيْنَ بَيْنِ مِي كَرْدَنْد وَايْت سَجْدَه دَر تِلَاوَتِ وَقْتِي كِه مِي آيِد بِلَا تَوَقْفِ مِي فَرمودند و
در وسط هر دو گانه مراقبه به خضوع تمام مِي فرمودند و استغفار مِي كردند و كلماتِ تسبیح و تحمید و تهلیل
و تكبیر و تحمید هر قدر به شمار یا بدون شمار كه مِي خواستند مِي خواندند.

- و بعضی از مخدوم زاده ها و دیگر تهجد گزاران را كه باریاب حرم محترم مِي بودند طلبیده به توجه
هم سرافرازی فرمودند عظمه محترمه بی بی اسلمه مرحومه قدس سرها كه همیشه زاده حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا
بوده اند و بشرة به بشاراتِ عظیمه از آن قبله درویشان اكثر با در ایام بودن حضرت سر نه بد بخد مت
آنحضرت وقت تهجد حاضر آن وقت بوده اند اقتداء نماز با بنجناب والا منزلت مِي نمودند غالب به
حصول بشارات در آن وقت متمازی گشتند، با جمله تا طلوع صبح صادق بایں قسم اعمال مسامحه
و عبادات مقبوله بسرمی بردند و بعد از طلوع نفسی دراز کشیده برای آنكه تهجد بین النویین واقع
شود زود تر آواز اذان شنیده مر جاگریان بر می خواستند و وقت برخاستن سبحان الملك
القدوس و یا سبح قدوس ربنا ورب الملائكة والروح خوانده آسمان
اذان مِي فرمودند.

- هر چند عند تطویل کلام در آوردن و بیان کردن دعائین قبل و بعد از آن در صدر سخن
ادا نموده ام اما صاکی از حاضران با کساح بی کراں التماس ایراد آن نموده كه موجب نفع عام است
و فیض بی شمار حاصل انام دریں اگر از دیاد چند سطرى به وقوع آید چندانی محل اوقات خوانندگان
سخن بین و ستمعان نکته چین نه خواهد شد برای رعایت اختصار ادعیه یومی و لیلی كه وظائف
حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بوده اند ترك آنها بسیار فابین لهما جناب حضرت ایشان در
استماع اول اذان مرحبا بالقائلین عدلا وبالصلوة مرحبا و اهلا مِي خواندند
(۱۵۲) و در آخر آن درود خوانده اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلوة
القائمة آت محمدا الوسيلة والفضيلة والدرجة الرفیعة وابعثه
مقاماً محمود الذى وعدته الى آخری خواندند. و در ثبوت کلمه والدرجة الرفیعة
در خواندن ایشان در روایت است، زیرا كه در نفس ثبوت این کلمه شریفه هم در حدیث شریف

له در تا ۲ در بشر ۳ در عظیم ۴ در ام ندارد
۵ م - انك لا تخلف الميعاد -

ہم در روایت است و در روایت صحیح نیست، بعضی می گویند کہ می خوانند و بعضی می گویند کہ نمی خوانند بلکہ در خواندن انک لا تخلف الميعاد کہ در روایت امام بخاری نیست قیل و قال است لیکن کلمہ ثانیہ را اکثری بر آنند کہ می خوانند و اقل بر عکس آن حاکم اند و کلمہ اولی را اقل بر آنند کہ می خوانند و اکثر بر خلاف آن قائل اند۔ لہذا کلمہ ثانیہ را در میان آن دو عاقل نمودیم کہ قول اکثر مستحبہ است و کلمہ اولی را بعد از یاد و عاقل نمودم کہ قول اقل ہم گاہی موافقت کند و حقیقت کلمتین بہ نوعی کہ بہ ما رسید در معرض بیان آوردیم۔

۵

بر سر اصل سخن آیم و اظہار انوار اول نہار آن قبلہ اسرار بر شائقان اسرار نمایم، بعد از استماع اذان بہ تہیۃ وضو برمی خواستند استنجاء و وضو بطور مسنون نموده دو رکعت سنت مؤکدہ بانداد ہم در خانہ ملائک آستانہ گذارده متوجہ مسجد می شدند و قرأتین ایس رکعتین در رنگ سنت مغرب قل یا ایہا الکافرون و قل هو اللہ احد مقرر داشتند و ادعیہ اربعہ کہ در احوال وقت شام مرقوم شدہ اند در وقت صبح ظاہر پیش از اداء سنت می خوانند و بعضی ادعیہ دیگر ہم پیش از ادای سنت می خوانند، یکی را از انہا در قید قلم آورده تحفہ اہل کمال گردانم و ہو ہذا :

۱۰

اصبحنا علی فطرۃ الاسلام و کلمۃ الاخلاص و علی دین نبینا
محمد صلی اللہ علیہ وسلم و علی ملۃ ابینا ابراہیم حنیفا و ما کان
من المشرکین۔ و وقت شام جای اصبحنا، امینا می گفتند با جملہ بعد ادای
سنت صد مرتبہ سبحان اللہ و بحمدہ سبحان اللہ العظیم بہ صورت خفی در
راہ خواندہ بہ مسجد می رسیدند و بکیر شنیدہ امامت فرض می فرمودند الا بالقدر کہ دیگری را امام فرماید
و قرأت دریں نماز کہ ان قرآن الفجر کان مشہودا جای حال آن ست طوال مفصل
در رنگ (۱۵۳) نماز ظہری خوانند و قرأت برنجی در ہر نماز ادای نمودند کہ گویا حضرت جبریل
علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام تازہ انزال فرمودہ اند مقصد ہوش مستمعان از سری
رہودند و از ہر حنفی نفی مقصود کندہ را ہی بہ تکلم آن می کشوند و بعد از ادای ایس نماز صد مرتبہ
استغفر اللہ گفتہ یک مرتبہ اللھم انت السلام و منك السلام تبا وکت

۱۵

۲۰

۱ م۔ "اند" ندارد ۲ م۔ بہ تہو ۳ م۔ فرمودہ ۴ م۔ آستا

- يا ذا الجلال والاكرام بر زبان شریف آورده ده مرتبه بر همان زانو نشسته لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد بيده الخير يحيى ويميت وهو على كل شئ قدير - می خوانند و این کلمه طیبه آخره را بعد از سنت نماز مغرب هم به همین منوال می خوانند از جناب عالی حضرت قدس سره این مقدمه سموع گشته و بعد از آن آیه الکرسی خوانده بجانب قوم متوجه گشته و یا بطرف یمن دیسار گردیده دست برداشته دُعا می کردند، اما این قاعده در ۵ دو نماز فجر و عصر بود که در دُعا آنها جانب قوم یا یمن دیسار به گردند به خلاف صلوة باقیه که دُعا آنها متوجه قبله می کردند، کما ذکر است فی مواضعها و گاهی درین صلوات خمسہ قرأت از آیات هم می فرمودند و به تمام سورة نمی رسیدند و گاهی در مغرب از طوال هم خوانده اند چنانچه سورة طور و گاهی در فجر قصار کما لمعوذتین و علی هذا القیاس فی الصلوات الباقیه -
- اما اکثر و اغلب بهمین بود که در فجر و ظهر از طوال و در عصر و عشا از اوساط و در مغرب ۱۰ از قصار - اگر چندی ذکر این معنی در محل هر نماز گذشته است اما چون فقرات مطلب طویل الذیل گردیده و هر سخن از غایت لطافت صلوة دیگر بجمال طراوت بهم رسانیده مبادا ناقص ذهنی در یاد داشتن سخنی از سخنان واجبۃ البیان کوتاهی نماید، بنابراین به تکرار اظهار نمود و بعد از فراغ دُعا نماز فجر مردم حاضرین که از اصحاب صفا و یقین بوده اند سلام می دادند و بهر یکی از آنها جواب مرحمت می فرمودند و روی مبارک جانب اصحاب کرده به مراقبه می ساختند اگر چه خود در ضمن این مراقبه ۱۵ بعضی اذکار لسانی هم می فرمودند و مثل تسبیح و تحمید و تکبیر که بعد از هر نماز معتاد داشتند می خواندند و بعضی ادعیه مأثوره آن وقت هم مثل اللهم ما اصبحت من نعمته او باحد من خلقك فمنك وحدك (۱۵۴) لا شريك لك فلك الحمد ولك الشكر، و غیرها هم می خواندند و در وقت شام جای ما اصبح، ما امسى می گفتند بعد از آن به مراقبه می پرداختند به حاضران سعادت مند القاء نسبت بلند می فرمودند و در حین حلقه استماع سورة معظم مثل تبارك الذى بيده الملك و سورة يس و سورة فتح و غیوهن از حافظ هم می نمودند که به صوت جهری خوانند از جناب عالی حضرت قدس سره سموع گشته که آخر کار در حضور لامع النور حضرت ایشان چنان مقرر شده بود که استماع قرآن به تمام به ترتیب می نمودند که از سورة فاتحه و بقرة شروع نموده

ہر روز ہر قدر تواند بخواند و ختم برمودن گویا بعد سال ہم باشد نماید لهذا عالی حضرت در حلقہ خود ہمیں طور اختیار فرمودہ بودند۔

۵ القصہ بعد بلند شدن آفتاب بقدر نیزہ و یا زیادہ ازاں چشم حق بین وافرمودہ بہ نماز اشراق می پرداختند و غالباً دو دو گانہ کہ چہار رکعت می شود بحکم حدیث قدسی یا ابن آدم اربع رکعت اربع رکعات من اول النهار اکفل آخرہ بدو سلام ادامی فرمودند، عالی حضرت قدس اللہ سبحانہ می فرمودند کہ دو گانہ ثانیہ را ازین نماز نیت استخارہ یومی و یلی می گذاردند و از مشائخ ما تقدم کہ ہم معمول چنین است و بعد از اداء رکعات اربعہ دعا فرمودہ صحبت تہوہ در میان می آمد و درین ضمن مکالمات موافق الاوقات باہل حاجات مخدوم زادہ ہای عالی درجات و صوفیہ صاحب کرامات می گذشت و خود بادعیہ ماثورہ صبحگاہی کہ فرصت خواندن انہا بحال دست دادہ می پرداختند و بعضی از مریدان صادق الاعتقاد و مخلصان نیک نہاد را بعد از فراغ صحبت تہوہ بہ توجہ ہم می نواختند و از استعداد آنہا خبر داری ساختند و آنہا را بہ مراتب بلند و مقامات ارجند می رسانیدند و منازل سلوک بہر ملوک و معلوک می نمودند و کارخانہ ارشاد کہ بدان مامور بودند بوجہ تویم و سلوک، مستقیم ادامی فرمودند و ہر کس کہ باد دولت لم یزنی شامل حال بودہ بہ صحبت آل قدوہ ارباب بہ کمال می رسیدہ۔ و بہ موافق نصیب خود ازاں نعمت ذوقی می چشیدہ و بیدون ہر اغیر از حجت امری نہ فرودہ، بیت

۱۵

ہر کہ را روی بہبود نبود دیدن روی نبی سود نبود

۲۰ و خواندن سورہ یس بعد از فجر و سورہ الفتح بعد از ظہر بریں راقم بہ ثبوت نہ پیوستہ، چنانچہ خواندن سورہ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ (۱۵۵) سورۃ النبأ واقعہ و ملک بعد العصر و مغرب و عشاء مفتوح شدہ کہ آل را نوشتہ و دریں محل ساکت ماندہ نہ نفی خواندن ایں دو سورہ بعد ازین دوم نمایم و نہ اثبات آنہا لب می کشایم۔ مگر بعد ملازمت علیہ حضرت والدہ کریمہ مدظلہا حل ایں عقدہ حاصل آید چہ ترقیم ایں مقامات معصومی کہ فواکہ ریاضی یکی از اسامی آل ست و تاریخ تحریر ایں سطور ہم مخرج ازاں در سفر اتفاق یافتہ و تشریف جناب کریمہ ایشان در وطن و چون از

۱۵ فقرہ کہ در وادین است نسخہ م ندارد ۱۶ م۔ ارباب کمال ۱۷ م۔ نصیب

۱۸ م۔ م۔ بہرہ

رحمت رب رسید نیز بین سال عنوان این کتابست برحمت بی غایت این فواکه بنظر
تشریف ایشان به گذرد و حل عقد مذکوره حاصل آید، الیه در محلی ازین کتاب قلمی نخواهم نمود
ان شاء الله تعالی و اگر بنیاد ایشان هم مانده باشد و از معتبری هویدا است و اگر نه معتبری دیگر به سمع
خواهد رسید نام آن عزیز مصرح خواهد گردید، ان شاء الله تعالی.

- ۵ بر سر اصل سخن باید دوید و میوه از ریاض معصومی باید چید، بعد از فراغ امور مسطور حضرت
ایشان رحمته الله تعالی به تلاوت حضرت قرآن مجید مشغول می گشتند و حفاظ و زهاد و فضلا و علماء و
قاریان و مخرج و انان در دست تفاسیر عربی و فارسی و رساله های فن قرأت گرفته گرداگرد آنحضرت
نشسته استماع فرقان حمید می نمودند و با وجود کمال حفظ دیدن حضرت مصحف را در رنگ خواندن
آن عبادت دانسته نظر انور بر حضرت تنزیل انداخته تلاوت می فرمودند و خواصی بجا قرآنی در هر حرف
جدا جدای نمودند هر حرفی را از حروف فرقانی دریای می دانستند که موصل کعبه مقصود است،
۱۰ در خواندن گاهی تفسیر گویان می رفتند و گاهی از خود هم تاویل می گفتند و دقائق آن بر
حاضران بقدر حوصله آنها القای کردند و گاهی سکوت ورزیده از تفسیر بنیان استفسار معانی می
نمودند و منزل هر روز بدستور منازل شب که در بیان نماز تهجد گذشته بهما جاها می فرمودند و در ده
روز ختم می نمودند و بعد از ان فراغ تلاوت دست برداشته دعای نمودند و بین ابجلا لیتین هم وقف کرده
دست برداشته دعای فرمودند، بعد از آن بیش می گذشتند و بعد از ادای تلاوت اکثر سوره و
۱۵ گاهی پیاده چه حضرت ایشان دائم المرض بوده اند متوجه دولت خانه (۱۵۶) ملائک آستانه
می گشتند و در محل برای تجدید وضو نموده، هشت رکعت ضحی می گذاردند، این آن هشت رکعت
که حضرت عائشه صدیقه رضی الله تعالی عنها در فضل آنها می فرمایند که اگر مادر و پدر من هم زنده کرده
شوند ترک آنها نه نمایم.

- ۲۰ با جمله بهمه نماز اشراق اکثر رکعات آن را در رنگ اکثر رکعات تهجد دوازده می داشتند
و بر قدر وقت حال ادای فرمودند اما غالباً وضع شریف همی بود که درین سطور مرقوم گشت و گاهی
این شب رکعت را بیرون گذارده تشریف به دولت خانه ملائک آستانه می فرمودند، علی ما
رواه البعض من اصحابه رضی الله تعالی عنه بر صورت فراغ این نماز قریب بل اقرب

من نصف اليوم بوقوع می پیوسته و این وقت طعام روزانه حضرت ایشان بود، اگر چه ام المردین حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) مکانی قدس سرها بابت دیگر صدقات از مدتی پیش در تقسیم آن به وظیفه داران که پانصد یا هشت صد کس بودند علی اختلاف الروایات کما ذکر فی طعام الليل، اشتغال تمام داشتند و خدمت گاری عبید و اما، مولی علی الاطلاق حسب الوسخ بجای می آوردند، اما حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ از وظائف و اذکار خلاصی حاصل نموده، همین وقت علی قدر المقدور نوش جان می فرمودند و بسیار کم می خوردند آنکه اشتها گذاشته، بقصد ریاضت کم اختیار فرمایند بلکه بالذات کم خوردند و خرج سرکار آنحضرت و الا منزلت نسبت به دخل ایشان یک نیم و چند بوده. چنانچه در مفتح آینده از زبانی ایشان مشروح خواهد شد ان شاء الله تعالی و شکر بسیار بر عطیات پروردگار هفتدهم می رسانیدند و به دستور طعام شبینه سلوک درین طعام و بعد از فراغ طعام ادعیه ماثوره آن وقت خوانده دست می شستند و بحکم اذا تغسدت تمد نفسی دراز کشیده قیلولة مسنونه می فرمودند بعد ازاں برخاسته بهای عبادات مذکوره می پرداختستند.

و هلم حیراً

ثناء لائق و مدح رسا از من نمی آید به بخشاگر و این گفتن خطای کرده می آید و باین همه کثرت وظائف و اذکار در هر شبانه روز پنج هزار مرتبه کلمه طیبه و یک هزار مرتبه درود بلاناغمی خوانند و کلمات تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر و تجید یک جا کرده یک صد مرتبه (۱۵۷) می خوانند که من حیث المجموع پانصد مرتبه می شود چرا که هر کلمه فرداً فرداً صد صد مرتبه می شد و ادعیه ماثوره غیر موقته هم در رنگ فرد نمی گذاشتند و در جمیع عادات در رنگ عبادات سنت را التزام داشتند یکی از دعاهای غیر موقته که حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در فضیلت آن نوشته اند که خواننده آن میردتا بهشت خود را در دنیا بنده ایراد می نماید سبحان القائم الدائم سبحان الحي القيوم سبحان الحي الذي لا يموت سبحان الله العظيم و بحمد سبوح قدوس رب الملائكة والروح سبحان العلی الاعلی سبحانه و تعالی و در روز جمعه غسل در ایام عافیت می نمودند و تجدید لباس موقوف بر غسل نه بود زیرا که غسل موقوف بر عافیت بود به خلاف اللباس و نماز جمعه در مسجد کبری در اقل وقت می گذاردند و در شهرهای جمعه

بیشتر در دمی خوانند و این روز را که اکرم الایام می داشتند و حجامت هم غالباً در همین روز مکرم
 بعد نماز هم می فرمودند و عیدین را بیرون شهر در مصلای می گذاشتند و در آن روز هم غسل می فرمودند
 و لباس فاخره می پوشیدند اما در رفتن و آمدن مخالف طریق می کردند و در فطر پیش از نماز افطاری
 فرمودند و در اضحی بعد از نماز اضحیه بدست مبارک نموده از گوشت آن تناول می کردند و نحر هم در
 آخر با بدست شریف نموده اند و در هر دو عید بین الفجر و الظهر غیر از دو گانه عید نماز دیگری نمی فرمودند
 ۵ لانه قد ورد فی الخبر عن ابن عباس رضی الله تعالی عنه ان النبی صلی الله
 علیه وسلم صلی یوم الفطر رکعتین لم یصل قبلهما ولا بعدهما - متفق علیه
 و وقت رفتن در راه عید اضحی تجبیرات را بلندی گفتند و در تمام آن عشره موی و ناخن
 نمی گرفتند و در نماز عشاء در یس عشره البته در یک رکعت سورة الفجر می خوانند و در صبح روز اضحی
 در رکعت ثانیه این سوره می خوانند و در عید فطر صدقه فطر پیش از افطار ادا می نمودند و در یس صدقه
 ۱۰ بهنجی احتیاط می رفت که از اماء آبقات هم حساب کرده می دادند فکیف الحاضرین من
 العبید و الحاضرات من الائمة و در شهر مبارک رمضان عبادات را اضعاف مضاعف
 می ساختند و در هر عشره ختم قرآن شریف می شد و در عشره اولی خود در مسجد می شنوایند و در عشره ثانیه
 اندرون (۱۵۸) حرم محترم مستورات صاحبات را می شنوایند و در مسجد یکی از مخدوم زاده ها ایستاده
 می شد و در عشره ثالثه اعتکاف می نشستند و قرآن از حافظ دیگری شنیدند و اکثر از مخدوم زاده
 ۱۵ ثالث مروج الشریعت قدس سره استماع این ختم می نمودند و گاهی از برادر زاده خود عالم خیر
 شیخ محمد فرخ که مولوی وقت خود بوده اند استماع می فرمودند و در زمان او اهل از عالی حضرت هم قدس سره
 شنیده و یک مرتبه جناب مرشدی قبله گاهی قدس سره هم شنوایند و بیان انوار و اسرار هر شب
 در یس شهر معظم علی الخصوص در عشره اخیر آن لاسیما فی الیالی الاوتار من هذه العشرة
 زیاده از شهر و دیگری فرمودند و شب قدر را تعیین می کردند و غیر از شب بست و هفتم شهر مبارک
 ۲۰ انوار شب قدر را در شب دیگری گفتند الا ماشاء الله و بعد از فراغ ترویج که چهار رکعت باشد
 سبحان ذی الملك و الملکوت الی آخره از سبحان خوش احسان می شدند و خود غالب به
 مراقبه می ساختند

له م. پوشید ۲ م. عنها ۳ م. تحریر

شب در روزش بدیں آئین گذشتی   سرموی ازیں آئین نگشتی

از جناب حضرت حجة الله قدس سره مسموع گشته که شب بست و سوم شهر رمضان المبارک که احتمال شب قدر بسیار در آن شب از روی حدیث صحیحہ بہ ثبوت می پیوندد بلکه مذہب امام شافعی رضی الله تعالی عنہ (مشعر بالست) حضرت خازن الرحمة و حضرت ایشان

رضی الله تعالی عنہما نزدیک باہم نشسته بودند حضرت خازن الرحمت با حضرت ایشان خطاب کرده فرمودند کہ ظهور انوار لیلۃ القدر جلوه گرمی گردد مگر دریں سال اتفاق این ساعت مبارک در ہمیں

شب است حضرت ایشان بعد از استماع این مکاشفہ نوید بخش نظر کشفی سر دادند کہ ظاہر از انوار بیابند و گلی از باغچہ وستان بہار بہ چیدند انوار رمضان مبارک کہ با عشرہ اخیرہ جمع بود علی الخصوص

کہ شب و ترمہم باشد بسیار مشاہدہ فرمودند، اما بوی از شب قدر نہ شنیدند تعجب فراوان ازیں معنی در خاطر دریا مقلط آورده بہ خلف رشید خود اعنی جناب حضرت حجة الله کہ در آن وقت متصل

حضرت ایشان بوده اند متوجہ گشته فرمودند کہ علم مکرم شما خبر از ظهور انوار شب قدر (۱۵۹) می دهند شما ہم توجہ بریں امر شریف آل قدر نمایند ایشان متوجہ گشته بعرض آل قبلہ درویشان رسانیدند کہ

انوار و برکات رمضان مبارک کہ با عشرہ اخیرہ بیش از بیش است اما کیفیت شب قدر کہ در فضائل آل خیر من الف شهر نص قطعی است - اصلاً بہ نظر نمی آید، بعد از تمام این

کلام جناب حضرت حجة الله می فرمودند کہ در آن وقت بر حضرت خازن الرحمت قدسنا الله سبحانه اسرارہ الہام شدہ بود کہ "جاء الوقت" چون ایشان انتظار انوار شب قدر داشتند و استند کہ از

وقت ہموں خبر دار ساختند و فی الحقیقت ایشان را وقت اجل کہ لقاء مطلوب حقیقی جلت عظمتہ موعود بانجااست مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ آگاہ گردانیدہ

بودند، دریں جاہر چند شب قدر ہم باشد اما مشہود در پردہ است و در آن جا مبرا از قید و ہم و تراش خیال است، چنانچہ عارف رومی قدس سره قریب بہ اختصار خود فرمودہ اند -

من شوم عریاں ز تن ادا ز خیال   تا حنہ ام در نہایات الوصال

بعد ازیں الہام رمضان دیگر بر خازن الرحمت قدسنا الله سبحانه بسرہ دریں جهان فانی دست نداد -

۱۰ م - مشعر است   ۲۰ د - متوجہ   ۳۰ د - م - اسرار ہما

۴۰ م - حان الوقت

- د بر سر اصل سخن آیم و گویم کہ حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ در روزہ کلام کم تر از موسم دیگری کردند اگرچہ در جمیع حالات کلام دنیاوی نمی فرمودند الا لا اهل الحاجات اما دریں شهر مبارک احتیاط از ید بکاری بردند و با ادب روزہ رانی داشتند و سعادت خود در آن گزشتگی دشنگی کہ محض بہ موجب امر مولا است می پنداشتند و بعد تسقین وقت تعجیل افطاری فرمودند و در روز غیم بسیار تاخیر و تسلیف در صوم و صلوٰۃ افطاری نمودند و ہمیشہ مردم اہل بلدہ را از اصاغر و اکابر و خاص و عام دعوت افطاری نمودند و خود ہم طعام بیرون بآں مردم مدعوین نوش جان می فرمودند و تسحر ہم می نمودند و صدقات دریں شهر مبارک زیادہ از شہور دیگر می دادند و زکوٰۃ اموال نامیہ بہ منت و رغبت بہ مصارف ان ادائی فرمودند و صدقات نفل زیادہ از آنچه مشروح قلم ایں راقم شکستہ رقم کرد و دلیل دنہار پنبہاں و آشکاری دادند و انعام سائمہ مطلقاً نداشتند و حج بیت اللہ الحرام بہ شوق تمام نمودہ اند و عمرات بجا آورده و زیارت روضہ منظرہ رسول صلی اللہ علیہ و علی آلہ و صحبہ "من الصلوات افضلها و من تسلیمات اکملها" بہ صد شوق نمودہ اند و از عنایات و تشریفات مخصوصہ او صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم سرفراز گردیدہ اند کہ ما عرفت فی المفتاح السابق و با ایں ہمہ کثرت مراتب کمال ذکر اولیاء کرام با ادب تمام می فرمودند و بر رای علماء اہل حق شکر اللہ تعالیٰ سعیم راہ نجات می دانانیدند و ہر یکی را از مریدان و مخلصان تاکید بر استقامت شریعت حقہ و رسوخ بر محبت شیوخ می نمودند و بر تقلید صوفیہ موحدین مجوز نہ بودند اگرچہ آن جماعت را از غلبہ سکر و حال معذورہ المقال می داشتند اما متابعان آنہا را کہ نہ بحال مذکورہ موصوف باشند و خود ہا را بہ بہانہ متابعت از راہ بر آرند ملحد و زندقہ می پنداشتند چنانچہ مکتوب طویل دریں بحث مدلل بآیات و احادیث و اقوال مشائخ عظام تحریر فرمودہ اند و آل مکتوب بست و نہم است از جلد اول اگر مطالعہ آن میسر آید راہی برای نجات بہ کشاید و شیخ محی الدین العربی را قدس سرہ بزرگ و مقبول می دانستند و او را بہ خطائی کشتی معذور می داشتند و شطیحات شیخ را قابل توجیہ و تاویل نمی پنداشتند ہموں سخن امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی کہ در مقدمہ شیخ نوشتہ اند کافی می فہمیدند و آل ایں است :
- سبحان اللہ شیخ باین گفتگو و باین ہمہ شطیحات خلاف جواز از مقبولان بہ نظری در آید

و در اعداد اولیاء مشاهده می گردد آری گاهی هست که به دعای رنجند و گاهی بود که به
 دشنامی نهند و رد کنند شیخ در خطر هست و قبول کننده او با سخنانی که مخالف شرع آمد نیز
 در خطر شیخ را قبول باید کرد و سخنان شیخ که خلاف شرع اند قبول نباید کرد و این است
 طریق وسط در قبول و عدم قبول شیخ که مختار این فقیر است. بِذِکْلَامِ الْمُجِدِّدِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ
 و غیبت احدی در مجلس شریف مذکور نمی شد و عیب مسلمانی در میان نمی آید و بر طالبان
 صادق مرحمت فراوان بکار می بردند، بحکم حدیث قدسی اِذَا رَأَيْتَ لِي طَالِبًا فَكُنْ لَهُ خَادِمًا
 و هر کدام را از این طلاب به مراتب ولایت عظمی می رسانیدند و بعضی را از آنها اقطاب می گردانیدند
 و به بقعات معموره خلافت و یا قطبیت داده رخصت می فرمودند. و در میان علماء امام ابو حنیفه رحمهم الله
 را (۱۶۱) افضل و اکرم آنها می دانستند و بعد ایشان شافعی را رحمة الله تعالی می فهمیدند و با وجودی که
 مذهب حنفی مختار بوده اما گاهی غل به مذهب امام شافعی هم می نمودند و حتی الامکان جمع بین المذهبین
 می فرمودند و در اصول دین با وجودی که خود را در زنگ دالبر بزرگوار خویش صاحب مذهب بوده اند اما
 موافقت در اکثر مسائل به ماتریدیه دارند و نظر ایشان از نور فراست مقتبس از مشکوٰۃ نبوت می دانند
 و اشعریه را چون عود بر مقدمات فلسفیه جهت رد آنها بسیار است آن قدر مطلب اعلی و مقصد اقصی سخن
 را به وقت می برند که پی بردن بر آن خالی از دشواری، با جمله از ماتریدیه اشعریه را می فهمیدند و حق را
 از این فریقین بیرون نمی گفتند و صوفی جاهل را سخره شیطان می دانستند چرا که هر خس و خاشاک درین
 راه ندانان بیکم می زند و سالک بی چاره را به پرستش خود می اند و ابلیس پرتلبیس نفوذ بالله
 من شره در حالات طریق که هنوز به مقصد نه رسیده بصدا فسون و نیزنگ رقیق تا علم ظاهری محدود
 اونه شود، تمیز میان حق و باطل خیلی از اشکال است و منازعات و مشاجرات که در صحابه کرام
 علیهم الرضوان من الملک المنان واقع شده، بر محامل نیک فردی آوردند و از حُب جاه و
 طلب ریاست دور می دانستند زیرا که نفوس این بزرگواران در صحبت خیر البشر علیه و علی آله
 و صحبه من الصلوة افضلها و من التسلیمات اکملها مطهر و مزکاشده بودند غایت مافی الباطن
 حضرت امیر اکرم الله وجهه درین محاربات و مشاجرات محق می دانستند و جانب دیگر را معطلی
 اما خطای اجتهادی که از طعن دور است و از ملامت مرفوع، بلکه یک درجه ثواب حاصل و زکار

۵

۱۰

۱۵

۲۰

- ایشان می فرمیدند جانب حضرت امیر راده درجه ثواب حاصل که در اجتهاد محقق بوده اند و زیاده از خطای اجتهادی در باره طرف ثانی لب نمی کشوند و طریقه علیہ نقشبندیہ را قدس اللہ تعالیٰ استدرہم موالیہا اقرب طرق و اہل و اکمل و افضل آنہامی فرمودند و بیشتر تربیت طلاب در ہمیں طریق می کردند کہ بر بنیاد ہمیں نسبت شریفہ حضرت مجدد الف ثانی (۱۹۲) رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ عمارتہا ساخته اند و کوشکها بنا فرمودہ اگر این بنیاد نمی بود معاملہ تا این جانی افزود و حضرت ایشاں قدس اللہ سبحانہ بسرہ جم غفیر و جمیع کثیر از طالبان صادق را بہ موافق استعداد ذات آنہا از ان کوشکهای فاخرہ و عمارتہای مرتفعہ نشانی بخشیدہ اند و آل نو بہار طلعت افشار را بر نظار گیان جلوہ دادہ اگرچہ در طریقہ قادریہ و چشتیہ ہم بر میدان آن طریقین را نیز تربیت می فرمودند و بہ کمالات آنہا طالبین را می رسانیدند و بحکم الہدیۃ لا تشدد قبول ہدایا می فرمودند، اما اگر از مال مشکوک و مشتبہ قسمی ہم معلوم شریف می شد و یا گذرانندہ آل مرادی از مرادات دنیادی ملحوظ نظر داشتہ باشد اصلاً بآں التفات نمی فرمودند و قبول نمی فرمودند و طلب آل گذرانیدہ را بدون اخذ ہدایا با انجام می رسانیدند و اہل تقصیرات را عفو می فرمودند و امر معروف می نمودند و از جاہلان اعراض می کردند و خذ العفو و امر بالعرف و اعرض عن الجہلین۔ و نہی منکر بجمال تبلیغ می نمودند و بر بلاہا صبری فرمودند بلکہ ایلام محبوب را بہتر از انعام او بذوق کامل و وجدان بالغ می یافتند چہ در انعام مبطن در مراد او سبحانہ کائن است و در ایلام خالص مراد محبوب است بی مزج مراد خود در مکتوبی از مکتوبات جلد ثالث یک سطر فارسی و شعر عربی در تحقیق فضل ایلام بر انعام متصل می نگارند و ہماں ہدین۔
- فتح۔ بیت:

ہجری کہ بود مراد محبوب از وصل ہزار بار خوشتر
شعر:

- لائی فی الوصال عبید نفسی وفي الہجر ان مولی للموالی
۲۰ پس از بلا بلند تری گشتند و بر نعمت قلیل شکر کثیر بہ تقدیم می رسانیدند و قبول دعوت خاص می فرمودند و در دعوت عام تشریف نمی بردند مگر در حین شادی و یا عرس عزیزی کہ از

لہ م۔ انہا لہ م۔ در مادہ لہ در دہنا لہ م۔ سطر ندارد

لہ یہ فارسی شعر نسخہ "د" میں نہیں ہے۔

صدق اعتقاد دعوت نموده باشد و در آن مجلس بوی از بدعت پیدانہ بود و غنائی شنودند و مولود
نمی پسندیدند عیادت مرضی تعزیت مصائب و تعاقب جنازہ و رد سلام و تسمت عاقل و شفقت
و مرحمت بر نام می فرمودند و از خانہ حکام ظالم اگر در خانہ ہم طعام می آید اصلاً ازاں (۱۴۳) تناول
نمی نمودند و صلہ رحمی بسیاری فرمودند و نماز خسوف و کسوف می گذاردند و اصحاب کرام را بہترین
اولیاء امت می دانستند و حضرت مجدد الف ثانی را رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین در زنگ
اصحاب می ہمیدند و در حدیث شریف مَثَلُ اُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يَدْرِي اَوَّلُهُ خَيْرٌ
اَمْ اٰخِرُهُ اشارت بہ وجود مسعود حضرت مجدد الف ثانی می دانستند و چہ آخریت ایں امت
بعد مضمی الف است و عرس آنحضرت قدسنا اللہ سرہ الاقدس ہر سال می فرمودند و تابعان
مجددی را از کمالات خاص ایشاں نصیب وافر می بخشیدند و تا روز حشر فیض ایشاں بر تابعان
ساری می ہمیدند و اعانتِ مظلوم می نمودند و تبرع در ماندہ ہا می فرمودند و رد سائل اگر چہ صد سائل
ہر روز بیایند و یا یک سائل چند مرتبہ ہر روز تکرار کند ہر مرتبہ می دادند و از خلیفہ عصر با وجودیکہ مرید
ہم بودہ و بہ صد آرزو خواستہ کہ قریہ یا معاشی یا یومیہ برای خرچ خالقہ ملائک پناہ بہ گذراند اصلاد
معرض قبول نیفتاد، آری برای محتاجان کہ در آن وقت رفیق بودند و یا غائبانہ حاجات آنها بہ قسمی
یاد آن قبلہ حاجات می رسید البتہ از بادشاہ اطہار نمودہ معاش و یومیہ کنانیدہ می دادند و رعایت
اہل حقوق سرادجہاں بسیار می نمودند و آب از چاہ تیمم تناول نمی فرمودند بلکہ از سایہ دیوار سیستامی
حتی الامکان قرار می نمودند تا بزرگی تیمم از خلق عظیم امتثالاً لا مررب الکریم بسیار بجای آوردند و
بآنها خفیہ و علانیہ عطایای می نمودند و ہر کس کہ نام مولیٰ ذکرہ ادلی برای کاری در میان می آورد، تا ممکن
باشد سرانجام کار او می فرمودند و اذکار لسانی کہ بالاندکور آنها گذشتہ ہمہ را بہ صورت نخی می نمودند الا
در مواضع معدودہ مثل تکبیرات ایام تشریق و یک مرتبہ بعد تر سبحان الملک القدوس
و ذکر نخی را افضل از ذکر جہری دانستند بہ دلیل ادعوار بکم تضرعاً و خفیۃ و غیر از
اذکار مذکورہ کہ با حدیث صحیحہ ثبوت پیوستہ اند ذکر دیگر بہ زبان نمی نمودند و بہ قلب می فرمودند
و ختم لا حول ولا قوۃ الا باللہ کہ صد مرتبہ در و اول و آخرش خواندہ در میان پانصد
مرتبہ باید خواند برای حصول مطلبی با شفاء بیماری نیاز حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ باید

لہ در مصائب ۲ نسخہ "د" میں لفظ "جائز" نہیں ہے۔ ۳ دم کش ۴ در در ماندہ

- نمود از روح شریف (۱۶۴) ایشان مدو خواسته حصول مطلب را امیدوار باید بودی خوانند ،
اما در ختم لاحول ولا قوة وقت اهل طریق چندان نمی کردند اگر چه بودندش را بهتری شمرند لیکن
در ختم خوابهای بزرگوار قدس الله سرار هم این وقت پیشتر ملحوظ می فرمودند بلکه غیر اهل طریق را داخل
نمی فرمودند هکذا سمعت من بعض اصحابه و در عیادت مریض کم می نشستند و در اول نظر
بر مریض هفت مرتبه اسأل الله العظيم رب العرش العظيم ان یشفیک می خوانند و
۵ توجه در دفع امراض اکثر مرضی می نمودند و آنها را خلعت عاقبت می پوشانیدند چنانچه بوجه در
برداشتن عذاب از موتی معذبین من المؤمنین الفاسقین می فرمودند و غریق
بحار مغفرت می گردانیدند و ایام بیض را سه روز متصل روزه می گرفتند و گاهی در اول ماه این
روزها را می گرفتند و گاهی در آخر ماه اختیار می فرمودند و عشره شریفه ماه ذی الحجه را در زنگ
رمضان المبارک بسیار بزرگ می شمردند و اعتکاف در سرای دهری که یک فرسنگ از بلده طیبه
۱۰ حضرت سرهند واقع است ، در باغ آل می نشستند و روزه می گرفتند و اکثر روزانه ساکت می
ماندند و شب عید اضحی به شهر تشریف می آوردند و صوم یوم عاشوره هم با دو روز پیشتر از وی
و گاهی تمام آن عشره را از دست نمی دادند و هیچ روز را بر روز دیگر فضل نمی دادند الا ما
ثبت فضله بالشرع كالجمعة و رمضان و ذی الحجة و غیرهن - اما هیچ روز
را نخس نمی فرمودند که نخست ایام بعد ولادت سید الانام علیه و علی آله الصلوٰة والسلام
۱۵ بر طر شده و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین نص قاطع است دبرای سفر هم بعین روز چشنبه
و یا دوشنبه جهت مسنون بودن سفر که درین روز غالب مقرر شده بودند از برای نخست - دیگر ایام که
الایام ایام الله و العباد عباد الله خبر مخبر صادق ست علیه و علی آله الصلوٰة والسلام
آری هنگام داعیه سفر استخاره می فرمودند اگر راه میدادی رفتند و الا لا بلکه بر سر کار عظیم الاعتبار
بدون استخاره دست دراز نمی کردند و همواره خاشع و خاضع و ملتجی و متذل و منکسر می بودند -
۲۰ شترزه خان مرحوم که به قلعه دارئی بلده کابل سرفراز بوده دینی واسطه مرید جناب حضرت ایشان
رضی الله تعالی عنہ اکثری در مدح آن حضرت و الامنزلت رطب اللسان می شده بعد از ادای (۱۶۵)
کلمات بزرگی ایشان می گفته که بسیار خاکی بوده اند باین همه کثرت کمال خود را مطلقاً به

له م - صیوم ۲ در روزه ۳ د - "بودن" ندارد ۴ م - سرفراز

خاکساری انداخته مندر ارشاد را منور ساخته بودند لطف و احسان بر هر عاجز شکسته زیاده از حد می فرمودند و نبوت را از ولایت افضل می داشتند اگرچه ولایت آن نبی باشد و فضل حضرت علی (ع) انبیاء علیهم السلام از راه نبوت است نه از سبب ولایت حضرت حق سبحانه و عز شأنه در موضع خطاب در ذلک الکتاب، یَایُّهَا النَّبِیُّ و یَایُّهَا الرَّسُولُ می فرمایند و اگر اعتبار ولایت زیاده از نبوت می بود البته در جای از کلام واجب الاحترام یَایُّهَا الْعَلِیُّ هم می فرمودند و صحورا از سکر افضل می دانستند و ارباب سکر را در مقدمات شطحیه مثل انا الحق و سبحانی معذور می داشتند و طریقت و حقیقت را خادمان شریعت می فرمودند و اولیاء عشرت را به از اولیاء عزالت می فهمیدند و در اظهار کلمه حق مخافه لوم لایم نمی نمودند

فریاد حافظ این همه آخر بهره نیست هم قصه غریب حدیث عجیب هست

سبحان الله و بحمده جز ولایت تجزی که علماء اهل حق اثبات آن می نمایند و فلاسفه آن را قبول ندارند درین جا ثبوت کامل پیدا کرده چه آنچه درین محل در قید قلم در آمده نسبت به معاملات حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهم جز ولایت لا تجزئی که بر منصف صاحب کمال فی احوال بلا تامل قیل و قال ظاهر و هویدا است که این همه معانی مرقوم بعض محض برای ترغیب طالبان استماع کلمات قدسیه که حضرت ایشان که بآن متحقق اند جلوه گر گردیده تا ظاهر او را امری از امور محرره پیروی آن قبله درویشان نموده، بهره از کلمات آن امام صفاییشان محکم آنکه تابع را به موافق تبعیت از کلمات قنوعه نصیبی است علی حسب الاستعداد بردارند

ندارد پیش ازین و لاله کاری که گویا قصه زیبا نگاری

این دلالت حسنه ظاهر قبولیتی فی الجمله را تم هم حاصل نماید

دادیم ترا نشان ز گنج مقصود گر مانه رسیدیم تو شاید برسی

ز آنکه جمیع کمالات حضرت ایشان قوم رقم گرداند که آن محالست

لا یدرک الوصف المطری خصائصه

و ان یک سابقاً فی کامل ما وصفنا

و اولاد را تربیت بسیار می فرمودند و برایشان رحم بی شمار می کردند (۱۴۶) و بر همه

له در حضرت ۲ م. صحورا افضل از سکر...

خودان الطافِ فردان به کار می بردند و ادب برادر بزرگ خود حضرت خازنِ الرحمت سه

سعید ازل آمده نام او سعادت بود اولین کام او

- قدسنا الله بسره العزیزه آن قدر می فرمودند که در ایام گرامی بالانام مسجد کبری حضرت سریند تلاوت قرآن مجید یک مدتی جهت خوش هوایی مقرر داشتند و حضرت خازن الرحمت قدس سره در بارغ فتح به عبادات مقرریه خود اشتغال فرموده می خواستند که متوجه دولت خانه شوند همی که بر میانه پالکی سوار می شدند نظر مبارک حضرت ایشان ازاں مقام بلند بر میانه شریفه که قریب به دو تیر انداز باشد می افتاد فی الحال تمام قد استاده تلاوت می فرمودند تا آنکه حضرت خازن الرحمت بآهستگی تمام با اصحاب خود حرف و کلام نموده داخل منزل شریف می شدند به همان صرافت استاده می ماندند مانا که در ایام مرض خفیف که طاقت رفتن بام شریف شامل حال می داشتند این ادب را نمی گذاشتند در بعضی ازاں احیان بعضی از اصحاب حضرت ایشان به عرض هم می رسانیدند که جناب خازن الرحمت اصلاً ازین تواضع طویل اطلاع هم ندارند فرمودند مقصود نمود ایشان نیست قدسنا الله سبحانه باسرارهما و رزقنا الله تعالى من برکاتهما و یرحم الله عبداً قال آمینا -

- کمزوم - ملازمان مکتوبات قدسی سمات که لیل و نهار مثل اوراق اشجار که هر ورقی دفتر است معرفت کردگار در خزاں و بهار جمعیت خاطر بی قرار در ورق گردانی کلام آن قبله الاخیار و قدوة الابرار فهمیده اند می دانند که هر صفحه ازاں صفحات مبارکات تاویل است از کلام رب العالمین و هر سطر ۱۵ ازاں سطور لامع النور شریعت بر حدیث سید المرسلین صلی الله تعالى علیه و علی آله و آلهم و صحبه و اتباعهم و اتباعهم و سلم و بارک اما در بعضی از مکاتیب که تصریح به تاویل رفته و یا معنی اسمی از اسماء الهی جلت عظمت و یا شرح بعضی از احادیث در تقریب بیان حجتی بر سایل به موافق وقت و حال در زیر قلم عنبرین رقم در آمده مذکور می گرداند ان شاء الله تعالى اما چهل تخریر این مقامات معصومی در سفر اتفاق یافته و جلدین آخرین از ۲۰ مکتوبات شریفه آنحضرت و الا منزلت حاضر آن وقت نه بوده از این جهت آنچه از جلد اول که مونس غمگسار این عاصی تباه کار است بدست آمده مشروح می شود اگر چه در آن جلدین آخرین تاویل ظاهراً به خاطر هم ندارم که مطالع آنها بسیار نموده ام و منافع بی شمار از هر کلمه آنها برداشته الا ماشاء الله تعالى چه اکثر در آن دو جلد بشارات عالیات در حق ابنا و خلفاء عالی درجات است اما بهر حال اگر حضور آنها می بوده البته فواید کثیر درین فواکه ریاضی از انواع اشجار میوه دار می افزوده

باجمله آنچه حاضر دارم برای فائده عامه ایشار فرمایم و گل وریحان از باغ حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما در نظاره اهل مشام بیارم در مکتوب سیزدهم از جلد اول به حافظ محمد شریف که در غنمت مطلوب و بزرگی اسم مبارک الله نوشته اند تقدیم می نماید:

فتح حضرت حق سبحانه و تعالی با علی مرتبه کمال برساند شفقت آثار مطلوب حقیقی چون که درای ادبام و افهام است و ورای تفکر و تعقل معرفت دران حریم اقدس نکارت است و علم جهل چون ادجلوه فرماید شتاق بیچاره رو بدم آورد - بیت

گیرم که به غمخانه مایار خرامد   کو حوصله و طاقت دیدار که دارد

پس طالب اد غیر از آنکه خود را بهر قرار دهد و بیاس آرام گیر و چاره ندارد - بیت

عاشقان را نصیب از معشوق   جز خرابی و جان گدازی نیست

و اگر بعد وجود موهوب به علم و شعورش باز آزند مطلوب را باندازه استعداد دریافت خود خواهد دریافت و بیرون از حوصله و طاقت نخواهد شتافت که مقید هر چند بزم علم خود از همه قیود دارد مطلق حقیقی نگردد پس نایافت همه وقت دامگیر آمد و ناامیدی نقد وقت - بیت

همه صبح وصل جویاں من دشام ناامیدی

که سیاه بخت بهرم شب من سحر ندارد

عاشق در دمنده آرام نیست و هیچ گونه قراری ندارد تپش دوری همواره سینه سوزان

ست و از سوگ هجوری پیوسته جگر دوزان هرگاه سرور جیبیاں علیه و علی آله

الصلوات والتسلیمات بدوام حزن و تو اصل فکر موصوف بود از دیگران چه گوید و

آرام بظلال و اعتبارات نه آرام با دوست محب ذات با آن خورند نشود نام ساسی

آنحضرت که لفظ مبارک الله است گویا اشعار بعدم دریافت مسامی (۱۹۸) خود دارد

لام معرفت چون بالام آکه رسیده دران لام مدغم دنیا چیز گشته است و همان لام الله باقی

مانده مانا که درین ضمن ایاء با آن است که چون معرفت با آنحضرت منتهی گردد و فانی و

مستهلک شود جز معرفت بهیچ نمایی کمی و زیادتی و چون معرفت رفت عارف نیز بعدم

پیوست چه علم را با عالم اتحاد است از بزرگی این اسم مبارک است که فحول علماء در آن
متخیر رفته اند و بکنه آن پی نبرده بکنه سمائی آن چگونه پی برند - مصراع

چون نام این ست نام آور چه باشد

- جمعی گویند که این نام سرمانی است و جمعی دیگر بر آنکه اسم عربی است و بر تقدیر
عربی بودن، بعضی بر آنند که جامد است و بعضی می گویند که مشتق است و اگر مشتق است
به تحقیق معلوم نیست که اشتقاق آن از الیه بفتح لام است به معنی بعد یا از الیه بحسب لام
به معنی تحیر یا از الیهت الی فلان ای سکنت الیه یا از الیه اذا فزع من
امر نزل علیه یا از الیه الفصیل اذا اولع بامه یا از وله اذا تحیر
و تخبط مشتق است و جمعی گویند که اصل اولاه است مصدر لاه یلیه لیها
اذا احتجب و ارتفع بعضی بر آنند که علم ذات است و بعضی بر آنکه صفت است
در اصل بر ذات تعالی غالب آمده است و حکم علم گرفته است چنانچه الثریا بالجمله
بزرگی و عدم یافت آن دلیل بزرگی و عدم یافت مسامی اوست - بیت
اللہ چه لفظ یا چه نام است   کو در زبان خاص و عام است

انتهی مکتوبه الشریف رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ -

- در مکتوب هشتم از جلد اول که بنام شیخ عبداللطیف شکرخانی صدور یافته تا دلیل سورة
واللیل به انداز عجیب به زبان فصیح عربی در وعظ و تذکیر نکارت زیبا تحریر فرموده اند تمام ایراد
می نماید :

- فتح الحمد لله العلی الاعلی، کما یحب ربنا و یرضی والصلوة والسلام
علی رسولہ محمد المصطفی صاحب قاب قوسین او ادنی و علی آلہ
وصحبہ البررة التقی النقی، اما بعد فانی ادعوک الی الرفیق الاعلی
۲۰ و اتباع الهدی ان الی ربک الرجعی (۱۶۹) واعلم ان العذاب علی من
کذب و تولی فعلیک به محاربة النفس و الشیطان و المہوی،
فانذرکم نار تلظى، لا یصلها الا الاشقی، و الزم الورع و التقوی،
و النفقة علی المسکین و ذی القربی، و سیجنہا الا تقی الذی یؤتی

ماله يتزكى، ولا تمدن عينيك الى زينة الدنيا، ولا تترك
الى الذى ظلم والذى غوى، ولا تنس المقابر والبلى، والجنة
وما حوى، والنار وما يصلى، وتفكر فى الليل اذا يغشى، والنهار
اذا تجلى، وسارع الى امثال اوامر الله تعالى، وانت عما نهى،
وابتغ الشفاعة الكبرى فى يوم لا ينفع المال ولا البنون للذكر
الافشى، ان هذه تذكره لمن يخشى، والى الله المشتكى، من قلب
معرض عن الهدى، منهمك فى الهوى، الم يعلم بان الله يرى،
والى الرجعى، وانه يعلم السر واخفى، فيا جبذ المن ارتقى
عن السفلى، متوجها الى العلى، وعلى خطيئة بكى، فى طلم
الدجى، واعلم ان الله المنتهى، وانه على العرش استوى، وما رأى
تأثير قدرة للورى، واستيقن بان الله هو اغنى واقتى، واضمك
وايكى، وانه هو امات واحيى، فحينئذ فنى عن نفسه وبربه
بقى، فصار شديد القوى، ما زاغ البصر وما طغى، لا يحزنه
الطامة الكبرى، وجوزى بالجزاء الاوتى، يوم ينذكر الانسان
ما سعى، وان له قربات وزلقى، اذا برزت الجحيم لمن يرى،
وفى ذلك فليتنافس المتقى، ويبذل جهده الفقى، والسلام على
من اتبع الهدى والتزم متابعة المصطفى، عليه وعلى آله
الصلوات العلى الى يوم الجزاء -

۵

۱۰

۱۵

و در مکتوب صدور سیزدهم از مکتوبات جلد اول که بنام حضرت مخدوم زاده عالی قدر جامع علوم ظاهری
و باطنی خواجہ محمد نقشبند قدس سرہ در تاویل کریمہ اللہ نور السموات والارض - آلیہ بزنگاشہ
اندبہ تمام ایرادی نماید :

۲۰

بسم الله الرحمن الرحيم ورد فی الحدیث "اَوَّلُ مَا خَلَقَ اللهُ نُورِي"
اَوَّلُ چیزِی که حق سبحانہ بیا فرید نور محمدی بود علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام
والتحیة و سایر مخلوقات را از علویات و سفلیات ازاں نور پیدا آورد حق تعالی
گویا خود را با آن (۱، ۰) نور می شاید آن جا که می فرماید الله نور السموات والارض

فتح

ای ز نور السموات والارض حق سبحانه خداوند آن نور است که آسمانها و زمینها را
وما فیها بآن نور پیدا گشته است مثل نُورِهِ صفت نوری که منسوب است
باو تعالی و آن نور گوئیا کنایت از تعین اول و حقیقت محمدی است علی صاحبها
الصلوة والسلام والتحية، مشکوة فیها مصباح، همچو چراغی است در طاقچه
و دخول کاف تشبیه بر مشکوة بنا بر اشتغال مشکوة است بر مصلح و مشکوة بدن
عنصری آن سرور را علیه الصلوة والسلام باید تصور نمود المصباح فی زجاجة
آن چراغ افروخته در قندیل است از آبگینه و آن قندیل گویا باطن مبارک آن خلاصه
موجودات است علیه و علی آله الصلوة والسلام که آن نور از راه باطن او
علیه الصلوة والسلام تعلق به بدن عنصری گرفته است و باطن یا قلب او است
علیه الصلوة والسلام یا بیئت و جدائی او که از ترکیب اجزائی عشره عالم خلق و عالم
امر بحصول پیوسته است یا گوئیم نهاجه کنایت از تعین وجودی است که تعین ثانی است
چه تعین اول که تعین حسی است نسبت با فوق محفوظست به تعین وجودی و تواند بود که
زجاجة کنایه از تعین علمی باشد که علم را باو صلی الله علیه وسلم خصوصیتی است که صفت
دیگر را نیست و به محبوبیت او علیه و علی آله الصلوة والسلام این صفت را سریست
که دیگری محرم آن نه، لهذا محبوب ترین صفات نزد او تعالی بطور حضرت ایشان ما
قدنا الله سبحانه بسر الاقدس این صفت است و یحتمل که زجاجة تعین وجودی بود و
مشکوة تعین علمی باشد با جمله الزجاجة آن آبگینه بهر معنی که باشد از کمال صفاء و
نضارت کأنها کؤکبٌ درّی گویا ستاره ایست در خشان، باید دانست که
تعین اول و حقیقت محمدی نزد حضرت ایشان ما تعین حسی است اول چیزی که از
مرتبه اطلاق و از گنج مکنون به عرصه ظهور آمد و تعین گشت حب است که مبداء اعتبار
وجود است چنانچه حدیث قدسی کنت کنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف فخلقت
(۱۷۱) الخلق لا عرف، دلالتی بر آن دارد این تعین حسی که نشأ محبوبیت ذاتیه
آن سرور است علیه و علی آله الصلوة والسلام مرکز دائره است محیط آن خلقت
است که حقیقت ابراهیمی است علی نبینا علیه الصلوة والسلام حسن مرکز به حسن ملاحضت به مناسبت

۱۷ در متن مکتوبات معصومیه (۱۱۳/۲۶۱) "به عرّه وجود" است.

دارد و حسن محیط به حسن صباحت می ماند صباحت حسن تفصیلی است که در معرض بیان
آید، چنانچه در عالم مجاز تعبیر از آن بر شاققت قد و صباحت خد و لطافت چشم و ابرو و
امثال آن نمایند و ملاحظت حسن است معنوی و آیتی است ذوقی که از حیطه تعبیر بیرون
است و درای رشاققت و لطافت مذکور است که تعبیر از آن بآن حسن می نمایند
خوش گفت ۵

آن دارد آن نگار که آنست هر چه هست
آن را طلب کنید حریفان که آن کجا است

و این مرکز و محیط یک تعین است که مسمی با شرف و اسبق اجزائی اوست که
مرکز است یعنی حب و تعین ثانی تعین وجودیست چه حب است که سبب وجود و یکجا
گشته است و تعین علمی دون تعین وجودی است و حقه ایست از حصص آن لیکن
اجمع حصص است چنانچه تحقیق آن در جای دیگر ثبت یافته است.

بر سر اصل سخن رویم که آن مصباح افروخته که در آگینه است یَوْقَدُ افروخته
می شود و از دیار نور آن نموده می آید مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ ذَيْتُونَةٍ از درخت
بارکت بسیار نفع که درخت زیتون است که در زمین مقدس شام رسته است این
شجره مبارکه گویا کنایه از حقیقت خلعت حضرت ابراهیم است علی نبینا و علیه
الصلوة والسلام و چون آنحضرت شجره انبیاء است و در قرآن مجید در حق او وارد
گشته وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى اسْحَقَ بِنَا بَرَأَنَ به شجره مبارکه از روی تعبیر میتوان
نمود و مناسبست زیتون باد آنست که نسبت زیتون زمین شام است و نیز درخت
بارک است چنانچه منقول است که هفتاد و پنجم علیهم السلام بروی دُعائی برکت
کرده که یکی از آنها حضرت خلیل است علیه السلام و نیز آورده اند که زیتون اول
درخت است که بعد طوفان رسته است و آنحضرت هم ادلی العزم است که بعد از
طوفان بر منته ظهور آمده و چون حقیقت خلعت برتر از طبقات زمین و آسمان است
لَا شَرْقِيَّةٌ وَلَا غَرْبِيَّةٌ آن را فرموده يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَلَوْ لَمْ
تَمْسَسْهُ نَارٌ - نزدیک است که روغن آن درخت روشنی دهد به نفس نفیس خود

۱۰
۱۵
۲۰
۱۰ در متن مکتوبات معصومیه (۱/۱۱۳/۲۶۲) "به نفس خود" است

اگرچه نه رسیده باشد بوی آتش یعنی (۱۴۲) حقیقت خلعت در درخشندگی و هدایت به مثابه ایست که بی آنکه آتش محبت از وی اشتعال یابد روشنائی بخش است و صباحت آن بی مزج ملاححت راه بر مطلوب است و چون ولایت ابراهیمی با ولایت محمدی علیهما الصلوٰۃ والسلام جمع گردد و نائره محبت از خلعت افروخته شود و صباحت این ولایت با ملاححت آن ولایت اقتران یابد و کمالات محیط در مرکز روی نماید نور علی نور نور بر نور افزاید و نور صباحت با نور ملاححت یک جا آید و نور ابراهیمی با نور محمدی جمع شود علیهما الصلوٰۃ والسلام و ملاححت با صباحت منبغ گردد و

پدر نور و پسر نوری ست مشهور ازین جا فهم کن نور علی نور

ازین اجتماع نورین و اقتران سعیدین مقام محبوبیت محمدی صلی الله تعالی علیه و علی آله وسلم به درجه علیا رسد و معامله از دو طوق عبودیت بیک طوق آید و مقصود از امر باتباع ملت ابراهیم علیه السلام بروجه کمال به ظهور رسد و دعای کما صلیت با جابت تام پیوند و این کمال در حق او علیه و علی و آله الصلوٰۃ والسلام بروجه کمال به حصول پیوست و مدعو مستجاب شد الحمد لله سبحانه علی ذلک و علی جمیع نعمائه حمد اکثیرا کثیرا بعد از حصول این معامله توجیهی که خود به حال این و پس ماندگان داشت کمتر گشته است و فردی را از افراد امت بحر است آنها گماشته و خود در خلوت خانه خاص با محبوب خلوت داشته علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام و التسلیمات والبرکات والتحیات و تفصیل بعضی امور که درین جا با جمال ذکر یافته است از مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان ما باید طلب نمود والسلام -

در مکتوب هفتاد و ششم از جلد اول که به مرزا امان الله برهان پوری در تاویل سورۃ اخلاص بزرنگاشته اند به تمام ایرادی نماید :

فتح بسم الله الرحمن الرحیم محمد و نصلی علی رسولہ الکریم - مصرع

از هر چه میرود سخن دوست خوشتر است

له د-م "نبیه الکریم" مکتوبات معصومیه (۱۹۳/۴۶/۱) رسولہ الکریم

قال عز من قائل قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ کلمه هُوَ گویا اشارت به غیب
 هویت و اطلاق ذات ست تعالیٰ عن الشیون والاعتبارات حتی عن
 قید الاطلاق والله عبارت (۱۴۳) از قابلیت اولی و وحدت ذاتیه است که
 قابلیت ذات ست تعالیٰ مراعتبار تجرد و اتصاف را به جمع اوصاف کمال و احد
 کنایه از احدیت مجرده است که مقید است به تجرید از صفات و اعتبارات الله الصمد
 اشارت است به وحدت که مرتبه اتصاف است باوصاف کمال از صفات افعال و
 سایر صفات ثبوتیه و شیون و اعتبارات ذاتیه چه مقام صمدیت را این اتصاف ناگزیر
 است لهذا بجای هو الصمد الله الصمد آمد که قابلیت این اتصاف را این مرتبه
 راست و در مرتبه که تعبیر از انا هو واقع است این قابلیت اصلاً ملحوظ نیست
 بی توسط برزخیت کبری که مقام لاحق است لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
 كُفُوًا أَحَدٌ اشارت به صفات سلبیه و تنزیهات و تقدیسات ذاتیه است
 مما لم يعلم تفصیلها و کذا تفصیل الشیون الشیوتیه الا الله
 الواحد القهار -

پس این سوره علیه با وجود قصر و قلت الفاظ جامع مراتب و جوب است و
 حاوی اسرار و معارف الهیه و لفظ مبارک الله الصمد چنانچه مستمع شیون و کمالات
 مرتبه و جوب است، ایمائی به مراتب کونی و تعینات امکانی نیز دارد چه صمدیت مستدعی
 احتیاج است پس این سوره مبارکه متبرکه که به طریق اجمال جامع جمیع مراتب و جوبی و
 امکانی آمد و هیچ کمالی نماند که این سوره انبای ازاں نداد قاری آن را باید که سرسری
 بر آن نه گزرد و از معانی و اسرار آن بی خبر نه بود و از ملاحظه صفات کمال و مشاهد
 جمال لازوال بی بهره نه رود و از استخلق به اخلاق کمال و تحقق باوصاف جمال خلی فرگیرد
 و بهویت ذات تعالیٰ ایقانی حاصل نماید و از مرتبه اجمال و تفصیل به قدر استعداد بهره مند
 گردد و از ملاحظه صمدیت آنحضرت جلّت عظمت احتیاج ذاتی و فقر جلی خود مطالبه
 نماید و اوصاف خیر و کمال را به تمام منسوب و مخصوص باوداند تعالیٰ و از انانیت اماره
 به کلیت و اهدای زمان آنچه مقصود از خلقت او بود به حصول انجامد و نعمت در حق
 او تمام شود و از صفات تنزیه و تقدیس که خاتمه سوره بدانت -

بداند که سالک هر چند در معارج عروج (۱۷۴) صعود نماید و قرب پیدا کند و
 فناء بقا مشرف گردد همه وقت دوتی و بیگانگی نقد وقت دارد و هیچ گونه مجانست و
 اتحاد با آنحضرت پیدا نکند و مشارکتی در ذات و صفات او حاصل نه نماید که بسند همیشه
 بطریق بندگی مطوق است داد سبحانه همواره به تشریه و تقدیس خویش موصوف مالمالتراپ
 و رب الارباب بعضی از وقائع و کشف و احوال از خود و از بعضی یاران خود نقلی نموده
 بودند اصیل و پسندیده است ^{مطالعه آن} حضرت فردان بخشید، الله تعالی ابواب فتوح و ترقیات
 را همواره مفتوح دارد بالنون والصاد.

در مکتوب بنقاد و نهم از جلد اول که بنام حقیقت آگاهه خواجه محمد حنیف کابلی در تحقیق
 مقام بندگی با ذکر و مورد اسرار سورۃ قل اعوذ برب الناس صدور یافته به تمام ایرادی نماید؛
 بسم الله الرحمن الرحیم حقیقت بندگی و ملاوت طاعات و قتی به حصول انجامد که قبله
 توجه جز بارگاه صمدیت نه بود و مرجع حقیقی در همه امور غیر ادبجانه نه باشد و از تدبیر هوایی
 نفسانی گذشته تفویض امور به جناب قدس لم یزل دلائل ازال نماید و پشت اعتماد را بر
 امور فانی و هلاک نه نهد که نتیجه آن جز بعد و حرمان از مطلب اعلی نیست، ای برادر
 علت رجوع در کون باحدی و سبب اعتماد بر موجودی یا آنست که مربی است و تربیت
 صوری یا معنوی باد و البسته است و به حکم کریمه ^{قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ} مربی حقیقی
 جناب قدس اوست تعالی و تقدس و تربیت ظاهری و باطن حقیقتاً مربوط باد وسط سبحانه
 در رجوع و تواضع بر وفق شریعت نغرا به پیر و استاد و مادر و پدر و من یحذو
 حذوهم که در عالم بحکم الهی جل شانہ مربیانند چون با مرحق است تعالی فی الحقیقه تواضع
 در رجوع بآنها باین عنوان تواضع در رجوع با دست و یا سلطنت و بادشاهت است
 و سلطنت و بادشاهت هم به موجب کریمه ^{صَلِّ عَلَى النَّاسِ} مراد راست جل سلطانه
 و یا معبودیت و الوهیت است که بحکم عقل و عرف رجوع در کون و اعتماد و تواضع و
 خضوع باله و معبود مستحسن بلکه واجب و ناگزیر است و معبودیت و الوهیت نیز به
 مقتضای کریمه ^{إِلَهُ النَّاسِ} به جناب مقدس (۱۷۵) بی چون حقیقی مسلم است نفس
 انسانی و وسوسه شیطانی که حق سبحانه امر باستعاذه از شر او در کریمه ^{مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ}
^{الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ} می فرماید

دشمنان در کمین اندمی نخواهند که ازین مری و معبود تحقیقی و بادشاه تحقیقی بنده را محبوب سازند و با سویی او گرفتار گردانند و به شرک جلی و خفی دلالت می نمایند از شر این قسم تعین استعاذه ناگزیر است همواره مستغنی باید بود و اوصاف ثلثه را که درین سوره مبارکه مذکور است بوجه کمال منحصر در آن جناب مقدس تصور باید نمود تا از شر دشمن ایمن شود و همیشه به بارگاه قدس یا بدربنا اتنا من لدنک رحمة و هت لنا من امرنا رشد ا-

۵

در مکتوب پنجاه و دوم از جلد اول به جناب ارشاد مآب میر محمد نعمان قدس سره به زبان فصیح عربی در تائیل کریمه یَٰ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ مَعَ تَاوِيلِ کَرِيمِهِ الَّتِي تَلَّهَا اِیْنَ مَكْتُوبٌ بِحَسَبِ الْاِتِّفَاقِ بِاتِّمَامِ نَزْرِیْدِهِ، اما هر قدر که در آن جلد مندرج است ایرادی نماید :

۱۰

فتح حَقَّقْنَا اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَ اِیَّاكُمْ بِکَمَالِ الْاِنْقِطَاعِ وَالتَّخْلِی عَمَّا سِوَاهُ سُبْحَانَهُ بِحِیْثُ لَا یَبْقٰی عَنْهُ فِی عَیْنِ الْبَاطِنِ عَیْنٌ وَلَا اَشْرَ لِحَصْلِ التَّحْتِیْلِ الْتَامِ الْمَشَارِ اِلَیْهِ فِی قَوْلِهِ تَعَالٰی وَتَبْتَئِلُ اِلَیْهِ تَبْتِیْلًا اِلَی التَّحْتِیْلِ کَامِلًا عَنْ نَفْسِکَ وَ عَنْ سَائِرِ لَطَائِفِکَ الْمُتَعَلِّقِ بِالْخَلْقِ وَ الْاَمْرِ وَ عَنْ الْکَمَالَاتِ الْوُجُودِیَّةِ الرَّاجِعَةِ اِلَیْهَا وَ حَقِیْقَةِ التَّقْوٰی اِنْ مَا هُوَ هَذَا التَّحْتِیْلِ وَ الْاِنْقِطَاعِ وَ کَانَ قَوْلُهُ تَعَالٰی یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ اِیْمًا اِلَی مَا ذَکَرْنَا اِی الَّذِیْنَ اٰمَنُوا صُورَةً اِنْقِطَعُوا عَمَّا سِوَاهُ وَ تَخَلَّوْا اِلَیْهِ سُبْحَانَهُ وَ اِنْخَلَعُوا عَنْ الْعَوَائِقِ وَ التَّقْمِیْدَاتِ مُتَوَجِّهَیْنَ اِلَی حَضْرَةِ الْاِطْلَاقِ حَقِّ الْاِنْقِطَاعِ وَ الْاِنْخِلَاعِ بِحِیْثُ لَا یَبْقٰی عَنْ ذَوَاتِکُمْ وَ کَمَا لَا تَکُمُ الرَّاجِعَةُ اِلَیْکُمْ اَشْرَ وَ یَسْرِی فَنَاءُکُمْ فِی لَطَائِفِ الْخَلْقِ وَ الْاَمْرِ کُلِّهَا وَلَا تَمُوتُنَّ بِالْمَوْتِ الَّذِی هُوَ قَبْلَ الْمَوْتِ الْاَوَّلِ اِلَّا وَ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ اِیْ مُشْرِفُونَ بِالْاِسْلَامِ الْحَقِیْقِی دَائِمًا فِی جَمِیعِ الْاَحْوَالِ لِدَلَالَةِ الْاِسْمِیَّةِ (۱۴۶) عَلٰی الدَّوَامِ وَ الْاِسْتِمْرَارِ فَکَانَ فِی الْکَرِیْمِ حِثُّ

۱۵

۲۰

- على دوام الموت والفناء ليكون الاسلام والبقاء المترتب عليه
 دائماً بخلاف صاحب التجلى اليرقى خانه لم يمت موقداً ثم ليصير
 هذا التجلى ايضاً في حقه سرمد او ينبغي ان يعلم ان التجلى اليرقى
 ليس من التجلى الذاتى الصرف فى شئ وانما هو تجلى ذاتى مع
 ملاحظة شان الذى هو سريع الاستتار والذات اذا استتار له
 ۵ واعتصموا بحبل الله جميعاً اى بالحقيقة الجامعة الكلية المعتبرة
 بالحقيقة المحمدية ليصير الاعتصام بهذا الجبل ذريعة الى
 الوصول بحضرة الاطلاق ولا تفرقوا بتفرق الاسماء والاعيان
 الجزئية فان الاسماء الجزئية والطرق المتفرقة ما لم تنته الى
 حضرة الاجمال لم تصل الى حضرة الطلاق واذكروا نعمة الله
 ۱۰ عليكم بعد ان جمعكم فى الحقيقة الجامعة اذ كنتم اعداءً بتفرق
 الاسماء اذ مقتضى بعضها يعارض مقتضى البعض الآخر
 فآلف بين قلوبكم بان جمعكم فى حقيقة واحدة جامعة وجعلكم
 على قلب واحد قلب محمد رسول الله صلى الله تعالى عليه وآله وسلم
 فاصبحتم بنعمته اخواناً متولين من حقيقة واحدة اخذين
 ۱۵ منه الفيوض كما ياخذ الاخوان من الام -

در مکتوب یازدهم که به قلیج اللہ در جواب اسولہ او کہ نموده چون مشتمل بر فوائد بسیار و

تفسیر آیات و شرح احادیث است به تمام ایرادی نماید :

- بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على
 سيد المرسلين وآله اجمعين ، صحيفة شريفة كه متضمن اسوله واشعاره دلکش بود مشرف
 ۲۰ گردانید باندازه فهم قاصر در حل هر کدام چیزى نوشته آند والله سبحانه الموفق للسداد -
 حاصل سوال اول آنکه مقتضای سبقت رحمتی غضبی آنست که اهل رحمت
 بیش از اهل غضب بوند و حالانکه معاملہ بر عکس است چه عصاة انس و جن بیش از صلحاء
 اینها اند و اهل تکلیف همین دو نوع اند پس سبقت رحمت چگونه راست آید و چه اثر
 بر آن مترتب شود -

جواب ، در دنیا رحمت خداوندی جل سلطان شامل حال مومن و کافرست
 کریم و رحمتی و سبقت (۱۷۷) کُلَّ شَيْءٍ دال بر آنست و فردای قیامت رحمت
 مخصوص به مؤمنان باشد و کافران از آن محروم بودند کریم فَا كُتِبَ عَلَيْهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ
 وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ الْآيَةُ شَاهِدَانِ است و سبقت رحمت بر غضب در دنیا همه را
 شامل است و در آخرت همه مخصوص اهل ایمان است - جماعه از مومنان که بکسر معاصی
 مستحق غضب شده اند از کمال رافت و رحمت آنها را خواهند بخشید و به بهشت خواهند
 برد و در ماده آنها رحمت خواهد سبقت کرد بر غضب ، اگر سبقت رحمت بر غضب نباشد
 امثال ماگنا هنگام را در دنیا و آخرت امید استگاری نبود از سبقت رحمت است
 که باین بارگناه بر روی زمین می گزرد و دلاک نمی شویم و با انواع نعم متنعم ایم و خدا
 امیدوار نجائیم و اگر سبقت رحمت بر غضب باعتبار عدم حرمان و منفوبان بگیریم
 چنانکه ذهن سائل بآن رفته هم درست می شود چه اهل رحمت اهل طاعت اند از انس
 و جن و تمام فرشتگان و اهل غضب کفار انس و جن و شک نیست که عدد ملائکه بچندین
 اضعاف زیاده است از مجموع عدد انس و جن و اهل رحمت را مخصوص به اهل طاعت
 از انس و جن نمودن و ملائکه کرام را از انس بر آوردن معنی ندارد که همه مامور بامر الهی اند
 تعالی و اهل طاعت اند لَا يَفْعَلُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا
 يُؤْمَرُونَ - و هر که مامور امر الهی است تعالی از اهل تکلیف است و اهل تکلیف
 را باین معنی قرار دادن که در افراد مطیع و عاصی باشد ممنوع است و بر تقدیر تسلیم حصر
 اهل تکلیف درین دو نوع غیر مسلم است ظاهراً حق تعالی را بندها باشد از اجناس
 مختلفه و رای انس و جن که متضمن مطیع و عاصی بوند و باز از عمل خود منبذ و شاب
 باشد چنانچه در اخبار آمده است و زیادتی عدد اهل رحمت باندازه آنها باشد و مَا
 يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

حاصل سوال و دیم آنکه روز قیامت پنجاه هزار سال خواهد بود تا آن روز تمام نشود
 هیچ یکی از انبیاء علیهم الصلوٰة و نه از غیر ایشان به بهشت نخواهند رفت حساب عمل قلیل
 دنیاوی را در مدت پنجاه هزار سال گرفتن خصوص مؤمنان را از عدالت بسمی نماید -
 جواب آنکه حساب در مدت قلیل خواهد شد قال فی البدور السافرة

- ان فصل القضاء في ذلك اليوم في قدر ساعة - ويروى انه عليه السلام سئل عن محاسبة الخلق فقال كما يرزقهم في غداة واحدة كذلك يحاسبهم في ساعة واحدة - وفي تفسير قاضي بضاوي في تفسير قوله تعالى وَهُوَ اسْرَعُ الْحَاسِبِينَ يحاسب الخلائق في مقدار حلب شاة لا يشغله حساب عن حساب واین همه ۵ طول روز قیامت از راه غمت و بزرگی و جاه و جلال و استغنائی حضرت مالک يوم الدين مست بر در بزرگان انتظار ناگزیر است انتظار باندازه استغنا و جاه و جلال است مانند شدت و عذاب آن روز که خاص بکفره و فسقه است قال الله تعالى وَكَانَ يَوْمَئِذٍ عَلَى الْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ - مقربان از انبیاء علیهم الصلوات و البركات و اولیاء و سایر اهل طاعت و تقوی در آن روز از ان شدت و عذاب ۱۰ این باشد لا یحزنهم الفزع الاكبر وَ تَتَلَقَّهُمُ الْمَلَائِكَةُ بعضی از آنها در سایه عرش بوند و بعضی از آنها در منابر نور بوند و بعضی بر کرسیها و بعضی بر کثیب مسک و بعضی در مساجد با جمله درجا های آراسته در لذت قرب متلذذ بوند و باید ها از اطعمه جنت و ابریهها از اشراف بهشت بایشان رسد و مردم در شدت باشند و بعضی در بهشت روند و باز بعصاات بیایند و بعضی را آن روز بآن شدت و درازی مقدار ۱۵ وقت نماز فرض کوتاه گردد، هر چند بابل طاعت نیز در آن روز رواست که زمانی بیاید که هولناک گردند اما هول پیوسته و عذاب و سختی دائم نصیب اهل طغیان است معامله ابرار جداست هر جا که باشند در عرصاات یا در برزخ یا در بهشت در مراتب قربند هر بلای که هست بر جان اهل عصیان است - و آنچه نوشته اند (۱۷۹) که تا آن روز تمام زینج کس از بنی آدم نه از انبیاء علیهم الصلوات و البركات و نه از غیر ایشان بحجت نرود و عجب است از کجا نوشته اند، آنچه از ظاهر قرآن و احادیث مفهوم می شود خلاف آنست اما القرآن فقوله تعالى اَنَّ اصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ - وقوله تعالى اصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا و احْسَنُ مَقِيلًا قاضی بضاوی در تفسیر این کریم می نویسد و یروی انه یفرغ من الحساب فی ذلك اليوم فیقل اهل الجنة فی الجنة و اهل النار فی النار -

واحادیث دریں باب بسیار است بعضی از آنها ایراد می نماید در بدور السافره می
 آرد و انخرج ابن المبارک والطبرانی وابن حبان عن ابن عمر عن النبی صلی الله
 علیه وسلم قال تجمعون يوم القيمة فيقال اين فقراء هذه الاممة
 فيقومون فيقال لهم ماذا عملتم فيقولون ربنا ابتلينا فصرنا و
 ولت الامور والسلطان غيرنا فيقول الله صدقتم فيدخلون الجنة
 قبل الناس بن من ويبقى شدة الحساب على ذوى الاموال والسلطان
 قالوا فاین المؤمنون يومئذ قال يوضع لهم منابر من نور يظل
 عليهم بالغمام ويكون ذلك يوم اقصر على المؤمنين من ساعة من
 نهار الضیافة و آخره ابن جریر عن سعید الصواف قال بلغنی ان يوم
 القيمة يقصر على المؤمنين حتى يكون كما بین العصر الى الغروب انهم
 ليقبلون فی ریاض الجنة حتى يفرغ الناس من الحساب فذلك قوله
 تعالى اصحاب الجنة يومئذ خیر مستقراً واحسن مقيلاً
 وتقدير پنجاه هزار سال می تواند که باعتبار شدت باشد بکافران - قال القاضي
 بیضاوی فی تفسیر قوله تعالى فی يوم کان مقداره خمسين ألف سنة
 واستطالته اما للشدة على الكفار او لكثرة ما فيه من الحالات
 والمحاسبات اولانه على الحقيقة كذلك وفي تفسیر الكواشی كان
 مقداره على الكافرين لشدة خمسين الف سنة وهو على المؤمن
 كصلوة مكتوبة (۱۸۰) وفيه ایضاً فی تفسیر قوله تعالى فی يوم کان
 مقداره ألف سنة ممّا تقدّم وان او المعنى يرجع امر الخلاق و
 تدبیرهم الیه فی يوم القيمة ومقداره الف سنة فمعنى خمسين الف
 سنة على هذا انه يشتد على الكافر حتى يكون خمسين الف سنة فی
 الطول ويسهل على المؤمنين حتى يكون كقدر صلوة مكتوبة فی
 البدور السافرة اخرج احمد وابو یعلی وابن حبان والبیهقی بسند
 حسن عن ابی سعید قال انه سئل رسول الله صلی الله تعالى علیه و
 آله وصحبه وسلم عن يوم کان مقداره خمسين الف سنة ما اطول

۵

۱۰

۱۵

۲۰

هذا اليوم فقال والذي نفسي بيده انه ليخفف على المؤمن حتى يكون
اهون من الصلوة المكتوبة يصلوها في الدنيا وفي رواية على المؤمنين
كمقدار ما بين الظهر والعصر و بر تقدیر تسلیم گوئیم که نسبت بحق تعالی هیچ چیز
خلاف عدالت و ظلم نیست اگر همه را بدوزخ فرستد هیچ ظلم نباشد که این تصرف در
ملک و ملک خود است در ملک دیگر تصرف بی اذن او کردن ظلم است و هو
سبحانه مالك على الاطلاق يتصرف في ملكه كيف يشاء لا يسئل عمّا
يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ - ۵

حاصل سوال سویم آنکه بمقتضای حدیث نفس جف القلم بما هو كائن باید
که حق تعالی مجبور تقدیر خود بود پس کار تعطیل کشد و نیز کُلَّ یَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ وَ
يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَ يُثَبِّتُ بِهِ چیه معنی باشد، بدانند که حق تعالی در ازل تقدیر فرموده
۱۰ که بارادت و اختیار خود در اوقات مختلفه چنین و چنان خواهیم کرد و بر طبق تقدیر ازلی
حق تعالی همیشه با اختیار خود در کار است و تعطیل نیست و هیچ جبر نه این تقدیر ازلی که
با اختیار خواهیم کرد و مؤید اختیار است نه منافی آن و کتاب محو و اثبات لوح محفوظ است
و محو و اثبات آن نیز در ازل مقدار است و قلم خشک شده و آنچه نوشته اند و عِنْدَهُ
عِلْمُ الْكِتَابِ بنای اعتراض بر آن نمودن خطا است در قرآن مجید و عِنْدَهُ أُمُّ
۱۵ الْكِتَابِ است، یا آنکه گوئیم که جف القلم نسبت بهماست که در قید زمان مقیدیم و
حق تعالی که زمان بروی جاری نیست ماضی و مستقبل و ازل و ابد نزد او تعالی آن واحد
است پس تقدیر و خلق در یک آن واقع است تقدم و تاخر در (۱۸۱) آنحضرت
گنجایش ندارد.

حاصل سوال چهارم آنکه سید عالم علیه و علی آله الصلوة والسلام با وجود حصول
۲۰ مقام محبوبیت چرا آرزوی مقام حیرت کرده اند فرموده رب زدنی تحیرافیک -
بدانند که حیرت کنایت از معرفت است اعرفهم بالله اشد هم تحیرافیه
پس سوال زیادتی تحیر سوال زیادتی معرفت است که معرفت را پایانی نیست مجبان و
مجبوبان همه طالب زیادتی معرفت اند، یا آنکه گوئیم که بر تقدیر تسلیم که حق معرفت واقع
است و معرفت را پایانی هست می تواند که بعد این سوال بدرجۀ کمال از معرفت رسیده

باشد که فوق آن تصور نباشد یا این دعا برای تعلیم اُمت بود.

حاصل سوال پنجم، مخدوما مقتضای کمال محبت رفع اثنینیت است میان
محب و محبوب و انخلاص تمام از بشریت و امکان و احکام آنها چه هر قدر را از امکان و
بشریت در ممکن باقی است همانقدر حجاب مطلوب است و انخلاص در رفع اثنینیت
ممکن ز چنانچه شیخ عطار فرموده بیت

۵

نی بینی که شاهی چو پیمبر نبرد او فسد کل تو سنج کم بر
بنابر آن امر فرموده باشد یا لیت رب محمد لم یخلق محمداً و نیز فرموده
لا احدى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك چه هر قدر که امکان از
ممکن باقی است از ثناء واجب لذاته کما هو معجز دارد و چون معرفت خانی المعروف
ست پس حق معرفت حاصل نیاید چه کمال فنا بر رفع اثنینیت است که مستلزم وجوب
ذاتی ست لا جرم ما عرفناك حق معرفتك دارد گذشته، یا آنکه گوئیم در ثبوت
این حدیث از سرور کائنات علیه وآله الصلوات والتسلیمات سخن است و کلینی
یا حمید را هنگام درود وارد قومی است که این وجود طاقت برداشت آن ندارد و در آن
وقت خود را با مورد دیگر میخواست که مشغول دارد تا ازان بار ساعتی تخفیف یابد و بیک دُفک
نکشند مولوی گوید بیت

۱۵

این تکلفهای من در شعر من کلینی یا حمیری من ست
منقول ست که عبد الله اصطخری (۱۸۲) همراه سگبانان برای تماشا بصحرای رفت تا
ساعتی از بار وجود آسایش یابد.
حاصل سوال ششم آنکه طعام بر دعایت میت روز سوم یا دهم و گل دادن
روز سوم از کجاست.

۲

مخدوما طعام دادن شد تعالی بے رسم و ریا و ثواب آزا میت گذرانیدن بسیار
نوب است و عبادت بزرگ اما تعیین وقت را اصل معتمد علیہ ظاهری شود و روز سوم
گل دادن در مردان بدعت است آری در زنان خوشبوی آوردن روز سوم آمده است
برای رفع سوگ که غیر از منکوحه را از اهل قرابت زیاده از سه روز سوگ داشتن مشروع
نیست پس روز سوم خوشبوی بیازند تا زنان دیگر غیر از منکوحه میت از سوگ برآیند.

حاصل سوال هفتم از شیخ زاده ها که بارش بجای پدر می نشینند و مردم را مرید می گیرند
پرسیده بودند -

مخدوم مادر جانشینی پدر مقتدی وراثت معنوی می باید که منوط بولادت معنوی است
که عبارتست از تحقق بحالات پدر ولادت صوری را نتیجه وراثت صوری است که
اخذ مال و متاع پدرست نه وراثت معنوی که ارشاد و تکمیل باشد پس بجز ولادت
صوری در وراثت معنوی دخل نمودن خطرست از پیری و مریدی رسمی کاری نمی کشاید
و آنچه از طفل سوال کرده بودند اگر کاملی بتفرس در یابد که ازین طفل بعد بلوغ انتظام این
معامله خواهد شد و بوراثت معنوی خواهد رسید با و بیعت بکناند و او را جانشین خود سازد
گنجائش دارد السلام علیکم -

در مکتوب سی ام از همان جلد مبارک که به سیادت پناه میرک شیخ در اسرار کریمه صاعندکم
ینفد و ما عند الله باقی تحریر فرموده اند به تمام ایرادی نماید :
فتح الله تعالی ذات بركات را شمول الطاف خویش داشته به جذبات و واردات معنویه سر بلند
وارادیه مصرع

از هر چه می رود سخن دوست خوشتر است

قال الله تعالی ما عندکم ینفد و ما عند الله باقی این کریمه مبارک جامع مراتب قرب
است و حاصل نسخه سیر و سلوک (۱۸۳) اهل الله عموم کلمه ما که در آغاز کریمه است محتوی
ست بر جمیع مراتب نفی تحقق بر موز این کریمه نام و نشان ماسوار را بر میدارد و به فنای اتم
می رساند که رکن اعظم ولایت است و ما عند الله باقی مستجمع مراتب اثبات است
و رمزی از بقا که مترتب بر فنا است در رکن دوم ولایت است و تفاوت در مراتب
ولایت باعتبار تفاوت اقدام سالکان است در حصول این دو رکن هر چند درین دو
رکن قدم را سخ داشته باشد در کمالات ولایت اتم بود هر کس از سالکان بقدر حوصله و
استعداد در تحصیل این دو کمال دست و پای می زند تا کمال صاحب دولت باشد که در
بحار اسرار این کریمه غواصی نموده بهره تمام از جواهر نفیسه این دو کمال حاصل نماید و مراتب
نفی را طی نموده از مراتب علیا اثبات نصیبی فرا گیرد
سعادتهاست اندر پرده غیب   نگه کن تا کار یزد در جیب

اللہ تعالیٰ امثال ماقرر اایمانی بایں معانی دہاد و شری از این مشرب عطا کند

بالنسی و آلہ الامجاد علیہ و علیہم الصلوٰت و التسلیمات و التحیات و البرکات۔

انتهت مکاتیبہ الشریفۃ الیٰی شتمل علیٰ تاویل الآیات و اسرارها

و ذکر الاحادیث و افوارها، اگرچہ در ذکر احادیث مکاتیب دیگر ہم بسیار اند اما جهت

اختصار بہ ہمیں مقدار کفایت رفت در مین تحریر حاضری از طلب علمان کثیر التقریر سوال نمود کہ بایں ہم

کثرت اذکار کہ این کتاب مشتمل بر آنہاست و رعایت اختصار معنی ندارد و لفظ اختصار منحصر

بر سائل است کہ بعد از این کتاب بعد اتمامی فصول و ابواب کہ بشارت

مفتاح و کنز ازاں می رود کم از چہل جزو رسابہ نظر نمی در آید بلکہ اگر بران زیادتی نماید گنجایش

دارد، مزید حیات با دفع موانع و آفات و توفیق ترقیم مقامات از و سبحانہ طلب باید نمود جواب

عزیز کمتر تمیز من سلامت اختصار ہرچہ بہ موافق آنست اگر قصور بہمت شایقان (۱۸۴) کثیر العقید

لمحوظ نظر نہ باشد ہر کدام از مضامین ماضیہ بہ چہل جزوی کشید و معاملہ بایں جانبی انجامید بلکہ ہنوز

بر مفتاح اول قلم بصدہ تازگی شوق می دودید و ایں بہ تجربہ در آمدہ است عزیز می از بزرگان بہ ہمیں

قسم مقامات تالیف فرمودہ اند و تفصیل بر ایں مقدمہ چنانچہ باید نمودہ اند و در زیادہ از سی سال

آن را بانجام رسانیدہ اند یا نہ وصال ایشان از ایں دار پر طلال روی دادہ با وجود کثرت محبان

جانفشانی و خواہان استماع مقامات حضرت ایشان و علیہ السلام اصلًا بآں التفات نمی نمایند

بلکہ عجب نیست کہ بعضی از بواہوسان بہ مضحکہ رسانند و کارخانہ خود را برباد دہند، ولیس هذا

الامن قصور الہمت و مقامات حضرات القدس و زبدۃ المقامات چون نسبت بآں اختصار

دارند در ہر مجلس اشتہار دارند تا کجا اظہار نماید و وقت شریف اعزہ عالی مقدار را تباہ کند

عمر بہ گذشت و حدیث درد ما آخر نہ شد

شب باختر شد کنوں کو تہ کنم افسانہ را

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاسْرَفْنَا فِيْ اَمْرِنَا وَثَبَّتْ اَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ۔

اللہم انی اسئلك فواتح الخیر و خواتمہ و جوامعہ و اولہ و اخرہ و ظاہرہ

و باطنہ و اسئلك الدرجات العلیٰ من الجنة، آمین و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ

محمد و آلہ و صحبہ و اتباعہ اجمعین و سلم و بارک۔

لہ م۔ اشارت

مفتاح پنجم

در بیان ملفوظات و تصرفات حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ و مایماثل هذا الباب .
 بسم الله الرحمن الرحيم، وکان حقاً علينا نصر المؤمنين اللهم صل وسلم على
 سيد الرسل و افضل الانبياء سيدنا و مولانا محمد و آله و صحبه و اتباعه الى
 يوم الجزاء و صل على جميع الانبياء و سائر الاولياء العلماء و الشهداء و الصالحين
 و الملائكة المقربين الى يوم الدين بر بالا بلندان عالم معانی و ورق خوانان و حی آسمانی و
 ساقیان نشه خوشگوار و شاہدان جلوہ نوبہار و سرخوشان بادہ وحدت و گرفتاران عالم کثرت و
 شارحان اسمای ربانی ما و لان آیات قرآنی و ناظران انوار لاریب و کاشفان اسرار پردہ غیب و
 دانشوران عالی فطرت و ساکنان دار الحکمت منتخبان نکتہ نجیب و مستمعان قصہ غریب و خواصان
 بحار ملت (۱۸۵) بیضا و رقاصان اسرار صیحت شیدا و طلعت افروزان محفل قیومی و بہجت
 سرشان مجلس معصومی نکہت پایان گلزار احمدی و خلوت گزینان اسرار سرمدی و متمتعان ذواکہ
 ریاضی و متحققان انوار سوادی و بیاضی و حاملان بار امانت و داصلان مرتبہ استقامت و مستفیضان
 قبلہ اصحاب کرامات و سترشدان قدوہ ارباب دلیات کہ از گوش سراپا ہوش بہ صد نعرہ
 خروش ہاشی و ہوگویان و باشتیاق مالا یطاق دست و پای گویان انتظار استماع اسرار گہر بار
 ملفوظات فرخندہ نکات تصرفات رفیع الدہجات دارند ظاہر و باہر است کہ تصرفات عظیمہ و
 ملفوظات فیمہ جناب امام صفائشان حضرت ایشان را رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ علم عمیق و عمل پُر تحقیق

۱ م - اکرم ۲ م - مؤالان ۳ م - "نکہت" ندارد
 ۴ م - حاملان ۵ م - ہاء

بر وفق شریعت غراء و ملت بیضا است و رسوخ کامل بر محبت شیوخ مقتداء و این هر سه بر درجه
 اکمل در ذات مقدس ایشان پیدا و هویدا کما عرفت فی المفتاحات الماضیة و باقی
 اقسام کرامات و انواع خرق عادات که به عالم فانیہ کہ مطلق در حیز اعتبار اولوالابصار نیست تعلق
 دارد بحق با مبطل در آن شریک است و مصیب با مخفی مختلط چه درین داری بدرستی باطل آمیخته
 است و خطا با صواب آویخته، شاه باز بلند پرواز آن است که بیش طاق همت را بلند داشته
 میان دو بازوی کتاب و سنت پرواز به عالم قدس نماید اگر اعتبار این نوع امور بدون تحقیق اسرار
 لازم الاستتار در آنحضرت جل و علای شود البته بر فرق ضلالت را ہی ازاں نمی کشود و جوگیه و بر اہم
 و فلا سفر را اصلاً شرکت در آن دست نمی داد چه آن قدر کثرت خوارق کہ ازیں فرق ضالہ ثلاثہ بہ
 ظہور پیوستہ کہ احصای از آنها تعذر تمام دارد ضابطہ آنکہ ریاضات شاقہ و مجاہدات شدیدہ در
 اظهار خوارق دخل کامل و نصیب دافراست اما اگر ہمیں ریاضات بہ متابعت انبیاء کرام علیہم السلام
 جمع می شد کبریت احمر می گشت و نوراً علی نور بہ ظہور پیوست، افلاطون بی خرد بآن فراستی کہ در خود
 می دانست چوں دعوت حضرت عیسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام باورید (۱۸۶) تصور ایشان
 طلبید، گفت نحن قوم مہدیون لاحاجۃ بنا الی من یہدینا زہی بی سعادت کی با وجود
 حصول یقین رسالت خود را ازاں مستغنی انگاشته مستحق عذاب ابدی گرداند نعوذ باللہ من
 غضب اللہ ۵

۵

۱۰

۱۵

ہر کجا روی بہ یہود نہ بود دیدن روی نبی سود نہ بود
 شنیدہ ام کہ روزی حضرت بلال رضی اللہ تعالیٰ عنہ از غایت فرحت و سرور رقصی بہ کمال حضور
 داشتند کہ بہ ناگاہ عبور حضرت رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ وسلم اتفاق می یابد
 استفسار ازاں سرور و حضور می فرمایند بہ عرض رسانید کہ از بہت آنکہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ رحمت
 را با اختیار خود گذاشت اگر بدست شما کہ رحمت عالمیان اند این اختیار می بود البتہ ابوطالب را
 گذاشتہ بہ مثل من آوارہ روی حبشی از کجای رسید، خوش گفت ۵
 حسن ز بصرہ بلال از حبش صہیب از روم
 ز خاک مکہ ابو جہل این چه بوالعجبی است

۲۰

۱۔ د۔ تحقیق ۲۔ م۔ "در حبشہ از کجای رسید"

مطلب سبب انکار افلاطون بی دولت از دعوت بر خود، هم صفاء و ظهور خوارق بوده که از ریاضات شاقه بهم رسانیده بود، سلطان وقت شیخ ابوسعید ابوالخیر را گفتند که فلاں کس در می رود گفت ز غنی و مگس در هوای برود فلاں کس بر روی آب می رود گفت سهل است مرغی و صعو^۱ه نیز بر آب می رود گفت فلاں کس در یک لحظه از شهر به شهری می رود گفت شیطان نیز در یک نفس از مشرق به مغرب می رود این چنین چیز را بس قیمت نیست مرو آن ست که با خلق در آمیزد وزن به خواهد و دلش یک لحظه از یاد حق جل و علا فارغ نه بود.

عبارتی از رساله معدن الجواهر در دیباچه معدن سوم در بیان تصرفات و کرامات و خرق عادات عالی حضرت ست قدسنا الله سبحانه نوشته ام چون مناسب است ایرادی نمایم و هو هذا : حضرت حق سبحانه و تعالی از حال کلیم خود علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام خبر داده است و لقد اتینا موسی تسع آیات بقیات پس اگر کرامات را در آن حضرت حل و علا اعتباری بود و خرق عادات را اعتماد را سخ داشتی انبیاء اولوالعزم بتوفیر کرامات و بسیار خرق عادات موصوف بودندی و حضرات اکابر نقشبندیہ قدس الله تعالی ارواح اهلها و اسرار موالیها از راه کمال متابعت حضرات انبیاء علیهم الصلوٰة والسلام کرامات را به پشت پا زده اند (۱۸۴) و خرق عادات را بانگشت شهادت دو نیم ساخته پیش طاق نظر شان بلند افتاده است شخصی از خدمت قطب المحققین وارث المرسلین حضرت خواجہ نقشبند قدس الله تعالی سره طلب کرامت نمود، فرمودند که کم کرامت است که باین بار گناه بر روی زمین می کردیم و هلاک نمی شویم بشنو بشنو کرامات و خرق عادات بر پنج قسم است، قسمی است که از حضرات انبیاء به ظهور آمده و آن را معجزه گویند اظهار آن واجب است زیرا که مراد از بعثت این بزرگواران علی اجمعهم عموماً و علی خاتمهم خصوصاً الصلوٰة و التسلیمات

۱ م - ز غنی ۲ د - صعو

۳ در نسخه "م" این طور است "که فلاں کس بر روی آب می رود گفت سهل است مرغی و صعو^۱ه نیز بر آب می رود گفت فلاں کس در هوای پر دگفت ز غنی و مگس در هوای پر دگفت فلاں کس در یک لحظه از شهر ..."

۴ م - باین همه بار ۵ د - مراد ۶ با دفر ۷ م - کرامات

۸ م - حضرت

دعوت خلق است۔ قسمی از اولیاء کرام علیہم الرضوان ظهور می کند و تشریف اولیست نسبت باظهارش مگر جماعتی که باظهار مأمور و ملهم باشند و آن اهل خدمات اند مثل قطبیت و غوثیت و امامت و غیره زیرا که اینها برای دعوت و ارشاد خلق مأمور اند و نظر عوام کالانعام مقصود بر خرق عادت است و این قسم خارق را که ازین اکابر جلوه گر می شود کرامت می خوانند ما که کرامت الاولیاء حق که قول علماء اهل حق است شکر الله تعالی سیرهم عبارت از آنست که لفظ کرامت احمر بر خاکی است که از اولیاء ظهور فرماید و این کرامت را تصرف نیز نامند، قسمی است از عامه مومنان ظهور می نماید و این نادر است و آن افراسست می انگارند حدیث شریف اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله شاہد این مدعاست۔ و قسمی است که از کفار نگون سار مثل جوگیه و براہم و فلاسفہ بہ ظهور می آید و آن را استدراج می دانند یضل به کثیراً و یهدی به کثیراً نشان حال آنست لان هذا من مكر الله تعالی واللہ خیر المکرین نص قاطع است و قسمی است که از سحرہ بطلہ بہ ظهور انجامد و آن را سحر گویند السحر حق والساحر کافر منجر حال اینها است۔ چون جمیع این مقدمات دانستی احوال می گویم کہ کرامات در ہر وقت از اولیاء است سر بر زده اند قلت او کثرت تفاوت آنست کہ آنانیکہ این طائفہ علیہ در وقت عروج بلند تر رفته و در وقتی نزول کمتر فرود آمده زیادہ تر خالق از آنها ظهور می آیند (۱۸۸) نسبت بہ جماعت کہ نزول بیشتر نموده اند و حال آنکہ معاملہ فضل برعکس است چہ ہر کہ بعد از عروج کامل نزول بسیار کردہ باشد افضل است از آن کہ نزول کمتر کردہ است زیرا کہ آنسور علیہ الصلوٰۃ والسلام چنانچہ در وقت عروج بلند تشریف بردہ اند نزول پایان تر فرود آمدہ اند و دعوت او شامل خلق دوامر است فان النبوة والرسالة مأخوذتان من انواره والولايات الثلاث من الصغرى والكبرى والعليا قطرات من بحاره والمقطعات القرآنية رموز من اسراره صلى الله تعالى عليه وعلى اله و انصاره۔

۵

۱۰

۱۵

۲۰

بر سر اصل سخن رویم که بعضی از اولیاء اللہ از ان قبیل اند که از آنها خوارق
به ظهور آیند و مردم آشنا و بیگانه نقل نمایند و آنها را از وجود خوارق اصلاً اطلاع نه بود
زیرا که این طائفه علیہ در اظهار این اسرار خفیہ در میان نیند - مصراع
ایشان نیند این همه احوال ز مطرب است

- ۵ چه این بزرگواران در محبت حق جل و علاء خود را در باخته نابود ساخته اند اگر
حاصل دارند او را دارند و اگر واصل اند با واصل اند باطن شان را بر نهی انقطاع
از ماسوا حاصل شده است که اگر بالفرض هزار ساله عمر به یا بنده بتکلف اخطار ماسوا
نمایند هرگز به یاد شان نیاید و مخطور نه شود بلکه گویم بعضی از این گروه حقیقت شکوه هستند
که آنها را از نفس ولایت خود اطلاع نه بوده و آن معنی موجب نقص شان نباشد -
۱۰ فحنا من علم و منا من جهل شاید این قول است تحقیق این بحث در مکتوبات
قدسی آیات مبین و مبرهن است -

ازین ره بگذر و قصد سفر کن ملک شاه ملائکت ره گذر کن

- عبارت معدن الجواهر با انجام رسید، مقصود از ایراد آن درین محل معلوم اہل بصیرت
گردید و شائستگی مراتب خرق عادت بر پنج صفات به حصول انجامید احوال نکته عجیب
استماع باید نمود و به گوش سراپا نیوش باید شنید که اعظم معجزات آیات قرآنی ست که نزول او
۱۵ از قاف تا قاف امن و امانیست و باین همه شان کلام که فحول علماء در حل و قائلش از خود رفته
به موافق حوصله و استعداد خود با حرف رانده اعتراف به قصور نموده اند تلاوتش بر صغیر و کبر آسان
ست و از دور عالم اسلام و مسلمانیت لهذا البقی ترین معجزات آمده که تاقیامت بی خلل انتظام
بلاغت تمام ہمیں صرافت بر تمام است (۱۸۹) حجت است تلاوت آن شفا است و
قرأت آن دوا و شفاء جمیل قادر جمیل جل سلطانه از کلمات آن پیدا است و ترجم بر عباد ذیل
۲۰ از صفحات آن ہویدا نوید لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ عاصیان تباہ کار را به رحمت
امیدوار ساخته و خسته دلان شکسته حال را سر فراز ساخته تعظیم امر الہی از وی ظهور نموده
و شفقت بر خلقت او سبحانہ ہم از او بروز فرموده کلام ایست واجب الاحترام و امانیست

لے در نیند لے در ملک لے م - برقرار داشته

لازم الاعتصام ومن يعتصم بالله فقد هدي الى صراط مستقيم -

حضرت عالی درجات عالی جناب امام ربانی مجدد الف ثانی و امام صفائشان حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ بحکم تخلق باخلاق الکریم جلشانه کلامی دارند منطوق القرآن و مقالاتی است محکمۃ البیان نشانی است از اخبار سید المرسلین صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ و صحبہ

و سلم در موزیت از اسرار محبوب رب العالمین علیہ و علیٰ آلہ و صحبہ من الصلوٰۃ افضلها و من التسلیمات اکملها - پس جمیع تلفظیات صرف در آن محقق است بحالای مخفی علی

من طالعها و باین همه بعد عهد که پنجاه و چهار سال از انتقال آن هادی کمال ازیں دار پُر ملال گذشتہ اصحاب آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ در جای معلوم نکند و اگر هستند بسی دور افتاده اند و الا

جناب حضرت والدہ ماجده که در وطن تشریف دارند و آنچه سابق از جناب کریمہ ایشان یا از دیگر اصحاب آن قدوہ صفائشان مسموع گشتہ بہ سبب ضعف حافظہ از خاطر رفتہ الا ماشاء اللہ سبحانہ

ازیں جهت آنچه از ملفوظات مسموعہ بلاریب داشته در وقت تحریر مکرر ضمیر است بایراد آن حصول سعادت می نماید و مقدمات تصرفات نیز بہ ہمیں منوال است با بطل بہ مقتضای مالاید که

کله لا یتزک کله و لله الا مرحله و منه عقده و حله و ازیں مفتح فتح دو کز سرخ و سفید بہ موجب حدیث شریف اعطیت الكنزین الاحمر و الابيض نمايم که تعلق کمترین

بذات مبارک حضرت ایشان بحکم نیابت و وراثت آنسرور علیہ علیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام پس ایں مفتاح کشانیدہ کنزین است -

کنز اول در ملفوظات حضرت ایشان و چون تقدم ملفوظ بہ تصرف بمنزلہ تقدم احمر است (۱۹۰)

بر ابیض بنا بر این ہر ملفوظ را بہ مشابہ احمر دانستہ لفظ احمر بر صدر آن مقرر گردید و کنز دوم در تصرفات حضرت ایشان و صدر ہر تصرف بلفظ ابیض خواہد گشت و ان شاء اللہ الودود -

کنز اول ، منصفان فطانت کیش و سعادت ندان جمعیت اندیش چون بہ صفاء نیست مخلص عقیدت بہ مطالعہ ملفوظات قدسی سمات پروازند ہر ملفوظ را تصرفی تصور فرمایند چہ ہیچ نکته از کلام آن خیر الاولیاء بدون تصرف نیست آری تصرف بی ملفوظ رواست کہ باشد کما یتصرف

ان شاء اللہ تعالی -

لہ در عنہا ۲۰ د - جای نکند ۳ د - آواں ۴ م - ملفوظات

- احمر - جناب حضرت والدہ ماجدہ سلمہا ربہا می فرمایند کہ روزی حضرت ایشاں در دین منزل شریف خلوتی داشتند یعنی در آن وقت، صبح یکنی از فرزندان و نیازمندان حاضر نہ بودہ کہ بنا گاہ عبور لازم السورہ این ضعیفہ اتفاق می یابد خطاب کردہ فرمودند کہ وقتی بر آدمی غمی و اندوہی از ہر راہ کہ باشد طاری گردد باید کہ بہ ذکر این کلمات مبارکات مواظبت نماید
- ۵ استغفر اللہ سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ البتہ دفع کدورات و شدائد و غموم و احزان خواہد نمودہ بعد از اتمام این کلام آن غوث الانام اکثر حضرت والدہ ماجدہ می فرمایند کہ حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ اشارتی بحال من فرمودہ تلقین کلمات مذکورہ نمودہ بودند چہ بر جناب علیہ ایشاں ہموم و غموم و مصائب بسیار بوقوع آمدہ دواء آن بہ ازیں نیافتند، الحال ہمیں یک زیست راقم سیاہ کار از اعظم نعم تصور نمودہ بہ فرحت تمام اوقات را در شکرانہ الہی بسر می برند فجمع المملفوظ من التصرف فتدبر ولا تکن من القاصرین -

- احمر - یکی از خالات معظمت این اعجاز المخلوقات روایت نمودہ کہ حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ می فرمودند کہ اگر بہ مرض از امراض کہ مانع حبس نفس در ذکر نفی و اثبات کہ شرط آنست، گرفتار باشد باید کہ دم را بہ طور خود بہ گذارد و بدون حبس نفس نماید -
- ۱۵ احمر - از جناب حضرت حجتہ اللہ قدسنا اللہ سبحانہ سرہ الاقدس مسموع گشتہ کہ روزی حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ در نصیحت این آیت کریمہ می خواندند وَلَا یَنْفَعُکُمْ نَصْحِیْ اِنْ اَرَدْتُمْ (۱۹۱) اَنْ اَنْصَحَ لَکُمْ اِنْ کَانَ اللّٰهُ یُرِیدُ اَنْ یُّغْوِیَکُمْ هُوَ یُؤْتِیْکُمْ وَ اِلَیْہِ تُرْجَعُونَ -
- احمر - از خدمت عم شریف عرفان پناہی زبدۃ الواصلین شیخ عبد اللطیف کہ ہمیشہ زادہ حضرت ایشاں بودہ اند مسموع گشتہ کہ حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ تعینات خمسہ را بہ موافق اصطلاح شیخ محی الدین ابن عربی قدس سرہ کہ تعین وحدت و واحدیت در روحی و جسدی و مثالی است و دو تعین اولی بہ مرتبہ و وجوب تعلق دارد و سہ تعین آخری بہ عالم امکان مربوط اند و انبیاء را حضرت خمس ہم گویند، بمن تلقین فرمودند کہ یاد داشت آنہا ضرور اہل حضور است -

احمر - خان خدا پرست کہ در کنز از کنوز مفتاح ثالث نقل میکن ساقیین حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بزبان آن مبانی قدر دانی رحمہ اللہ تعالی گذشت اکثر ہا می گفت کہ روزی آن امام ہمام بہ جلالت فوق الکلام در خلوتہ خاص در ادای شکرانہ الہی کہ کثرت ارشاد ایشاں

عالمی را سرسبز و شاداب ساخته بسیاری از خود پرستان را خدا پرست گردانیده صلائے عام داده، این دوبیت می خوانند :-

منادیت در کوچه می فروشش   که امروز هرگز نیابند هوشش
گریبانش گیرند و دامن کشند   کشان کشان تا به دیوان مستان بند

۵   احمر - در مدح حضرت جدّه محترّمه راقم سیاه کار قدس سره که مشیر و حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بوده اند می فرمودند که گنجشکان خانہ بی بی ہم ذکر می کنند -

۱۰   احمر - مرحومی سیادت دستگاہی نواب کرم خاں که از مخلصان مخصوص حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بوده، روایت نموده که روزی حضرت ایشان به درس صحیح مسلم اشتغال داشتند و به حضرت مخدوم زادہ ثالث مروج الشریعت قدس سره افادہ می نمودند که بزنا گاہ در وجه کریم مرخی بہر سیدہ بلکہ آب ہم در چشم مبارک گردیدہ فرمودند یاران بعینہ صحبت پیغمبر است علیہ و علیٰ آلہ الصلوٰت والسلام -

۱۵   احمر - می فرمودند کہ اگر سگی در وقت طعام در خانہ کسی در آید اول با و طعام داده اخراج باید نمود -
احمر - بادشاہ جنت آرام گاہ خلد مکان (۱۹۲) را کہ از مریدان خاص حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بوده اند، از تعظیم کفار مثل عنایت فرمودن بیڑہ تنبول در پانڈان طلائی و خطاب دادن آن نگون سار مثل راجہ و مہاراجہ و خدمت دادن اینہاد والی گردانیدن بر بلا و مسلمین ببالغہ تمام منع فرمودند و من يتولىهم منكم فانه منہم و بعضهم اولیاء بعض دلیل آوردند -

۲۰   احمر - روزی حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در مدح برادر اصغر خود حضرت شاہ جیو قدس سرہ پیش بادشاہ مذکور فرمودند کہ شاہ جیو، پچو عزیزند کہ معلوم نیست کہ از مدت خلقت ایشان مورچہ ہم از ایشان رنجیدہ باشد فکیف کہ دلازاری مسلمانان نمایند، این مقدمہ موقوف بر قصہ ایست کہ ذکر آن مناسب این کتاب نیست مقصود اخذ احمری از خزائن معصومی بود کہ بحصول پیوست -

احمر - صاحب از اغنیاء بقصد ارادت بخدمت موفور السعادات بہ بحال شوق و علاوت شتافت چون پیش از تلقین ذکر بدادن توبہ مفصلہ مشغول شدند بہ عرض آن قبلہ صفا کیشان از کمال سادہ دلی رسانید کہ از من تقصیری بہ وقوع نیامدہ کہ توبہ نمایم نمازی گذارم و روزہ می دادم و زکوٰۃ می برارم

و تسبیح هم می خوانم و زوج را رضامندی دارم که مخالفت امر او نمی نمایم، در غضب آمده فرمودند که پس مرا مرید خود نما صاحبکات دیگر بآی فہمائیدند کہ ہرچہ از ما وقوع آید شایان قبول آنحضرت جل و علا کجا است اَعْمَلُ وَاَسْتَغْفِرُ بِرَأْسِ الْكَوَاہِ است باجملہ برگفتہ خودندامت کشید بعد چند روز باجملہ تمام آمدہ توبہ نصوح بہ موافق فرمودہ آل قطب الارشاد نمود۔

- ۵ احمر۔ جناب قبلہ گاہی قطب الاقطابی قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس می فرمودند کہ شیخ محمد عابد نبیرہ حضرت خازن الرحمت از جناب آنحضرت بہ حضور من استفسار نمودند کہ حضرت غوث الثقلین را کمالات نبوت بود یا نہ فرمودند کہ ایشان بسیار بزرگ بودند حسن ظن چنان است کہ خواہد بود متی ازیں ماجر کہ ارجح احتمال خازن الرحمت ازیں جہان فانی رویداد و فرزندان نیازمندان ایشان بجناب حضرت ایشان رجوع آوردند شیخ مذکور سوال مزبور بجناب حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہم بہ حضور من نمودند حضرت ایشان فرمودند کہ نیست زیرا کہ حضرت مجدد الف ثانی کہ بانی این ہمہ امرارو ۱۰ معانی اند چنین تحقیق فرمودہ اند کہ این دولت در عہد اصحاب کرام علیہم الرضوان عالم گیر بودہ بعد ازاں در زمان تابعین ہم بسیار بود و در تبع تابعین نیز بہ قلت و ندرت سرایت نمودہ بعد ازاں (۱۹۳) رد باستار آورده کہ اصلاً نامی و نشانی ازاں در اولیاء امت نہ بودہ بہ ہمیں کمالات ولایت ذوقہاد اشتند و علاوہ تہامی در زیدند گاہی در غلبہ سکر ولایت را از نبوة افضل می گفتند و زمانی با اعتقاد ہمہ اوست خورندہ می گشتند گاہی جمع محمدی را اجمع از جمع الہی می فہمیدند و زمانی تجلی ذاتی را بہ صورت متجلالہ می فرمودند و بعد از مضمی الف کہ ہزار سال را در تغیر امور و خلل عظیم است کہ وقت ارسال پیغمبر اولو العزم بودہ و بہر یکی پیغمبری کفایت نمی شد و چون پیغمبر ایشان خاتم الرسل است علیہ و علی کل من الصلوٰۃ و افضلہا و من التسلیمات اکملہا عارفی کاملی مثل مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بہ کمالات نبوت بہ طریق دراشت نواختہ جانشین اکمل حضرت رسول کریم و نبی عظیم علیہ و علی الہ الصلوٰۃ والسلام گردانیدند و در فرزندان و نیازمندان ایشان بہ موافق نصیبہ ۲۰ رسانیدند ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم۔

احمر۔ مخدوم زادہ عالی حضرت صاحب کمال و تکمیل شیخ محمد اسماعیل سلمہ اللہ تعالیٰ الخلیل کہ بالفعل فرزند اکبر عالی حضرت و سبط عظیم حضرت ایشان اند رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا می فرمایند کہ روزی

جناب حضرت ایشان را به تقریبی توقیفی از وقت طعام واقع شد به حدی که طعام خنک گردیده چون درون محل سرادر آمده طلب طعام نمودند حضرت زهراء عصرا المردین قدس سرها به خادمه امر گرم کردن طعام نمودند حضرت ایشان فرمودند اشتباهی ما گرم است طعام را هم گرم خواهم نمود. احمر - ایضاً مخدوم زاده مذکور از والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار خود روایت می کند که حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ می فرمودند که مطالعه مکتوبات قدسی سمات حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ موجب ترقیات ظاہر و باطن است بدانند که او با نام شریف خود را به نزدیک نام مجددی نمی گرفتند و الا هر دو جا هم حکم ازین عبارت شریف مستفاد است (۱۹۴) کما ینحفی علی من له اولی درایه -

۵

احمر - یکی از خالات معظمت این احقر البریات لا ولد بودند یکی را از همشیره زاده های خود را روز تولدش برده فرزند خود مقرر کردند آنچه اسباب جشن که مرتب است این کار حلاوت آثار باشد کما ینبغی نموده اند و حلاوت زیست خود بر آن نهادند و چهار پنج سال بدین منوال گذرانند تا آنکه اجل سماء لایوخی آن طفل به حکم قضای مبرم در رسیده، شعر:

۱۰

له ملک ینادی کل یوم لدواللموت و ابنو اللخوابی

تشریف حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ در همان وقت اتفاق می یابد حال مذکوره تمام اساس البیت رابل هر چه در خانه از نقود و اجناس داشتند نذر الله نمودند برای آنکه طفل بزید و به حضرت ایشان معروض داشتند که حضرت سلامت آنچه در خانه دارم نذر مولی سبحانه نموده اند فرمودند که خدایا عزوجل هیچ پروای نذر شما نیست بعد دوسه گھڑی ازین فرمود طفل مذکور و دیعت حیات را سپرد -

۱۵

احمر - روزی حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بعد از نماز فجر در حلقه ذکر با اصحاب پیش از طلوع آفتاب نشسته بودند مشهود گردید که جماعات بسیار از عالم ملک و ملکوت احاطه آل آفتاب ولایت نموده نمازی خوانند و سجده بالقبله گاه نفس و آفاق می کنند در خاطر اشرف تحیر تمام سرایت نموده فرمودند متوجه کشف این سرگردیدم، ظاهر شد که کعبه حسنا برای ملاقات من آمده مرا احاطه نموده است ازین ادتمثل شد که جماعاتی که سجده به جانب کعبه می کنند به من می افتد اما این مقدمه بعد تعمق نظر معلوم گردید بر و الهان اسرار معصومی که خواصان بحار احمدی اند پوشیده

۲۰

۱ - د - ایضاً ندارد ۲ - م - مرتب ۳ - بزید، بزیدن، حرکت کردن، زنده شدن ۴ - د - قطر

نماند که همی معامله به جناب امام ربانی مجدد الف ثانی هم گذشته بود چنانچه در مقامات حضرت
مشرح و مبین است -

پدر نور پسر نور است مشهور ازین جا فهم کن نور علی نور

فنعم السلف ونعم الخلف رضی الله تعالی عنهما و رزقنا الله سبحانه من
برکاتهما، آمین -

احمر - از زبان الهام ترجمان عالی حضرت قدس سره (۱۹۵) چند بار مسموع گشته روزی حضرت
ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ایشان را دجید بزرگوار را قم بی مقدار را که اسم شریف ایشان شیخ
عبدالقادر بوده باتفاق پیش پدر عبدالمملک که از خلفای غوث گویاری فرستادند و فرمودند که
مفاسد اعتقاد او در رساله معراجیه که از مصنفات اوست واضح و لائح است در معرض بیان
آورده به گویند که چون نسبت هم وطنی در میان است باید که گاهی در ایام جمع مجالس شادی و با عرس
دعوت شما به دستور قبائل دیگر می نموده باشیم اما به شرط آنکه اگر اعتقاد شما مخالف اعتقاد پیر
شما باشد که آل عین اسکا دوزند که است جواب داد که حق تعالی ما را بر همان اعتقاد استقامت
بخشد و یابداری کی از ازین دو کلمه تبیحه ادا نمود فصارت طلبهم فی المجالس ممنوعاً
کما کان قبل ذلك موقوفاً مخفی نماند که تفصیل عقائد فاسده غوث مذکور که در علمی سیفی بسی
مشهور گذشته و به گفتن یا مرغ یک مرتبه باشاره سبابه سر برار کس از تن جدا کردند هکذا سمعت
من بعض الثقات جناب حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در رساله معارف لدنیه
بسی تفصیل نوشته اند و هر کلمه را از کلمات او نوشته می نویسند که انصاف باید داد کفر هست
یا نه خیال باید نمود کسی که تکفیر او نزد حضرت مجدد الف ثانی محقق شده باشد مخالطت با مجالس
و معتقدانش عین خیانت از راه شریعت حق و نفس و استهزا بر مسلمانست در وقت ترقیم این
مقامات حضور آن رساله شریفه نه بود و الا چند فقره از این فقرات خبیثات که جناب مجدد در قلم
آورده اند می نگاشت تا آخر تحریر هم اگر رساله مذکوره بدست می افتد در فائده کتاب چند فقره
از این بهیئت آنحضرت والا منزلت رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ترمیم خواهیم نمود، ان شاء الله تعالی - ربنا
لا تزغ قلوبنا بعد از هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب -

له م - شیخ عبدالقادر قدس سره

احمر - نبار د نوائس حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہا (۱۹۶) کہ در حضور پرنور خرد سال بودند گاهی در خانه ملائک آستانه مجتمع گردیده شور و غوغا و موافق اقتضای عمر بر پائی کردند امرین قدس سره می فرمودند که رفته بازی بیرون نمایند آنحضرت در حال می فرمودند که بگویند که به خوانید برای بازی نیافریده اند لهذا خلقوا ولا بهذا امر و -

۵ احمر - هرگاه میوه دلایتی مثل سیب و ناشپاتی و انگور و بهی مخلصان ولایت نیازی آوردند وقتی تناول می فرمودند که رزق مادرین فواکه بوده اگر مارا در آن دیار نزدیک آن اشجار می بردند چه اختیار بود، الحمد للہ سبحانه که این را نزد ما آوردند و در آرام وطن به ارسال این قسم نعم سرافراز فرمودند -

۱۰ احمر - قبله گاهی اقطاب دستگاہی قدس سره می فرمودند که روزی حضرت ایشاں به زیارت حضرت مخدوم که جد بزرگوار آن جناب ولایت بوده اند صاحب کرامت استقامت جامع فضیلت و معرفت گذشته اند تشریف برده بودند بعد از این که از تربت خلد منزلت مرخص گردیده متوجه خانقاه ملائک پناه شدند فقیر پاکی گرفته در رکاب آن قطب الاقطاب بودم در اثناء طریق اندکی توجه گماشته سر از جیب مراقبه برداشته به من خطاب کرده فرمودند که می بینم که جد بزرگوار به سرعت بسیار از عقب در رسیده دامن گرفته می فرمایند که حضرت حق سبحانه شمارا به کمالات وراثت نواخته است چه شود اگر از آن بجا بی پایاں قطره به کام خشک لبان بچکایند عالمی را از این فیض سرسبز و شاداب ساخته آید ما زیاده از همه امید داریم توجه نموده ایشاں را بجای که متمنای ایشاں بود رسانیدیم شکر گویاں به فرحت تمام آن جناب به مرقد خویش تشریف فرمودند باید دانست که مخدوم مذکور قدس سره در کمالات ولایت که دائر بین الاولیاء الکرام والاصفیاء العظام این امت مرحومه آمده اند شان عظیم داشتند - اما کمالات نبوت علی اربابها الصلوٰۃ والبرکات به طریق وراثت بعد از معنی الف بر مجد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ از سر نو عنایت شده اند چنانچه در اجمری که ذکر حضرت غوث الثقلین قدس سره گذشته این معنی به بانی حضرت ایشاں (۱۹۷) به وضوح پیوسته - مصراع

خاص کند بنده مصلحت عام را

احمر - هرگاه حضرت جدّه محترمه راقم سیاه کار قدس سر را برای اخذ توجّه به جناب برادر بزرگوار خویش
اعنی حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی می رفتند آنحضرت می فرمودند که نعمت پدر بزرگوار شماست خواه
این با تشریف آورده به برند و خواه ما را در خانه خود به طلبید تا بهما بخار سیده ایشار شما نمایم.

احمر - روزی حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی در ایام خرد سالی حضرت والدّه ماجده راقم سیاه کار
را سهار به پا پرسیدند که از داده چه بهتر باز خود جواب تعلیم فرمودند بگو که گفتا که طعام باز پرسیدند
که از ناداده چه بهتر باز خود تلقین جواب فرمودند که بگو گفتا دشنام باز پرسیدند که از خورده چه بهتر
خود تعلیم جواب فرمودند بگو که گفتا که غضب باز پرسیدند که ناداده چه بهتر باز جواب آل تلقین فرمودند
بگو گفتا که حرام من حیث المجموع چنان می شود از داده چه بهتر گفتا که طعام ناداده چه بهتر گفتا
دشنام از خورده چه بهتر گفتا که غضب نا خورده چه بهتر گفتا که حرام.

احمر - روزی عبور کرامت موفّر حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی در یکی از کوچه های حضرت سرهند
حسب الله سبحانه عن الآفات والبلیات به تقریبی از تقریبات افتاده عمارات مرتفعه و گوشکهای
عالیه بنظر مبارک در آمدند استفسار از حامری آنها از باریابان رکاب سعادت فرمودند نام چندی
از اخلاف و اراذل که بوی از علم و معرفت اصلانّه شمیده باشند به عرض اقدس رسیده این شعر
عربی به زبان مبارک آوردند :-

رضینا قسمت الجبار فینا لنا علم و للجهال مال
راقم الحروف تصرفی که دریں مفعول مستراست و ابیضی که دریں احمر مبطن است جلوه
گر می گرداند و آن آنست که در وقت ارشاد این بیت عربی دوسه خانه ازاں اجمال باین
ارتفاع در زیر نظر انور در آمده بودند اما اشارت بر آن شده که بر آن جهال دولت فرادان شامل
حال خواهد گردید معلوم بر مودت آگاه علی الخصوص انومی محمد پناه که اول نقل گیرنده این مفتاح
است باد که تا امروز (۱۹۸۰) هزار خانه کم و بیش به شوکت و ارتفاع فوق الفوق ازاں قوم در بلده
طیبه بر ناظران آنها مخفی نیست اموال نفوذ و اجناس آنها آنچه از ثقات مسموع می گردد خارج
از حد تقریر.

احمر - از جناب حضرت مخدوم زاده عالی درجت معرفت پناه حقیقت بتدکاه شیخ محمد اسماعیل سلمه به

مسموع گردیده که حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ می فرمودند که در عبادات مردم بسیاری را دیده ام که استقامت دارند و نماز تمام لیل می گذارند و روزهای طی نگاه می دارند اما کسی که در معاملات قدم را سخ داشته باشد و بران استقامت در زد و گزد و سه کس به نظر در آمده باشند.

۵ احمر - از حضرت مخدوم زاده مذکور شنیده که روزی حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ پاکی حبای تشریف می بردند در اثناء راه نظر بر عزیزی سفید ریش که پشتاره چوب بردوش داشته افتاد فرمودند که اهل جنت همس طور مردم اند که دریں کبریا باین مشقت رزق حلال بهم می رسانند و خبر عیال می گذند، خواجه عبداللطیف که از یاران مقبول آنحضرت بوده و در آن وقت در رکاب سعادت باریاب به عرض اشرف رسانید که اگر نماز هم می خوانده باشد فرمودند شمارا بر نماز خود اعتماد خواهد بود ما را خود بر نماز خود مطلقاً اعتماد نیست.

۱۰ احمر - صاحب از مخلصان آن قبله ارباب کرامات که اهل خانه حضرت شاه جیو قدس سره نیز بوده، روزی به عرض اقدس حضرت ایشان رسانیدند که به جناب حضرت خازن الرحمت رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ کلمه گستاخانه از زبان آن صاحب برآمده است فرمودند که اگر این سخن چنین است پس ما آن صاحب را از ارادت خود کشیدیم و بر آوردیم نعوذ بالله من غضبه و غضب انبیائه و غضب اولیائه بعد استماع این کلام سوزش انجام صاحب مسطوره دست بر اقدام آن امام همام رسانیده قسم ذوالجلال یاد نموده که از من صدور این کلمه نا ملائم به وقوع نه پیوسته است فرمودند ردت مشروط است بآن اگر شده است مردودی و الا لا بالجمله در آخر عمر کور هم شده بود گویند که وقت قسم خوردن گفته بود که اگر من گفته باشم به علت کور مبتلا شوم.

۲۰ احمر - روزی یکی از بنات عم حضرت ایشان (۱۹۹) رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ودیعت حیات را سپرده بود آن شب حضرت ایشان بسیار در تلوا س بودند وقت نماز تهجد به حضرت ام المریدین قدس سرها خطاب کرده فرمودند که الحمد لله سبحانه الحال خاطر جمع شد که همشیره فلانی نام آن مرحوم بر زبان شریف آوردند ایمان برد.

احمر - می فرمودند که بعد از مضی الف معامله تجدید به حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ تعلق گرفته بآن معنی که هر که رافضی درین مدت برسد بتوسط وجود شریف ایشان است اگر چه اقطاب اوتاد آن وقت باشند اگر چه بدلاء و سنجابوند پس هر کس که بر ذات جامع البرکات ایشان محبت داشته باشند دعوی هر کمال که نماید قبول باید نمود اگر چندی که بر اعمال صوریه کمتر پردازد و

بر فرائض و سنن موکدات کفایت ورزد و هر قدر که محبت راسخ تر بود ظهور کمالات در وی بیشتر است و اگر شخصی هزاران هزار فضائل و خوارق داشته باشد و بر ریاضات شاقه و مجاهدات شدید صرف اوقات خویش تن نماید اما از جناب مجددی منکر بود و یا از محبت بی نصیب باشد از معرفت بی نصیب است - صورت رشد است و صورت بی معنی قلیل النفع است فافهم ولا تکن من الممتزین -

۵

احمر - گویند چون اشعار ناصر علی که در منقبت حضرت ایشان رحمته الله تعالی گفته به سمع اقدس رسید فرمودند ملک الشعراء وقت خود خواهد شد و از جناب قبله گاهی اقطاب دستگاہی مسموع شده که درباره اشعار حضرت وحدت قدس سرهما فرمودند که بسیار شیرین گفتار است -

احمر - می فرمودند که فرزند بر سه قسم است یا مثل پدر است در قابلیت یا قائل است از پدر هم و یا ناقابل است کسی که مثل پدر باشد، چنانچه خازن الرحمت نسبت به حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی و کسی که بهتر از پدر است چنانچه شیخ عبد اللہ نسبت به من و ایشان فرزند ثالث حضرت ایشان اند که اکثر مواقع مروج الشریعت از ایشان اشارت می رود (۲۰۰) و کسی که ناقابل است یعنی بدتر از پدر است چنانچه من اشارت به ذات مبارک خویش فرمودند بلی بایں همه کثرت ورع و تقوی و زهد و توکل و کرامت و استقامت و قطبیت و امامت و خلافت و قیومیت و عظمت و ولایت و کمالات نبوت به طریق در اثبات آن قدر شکستگی و دید قصور و متهم داشتن و اعمال و نیات که از حضرت ایشان مسموع گردیده و از کلام شریف حضرت والا مرتبت مستفاد است از هیچ احدی در هیچ عہدی معلوم نیست که شده باشد احوال بسیاری از مشایخ کرام در کتب متکاثره به نظر در آمده است - مصراع

نزدیکان را بیش بود حیرانی

احمر - حضرت ایشان رحمته الله تعالی می فرمودند که حضرت مجدد الف ثانی در کن و مکن مامور بوده اند - ۲۰
احمر - می فرمودند که مستر شد رافض از باطن مرشد وقتی برسد که او را از جمیع اولیاء امت غیر از جماعت مقطوعین افضل داند حتی که از پیران پیر خود هم درس اشنا حضرت مرشدی قبله گاهی معروض داشتند که مجدد الف ثانی ازین حکم مستثنی خواهند بود که مریدان به واسطه آنها بایں

له م نصیب ندارد

اعتقاد نباشد فرمودند در وسط معامله سلوک باید که ما را افضل شناسد تا بعد ازین که کار را بانجام رسانیده بر مندار شاد نشیند ما را مساوی آنحضرت تصور فرمایند اگر به واسطه دیگر مریدان مجد الف ثانی شده اند باید که همه وقت حضرت را افضل ندانند مگر در غلبه حال اگر پیر خود را افضل هم نهند گنجایش دارد و جبهی و جبهی در تحقیق این مقام آنچه از فحوی کلام حضرت قبله گاهی قدس سره معلوم نموده که حضرت ایشان چونکه اصالت در رنگ حضرت پیر بزرگوار خویش داشتند اعتقاد و فضیلت ایشان در اثنای سلوک که هنوز قطع منازل در پیش دارد البته سدره فیض مجددی به خواهد بود و بعد از وصول به درجه کمال خود حکم مساوات خواهد نمود و دیگران که ضمنی باشند درین اعتقاد راه فیض مسدود خواهد گردید الا فی غلبه الحال خانه معذور مادامت الغلبه شاملیه لحاله -

۵

۱۰ احمر - بعد از آن که دندان مبارک حضرت ایشان رحمته الله (۲۰۱) افتادند شکرانه الهی بجای آوردند که الحمد لله سبحانه آب خنک بسیار به جلالت خورده می شود -

احمر - می فرمودند که جمیع کمالات منحصر در اتباع سرور کائنات است علیه و علی اله واصحابه افضل الصلوة و اکمل التسلیمات -

۱۵ احمر - می فرمودند که اشرف عمر که جوانی است و هنگام درستی قوی و جوارح باید که با شرف اشیاء که معرفت الهی است تعالی مصروف شود - ارذل عمر را که ایام پیری است و موهوم محض است برای ارذل اشیاء که هوا و هوس است نگا داشته آید معلوم آنجناب سعادت رسیده گلبرگ بهار معرفت چیده باد که این کلمه جامع مانع هوا و هوس که متمنای شیطان رجیم است بالکلیه است باین معنی که هرگاه اشرف عمر در معرفت مصروف گشت بهر تقدیر حیات در ارذل عمر که وقت توبه و هنگام رجوع جناب حق تعالی است البته این کار ناشائسته به وقوع نه خواهد پیوست علی الخصوص که معرفت را حاصل کرده باشد معرفت کی می گذارد که متوجه دیگر کاری گردد برای نصیحت فی الحال این بالغه بر کمال است - قطعه ۱

۲۰

یا رب بر ما نیم ز عصیاں چه شود   راهی دهیم بکوی عرفاں چه شود
بس کبر که از کرم مسلمان کردی   یک گیر و گر کنی مسلمان چه شود
اللهم ارزقنا معرفتک -

احمر - می فرمودند که حالتی در حین نوم روی دهد فوق جالتی است که در لفظه شامل حال است

و حالتی که بعد موت درود خواهد نمود فوق حالتی است که در حین نوم روی داده بود و حالتی که روز رستخیز روی خواهد داد فوق حالتین نوم و موت خواهد بود و تفصیل این معنی و بیان وجوه تفوق حالت نوم و موت و حشر بر لفظ و حیات و دنیا در مکتوبات قدسی آیات مسطور است.

- احمر - در رساله یا قوتیه می نویسد چوں در کلام حضرت مجدد الف ثانی قدس سره در تحقیق حقیقت کعبه حسنه عبارات مختلفه واقع شده است، حضرت ایشان سلمه الله تعالی بجهان همواره در تطبیق آن می کوشیدند و جمع آن می خواستند و طبعی ظهور حقیقت این معنی از (۲۰۲) عالم غیب می بودند و طالبان یقین که پیرامون دامن هدایت آنحضرت می گشتند نیز مترصد استماع این معارف سامیه می بودند تا روزی در ایام اقامت مکه معظمه منبسط و خوش وقت بودند در خلوة با مخدوم زاده های کبار عالی تبار افاده نمودند که چوں درین باب غوری نمودیم این حقیقت عجوبه نش را باصل الاصل ملحق یافتیم و بر جمیع حقائق قائل دیدیم و محسوس گشت که حقائق جمیع اشیاء بوی سجده می کنند و همه مراتب متعلقه مقام عبودیت حتی النبوة و الرسالة ازاں ذره علیا منزل است تا هر جا اثری از امکان و شائبه عابدیت است ازاں حقیقت و مقام عبودیت همان حقیقت منتهی شده است اما درای آن حقیقت عبودیت صرف است پس ناچار از حقائق ملکی و بشری فائق شده چه آن حقیقت فی الحقیقه مجرد اعتباری است بر ذات بحت تعالی و تقدس می توان گفت که اقل نوری که بر ذات اعتبار نموده اند همین حقیقت است بلکه این حقیقت کنایت از سرادقات عظمت است که حجاب ذات شده است نه بآن معنی که عظمت ذاتیه که لازمه کبریای اوست تعالی و تقدس حجاب او شده است - فحقیقتها البست الا صرف اعتبار علی الذات المقدس المعلى، هذا در نظر ثانی و تعمق فکر سری دقیق منکشف گشت و آن آن است که معلوم ساخته که حقیقت کعبه حسنه را باین همه قرب و منزلت که بیان نموده ترقی و عبوری در مادیات آن سرادقات که این حقیقت عبارت از آنها بوده نیست چه ترقی و عروج خاصه انسان است احدی درین امر باوی شرکت ندارد پس ناچار کعبه را ازاں مادیات حقیقت خود نصیبی نه باشد و مخصوص گشت افراد انسانی را سیما العجیب و الخلیل و الکیم علیهم و علی آله الصلوٰة و التسلیات - هر چند احیاء طبعی آنها پایان تر از حقیقت کعبه حسنه است بطریق ترقی و عروج گذری و نصیبی از مادیات سرادقات

له در بود   ۴ م - موت   ۳ د - حال   ۲ د - م - یا قوتیه

غفلت ثابت است -

پس کعبه مکرمه هر چند که اعتبار مقام اصلی تفوق بر جمیع افراد عالم دارد اما بالواسطه ترقی و عروج که خاصه انسان است، بعضی کمال افراد را تحقق بمافوق آن حقیقت میسر است و ازین رو کعبه از انوار آنها منزه است و نیز در کعبه و بعضی کمال افراد بشر فرق دیگر واضح شد با اعتبار مکان و مکانیه کعبه و بعضی روحانیات آن ملک و غیر آن هر چند فوق بشرند در امری که مناسب مکان است اما منزلت (۲۰۳) و مکانیت که مدار فضل است مرئوس را معلوم گشت چنانچه در عالم مجاز قطره حقیقت است مشاهده می افتد که هر چند غلمان و خدام سلاطین از دراء قرب مکان دارند اما منزلت که در دراء راست غلمان را ازاں نصیب من است -

۵

احمر - بعد از وصال حضرت خازن البرحمۃ قدس سره چو فرزند ان نیاز مندان ایشان رجوع ارادت به جناب حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ به کمال نیاز مندی افتاده یکی از بنات آنحضرت که بسیار صالحه بعد چندی حضرت ایشان به بشارت فنای قلب که درجه اولی است از درجات ولایت بشره گردانیدند و چون بنات و مریدات حضرت ایشان که سابقاً توجّهات یافته به بشارت بلند و کمالات ارجمند سرافرازی یافته بودند در نظر آن صاحب گویا آن بشارت حقیر بودند به واسطه مخدوم زاده کبری زین المسطورات به عرض حضرت ایشان رسانید که هم چشمان من باین مراتب کمال رسیده مرا ازین بشارت استیاء و انگیز است، فرمودند در حضور پدر بزرگوار خویش پنجاه ساله شده بود شرم نمی گیرد که باین مرتبه هم نه رسیده بود این جا که در آمدن چند روز باین مقام بلند شرف اندوز گردیده است شکوائه الہی بجای نمی آرد لکن شکوتم لا یدیکم نص قاطع است -

۱۰

۱۵

احمر - حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ در روزی که باراده سفر حج از مردمان قبیلہ مرخص گردیده بیرون بلده دارالخلافه شاه جهان آباد شدند چه تا بلده مذکوره خرد و بزرگ همه بامید این سفر دولت شرفیق بودند بعد ازاں چون استخاره ام المریدین زهراء عصر قدس سرها مصاعدت نه نموده ایشان را با دو مخدوم زاده شیخ محمد اشرف و شیخ محمد صدیق قدس سرها و سایر بنات و دیگر مخلصات اجازت دارالارشاد حضرت سرهند داده خود پای شوق چریں راه نهادند، القصه بعد سه چهار گھڑی ازین تشریف می بینند که حضرت ایشان باز مراجعت به دولت خانه نمودند تحیری باہل بیت سرایت

۲۰

لہ در "مقام" ندارد ۲ در حقیقی ۳ د - نیاز مندان ایشان افتاده

نموده دست هر دو مخدوم زاده اعمی شیخ محمد صدیق و حضرت والدۀ راقم که هر دو در آن ایام خسرو سال بودند گرفته در یک خیمه از آن خیام که در حویلی شریفه ایستاده شده بودند هر دو مرید فرمودند (۲۰) و یکی را از خدمات نیز باین سعادت مستسده گردانیدند فرمودند چون نسبت هم خانگی بود ارادت شمایان موقوف مانده بود در اثنای طریق خوف آن آمده که سفر طویل است و امید حیات معلوم ازین جهت بازگشته شمار مرید فرمودم که تا ازین سعادت بی نصیب نمایند همین فرموده باز بر پاکی سوار شده متوجه منزل گردیدند.

۵
احمر - می فرمودند که حقوق شاه جهان بادشاه بر دال الله سبحانه بمفجعه بر سائر مسلمین هندوستان تا قیام قیامت باقی خواهد ماند که اسلام ازین ملک رفته را باز به صد عز و ناز آورده است و شاعر آن را مثل ذبح بقرة تعمیر مساجد که در قرون سابقه ممنوع شده بود از سر نو رواج داد و عتقه خود بعد از جلوس بر تخت سلطنت از دست خویش نموده جزاءه سبحانه عنا خیر الجزاء.

۱۰
احمر - عالی حضرت قدس سره می فرمودند که روزی با حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه در سواری بهل که به سیر باغ بادشاهی حضرت سرهند تشریف می بردند هم مرکب بودم در اثنای راه سوال مقدمه اصالت که عبارت از تخمیر طینت است نمودم، فرمودند که حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی علیه درین امت مرحومه باین کرامت ممتاز بودند و باین شرافت سرفراز و از بعد خودی که را از مخلصان خود باین بشارت سر بلند فرموده بودند و حضرت مهدی موعود را علیه الرضوان این دولت از راه ۱۵ حضرت عیسی است علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام بر دیگری اصلاً این دولت نرسیده است و مراد از آن مخلص بشر ذات مبارک حضرت ایشان است قدس الله سبحانه.

احمر - روزی حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه به زیارت تربت برادر بزرگوار خویش حضرت خازن الرحمت رحمته الله تعالی علیه تشریف برده اندکی مراقبه فرمودند زود چشم حق بین و فرمودند به ملازمان حضور خطاب کرده ارشاد نمودند که حضرت خازن الرحمت را بطوری هم آغوش اهل خانه ایشان که ۲۰ قبل از وصال ایشان به دار البقا شتافته بود یا فقیتم که از کثرت استیحاء آن جا ایستاده شدن بسی متعسر نمود.

احمر - روزی در میان مخدوم زاده های عالی درجات گفتگوی بسیار در فضل انبیه هندوستان و

خریزه ولایت دائر گردیده که کدام یکی افضل از دیگر است هر یکی به موافق ذائقه خود سخن نموده
 آخر کار (۲۰۵) صلح همه بر آن قرار یافته که هر چه حضرت ایشان ارشاد فرمایند بر همان اتفاق بنمایم
 حضرت والدۀ شریفه راقم را که دختر صغری حضرت ایشان اند و به کمال قبولیت مقبوله آن قبله
 در ایشان تجویز نمودند که استفسار از آن قبله ابرار نمایند ایشان در خلوة خاصه باریاب گردید اظهار
 مذاکره برادران و همشیران به عرض اقدس رسانیدند آنحضرت در جواب فرمودند که شاه جهان بادشاه که
 صاحب طمع بوده روزی از طاهرخان که مقرب سلطانی و سنی تورانی و مرید آن قبله دو جهانی بوده
 پرسید که انبیه های هندوستان ما افضل یا خریزه ولایت شما؟ طاهرخان عرض نمود که خریزه افضل
 است بادشاه فرمودند انبیه افضل است اما آن خریزه ها که از غایت نزاکت باشند تا بشین رسیدن
 هندوستان ندارند و ما مردم آنها را بر سر فالینز خورده ایم و به بندگان حضرت نه رسیده اند افضل اند از
 انبیه ها - بادشاه به طریق مناقضه در جواب در آمدند و گفتند که از این انبیه های هندوستان که به شمامی
 رسیدی تواند که آن خریزه ها افضل باشند اما انبیه ها که ما شامل می فرمائیم و به شما نه می رسند از آن
 خریزه های معرفه شما افضل اند بلا اشتباه، نکست طاهرخان و غلب شاه جهان حضرت ایشان
 رضی الله تعالی عنہ بعد اتمام این نقل بر زبان الہام ترجمان آوردند که شاه جهان بسیار لطیف الطبع و
 شریف المذاق بوده تشخیص ادبی معنی نیست -

احمر - مروی است از عالی حضرت که حضرت ایشان رضی الله تعالی عنہ در مقدمه موی شریف خیر الانبیاء
 سید المرسلین علیہ وعلیہم الصلوٰۃ و البركات کہ در بلده شریفه حضرت سرمنند که گذر قضا ریہا
 تشریف دارند می فرمودند کہ بر ما مکشوف شده است کہ اصح است -

آگاه باشند کہ دریں کنز چون فتح اربع و اربعین احمر به حصول انجامید از جهت مخافت
 تطویل کلام بر ہمیں چہل و چہار موقوف جامع کفایت کار اولوالالبصار فہمیدہ کہ ما قتل و دل خیر ما کثر بل
 از اکابر روزگار شنیدہ و بسیار از (۲۰۶) احمرات در مفتاحات سابقہ کثودہ اند کہ ہر حکایتی از
 آنحضرت احمری ست بلا اشتباه و احمرات فرادان در کنز آیندہ و مفتاحات مستقبلہ پردہ از رخ زیبا
 خواہد کشود ان شاء اللہ تعالی و ما توفیقی الا باللہ علیہ توکلت والیہ انیب -
 کنز دوم در تصرفات حضرت ایشان رضی الله تعالی عنہ -

لہ د-م - خویندہ   ۳ م - خویندہ   ۳ د - "تاب" ندارد

ظاهر بر اهل فطانت است که جمیع معارف مسطوره در مفتاحات ماضیه عین تصرفات
صریح الایقان گذشته اند اما باین همه ذکر خرق عادات این چنین قیوم عظیم الشان هم در نظر
سعادت مندان داخل اجزای ایمان و موجب طراوت جان است - بتوفیق الرحمن و ففتح
صدر کل تصرف بالابيض كما فتحنا الملفوظات بالاحمر -

- بهین همت والای معصوم که دولت را بیام زینه کردند
 ۵ اللهم الفتح لنا ابوابها وابواب کل خير بحرمة المعصوم القیوم -
 ابیض - از جناب عالی حضرت قدس سره مروی گردیده که روزی حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه
 بام المریدین قدس سره خطاب کرده فرمودند که امروز ظهور ردی شریف قطب المحققین وارث
 المرسلین حضرت خواجه نقشبند قدسنا الله سبحانه بسر اتفاق یافته می فرمایند که امروز یکی از بنات من
 به چند واسطه در خانه شما ورود می فرماید و اگر کسی به خنده از راه سفاهت بر لباس ایشان که آثار
 فقر بر روی جلوه گسی است در آید موجب تخاطر ایمان ضاحکه خواهد بود ام المریدین استماع این
 کلام نموده خود به ذروه مقدسه رفته بانظار تمام نشسته تا آنکه ورود شریفه آل مخدوم زاده
 عالمیان که به ادبش مامور شده بودند پر توانداز گردیده بآداب و تواضع دریایی نموده با عز از تمام درون
 بیت بردند و خدمات شائسته به تقدیم رسانیده، چند روز یک جا گذرانیده وقت رخصت لوازم
 نیازمندی بجا آورده مرخصه فرمودند به نهجی که مخدوم زاده سطور به فرحت و رضای تمام به طرفی که
 ۱۵ خواسته متوجه گردیدند و شکرانه الهی بجا آوردند که امر خواجه بزرگ که واجب امثال بوده به وقوع
 پیوست -

- ابیض - خاں خدا پرست رحمة الله تعالی روایت نمود که مرا کار ضرور از کارهای سرکار معرفت مدار
 که به من تعلق داشته پیش آمده که استفسار آل حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه باید نمود (۲۰۴) به
 سرعت تمام در خدمت آل قطب الانام در رسیدم می بینم که متوجه زیارت روضه امام ربانی حضرت
 ۲۰ مجد الف ثانی رحمته الله تعالی علیه شده اند اندرون دروازه احاطه خارجی گردیده آمد و جمع کثیر در
 رکاب انداز راه ادب به اظهار مقدمه مخطوره جرأت نه نموده به سعادت زیارت مشغول گشتم بعد
 از انقراض زیارت چون حضرت ایشان برخاسته به همان مقام که من برای استفسار رسیده بودم
 رسیدند خود مرا طلبیده بدون استفسار سوال و جواب شافی ادا نمودند -

ابیض - و نیز از خان مذکور مکررا استماع نمود که در آن هنگام بادشاه اسلام حضرت خلدیمر کان

متوجه کشمیر جنت نظیر گردیدند در بلده طیبه سرپندرجوع اهل عسکرنه آن قدر به خدمت حضرت
ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ افتاده که مشروح قلم تواند شد، ازاں جمله یک شخصی را زنجیر نموده مادرش و
پدرش که از مریدان قدیمی بوده اند حاضر آن وقت گردانیدند و به عرض اقدس رسانیدند که این پسر را
تیر عشق خورده در رنگ مرغ نیم بسل لیل و نهار بی قرار می باشد و نوکری بادشاهی مطلق بجای نمی
آرد، امیدوار تفضل است به نصیحت فرمودند که نوکری رفته باز به دست آوردن بسی دشوار است
داسترضای والدین نیز این کس را در کار باید که از من اندیشه باطل و خیال لا طائل در گذشته
به میدان حقیقت نشانی تا میوه از بستان معرفت بیابی و آن مانع نوکری و کسب حلال هم نیست
ز اسرار حقیقت بهره ور کن عشق بازاں را
بطفلاں واکذار این بحب عشق مجازی را

۵

۱۰ جوان مذکور که محبوس زنجیر عشق بوده در جواب این بیت خواجه حافظ علیہ الرحمۃ خوانده
در کوی نیک نامی ما را گذر ندارند گم تو نمی پسندی تغییر کن قضا را

فرمودند تغییر قضا نمودیم به مجرد فرمودن عقل رفته باز پیرش رسیده فی الفور هر دو زنجیر آهن و عشق
خلاص گردید به سعادت ارادت مشرف گشته و به موافق نصیبه به وی از معرفت شمیمه به موجب
امثال امر شریف آن قدر رفاقت والدین گیرنده و در نوکری به دستور دیگران قائم گشته و هم
ذکر و فکر مأمور مستغرق شده و هذا من ادنی تصرفاته رزقنا الله سبحانه من برکاته -

۱۵

ابيض - روزی حضرت ايشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در تناول میوه انبه به شوق تمام مشغول بودند چه آن
میوه انبه مرغوب آن فواکه نزد آنحضرت بوده کما ذکره فی الاحصاء بطریق النقل من
الشاهجهان فی جواب الطاهرخان - القصه در خاطر صالحه از مخلصات خطور نموده که اهل الله
را اکل بایں رغبت چه معنی دارد و هر چند آن خطره را دور می نمود بر طرف نمی گشت به مجرد خطور این
خطره نا طام چشم حق بین جانب آن صالحه به زبان آوردند که اهل الله هر چه تناول می نمایند
همه نوری گردد و هر نور را هر قدر که کس (۲۰۸) به خواهد به خورد -

۲۰

ابيض - یکی از اصحاب حضرت ايشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ روایت نموده عزیزى از طرفی در خانقاه
ملائک پناه ورود فرموده از مشاهد کثرت افراجات هوش از دست داده استفسار و جوه

داخل از صوفیان عالی مقام نموده، گفتند وجه مقرر اصلاً مقبول حضرت قیوم نیست و غیر از تو کل خالصه بی مزج اسباب منظور آن معصوم نه در خلوت به عرض آنحضرت والا منزلت رسانیده سنگ پارس که آهن را طلای ناب می کردند به دست این فدوی افتاده و سنگ را بر آورده آهن طلبانده به حضور اقدس سنگ را باین چپانده طلای خاص گردید و من متوجه سفر حجیم تا باز رسیدن در خدمت این را گذرانیدم هر قدر که درین مدت توانستیم آهنی طلایی نمایند و بعد از مراجعت بر تقدیر حیات سنگ از من است والا از آنحضرت به حضور آن عزیز آن سنگ را گرفته در یک طاقچه گذاشتند و رخصتش فرمودند بعد دوسه سال که عزیز معهود از آن سفر مراجعت نموده به حضرت سرپندر رسیده به ملازمت حضرت ایشان شتافت فرمودند که سنگ شما در همان طاقچه افتاده است و سبب نگا داشتن درین مقام آن بوده که این سنگ درین سفر پیش شما به دزدی می رفت و مرغ روح شما از مفارقتش فی الحال پرواز به عالم آخرت می نمود به گیرند و به بینند و به پیش او سنگ و کلونج بسیار طلبانده فرمودند طلا شوید به مجرد فرمودن همه طلا گردیدند کسی که از ادنای کمال او این رتبه باشد او را نمی رسد که باین طور چیز را گرداید

آنها که خاک را به نظر کمیاء کنند آیا بود که گوشه چپشی به ما کنند

ابمبض - جناب مرشدی اقطاب دستگاہی قدس سره می فرمودند که روزی حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در ادای احسان حضرت رحمن تبارک و تعالیٰ خود می فرمودند که یافت حضرت ۱۵ خواجہ احرار قدس سره هر سال یک لک و پنجاه هزار بوده و خرج خانقاه شریف ایشان یک لک و مدخل خانقاه ملائک پنجاه یا هر سال یک لک است و خرج یک لک (و) پنجاه هزار بوده و با وجود آن قرض داریم بلکه به فضل اللہ سبحانہ کسالتش کامله شامل حال است زیاده ازین چه تصرف می باشد -

ابمبض - بعد ازین که عزم حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بر سفر حج مصمم گشت و داعیه منجرم گردید بآن حضرت مکشوف ساختند که بعد برآمد تو ازین دیار و در آمد بآن دیار پیرانوار به بلاهای مختلفه سرزمین هند را مبتلا خواهند نمود و اهل آن را به جزای و سزای بعضی اعمال قبیحه خواهند بی جایند، همچنان به وقوع آمد که بعد از گذشتن ایشان از دریای شور قحط عظیم استیلا نمود و با شدت

تمام مشتعل شد و اختلاف سلطنت که موجب تعادل عام باشد و تغیر و تبدل امور عظام به وقوع پیوست که سبب هلاکت و فَلَاکت عالمیان گردید و ما کان الله لیعذب بهم و انت فیهم (۲۰۹) و ما کان الله معذب بهم و هم یستغفرون به حکم نیابت آن سرور علیه و علی اله الصلوٰة والسلام و در بودن ایشان این مقدمات سر نمی کشیدند چنانچه بعد از تشریف آوردن ایشان باز امن و امانی در ملک ظهور نموده -

۵

ابيض - روزی در بلده دار السور بر پا نور مجلسی از مجالس شادی یا عرس در خانه یکی از اعیان آن جای مجتمع بودند و اکثر اکابر و شرفاء و مشایخ آن بلده در عرف و حکایات آن قبله ارباب کرامات و قدوة اصحاب ولایات استغراق تمام داشتند و نادیده جمال هر یکی به موافق خیال بعضی بطریق اعتقاد و برخی بطور استهزا سخن می رانند چه غلغلۀ ارشاد حضرت ایشان در آن مجلس ظاهر شد و عالم گیر گردیده بود و طنطنۀ مشیخت آن قطب الاوقاد از افلاک گذشته در عین تحریر

۱۰

به بین تصرف پیر دستگیر در خاطر رسید که شادی مکتب یکی از مشایخ زادها بود که بناگاه همان پسر را که به شادی او موجب اجتماع خلایق گردیده پیش از خواندن بسم الله آسیب جن مبتلای سازد به قسمی که تمام شادی مبدل به غمی گردیده آنافانا حال آن طفل نحسه ترمی گردد و شکسته ترمی شود اتفاق در آن مجلس فحیمه عالمی عزیمت پیشه که در فن عزیمت کمال داشته نیز مدعو بوده گفت من حضرات می سازم آنچه از علوم حاضر الخاطر داشته به خواندن دریغ نه نموده اصلاً بطور به ظهور نه پیوسته در همین تذبذب زیاده از یک پاس گذشته که به ناگاه پریها حاضر گردیده بآن ملا صاحب خطاب کرده گفتند که ای ملا ما از دقتی باز روی ملازمت حضرت قیوم شیخ محمد معصوم داشتیم دست نمی داد امروز این متمنا به حصول پیوسته بود که با همه باتفاق ملازمت آنحضرت شافته و خانه را حواله یک جاروب کش نموده چهاروب کش خانه را خالی یافته باین طفل گزندی رسانیده است بهر حال آن طفل را از دست آن جلاذ خلاصی دادند و حقیقت خود را بدین نوع اظهار نمودند که بالای درخت سدره که در حوالی مبارک حضرت ایشان است خود را رسانده بودیم و آنحضرت در تحت آن درخت بالای چوکی نشسته به وضو نماز صبحی اشتغال داشتند که مؤکلان شما همان جا رسیده ما را در پی طلب شدند و قصه آسیب طفل بیان کردند حضرت ایشان از راه عنایت رخصت مایان فرمودند که زود رسیده آن طفل را از چنگل آن ظالم خلاص نمایند از آن پریها دولت رسیده حضار استماع اوصاف و مناقب حضرت ایشان نموده به

۱۵

۲۰

صد جان معتقد گردیده اکثر با متوجه حضرت سرپند گردیدند، روز وصول دولت قبول حضرت ایشان در اقل نظر به والد (۲۱۰) آن پسرو آن عامل خطاب کرده فرمودند که اگر ما رخصت آن پریهانی دادیم تا امروز آن طفل از او سرکش جلا و خلاصی نمی یافت این تصرف مذکوره که مشتمل بر جان بخشی آن طفل بوده مکرر از زبان درفشان حضرت مرشدی قبله گاهی مسموع گشته است.

- ۵ ابیض - خدا پرست خان مرحوم اکثر تصرفات حضرت قیوم به شوق فوق الفوق نقل می نمودند که در آن هنگام که فدوی در گاه عرش استباه در خانقاه ملائک پناه اوقات یل و نهار در غرا و بهار بسری برده اتفاقاً مرکشش همان عزیز که از قبیلۀ من باشند برکت رسامی کردند و در عین افلاس که از لوازم فقر است نزول نمود و من از غایت استحياء نظر بر مخارج سرکار معرفت مدار انداخته خبر ورود ضایعین به بندگان حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی نمودم بعد نماز مغرب که ختم خواجه های بزرگوار قدس اسرار هم به دستور معمول به شرب مجلس انعقاد داشته حاضر گردیدم در آن ایام چون فصل میوه انبه بوده سبدهای انبه در آن وقت حاضری گردید و قاسمان را عادت چنان بود که هر یکی از داخلان ختم بیست بیست انبه می دادند و آنانی که داخل نمی شدند در آن مجلس پُر نور حضور داشتند و انبه می رسانیدند من تنها دیدن آنحضرت را به از دخول ختم تصویریده به مشاهده جمال با کمال خورندگی تمام داشتم که به ناگاه قاسمی بعد از انقراض ختم ده انبه به دستور مردم دیگر بمن داد حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی مرا از غایت کرم نزدیک خود طلبانیده یک سبد کشیده ده انبه شمار کرده به فدوی عنایت کردند و گفتند که حصه یک ضیف شماست کذا لک شش مرتبه کرده شصت انبه مرحمت کردند و شش اشرفی نیز پوشیده در دست می دادند فرمودند شما جای فرزند ما آید و هرگاه در بودن خانقاه همان ورود فرماید بلا تحاشی خبر آن بمانوده باشند و بعد از آن کشائش بسیار حاصل روزگار شما خواهد شد فوق کما اخبر رحمتهما الله تعالی این تصرف مشتمل بر تصرفات ثلاثه است و عنایات بی شمار بر فدویان شکسته روزگار.

- ۲۰ ابیض - قطب المحققین مخدوم زاده خامس حضرت سیف الحق والملة والدین قدسنا الله سبحانه بسره العزیز

۱- م. فرمودند ۲- م. تصور نموده ۳- د. همان ۴- م. حصه یک ضیف شماست باز ده انبه دیگر بخشیدند و فرمودند که حصه همان ثانی شما کذا لک شش مرتبه... ۵- د. قدسنا الله

در مکتوب صد و چهل و یکم از مکتوبات خویش که بنام شیخ محمد باقر لاهیوری است تصرف حضرت ایشان
 رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی بزرگداشتند بعین عبارت شریفه آن مخدوم زاده ایرادی ننماید :

فتح - در بلده کابل عزیزی حضرت ایشان را به خواب دیده و آنحضرت او را نیمه تبرکی عنایت
 فرموده چون بافاقت آمده آن نیمه در بیداری پیش خود یافته - تم کلامه الشریف -

۵ ابیض - خدمت معرفت و کمالات دستگاہی مخدوم زاده گرامی شیخ محمد اسماعیل سلمه الله الخلیل
 می فرمایند که روزی حضرت ایشان رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی به وضوء نمازی اشتغال داشتند که به ناگاه در عین
 وضوء آفتابه (۲۱۱) از دست خادمه سعادت مندا مادر سونام زد و کشیده به جوش تمام بر دیوار زدند
 آفتابه از شدت ضرب پرچه پرچه گردیده خادمه دیگر آفتابه دیگر آورده تا از او وضوء فرمودند مادر سو
 از حیرت این مقدمه از خود ترسیده هوشش از دست داده در خدمت ام المریدین حضرت بی بی جیو
 قدس سرها عرض این ماجرا نموده ام المریدین از حضرت ایشان استفسار این اسرار فرمودند و خوف ماما
 در سو در معرض بیان آوردند آنحضرت فرمودند که ماما در سو چرا هولناک گردیده - قصه چنین است که
 یکی از مخلصان ما را شیر غریبه به قصد هلاکش قریب رسیده بودند آن نامراد در مانده فرموده از این آفتابه
 که قریب ترین اسلحه که نزد ما بود بر سینه آن شیر زدم و آن بیچاره را از چنگ آن امیر سباع خلاصی
 دادیم و نجات بخشیدیم -

۱۵ بناروژی میر محمد طاهر که یکی از مریدان حضرت ایشان بوده به حضور جمعی از تصرفات عالی
 آنحضرت نقل می نمودند که وقتی که من در صوبه بنگاله به جانبی می رفتم که به ناگاه در اثنای راه شیر
 غرنده به شورش تمام بر من رویده در آن اضطراب یاد آن پیر بزرگوار نمودم و منتظریدم از آن حضرت
 مرشد عالی مقدار شدم فی الفور به چشم سرمی بینم که حضرت ایشان رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی شرف حضور دارند و
 آفتابه در دست مبارک بود آن آفتابه را بر آن شیر زدند که زهره آن شیر به کفید و از من غائب
 گشتند بی مقصد جان بخشی بود که فرمودند ظن اغلب آن است که میزند کور می گفت تا حال پرچه های
 آن آفتابه شکسته که از راه سعادت از آن جابر داشته بودم پیش خود دارم، چون میسر طور مراجعت
 از آن سفر نموده به دولت قدم بوسی مشرف گشت بدون اظهار این اسرار خود به تقدیم شکرانه لب
 کشودند که الحمد لله سبحانه که مدد بروقت در حق شما واقع شده والا شیر کار شمارا
 باخر رسانیده بود -

مقصود را قم در ذکر تصنیف در یک تصرف و درج ابیضین در یک ابیض آنکه معلوم

نیست که این آفتابه بر همان تیر شکسته است و یادگیری جان بخشی امتیاز یافته.

ابيض بادشاه زاده علیه القاب فلک احتجاب گوهر آرای بیگم می گفت که در هنگامی که پدر ما را اعنی شاه جهان را به حضرت ایشان رحمته الله تعالی بابت سلام مناظره افتاده بود خود بر زبان الهام ترجمان آورده بودند که نه باز خواهیم آمد و نه سلام خواهیم نمود هم چنان شد که بعد این مقوله تشریف حضرت ایشان رحمته الله تعالی در عهد شاه جهان به وقوع نه پیوست.

۵

ابيض بشارت سلطنت هندوستان را حضرت ایشان رحمته الله تعالی به عالم گیر مرحمت فرموده بلکه برای اطمینان خاطر ایشان بدستخط انور نوشته حواله ایشان نمود متوجه سفر حجاز شدند در همین مقدمه گوهر آرای بیگم پیش حضرت والدۀ ماجده می گفت که (۲۱۲) برادر ما حضرت عالمگیر بادشاه است هند را عجب ارزان خریده اند که به دوازده هزار روپیه خریده اند چه در آن سفر نیاز حضرات مبلغ دوازده هزار روپیه فرموده بودند.

۱۰

ابيض وقتی که سعد الله خان تکذیب حضرت ایشان رحمته الله تعالی به حضور شاه جهان نموده فی الفور به در و قونج مبتلا گردیده بر قبح کلمۀ ناشائسته متنبه گشته کوزه آب با مبلغ پانصد روپیه نیاز بدست برادر زاده خود به خدمت سراسر سعادت فرستاده تانفس مبارک بر آن آب بیفتد اصلاً در معرض قبول نیفتاد بعد از الحاح چو از بعضی مخدوم زاده های کبار بر این مقدمه تاسه چهار منزل که همراه بود به حصول پیوسته جواب است چو مایوس گشته به سعد الله خان این جواب داده به مجرد اجتماع ۱۵ این جواب ازین عالم رحلت گزیده بعضی می گویند که چند روز دیگر هم بهمان ازار زیسته ازین عالم رحلت بسته نمود بالله من غضب انبیاء و اولیاء.

شیخ الاسلام هروی قدس سره فرماید الهی هر که را خواهی بر اندازی با مادر اندازی خوش گفت ه

۲۰

بس تجربه کردیم دریں دهر مکافات با درویشان هر که در افتاد بر افتاد اکثر با مخدوم زاده ثانی حضرت محمّد قدس سره می فرمودند که شمشیر غیرت معصومی در حق این جماعت کار کرد.

ابيض وقت زحمت از مدینه سکینه در خاطر مبارک حضرت ایشان رحمته الله تعالی خطور نموده که

عداوت دارا شکوه با متشرعان خصوصاً منتسبان سلسله علیه نقشبندیه سیما به خاندان حضرت محمد الف ثانی
 اظهر من الشمس و پیوسته در صدد اضرار این جماعت است و در آن دیار اشتهار به سلطنت گشته
 و ابناء دیگر هر یک به ادبار طالع گرفتار گردیده فوج کما ارشد رحمته الله تعالی

ابيض - یکی از اکابر اصحاب حضرت ایشاں رحمته الله تعالی روایت کرده که روزی یکی از امراء اهل
 ایران با حضرت پیغام کرده که فردا به ملازمت کثیر البرکت می شتابم فردا امروز به موجب اکرام
 ضیف فرش تکلف در خانقاه ملائک پناه فرموده بانماز عصر در انتظار مانده بلکه چیزی تناول هم
 نه نمودند که به همراه ضیف خورده شود مقصود آنچه شرط اخلاق بود بجا آوردند و در همان اثناء خبر
 رسید که غرض آن رافضی استهزا بود و الحال سوار شده از شهر گذشته رفت اتفاقاً در آن وقت
 عرفان پناهی خواجہ محمد حنیف که خلیفه اول حضرت ایشاں رحمته الله تعالی بوده اند از بلده کابل
 با مخلصان دیگری رسد و از جمله نیاز کاردهای ولایتی هم می گذرانند حضرت ایشاں تربوز طبلیده
 یک کار در برداشته تربوز را از دست مبارک بریده و فرمودند بیا تا سر رافضی به بریم، همچنان
 شد که این طرف بریدن تربوز و آن طرف جدا شدن تن از سر آن رافضی توأم گردید.

ابيض - یکی از خالات معظات این فقیر که بنت وسطی حضرت ایشاں رحمته الله تعالی بوده همیشه
 در آرزوی آن ماندند (۲۱۳) که فرزندی از ذکوریاناث به ظهور آید مطلق این متمنا دست نداد
 روزی به عرض آنحضرت والا منزلت رسانیدند که دعای این معنی فرمایند، فرمودند در چند روز خود
 را از جمیع کار و بار فراغت بخشیده نظر بر لوح محفوظ انداختیم و در معلومات واجب تعالی و تقدس
 سیر نمودیم اصلاً به نظر نمی در آید که ترا فرزندی به ظهور آید و بر همین ماجر اکوشش بلغ داشتم که دعا
 هم فرمایم مرا به عنایت خاص انخاص نواختند و الهام فرمودند که اگر تو گوی یا خواهی یکی از این دو
 لفظ الهام شد تمام جبال را طلا کرده یکی از محتاجان به بخشم اما فرزند در خانه وی مطلقاً در علم نیست
 و به حکمت لم یزلی متقاضی نه آری عنایات فرادان که در آخرت که در قرار است به عوض آن به
 وی کرامت خواهم فرمود.

ابيض - شیخ لطف الله فرزند حضرت خازن الرحمت داماد حضرت ایشاں رحمته الله تعالی بوده
 و مقدمه مسطور در ابیض گذشته بر اهل خانه ایشاں به حصول پیوسته خادمه کنیزگان محرمه خود ساخته
 تنای اولاد را از آن پرستار ملاحظه نموده مدتی با و گرفتار ماند اتفاقاً حملی بآں داده به موجب
 مکر الله ظاهری شود به عرض حضرت ایشاں می رسانند فرمودند هیچ نیست تا آنکه ایام حمل به کمال

رسیده و معامله به در دزه کشیده و اسباب جشن در خانه آنها مرتب گردیده، ام المریدین حضرت بی بی جیو قدس سرها و جمیع بنات باز به عرض اشرف رسانیدند که حضرت نفی آن حمل می فرمودند و او بر سر زائیدن دست فرمودند خواهند شنید که چه می زاید که به ناگاه از شکم آن داده مشکلی پر از آب فلیظ برآمد و شکمش خالی گردید و این تصرف مشهور اتفاق گشت.

- ۵ ابیض - سیادت پناه نعمان خان نبیره حضرت میر محمد نعمان قدس سره درین سفر اکبر آباد روزی با فقیر صحبت دست دادند مذکور آن آمد که مقامات حضرت ایشان وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ بقید قلم می آید گفتند در وقت تحریر تصرفات عالی درجات یک تصرفی به زبانی این فدوی ترقیم خواهند نمود حمد الله سبحانه که بعد یک سال معامله تا باین جا رسیده به موجب وعده حسنه تحریر می نماید، نقل کردند که عزیز می در بلده اکبر آباد بسیار صاحب کمال بوده و نام آن عزیز هم گرفتند اما از خاطر راقم حسته است او را همیشه زاده بود که خلیفه اولش نیز بوده در وقت قریب ارتحال خود ازین دار پر طلال آن همیشه زاده را نزدیک خود طلبانده وصیت فرمود که کار تو تا تمام است باید که بعد وصال من بخدمت حضرت شیخ معصوم بهشتابی از آنجناب به موافق نصیب خود چیزی بیایی مرید مستعد به صد شوق قبول وصیت شیخ خود نمود شیخ در جواب فرمود که می دانم بعد دوازده سال ازین مقوله ظهور این متمنا خواهد شد و این دولت به حصول خواهد انجامید، این گفت و جان بحق تسلیم نمود. بعد این کلام طراوت انجام هر چند آن مرید را اتفاق رفتن کابل و لاهور مکرر دست داد و بحضرت ۱۵ سریند رسید (۲۱۴) اما اصلاً به خاطرش بحکم و ما انسانية الا الشیطان ان اذکره خطور نمی کرده تا آنکه یک مرتبه بعد مراجعت از سفر کابل چون روز منزل سریند رسید سعادت لم یزلی شامل حال گردیده با دولت جاد دانی نمود و باشتیاق ملاقات مالایطاق سر از پانه شناخته به قصد ملازمت سراسر سعادت شتافت و در خانقاه ملائک پناه رسیده مشاهده جمال باکمال نموده خود را بر قدم حضرت قیوم انداخت

۲۰

گل بختش شگفتن کرد آغاز همای دولتش آمد به پرواز

حضرت ایشان سر آن عزیز از بالای اقدام برداشته فرمودند که دوازده سال وصیت پیر شما همی امروز گذشته است چون عزیز معبود حساب نمود به موافق ارشاد معلوم شد و نیز فرمودند که برای این گفتم باکرامت پیر شما که صاحب کمال بوده و خبر رسیدن شما پیش ما بر دوازده سال مقرر نموده بر شما و بر دیگر حاضران و مستمعان لاشع گرد و عزیز مذکور مدتی در خانقاه گذرانیده به موافق نصیب

نمود در مراتب معرفت رسیده به خلافت امتیاز یافته منحصراً وطن مالوف خود که اکبر آباد باشد گردید و در انجاء عالمی را به هدایت رسانده -

۵ ابیض - مخدوم زاده اکبر شیخ محمد صبغة الله قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس می فرمودند که در ایام عنفوان شباب که نزد کتخدا هم بودم صورت خرمی چند روز به تشویش کشید حضرت والدۀ ماجده این معنی را از غایت عنایت به عرض حضرت ایشان رسانید فرمودند از امروز کاسۀ نقس فرزند من محمد صبغة الله را شکستم از آن باز فقر ظاهری گرد من نه گردیده است با وجودی که وجه مداخل بیچ مقرر ندارم و وجود مناسج پر یسار -

۱۰ ابیض - در اوایل حال در خانۀ مخدوم زاده خامس شیخ سیف الحق والملة والدين قدس سره فقر ظاهری بر کمال بوده روزی زهراء عصرا ام المریدين والدۀ ایشان به عرض حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی احوال آن مخدوم زاده رسانیده در یوزه دعای و توجه در دفع این بلا نمودند، فرمودند امشب تفرغ خواهیم نمود فردا آن روز خطاب با حضرت ام المریدين کرده فرمودند که دعای مسئلہ شبینہ با جابت قرین گشت و به نهجی برای فرزند دولت پرتواندازی گردد که موجب حسد دیگری از قبایل خواهد گردید و شروع آن همی امروز است همان طور که ارشاد فرموده بودند به وقوع پیوست و از همان روز شروع شد -

۱۵ ابیض - فرزانه بیگم اهل خانۀ جملة الملکی جعفر خان به مرضی گرفتار گردیده که حکماء باقتدار از معالجه اش دست برداشته حکم به اجل مسماش نمودند و صلحای روزگار نیز مایوس مطلق گردیده آیت مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلَ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ بر زبان حال آورده خبر از قضای مبرم به گوش آنها رسانیدند جعفر خان قاصد با مبلغ نیاز برای ختم خوابهای بزرگوار قدس الله تعالی اسرار هم در خدمت حضرت ایشان فرستاده و تمام حقیقت نوشته، بشارت عافیت طلبیده آنحضرت در مکتوب از مکتوبات جلد ثالث که بنام مشار الیه است بشارت صریح باین عبارت نوشته اند که پیش از رسیدن قاصد عاقبت است و در آخر همان بشارت نصیحت می نویسند:

فتح ^{له} مخدوم مکر ما گرفتاری ببادون حق جل و علا از اشد امراض قلبیه است فکر از الہ آل از اہم مهم است - ط

در خانہ اگر کس است یک حرف بس است

له د - " فتح " ط د - نہات

انتهی کلامه العالی قدسنا الله.

ابيض - حضرت حجة الله همواره به مرض ضعف دل به شدت بیمار گرفتاری بودند به نوعی که باین همه تنیدی کشف و صحت آنکه شامل حال جناب شریف ایشان باشد از کثرت اشتها به سستی کالشمس فی رابعة النهار ست شفای خود به نظر مبارک نمی درآید بجناب حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه التجا و بشارت به زبان و قلم نموده حضرت ایشان همه بشارت بهر دو زبان تحریر و تقریر عنایت فرموده جوابی که در زیر قلم بشارت رقم درآمده بر نظر اربابان مکتوبات جلد شامش ظاهر و هویدا است - اما لفظی ازاں مکتوب کرامت اسلوب تبرکاً ایرادی نماید :

فتح فقیر شفا سیما را می خواهد بلکه می بیند و الا ملام -

همین بشارت علیه حضرت مخدوم زاده شفا کامله عاجو حاصل روزگار گردیده و مدتی به لباس عافیت در قید حیات بوده مخلوقات بسیار را از نساء و رجال به ولایت کمال رسانیدند -

ابيض - ام المریدین زهراء عسروالده ماجده حضرت مخدوم زاده های عالی قدر به مرض ضعف دل به مرتبه گرفتار گردیدند که ترک خانه و اطفال نموده در خانه یکی از بنات صالحات مهاجرت گزیده حجره اختیار فرمودند که هیچ یکی از مخلصات و خادومات در آن جا باریاب نمی گردید حتی که دیدن روی فرزندان هم خوش نمی فرمودند بنات طیبات به سعادت خدمت در آن ایام قیام داشتند و قربت بیک سال در آن ایام بدین منوال کشید تا آنکه شب بست و هفتم شهر رمضان المبارک که ۱۵ شب قدر بود حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه به بنات عالیات خطاب کرده فرمودند که مرا مهم نخته اند که این مرتبه در خانه تو دو عید میشود - یکی عید فطر که با تمام عالم شریک است و دوم عید شفاء زوجة تو که خاصه به تو و اولاد تست - چون این مقدمه به عرض حضرت بی بی جیو رسانیدند اصلاً قبول نمی فرمودند که در ازار من مثل دانه خشخاش هم تفاوت نیست این چه طور می شود تا آنکه صبح عید به همان صرافت آزار پر تو انداز گردیده ، حضرت ایشان خود به نفس نفیس در همان جا تشریف آوردند ۲۰ خلعتی برای ایشان طلبیدند فی الفور شفا یافتند خلعت پوشیده بر دولی سوار گردیده دولت خانه را منور از قدم میمنت لزوم فرمودند و حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه به فرحتی که دانی به نماز عید تشریف برده از انجا به شکرانه عید ثانی صدقات بسیار ایشارکنان در خانه (۲۱۶) ملائک آستانه رسیدند چه حضرت ایشان در ایام آزار ام المریدین از وجوه کثیره نگرانی بسیار شامل حال داشتند چنانچه احمری در ابیض درج می گردد به گوش هموش باید شنید -

احمر - حضرت دالده شریفه راقم سياه کار سلهار بهار روايت می فرمایند که در ایام بهار لاله بسیار در منزل مبارک شگفته بود حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه باین ضعیفه خطاب کرده فرمودند که این تخمه های لاله بدون دالده ماحده شما در نظر مثل آتش شعله دار می نماید -

۵ ابیض - عارفی از اصحاب حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه روايت می نموده که سیادت پناهی میر غصنفر داراشکوهی که از منظور این خاص آنحضرت بوده به اراده سفر حجاز بعد از تحقق فرصت حج کمر بندی نموده بدون حصول اجازت ازاں قبله ارباب ولایت پای شوق به صد طنطنه و ذوق در آن راه نهاده و کالای بسیار به قصد تجارت نیز برداشته بر لب دریای شور رسیده و سوار بر جهاز گردیده چند روز بر آن گزشته بود که باد مخالف وزیده و جهاز را بر کناره ظلمات رسانیده سد اسکندری نمودار گشته صلاح همه را کبان بر آن قرار گرفته که یک شخصی ازین جادست از جان خود شسته به فراید و نقارهای را به نوازده تا جانوران پرواز نمایند و از باد بالهای آنها غلب که جهاز ازین ورطه مهلکه بر آید و در آن وقت میر نکور یاد به حضرت ایشان نموده مدد و توجه از باطن فیض موطن درخواست و گفته که اگر خلاصی این جهاز با جمع را کبان و متاع به یمن تصرف حضرت ایشان میسر آید حصه چهارم آن متاع نیاز جناب ایشان باشد و بعد ملازمت خواهم گذرانید در همین اثنا که هنوز از احدی هم از جهاز برای راندن ظهور فرو نیامده همه جهاز نشینان می بینند که حضرت ایشان شرف حضور دارند بعضی ها که به جمال مبارک مشرف گشته بودند شناختند جمعی که سابق به حصول این دولت ممتاز نگردیده بودند از استماع معلوم گردیده برخاستند و سلام دادند جواب سلام داده ضربی از کتف مبارک بر آن جهاز زدند و خود از نظر آنها مخفی گشتند و جهاز از آن ضرب در دوسه نفس به مقام اصلی رسید همه اهل جهاز به سلامتی مال و جان برآمده به کعبه مقصود رسیده و زیارت روضه حضرت سید المرسلین صلی الله تعالی علیه وسلم نموده، متوجه هندوستان شدند، مصراع

چه پاک از موج بحر آن اگر باشد نوح کشتیاں

۲۰ در همان ایام مراجعت حضرت ایشان مکتوبی به میر نکور نوشته اند که در مکتوبات جلد ثانی مندرج است چنان حضور آن جلد بالفعل نه بوده بنا بر آن نقل آن نه نوشته، با بجمله مصرعی ازاں مکتوب محبوب به خاطر دارم برای سعادت می نگارم، مصراع

له م - نقارهای سده نوازده   له د - چه

نشان آشناداری بیا نزدیک من بنشین

مطلب که میر مسطور بعد رسیدن وطن که دار اختلاف شاه جهان آباد باشد مدتی چند اقامت در زیده داعیه طواف (۲۱۴) حضرت سرهند نموده به قصد ملازمت سراپا سعادت به صد شوق حصه هشتم از نیاز برداشته متوجه حضور لامع النور گشته چون به سعادت قدم بوس رسیده بلا توقف پیراهن از طرف آستین راست فرا آورده کتف مبارک به میرند کور نشان دادند زخم آن ضرب که بر جهاز زده بودند نمایان بود فرمودند که هنوز زخم ضرب مانوب نغز نه شده است. شما در نیاز ما پیران نصف نمودند و از ربع به ثمن دو دیدند میر به عرض اقدس رسانید که اهلیه فدوی که نیز از مخلصات صادقان آنحضرت است این جرأت نموده است و نظر بر کرم حضرت ایشان نموده نصف نیاز را قرض گرفته است غنقریب ادا خواهد نمود که اگر از ماکه بجای دختر است خرج گردیده مابطوع و غبت آن مبلغ را باد بخشیدم.

۱۰ این تصرف مشتمل بر چند تصرف و موقوف گردیده است و ابیضی است که چند احمرو ابیض را در ضمن خود برداشته، فتدبر و تامل.

ابیض - روزی این درویش را صحبت پادشاه غفران پناه خلد منزل قطب الدین محمد معظم شاه عالم در بدو سلطنت ایشان دست داده ذکر حضرت ایشان رحمته الله تعالی در میان آمده گفتند که حضرت ایشان بشارت خلافت به من عنایت فرمودند و این سخن را چهل و پنج سال شده است و تمام این قصه آنچه از خدا پرست خاں مرحوم قریب هفتاد بار مسموع گردیده در قید قلم آرد و احمرا ثلاثه در نقاب این ابیض می نمایند گفت که پادشاه خلد مکان چون در سال پنجم از جلوس خود متوجه کشمیر حینت نظیر شدند در اثناء طریق در بلده حضرت سرهند ملازمت حضرت ایشان به صد شوق و آرزومندی بجا آورده روانه آن حدود گشتند نمی دانم که از بلده لاهور یا از عین بادشاها زاده محمد معظم شاه را صوبه داری دکن عنایت فرموده مخلص نمودند وقت مراجعت چون پادشاه زاده به سرهند رسیدند در باغ بادشاهی آنجا که مشهور البساتین است منزل فرمودند میر رفعت گرزدار را که متعین ایشان و از مریدان قدیمی حضرت ایشان بوده در خدمت موفور الکرامت و السعادت باظهار اشتیاق مالا یطاق و عذرا رسیدن خود از هیبت پدر بزرگوار فرستادند میرند کور رسیده

له در راست ندارد   له در قرض ندارد

السلام علیکم بہ دستور معمول نموده خود ہم بہ جواب مقرر ی وعلیکم السلام یا جامع التئوین واللام
سرافراز فرمودند چه عادت میرند کوراز ہمیش ہمیں بوده دآن حضرت ہم از راه طبیعت بہ ہمیں
جواب سر بلندش می فرمودند، القصہ پیغام بادشاہزادہ را بہ وجہ شائستہ در خدمت ادا نمود فرمودند
از ما ہم بایشان سلام رسانیدہ بگوئید کہ شخصی کہ خوف او شمارا بادبود ایں ہمہ اشتیاق اعتیاج
آمین مانع وصول توبی جانہ گردیدہ است فقرار ہم بآن عزیز آشنائی بروجہ کمال ثابت (۲۱۸)
پس ملاحظہ طبیعت ایشان بہ ما ہم از جملہ ضروریات شد، بادشاہزادہ روز دیگر مقام منسوخ
میرشار الیہ را بالحااج تمام فرستادہ کہ ایں جانب را خوف ضرور را از آن عزیز بلا توقف موجود
است و جناب حضرت ایشان را پروای احدی نیست و پرورش ہمہ التجا کنندگان شیوہ مقبولہ
حضرت قیوم است، امیدوار ترحم است، مصرع

ترحم یا دلی اللہ ترحم

القصہ از غایت عنایت تشریف بردند بادشاہزادہ از استماع ایں نوید دولت جاوید
ہمای اوج سعادت بہ دام ما افتد ترا اگر گزری بر مقام ما افتد
و بہ مقتضای بیت

کہ آمد بر در اینک دولت تیز گر استقبال خواہی کہ در خیز

زود برخاستہ تا دروازہ غسل خانہ استقبال فرمودہ سلام دادہ خود را با استقبال براق دام آن
قطب الانام انداخت از آنجا کہ سادگی لباس ہم در آن وقت از غایت تواضع و انکسار بودہ
در خاطر مبارک گذشتہ کہ ظاہر داروغہ غسل خانہ با خاص و عام خواہد بود فرمودند اسم شریف شما
عرض نمود کہ فقیر محمد معظم معلوم شد کہ بادشاہزادہ است کہ بایں تواضع پیش آمدہ است فرمودند کہ
از آنجا کہ شما آداب فقرا بسیار بجا آوردند و بحکم و ما تواضع احد اللہ الارفعہ اللہ -
سلطنت ہندوستان بعد وصال پدر شما نصیب شما خواہد گردید و ایں خلعت فاخرہ بہ شما خواہند
پوشید اما استقبال را کار نہ خواہند فرمود وقوع کما قال رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ، بعد از چہل و پنج سال
ایں بشارت فرخندہ ایں مقدمہ بہ حصول انجامیدہ تا امروز در اولاد آن بادشاہ بشرایں مسند
زیب بخش است ہر چند کہ مخالفان خلافت آن خواستند بہ وقوع نہ پیوست

۱۵ م۔ فقیر خانہ ۱۶ د۔ نبی ۱۷ د۔ اگر ترا

جهان آئینه مقصودش اهل باد در آل نور قدم مشهودش اهل باد

- ابيض - صالحه از اهل ارادت درين ولا نقل نموده كه جدین از مريدان خاص حضرت ايشان
 رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ بوده اند اتفاقاً جد مرا بادشاه به خدمت کدام پركنه از پركنات پنجاب كه نزديك
 به گجرات باشد سرافراز فرموده از انجا هميشه نياز نامه ها ارسال خدمت می نمود و نوازش نامه ها سرافراز
 می باشد يك مرتبه جده من رخصت حضرت سرهند بجهت قدم بوسی حضرت ايشان از شوهر خود
 ۵ درخواست نمود شوهرش سعادت خود نميده بلا توقف اجازت داد و دو استريگی به مبلغ پانصد
 روپيه و دو می به قيمت سه صد روپيه خريده حواله زوج خود نمود كه اين را به پانصد روپيه خريده ام
 نياز حضرت ايشان از طرف اين مخلص بعد ملازمت خواهی گذرانيد و استرثانيه برای تو باشد و
 زهار تفادت نخواهی و زريدي اين به گفت و رخصت نمود صالحه مسطور به شوق مافوق قدم در راه
 نهاد تا بجای كه حضرت سرهند يك مرحله راه ماند شيطان رجيم نعوذ بالله (۲۱۹) من مشره
 ۱۰ در خاطرش و سواس انداخته كه تبديل استر بايد نمود استر بيش بها را خود بايد گرفت كه بارگراں را خوب
 بر می دارد و دو می نياز بايد گذرانيد و به مجرد خطور اين خطره نا ملائمه استر نياز كه بيش بها بوده به مرد
 تاسف فوق البيان شامل حال اين مخلصه گرديده كه هم از پير بزرگوار خجالت روداده و هم از
 زوج شرمندگی نقد وقت گشته سه

- ميان اين و آن در مانده ام من از آل سورانده ز اين سورانده ام من
 ۱۵ مصداق حالش گرديده در آن حيرت و پریشانی لطف حضرت ايشان يادش آمده تسلي بخش شده
 بهر كيف در كش كمش اميد و بیم بادل دو نیم روز ديگر منزل كرده در بلده متبركه رسیده به شرف ملازمت
 مشرف گرديد مورد عنايت گشته بعد از ساعتی به عرض اقدس رسانيده كه زوج من استري نياز كرده
 است اميد دار قبوليت است فرمودند كه استري كه برای ما بوده مرده است ما استر شمارا چه را به
 ۲۰ گيريم هر چند الحاح بسيار به كار برد منظور نه شد اما آن مخلصه من جميع الوجوه تفضلات كثيره در باره
 خود در يافته بعد چندی كه رخصت شده پيش زوج خود رسیده آن عزيز هم صاحب كشف بود پيش
 از اظهار اهل خانه خود او را بر قبح نيتش خبردار ساخته و مبلغ پانصد روپيه را هندوی نموده نياز
 حضرت ايشان به سرهند به صداي كسار فرستاده قبول افتاد - اما بايد دانست راويه اين تصرف را

له - د - چند تن ۲ - د - مخلص

عزیزیں کہ احوال آنها گذشتہ جدین مادری بودند نہ پدری۔

ابيض۔ روزی از طرف عزیزی بنات طیبات حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہَا چیزهای نا طائم بہ عرض حضرت ایشاں رسانیدند و بہ قسمی طول و عرض داده سخن نمودند کہ طبیعت مبارک در جوش آمده چنانچہ حالہ وسطی را تم سیاه کاری فرمودند کہ وقت بعد ظہر بود بہ تحریر مکتوبات قدسی نکات مشغول بودند عینک از انف مبارک فرو آورده بر زبان الہام ترجمان آوردند کہ آن مرد از غیرت فقیر آن نمی رسد بہ مجرد این فرمودن عزیزند کہ ر بہ درد قویج گرفتار گردیدہ و پنج شش روز بہاں آزار زیستہ جاں بحق تسلیم کردہ۔ نعوذ باللہ القیوم من غیرۃ الامام المعصوم۔

ابيض۔ حضرت خازن الرحمت رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہَا در آخر عمر مبارک خویش سفر در الخلافہ شاہ جہاں آباد بہ موجب طلب بادشاہ خلد مکان بل بہ مقتضای الہام حضرت رحمن تعالی اختیار فرمودہ بودند در آن جا غلبہ شوق ملاقات برادر اعمی حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہَا استیلا نمودہ مکتوبی مشتمل بر طلب و غلبہ اشتیاق بزنگاشتہ اند چنانچہ در مکتوبات شریفہ (۲۲۰) آنحضرت مندرج است و در آن مکتوب دو ہرہ ہندی ہم نوشتہ اند آن را تبرکاً ایرادی ننماید:

فتح ۷
نہ مجھ پنکھ نہ پانو بل اور پیابست ہیں دور
نہ میں چلوں نہ اڑ سکوں مردل بسور بسور

معنی اش بہ زبان فرس چنان می شود کہ نہ مرا پر است و نہ قوت پاد منزل معشوق دور نہ من تو انم رفت و نہ پرواز تو انم نمود بہ میرم در دل غم خوردہ۔
۱۵
چوں این مکتوب محبت اسلوب بحضرت ایشاں رسید آنحضرت ہم در جواب مکتوب کہ فقرہ اش محبوب است تحریر فرمودہ اند و آن مکتوب اقل است از جلد ثالث ایشاں بہ بہت حصول سعادت ایرادی ننماید:

فتح بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ مصراع

آمد ازاں جناب صحیفہ بسوی من

الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن۔ بہ تقدیم مراسم عقیدت و نیاز معروض می دارد عنایت نامہ نامی و ملاحظہ گرامی کہ از کمال کرم و مہربانی مصحوب ملاحظہ نام زد

ایں مسکین بی تسکین فرمودہ بودند بہ درودِ آل مستعد گردید از راہ تطف و مخلص پوری
مقدمات شوق آمیز و فقر ہای عشق انگیز اندراج یافتہ بود و مطالعہ آل آتش مشاقان را

مضاعف ساخت و شعلہ شوق اینا ز اسر بلند گردانید، مصرع

آب و آتش را مدد شد، چھو لفظ

۵ بی لطف معشوق در رنگ استغنائی او عشق آمیز و آتش انگیز ست، حالت سوختہ
مشاقان را این مصرع ہندی بیان می نماید :

چونے کی سی کانجری جب پھر کون تب آگ

عاشق مسکین را نہ تاب عتاب و نہ عنایت و نہ برداشت تہر و نہ یارای مہر، مصرع
کہ وصل از بھر باشد جاں تان تر

۱۰ حدیث نفیس لو کشفہ لا حرقت سبحان و جہد ما انتہی الیہ بصرۃ من خلقہ
شاہد این معنی ست، بیت

گیرم کہ بہ غم خانہ ما یار خسر آمد گو حوصلہ و طاقت دیدار کہ دارد

۱۵ بی لا یحمل عطایا الملک الا مطایا ہستی عاشق تا در میان ست مورد و مذ بلاست
صلاح او در نیستی ست و فلاح او در ترک ہستی نامراد تری از ممکن معلوم نیست کہ کسی
باشد کمال در حق او نفی کمال ست و خیریت در سلب خیریت شخصی کہ کمال او در نفی
کمال بود و صلاح او در نیستی از کمال مولدی خود چہ خبر داشته باشد و بہ جمال و ہستی او
چگونہ اعلام نماید مگر آنکہ بدام نیستی صید ہستی نماید و بہ وجود محبوب موجود گردد و فصیح کون
العادف هو المعروف والواجد هو الموجود دراز نفسی رفت۔ مصرع

بندہ باید کہ حد خود داند

۲۰ اظہار انتظار آمدن ایں مسکین فرمودہ اند، مصرع

از دوست یک اشارہ از ما بسر دیدن

سعادت فقیر ست کہ در خدمت برسد و از برکات صحبت کثیر البہجت مستفید و مستعد
گردد۔ انتہی مکتوبہ المقدس قدسنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس۔

بعد از ارسال ایں مکتوب مبارک حضرت ایشاں رحمۃ اللہ علیہا استخارہ ہای سفر

فرمودند (۲۲۱) راہ نہ دارند امر شریف آل قدر را فوق مساعدت استخارہ ہا تصور فرمودہ متوجہ

لہ فقرہ داوین "سفر... مساعدت" نسخہ "د" ندارد

سفر شاه جهان آباد شدند در سرای الوه که هفت میل از سرینداست روز اول منزل فرموده
نشسته بودند که بر آنحضرت منکشف ساختند که تابوت حضرت خازن الرحمت می رسد و ملهم
شدند که کجا میروی وصال برادر تو بعد از برآمدن دہلی در سرای سنبها لکه به وقوع پیوست برگشته
برو و سامان مدفن او نما به فرزندان و بعضی نیازمندان حضور ازین معنی آگاه ساخته برگشته به وطن رسید
نشسته بودند که قاصد خبر وحشت اثر رسانید و به طوری که فرموده بودند به وقوع انجامید اِنَّا لِلّٰهِ وَ
اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ - رضی اللہ تعالیٰ عنہما و رزقنا اللہ سبحانہ من برکاتہما -

ابيض - خان فصیح اللسان کثیر البیان راسخ الاعتقاد بدیع الزمان خان بسرا موره ولولہ شوق و
رسوخ محبت والدین خود در جہما اللہ سبحانہ بہ جناب ایشاں رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهَا در مجالس و خلوات بہ کمال
شوق و خلوات لذات مذکور می نماید، روزی نقل می کرد کہ بادشاہ خلد مکان در بلدہ اکبر آباد در
موسم برشکال بہ قصد شکار بالای کشتی آب جمہ در عین طغیان آب سوار گردیدہ روانہ شدند پدرش
با یکی از کلاں تر آں کفاز نکول سار اسپان را بہجت استعجال مجرادر دریا انداختہ جسدہ الملکی
اسدخان کہ در آں وقت کس بادشاہ تیرانداز دور دیدہ بہ عرض پایہ خلافت رسانید باشارت
دست منع بلیغ نمودند کہ وقت جہالت نیست مجرای شمشاد زین جابر گردیدہ شجاعت و جوانمردی
را کار فرمودہ قبول اشارت نہ نمودہ متوجہ پیش شدند چون در وسط بحر رسیدہ ناگاہ موجی تند از
روی شمال بہ قسمی می رسد کہ از خانہ زین جدا ساختہ غریق قلزم می گرداند در عین فرو بردن آب
در خاطر پدر خان مذکور یاد حضرت ایشاں جوش می زند می بیند کہ حاضران دمی فرمایند کہ درزش ذکر
نفی و اثبات داری جلس نفس نمودہ بآں ذکر مشغول می بود علی بند پسر را بریدہ بہ گذار، چچاں کرد
پسر بالای آب می شود بادشاہ کشتی را ایستادہ کردہ بہ خواصان و آب بازان حکم فرمودہ بود کہ اگر ایں
مقلعہ را بر آرید مستحق چندین انعام می گردید آنها پسر را دیدہ شناختند کہ آدمی در زیر ایں سپر
ہست بہ زود خود ہا را در تحت کردہ دست دراز می کند غریق را می یابند فی الفور می برآند می بیند
کہ گزند می مطلق از آب بہ آن شخص نہ رسیدہ است بہ سرعت بحضور بادشاہ می رسانند اسدخان
عرض نمود کہ از اقبال حضرت خلاص گردید، گفت آں جا اقبال مقبول حضرت، ہیچ کدام نبودہ من
بودم و پیر من بود اگر مدد معصومی شامل حال نمی گردید تا حال اثری از وجود دریں امواج

لے م۔ محل ۲ م۔ گزند می از آب مطلق بآں شخص ۳ د۔ اہوال

شورش انگیز، بیچ ساحل سرنی کشید باجمله مورد عنایات بادشاهی گردیده در رکاب شکار نمود و
از آن هر دو اسپ (۲۲۲) اثنی به ظهور نه انجامید و کافر از راه آب باتش رسید مانا که در عین
قلزم در خاطر مبلغ دو صد پیر یا یکصد پیریه نیاز حضرت ایشان هم باین خلاصی مقرر کرده بود که بعد از
حصول جان بخشی از بادشاه رخصت گرفته متوجه حضرت سرهند گردیده چون به دار الخلافه رسید از
اهل خانه مبلغ نیاز طلب نموده اهلش گفت که مرا ازین سعادت نیز بهره مند باید شد. **۵** القصه
زوجهین به داعیه این دولت عازمین دارالارشاد شدند، چون به حضور لامع النور رسیدند نیاز را
تقسیم نموده نصف را آن صاحب اندون محل ملازمت نموده گذراند و نصف را عزیز معهود به حضور
گذشتانده فرمودند سخن خود یکی بود و دچرا نمودند. تم الابيض الذی اشتمل على الابيضین مرشدا
قیوما اما کامل رجما قوی تصرفا. این عاصی تباه کار شکسته روزگار هم غرق بحار ظلمات معصیت گردیده
است و نجات ازین گرداب در دایز محض به یمن توجّهات آن قطب البریات تعیین کرده شروع **۱۰**
این کار جلیل الاعتبار نموده منتظر الطاف بی شمارش است

ای امام صف ارباب ولایت مددی دی بحق دل پر ناز و نیازی که تراست
اگر چه عنایات لانهایت بحال خود در عین اضطراب به کرات شاهده نموده است چنانچه عنقریب
ذکر بعضی از آنها خواهم نمود آنچه از اسرار باطن که به روحانیت تربیت فرموده از جای بجای رسانیده
نیز در محل هر کدام محلی از آن به جهت اداء شکر مرقوم خواهد گردید ان شاء الله تعالی و ما توفیقی **۱۵**
الا بالله، اما امیدوار و شگرتی اکل است

جلوه غیره دید آئینه حیرت ما عالمی را به خیال تو تماشا کردیم
همگین زیست و علوات باین همه کثرت معاصی محض از تصرفات حضرت ایشان است و حضرت
حق سبحانه فردا قیامت در تواء مبارک آن قبله صفا کیشان را با جمیع دوستانش محشور گرداناد،
بجرمة النبی الامی و آله الامجاد علیه و علی آله من الصلوات افضلها و من التسلیمات **۲۰**
اکملها چه تا غلغله هوش در پرده گوش آواز انداخته بهمین نوبت ارشاد معصومی شناخته و
تا به منصفه زبان به حکم حضرت رحمن تعالی شان در گفتگوی درآمده ذکر مدائح قیومی از نهادش
برآمده

له گشته م. م. ولایت ندارد

بشکر آن کلام شکر آمیز   به بزم نکبت آئینه کردند
 زنده خشک در کار خطر بود   شراب معرفت در سینه کردند
 کم امروز نعمت را به دادند   به بختم کار دولت دین کردند
 به فردای رسد دولت ازاں نیز   که عهد و قول آن دوشینه کردند

۵ چوں از نخست بایں کرامت نواخته امیدوار است که دم واپسین نیز بایں نعمت به نوازند

تو دگر شوای خضر بی نجسته که من پیاده می روم و همراہ سوارانند
 ابیض - روزی این مسکین در سفر از اسفار در دشتی موسم شدت آفتاب به عسرت خرچ گرفتار
 گردیده به نهجی که (۲۲۳) فلوس سیاه هم نه بوده و گرسنگی با تشنگی مرافقت در زیده در همیں
 اشنا فرزند ارشد بود او دنیا را احمد مد عمره که رفیق طریق بوده مدد از روح پر فتوح حضرت ایشان
 رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى در خواست نموده و گفته که با حضرت ایشان وقت مدد است فقیر هر چند مبالغه نم نمود
 که ترک ادب است از کثرت یقین و شدت اعتقاد تکرار کلام کرده فی الفور شخصی از غیب
 پیدا می شود که ما آن را نه دیده بودم گفت نواب نظام الملک مبلغ پنجاه روپیه نیاز شما فرستاده اند
 به گیرند و قبض الوصول نوشته بدید قبض الوصول نوشته دادم و ازاں بار کاشکش های فراوان
 به حال خود مشاهده نمودیم -

۱۵ ابیض روز جنگ اعتماد الدوله محمد امین خان مرحوم با امیر الامراء حسین علی خان که در لشکر ظفر یافته
 اتفاق یافته از هر طرف تیر و تفنگ مثل تراله باریدن گرفته شمشیر پیغام اجل بهر خاص و عام رسانیده
 و امتعه عالم به تاراج رفته و هیچ نمانده مگر آنکه صد پاره گردیده و اگر سالم هم مانند از جای خود بی جا
 گشته حتی که پیغام امیر الامراء و اقرباء او از یک نفس کان لم یکن شیئا مذکور - این حقیر در آن
 وقت در خیمه سعادت و شجاعت شعار ولایت و شرافت آثار محمد شریف بیگ عرب که از
 معتقدان یک رنگ حضرت مجدد الف ثانی و فدوی بی رنگ حضرت معصوم حقانیت رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى
 ۲۰ آن عزیزم از اجتماع این آوازه فاتحه خیز ازین فقیر گرفته بشارت فتح یافته رزم گاه گردید جمع کثیر از نساء و

۱ - در - ندادند   ۲ - م - مظه   ۳ - د - چند   ۴ - م - نه ماند
 ۵ - د - "اقربا" ندارد   ۶ - د - "در خیمه" ندارد   ۷ - د - "که" ندارد
 ۸ - م - از

رجال و اطفال حسن ظن بایں آواره بهرسانیده تحت آن خیمه بامتاع فراوان جمع شدند و بهر طرف
 مینا هنجی قیامت افاده است می بینم که حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ دَاره به گرد آن خیمه از سبابه
 مبارکه کشیده اند و می فرمایند که این خیمه مامون الآفات است به حاضران خبر این منی نمودم و نیز می
 فرمایند که سبب تو که دریں مثل بودی فتح از محمد امین خان است، اظهار این مقدمه هم یاد از بلند نمودیم
 حاجی قندھاری که از یاران عارف سرترع السیر شیخ محمد زبیر است سلمه ربه با وجودی که صاحب کشف
 و شهود است اما به ملاحظه وقت از راه مؤدت و یگانگت منع این اظهار نموده که جانب امیرالامراء
 و غیرت خان لک سوار موجود است و این طرف بالفعل هزار هم (۲۲۲) حاضرند رعایت عالم
 اسباب این حکم را بر نتابد گفتم که من از جناب حضرت ایشاں ازین مرده آگاه گردیده ام محل ریب و
 اشتباه نیست تا آنکه به برکات معصومی فتح آسمانی به موجب وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ -
 شامل حال گشته تغانم بسیار بدست این جماعت قلیل از آن لشکر کثیر افتاده کم مَن فِئَةٍ
 قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ - بلکه محمد شریف بعد از
 رجوع مفتوح نقل نموده که در وقت هیمجا زیاده از شصت سوار جنگی کار گزار نه بوده که این فتح به
 تصرف حضرت ایشاں روی نموده آری بعد استماع آواز شادیانه ها اُمرایان بسیار با فواج بی اعتبار
 از هر طرف جمع گردند تهنیت گو و مبارک باد گردیدند و هر یکی از اهل عسکر مدعی بر آنکه فتح به ظهور
 پیوسته، خوش گفت، مصراع

۱۵

مهرمی دانست روز فتح هیمز شکری

عاصی دور از کار بعد از برآمدن حضرت سرهند در بلده دارالخلافه شاه جهان آباد دریں سفر
 خیر الاسفار بند گردیده چنانچه در خطبه کتاب به تفصیل بیان آن گذشته محض به برکات تصرفات
 حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ به سعادت کثالتش برآمدن ازین جا باسانی میسر گردیده به جلالت
 اکبر آباد را دیده باز معاودت شاه جهان آباد تا حصول امارت و مرادات دست داده
 و مفتاح مشکلات بطوری که مطلع نظر به موجب اشارات صریحه و بشارات صحیحہ حضرت ایشاں
 شده بود معائن گشته چه شروع این مفتاح بست و ششم ربيع الثانی در عین ازار و اضطراب
 بود کما بین فی الخطبة و بست و ششم جمادی الاولی متصله آن به شفا و کثالتش برآمدن جانب

له د - "حسن" ندارد ۳ م - هیمهای ۳ م - جهان آباد

اکبر آباد میسر گردیده و در آن وقت تحریر مفتاح اول تا مکتوب صد و هشتم از جلد اول که باسم برادر
 اصغر حضرت ایشاں شیخ محمد یحیی است ذکر در خصائص حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنہم اجمعین
 شده بود باز دخول این بلده از رجوع به تاریخ نوزدهم محرم الحرام اتفاق یافته و تابست و هفت کسز
 از کنوز مفتاح ثالث دریں سفر نگارش یافته و کسز بست و هشتم که منقول از خاں خدا پرست است
 باز در موضع شروع کتاب تحریر یافته این همه از تصرفات حضرت ایشاں در یافته و کل یوم هل
 من مزید جمعیت شناخته ۵

و منذ الزمت افکاری مدائحہ و جدۃ لخلای صی خسیہ ملتزم
 امیدوار است که در مواقف سته دارالقرار که به صعوبت اشتہار دارند بهر مخلص پیر یا خصوصاً
 بریں عاصی پردغا، توجہات معصومی مشکل کشا گردد و ما ذالک علی الله بعزیز ۵
 ۱۰ نمی ترسم ز عیسان و ندارم باک از دوزخ کیمی جرم بخشی پیشوای کرده ام بیدار
 ابیض یکی از صالحات قانات روایت کرده که مرا پسری پر از فسق و فساد (۲۲۵) بوده روزی
 از جناب حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ فاتحہ اصلاح او خواند انیدم فرمودند بابا ہولناک مشور اندک
 مدت فسق او مبدل بہ صلاح می گردد آخر کار بعد چند روزی ازین کرامت بشارت آمیز و بشارت
 کرامت ریز از جملہ صاحبین متقین گردید۔

۱۵ ابیض یکی از اہل مناصب کہ از اہل خدمات بادشاہی نیز بود حبش بہ بیادت می رسیدہ
 باستقامت تمام بہ نظر در آمدہ روزی پیش این عاصی نقل احوال خود می نمودہ کہ در عالم نوجوانیہا کہ
 دولت ظاہری ہم شامل حال داشتم ہمہ اسباب فسق و فجور را مہیا ساختم و لیل و نہار بہ موافق رضای
 نفس و شیطان بسر می بردم و رشتہ اختیار در خزان و بہار بہ منی و معشوق می سپردم و اہل صحبت نیز
 بہ زبان حال باین ترانہ مترنم بودند ۵

۲۰ تو بہ موسم جوانی بکن آنچہ میتوانی کہ بروزگار پیری نہ کند کسی جوانی
 تا آنکہ روزی بہاری بلند اقبال بلکہ بہ محض بہ فضل کریم ذونوال بہ رفاقت خال فرخندہ مقال کہ از
 مریدان حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ و شاعر فصیح اللسان بودہ و رود بہ حضرت سرہند افادہ و صحبت
 آن امام معصوم دست دادہ وقت نماز عصر در کمر من فوطہ زرین نامشروع بودہ قیام نزدیک

حضرت ایشان اتفاق یافته بعد از ادای سلام به بنده شرمندۀ ارشاد کردند که اعاده نماز ضرور است که به پرچه نامشروع نماز جائز نیست عرض کردم که استقامت امر مشکل است اما به توجّه آنحضرت چیزی از آن میسر گردد و فرمودند باستقامت می نمایند از آن باز این صحبت استقامت شامل حال ست شکر نعمت اظهار این تصرف عالی نموده والا استقامت را فوق الکرامت گفته آید در خور این کم حوصله کجاست فاستقم کما امرت بر آن گواه است، بر آشیان بچار معانی که مستغرقان ۵ قلم سخن دانی اند ظاهر و هویدا است که تصرفات معصومی و کرامات قیومی که در رنگ نجوم فلکی هر یکی تابنده و درخشان و باعتبار کثرت هم اگر زیاده از آن بگویم مجوز و بر جاست چه بر تصرف حسنه است. از حنات آل قبله اصحاب کرامات که حنات جد اکبر ایشان حضرت عمر رضی الله تعالی عنهما به مقدار نجوم سموات است، ثنوی :

- ۱۰ همیٰ فرزند فاروق است چو آب کنون نطق از زبان او کذب
سرای نسخه احساق فاروق به زهر منقصت تریاق فاروق
چراغ نقش بند هفت محفل نگا، بش نقش بند غیر از دل
- ۱۵ و چون حنات حضرت عمر حسنه است از حنات حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنهما و انتساب طریقه علیه نقشبندی به حضرت صدیق اکبر است رضی الله تعالی عنهما، پس حضرت ایشان که امام این طریقه باشند از الوس خاصه حضرت صدیق اکبر در جمیع مقامات همه وقت امیدوارند بلکه نصیبی کامل از آن ارزانی دارند فافهم ولا تکن من القاصرین، پس شمار تصرفات و حساب کرامات آنحضرت در علم علام الغیوب است (۲۲۶) تقدس و تعالی اما برسی و شش تصرف با وجودی که در وقت تحریر تصرفات دیگر هم در خاطر دریا مقاطر موج خیز و حلاوت انگیز است به جهت رعایت لطیفه از چند لطائف در قید قلم عنقریب می در آید ان شاء الله تعالی. اما از کیا و فطانت مآب کوه اندیشی را در سینه بی کینه راه نه دهند که تصرفات عالی که هر یک تابان و درخشان در رنگ لعل بدخشان است ۲۰ با وجود محاطه خاطر بودن چو افرو گذاشته آید و حالانکه هیچ لطیفه شریفه ترا ذکر تصرفات شریفه نیست زیرا که گوئیم فرو گذاشتن تصرفات بر تقدیر می شود که در هیچ محلی از این کتاب مذکور نه گردد و

له - د - "است" ندارد ۲ - د - اند ۳ - م - حالا که ۴ - م - شریف
۵ - م - فرو گذاشت ۶ - م - تقدیری ۷ - م - منصور شود

آن خود عین خیانت است بلکه بسیاری از موقوفات و تصرفات از آن قبیل اند که مناسب آنها به مقامات مستقبله ازید است از ذکر آنها درین مفتاح فستذکر فی محل التناسب الازید کما ستعرف فی مواضعها ان شاء الله المجید - لیکن قاعده مقررہ آنکہ موقوف و تصرف در ہر محل کہ مندرج خواہد گشت مشروح بہ لفظ احمر و ابیض خواہد گردید ان شاء اللہ المجید کہ وجہ آن را در ویباچہ این باب شناختہ و ثمرات بی اندازہ از آن یافتہ - اکنون بہ موجب ایفای وعدہ حسنہ ذکر لطائف موعودہ از الزم ضروریات -

لطیفہ اولی - آنکہ چہل و چہار احمر کہ در کنز سابق گذشتہ اند با سی و شش ابیض کہ درین کنز مشروح گشتہ جمع بہ ہشتاد می رسد در رکعات صلوٰۃ یل و نہار از فرض و واجب و سنن مؤکدات و متطوعات ہشتاد کامل است زیرا کہ پنج فرض با وتر بیست رکعت می شود و دوازده رکعت سنن مؤکدہ پنج وقتی و دوازده اشراق و تہجد نیز دوازده است و سنت فی زوال چہار رکعت است در رنگ سنت عصر و سنت قیام اللیل شش رکعت است بہ حساب چہار رکعت پیش از وتر است در کتین بعد الوتر و نماز او این نیز شش رکعت است علی قول الاکثر و نفل بعد ظہر ہم اولی چہار رکعت است کما ہو من اکثر اعمالہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ -

لطیفہ ثانیہ - آنکہ مجموع رکعات فرائض یومی و لیلی و تردد سنن مؤکدہ و چہار رکعت سنت عصر کہ دعا رحم بر خوانندہ آنها آمدہ و تاکید حضرت ایشان بر گذاردن آنها در مصلح سابق رابع بہ وضوح انجامیدہ بہ سی و شش می کشید و ہر تصرف از کثرت ضیاء قبولیت بہ منزلہ این رکعات شدہ بایں مناسب سی و شش تصرف اکتفاء -

لطیفہ ثالثہ - آنکہ عمر مبارک حضرت ایشان ہفتاد و دو است و سی و شش نصف آن می شود پس حساب نصف عمر ازین جا بہ شناس و درین جا تشابہ بہ خواجہ عالی شان معدن الفضل و العرفان محمد ہاشم کشمی قدس سرہ جسۃ ام کہ آنجناب در زبدۃ المقامات کرامات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ این رعایت ملحوظ فرمودہ و بہ موافق نصف سنین عمر مقدس کہ تمام عمر ثلث و ستین بودہ سی و یک آورده اند -

لطیفہ رابعہ - آنکہ نصاب کامل در ادای زکوٰۃ چہل و یکی است و درین جا ہشتاد احمر (۲۲۴)

لہ - د - "عین" ندارد ۲ م - متطوعہ ۳ م - "زکوٰۃ" ندارد ۴ م - د - "است" ندارد

و ابیض از خزانِ معصومی بدست آورده ام اگر چه احمر که چهل و چهار است زکوٰۃ بسیار را متحمل است
اما ابیض^۱ اگر چه سی و شش اند اما احمرات بسیار را در ضمن خود منطبق ساخته مستحق زکوٰۃ کامل
گردیده اند، پس این مسکین محتاج رجاء مندر زکوٰۃ نقدی از ان قبلاً گوین در هر دو نشاتین است
من دق باب الکریم الفتح۔

- ۵ لطیفہ خامسہ۔ آنکہ صیام شہر مبارک رمضان باستہ شوال سی و شش است پس تصرفات را
کہ ہر یکی ابیضی است کامل عیار مناسب اعداد موافق و زیدہ و اگر سی و سہ روزہ ہر یازدہ ماہ را کہ
در ہر ماہ سہ روزہ باشند و نہ روزہ اول ذی الحجہ را و صوم یوم عاشور را و صوم پانزدہم شعبان را
باہم شماری ہشتاد کامل می شود کہ مجموع اعداد و احمرات و ابیضات آن منقلح است بہ برابر ما فی
مقصود نصاب صلوٰۃ و زکوٰۃ و صیام در ذات آن قطب الانام امام الہمام بر حد کمال است این
مسکین ناقابل پست فطرت کہ تمام عمر خود را در معاصی و زلات صرف نمودہ است از صدقات آن
۱۰ غوث البریات فی جمع الحالات امیدوار ہ

- نصاب حسن بر حد کمال است زکاتم دہ کہ مسکین و فقیر
تا از حصول این صدقات باعلی درجات تمول رسیدہ بہ برکت آن حج مقبول کہ نصیب ذات
جامع البرکات گردیدہ راہ کعبہ مقصود را توشہ فراوان میسر آید و جہاد باعداء آفاقی و انفسی کہ نفس و
شیطان باشد لشکر از خزانِ معصومی و دفائن قیومی نگاہداشتہ بحکم فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ۔
۱۵ بہ قوت و غلبہ و اقتدار نماید۔

- از آن طرف نہ پذیرد کمال او نقصان و ازین طرف شرف روزگار ما باشد و ما توفیقی الا باللہ
علیہ توکلت و الیہ انیب و لختم هذا الباب بالدعاء اللهم زدنا ولا تنقصنا
واکرمنا ولا تهنا واعطنا ولا تحرمنا و آثرنا ولا تؤثر علینا و ارضنا و ارض عنا
و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد و آلہ و صحبہ اجمعین۔
۲۰

مفتاح ششم

در بیان انتقال حضرت ایشاں ازیں جهان بہ فراویں الجنان بامدت روضہ منورہ ایشاں وما یشابہ هذا الباب -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ۱۰ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْفُرُورِ - إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ، مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ، وَسَيَتَقَرَّبُ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوا هَا خَالِدِينَ .
 ۱۵ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْدَتْنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ -

۲۰ اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا وَشَفِيعِ ذُنُوبِنَا مُحَمَّدِ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ وَشَفِيعِ الْأُمَّةِ الَّذِي بَدَنَهُ أَحْيَا الْأَبْدَانِ وَرُوحَهُ أَطَهَرَ الْأَرْوَاحِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَكُلِّ وَرَثَتِهِ وَأَزْوَاجِهِ الطَّاهِرَاتِ وَبَنَاتِهِ الْمَكْرَمَاتِ بِعَدَدِ كُلِّ مَنْ عَلَيْهَا فَإِنَّ دُخُولَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْجَنَانِ ، بِرِشَادِ أَثَارِ أَصْحَابِ الْقُبُورِ وَنَظَرِ الْأَنْوَارِ يَوْمَ الْبَعْثِ وَالنَّشُورِ وَحَالَتِ نَوْمِ وَمَوْتِ بِرِيقَةِ حَيَاتِ وَتَفَكُّرِ خَلْقِ أَصْنَانِ وَسَمَوَاتِ وَوَأَصْلَانِ حَقِيقَتِ دَارِ الْقَرَارِ وَقَايِلَانِ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

و خواصان بجا کریمه و ما الحیاة الدنیا فی الآخرة الامتاع و نظاران متاع الغرور باطل ارتفاع
 و شائقان دولت قرب و وصال کاشفان پرده و هم و خیال و تالیان کریمه توفیقی مُسْلِماً
 وَالْحَقِّقْنِي بِالصِّلَحَيْنِ - و ناظران معنی اِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ - و خائفان
 یَوْمَ لَا یَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ اَلَا مَنْ اَتَى اللهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ و الہان جمال لایزال حضرت
 رب الکریم کہ بتبعیت انبیاء برگزیده کہ اِنَّہُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ در شان آنها حکم حکم است
 و بہ استماع اخبار اولیاء خدا رسیدہ کہ در حصول این متمنا، نذر واجب بہ خود التزام نموده اند بر آنکہ
 اگر حکمی بریں مرض لا دوا فرماید و حکم باطل مسمی نماید این قدر مبلغ نذر اللہ می نمایم فغلو فبذلک المرض
 بعد ما اخبروا بان مرضهم لا یقبل الدواء - ہمگی کار و بار خود را بوصولی کہ مبرا از اختراع و ہم و
 تراش خیال باشد قرار داده اند و درین نشاء فانیہ غیر از ایقان امری دیگر تصور نہ نموده و بہ تجلیات و
 ظہورات خورند بنیند و بہ مشاہدات و مکاشفات تسلی حاصل روزگار ندارند۔

مخفی نماند کہ مقربان در گاہ صمدیت کہ غرق در یای نبوت گردیده اند ہر چند دور رفتہ اند و
 باریک بینی را کار فرمودہ غیر از امواج حیرت چیزی نہ دیدہ اگر چه از ہر خس و خاشاک این راہ فدای
 اِنِّی اَنَا اللّٰهُ شنیدہ اند ناچار دید و شنید و دانست خود را غیر فہیدہ اند چنانچہ حضرت خواجہ بزرگ
 خواجہ نقشبند قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس می فرمایند:

فتح ہر چه دیدہ شد و شنیدہ شد و دانستہ شد این ہمہ غیر است بہ حقیقت کلمہ لانی آں
 باید کرد - تم کلامہ الشریف -

عزیزی می فرماید -

دور بینان بارگاہ ایست پیش ازیں پی نہ برده اند کہ ہست
 و وعدہ لقاء مطلوب حقیقی جلت عظمتہ بہ موجب آیہ کریمہ مَنْ کَانَ یَرْجُوا لِقَاءَ اللّٰهِ فَإِنَّ
 اَجَلَ اللّٰهِ لَا تِی موعود بایں جاہست گوارا تر از آب حیات تصور نموده تسکین ذائقہ آرزومند
 باسید آن ثمرات طیبات می فرمایند و بہ ہمیں امید فرحت جاوید جلالت اوقات (۲۲۹) دارند و
 موتی کہ قبل از موت میسر شدہ کار ایشان را بہ حیات جاودانی رسانیدہ بود و درین وقت باستمداد
 موت ثانی ہر بن موی شان را از حیات ابدی خبردار ساختہ تمتعات فراوان ازاں برداشتہ

به شوق مافوق جلومرکب همت به ساحتگاه ملاقات که مسمی به اجل است می دو اند شنیده باشی
عارف روم قدس سره قریب باحتضار که در کثرت شوق بقول سه

وعدۀ وصل چوں رسد نزدیک آتش شوق تسیند تر گردد

بی اختیار بودند یکی از عابدان که مرید رشید ایشان بوده و دعای عافیت نمود و گفت عافاک الله
بعتاب تمام چشم واکرده در جواب این بیت خواندند سه

۵

من شوم عریای زتن ادا از خیال تا خرامم در نهایت الوصال

جناب امام ربانی مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی بسلخ فرادان نذر الله بریں معنی بسته بودند

چنانچه در مابقی باشارت صریحه گذشته است و بعد از آنکه اطباء به عرض اقدس رسانند که مرض حضرت

لا علاج است تقسیم مبلغ مذکور به فقراء و مساکین فرمودند و حضرت یوسف علی نبینا وعلیه الصلوٰۃ

والسلام دعای فرموده اند در قرآن مجید مشروح و مبین است این همه از نازکیهای شوق و محبت
است هر بواهبوس کوه اندیش از حقیقت این معامله در یابد و تسلی اعلال را عین وصال تصور
نماید سه

ریاض آشنائی را سرد برگ دگر باید نه هر سرد چمن لیلی است فی هر بید مجنون

نمی فهمند که دریں نشاء اگر طاقت تحمل این کرامت نزاکت ریزی بود حضرت موسی علی نبینا و

علیه الصلوٰۃ والسلام از دیگران باقی و الحق بوده آوازه لکن ترائی بگوش سراپا هوش
ایشان نمی رسیده و حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله که محبوب رب العالمین است علیه وعلی آله الصلوٰۃ

والسلام که باین دولت مشرف شده اند در دنیا وقوع آن نه بوده بلکه در دنیا از دنیا برآمدند و

بآخرت ملحق گشتند و دید مقصود از تطویل کلام سعادت انجام آنکه حالتی که بعد موت و بعد الحشر

مرکمل و اصلان را دست دهد بر مراتب کثیره اوصول تر از حالت دنیاوی است پس باین اعتبار

هر یکی از مقربین و ابرار به موافق حوصله و استعداد خود تمنای آن نموده است و حضرت ایشان

۲۰ رحمته الله تعالی اگر چندی که از غایت ادب و نهایت رعایت حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی

باین معنی لب نه کشوده اند که مباد ابوی تساوات با حضرت عالی درجات پیدا آید چه با وجود حصول جمیع

کمالات مجددی به طریق اصالت (۲۳۰) در ذات مبارک هر جا که حرفی از معارف سینۀ در زیر قلم

له در "ما" ندارد ۲ م - از حالت دنیاوی نیست ۳ م - عنہا

محترم می آرند خود را به دُعا حصولِ ایمان از آلِ معنی و شربی از آلِ مشرب به کمال انکسار می نگارند کما هو الظاهر علی متبوع کلامه وَحَيَّ اللَّهَ تَعَالَى بِحَقِّهِ همچنین درین مقدمه هم سکوت ورزیده اند اما بر فاهمان معانی بلند و حاشیه نشینان بساط دولت انبساط که مشتاق کثیره بلکه محض سابقه فضل بوی آشنای بآن کلام محبوبه الافهام بهر سانیده اند تنای حصولِ این دولت مبرهن و هویدا است ۵

نامه سر بسته را چون آب خواندن حق ماست از سخن فهاں آل لب های خاموشیم ما چه تریخ حالت نوم و موت و حشر بر حالت یقظه و حیات و قبر به تصریح بزرگاشته اند، پس عنان سخن از هر سو کشیده جانب شاہراہ مقصود باید برداشت و مشتی از خردوار جواهر آبدار و نقودِ کامل عیار از خزائن معصومی و دفائن قیومی پر ساخته بهر شریف الاستعداد جلوه گردانیده به مطلب اعلیٰ باید پرداخت نیک استماع فرمای که این مفتاح مفتوح کنیزین نشاتین به صدقه حضرت ایشان گردیده کنزِ اول از خزائن رحمت که درین دار پهن گشته عالمیان را نقودِ عافیت و جمعیت و خلاوت و عطوفت و انواع خیرات بخشیده و کنزِ ثانی عین از فردوس رسیده به نود و نه رحمت که برای آخرت ذخیره بلکه مابقیه این رحمت که پایاں آن مقصور نه بوده صد گردیده و مخصوص مومنان را امیدوار ساخته. یعنی کنزِ اول مشتمل بر مقدمات حیات آن قبلة ارباب حاجات که مناسب حال و وصال اند و مرض آخر الی حین انتقال و کنزِ ثانی در اموری که بعد وصال متعلق اند الی حین التحریر بل الی ما یعلق بدار القرار فاعتبروا یا اولی الابصار فلسه الآخره والا ولی و صلی الله علی رسولہ محمد بن البعوث الی کافه الودی و آلہ و صحبہ الی یوم الجزاء۔

کنزِ اول۔ در طینت اصلی و فطرتِ جلی حضرت ایشان وَحَيَّ اللَّهَ تَعَالَى بِحَقِّهِ با وجودی که محبوبیتِ ذاتی در نهاد بوده کما عرفت فی غیر موضع همواره سوگوار با وجودی کمال تمکین از کثرتِ شوق بی قرار بوده روزانه در طلوع آفتاب احدیت بیدار روزانه اشعاتِ جمال او خبردار و شبانه در انتظار مابتابِ هویت متعطلش بی قرار لیل و نهار با وجود حصول وصل عریانی بر کمال هل من مزید را امیدوار این نیز خواص آل طینت پاک ازیں جاست که در حدیث شریف آمده است کان رسول الله صلی الله تعالی علیه و علی آلہ وسلم دائم الحزن متواصل الفکر بلی

هر نعمتی که نصیب آن سرور بود علیه و علی آله الصلوٰة والسلام در اتقیاء امت او که الوشش
خواران اندالیه (۲۳۱) که سرایت نماید که خادمان در همه وقت از الوشش خاصه مخدومان امیدواران
انداما دقیقه دیگر دو بیت عارف روم قدس سره باید دریافت -

عشق معشوقان نهانست و ستیر عشق عاشق با دو صد طبل و نفیر
لیک عشق عاشقان تنزه کند عشق معشوقان خوش و فربه کند

۵

گویند جناب حضرت ایشان بعد وصال حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی اکثر با به غم و گریه های
گذرانند و در بعضی احوال سیر صحرا و بتان می فرمودند و این شعر به سوز تمام می خواندند -

و كانت لنا بالفراق ليل سرقناهن من ايدي الزمان

و با هر یکی از اصحاب و خلص احباب ترغیب سوگ بهرا و ماتم عصیان در آن اماکن می فرمودند و

۱۰

اکثر درین سیر و سیاحت حضرت خازن الرحمت و حضرت شاه جیو قدس سره بهما رفاقت به صد صداقت
می گزیدند حسن اعتقاد که بجناب خازن الرحمت داشتند از مکتوب ثالث از مکتوبات جلد ثالث
ظاهر و هویدا است، بلکه از مجموع کلام شریف که مشتمل بر احوال ایشان باشد خوانده بایشان نوشته

باشد و خوانده به دیگری ذکر ایشان به تقریبی در قید قلم محترم آمده باشد بر مستمعان آن پیداد نظر
غیبتی که بر حضرت شاه جیو داشتند و تربیت ایشان به مرتبه که می خواستند نیز بر زائران مکتوبات

۱۵

قدسی سمات روشن و آشکارا است مقصد بعد وصال حضرت خازن الرحمت که هشت سال پیش
از وصال حضرت ایشان رحمته الله تعالی اتفاق یافته غم بسیار و حزن بی شمار شامل حال آنحضرت
گردیده و سیر باغ ازاں باز موقوف گشته الا ماشاء الله، مگر به تقریبی اگر تشریف برده باشند و
تربیت اولاد حضرت خازن الرحمت به کمال انبساط بر آنحضرت قرار گرفته -

۲۰

ابيض حضرت والده ماجده سلمها الله تعالی ازام المریدین والده کریمه خویش قدس سره روایت
می کند که روزی مخدوم زاده اصغر اعنی قطب العارفين شیخ محمد صدیق قدس سره با هر دو فرزند صغیر
حضرت خازن الرحمت رحمته الله تعالی شیخ محمد یعقوب و شیخ محمد تقی رحمهما الله سبحانه که قریب العمر
بودند، با هم داخل حویلی معلی شدند من از دور دیده معروض داشتم که محمد صدیق زیاده است یا این هر دو
فرمودند تربیت این هر دو از سبب یتامت آنها زیاده ترمی خواهیم و فرزندان کبار آنحضرت را قدس
به مرتبه کمال رسانیدند -

چنانچه احوال آنها در مفضل، ششم خواهد گشت و ان شاء الله الودود -

دیگر درخت سدره در منزل دوس مشاکل حضرت ایشان بوده که ثمره اش به نفاست تمام موصوف بوده عادت شریفه (۲۳۲) بر آن قرار گرفته که اول ثمره اش در خدمت حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ارسال می گشت و وضو نماز چاشت و ظهر حضرت ایشان هم در تہ سایہ ادا مقرر بوده بعد وصال خازن الرحمت جانب آن سدره نگاہی بہ حزن کمال فرمودہ گاہی دیدہ پُر آب کردہ این دو ہڑہ ہندی می خواندند، دو ہڑہ :

آنگن میرے بیرہن اور پیوین بیرنہ کھاؤں
ایک بیر کی آونے بیر بیر بل جھاؤں

معنی اش بہ زبان فرس چنان می شود کہ در صحن من درخت سدرہ است و بدو معشوق ثمر آن نہ خورم، یک مرتبہ رسیدن معشوق بار بار قربان شوم۔

در ایام غلبہ آزار حضرت خازن الرحمت حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما تلوا س بسیار داشتند و اکثر بہ عیادت ایشان می رسیدند دریں ولا مخدوم کریم صاحب مقام کمال و تکمیل شیخ محمد اسماعیل سلمہ اللہ اعجل ابیضی از خزانہ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ کہ متحمل احمرین سعیدی و معصومی است باین مخلص خود از کمال جود و کرامت خود عنایت فرمودہ و امر بہ کشود آن دریں مصلح مناسب دانستہ نمودند بہ موجب امر شریف القدر ایرادی نماید :

ابیض مخدوم مذکور می فرمایند کہ والد ماجد ما عالی حضرت متعالی منقبت شیخ محمد صبغۃ اللہ قدس سرہ بہ تقریبی در بلدہ سہارنپور تشریف فرمودہ اند در آن جامعہ آگاہی شیخ بایزید کہ از خلفای حضرت ایشان بودند و والد ایشان شیخ بدیع الدین از خلفای مشاہیر حضرت مجدد الف ثانی گذشتہ اند رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما لوازم نیاز مندی و خدمت گذاری شیخ بایزید مذکور بسیار، بجا آوردند، در آن حویلی درخت نیم نیز بودہ شیخ معروض داشت کہ این نیم بسیار متبرک است کہ در زیر سایہ بہ آنحضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ تکیہ بہ چوب آن فرمودہ نشستہ اند و حکایت کردند کہ من در حضرت سرمنند بہ خدمت ایشان در ایام آزار حضرت خازن الرحمت رفتہ بودم حضرت ایشان بہ قصد عیادت حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ متوجہ شدند من ہم در رکاب بودم حضرت خازن الرحمت ازین فدوی پرسیدند کہ آن درخت نیم در حویلی شما تا حال ہم ہست۔ عرض کردم موجود است، حضرت ایشان استفسار کردند کہ سبب استفسار از آن درخت چیست بہ حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ زبان شکر افشاں را در فضائل آن کشودند

و گفتند که یک مرتبه حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی به رفاقت جهانگیر بادشاه در آنجا تشریف
 ارزانی داشتند و در سایه همان درخت فقیر را بابت صوفیان عالی مقام و شیخ حبیب خانسان
 رخصت سرهند فرمودند ائمه امیر شریف القدر بجا آورده بلا توقف متوجه شدیم، چون به
 دریای جمنار رسیده بر کشتی سوار شدیم و در وسط بحر ملاحان درخواست اجرت نمودند می دانستم که پیش
 میاں شیخ حبیب خرچ خواهد بود و شیخ را گمان آنکه من داشته باشم چون معلوم حقیقت کردیم ظرفین
 دست تهی یافتیم بهر یکی از صوفیان استفسار کردیم همه زبان را به عذر افلاس کشوند (۲۳۳)
 شیخ حبیب فوطه که در کمر داشتند نفیس هم بوده از کمر کشوده به ملاحان دادند و گفتند که از دریا گذشته
 با اجرت شمار ساند فوطه می گیریم با فوطه را بهای مشخص ساخته بشما می دهیم آنها کشتی را سر دادند می بینم
 که رو بروی دریای شکر عظیم القدر افتاده است از ملاحان که همان زمان از آن طرف رسیده
 بودند سراغ لشکر و اهل آن نمودم گفتند ما دشت خالی گذاشته رفته بودیم که اثری از لشکر پدیده بوده
 طرف قدرت خداوندی جلت عظمة نمودار گشته است. القصه هر قدر که نزدیک ترمی گشتم لشکر را
 کلاں ترمی دیدیم و آدازه اهل آن زیاده ترمی شنیدیم به تعجب تمام از دریا به تصدیع اثر دمام که از
 کثرت اسپ و آدم ساحل را پر ساخته و هر سو باد و هو بر خاسته گذشتیم معلوم شد که لشکر بادشاه
 است که در سهارنپور گذاشته آمده ایم از آنجا حضرت مجدد الف ثانی را متجسس شدم هر کسی نشان
 آن داد که به ناگاه آن مشاهده بارگاه عالی جاه ملائک پناه نموده، شرف اندوز دیدار پُر انوار گشتیم
 و دعای خیر فرموده هریکی از مایان خرچ جدا جدا و فرحمت کرده و برای حضرت بی بی جیو مبلغ فراوان
 عنایت نموده، رخصت نمودند چون بر بهل سوار شدیم نام و نشان از لشکر و شکر یان پدیده بوده
 همان دشت و ساحل دریا بود. ملاحان از تعجب تمام انکشاف این سر در خواستند گفتم شما هم دیدند
 چون الحاح آنها از حد گذشت گفتم تهرنی بود از تصرفات حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی آنها
 بعد جان معتقد گشتند. شیخ محمد اسماعیل نقل این کرامت بر زبان آورده فرمودند که عالی حضرت
رحمته الله تعالی بعد از استماع این تصرف از شیخ بایزید تعجب کردند که مقامات نویسان مجددی این
 طور تصرفی رفیع القدر را تحریر نه نموده اند.

الحمد لله که بتقریب عیادت حضرت خازن الرحمت که حضرت ایشان فرمودند این دولت فخره
 نصیب این بی حاصل سیاه کار گشت ابیضی از خزینه عالی حضرت در ضمن ابیض مجددی که بطریق امانت
 برای این مجلس محتاج گذاشته بودند به حصول پیوست فتاقل سبحان الله و بحمده.

چون بیان وصال حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ در میان است قلم دریں میدان هموار کردن
کسی نموده چپ و راست ملاحظه می نماید که مبادا راهی به فرار باید میسر نمی شود به ناچار بی تمام جزع
کنان جانب مطلب می شتابد

ایتهما النفس اجملی جزعاً ل ان الذی تحذرن قد وقعاً
بلکه فعل جمل مطلق را نظر داشته از جمال آن آگاهی برمی بخشد و آنچه نوشته از راه راست گشته که
۵ امور ضروری که لوازم (۲۳۴) این باب بودند و در غیر این ذروه گنجائش آنها ممکن نه بوده درج نموده
است چنانچه از اذہان فطانت ریز که این همه خطاب و کتاب برای آنهاست جمال این مقوله
مستتر نیست و به اغیایا کار نه دارد اما الحال بعد استماع این طعن مرقومه خواہاں مطلبی گردیده است
که غبی مثل ذکی بلا توقف و احاطه خبر رسیہای مطالب شتی تفہیم نماید لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ
۱۰ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ آگاہ باشد که حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ
در اواخر عمر مبارک به چند وجه اشارتی که ابلغ من الصریح باشد بر قرب ارتحال خویش ازین جہاں
پُریش بر مخلصان صفاکیش فرمودند فہم من فہم ہر یکی از ان اشارات بدیعہ تصرنی است
نازنین ابیضی است به یقین۔

ابیض کتاب خانہ را کہ کلال ترغزینہ سرکار معرفت مدار بوده و محبوب ترین امتعہ نزد آن قدوۃ الابرار
۱۵ و مشتمل بر کتب متداولہ و غیر متداولہ بہ مرتبہ بودند کہ در جاہای دیگر کہ کم یاب است و دوسہ سال پیش
از وصال بہ ابنای کرام و بنات مکرمات بہ طور میراث قرعہ انداختہ تقسیم فرمودند و چند روز بعد از
فراغ حلقہ بامداد ہمیں صحبت می گذشت و وقت حضور اولو القربی و الیامی و المساکین را بہ موجب
نص قرآنی و اِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةُ اُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْیَتَامٰی وَالْمَسٰکِیْنُ فَارْزُقُوْهُمْ
۲۰ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا۔ یاد می فرمودند بلکہ بہ بعضی مخلصان دیگر ہم کہ باین عرصہ
صفات موصوف نہ بودند محض از راه تفضل کتابہا در آن وقت غایت فرمودہ اند چنانچہ نزد بعضی
از انها فقیر خود از آن کتب مہو بہ متبرکہ زیارت نموده است، مصراع

بود دست کرم رسوا ترا زیاران عہد این جا

تا آن کہ ام المریدین حضرت بی بی جمیودیس سرا این تقسیم کتب را کہ شعر بر قرب ارتحال بود شنیده

لے م۔ بحر عا ۲ م۔ متسر ۳ م۔ کتابہا غایت در آن وقت مودہ

ناخوش گردیده اند کی به تلخی که لازم نسبت زوجیت است استفسار این اسرار نمودند، حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ به پاسخ لعل شکر بارگشودند که به فرزندان زوجه دیگر که قبل از نکاح ایشان آن مرحومه ودیعت حیات سپرده تعجب گرفته فرمودند: دادیم ام المریدین تکرار کردند که اگر از دهم فرزندان می بودند شما البته می دادید اشارتی که به وجه ثانی ادا فرموده اند تحت قلم می درآید.

- ۵ ابیض - شب یازدهم شعبان المعظم که شب برات است و تقدیر آجال و آمال به موجب نص قرآنی *فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ* - تبیان حال آن ست حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در آن سال که از این دار انتقال فرمودند آنّا فانا خبر ماه آن شب که لیلۃ البدر می باشد می طلبیدند که نور گرفته است یا نه هر چند بینندگان غوری کردند و تمتع می نمودند اصلاً اثری از آن نور نمی دیدند بلکه ماه را مثل تابه آهنی مشاهده می نمودند با وجودی که اثری از ابر بر طرفی از اطراف فلک پیدان بوده وقتی که شب قریب به نصف رسیده فرمودند که معلوم می شود که نام (۲۳۵) کدام قطبی از صفحه هستی محو کرده اند که ماه از غم آن جامه نیلگون پوشیده تمام آسمان را سیاه پوش ساخته است اما فهم هیچ یکی از مستمعان بر حقیقت کار نه دیدیده بعد از این که در شهر ریح الاول همان سال وصال آنحضرت روی داده در ذهن همه کس آن سخن رسیده که اشارت بر وصال خویشتن بوده و کرامت صریح به ظهور انجامیده - از این قسم مقدمات را قم سیاه کار از آن قطب الارشاد و المدانته آن قدر شنیده که به تحریر آن ادراک اشجار اگر مرقوم کردند مبالغه آنکه مطالب بانجام نه رسیده -

- ۱۵ ابیض گویند که ورود مسعود حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ روزی در باغچه که بالفعل روضه منوره در آن جاست به تقریبی افاده فرمودند نزدیک است مکان فقیری از فقیران صاحب کمال گردد مردم از استماع این مقوله انتظار فقیر بشری داشتند تا آنکه بعد وصال روضه مقدسه چون در آن جا شده همه معنی کلام دریافتند بلکه عزیزی نقل می کردند که جای قبر مبارک هم تعیین نمودند در آن جا نفسی به مراقبه پرداختند سبحان الله طرفه تصرفاتند که موقوفات را برداشته و ابیضانند که با حمرات ساخته خود را جلوه گشتند و احمرات را در باز بستند اما سرخی آنها در پرده سپیدی ابیضات بر صاحب نظران محک شناس نفوذ کثرین از یک دیگر متمیز است سخنی بلند که مشتمل بر معنی ارجمند است استماع نما - حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ مدتی چند پیش از وصال خود

در خواب رحمت مآب به دیدار مهور الانوار حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مشرف گشتند و از آنحضرت عالی مرتبت استفسار حقانی و اسرار نمودند حضرت مجدد الف ثانی در جواب فرمودند که ای فرزند این جا مآل همه بر رحمت است پگاه که بیدار گشتند مخلصان را ازین نوید رحمت جاوید بیدار فرمودند مثل ما عاصیان را بر مزید رحمت امیدوار نمودند الحمد لله سبحانه علی ذالک۔

گویند پیش از وصال شش ماه این رویاء صالح و واقعہ صادقہ دست داده و بعد از آن ایام حیات هر قدر که بودند اکثر بازار گذشتہ ازین جهت بعضی مخلصان صاحب کمال که درین محل سوال داشتند از غایت ہیبت و نہایت ادب استفسار نتوانستند نمود، چنانچہ مرحومی نواب کرم خان نور اللہ مرقدہ در اواخر عمر حضرت مخدوم زادہ ثانی رحمۃ اللہ العظیم قدسنا اللہ سبحانه بسرہ وقتی کہ از سفر حج ثالث برگشتہ بہ دار الخلافہ رسیدند آن سوال مستصعب نمودند کہ ازین واقعہ صادقہ در

رویای صالحہ کہ قیومی از قیومی کہ مقدمات رحمت بہ نیابت آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام از متعلقات آنها است بشارت این عموم رحمت بہ سمع انام رسانیدہ امید (۲۳۶) آن بہ ظهور پیوستہ کہ کفار نکون سار ہم مایوس مطلق از رحمت اند بحکم آیتہ کریمہ إِنَّهُ لَا يَأْتِيَنَّكَ مِنَ دُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ۔ بوی از رحمت در آن درکات جہنم نفوذ باللہ منہا بآنها ہم رسد و با وجود غلوط جہنم خلود در عذاب نہ باشد و حکم سمندر بہر رسانیدہ در آن جا مغلط باشد و عذاب نار با عذابہای عطش و جوع و غیرہا مخصوص بہ احتجاب بحکم کریمہ لَبِثْنِ فِيهَا أَحْقَابًا باد و اقل جمع تاسہ حقبہ است باشد۔ و ہمیں مذہب شیخ محی الدین ابن العربی است قدس سرہ و حدیثی ہم کہ نقل می کنند کہ بر جہنم زمانی می آید کہ سبزی بہم می رساند و باد بروی می سوزد کہ دروازه آتش آوازی ہند و کفار در آن وقت حکم گرم آتش پیدای کنند، مویذ آن می گردد ہر چند کہ نزد محدثین این حدیث موضوع قرار گرفتہ حضرت حجۃ اللہ در جواب این حکم را مخصوص بہ مومنان گردانیدند کما هو مذہب الجمہور اما تشفی نواب مذکور ازین جواب بیسج بہ حصول نہ پیوستہ و گفتہ کہ شمول رحمت بر مومنان از قرآن مجید و احادیث صحیحہ مشرودہ دہ اہل ایمان است حضرت مخدوم زادہ ارشاد کردند کہ معلومات اولیاء کہ بہ کمال متابعت انبیاء علیہم السلام بہ موافق علوم شرعیہ گردیدہ است، در رنگ مجتہد مبین احکام وحی است نہ امر زاید بر آن کہ دین کامل گشتہ است

و نعمت تمام شدہ۔ نواب از وجوہ کثیرہ راہ سوال اختیار نموده۔ آنحضرت قدس سرہ در آن ایام ارادہ حضرت سرہند داشتند فرمودند بعد رسیدن وطن جواب آن بہ جمعیت خاطر در سلک تحریر خواہم کشید، باز بہ راقم سیاہ کار معلوم نیست کہ چیزی نوشتہ اند یا نہ و اگر نوشتہ اند با جملہ برای عصاۃ مومنین جزاء عموم رحمت کہ از کریمہ و رحمتی و سعت کُلّ شئی بہ گوش ہر عاصی شکستہ روزگار رسیدہ امیدوار گردانیدہ بود ازین جہت مدیای صالحہ کہ جز چہل و ششم است از اجزاء نبوت در حین ۵ قرب ارتحال گویا تاویل آن آئیہ کریمہ بہ ظہور پیوستہ سہ

نمی ترسم ز عصیان و نہ دارم باک از دوزخ

کریمی جرم بخشی پیشوای کردہ ام پیدا

- ہمانا کہ در اواخر عمر مبارک حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ہمگی جمال صرف گشتہ بودند کہ بوی از جلال بآن مخلوط نہ باشد و در سابق البتہ در مواضع لایذیتہ ترتیب حلال ہم داشتند۔ از ۱۰ جناب خالہ کبریٰ قدس سرہا مسموع گشتہ کہ در ایام ازار حضرت ایشاں کہ درون حجرہ مقدسہ با محبوب حقیقی جلّت عظمتہ راز و نیاز داشتند و کثرۃ ارشاد ہم از غایت عظمت و نہایت ارتفاع بہ مرتبہ محیط آفاق گردیدہ کہ افواج رجال و نساء از جوانب اربعہ کہ تعداد آن مگر در علم عالم الغیب و الشہادت معلوم است شل مور و ملخ می شتافتند، روزی مجمع عورات طالبات بسیار ہجوم داشتہ بعضی از خدمات آنہا کہ مغنیات نیز بودند صدای سرود با وجود منع مخدومات خود ہا ہنگامہ آرائی نمودند ۱۵ و حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ (۲۳۷) ہر چند کہ آوازہ آنہا می شنیدند ساکت ماندند و این خلاف طور آنحضرت بودہ "چہ امر معروف و نہی منکر شیوہ مرضیۃ ایشاں بودہ" و ہموارہ ہیبت ایشاں در قلوب اہل ارادت بہ بھی استیلا داشتہ کہ دم از امور غیر مشروعہ زدن را مجال نہ داشتند من از برادر خود شیخ محمد عبید اللہ کہ مشہور بہ میان حضرت و ملقب بہ مروج الشریعت اند قدس سرہ و در آن وقت حاضر بودند استفسار نمودم کہ جناب حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ایں وضع تغافل کہ گاہی نہ بودہ از چہ او ظہور نمودہ گفتند قبل ازین تربیت جلالی و جمالی شامل حال آنحضرت بودہ و احوال ظہور جمال صرف است بی شائبہ جلال دریں وقت اگر دہل را شب و روز نزدیک گوش معرفت سر و ش گذاشتہ بگویند اصلاً از کثرت ظہور جمال بہ چشم طال جانب گویند گان نہ بینند۔ ایں ہمہ از

۱۔ در کثرت ۲۔ وادین میں منقول فقرہ نسخہ د میں نہیں ہے۔

غلبه امواج بکار رحمت که از بسبب کثرت موانست که از جهت خدمت مهرباناننداری آن بکار
 رحمت بهم رسیده است آخر کار تمام وجود مسعود را نسخه عین رحمت گردانیده است۔ بنا بر آن محله
 را پیش از ایام انتقال باین نوید خواب تازگی بخشیده است۔ سبحان الله، طرفه خوابی است موافق
 کتاب و عجب واقع است روشن تر از آفتاب کریمه قلْ لِعِبَادِي الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى
 أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ
 الْغَفُورُ الرَّحِيمُ۔ برای شهادت صدق منام آن قطب الانام کافی است، وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
 إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ۔ محقق است وافی چوں به تصدیق رحمة للعالمین علیه وعلى آله الصلوة
 والسلام وجود شریف آنحضرت صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به طریق تخمیر طینت مطهر این کارگشته جای آن
 دارد که منشاء اسرار رحمت به کمال عنایت او سبحانه از رویای صاکنه ایشان به صد عز و ناز بر اهل آن
 ظهور فرماید۔

۵

۱۰

به شکر م آن کلام شکر آمیز   به زمزم نکهت آئینه کردند
 به دستم شقه از زر نوشته   به آب رحمتش بسمینه کردند
 به یمن همت والا می معصوم   که دولت را بیا بم زینه کردند
 از آن جا که راقم حروف کرامت مالوف عاصی ترین مخلوقات است و غیر از سابقه رحمت نجات
 در حق او متصور نه بنا بر آن عنان سخن را در میان رحمت به توسل برکات معصومی سر داد، مصراع
 که مستحق کرامت گناه گارانند

۱۵

(بیت)۔

بشری لقد انجز الاقبال ما وعدا   وکوک المجد فی افق الاعلیٰ سعدا
 اگر چه در ادای کلمات رحمت بعضی لطائف دیگر هم در خاطر بوده که هر یک را ہی به جمال معاصی
 می نموده اما به مقتضای وقت و حال مستمعین بر همین (۲۳۸) مقدار مقاله نازمین کفایت رفت۔
 ومن بعد هذا ما یدق صفاته   وما کتمه احظی لیدیه واجمل
 و باین همه مراتب قرب و کمال که خلایق را به تبعیت سید المرسلین علیه وعلیهم وعلی آل کل
 من الصلوة افضلها ومن التسلیمات اکملها بر عموم رحمت خبر دار ساختند خود از خوف

۲۰

له م۔ "طینت" ندارد   له م۔ شقه

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ لیل و نہار در ہر اس آں بودند کہ فردا بادی چہ معاملہ فرمایند و در کدام جگہ داخل سازند، چنانچہ از مکاتیب شریفہ بر متبعان آں ظاہر و ہویدا است بلی، مصراع
نزدیکان را بیش بود حیرانی

در مکتوبی از مکتوبات جلد ثالث بر نگاشته اند:

۵ فتح افسوس کہ عمر اشرف در ہوا و ہوس رفت و در حرمانی و معصیت گذشت در دیوار بر کردار
ایں دور از کار گریاں و زار زار است و ہر سنگ و سفال بزبان حال فریاد می کند و اینہذا
خلقت دلا بہذا امرت

ہر دو عالم در لباس تعزیت اشک می بارند تو در معصیت
اذکروا للہ و توبوا الی اللہ عجأت الراجفۃ تتبعھا الرادفۃ (۳ بار) جاء الموت

۱۰ بخدا فیہ، انتہی کلامہ مقدس۔

و ایں موافق اکثر اطوار آنحضرت است اما در بعضی از حالات بہ تقاضای اوقات عیاں
سخن بہ نوعی دیگر است ”چنانچہ یکی از اہل قرابت کہ صاحب مسکن است“ بزبانی یکی از فضلاء
روزگار مذکور نموده کہ روزی در محفل خلدہ مشاکل حضرت ایشاں در ایام اخیر آں قبلہ صفا کیشتان سخن از
خوف خاتمہ کہ از راہ ابہام شامل مال خواص و عام است در میان آمد آنحضرت فرمودند بر ما خیریت
۱۵ خاتمہ بفضل اللہ سبحانہ یقین نیست خوف کجا و ابہام کہ ہر چند بہ تکرار با وجود ترک ادب معروض
داشتہ کہ نفس ابہام ہر چند کہ صاحب معاملات ہم باشد نمی رود مگر جماعت معطوعین از یں خوف
مامون باشند۔

احمر۔ فرمودند وقتی کہ معاملہ کمال بایں سرحد بہ رسد خوف سر از پانہ شناختہ راہ فرار اختیار نماید و از
ادب شریعت ہر چہ گوید گنجائش دارد و انگام تا یں قسم حصول یقین بر کمالات باطنیہ خود کہ از
ایمان ثانی کہ از آیہ کریمہ **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ** و از دعای ماثورہ
۲۰ **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيْمَانًا لَيْسَ بَعْدَهُ كُفْرٌ** کہ برای تعلیم امت فرمودند بہ ثبوت پیوستہ ہم نہ رسد۔
اظہار ایں قسم بلند اسرار داخل خیانت بودہ و ایں ایمان ثانی بطور حضرت مجدد الف ثانی **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ**
بعد از حصول فناء اتم کہ بہ فناء اکمل بر آں مترتب است بہ حصول می پیوند دایں آں ایمان است

لے داوین میں منقول فقرہ نسخہ ”د“ میں نہیں ہے۔

کہ از زوال مصنون است و از خلل محفوظ بہ خلاف ایمان سابق کہ از زوال و خلل محفوظ نیست
حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ تفصیل ایں ایمانین در مکتوبات حضرت قیومین (۲۳۹) واضح
و واضح است۔

از اکابر اصحاب حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہا مسموع گشتہ کہ قصہ شروع آزار آنحضرت
والا منقبت چنان است کہ روزی در عین عافیت بہ درس کتاب مشکوٰۃ المصابیح اشغال
داشتند چون بر حدیث ترمذی کہ مروی ست از جابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسیدند و آن حدیث را ایراد
می نماید قال رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وسلم یوّد اهل العافیۃ یوم
القیامۃ حین یعطی اهل البلاء الثواب لو ان جلودہم کانت قرصت فی الدنیا
بالمقاریض۔ یکایک از دست مبارک ساق شریف را سخت گرفتند و درس موقوف فرمودند باہل
مجلس معلوم شد کہ وحی بہ ساق لاحق شدہ است۔ القصہ آن وجع بہ جدی غلبہ نمود کہ گوشت و جلد
مکرر مقروض گشتہ و این ظلم را کافر فرنگ کہ معاج ایں مرض از طرف سلطان وقت مقرر شدہ بود
بہ ظہور پیوستہ۔ پس مرتبہ شہادت کبریٰ نیز با آنحضرت با وجود صدیقیت ثابت گشتہ۔ گویند
در آن شدت ادجاء کہ محیط تمام بدن مبارک علی الخصوص زانو و ساق شدہ بود و آن کافر بہر قسم
کہ دست تعدی را می خواست خود را معاف نمی داشت، گاہی لفظ آہ در وقت معالجہ دشمنانہ اد
سرنمی زد بلکہ آن وقت بہ تلاوت قرآن مجید مصروف می گشت و نماز جمعہ و جماعت حتی الامکان از
دست نمی رفت و ایں شعر عربی در ایں ایام بہ شوق تمام می خواندند ۔

قال لی مُتْ مُتْ سَمْعاً وَطَاعَةً وَقلت لہ اعی الموت اہلاً و مرحباً

و بعضی اشعار بازی و فرس ہم گاہ گاہ بر زبان الہام ترجمان جاری می شدند بیان آنہا ہم
برای استماع اصحاب بلاء و بسی ضرور است ۔

۲۰ گہ بہ نقدی جان توانستی خریدن مل دوست طالبی وصل تو بودی ہر کہ جانی داشتی
(بیت) ۔

اگر ہزار غم است از جہانیاں بر دل ہمیں بس است کہ او غمگسار ما باشد
بہ گنج غاری و خلوت گزینم از ہمہ حلق اگر آن بہ لطف جہاں یار غار ما باشد

۱۔ یہ شعر نسخہ د میں نہیں ہے۔

لَيْتَكَ تَحْلُوْدُ الْحَيَوَةَ مَرِيْرَه لَيْتَكَ يَرْضَى وَالْأَنَامُ غَضَاب

لَيْتَ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَكَ عَامِرٌ وَبَيْنِي وَبَيْنَ الْعَالَمِينَ خَرَاب

و هر یکی از این ابیات در کتب بات قدسی سمات آنحضرت عالی درجات هم مندرج است.

۵. القصة شدت و بح به مرتبه مستولی شده که روزی ناخواسته دست نام المریدین حضرت بی بی قدس سرها بر بدن مبارک رسیده تمام بدن در رعشه در آمده، ام المریدین از غایت حیرت استفسار آن نمودند که مجروح یک جزء بدن است که ساق و زانو باشد و رعشه تمام اجزا از آنکه دست هم بر عضو دیگر رسیده باشد محل تعجب است فرمودند که ام عضو هست که مجروح نیست و با وجود غلبه آزار و شدت ادباج که به تقریبی رسیدن دست معلوم اهل حضور گردیده از اکثرت تکمین و وقار و صبر و شکر و رضا به قضاء عزیز غفار اصلاح کرتی که مخالف شفا باشد سر نمی کشید بلکه تلذذات (۲۲۰) افرادان حاصل روزگاری گردید چه نزدیک حضرت ایشان و والد بزرگوار آن قبله صفا کیشان وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ایلام محبوب لذت بخش تراست نسبت بانعام او، حضرت والدۀ کریمه مدظلهای فرمایند که سر چهار روز پیش از وصال شدت ادباج به حدی سر کشیده که هر چند می خواهند که ادای نمازی از این نمازهای پنج گانه به قسمی هم نمایند سر نمی شود و هیچ وضع قرار در شستن حاصل روزگاری گردد اتفاق مامادر سو،
۱۵. خدمتکار که مزاج شناس بسیار بوده بیک نوعی نشانده که ادای نماز به وجه احسن صورت پذیرد بعد از فراغ نماز به مخدوم زاده برجاده شیخ محمد عبید اللہ قدس سره خطاب کرده فرمودند نماز مست را چه حکم است تفحص کتب نموده جواب بگو. بعد از آن فرمودند که من تنها نماز خود را نمی گویم که سجده من فوق العرش افتاده است بلکه این خادمه که در این وقت مرا به رکوع و سجود محمده کار بوده نیز سجدۀ این بامن فوق العرش افتاده. قبله گاهی مرشدی از زبان حضرت خواجه جیو قدس سرهاروایت می کنند که مدت شش ماه پیشتر می فرمودند که هر نمازی که می گذارم خواه فرض و خواه نفل سجدهات آن فوق العرش می افتد بلکه تمام نماز آن جا که لفظ با از تنگی میدان عبارت واقع است، واقع می شود و مضمون کلام صادق سید البشر علیه و علی آله الصلوٰت والسلام که الساجد یسجد علی قدمی الله فلیسجد و لیوغب. درین ایام بسیار جلوه گراست هر چند که از دوام این معنی به شمول تمام

داشته اما احوال به کیفیت دیگر آراسته مخدومی معرفت دستگاہی مرحومی شیخ ابوالقاسم قدس سرہ فرزند اکبر
عالی حضرت ذنبیرہ اعظم حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما بوده اند ہم در ایام غلبہ ازار حضرت ایشاں
از شاہ جهان آباد رسیدہ شاہدہ این حال نمودہ بزبان تشریف آوردند کہ ہر کہ را آندوی مشاہدہ صبر
ایوبی باشد علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام باید کہ زود بہ دیدار پُرانوار حضرت ایشاں بہ شتابد و
کارخانہ مصوری مطالع نماید۔

۵

تا کسی را بہ بلا مبتلا نہ کنیم تا کہ نامش از اولیا نہ کنیم
بلٰی ان اشد الابتلاء الانبیاء ثم الامثل فالامثل۔ خبر مخبر صادق است علیہ وعلی آلہ
الصلوٰۃ والسلام۔ خال اکرم قدوہ اصحاب تحقیق مخدوم زادہ اصغر حضرت شیخ محمد صدیق قدس سرہ
روایت می فرمودند کہ بلا حفظ عالم اسباب چنانچہ ادویہ و ادعیہ در این آزار بہ کاری رفت بہ رعایت
عجز بشری روزی بہ مخدوم زادہ ہای عالی درجات صاحب التقرف و الکرامت حکم کرامت شمیم شرف
نفاذ یافت کہ اینہا را بہ گوید کہ توجہ در دفع این مرض بر نگھارند و بمن بالتخصیص با وجود تعمیم طلبیدہ این
حکم فرمودند بہ موجب امر شریف القدر ہر کدام از فرزندان عالی مقام توجہ نمودند چند نفس در ثلوت درد
تخفیف لاحق شد باز بر صرافت اصلی قرار گرفت چہ ایام عافیت مصوری فی تحقیقت وداع شدہ
بودند (۲۴۱) و معاملہ بہ عافیت معنوی کہ دائم الاوقات محفوظ از خلل و مصون از زوال است
کشیدہ بود۔

۱۵

ارشاد خان مرحوم کہ دیوان صوبہ کابل و بعد از آن دیوان حضور لازم السرور در عہد حضرت
خلد مکان شدہ بود مکرر بہ نقل این تصرف دلہا مشتاقان را سیراب حیات ابدی می نمود و ابیضی از
خزانہ حضرت ایشاں کہ احمر را برداشتہ است باین مجلس می بخشید۔

ابیض۔ می گفت کہ من دامن خان و چندی از اقربای مایان کہ ہر کدام از اہل ارادت آن
عنوت الانام بودہ، روز عرس حضرت مجدد الف ثانی کہ در سال آخر حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما
اتفاق داشتہ درود بہ حضرت سر بند افتادہ چون دریں ایام حضرت ایشاں بہ کسل شدید ابستلا تمام
داشتند چہ این عرس بیست و ہشتم شہر صفر مظفری باشد و وصال آن ہادی ارباب کمال نہم شہر
شریف ریح الاول روی دادہ پس زیادہ از یازدہ روز تفادت ہم نہ کشیدہ مقصد تقسیم الطعمہ منلوہ

۲۰

و غیر متکونه به خویشان و درویشان و مدعوان و غیر هم مخدوم زاده های عالی مقام می فرمودند و آنحضرت
 بدون محل تشریف داشتند ما هم یک گوشه اختیار نموده نشسته بودیم که به ناگاه آوازه تشریف آنحضرت
 غلغل افکن گردیده می بینم که بر دلی یا بر میانه یکی از این دو لفظ گفته سوار داخل محفل عرس شدند
 و بر همون سواری نشسته مانند چه شدت از طاقت آن نداد که فر آمده بر مسند نشینند و همانجا شولاء
 بی روغن به حضور پُر نور که از سبب پر هیز مختار بوده گذاشتند در خاطر من باد بود یک اطعمه عرس به
 ۵ نزدیک هر کدام مایان گذاشته بودند خطور نمود که اگر از راه ذره پردی و بنده نوازی ازین الوش خاصه
 سرفرازی بخشند کمال مدد طالع شامل حال خواهد بود، اما از راه ادب باظهار این تمنای خوشگوار لب به
 جنباندم و مردم بسیار هم که در میانه غلو داشتند و هر یکی آن عنایت را به صد شوق امیدوار مردم را کناره
 فرموده نام بنده بر زبان الهام ترجمان آورده طلبیدند حاضر شدم و نزدیک تر گشتم دوسه لقمه ازاں شولاء
 تناول فرموده بودند چون من کسل مندم شولاء بی روغن حکیم تجویز کرده همون را می خورم اگر شوق شما
 ۱۰ بر آن کشیده است به گیرید به بشاشت و سعادت تمام گرفتیم و آداب بجا آوردم و بار فقاهی
 خود تقسیم نموده خوردم.

مخدوم اقطاب دستگاہی عارف سریع السیر شیخ محمد زبیر مدظلہ که امروز سجاده نشین مسند
 ارشاد حضرت ایشاں اندو عنان ہدایت ایشاں محیط ربع مسکون است، می فرمایند من شنیده ام
 ۱۵ دوسه روز پیش از وصال خود حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ به درویشان حضرت سرہند (۲۴۲) کہ
 نزد آنحضرت اعتبار داشتند غیر عبد الملک رقعات نوشتند:

فتح - کہ فقیر محمد معصوم از دنیای رود باید کہ بہ دعاء خیریت خاتمه مدد معاون باشد.

ہر یکی از اں گوشہ نشینان باوئہ ربانی بہ موافق حوصلہ خود جوابی بآں مخدوم حثانی بزنگاشہ
 ازاں جملہ سید مرزا کہ فقیر صاحب کمال بوده و بالفعل مرقد شریف آں عزیز ہم در وسط بازار حضرت سرہند
 واقع است در جواب این دو بیت نوشتہ ۱۰

۲۰

در ہر پیر زن می زد پیغمبر
 کہ ای زن در دو عالم یادم آور
 یقین میداں کہ شیران شکاری
 دریں دہ خواستند از مور یار می

حضرت والدہ ماجدہ سلمہار بہامی فرمایند کہ روزی در ایام آخر در خلوت خاصہ باریاب شدم شنیدم کہ
 این بیت را بہ شوق تمام می خوانند ۱۰

تو دگر شوای خضر پی نجستہ کہ من
 پیادہ می روم و ہمران سوارانند

بعد از آن نام یکی از صاحبکات بر زبان مبارک آوردند که فلانی باریقه نوشته است که در ادای بیت
تحریر نموده.

نیز از خدمت حضرت والدۀ کریمہ سموغ گشته که ہم در آن ایام نشان بادشاہزادہ قدسیہ
روشن آرای بیگم رحمہما اللہ سجانہ کہ مشتمل بر نیازمندی تمام بودہ رسیدہ کہ در ادای بیت مندرج نمودہ ۵
من کیستم کہ با تو دمی دوستی ز غم چندیں سگان کوی تو یک کمترین نمم
ایں بیت را بر زبان مقدس آوردہ فرمودند کہ در طبقہ سلاطین علی الخصوص در مستورات ایں طور محبت
شیوخ کہ نمونہ محبت الہی است عقائد مغرب است فضل لم یزلی شامل حال است کہ ظهور امور عجیبہ
در عہد ما جلوتہ گر گردیدہ و معرفت الہی مطلوب از ایجاد نوع بنی آدم است بہ وساطت بارشاہ و
گدا رسیدہ ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم.

شنیدہ ام کہ یک روز پیش از وصال آل قدوہ ارباب کمال عبداللہ بہ قصد عیادت رسیدہ ۱۰
از آل کہ فساد عقیدہ بعضی از شیوخ مشار الیہ معلوم اہل حضور بودہ و قبل ازین بہ ہمیں سبب راہ
ملاقات ہم مسدود، چنانچہ روزی ماجرای درجای ازین کتاب مرقوم گشتہ مطالعہ کنندگان باہوش
مخفی نیست خواستند کہ اہل مہود را از بیرون رخصتش نمایند بہر حال بعد عرض جواب رخصت ہم
دشوار فہیدہ بہ عرض اقدس رسانیدند کہ عبداللہ کہ سابق گاہی بہ سعادت حضور امتیاز نہ یافتہ
بہ قصد عیادت شتافہ است چوں مزاج مبارک مضبوط است و حواس ظاہرہ در رنگ حواس ۱۵
باطنہ متوجہ بارگاہ صمدیت اند اگر اہل اقدس شرف نفاذ یابد از بردن رخصتش ننائم، فرمودند مرا بہ نشانید
و او را بہ طلبید چنان کردند و اجتماع مخدوم زادہ ہامی عالی درجات بود بہ کلای کہ با مشار الیہ فرمودند
تصرفی را نمودار کردند و ابیضی را در احرار جلوتہ گر ساختند اشارتی بہ حضرت مخدوم زادہ عالی قدر
شیخ سیف الحق والملة والدین قدس سرہ کردہ فرمودند سیف الدین ہمیں است ظهور تصرف مسطورہ
براہل اعتقاد و انمود ابیضی علیحدہ در وسط احرار بر دوستان نیک نہاد از جملہ ضروریات است ۲۰
(۲۴۳) باید کہ بہ حضور خاطر استماع نمایند یعنی شیخی کہ از خواندن اسمای سیفی بہرسانیدہ کمال نشاتین
در آن تصور نمودہ سلطان وقت را مسح و منقاد ساختہ از دریافت کمالات ولایت کہ ثمرہ اش مشاہد
و حضور است بہ جز حصول مشیخت کہ عین مباحثہ و دور است مطلب کار نا فہیدہ استغناء از

صحبت اکابر اولیاء الهی پیدا کرده اند فرزند سیف الدین آن را منهدم و ناچیز خواهد گردانید
 مقصود به یک کلمه جامع بحکم دراشت سید البشر علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام که اعطیت
 جوامع الکلم منجر از آن است تمام شیخت آن را که مبنی از حزب جاه است برباد دارند بعد چندین
 ازین مقوله غلغلہ ارشاد حضرت مخدوم زاده مذکور به مرتبه عالم گیر گردیده که نام و نشان شیخت ارباب
 دعوت را نه گذاشته - حضرت قبله گاهی قطب الاقطابی قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس که
 ۵ صاحب دندیم حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بوده اند اکثری فرمودند که با وجود آنحضرت درین مرض
 اخیر خدمات شائسته به کمال خضوع و انقیاد به تقدیم رسانیده اما حضرت ایشان روزی خطاب به
 مخدوم زاده ثالث حضرت مروج الشریعت کرده به حضور جمیع مخدوم زاده ها فرمودند که حق خدمت بر شما
 بعد اما حضرت حق سبحانه والدۀ شما را جزاء خیر به دهد که حق خدمت ادا نمودند و محتاج خدمت دیگری نه
 گذاشتند - حضرت والدۀ ماجده سلمہا الرحمن می فرمایند که یک شب یاد و شب پیش از وصال وقت
 ۱۰ طعام شبینہ پرسیدند که درخانہ چه مطبوخ گشته است عرض نمودند که کچھڑی فرمودند که اگر اندکی روغن انداخته
 به دہید ما ہم تناول نمایم عرض کردند که از سبب لحوق حمی که باین وجع شده است پرهیز است
 ساکت مانند و از آنها باز چیزی نه طلبیدند بلکه اگر منت کردند که قبول چیزی اطعمہ ازین شود حاضر
 گردانیم قبول نه فرمودند آری برای خواندن مہمانان تاکیدات به وقوع پیوستہ علی الخصوص در بارہ
 ہمیشہ خود کہ نام گرفته فرمودند کہ ہمیشہ جو را باد و اولاد ایشان طعام خواهند خورد انید و روز وصال ہم
 ۱۵ با وجود شدت احوال به مخدوم زاده بزرگ عالی حضرت شیخ محمد صبغۃ اللہ قدسنا اللہ سبحانه کہ ایشان
 در آن وقت حاضر خدمت بودند بلکہ انواع ادویہ را سوده در دہن مبارک می دادند خطاب کرده فرمودند
 کہ بہ نزدیک آی با وجود نزدیکی نزدیک تر گشتند و منظر مواہب شستند فرمودند رضاء اللہ فی
 رضاء الوالدین از استماع این کلام فرخندہ ہر نص مقدمات مرضیہ در خاطر دریا مقاطر آورده سراپا
 گوش می گشتند، خوش گفت -

۲۰

ہمہ ہمیشہم تا بروں آی ہمہ گوشیم تا چہ فرمای

فرمودند این وضع بی نظیر شما ہمیشہ مقبول (۲۲۴) و محبوب ما بوده است تغیر و تبدل در آن وضع
 بی نظیر تجویز نہ خواهد نمود - دوم برادران و ہم شیرات از شما خرمند اگر از آنها کہ ہی و تفصیلات منزند

بر آن نه خواهد رفت و رشته اتفاق را مضبوط تر خواهند ساخت. سوم صحبت سلاطین بی ضرورت کلی اختیار نه خواهند نمود. آداب بجا آوردند و از حضرت حق سبحانه توفیق آن مسالت نمودند.

از جناب حضرت والدین کریمین داند دیگر صلحاء بسیار مسموع گشته که شب نهم ربیع الاول یکی بر هر خانه حضرت سرزند آواز داده که فردا قیوم وقت از سرای فانی رخت به دارالبقامی گشد هر که را سودای جمال و کمال در سر بود به شتاب و نقد وقت را دریابد.

۵

غیمتی شماری شمع و مسل پودانه که این معامله تا صبح دم نه خواهد ماند و بعضی مردم می گویند که آن مخبر بشر بود اما به خدا رسیده که آواز سوز در هر خانه رسانید بلکه بر صبا

سرهند نیز این آتش دویده می گویند که در لاهور و پیشاور نیز مخلصان آن جای را این صورت مدحوش گردانیده و بعضی از ساکنان بلاد بعیده که وقوف این ماجرا در خاطر نه داشتند آن شب را نوشته گذاشتند که البته ثمره این آواز شورش انداز ظهور خواهد کرد؛ چون به موافق اوقات آن خبر کلفت نشر یافته

۱۰

هر یکی حقیقت کار را دریافته که خبری از وصال حضرت ایشاں رحمته الله تعالی رسانیده و تمام مکنونات را خلعت ماتم پوشانیده و لها را تاراج کرده و خانه ها را خراب ساخته روز دیگر که روز وصال آن بادی ارباب کمال بود زلزله به شدتی محیط آفاق گشته که شیشه ها که در طاقچه های حویلی مقدسه بودند چند گزخته ازین غم بر زمین افتادند و بشکستند. بلی إِنَّ زُلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ این زلزله مقدمه آن زلزله ها

۱۵

ست و این دلوله سر حلقه همه دلوله ها حضرت والد بزرگوار این راقم بی مقدار قدس سره بقصد نماز چاشت در صحن حویلی حضرت ایشاں رحمته الله تعالی شدند چون دو گانه نماز ادا نمودند می بینند که پشت به قبله دو گانه ادا یافته است آن قدر به خاطر فخر راقم خوب مانده که زلزله ایشاں را منعکس ساخت یا شست حواس که به سبب انتشار قلب بهم رسیده جانب مشرق گردانیده. گویند که آخر کلام آن امام بهام بر لفظ سلام اتفاق یافته کسی به موافق تخمینه خود درین جا سخن رانده اما اغلب آن ست که تشریف حضرت

۲۰

سید المرسلین علیه وعلیه من الصلوة افضلها ومن التحیات اکملها از راه امت پروری و غلام نوازی اتفاق یافته و اگر با حضرت ظهور دیگر انبیاء کرام و ملائک عظام و بعضی از اولیاء عالی مقام هم شده باشد گنجائش دارد پس این سلام برای آنحضرت باشد و وجه ثانی آن که رخصتی از اهل حضور هم درین وقت ملحوظ باشد سوای این دو وجهین (۲۲۵) هر چند که وجه اول اقوی از ثانی باشد اگر چه وجه دیگر نوشته باشند شایان اعتماد نه باید شمرده و مطلب آن که دوسه گهری پیش از وصال فرمودند:

احمر - السلام علیکم و وقت سلام مخلصان بسیار از فرزندان و نیازمندان حاضر بودند بعضی می

برآمدند بعضی می در آمدند ہر یکی بہ نالہ و فریاد ہنگامہ گرم داشتند تخصیص سلام ہیچ کدام آہنانہ بودہ
است مطلب شنبہ نہم شہر شریف ربیع الاول سنہ ہزار و ہفتاد و نہ ہجری جاں بہ جانان تسلیم نمودند
إِنَّا لِلّٰہِ وَإِنَّا إِلَیْہِ رَاجِعُونَ۔ ۷

نہ پنداری کہ جاں را رائگان داد فروغ روی جانان دید جاں داد
آفتاب فیضان فرونشست و ماہتاب ہدایت غروب شد فلغلہ در گنبد افلاک برخواست جلالت
مرکز خاک بہ تلخی تبدیل یافت حضور در اہل حضور ولایت نماند و نور از اہل بصارت زوال گرفت
ماہ نہ تنہا بی نور شد عطار د فراموش آن شاہ نمودہ وز ہرہ از رقص در ماند، خود شید از غبار حوادث
تاریک گشت و مرتخ از محاسبہ دست باز کرد و مشتری از ہیبت اعدا سر از جیب خجالت کشید
وز محل سر بر زانوی انفعال انداختہ براحوال ہند تا سغات بی پایان حاصل روزگار نمود، فلک
بی نور شد و ملک بی سرور زیرا کہ قیومیت آنحضرت موجب رضای و خوشی مکنونات بطریق مبالغہ
بودہ یقین است کہ وصال ایشان مستلزم حزن تمام کائنات بہ مرتبہ باشد لہذا غلبہ فتن از آن مدت
بر اہل عالم نہ آن قدر استیلای یافتہ کہ شرح آن تاب این قرطاس تواند شد، شمار بعضی از اں
فتن در کمر آیندہ مرقوم خواہد شد ان شاء اللہ تعالیٰ۔ حضرت وحدت قدس سرہ می فرمایند ۷

ازیں زندان فانی دہ گذشتہ
بنات النعش شد امروز ہیحات
پی تابوت آن قطب زمانہ
بساکس خانہاں برباد دادہ
در پیرمغان بستند افسوس
بگو سال وصالش "غیب داں بود"
ندا آمد کہ آن معصوم مطلق
شہی کیں نہ طبق را بود سر پوش
ہماں مجمع کہ پدیں دیدش دوش بگ
چو رعد نعرہ زن اجباب در بوش
بساکس رفتہ رفتہ از ہوش
کنون کورند و کومی خانہ کونوش
کہ بود از جام غیب از جام مد ہوش
بگوئی وحدت آمد دوش بردوش

۱۷ م۔ "نہ تنہا" ندارد ۱۸ د۔ "خجالت" ندارد ۱۹ د۔ حزم

۲۰ چہار چمن وحدت قلمی صفحہ ۱۴۷ میں یہ شعر اس نظم میں ساتویں نمبر پر ہے۔

۲۱ چہار چمن میں یہ شعر بھی پانچویں نمبر پر ہے۔ ۲۲ یہ شعر چہار چمن وحدت میں شامل نظم ہذا میں نہیں ہے۔

باید دانست که تحقیق مبحث قیومیت بطور امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله علیه چنان است که حدیث ان الله خلق آدم علی صورته دلیل بر آن است که اگر حضرت حق سبحانه را در عالم مثال صورتی فرض کرده شود به صورت انسان کامل جامع ظهور فرماید (۲۲۶) به خلاف مخلوقات دیگر که قابلیت این دولت ندارد لهذا انسان شایان خلافت گشت و شروع این منصب عظیم القدر به حضرت آدم علی نبینا وعلیه الصلوٰۃ والسلام قرار گرفته ثانیاً به ترتیب به پیغمبران اولوالعزم مخصوص گشت علیهم الصلوات والتسلیمات و بعد از این که دوره نبوت تمام شده در اولیاء است مرحوم از غایت تفضل و نهایت احسان دو کس را به تخییر طینت آنحضرت علیه الصلوات والتحیات فرموده قیوم عالمیان گردانیدند و قیوم در رنگ وزیر است، هر چند وصول نعم ظاهری و باطنی از سلطان است تقسیم آن بدست وزیر است و به مشورت او سرانجام مهمات ملک و ملکوت و چون قیوم ثانی از این قبیل که مذکور گشته حضرت ایشان بوده، اندوه عالمیان بعد وصال ایشان هم تقسیمی سرکشیده که معلوم نیست که گاهی این طور ماقم بر اهل عالم بعد عزیزی از اعزّه صاحب کمال روی داده باشد فلک به قسمی کمر بسته که وقت دفن به تصدیع تمام لاحق گشته که چه قسم در قبر قرارند آخر الامر خیمه عالی ایستاده نموده به مشقت تمام در قبر که دند و هم چنین گریه و ناله و صخبه اهل زمین از زن و مرد نه آن قدر کرده که به وجهی در قید قلم حزین قصه قصه جاں گداز نوشته -

شنیده ام که فاحشات بازار نشین دیگرانهای خود را سر کرده سر با برهنه ساخته آن قدر به غم و گداز ساخته که حیرت از عورات دیگر به یاد دادند و حوران بهشتی نیز از غلذ فرود آمده بایں سوز گداختند چه اهل عالم را بعد از آن مرجعی نمانده که بوی قرار گیرند تسلی حاصل نمایند ناچار بایں حزن و ناامیدی احوال خود مفهوم الاحوال و مفهوم الاحوال باشند (رباعی)

غم سینه گداز و غصه جاں کاه   این است حدیث قصه کوتاه

ای سوخته ضبط این نفس کن   بس کن ز حدیث عشق بس کن

کنز دوم - و در آن فلک که بی مدار است زا و گاه خزان و گنه بهار است این باده که روزگار دارد یک مستی و صدخمار دارد بعد از این که تشریف حضرت ایشان رحمته الله علیه به فرادیس الجنان افتاده و این غم همه کس را به دار الحزن رسانیده و شورش فلکی باغزش علی زمین و جبال را آب

کرده به وقت کدام نمازی چون بعضی از بنات کرمات آنحضرت قدسنا الله بسره الاقدس
به فکر وضو متوجه صحن حویلی شدند، هجوم نساء سر برهنه که شمار آنها تخمیناً کم از چهل هزار نباشد یافتند و
هر چند غور کردند که معلوم نمایند معلوم نشد، روز دوم یا سوم پیش برادران خود اظهار این اژدها نمودند
و از طرف ناظران رسیده خبر آن دادند (۲۴۷) که این مجموعه عورات را هیچ یکی از ما نمی شناخت.
فرمودند عورای بهشتی هم از برای ماتم فرود آمده باشکال نساء دنیوی متصنع گشته نشسته بودند و
شعله های سر که از آه آنها سری زوراهی با فلاک جلوه گر اهل بصیرت می که دند و آه گرم از عورات
دنیاوی (کذا) را مشتعل آتش گردانیده بود سه

دریاب که شعله های آسمان تشکده که دبار گاه هم
معامله غم بجای رسیده که در فاحشات سرایت نموده فکیف المحبات والمخلصات.

- ۱۰ روز واقعه مخدومی مخدوم زادگی میاں شیخ اهل الله رحمة الله سبحانه رحمة واسعة
که فرزند عالی حضرت بودند و در این نزدیکی ازین عالم در بلده شاه جهان آباد رسیده رخت بسته
متوجه سفر آخرت گردیدند و کور نموده که حضرت ایشان را بعد از فراغ دفن یکی از مخدوم زاده های گرمی
می بیند که دست برداشته مشغول دعایند، معروض می دارند که این دعای مستحبات مشکل کدام یکی را
فتح ابواب نموده است فرمودند که ناثقانی که درین واقعه به جرز و فززع دست برد و گذاشته باشند
۱۵ مغفرت آنها از درگاه کریم غفار رسالت می نمایم مانا که مکاشفه منسوب به مخدوم زاده ثالث حضرت
مروج الشریعت است قدس سره. ایضا مکاشفات جناب شریف ایشان دیگر هم درین مقدمه
به تحقیق احوال آنجای عنقریب مشروح خواهد شد ان شاء الله تعالی دل و جان گذاشته به صد سوز
ساخته استماع فرمایند که اخوند سجاد که استاد اکثر حضرات مخدوم زاده های عالی درجات و در
علم فقه دانی مخرج روایات و از قدما اصحاب و صاحب کرامات جناب حضرت ایشان بوده
به سعادت دادن غسل سرافراز گردیده شنیده ام که در حین مضمضه آبی قریب به دهن مبارک آورده
۲۰ التماس نمود که مرا قدرت آن نمی رسد که دهن مبارک را و انمایم خود در رنگ احیا دهن مبارک کشاده
قبول آب فرمودند و ثیاب کفن مسنون به حضرت ایشان داده اند که از اردو لفافه و قمیص باشد و
سفید و نفیس دادند و عمامه نه دادند که بدعت است اگر چه علماء و مشایخ تجویز کرده اند اما جناب

حضرت رسالت خاتمت را علیه و علی آله و صحبه افضل الصلوات و اکمل التحیات نه داده بود و همچنین اصحاب کرام را نیز نه داده اند رضوان الله تعالی علیهم اجمعین. قاعده یاد دار که نزد حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی در هیچ بدعت حسن نیست اگر چه در رنگ فلق صبح ظاهر شود و کل بدعت ضلالت متمک ایشان است.

۵ و نماز جنازه در گذر (۲۴۸) صندل پوره که از گذرهای مشاهیر بلده طيبة حضرت سر بر نه است، خوانند تا حال در آن مقام صفت بسته اند که زیارت گاه انام باشد و امامت نماز برادر اصفیر ایشان حضرت شاه جیو قدس سره باذن حضرات مخدوم زادها نموده اند و هجومی که بر جنازه مقدره مسموع گشته است از یدمن ان تعدا است، گویند تا باغ فتحی که دو تیر انداز از آن مقام باشد. صفوف خلایق بسته بود در جانب طول و عرض بهم کم از نیم تیر انداز صف را نمی گرفت.

۱۰ مشورت همه مخدوم زادهای عالی درجات برای قرار گرفته که در اول روضه مقدسه حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی دفن آنحضرت نمایند و دو قیوم را دیک گنبد گذارند و قران السعدین حاصل روزگار کواکب شعار دولت مدار مشاهده فرمایند اما از آن جا که سه یک تخت دوشاه بر نشاید یک برج دو ماه برتابد

چهل قبر شریف متصل قبر مقدس مجددی قریب به نصف قد آدم کنده بودند که به ناگاه از زبان عبدالعزیز خان فوجدار سر بر نه برآمده که دفن حضرت ایشان اگر در موضع علیحده نموده آید موجب رستگاری مخلصان صاحب یقین گردد که ایشان در رنگ والد ماجد خود صاحب کمال و اکمال بوده اند، برای قبر ایشان البته جای جدا به کنند تا قبور دیگر سعادت مندان را جای فراوان در دو روضه میسر گردد و دیگری را در روضه مقدسه برای آن می گذارند که ظهور جوار موجب شفاعت و مستلزم مغفرت شان باشد و آنحضرت که ثانی مجدد الف ثانی در جمیع احوال و معانی با مشند روضه علیحده را مستحق اند تا برای عصاة دیگر که منظر عنایات اند جای قبور به وسعت میسر آید با وجودی که مخدوم زادهای عالی درجات را بر سرخ عبدالعزیز خان مذکور چندان ثبات نبوده اما بقول کلمة الحکمة ضالة الحکیم من حیث وجدها فهو الحق بها این نکته زیابسی مقبول و دلربا

۱ م. التسلیمات ۲ د. "اجمعین" ندارد ۳ د. "حضرت" ندارد

۴ د. صفحه ۵ د. "از آن" ندارد ۶ د. طویل

افتاد سمن عقل را هر طرف سر دادند زمینی که از فردوس جدا گردیده دریں دار برای قبله الابرار سیده
 باشد غیر از ہمیں با آنچه که بشر پیوند مسکن فقیری از فقیران الهی گردید چنانچه ذکر آن سابق شده
 است نیافتند. باتفاق عقول آن زمین را بعد از مدینه رسول علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام
 تخصیص کرده مدفن حضرت ایشان ساختند و روضه مقدسه که مشتمل بر انوار بی شمار است آثار عنایات
 مولای ظهور تمام دارد ببلده سرسبز را مرتفع الانام و المقام ساخته بر اکثر بلاد و بقاع تنور و ترفیع دیگر
 بخشیده است جلوه اشعارت تابنده انوار نمود ۵

خادمان صندوق پوشش مرقدش می ساختند

گرمی شد اطلس (۲۴۹) گردون ز انجم داغدار

بعد از مدفن حضرت ایشان مکاشفات حضرات مخدوم زاده های عالی درجات من بعد مشروح سازم
 بمشیت سحانه. اما اولاً بعضی از تواریخ فقراتی که در قید حافظه دارم به بیان آن پردازم اگر چندی
 ۱۰ آن قدر تواریخ منظومه و فقراتی را که سابق از تصنیف کتاب مجموع این کاتب احوال
 قطب الاقطاب گردیده است اگر به تحریر می آورد معاً قریب به ده جزئی کشید اما چیزی
 غیر از غم در سینه نمی افزود به بهر حال کم بادی موجب خلاصی و باعث شادی است.

تواریخ منظومی که از ملک الشعراء ناصر علی مذکور خاطر است به تقدیم می رساند

۱۵ چراغ خندان نقشبندان فروغ دین احمد خواجه معصوم
 به سوی گلشن جنت قدم زد ازین ویران رباط کهنه بوم
 طلب کردم ز دل سال وصالش ندا آمد "ز عالم رفت معصوم"

گویند به سمع خلد مکان خبر وصال حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ رسیده فی الفور بزبان آوردند

"رفته ز جهان امام معصوم"

مصرع

۲۰ بعد از آن به محاسبه پرداختند سال وصال آن قبله الابدال یافتند، بعضی شعراء به موجب
 حکم و بعضی دیگر محض ترغیب خود در نظم همه بسته غزل مرتب گردانیده اند، چنانچه قبله گاهی
 قطب الاقطابی قدس الله سبحانه بسره الاقدس فرموده اند:
 "نقشبند ثانی بود"

له در سعادت ۲ م - نقشبند ۳ م - "ویران" ندارد ۴ م - رفت

“الموت جسر يوصل المحب الى المحب”

”نصف شنبہ بجلیب پرست“

عزیز ایزدی خواجہ محمد معصوم الہی اعلاء فردوس مشوای اوباد۔

عزیزی گوید :

”نصف شعبہ ہنم ماہ ربیع الاول“

ہم دین اثنای تحریر ایں سطور فرزند ارشدی نیاز احمد مد عمرہ چند فقرات یافتہ
است، ایرادی نماید :

۲۰ "مکونات الہی قیوم شدند" — "خلیفہ حق برآمد" — "پشت پناہ اولیاد بودای مرد"

مصراع

بشد جنت از دی منور بشد   برپا داد از قیامت
 چوں عنان سخن ایں جا رسید فضل لم یزلی شامل حال گردیده به عنایت بی غایت

۱- د- ہم دریں اثنای میں تحریر سطور ۲۰ م- مدظلہ ۳۰ د- کمونيات

خوش این اداره مسکین را به نواخته (۲۵۰) به دولت اقبال مشرف ساخت بیان آن
بقدح و صله خامه لازم دانسته قلم را سر می دهد -

- ادبای بر راه سخت کرده غیرت سرا دو نخت کرده
به گوش هوش باید شنید آن شب که شب اولی عشره مغفرت اعمی به شب یازدهم شهر
مبارک رمضان و شب دوشنبه از سال هزار و صد و سی و سوم هجرت سیدالابرار بوده علیه و
۵ علی آله الصلوٰۃ والسلام در معامه مشرف حضرت جبرئیل امین علی نبینا وعلیه الصلوٰۃ والسلام
گشته عنایات فراوان به حال پراختلال خود مشاهده کرده که شرح آن بسی عالی از مراتب تقریر و
بیان است دریں مکالمات گویا ذکر این کتاب به وجه شائسته به قسمی می فرمایند که دلہای شکسته
را فرحت غیر مترقبه می رسانند - دریں اشارات معروض می دارد که هر چند از طرف خود در تصحیح روایات
کوشش بسیار کرده ، اما چوں بعد عهد و شمول غریب با ہم جمع اند خوف ضعف و سقم بعضی روایات
۱۰ به سبب عدم اعتماد بر حافظه خود همواره متشتت احوال می دارد ، می فرمایند که بر حقیقت جامعہ قلبی
قلبیہ کہ مرآت جمال معنویہ است متوجہ شود ، حسب الامر الشریف توجہی گماشتم این ابیات بلا اہمال
و توقف یافتہ -

کتابی بین به صبح عشق معلوم	ز فضل احمد و معصوم موسوم
کتابی بین تبصیح صدق مکتوب	۱۵ به فضل احمد و معصوم محبوب
کتابی بین کہ عمرش بس دراز است	شجاعت با جیاد راز و نیاز است
کتابی بین کہ بکہ شہسوار است	کتابی بین کہ دولت را مدار است
کتابی بین پراز اسرار ہستی	در دجوش و خروش و ناز و مستی
- والسلام دارد است کہ در کمال اولیاء بہ تصدیق خیر الانبیاء و علی آله التسلیمات
و البرکات کمالاتی کہ در انبیاء بوده اند بہ طریق دراشت جلو گر گردد کہ منصب نبوت ختم یافته است
۲۰ اما کمالات آن بہ طریق دراشت و نیابت کمال فارشان ثابت و موجود اند العلماء و رشتہ الانبیاء
شاید این مقال است -

دردی حضرت قبلہ گاہی مرشدی قدس سرہ می فرمودند کہ حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد از

۳ - "معلوم" ندارد ۴ - احمدی معصوم ۵ - شاہ ۶ - مرشد

وصال حضرت رسول کریم علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام فرمودند کہ اعمال صالحہ کہ در عین حیات سید عالم صلوٰۃ اللہ تعالیٰ علیہ وعلی آلہ وسلم بہ ظہور پیوستہ اجور آن را از درگاہ کریم ذوالمنن می طلبم و اعمالی کہ بعد از انتقال آن حضرت علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والتحیت بہ وقوع آمدہ اگر در معرکہ حساب نیازند و مواخذہ برآں نہ فرمایند کمال (۲۵۱) بند پُری است مطلب اجور آن اعمال حسنہ را نمی خواہم۔ ۵

ہمیں مقدمہ بہ طریق وجدان بعد وصال حضرت ایشان در باطن خود یافتہ کہ ہر عمل صالح کہ حیات آنحضرت شدہ باشد باجر آن از کمال عنایت سرافراز فرمایند و آنچه بعد از انتقال حضرت ایشان کردہ باشم اگر برآں مواخذہ نہ کنند در معرکہ حساب نیازند کمال بندہ پروری است نیز از جناب حضرت قطب اقطابی قبلہ گاہی مسموع گشتہ کہ کشف مخدوم زادہ ہای عالی درجات حضرت شیخ محمد نقشبند و شیخ عبید اللہ و شیخ محمد سیف الدین و ذقنا اللہ سبحانہ من بس کاتہم متفق برآں گشتہ کہ ہر گاہ در روضہ حضرت "مجدد الف ثانی" رفتہ می شود چنان معلوم می گردد کہ بادشاہ عظیم الشان بہ وقار تمام بر منہ خود نشستہ است و یک کس یا دو کس دو دست بستہ ایستادہ و بیچ کس را از غلبہ صلابت مجال حرف و حکایت نیست و ہر گاہ در روضہ حضرت ایشان می درآیم چنان معلوم می گردد کہ بادشاہ عالی جاہ بر تخت مرصع یا بر منہ فاخرہ بہ کمال فرحت و نشاط و فرخندگی مزاج نشستہ باشد و خدام و غلمان از بین دیسار دست بستہ حاضر باشند و مجلس بر رقص و سرور معمور ۱۵
باشد و قلم و دوات نیز موجود، گاہی بہ دستخط پردازند و گاہی بہ سراغ احوال مقربان حضور لامع النور سرافرازی سازند نیست این مگر از استرضاء اشیاء بہ قیومیت آنحضرت است و قوام عالم چنانچہ در عین حیات بہ ذات مبارک تعلق داشتہ باشد بعد مہمات ہم این کارخانہ عظیم الشان بہ طریق کلیت بہ ذات مقدس برپا است۔ آری بہ بعضی از فرزندان حضرت ایشان این خدمت ثابت است بہ طریق نیابت آنحضرت باشد و لامشاحتہ فیہ زیرا کہ اصالت بلاریب در تخمیر طینت حضرت ایشان واقع است کہ قیومیت مشروط بآن است، آری در اصالت ہم مرتبہ ثانیہ حضرت مخدوم زادہ ثانی حجۃ اللہ العظیم قدسنا اللہ تعالیٰ بسره الاقدس بہ وضوح پیوستہ از حضرت ایشان نقلاً اثبات ۲۰

۱ م۔ بہ ظہور پیوستہ ۲ د۔ مشفق برآں بودہ ۳ "مجدد الف ثانی" در نسخہ م بیاض است
۴ د۔ عالی جناب ۵ م۔ "باشد" ندارد۔

می فرمایند، چنانچه در مصباح آینده در احوال ایشان مرقوم خواهد شد ان شاء الله تعالی.
پس بریں تقدیر قیومی که متعلق این باشد البته (۲۵۲) خواهد بود سخن بجای دیگر که نیز لازم البیان است رفت. احوال حضرت ایشان که دل رابی آن تسلی و سینه رابی آن آرام فی الله هرچندی خواهیم که سخن را بطرف دیگر برانم با وجودی که گرفتاری که دم قلم به بهانه و تقریب مطالب دیگر را که در ضمن مطلب اصلی مندرج اند تجویز فرو گذاشت نمی نماید سه

۵

نمی گویم چنینم یا چنانم   نمی دانم چه می گوید ز بانم
وجود من نه دارد در خودم بند   ز خود رفتم بی پای عشق سوگند
اگر دل رفت شور و ناله بر پا است   صدائی از شکست شیشه بر جا است
جناب حضرت قبله کونین کعبه نشاتین والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار در بیاض
خاصه به دستخط انور نوشته اند :

۱۰

فتح - در ماه صفر ختم بالخیر و النظر ^{۱۸۹} در واقعه می بیند که گویا شخصی به کاغذ سفید زرفشانی
آورده بدست مایان داده و گفته این کتاب را میان حضرت جیو اعنی شیخ محمد عبید الله
رحمهما الله سجانه به میان خواجہ جیو فرستاده اند و مادر تعجب ایم که این رقعہ را که آورده
آخر به قیاس می گویم که فرشته آورده باشد و خط خاص ایشان است اما آن خط را می
شناسیم بدیں مضمون بلکه ہمیں عبارت که بعینه یاد مانده، الا ماشاء الله تعالی هو -
حضرت جیو سلامت هر دو برادران حضرت جیو با حضرت جیو طعام می خوردند و اگر گاهی
آنها را آزار می باشد حضرت جیو ہماں جارفہ طعام می خوردند و السلام زیادہ تاکید اکید
دانند والدعاء و باید دانست کہ این درس اندکی از ذہن برآمد و معلوم آن شود کہ رقعہ
میت دو لفظ تاکید کہ متصل واقع شد بی آنکہ متعلق آنها چیزی در گذشته باشد خواهد بود
اگر چه معنی آن ہم بہ تامل پیدا می شد یعنی تاکید بر استقامت طریقه مرضیہ معصومیہ ہمہ
وقت ملحوظ خاطر اجاب باشد کہ محبوبیت از و پیدا است و آثار معشوقیت از و ہویدا
نیز معلوم باید فرمود کہ این رقعہ از طرف شیخ محمد عبید الله قدس سرہ بعد وصال ایشان
مرقوم گشتہ کہ وصال این مخدوم زاده بعد چہار سال حضرت ایشان ^{۱۹۰} ^{۱۹۱} ^{۱۹۲} ^{۱۹۳} ^{۱۹۴} ^{۱۹۵} ^{۱۹۶} ^{۱۹۷} ^{۱۹۸} ^{۱۹۹} ^{۲۰۰} ^{۲۰۱} ^{۲۰۲} ^{۲۰۳} ^{۲۰۴} ^{۲۰۵} ^{۲۰۶} ^{۲۰۷} ^{۲۰۸} ^{۲۰۹} ^{۲۱۰} ^{۲۱۱} ^{۲۱۲} ^{۲۱۳} ^{۲۱۴} ^{۲۱۵} ^{۲۱۶} ^{۲۱۷} ^{۲۱۸} ^{۲۱۹} ^{۲۲۰} ^{۲۲۱} ^{۲۲۲} ^{۲۲۳} ^{۲۲۴} ^{۲۲۵} ^{۲۲۶} ^{۲۲۷} ^{۲۲۸} ^{۲۲۹} ^{۲۳۰} ^{۲۳۱} ^{۲۳۲} ^{۲۳۳} ^{۲۳۴} ^{۲۳۵} ^{۲۳۶} ^{۲۳۷} ^{۲۳۸} ^{۲۳۹} ^{۲۴۰} ^{۲۴۱} ^{۲۴۲} ^{۲۴۳} ^{۲۴۴} ^{۲۴۵} ^{۲۴۶} ^{۲۴۷} ^{۲۴۸} ^{۲۴۹} ^{۲۵۰} ^{۲۵۱} ^{۲۵۲} ^{۲۵۳} ^{۲۵۴} ^{۲۵۵} ^{۲۵۶} ^{۲۵۷} ^{۲۵۸} ^{۲۵۹} ^{۲۶۰} ^{۲۶۱} ^{۲۶۲} ^{۲۶۳} ^{۲۶۴} ^{۲۶۵} ^{۲۶۶} ^{۲۶۷} ^{۲۶۸} ^{۲۶۹} ^{۲۷۰} ^{۲۷۱} ^{۲۷۲} ^{۲۷۳} ^{۲۷۴} ^{۲۷۵} ^{۲۷۶} ^{۲۷۷} ^{۲۷۸} ^{۲۷۹} ^{۲۸۰} ^{۲۸۱} ^{۲۸۲} ^{۲۸۳} ^{۲۸۴} ^{۲۸۵} ^{۲۸۶} ^{۲۸۷} ^{۲۸۸} ^{۲۸۹} ^{۲۹۰} ^{۲۹۱} ^{۲۹۲} ^{۲۹۳} ^{۲۹۴} ^{۲۹۵} ^{۲۹۶} ^{۲۹۷} ^{۲۹۸} ^{۲۹۹} ^{۳۰۰} ^{۳۰۱} ^{۳۰۲} ^{۳۰۳} ^{۳۰۴} ^{۳۰۵} ^{۳۰۶} ^{۳۰۷} ^{۳۰۸} ^{۳۰۹} ^{۳۱۰} ^{۳۱۱} ^{۳۱۲} ^{۳۱۳} ^{۳۱۴} ^{۳۱۵} ^{۳۱۶} ^{۳۱۷} ^{۳۱۸} ^{۳۱۹} ^{۳۲۰} ^{۳۲۱} ^{۳۲۲} ^{۳۲۳} ^{۳۲۴} ^{۳۲۵} ^{۳۲۶} ^{۳۲۷} ^{۳۲۸} ^{۳۲۹} ^{۳۳۰} ^{۳۳۱} ^{۳۳۲} ^{۳۳۳} ^{۳۳۴} ^{۳۳۵} ^{۳۳۶} ^{۳۳۷} ^{۳۳۸} ^{۳۳۹} ^{۳۴۰} ^{۳۴۱} ^{۳۴۲} ^{۳۴۳} ^{۳۴۴} ^{۳۴۵} ^{۳۴۶} ^{۳۴۷} ^{۳۴۸} ^{۳۴۹} ^{۳۵۰} ^{۳۵۱} ^{۳۵۲} ^{۳۵۳} ^{۳۵۴} ^{۳۵۵} ^{۳۵۶} ^{۳۵۷} ^{۳۵۸} ^{۳۵۹} ^{۳۶۰} ^{۳۶۱} ^{۳۶۲} ^{۳۶۳} ^{۳۶۴} ^{۳۶۵} ^{۳۶۶} ^{۳۶۷} ^{۳۶۸} ^{۳۶۹} ^{۳۷۰} ^{۳۷۱} ^{۳۷۲} ^{۳۷۳} ^{۳۷۴} ^{۳۷۵} ^{۳۷۶} ^{۳۷۷} ^{۳۷۸} ^{۳۷۹} ^{۳۸۰} ^{۳۸۱} ^{۳۸۲} ^{۳۸۳} ^{۳۸۴} ^{۳۸۵} ^{۳۸۶} ^{۳۸۷} ^{۳۸۸} ^{۳۸۹} ^{۳۹۰} ^{۳۹۱} ^{۳۹۲} ^{۳۹۳} ^{۳۹۴} ^{۳۹۵} ^{۳۹۶} ^{۳۹۷} ^{۳۹۸} ^{۳۹۹} ^{۴۰۰} ^{۴۰۱} ^{۴۰۲} ^{۴۰۳} ^{۴۰۴} ^{۴۰۵} ^{۴۰۶} ^{۴۰۷} ^{۴۰۸} ^{۴۰۹} ^{۴۱۰} ^{۴۱۱} ^{۴۱۲} ^{۴۱۳} ^{۴۱۴} ^{۴۱۵} ^{۴۱۶} ^{۴۱۷} ^{۴۱۸} ^{۴۱۹} ^{۴۲۰} ^{۴۲۱} ^{۴۲۲} ^{۴۲۳} ^{۴۲۴} ^{۴۲۵} ^{۴۲۶} ^{۴۲۷} ^{۴۲۸} ^{۴۲۹} ^{۴۳۰} ^{۴۳۱} ^{۴۳۲} ^{۴۳۳} ^{۴۳۴} ^{۴۳۵} ^{۴۳۶} ^{۴۳۷} ^{۴۳۸} ^{۴۳۹} ^{۴۴۰} ^{۴۴۱} ^{۴۴۲} ^{۴۴۳} ^{۴۴۴} ^{۴۴۵} ^{۴۴۶} ^{۴۴۷} ^{۴۴۸} ^{۴۴۹} ^{۴۵۰} ^{۴۵۱} ^{۴۵۲} ^{۴۵۳} ^{۴۵۴} ^{۴۵۵} ^{۴۵۶} ^{۴۵۷} ^{۴۵۸} ^{۴۵۹} ^{۴۶۰} ^{۴۶۱} ^{۴۶۲} ^{۴۶۳} ^{۴۶۴} ^{۴۶۵} ^{۴۶۶} ^{۴۶۷} ^{۴۶۸} ^{۴۶۹} ^{۴۷۰} ^{۴۷۱} ^{۴۷۲} ^{۴۷۳} ^{۴۷۴} ^{۴۷۵} ^{۴۷۶} ^{۴۷۷} ^{۴۷۸} ^{۴۷۹} ^{۴۸۰} ^{۴۸۱} ^{۴۸۲} ^{۴۸۳} ^{۴۸۴} ^{۴۸۵} ^{۴۸۶} ^{۴۸۷} ^{۴۸۸} ^{۴۸۹} ^{۴۹۰} ^{۴۹۱} ^{۴۹۲} ^{۴۹۳} ^{۴۹۴} ^{۴۹۵} ^{۴۹۶} ^{۴۹۷} ^{۴۹۸} ^{۴۹۹} ^{۵۰۰} ^{۵۰۱} ^{۵۰۲} ^{۵۰۳} ^{۵۰۴} ^{۵۰۵} ^{۵۰۶} ^{۵۰۷} ^{۵۰۸} ^{۵۰۹} ^{۵۱۰} ^{۵۱۱} ^{۵۱۲} ^{۵۱۳} ^{۵۱۴} ^{۵۱۵} ^{۵۱۶} ^{۵۱۷} ^{۵۱۸} ^{۵۱۹} ^{۵۲۰} ^{۵۲۱} ^{۵۲۲} ^{۵۲۳} ^{۵۲۴} ^{۵۲۵} ^{۵۲۶} ^{۵۲۷} ^{۵۲۸} ^{۵۲۹} ^{۵۳۰} ^{۵۳۱} ^{۵۳۲} ^{۵۳۳} ^{۵۳۴} ^{۵۳۵} ^{۵۳۶} ^{۵۳۷} ^{۵۳۸} ^{۵۳۹} ^{۵۴۰} ^{۵۴۱} ^{۵۴۲} ^{۵۴۳} ^{۵۴۴} ^{۵۴۵} ^{۵۴۶} ^{۵۴۷} ^{۵۴۸} ^{۵۴۹} ^{۵۵۰} ^{۵۵۱} ^{۵۵۲} ^{۵۵۳} ^{۵۵۴} ^{۵۵۵} ^{۵۵۶} ^{۵۵۷} ^{۵۵۸} ^{۵۵۹} ^{۵۶۰} ^{۵۶۱} ^{۵۶۲} ^{۵۶۳} ^{۵۶۴} ^{۵۶۵} ^{۵۶۶} ^{۵۶۷} ^{۵۶۸} ^{۵۶۹} ^{۵۷۰} ^{۵۷۱} ^{۵۷۲} ^{۵۷۳} ^{۵۷۴} ^{۵۷۵} ^{۵۷۶} ^{۵۷۷} ^{۵۷۸} ^{۵۷۹} ^{۵۸۰} ^{۵۸۱} ^{۵۸۲} ^{۵۸۳} ^{۵۸۴} ^{۵۸۵} ^{۵۸۶} ^{۵۸۷} ^{۵۸۸} ^{۵۸۹} ^{۵۹۰} ^{۵۹۱} ^{۵۹۲} ^{۵۹۳} ^{۵۹۴} ^{۵۹۵} ^{۵۹۶} ^{۵۹۷} ^{۵۹۸} ^{۵۹۹} ^{۶۰۰} ^{۶۰۱} ^{۶۰۲} ^{۶۰۳} ^{۶۰۴} ^{۶۰۵} ^{۶۰۶} ^{۶۰۷} ^{۶۰۸} ^{۶۰۹} ^{۶۱۰} ^{۶۱۱} ^{۶۱۲} ^{۶۱۳} ^{۶۱۴} ^{۶۱۵} ^{۶۱۶} ^{۶۱۷} ^{۶۱۸} ^{۶۱۹} ^{۶۲۰} ^{۶۲۱} ^{۶۲۲} ^{۶۲۳} ^{۶۲۴} ^{۶۲۵} ^{۶۲۶} ^{۶۲۷} ^{۶۲۸} ^{۶۲۹} ^{۶۳۰} ^{۶۳۱} ^{۶۳۲} ^{۶۳۳} ^{۶۳۴} ^{۶۳۵} ^{۶۳۶} ^{۶۳۷} ^{۶۳۸} ^{۶۳۹} ^{۶۴۰} ^{۶۴۱} ^{۶۴۲} ^{۶۴۳} ^{۶۴۴} ^{۶۴۵} ^{۶۴۶} ^{۶۴۷} ^{۶۴۸} ^{۶۴۹} ^{۶۵۰} ^{۶۵۱} ^{۶۵۲} ^{۶۵۳} ^{۶۵۴} ^{۶۵۵} ^{۶۵۶} ^{۶۵۷} ^{۶۵۸} ^{۶۵۹} ^{۶۶۰} ^{۶۶۱} ^{۶۶۲} ^{۶۶۳} ^{۶۶۴} ^{۶۶۵} ^{۶۶۶} ^{۶۶۷} ^{۶۶۸} ^{۶۶۹} ^{۶۷۰} ^{۶۷۱} ^{۶۷۲} ^{۶۷۳} ^{۶۷۴} ^{۶۷۵} ^{۶۷۶} ^{۶۷۷} ^{۶۷۸} ^{۶۷۹} ^{۶۸۰} ^{۶۸۱} ^{۶۸۲} ^{۶۸۳} ^{۶۸۴} ^{۶۸۵} ^{۶۸۶} ^{۶۸۷} ^{۶۸۸} ^{۶۸۹} ^{۶۹۰} ^{۶۹۱} ^{۶۹۲} ^{۶۹۳} ^{۶۹۴} ^{۶۹۵} ^{۶۹۶} ^{۶۹۷} ^{۶۹۸} ^{۶۹۹} ^{۷۰۰} ^{۷۰۱} ^{۷۰۲} ^{۷۰۳} ^{۷۰۴} ^{۷۰۵} ^{۷۰۶} ^{۷۰۷} ^{۷۰۸} ^{۷۰۹} ^{۷۱۰} ^{۷۱۱} ^{۷۱۲} ^{۷۱۳} ^{۷۱۴} ^{۷۱۵} ^{۷۱۶} ^{۷۱۷} ^{۷۱۸} ^{۷۱۹} ^{۷۲۰} ^{۷۲۱} ^{۷۲۲} ^{۷۲۳} ^{۷۲۴} ^{۷۲۵} ^{۷۲۶} ^{۷۲۷} ^{۷۲۸} ^{۷۲۹} ^{۷۳۰} ^{۷۳۱} ^{۷۳۲} ^{۷۳۳} ^{۷۳۴} ^{۷۳۵} ^{۷۳۶} ^{۷۳۷} ^{۷۳۸} ^{۷۳۹} ^{۷۴۰} ^{۷۴۱} ^{۷۴۲} ^{۷۴۳} ^{۷۴۴} ^{۷۴۵} ^{۷۴۶} ^{۷۴۷} ^{۷۴۸} ^{۷۴۹} ^{۷۵۰} ^{۷۵۱} ^{۷۵۲} ^{۷۵۳} ^{۷۵۴} ^{۷۵۵} ^{۷۵۶} ^{۷۵۷} ^{۷۵۸} ^{۷۵۹} ^{۷۶۰} ^{۷۶۱} ^{۷۶۲} ^{۷۶۳} ^{۷۶۴} ^{۷۶۵} ^{۷۶۶} ^{۷۶۷} ^{۷۶۸} ^{۷۶۹} ^{۷۷۰} ^{۷۷۱} ^{۷۷۲} ^{۷۷۳} ^{۷۷۴} ^{۷۷۵} ^{۷۷۶} ^{۷۷۷} ^{۷۷۸} ^{۷۷۹} ^{۷۸۰} ^{۷۸۱} ^{۷۸۲} ^{۷۸۳} ^{۷۸۴} ^{۷۸۵} ^{۷۸۶} ^{۷۸۷} ^{۷۸۸} ^{۷۸۹} ^{۷۹۰} ^{۷۹۱} ^{۷۹۲} ^{۷۹۳} ^{۷۹۴} ^{۷۹۵} ^{۷۹۶} ^{۷۹۷} ^{۷۹۸} ^{۷۹۹} ^{۸۰۰} ^{۸۰۱} ^{۸۰۲} ^{۸۰۳} ^{۸۰۴} ^{۸۰۵} ^{۸۰۶} ^{۸۰۷} ^{۸۰۸} ^{۸۰۹} ^{۸۱۰} ^{۸۱۱} ^{۸۱۲} ^{۸۱۳} ^{۸۱۴} ^{۸۱۵} ^{۸۱۶} ^{۸۱۷} ^{۸۱۸} ^{۸۱۹} ^{۸۲۰} ^{۸۲۱} ^{۸۲۲} ^{۸۲۳} ^{۸۲۴} ^{۸۲۵} ^{۸۲۶} ^{۸۲۷} ^{۸۲۸} ^{۸۲۹} ^{۸۳۰} ^{۸۳۱} ^{۸۳۲} ^{۸۳۳} ^{۸۳۴} ^{۸۳۵} ^{۸۳۶} ^{۸۳۷} ^{۸۳۸} ^{۸۳۹} ^{۸۴۰} ^{۸۴۱} ^{۸۴۲} ^{۸۴۳} ^{۸۴۴} ^{۸۴۵} ^{۸۴۶} ^{۸۴۷} ^{۸۴۸} ^{۸۴۹} ^{۸۵۰} ^{۸۵۱} ^{۸۵۲} ^{۸۵۳} ^{۸۵۴} ^{۸۵۵} ^{۸۵۶} ^{۸۵۷} ^{۸۵۸} ^{۸۵۹} ^{۸۶۰} ^{۸۶۱} ^{۸۶۲} ^{۸۶۳} ^{۸۶۴} ^{۸۶۵} ^{۸۶۶} ^{۸۶۷} ^{۸۶۸} ^{۸۶۹} ^{۸۷۰} ^{۸۷۱} ^{۸۷۲} ^{۸۷۳} ^{۸۷۴} ^{۸۷۵} ^{۸۷۶} ^{۸۷۷} ^{۸۷۸} ^{۸۷۹} ^{۸۸۰} ^{۸۸۱} ^{۸۸۲} ^{۸۸۳} ^{۸۸۴} ^{۸۸۵} ^{۸۸۶} ^{۸۸۷} ^{۸۸۸} ^{۸۸۹} ^{۸۹۰} ^{۸۹۱} ^{۸۹۲} ^{۸۹۳} ^{۸۹۴} ^{۸۹۵} ^{۸۹۶} ^{۸۹۷} ^{۸۹۸} ^{۸۹۹} ^{۹۰۰} ^{۹۰۱} ^{۹۰۲} ^{۹۰۳} ^{۹۰۴} ^{۹۰۵} ^{۹۰۶} ^{۹۰۷} ^{۹۰۸} ^{۹۰۹} ^{۹۱۰} ^{۹۱۱} ^{۹۱۲} ^{۹۱۳} ^{۹۱۴} ^{۹۱۵} ^{۹۱۶} ^{۹۱۷} ^{۹۱۸} ^{۹۱۹} ^{۹۲۰} ^{۹۲۱} ^{۹۲۲} ^{۹۲۳} ^{۹۲۴} ^{۹۲۵} ^{۹۲۶} ^{۹۲۷} ^{۹۲۸} ^{۹۲۹} ^{۹۳۰} ^{۹۳۱} ^{۹۳۲} ^{۹۳۳} ^{۹۳۴} ^{۹۳۵} ^{۹۳۶} ^{۹۳۷} ^{۹۳۸} ^{۹۳۹} ^{۹۴۰} ^{۹۴۱} ^{۹۴۲} ^{۹۴۳} ^{۹۴۴} ^{۹۴۵} ^{۹۴۶} ^{۹۴۷} ^{۹۴۸} ^{۹۴۹} ^{۹۵۰} ^{۹۵۱} ^{۹۵۲} ^{۹۵۳} ^{۹۵۴} ^{۹۵۵} ^{۹۵۶} ^{۹۵۷} ^{۹۵۸} ^{۹۵۹} ^{۹۶۰} ^{۹۶۱} ^{۹۶۲} ^{۹۶۳} ^{۹۶۴} ^{۹۶۵} ^{۹۶۶} ^{۹۶۷} ^{۹۶۸} ^{۹۶۹} ^{۹۷۰} ^{۹۷۱} ^{۹۷۲} ^{۹۷۳} ^{۹۷۴} ^{۹۷۵} ^{۹۷۶} ^{۹۷۷} ^{۹۷۸} ^{۹۷۹} ^{۹۸۰} ^{۹۸۱} ^{۹۸۲} ^{۹۸۳} ^{۹۸۴} ^{۹۸۵} ^{۹۸۶} ^{۹۸۷} ^{۹۸۸} ^{۹۸۹} ^{۹۹۰} ^{۹۹۱} ^{۹۹۲} ^{۹۹۳} ^{۹۹۴} ^{۹۹۵} ^{۹۹۶} ^{۹۹۷} ^{۹۹۸} ^{۹۹۹} ^{۱۰۰۰} ^{۱۰۰۱} ^{۱۰۰۲} ^{۱۰۰۳} ^{۱۰۰۴} ^{۱۰۰۵} ^{۱۰۰۶} ^{۱۰۰۷} ^{۱۰۰۸} ^{۱۰۰۹} ^{۱۰۱۰} ^{۱۰۱۱} ^{۱۰۱۲} ^{۱۰۱۳} ^{۱۰۱۴} ^{۱۰۱۵} ^{۱۰۱۶} ^{۱۰۱۷} ^{۱۰۱۸} ^{۱۰۱۹} ^{۱۰۲۰} ^{۱۰۲۱} ^{۱۰۲۲} ^{۱۰۲۳} ^{۱۰۲۴} ^{۱۰۲۵} ^{۱۰۲۶} ^{۱۰۲۷} ^{۱۰۲۸} ^{۱۰۲۹} ^{۱۰۳۰} ^{۱۰۳۱} ^{۱۰۳۲} ^{۱۰۳۳} ^{۱۰۳۴} ^{۱۰۳۵} ^{۱۰۳۶} ^{۱۰۳۷} ^{۱۰۳۸} ^{۱۰۳۹} ^{۱۰۴۰} ^{۱۰۴۱} ^{۱۰۴۲} ^{۱۰۴۳} ^{۱۰۴۴} ^{۱۰۴۵} ^{۱۰۴۶} ^{۱۰۴۷} ^{۱۰۴۸} ^{۱۰۴۹} ^{۱۰۵۰} ^{۱۰۵۱} ^{۱۰۵۲} ^{۱۰۵۳} ^{۱۰۵۴} ^{۱۰۵۵} ^{۱۰۵۶} ^{۱۰۵۷} ^{۱۰۵۸} ^{۱۰۵۹} ^{۱۰۶۰} ^{۱۰۶۱} ^{۱۰۶۲} ^{۱۰۶۳} ^{۱۰۶۴} ^{۱۰۶۵} ^{۱۰۶۶} ^{۱۰۶۷} ^{۱۰۶۸} ^{۱۰۶۹} ^{۱۰۷۰} ^{۱۰۷۱} ^{۱۰۷۲} ^{۱۰۷۳} ^{۱۰۷۴} ^{۱۰۷۵} ^{۱۰۷۶} ^{۱۰۷۷} ^{۱۰۷۸} ^{۱۰۷۹} ^{۱۰۸۰} ^{۱۰۸۱} ^{۱۰۸۲} ^{۱۰۸۳} ^{۱۰۸۴} ^{۱۰۸۵} ^{۱۰۸۶} ^{۱۰۸۷} ^{۱۰۸۸} ^{۱۰۸۹} ^{۱۰۹۰} ^{۱۰۹۱} ^{۱۰۹۲} ^{۱۰۹۳} ^{۱۰۹۴} ^{۱۰۹۵} ^{۱۰۹۶} ^{۱۰۹۷} ^{۱۰۹۸} ^{۱۰۹۹} ^{۱۱۰۰} ^{۱۱۰۱} ^{۱۱۰۲} ^{۱۱۰۳} ^{۱۱۰۴} ^{۱۱۰۵} ^{۱۱۰۶} ^{۱۱۰۷} ^{۱۱۰۸} ^{۱۱۰۹} ^{۱۱۱۰} ^{۱۱۱۱} ^{۱۱۱۲} ^{۱۱۱۳} ^{۱۱۱۴} ^{۱۱۱۵} ^{۱۱۱۶} ^{۱۱۱۷} ^{۱۱۱۸} ^{۱۱۱۹} ^{۱۱۲۰} ^{۱۱۲۱} ^{۱۱۲۲} ^{۱۱۲۳} ^{۱۱۲۴} ^{۱۱۲۵} ^{۱۱۲۶} ^{۱۱۲۷} ^{۱۱۲۸} ^{۱۱۲۹} <

وقوع پیوستہ و تربت شریف ایشان متصل قبر حضرت ایشان در گنبد واقع است در
 تہ خانہ چہ اصل تربت حضرت ایشان در تہ خانہ است و بالای این تعمیر است کہ براد
 گنبد معلی سایہ انداز است۔ روضہ ایست بہشتی نشانی دوار السلام را ترجمانی
 بخت المادی از ہر سنگ و سفال او نمایان و بخت نعیم از اطراف و جوانبش اہل نظر
 را شایان "عدن از ابواب او جلوہ گراست و فردوس بر او ظاہر اہل نظر است" ۵
 فلک آئینہ دار رفعت او ہما یک سایہ بان دولت او
 دار الجلال بر اصحاب آن شامل حال است چاہی کہ در آن روضہ است
 چشمہ سلسبیل است و شاہی کہ در آن جا است نوشندہ زنجبیل است حضرت عاشق
 در مدح آن روضہ منورہ می فرماید ۵

کور بینا شود و پیر جوان می گردد
 کوی می خانہ عجب آب دہوای (۲۵۳) دارد ۱۰
 لطافت دار الخلد از در و باش پیدا و طراوت حور و تصور خالی و متجلی است در آن
 رب ماضی حک از و ہرید ازینہ ایست برای کعبہ مقصود و روز نیست برای مقام محمود
 آن از خاک مدینہ است و حلقہ اش مرعش را نگینہ، خوش گفت ۵
 گر شنود قصہ این بوستان کہ شود طائف ہندستان ۱۵
 تا کجا لطائف این بقعہ را عظمت آن روضہ را کہ روضہ ایست از ریاض جنت بیان
 نماید و دریای محیط را در کوزہ محقرہ در آرد چہ حوصلہ این بی مقدار متحمل آن کجا است کہ این چنین
 اسرار بلند کہ منبغ بہ کمالات بی چنی است تقریر تواند نمود و قلم این بی سر و پرگ را شایان آن کجا کہ
 اطالی معارف ارجند کہ این ہمہ نسبت نقشبندی در بنیاد آؤ فرو رفتہ تحریر تواند فرمود این چند فقرہ
 کہ در قید قلم در آمدہ از مدد روح پر فتوح حضرت ایشان بہ منصفہ ظہور آمدہ ۵
 مابداں مقصد عالی نتوانیم رسید ہم نگر لطف شما نہد گامی چہند ۲۰
 سعادت بنای آن روضہ مقدسہ عصمت آب عفت نصاب ملکہ عالم پادشاہ زادہ

۱۔ د۔ م۔ نہ در تہ خانہ ۲۔ داوین میں منقول فقرہ نسخہ دیں نہیں ہے ۳۔ د۔ ہوامی دارد
 ۴۔ م۔ آن ۵۔ م۔ دید ۶۔ م۔ عظمت قباب ۷۔ ملکہ

جهانیان روشن آرای بیگم که دختر شاه جهان بادشاه بوده در عهد برادر خود خلد مکان به موجب اشارت
مخدوم زاده بر جاده قطب العارفین امام المحققین شیخ محمد سیف الدین قدس سره حاصل نمود. زمینی از
فردوس برای خود خریده آسمان عرش مهیا کارخانه محبت را آراسته شائقان را آوازه عام داده احسان
را تمام سه

روضه جنت نشان بلفظ خموش کند عشق را ترجمان دصاش

۵

مصراع

جهان را همه جلوه از حور کرد

جبذا وقت وصال آن هم چنان پاک نهاد را سخ الاعتقاد که آناء ایل و اطراف النهار به کمال
خضوع و غایت انقیاد در زیارت آن مزار فائز الانوار سر می زند و از یک نوش به صد جوش
ترک خویش نموده باصل مطلب می شتابند و از ابواب معرفت که در آن جا مفتوح اند می یابند
هر چه می یابند سه

۱۰

در فیض است نشین از کثالتش نا امید این حب

برنگ دانه از هر قفل می رود کلسید این حب

و مرجم آن آشنایان سلیم الباب و اعزه صاحب کمال را که دوری منازل و بعد مسافت سید
طریق آهنا نه گزیده و از راه دور مشاهده آن نور بهتر از مردم حضور می فرمایند و به سبب غلبه تساویت
با اهل حضور در گرفتن نور به از دیاد طراوت و سروری نمایند
۱۵

حضرت ایشان در مدح روضه منوره حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنهما در مواضع

متعدد به عبارات مختلفه چیزهای بسیار نوشته اند در یک جای تحریر می فرمایند:

فتح هر چند افسوس است که کسی از اا ااکن (۲۵۴) نورانی ظلمانی گردید از آمدن خود چندان
نفیس و حسرت دارد که چه نویسد آری اگر به نیت زیارت روضه مطهره حضرت پیر دستگیر
۲۰ ملاقات مجاوران مرقد میر یابند برخاست که محال است این جا سهل الحصول است. انتهی
محصول عبارات الشریفه.

در جای دیگری نویسد:

فتح طالبان از اطراف و کناف قطع علاق و اسباب نموده در رنگ مور و ملخ
می ریزند به یک نوش به صد جوش و خروش ترک خویش نموده به مطلب

می رسند و بسیاری از سکنه این مقام بجهت عدم صدق "دنا گردیدن ازین چشمه حیوة" خشک کام اند و ازین برکات دست تهی - تم کلامه العالی -

روزی حضرت می فرمودند بعضی اعزّه که در حین حیات اوقات را غالب به لوب و لعب بسر می برد بعد از وفات چون بلندی بخت آنها را در روضتین مقدسین حضرت قیومین مجدین ۵ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمَا مدفون گردانده چون بر احوال آنها انداخته می شود غرق دریای نوری نمایند و آنها که عمر را به معرفت و حقیقت باخر رسانیده مدفون آن روضتین معظمین شده باشند قیاس باید نمود که در چه قسم لجه انوار مستغرق خواهند بود، باجمله باحسن اعتقاد و سبحانه مدفن این نیازمندان محکم بنیاد را در آن روضتین مقدسین نصیب کناد بحرمه النبی و علی و آلہ الامجاد علیه و علی آلہ من الصلوات افضلها و من التحیات اکملها - در روز حشر در ته لوائی مبارک حضرت ایشاتین محشور گرداناد، آمین، که روز قیامت در آن هول و شدت مگر کرشمه الطاف محصومی شامل حال گردیده ۱۰ باریاب صحبت سید المرسلین علیه الصلوٰۃ والسلام گرداند و دخول و عروج آن مجلس معلی غالب باستصواب حضرت ایشان خواهد بود و این مقدمه سماعی است از اکابر دین نه قیاسی است ازین اعجز المساکین -

وعدّه شمار بعضی فتن که در کنز اول این باب که بعد وصال قطب الاقطاب قیومیت ۱۵ مآب اطراف عالم را در گرفته نور و رونق از اهل آن بر بوده شده بود اگر بر هوشمندان اولوالالبصار ظاهر است تشریف حضرت ایشان ازین جهان به فرادیس الجنان گرفتن قیامت است که راه هدایت مسدود گشته و طریق ضلالت "از هر طرف کشاد" وقتی که فرزندان بلا و اسطه آنحضرت و الامزالت رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ در قید حیات بودند در عین غلبه ضلالت ارشاد خلیاتی بهر قسم می فرمودند و الحال که ازاں عرفاء صاحب کمال هیچ کدام نمانده، هجوم فتن نه آن قدر مجتمع گردیده که محتاج به تحریر این عاصی پُر تقصیر مانده باشد هر کسی از اهل روزگار شایسته ۲۰

له وادین میں منقول فقرہ کی بجائے نسخہ داورم دونوں میں بیاض ہے۔ یہ فقرہ مکتوبات معصومیہ ۳/۱۴۲/۱۹۶ سے مانوڑ ہے۔ ۲۔ د۔ م۔ دریا مکتوبات معصومیہ "برکات" ۳۔ د۔ م۔ درجای اسم حضرت بیاض است ۳۔ م۔ بیاض ۵۔ م۔ بحرمه النبی و علی آلہ الامجاد ۶۔ وادین میں منقول فقرہ کی بجائے نسخہ م میں بیاض ہے۔

است و باز اغیار حاضرین مجمع اما بحکم ایفاء وعده چیزی از اوّل فتن که بعد آن قطب البریات بحکیمه بیان می نماید فاعتبروا یا اولی الابصار -

- نبیسه دختر حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ در عمر چهارده سالگی شهید گشته و قاتلان را بیچ وجهی از وجوه شرعی و عرض قتل آن نه بوده و فساد در سرحد کابل برخاسته - برکوه خیبر عالمی را تاراج ساخته مشهود فقیر و امیر آن ست و جمعیت از بادشاهان رخت بسته - خلد مکان بر کلام امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ طعن طاعنان شنیده، اصلاً روی جمعیت را ندیده مدتی در حسن ابدال نشسته به کابل رسیده از آن جا باز گشته به دکن رفته چه مشتقها که نه کشیده اِنَّ اللّٰهَ لَا یُفَیِّدُ مَا یَقْضُوْهُ حَتّٰی یُفَیِّیُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ - باز دارا الخلافه را ندیده و بادشاه بنزاده محمد اکبر باغی گردیده، چه هنگامه ها که نه دیده - اگر چه باز بادشاه مذکور (۲۵۵) توبه نصوح فرموده از آن بود که در حرزها فتح یافته و آخرت خود را آراسته ان شاء الله تعالی - حاصل این مقدمه از خدمت عالی حضرت چند بار استماع نموده است :

- احمر اکثری فرمودند که بادشاه از آن باز که بر مکتوبات قدسی نکات حضرت مجدد الف ثانی پیچند روی جمعیت را ندید اگر چه جانب کابل و دکن بسیار سیر و یاحت نصیب گشت و توجّه حضرت ایشان که در ماده ایشان بودند مانده ظلم حکام بر اکثر بلاد اسلام علی الخصوص دارالارشاد حضرت سرهند او تمام دارد و محبت رخت بسته است و اعتقاد بر اولیاء محکم البنیاد مانده دولت از اغنیاء خاص گردیده و قناعت در ایشان نمانده - تا کجا اطنا ب عصمت الله سبحانه و جمیع المسلمین عین فتن آخر الزمان به ترک توجّهات المعصومیه و تصرفات القیومیه رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِیْ اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلٰی الْقَوْمِ الْکَافِرِیْنَ -

- در نیاید حال نخست به بیچ خام پس سخن کوتاه باید و السلام
و خاتمه این مفتاح ششم چوں در خاتمه شهر رمضان المبارک اتفاق یافته سطرّی چند در فضائل این شهر مبارک که از احادیث صحیحیه به ثبوت پیوسته کسباً للسعادت ترقیم می نماید -
به گوش هوش استماع باید نمود که جناب امام ربانی مجدد الف ثانی رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ در مکتوب چهل و پنجم از مکتوبات جلد اوّل خویش در فضائل این شهر عظیم القدر قلم مشکین رقم جای می ساخته اند

تبرکاً ہماں عبارت ایرادی نماید :

فتح باید دانست کہ ماہ رمضان بزرگ است عبادتِ نافلہ از نماز و ذکر و صدقہ و امثالِ آنها کہ دریں ماہ صادر شود برابر آدای فرض از ایام دیگر است و ادای فرض دریں ماہ برابر ادای ہفتاد فرض است در ماہ ہای دیگر کسی کہ افطار بہ کنند صائم را دریں ماہ او را بہ بخشند و رقبہ او را از آتش دوزخ آزاد سازند و مراد را مثل اجر آں صائم عطا فرمایند بی آنکہ از اجر آں صائم نقصان کنند و همچنین کسی کہ در خدمت مملوک تخفیف نماید حق سبحانہ و تعالیٰ او را بہ بخشند و آزاد گردانند از آتش دوزخ و در ماہ رمضان آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ رہائی کردند ہر اسیر را و ہر کسی ہر چہ از ایشان سوال می کرد می دادند اگر کسی دریں ماہ بہ خیرات و اعمال صالحہ موفق شد در تمام سال او را بہ توفیق رفیق گردانند و اگر بہ تفرقہ گذشت در تمام سال تفرقہ است مہما ممکن ہر قدر کہ میسر شود بہ جمعیت باید کوشید و ایں ماہ را غنیمت می باید شمرد و در ہر شبی (۲۵۶) از شبہای ایں ماہ چندین ہزار کس را کہ لائق دوزخ اند آزادی سازند و دریں ماہ درہای بہشت را می کشایند و درہای دوزخ را می بندند و شیاطین را زنجیر می کنند و درہای رحمت می کشایند و تعجیل افطار و تاخیر تسرُّ را سنن است و دریں باب آل سرور علیہ الصلوٰۃ والسلام مبالغہ می فرمودند و مانا کہ در تاخیر تسحر و تعجیل افطار اظہار عجز و احتیاج خود است کہ مناب مقام بندگی است و بہر ما افطار کردن سنت است و در وقت افطار ایں دعای خوانند ذہب الظلماء و ابتلت العروق و ثبت الاجران شاء اللہ تعالیٰ، ادای تراویح و ختم قرآن دریں ماہ از سنن مؤکدہ است و شمر نتائج کثیرہ و قفنا اللہ سبحانہ بحرمۃ حبیبہ علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و التسلیمات و التحیات۔
انہی کلام العالی رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ و لنختم الباب علی دعاء لیلۃ القدر
اللہم انک عفوف و عاف عنی۔

لہ دیم۔ "التحیات" ندارد مستفاد است از مکتوبات امام ربانی۔ طبع مولانا نور احمد امرتسری۔

مفتاح مفتوح

حضرت خواجہ محمد معصوم قدس سرہ کا وصال نہم ربیع الاول ۱۰۷۹ھ میں ہوا۔ میری خوش نصیبی سے مسودہ ہذا مقامات معصومی کے باب وصال حضرت خواجہ کا آغاز و انجام کار بھی اسی ماہ مبارک میں ہوا۔ بحمد اللہ سبحانہ

محمد اقبال محبّدی

۱۷ دسمبر ۱۹۸۴ء

۵

در ذکر بعضی از احوال ابناء کرام حضرت ایشاں وما یدلحق هذا الباب۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ۔ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ

بِإِيمَانٍ الْحَقَنَّا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا تَنَّهُهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

كُلُّ أَمْرٍ يُمَّا كَسَبَ رَهِيْنٌ۔ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمُوَدَّةَ

فِي الْقُرْبَىٰ۔ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰی سَيِّدِنَا صَاحِبِ الصِّدِّيقِ وَالْفَارُوقِ

اِمَامِ الْعِثْمَانِ وَالْعَلِيِّ جَدِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ نَبِيِّ الْاُمَمِ مَحْبُوْبِ

رَبِّ الْمَشْرِكِيِّينَ وَالْمَغْرِبِيِّينَ وَعَلٰی اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَاٰهْلِ بَيْتِهِ

وَاتَّبَاعِهِ اٰجَمَعِيْنَ اِلٰی يَوْمِ الدِّيْنِ۔

۱۵ بر معتبران اولوالابصار و منتظران دارالقرار و "عالی فطران" بلند استعداد و نازک طبعان

عالی نہاد و نکتہ سنجان کتابخانہ عرفان و ادا "سازان" کارخانہ احسان و زمین بوسان روضہ پاک

معصومی و مدہوشان شراب تاک قیومی و نوع و سان مسند زیبا و طاوسان دست آشنا و کرشمہ بینان

نکبت دلبر یابی و عزت گزینان بادیہ دلا رایی کہ از دائرہ قال و مرکز خال گذشتہ بہ محول الاحوال

پیوستہ ہمگی از مطبع لاریبی با ستماع مقالات غیبی چشیدہ ملاوت مذاق از چاشنی عشاق مائل نموده

دل و جان را وقف محبت خانہ زادان حضرت ایشاں ساختہ و طوق عبودیت بہ صد ولولہ شوق

۲۰ در گردن انداختہ توجہ تمام و تضرع مالا کلام بہ استماع احوال حضرات مخدوم زادہ ہای گرامی دارند۔

مخفی نہاند کہ مقصد اقصی و مطلب اعلیٰ از تصنیف کتاب و تفتیح الابواب ذکر مناقب

۱۷ د۔ جد الحسین ۲۷ م۔ بیاض (الفاظ و روایین) ۳۷ الف

۳۷ م۔ طبعتان ۳۷ م۔ بیاض

کمالات حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ برای نیل انواع سعادات و کفارت سیئات بوده که به قدر مقدور به ظهور پیوسته و دریا را به کوزه محقره در آورده و تشنه لبان بادیه حسرت را به زلال مقال حیات ابدی بخشیده و امانات را بابل آن به تائید صمدی علیہ السلام به وجه شائسته رسانیده و در ذکر مخدوم زاده های کرام که هر کدام به کمال و مناصف علیہم السلام مجملات حضرت ایشان پیراسته اند.

۵ اگر عنان (۲۵۷) سخن "را اطاعت نمایند" این کتاب به شش دفتر دیگری کشد که جهات سه منوره ازین حضرات "عالی درجات معمور است" و اگر عنان را کشیده سخن می کند هر چند مطلب به طریق اجمال ثابت اهل "بصیرت" می گردد، اما بعضی از کوفه اندیشان بی سرانجام و برخی از فرزندان دنیا زمندان و مخدوم زاده های کرام ظن خیانت اظهار اسرار این اولیاء کبار بر راقم سیاه کار منتسب می دارند به باطن قصور می نمایند و از همین خوف مخدوم زاده صاحب کمال فرخنده احوال میاں شاه جیو علیہ السلام فی الحال در مواهب القیوم فی اسرار المعصوم ترک را از ذکر اعلیٰ فهمیده بر خاصه احوال حضرت ایشان کفایت فرموده اند، لیکن سنت محرران مقامات مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ از دست می رود و حالانکه در خطبه کتاب در زیر قلم در آمده سنت محرران اولیاء کرام فی جمیع الکلام بر نفس خود فرض نه کرده اما حتی المقدور واجبات ایشان از دست نه داده اند بلکه هر محاسب ممکن در مستحبات ایشان نظر را دو اند و کلاں تر واجبات ذکر مخدوم زاده های عالی درجات است که ترک این سنت به هیچ وجه مقبول اهل کمال نیست چه مخدوم عالی جناب نتیجه اکابر اقطاب ۱۵ شیخ محمد اسماعیل سلمه الله الجلیل که منصف بی دلیل به مشاهدۀ این کتاب خطبای فراوان به کار برده امر موکد عنایت آمیز بر زبان شکر ریز بر ذکر احوال مخدوم زاده های کرام نمودند که در ضمن احوال والد بزرگوار و پیر عالی مقدار از ایشان عالی حضرت قدسنا الله تعالی ... علیہ السلام که ذکر مدایح اولاد مسترشدان دیگر که به مراتب کمال رسیده باشند مستلزم کمال آن عزیز است مراع

چو دیدی فرع سوئی اصل به شتاب

علی الخصوص فرزندان حضرت ایشان که هر کدام مرایای کمالات آن امام صفاکیشان

له م - تائید عنایت صمدی علیہ السلام م - بیاض علیہ السلام م - "دوین" بیاض علیہ السلام ایضا
 ۵ ایضا علیہ السلام م - "جیو" ندارد علیہ السلام در استمرار علیہ السلام د - والد علیہ السلام د - م - بیاض
 ۶ م - بیاض علیہ السلام م - بیاض

است به قصد اخبار و احوال یکی را با وجود علم بآن و محفوظ بودن آن وقت ترقیم عین خیانت است
وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِبِينَ - نص قاطع است و آنچه به حکم بشریت در ذیل نسیان
مستور گردد، چنانچه بسیاری از معارف حضرت ایشان هم در ابواب گذشته وقت تحریر آن محل فراموش
گشته - پس حضرت کریم اکل و شرب در صوم هم که به نسیان واقع شود معاف فرموده است ازین
اکابر که متخلقان اخلاق رحیم اند جل و علاء مامل غایت مافی الباب با وجود علم و کمال هر یکی ازین
حضرات عالی درجات به تقریبی از تقریبات خصوصیات بعضی از آنها به سمع ناقص خود بسیار رسیده
اند - نسبت به بعضی دیگر مثالی به جناب مخدوم زاده اکبر عالی حضرت کتابت از ایشان می رود فدوی را
با وجود نسبت ارادت و نیازمندی عاجزه ایشان به دست نامراد است (۲۵۸) و حضرت حجة الله
که مخدوم زاده ثانی اند کمالات ایشان در اشتهار کالشخص فی رابعة النهار است، و با وجود
آنحضرت والد بزرگوار این ذره بی مقدار را که پیر اول و استاد کامل این عاصی نابکار انداخته
اتم بآن جناب مقدس مخدوم زاده ثانی ثابت، پس بر بعضی مزایای این صاحبین زیاده تر در قید
قلم در آید البته متعددی خواهد شد تواند بود که دیگران را هم مرایای دیگر باشند که مایان را "بآن اطلاق"
حاصل نه بود اما از امور مطلقه البته تغافل نه خواهد ورزید ان شاء الله تعالی حضرت حق سبحانه و تعالی از
روی هر کدام این حضرات عالی مقام سرخ روی نصیب این عاصی تباه کار کند و به فرزندان ایشان
قیام عالم دارد -

۱۵

جهان آئینه مقصودشان باد در آن نور قدم مشهودشان باد
و این مفتاح مفتوح کنوز سته است که در هر کنز احوال یکی از این اقطاب قدسنا الله سبحانه با سرار هم
مشرود است و به شروع این امر باعتبار عمر است چه کنز اول مشتمل بر نقود و اجناس مخدوم زاده
اکبر است و کنز ثانی از ثانی و ثالث از ثالث و رابع از رابع و خامس از خامس و سادس از سادس
و احوال بعضی از ابناء و نبائر آن مخدوم زاده های کرام که به مرتبه کمال و اکمال رسیده اند به موافق وقت
و حال در کنز والد ماجد آنها در تحت احوال آبا مندرج خواهد شد - ان شاء الله تعالی وَمَا تَوْفِيقِي
إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ -

۲۰

(حضرت شیخ محمد صبغت اللہ)

کنز اول در بعضی از احوال قطب العرفاء غوث الوری مخدوم زادہ بزرگ واقف اسرار
لی مع اللہ حضرت محمد صبغت اللہ قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس۔

۵ صِبْغَةُ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنْ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عِبْدٌ وَنَ - فقیر دور از کار
در رسالہ معدن الجواهر کہ مشتمل بر احوال مخصوصہ آنجناب مقدس است ذکر شریف ایشان را بہ
عالی حضرت مقرر نموده و دریں کتاب این لفظ مبارک در شان بسیار آمدہ در اوائل کہ مخصوص بنی از
کلمات ایشان است ہم باین لفظ "اشارت رفتہ ماند شناس" کہ ولادت با سعادت عالی حضرت
متعالی منقبت روز تاریخ یازدہم شہر ربیع الثانی سنہ ہزار و سی و سہ از ہجرت مقدس
۱۰ سید الاصفیاء خیر الاحیاء امام الانبیاء سید المرسلین حبیب رب العالمین علیہ
وعلی آلہ واصحابہ من الصلوٰۃ افضلہا ومن التسلیمات اکملہا، در بلدہ دارالارشاد
حضرت سرہند حرمہا اللہ الیہا عن الآفات والبلیات در حین حیات حضرت مجدد الف ثانی
رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ "اتفاق افتادہ و چوں تشریف امام ربانی مجدد الف ثانی" بہ تقریب سلطان وقت
کہ ایشان را نمی گذاشت بہ رفاقت لشکر ظفر پیکر در آن ایام از بلدہ دارالخیر اجیر بودہ و امام صفائشان
۱۵ حضرت ایشان از غلبہ داشتیاق بہ واسطہ استقبال نیز در خدمت والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار خود
رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا شافہ بودند چہ حضرت مجدد الف ثانی بہ موجب الہام الہی رخصت بادشاہی
حاصل نمودہ متوجہ وطن مالوف بودند کہ در اثناء راہ قاصدی (۲۵۹) مژدہ مقصود رسانید غری و
انبساط حاصل روزگار حضرت قیومین گردانید

۲۰ از آمدنت شوق دگر افزاید ای قاصد فرخندہ پی از پیش کہ می آئی؟
مصدق حال گردیدہ والدہ ماجدہ عالی حضرت قدس سرہ از غایت ادب و انکسار کہ
شیوہ مرضیہ ایشان بودہ نام شریف عالی حضرت نگذاشتند و موقوف بر تشریف امام ربانی
مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ داشتند با وجودی کہ روز عقیقہ ذبح شاتین و سرتراشی آن نونہال

۱۔ م۔ بیاض ۲۔ م۔ بیاض لیکن نسخہ م میں کسی نے غیر عادی خط میں روز جمعہ شریف در وقت
نماز عصر اضافہ کر دیا ہے۔ ۳۔ م۔ بیاض
۴۔ دوا میں منقول فقرہ نسخہ میں نہیں ہے۔

جوی بار ولایت نمودند که... بعد دوسه روز دخول قبلتین در بلده مذکور اتفاق می یابد...
 فردوس مشاکل در حجره که عالی حضرت بودند رسیده برقع "آن بوستان ولایت" از دست مبارک
 برداشته و با آواز بلند فرمودند السلام "علیکم ملاصبغة الله" بعد ازاں روی مبارک خود را نزدیک
 گوش سرپا هوش نبیره صاحب کمال آورده کلمات خفیه در میان آوردند که هیچ حاضری بر آن
 اطلاع نداشت و به معارف مخصوصه نواختند که هیچ محرمی حقیقت آن را شناخت سُبْحَانَ اللَّهِ
 وَبِحَمْدِهِ - حضرت مجدد الف ثانی که بانی این همه اسرار و معانی اند با طفل رضیع تقدیم سلام
 فرمایند و با سرار غامضه سخنی نمایند، غلبه افتد از او فرخندگی اعتبار آنحضرت برخوردار در درگاه
 کبریای عزیز غفار قیاس باید نمود.

ازین جا است که تاریخ ولادت با سعادت آن سرور بوستان ولایت یکی از واصلان
 مرتبه حقیقت غالب یافته است و نیز همان عزیز معشوق است آن عالی حضرت را در تاریخ بیان
 بالهام ترجمان تعالی نموده است وی معشوق رب رحمن از روایات ثقات مسموع گردیده است که
 حضرت مجدد الف ثانی به حضرت ایشان خطاب کرده فرمودند که درین فرزند تو رنگی از اصالت یافتم
 بنا بران نام آن را محمد صبغت الله گذاشتم - ذَلِكْ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
 ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ احمري است از خزانة مجدد الف ثانی که ابیض بآن جمع است به نظر کامل عیار
 ملاحظه نمائی و ملفوظ با تصرف منتظم به گوش طراوت نبوش استماع اسرار فرمائی عالی حضرت پنج شش ماهه
 بودند که بامراض قویه گرفتار گردیدند به نوعی که مردم بیمار و حکماء با اقتدار دست از معالجه ایشان برداشته
 و حیات را از مخصصات شمرده به یاس مطلق ساختند با آنکه روزی ازاں ایام نفس و حرکت که از
 لوازم حیات است نیز مانده در تمام خانه شورش و فغان برخاسته والده شریفه ایشان (۲۶۰)
 با وجود کثرت شکیبائی که از غایت درع شامل حال داشتند به مقتضای بشریت به گریه بلاصوت که
 منافی صبر نیست از غلبه اندوه شدند و اسباب تکفین و تجهیز مهیا نمودند تا آنکه این خبر به سمع مقدس
 حضرت مجدد الف ثانی رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى رسید از غایت عنایت که شامل حال آن نوباوه بوستان
 کمال بوده برخاسته جانب آن فرزند سعادت مند شافتند و نقاب از چهره معشوقانه برداشته

۱۰ درم - بیاض ۱۱ درم - بیاض ۱۲ درم - بیاض ۱۳ م - بیاض ۱۴ م - بیاض
 ۱۵ م - بیاض ۱۶ م - نخعی ۱۷ م - هدایت ۱۸ م - سرودش

دست مبارک بر زخواره شریف عالی حضرت گذاشته بر زبان الہام ترجمان آوردند کہ بابا ای چہ خوش طبعی است کہ با والدین خود نموده اینہارا محزون ساختہ آید زود متحرک شوند کہ آنہا بآرام و بہ حلاوت بہ خورد و بہ خسید فی الفور در حرکت شدند و بہ شفا ممتاز گشتند و گریہ بہ دستور اطفال نمودند، غم احباب بہ سرور تبدیل گشت و در چشم ابوبن نور در آمد ابیضی جلوہ گرمی گرد کہ احمر را برداشته است و تصرفی است با مفوظ ساختہ۔ جناب مجدد الف ثانی امام ربانی در ہماں وقت با حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا خطاب کردہ فرمودند کہ مردم ازین طفل مایوس می شوند و دست از حیات برمی دارند و من این را بہ محاسن سفید مشاہدہ می نمایم و شیخ القوم می فہم و صاحب ارشاد می بینم کہ عالمی از ارشاد او بہ کمال ولایت رسیدہ اند فوق ماقال رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا کجا شاہد کل شریف و وضع۔

۵

۱۰۔ احمر۔ روزی پیالہ دوائی عالی حضرت قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس در ہماں مرض در طاقچہ پر از روغن شدہ ماندہ است ہول آن گرفت کہ مبادا بہ دوا دہونت آن سرایت نمودہ باشد زود سلام دادہ برداشتم۔

بالحملہ عنایت وافرہ و بشارات متکاثرہ از حضرت مجدد الف ثانی بہ حال آن قبلہ دو جہانی مسموع گردیدہ است اما از خوف تطویل کلام بر ماقل و دل کفایت می رود و مقدمات مسطورہ از کثرت روایات بحد تواریخ رسیدہ اند۔

۱۵

دعمر عالی حضرت بیک سال کامل نہ کشیدہ بود کہ وصال حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ روی دادہ بعد ازاں کہ بہ سن تعلیم و تعلم رسیدند در اندک مدت قرآن مجید را خواندہ بہ کتب متداولہ پرداختند۔

۲۰۔ احمر۔ روزی بہ تقریبی می فرمودند کہ بہ سن سیزدہ سالگی عضدی را بہ خدمت علم شریف حضرت خازن الرحمت باخر رسانیدہ ام و بہ نیز کتب دیگر ہم ازین پس و پیش بہ خدمت آنحضرت قدس سرہ گذرانیدہ و در چہل روز حفظ قرآن شریف فرمودہ اند و در اثناء تحصیل کتب معقولہ و منقولہ کسب باطنی بخدمت والد بزرگوار خود بہ کمال رسانیدند و صاحب حل اتم و قال اکمل شدند اما از غایت تفاوت با وجود فور علم و معارف معرفت مسئلہ کہ در کمال آسانی ہم پیش می آمد حل آن از

۲۰

علمای دیندار می نمودند و به موافق فتوی آنها عمل می فرمودند و خود را از اهل علم نمی دانانیدند انشاء
مقال و ستر حال به شیوه مرضیه (۲۶۱) ایشان بوده - گویند اکثر مکاتیب حضرت ایشان رضی الله تعالی عنہ
که مشتمل بر معارف بلند و بشارات ارجمند با اسم عالی حضرت قدس سره شرف صدور می یافتند آنها را
مطالعه نمود، باب شصت تناول می فرمودند و نمی خواستند که هیچ یکی اطلاع یابد -

- ۵ احمر - می فرمودند که قیامت محک هر کمال است در آن جا هر کس به تمام عیار خواهد گرفت و یا
از اعتبار خواهد افتاد و مکاتیبی که در جلد اول حضرت ایشان بنام شریف هستند از آن مانده اند که
پیش از وصول پان قبله اصحاب قبول مخلصان صادق نقل برداشته اند - باجمله باین همه کثرت کمال
این قدر کثرت تستر که از آن عالی حضرت مشهود و مسموع گشته است -

عرض نادادن کمال خود کمال دیگر است   چهره پوشیده حالان را جمال دیگر است

- ۱۰ آن قدر غلبه تستر مراد رخوف انداخته است که در نوشتن این قدر اسرار هم آیامرضی اظهار
باشد یا نه اما از آن جا که رساله معدن الجواهر در حالت حیات عالی حضرت جمع نموده حقیقت آن
بزبان قلم معروض داشته چه تصنیف آن رساله در بلده دارالفتح اجین اتفاق یافته بود و تشریف
عالی حضرت در دارالارشاد حضرت سر به بند بوده - هم چنین جواب سرفرازی یافته دعای خیر در حق احقر
بدستخط انور نگارش یافته و بعد از رسیدن فدوی در وطن اگر چه ملاقات صوری دست نه داده چه
وصال آن قبله ارباب کمال پیش از رسیدن احقر به نه ماه رو داده اما از باریابان حضور عنایات
۱۵ غائبانه بر تصنیف آن رساله بسیار شنوده از آن جا که عمر مبارک باخر رسیده بود نظایر ابراهیم اظهار بعضی
اسرار مرضی کریم غفار معلوم فرموده باشد که تحسین آن نوشتند و دعای خیر فرمودند، این همه ظهور آن
دعا دولت کشاں است که معامله را تا این جا رسانیده و به تحریر مقامات معصومی مزیت بخشید باجمله
از قبولیت معدن الجواهر بر قبولیت احوال درین مقامات فرخنده نکات دلیری کامله حاصل گردید
والا معامله آن جا از قید تقریر و تحریر خارج است ظهور صبغ الهی که از نام آن عالی حضرت تعیین
۲۰ یافته مزج بی کیفی در رنگ ایشان گذاشته -

شگفته منظری کامل عیاری   چوناش صبغة الله در بهاری

تا کجا در از نفسی نماید که مطلب از ادراک این آواره بسی بلند است بر اموری که مفهوم بر اهل و

نا اہل گردد باید پرداخت۔

احمر۔ از زبان درفشان عالی حضرت قدسنا اللہ تعالیٰ مسموع گشته کہ حضرت والدہ ماجدہ می فرمودند کہ شما در فرزندان ما نسبت اصحاب دارید کہ شما حضرت (۲۹۲) مجدد الف ثانی را دیده اید و اینها نہ بعد از اتمام این کلام فرخندہ انجام ارشاد کردند کہ این قریب را اندک خیال نہ کنی رای امام ربانی مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ بر آن ست کہ هیچ ولی بہ مرتبہ اصحابی نہ رسد اگرچہ او پس قرنی باشد۔
احمر۔ از جناب حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قدس سرہ استماع یافتہ کہ حضرت ایشان بہ حضور من می فرمودند کہ اگر ملکی از ملائکہ مقربین علی نبینا وعلیہم الصلوٰۃ بہ صورت بشری متمثل شود غالباً صورت بر حقیقت فرزندی محمد صغت اللہ اختیار فرماید۔

احمر۔ نیز از زبان درفشان حضرت والدہ بزرگوار مسموع گشته کہ یک مرتبہ عالی حضرت قدس سرہ ختم قرآن مجید در مسجدی کہ متصل منزل شریف ایشان است در نماز تراویح فرمودہ شب ختم چند سورہ از آخر موقوف داشتہ بہ خدمت حضرت ایشان شتافتند کہ بآنحضرت بہ شنوائید و برکات ختم را بابرکات حضرت ایشان جمع نمودہ خصائص آن از زبان الہام ترجمان استماع فرمایند القصہ در چند رکعت اخیر حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ خواندن باشندون خود موقوف فرمودہ از ایشان استماع نمودند در حین استماع غیبی و استغراقی بر تمام مجلس رودادہ بعد فراغ ختم حضرت ایشان بہ عالی حضرت خطاب کردہ فرمودند کہ در حین قرأت شما اسرار واجب الاستتار جلوه گر گردیدہ و اموری در میان آمدہ کہ مصداق لا عین رأت ولا اذن سمعت۔ باشد و نزول اجلال بلا کیف بکمال عظمت و کبریای معلوم گردید و تاج مکمل بہ جواہر دیاقوت کہ اشعات انواران از دادی ناسوت تا تحت گاہ جبروت آفاق را درخشان ساختہ و ضیاء بخشیدہ بر فرق شمایافت ماناکہ در حین نزول ملهم گردیدہ کہ این نزول برای استماع قرآن مجید صیغۃ اللہ است مکرر دریں کتابت ذکر یافتہ لیکن چون محل حدیثہ ارباب ظواہر است باز اعادہ ثالثہ از الزم ضروریات است معلوم فرمایند کہ نزول بلا کیف از قبیل تشابہات است کما ورد فی الخیر ینزل ربنا الی السماء الدنیا کلمات اکابر دین بہ کمال اعتقاد و یقین باید شنید کہ آثار سعادت و اطوار صالحین است و علم آن مفوض بہ قایل آن باید داشت و بر دو انکار پیش نہ باید شد کہ علامت ضلالت و آثار جہالت را دلیل مبین است

لہ م۔ فرق

هذا هو الحق فماذا بعد الحق الا الضلال -

- احمر - حضرت مخدوم جمیل و مخدوم زاده صاحب تکمیل شیخ محمد اسماعیل دامت برکاتہم و طالت حیاتہم پیش این دور از کاری فرمودند و نیز در بر قومات خویش بدستخط خاص تحریر نموده اند که خدمت شریف عرفان پناهی زبده الواصلین خواجہ محمد حنیف کابلی قدس سرہ کہ خلیفہ اول حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ باتفاق مردم خالقہاہ بوده اند می فرمودند کہ در آن ہنگام فرزندہ انجام کہ تشریف حضرت ایشان در بلدہ ۵ دارالخلافہ (۲۶۳) شاہ جہاں آباد بہ تقریب طلب بادشاہ خدا طلب خدمت مکان رحمۃ اللہ سبحانہ اتفاق یافتہ عالی حضرت این ضعیف را طلب داشتہ ارشاد کردند کہ وسعت ارشاد حضرت ایشان عالمی را بہ ولایت رسانیدہ و خلفای کرام را بہ مقام دراشت برہ و فرزندان عظام را در آنجا شان خاص بخشیدہ و فقیر مدتی است کہ محروم التوجہ است بعد از آن تاکید کردند کہ فلانی عرض احوال مرا نہانی بہ سمع مبارک آن قبلہ دو جہانی بہ عبارتی کہ لائق احوال دانی برسانی کہ احقر از تو جہات آن قیوم ربانی امیدوار است - فقیر با وجود عدم لیاقت خود پیغام عالی حضرت بہ موفق عرض حضرت ایشان رسانید آب در چشم مبارک گہ دیدہ در جواب فرمودند کہ شما سلام مایان فرزند برومند تبلیغ نمودہ بہ گویند کہ من با این کبر سن و ضعف بدن با طالبان الہی صحبت می دادم و بہ حکم حدیث قدسی اذا رأیت لی طالباً فکن لہ خادماً بہ موافق مقدور خدمت آنہای نمایم وقت آن ست کہ مسندی در برابر من فرش کنید و قدری دریں خدمت مامورہ بامن شریک گردید تا ازین بارگراں ۱۵ نفسی بیاسایم و آنچه ماداشتم مدتی است کہ بہ شما اشار فرمودہ ایم و اگر طالب مزید اند در روضہ منورہ حضرت مجدد الف ثانی بہ روید و ہر نعمت تازہ کہ فائض الوقت گردد ما را ہم شریک سازید وقت مدد است نہ محل عذر چون این پیغام دولت انجام و جواب بشارت مآب بہ عالی حضرت رسانیدم خوش وقت شدند و شکرانہ الہی بہ تقدیم رسانیدند -
- احمر - نیز از مخدوم زادہ برجادہ حقائق آگاہ شیخ محمد اسماعیل سلمہ ربہ استماع یافتہ کہ عارف معنوی ۲۰ قدوہ ارباب تحقیق خواجہ محمد صدیق پشاور ی قدس سرہ کہ خلیفہ ثانی حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودند می فرمودند کہ در وقتی از اوقات بہ من خدشہ فضل و بزرگی مخدوم زادہ ہای قدسی حنات لاحق گہ دیدہ کہ با وجود کمال تورع و تقوی و علو کمالات کہ شامل حال ہر ششش بودہ کدام یکی از

لہ د - "یکی از" ندارد

دیگری افضل باشد و هر چند این خطر را دوری نمودم دور نمی شد و استغفاری نمودم زائل نمی گشت
بلکه بر مزیدی دوید به ناچاری تمام حقیقت خدشه و استغفار به عرض حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
رسانیدم و ندانستی که ازین خدشه شامل حال گردیده نیز معروض داشتم از غایت عنایت تبسم آورده در
جواب لعل شکر بار نمودند که حل این خدشه در شب اول که ازین جاب به پیشاور می روند خواهد شد و این
معنی منلقه (۲۶۴) در آن بلده منحل خواهد شد، بعد چندی که رخصت پیشاور اتفاق افتاد و در هر قدم
فرحت تازه راه را مصفا می ساخته چون دخول میسر گشته انتظار شب که مبنی از برکات قدر بوده
بر کمال بی قرار داشته تا آنکه شب پر تو انداخته ^۵

شب خوش، صبح زندگانی نشاط افزا چو ایام جوانی
در واقع به جمال جهان آرای بالانشین مندر سالت آفتاب قیامت امام الانبیاء المرسلین
صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ و صحبہ وسلم و بارک مشرف گشته که با هر چهار یار خود تشریف
ارزانی دارند و حضرت ایشان با جمیع ابنای کرام خویش به یک طرف مقابل سید البشر علیہ و علی
آلہ الصلوٰۃ والسلام دست بسته ایستاده اند و درین اثنا آنحضرت علیہ الصلوٰۃ و التحیۃ
سبابه مبارکه برداشته جانب خلفای کبار رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعین می گردانند و اشارت باین طالب
بشارت نموده می فرمودند که فرزندان شیخ محمد معصوم مادر رنگ هر چهار یار من اند ما هنر الکبیر
کبیر فافهم و در وقت گفتن الکبیر کبیر فافهم سبابه جانب حضرت صدیق اکبر
رضی اللہ تعالیٰ عنہ آورده اند فحصل ما اريد كما لا يخفى على كل شريف سعيد - ^{۱۰}

باید دانست بشارات حضرت ایشان در باره عالی حضرت قدسنا اللہ سبحانہ بسیار استماع
یافته است دریں جابر همین قدر کفایت رفت بعضی از آن با در رساله معدن البحار مسطور گردیده
اگر دولت اشتیاق رهبری فرماید در آن جاب رجوع باید نمود -

الحال نقل مکتوبی از مکتوبات حضرت ایشان که باسم عالی حضرت مشتمل بر الہام حضرت محمد الف ثانی
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ و وعدہ ایراد آن هم در مفتح اول گشته است می نمایم به تامل استماع فرمایند،
مکتوب صد و هشتاد و نهم است از جلد اول که بشارات حضرت ثلاثه بلکه اربعه جلوگرمی گردد :
فتح الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وآله وصحبہ اجمعين ^{۲۰}

۱- م. خواهد گردید ۲- در بشارت ۳- در حضرت

حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت ایشان ما توفی الله تعالى بشر ساخته بودند بآن
 که دنیای ترا آخرت گردانیدم سطری چند در شرح این عبارت علیه وعل این مکاشفه غیبیه
 مرقوم می گردد به گوش هوش استماع نمایند بدانند که هر چند در دنیا مشهود می گردد بی شائبه
 ظلیت نیست که دنیا تاب ظهور اصل بی شائبه ظلیت نه دارد و موطن ظهور اصل آخرت
 است و چوں دنیای ایشان حکم آخرت گرفت ناچار موعود اخروی درین نشاء جلوه گر گشت
 و نصیبی از اصل بی شائبه ظلیت به حصول پیوست و نیز می تواند که بعضی تمتعات این
 نشاء فانیه که موجب تنقیص درجات اخروی است در حق ایشان نه این چنین باشد بلکه
 باعث ترقی (۲۶۵) درجات بود چنانچه نعیم آخرت که تمتع بآن موجب ترقی است بایشان
 آن است که اشجار و آنهار بهشت و هم چنین حور و غلمان آن مقام مظاهر معانی تنزیهی
 و تمهیدی اوست سبحانه که درین دار همان معانی بکسوت حروف و صور کلمات پیدا شده
 است کسبحان الله والحمد لله مثلا و چنانچه مباشرت این کلمات درین دار دنیا
 موجب ترقی است همچنین تمتع از آن فواکه در بهشت و مباشرت بآن لذت و نعم موجب
 رفع درجات و ترقی مقامات است و چوں به کرم الهی عم احسانه دنیای شان
 آخرت گشت لاجرم تمتع نعیم این جای در رنگ مباشرت لذت آن جانی گشت و نیز
 می تواند که سالک این راه هر چند قطع منازل وصول نماید و باصل اصول برسد و به تجلیات
 ثلثه مشرف شود و مشاهدات مشکفیه و غیر مشکفیه و سائر لوازم ولایت را حاصل نماید اما مادر
 قید زندگانی این جهان است و در تنگنای جسد محبوس است مقید جبل الخیال است و
 خلاصی بالکل از قید خیال درین دار محال است چنانچه مولانا می روم قدس سره قریب
 احتضار می فرموده اند ۷

۲۰ من شوم عریای ز تن اواز خیال تا غرامم در نهایت وصال
 یعنی تخلص از قید خیال بی خلاصی از تنگنای جسد ممکن نیست و چوں دنیای ایشان حکم
 آخرت گرفت لاجرم مطلوب درین نشاء منزله از تحت خیال و میرا از اختراع و هم جلوه گر
 گردد و نیز می تواند که رویت موعود اخروی است و نصیبی از آن در دنیا بهیچ کس رانیت
 مگر سرور دین و دنیا را صلی الله تعالی علیه وسلم و حضرت ایشان ما تحقیق نموده اند که
 هر کمالی که نبی را بود کل تابعان او را نیز به تبعیت و طفیل ثابت است پس اگر از الوش

خوان این نعمت ہنر نہ نصیبی ارزانی داشته باشند می شاید ہر چند رویت نہ باشد کہ آن
 با جماع است غیر واقع است چہ حصول اصل شی دیگر است و نصیبی ازاں یافتن دیگر
 چنانچہ آنحضرت نوشتہ اند کہ ہر چند رویت نیست اما کالرویتہ است فافہم فان
 کلامنا اشارات و بشارات لک و می تواند کہ محل آن عبارت شریفہ ایں باشد کہ دنیا دار
 عمل و کسب است و آخرت دار جزا و اجراست پس انفع دریں دار اعمال است کہ
 مقربات اند و ترقی بخش و اگر از ثمرات مکاسب کہ جزای عمل است چیزی دریں دار
 عنایت فرمایند ہر آئینہ موجب تنقیص درجات اخروی باشد و لہذا تری بعض من
 اعطی الثمرات فی ہذہ الدار یتمنی عند الموت ان لا یكون له من ہذہ
 الامور شیء و کان ہذا ہوا السرفی عدم ظہور کثرۃ الاحوال من
 الصحابة رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین مع فی (۲۶۶) الدرجۃ العالیۃ
 من الولایۃ ہذا لکن لما جعل اللہ تعالیٰ دنیاہم آخرۃ فلا یكون
 حصول الثمرات لہم فی ہذہ النشأۃ منقصۃ لدرجات آخرتہم کما
 قال اللہ تعالیٰ فی حق خلیلہ علی نبینا وعلیہ الصلوٰت والسلام وَ
 اتَّيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ و لعل وجہہ
 ان ہذا الزمان لقربہ و دنوہ من الآخرۃ ملحق بتلک الدار فیظہر فیہ
 ما اختص بالآخرۃ لکن ہذا الحكم مخصوص بمن شرف بہذہ السعاده
 العظمی والدولۃ القصوی ولا یجوز لاحد ان یقیس علیہ نفسہ الامن
 ادخل فی ہذا الحكم بکرمہ سبحانہ۔

چنانچہ حضرت ایشاں در مادہ مخدومی مکرمی شیخ محمد سعید داین فقیر فرمودہ اند کہ شما
 ہر دو را داخل ایں حکم ساختند الحمد للہ رب العالمین علی ذلک و علی جمیع
 نعمائہ حمداً کثیراً طیباً مبارکاً۔
 انتہی مکتوبہ المقدسہ۔

و جاہت منزلت و کثرت اعتبار عالی حضرت نزد حضرت ایشاں ازین نقل عظیم الاقتدار

که مخدوم زاده صاحب اسرار شیخ محمد اسماعیل مدظلہ کہ از جناب حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ می فرمایند :

احمر - از مخدوم زاده مذکور مسموع گشته کہ حضرت ایشان می فرمودند کہ اگر پدری تعظیم پیری بجا آورده باشد من تعظیم فرزند می محمد صبغة اللہ نمایم - دیگر در اشتقاق و اخلاق و عادات و عبادات عمل عالی حضرت قدس سرہ بہ موافق سنت سنیه بوده و طریقہ مرضیہ مصطفویہ ^۵ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام حتی المقدّر از دست نمی رفت اوضاع حضرت ایشان بہ حدی خاطر نشین بوده کہ خلاف آن را سم قاتل می شمردند و اطوار مجہودی بہ مرتبہ محبوب بوده کہ مخالفان آن را لصوص دین می داشتند دنیا و مافیہا را بہ پشت پانزدہ آخرت را مدار کار و محل لقاء پروردگار می انگاشتند سلامتی قلب از اعظم مقاصد و خلاصی روح از اغر مطالب متصور می نمودند -

۱۰ احمر - حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی می گفتند ہر گاہ صورت پر حقیقت عالی حضرت بہ نظری در آید بی اختیار آیہ کریمہ اِذْ جَاءَ رَبُّہٗ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ کہ در شان حضرت خلیل علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام وارد است بر دل جوش می زند و گاہی از دل بر زبان نیز می رسد ہر چہ عزیز سلیم القلب مثل جناب حضرت ایشان خال حالی اگر شاید محسوس شدہ باشند بی شائبہ تعصب در قید تحریر می آید کہ حکایات اولیاء کبار بسیار مسموع گشتہ و صحبت ^{۱۵} اکبری این ارباب اسرار دست دادہ اما این زہد و توکل و تسلیم در ضا و صفا و قلب و خلاصی روح و تسر حال و اخفای مقال و فدویت حضرت مجدد الف ثانی و محبت حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما کہ از جناب عالی حضرت دید و شنید اگر قدری (۲۶۷) از آن ترقیم نماید از معاندان اعتقاد این اکابر بہ صد شوق گرایند و بعضی از مرضی القلوب راہ عدم اختیار نمایند چہ مرضی القلوب در ہر وقتی از اوقات انبیاء و اولیاء گشتہ اند و صحبت این حضرات نفی بآں نجسیتہ صفات ^{۲۰} نہ نموده سہ

ہر کہ را روی بہ بہبود نہ داشت دیدن روی نبی سود نہ داشت

۱۷ م - پنداشتند ۱۸ م - عظیم
۱۹ م - این حضرات بآں حسنہ صفات

۲۰ م - بعد ۲۱ م - گذشتہ

باجمله وجود شریف عالی حضرت از اعظم تصرفات حضرت مجدد الف ثانی است و اکبر له
خوارق حضرت ایشان است رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمْ به موافق وقت و حال نقل چند از انقال صحیح
که مشتمل بر نقادات ایشان باشد ایرادی نماید بعونه سبحانه.

۵ احمر - سیادت دستگاہی مرحومی میر محمد غنی برهانپوری نبیسه حقائق آگاهه خواجہ محمد ہاشم کشمی
قدس سرہ مکرر بہ حضور آشنا و بیگانہ روایت نموده کہ یک باری عالی حضرت در بلدہ طیبہ سرہند
قدوسی را دعوت طعام فرمودند و استفسار وقت طعام نمودند عرض کردم چاشت گاہ، فرمودند
ہماں وقت چیزی خواہد رسید آداب بجا آورده منتظر غایات شستم تا آنکہ نصف گذشتہ و
اثری از طعام بہ ظہور نہ پیوستہ و اشتہا برگشتہ دانستم کہ نیسانی ازیں معنی بہ بندگان عالی حضرت
طاری شدہ باشد اما از غایت ادب چیزی ہم نہ خوردم تا آن کہ وقت نماز پیشین رسید
در مسجد رفتم عالی حضرت را در نماز یافتسم بعد از فراغ نماز بہ بندہ خود از راہ کرم ارشاد کردند کہ
ما طعام را بہ وقت شما تیار کردہ بودیم اتفاقاً بزی گشتہ گوشت اویختہ بودم نیاز آمدہ بود
بعد از تیار می طعام نیاز آرند اظهار مطلبی از مطالب دنیا دی نمود طعام مشکوک شد آن طعام بہ حساب
بُز و رفقائش دادیم و گوشت دیگر از بازار خریدہ مکرر فکرم طعام نمودیم الحال خواہد رسید ان شاء اللہ تعالی
عرض کردم کہ حضرت از راہ تفضل این مخلص خود را از شکوک نجات بخشیدند - بعد از نفسی اطمینان
و غیر متلونہ رسیدہ بہ حلاوت کلی در غلبہ اشتہا خوردم و بہ موجب نص قرآنی ان اکرمکم
عند اللہ اتقکم - بہ صد جان معتقد عالی حضرت گردیدم -

۱۵ احمر - از مخدوم زادہ عالی درجہ صاحب ارشاد و تکمیل شیخ محمد اسماعیل سلمہ ربہ مسموع گشتہ کہ یک
مرتبہ عالی حضرت بہ سیر بجوارہ تشریف بردہ بودند شبی در خانہ یک منصب دار کہ مرید قدیمی و مورد وثق
جناب ایشان بود گذرانندہ فردا پس سوار شدند منصب دار سعادت اطوار بر اسب سوار شدہ در
رکاب سعادت بہ قصد متابعت برآمدہ تا قریب یک فرسنگ رسیدہ مبلغ چہل رویہ و چند
۲۰ پرکالہ نفیس نیاز مقدس گذشتانندہ فاتحہ نصحت حاصل نمود بعد از ترخیص باز گشتہ پانکی شریف
را گرفتہ بہ عرض پایہ ولایت رسانید کہ تشریف برادر حضرت اعنی جناب حضرت خواجہ جیو در

۱۷ د - "اکبر" ندارد ۱۸ د - ذات ۱۹ د - م - طیار

۲۰ م - بندی ۲۱ د - م - طیار

لشکر است بر در فدوی دریں ایام متوجه آن مقام اگر به سفارش مدد حال او شود انسب می نماید قبول فرموده پالکی را نشانده سفارش به دستخط انور نوشته دادند (۲۶۸) و نیازش را رد کردند عزیز معهود از التماس مقدمه مکتوب ندامت بسیار کشید و به بکاء شدید ساخته تاسه منزل الحاح کنان در رکاب سعادت بوده که اصلاً قصد از گذشتانیدن نیاز ملحوظ مطلبی نه بوده اما شقاوت بر آن آورده که بی خطر امری از امور دنیویہ این حرف از زبان برآمده و من مرید قدیمی و موردی از ہمیش ۵ نیاز گذرانده ام این نیست که مرتبه اولی باشد برای خدا قبول فرمایند بعد سه منزل مکتوب به منت تمام واپس داد و نیاز به معرض قبول افتاد عزیز معهود لشکر گویاں به مقام خویش رفت.

احمر - فضیلت پناهی شیخ ابونصر سلطان پوری که تاجر صالح است و از مخلصان مخصوص این حضرات عالی درجات مکرر پیش این راقم بیان نموده که یک مرتبه عالی حضرت از لاهور به سرهند می آمدند و حماء شدیده بازار نقرس لاحق بوده و دست شریف هم ضرب شدید خورده در بنده خانه ۱۰ اتفاق منزل افاده و در آن حویلی اشجار خرم بسیار بوده ایشان از غایت ادب بر چارپائی خواب نه فرمودند بلکه در زمین هم پایی شریف دراز نه فرمودند بلکه اصلاً خواب نه نموده شسته ماندند چه در آن شب باد شمال شدت داشته و برگ آن اشجار می ریخته خود را به هر قسم نزدیک آن ریخت رسانیده برگ آن را برداشته بر طاق می گذاشتند تمام شب به همین صرافت گذشت وقت بامداد چواستفسار این معنی نموده شد فرمودند در حدیث آمده است اکرموا عصمکم النخلة فانها ۱۵ خلقت من بقية طينة آدم.

احمر - یکی از مخدوم زاده های عالی تبار سلمه الله سبحانه روایت نموده که یک مرتبه عالی حضرت قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس در بلده شاه جهان آباد در حویلی گرایه تشریف داشتند و موسم عید قربان قریب رسیده بود که یکی از نیازمندان گوسفندی برای اضحیه نیاز فرستاد چوں روز عید رسید گوسفند در قربانی در آمده بلکه مطبوخ گشته اما هنوز در اکل عالی حضرت نیامده که بخاطر ۲۰ اقدس یاد آمده که یک روزی این گوسفند چند برگ از اشجار آن حویلی خورده بود فی الحال دیگری از بازار به قیمت کلی طلبانده به عوض آن اضحیه فرمودند و برای بخشاندن اوراق اشجار که خاوند آنها در آن ایام در بلده نه بوده چه تلاشهانه نمودند.

۱۷ د - "فدوی" ندارد ۱۸ م - شمال

اگر تعداد این قسم تفاوت مرئی و مسموعه نماید سخن بسیار وسعت می رساند هر چند که التذاذ معنوی بر اهل آن بر مزید سرایت می کند۔ اما از امور مستقبله این کتاب که هر کدام در تلذذ بخشی اختصار لازم ترمی افتد لهذا حق متوسط که مرکز عدل است در مقدمات مذکوره و موعوده اختیار نمود و لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم۔

۵ احمر۔ یکی از عرفای روزگار در محفل از محافل ابرار نقل می نموده که عالی حضرت را منصب و خلعت غوثیت از روحانیت غوث الثقلین کریم الطرفین حضرت سید محی الدین شیخ عبدالقادر جیلانی قدس الله تعالی روحه و افاض علينا وعلى العالمين فتوحه بدست آمده و این وقت به حصول انجامیده که حضرت عالی بعد ان فراغ از حج (۲۶۹) از مدینه سکینه علی ساکنها افضل الصلوة و اکمل التسليمات از خدمت حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه مرخص گردیده براه خشکی معاودت وطن مالوف اختیار فرموده بودند و در اثناء طریق مزارات متبرکات را که مشهور و معروف بوده زیارت نموده آمدند در بلده بغداد چوں به زیارت حضرت شیخ رسیدند از آنجا این تحفه از جانب شیخ مذکور قدس سره مرحمت شد۔

۱۰ روزی این حقیر کثیر التقصیر نقل این معنی به عرض آن پیر روشن ضمیر در خلوتی رسانید نفسی این معنی هم نمودند بلکه تعریف کثیره انوار و برکات آن مزار شریف بسیار بر زبان مبارک آوردند و وسعت ارشاد آن غوث الاوتاد بیان فرمودند و ما سوای این هم اکثر فضائل و کرامات و مناقب کمالات آن غوث البریات بر زبان شکر نشان می آوردند گاه گاهی از حقائق آن طریق مخاف که بانواع مهالک و شداید آراسته و اضاف تلونات مسکت و بی آبی پیراسته بحکم کلینی یا حمیرا ساعی از بار وجود خلاصی یا بند کور می فرمودند و اد اشکر مولی ذکره اولی به وجه شائسته می نمودند که از آن حرجات بآن رود و حلاوت زیارت مزارات کنایه به وطن رسانیده۔

۲۰ احمر۔ روزی فرمودند که در کدام شهر از آن بلاد که نام او بالفعل در قید حافظه راقم سیه کار نمائده نماز جمعه اتفاق یافته خطیب آن مقام در فضل خلیفه اول حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه اشجع هم گفته، رافضی سکینی هم به طریق اتفاق در صفی از صفوف پینان حاضر بوده گفت ای اشجع هم چه این جا بلان بی سر انجام غیر از حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه الکریم دیگری را شجاع نمی

شماره تکلیف الاشجع نمی دانند که هر کمالی که در خلفای ثلاثه ثابت است در ذات حضرت صدیق اکبر
 رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ تنها به طریق اکمیت موجود تفصیل فضل خلفاء راشدین و ضوان الله تعالی علیهم
 اجمعین به ترتیب خلافت از هر سه جلد مکتوبات قدسی سمات حضرت محمد الف ثانی
 رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ طلب باید نمود یا به کتب کلامیه رجوع باید فرمود - مدعا آنکه حرف آن رافضی
 مسکین مرکز خاطر قطب المحققین گردیده بود که اکثری به طریق طیبیت یاد آں می فرمودند و به
 فاسد اعتقاد این خبیث باطنان پیش نیازندان بیان می نمودند - ۵

دیگر تصرفات و کرامات عالی حضرت بعد آں که این مسکین دیده و شنیده هرگز سیری کتاب
 به تحریر چندی از آن حاصل نمی شود مع هذا در رساله معدن الجواهر هم پنجاه و یک تصرف مرقوم گشته
 بر آں هم اکتفا می رود اما مخلصی فطانت کیش که حلاوتی بیش از بیش از زبان اشارات این
 مفتاح اہل سعادت دریافته در عشق و محبت این حضرات عالی درجات تن و جان را باخته
 است - کتب بر آں است که سخنی درین کتاب ادای یابد و نشین معنی شناسان گوهر اسرار
 و خاطر نشین مجمع ابرار می گردد - ۱۰

صائب نظریاه نه سازد ز هر کتاب فهمیده است هر که زبان اشار
 ذکر می چند از آن تصرفات (۲۷۰) باہرات به موافق اعانت خالق البریات بسی ضرور است و ایراد
 این ابیضات درین کنز اول خلی محل نور و سرور به حضور خاطر استماع نمایند و به چشم حق بین ملاحظه
 سپیدی ابیضات فرمایند - ۱۵

ابیض - دائم الاوقات وضع شریف عالی حضرت قدس سره بر ترس حالات و کرامات مائل
 افتاده بود، روزی در بلده امک در خانه مرزا غیاث الدین که از مخلصین صاحب یقین است
 تشریف ارزانی داشتند بر چارپائی دراز کشیده بدستور معمول استغراق داشتند و مرزای مذکور کس های
 راند که به ناگاه در خاطرش خطور نموده که از ادلیای ماقدم کرامات فراوان و تصرفات بی پایان به ظهور
 آمده اند و حضرت پیر دستگیر که افضل اولیاء اند این قدر ظهور خوارق اختیار نه فرموده اند اگر این
 معنی را انکشاف بخشند از غنایات کریانه که شامل حال مریدان است مستبعد نخواهد بود و تصرف
 عظیم به ظهور خواهد انجامید، فی الفور به نظر گرم نگاه انداخته فرمودند که حسن بصری و حبیب عجمی
 ۲۰

قدس سرهما پیر و مرید بوده اند در سفری رفتن که عبور بر دریا اتفاق می یابد حسن بصری انتظار کشتی می برد و حبیب عرض کرد که خواهی یقین نه داری گفت من یقین دارم ولی تو به مقام آن یقین نه رسیدی حبیب از آب گذشته رفت و حسن در انتظار کشتی بند ماند و حالانکه فضل حسن راست زیرا که او نزول نموده سبب را به مشیت جمع گردانید و حبیب چون نزول نه نموده بود سبب از سبب جل و علاء جدا دیده چون سخن عالی حضرت تا این جا رسید عزیز معهود سر برهنه ساخته ۵ بانفعال تمام خود را بر اقدام همان انداخت.

ابيض - در همان سفر مذکور در خانه قاضی بلده الهک که عم مرزا غیاث الدین بوده دعوت عالی حضرت اتفاق یافته و قاضی آن جا را به تقریبی پیش می آید که متوجه بیرون شهر گردیده از آن جا که شهر مبارک رمضان بوده وقت شب برای نماز تراویح اشتغال می فرمایند که به ناگاه شورش عظیمی در بلده برپا می گردد و نزدیک خانه قاضی شدن می گیرد و بعد از فراغ تراویح چون مرزا غیاث الدین که حاضر در نماز بوده تجسس این شوری نماید معلوم شد که افغانه یوسف زئی که به قطاعی طریقی مشهور اند و از دیانت و امانت بسی دور قریب به هزار کس جمع شده مسلح و مکمل گردیده به قصد تاراج نمودن خانه قاضی آمده اند و فکر شب نخور دارند ۱۰

رضا حب خانه خالی خانه دید نه تنها کنج بل ویرانه دید

۱۵ در اطفال و عورات قاضی مذکور و اولاد و فغان شدید برخاست چون در کوچه قاضی داخل شدند یکایک برگشتند و سر از تنها جدا شدن گرفت قریب به دو صد کس مقتول گشتند و باقی راه فرار اختیار نمودند چون استفسار آن اسرار از آن گروه بدکردار نموده شد گفتند مردی سفید ریشی خضر و شنی را دیدیم که شمشیر عریان در دست دارد و از یک خنجر به سر چند کس از این جدای گرد و ناچار با اضطراب تمام برگشتیم که تاب مقاومت آن شیر جبار تعالی نیاوردیم چون صورت آن عزیز را بیان نمودند بعینه بشرة شریفه عالی حضرت بوده حالانکه ایشان در آن وقت به وقار تمام در نماز اشتغال داشتند غرض مرزا غیاث الدین را طالب تصرفات بوده ادلا به تصرف جواب شائسته ادا نمودند (۲۷۱) و ثانیاً این تصرف عظیم القدر را جلوه گر فرمودند که تا امروز در تمام الهک و شما آباد این تصرف در اشتهار کالشمس فی ربعة النهار است - فردای آن شب قاضی نیز در خانه رسیده بابوس ۲۰

له م - "سبب را به سبب"

نمود و منت دار جان بخشی و بقاء ناموس و خلاصی مال که باقبال عالی حضرت روی داده گردید -
 ابیض - والده فقیرزاده یا محمد معشوق و نیاز احمد سلمهم الله سبحانه که بنت عالی حضرت
 قدس سره می شود بامراض قویّه شدیده مثل قوئج و تب و سرفه در حالت حیات آن قبله اصحاب
 کرامات مبتلا گردیده و هر روز هر یکی از این امراض مذکوره مشتد ترمی گشته و بامتداد کشیده و ادویه
 حکماء از تاثیر مانده بلکه معکوس گشته و ادویه صلحاء هم موقوف بر توجّه خاص عالی حضرت گشته معامله به یاس
 ۵ کلی کشیده روزی یکی از حکمای صاحب کمال گفته که علاج انسانی کارگر نمی شود حکمت رحمانی مطلوب و
 در آن وقت معلوم نیست که در بیمار غیر از رقی جان چیزی هم مانده باشد این مقدمه به عرض عالی حضرت
 رسانیده شد خود از راه کرم رو بروی مریضه نشسته چیزی خوانده و میدند و توجه در رفع مرض فرمودند
 به مجرد چشم بستن جمیع امراض اش برداشتند و شکر گویان برخاستند مریضه به عافیت کامله برخاسته طلب
 شورا نموده در چند روز ضعف هم نماند، الحمد لله علی الاحسانه -

۱۰ ابیض - صالحه از مخلصات آن قبله ارباب حاجات که در خلوص و نیازمندی خود را بی بدل می شمارد
 و در عقل و فراست و نفاست حفظ ثانیه کم دارد و درین دلا چند بار روایت نموده که من با جماعتی از
 صالحات شوق ارادت پیش عزیز می داشتم که مشاهدۀ حالات و اثر تصرفات آن عزیز صاحب
 برکات به مجرد مشاهدۀ بشره کریمه او جلوه گر گردد و حدیث قلوب معموره العیوب بلا توقف و ایهمال
 نماید در آن ایام غلغلۀ تشریف آن قطب الانام عالمی را پراز اژدها می گردانیده و شورش در خاص و
 ۱۵ عام انداخته اتفاقاً در دمسعود عالی حضرت در منزلی که مجمع این تصرف طلبان بود به تقریبی روی داده
 حیوانات غیر مکلفه نیز در آن خانه بودند رسن خود را به شدت تمام شکسته بر اقدام غوث الانام و عالی حضرت
 نیز تا انقراض کلی آنها به حصول مطلب ایستاده ماندند و نگاه بسم آمیز باین صالحات فرمودند هر کدام
 به صمیم قلب اعتقاد کامل حاصل نموده رشته ارادت به کمال سعادت در گردن بسته داخل حلقه
 بگوشان گشتند بی صورت آن آفتاب ولایت به قسمی پراز انوار بوده که هر که ایشان را می دیده
 ۲۰ بی اختیار می گفته هذا ولی الله! و بشره آن بدر سپهر هدایت به مرتبه و جاهت داشته که اکثر
 ناظران ما هذا بشرا ان هذا الا ملک کریم به موافق روزمره خود را ادا می فرمودند -

روزی حضرت قبله گاهی اقطاب دستگاہی داخل بلده کابل می شدند و عالی حضرت

قد سنا الله سبحانه باسرارهما به قصد استقبال ایشان (۲۴۲) تا مزار شاه شهید^۱ قدس سره که بیرون شهر واقع است برآمدند بعد ازاں دخول در دروازه لاهوری معاً اتفاق یافت هر کس از ناظران از مردان و زنان بی اختیار به خواندن درود اشتغال می نمودند می گفتند و فرشته اند که بر دوپاکی نشسته به شهر درآمده اند و بعضی می گفتند که دو دختر اند که اهل شهر را سرسبز و شاداب گردانیده اند. ۵ ۱۰

احمر - هم در آن روز طرادت اندوز عالی حضرت به والد بزرگوار این را قم سیاه کار خطاب کرده فرمودند که مزار شاه شهید^۲ ابواسحاق قدس سره هم چنین مزار عاشقان و عارفان از مزارات متبرکه^۳ این جای اند و آنچه مردم اینهارا اصحاب می دانند محل تردد است زیرا که تشریف اصحاب کرام علیهم الرضوان من ملک المنان درین سیرین به ثبوت نه پیوسته است جمع کثیر از مردم کابل که در رکاب سعادت بودند استماع این اسرار نمودند و از اعتقاد اصحاب که در ماده اعزّه مذکورین قدس اسرار هم داشتند برگشتند.

احمر - جناب حضرت قبله گاهی قطب اقطابی می فرمودند که وضع شریف عالی حضرت مائل بر تشر حال و انحاء مقال است اما در بلده کابل شنیده می شود که بعضی از مکاشفات خود با حسب الالهام الصریح بیان می فرمایند، چوں کثرت ارشاد ایشان محیط این دیار است ازین جهت ظاهراً مأمور^۴ باظهار بعضی از اسرار خواهند بود و الا تشر حال به مرتبه یست که شب بست و هفتم رمضان المبارک که اتفاق اصحاب کشف و شهود و اکثری از علمای کرام شب قدر همان است احوال بعضی اکابر عرفا به عرض عالی حضرت رسانیدند که برکات و شهود ملائکه^۵ را بسیار بیان می فرمایند فرمودند هموں با جویند که به شهود ملائکه کرام علی نبینا و علیهم الصلوٰۃ والسلام التناذ حاصل می نمایند و خود جنیان را هم نمی بینم - یا ردول نواز من سلامت تفصیل اموری که درین جا با جمل در احوال آن کعبه امانی و آمال مذکور گشته از معدن الجواهر طلب باید نمود.

هر چند بعضی اسرار که درین جامه رقم گشته در معدن الجواهر اصلاً از آن حرفی نگذشته چه نسخه جدیدیه البته مشتمل بر فوائد و اذوا^۶ باشد علی الخصوص که درین کتاب که مقامات حضرت ایشان است رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ که اگر معدن الجواهر است جز وادست و اگر منظر ادوالا^۷ الباب هم بعض ادا از آن جا که رساله مذکوره مخصوص به ذکر عالی حضرت است قدس سره ازین جهت سخنی استوار به توقیر

بسیار ازان رساله مذکور گشت. مقصود آن که رساله مسطوره در حالت حیات ترتیب یافت
است، چنانچه مکرر این سخن بالا گذشته است ازین جهت از ذکر وصال ساکت است -
درین جا با جمال به قدر حال ذکر وصال آن هادی ارباب کمال باید نمود *إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ* -
مدتی چند از ایام انتقال این حقیر بی پرد بال حاضر خدمت بود بلکه به مالیدن پای مبارک مشغول
عنایات بسیار در ماده خود مشاهده نمود و امور غیر متوقعه را استماع کرده چون خطر سفر دکن نیز
در آن ایام به تقریبات شتی در سر داشته به خاطر گذشته که دولت قدم بوس بعد انقراض این سفر
فرحت اثر هم که موجب اشارت و بشارت عالی حضرت قصد آن تصمیم پیدا کرده میسر خواهد
گشت یا نه -

احمر و ابیض - جانب فقیر (۲۴۳) نگاه کرامت آلود گردانده فرمودند که عارف سریع السیر شیخ ابوسعید
ابوالخیر می فرمایند -

در عالم مازما بحسن نام نماند   و از صبح وجود تا بجز شام نماند
مرغی که فدا شده بود در دایم وجود   به گریخت ز نزد ما بجز دام نماند
فقیر ازین رباعی معلوم کرد که اشارت به قرب ارتحال خویش می فرمایند چه غالب موضع شریف
بر اظهار اسرار به طریق رمز و اشارت بود *الاما شاء الله تعالی* -

گویند مرتبه اولی که وزیر خان و جدار حضرت سرهند را جنگ با کفار نگول سارناک پرتان
بد کردار افتاده داعیه جهاد در خاطر مبارک بسیار قرار گرفت اما ازان جا که غلبه آزار با کبر سن مجتمع بوده
خیر اندیشان صفاکیشان تجویز بر آمدن نه نمودند در شبی که کار سازی از تیر و تیراژ طریقین در آن هوای
سرد بسی گرم بوده تیر و تفنگ دهان موت را کشوده و فردایش جنگ مغلوبه را قرار عالی حضرت
قدس سره جانب آن قریه تحقیق فرموده توجیهی گماشتند و به قصد بول برخاستند فی الفور
بالغز شده افتادند چون برداشته آوردند زخمی قریب به سرین مثل زخم تیر یافتند معلوم شد که در آن
مجمع به طریق استمداد حضور فرمودند و ازان جا مجروح شده اند - چه این مقدمه چون به عرض هم رسید
نفی آن نه فرمودند از آن بود که در آن مرتبه فتح مسلمانان با وجود غلبه کفار به توجیه آن قبله عارفان

۱ - م - صفاکیش
۲ - م - کافران
۳ - م - نبرد از
۴ - دهن

دست داد و خود ہم از ہماں زخم شش ماہ دیگر بہ شدت تصدیع آزار کشیدہ بہ شہادت کبریٰ
 واصل حق شدند ازاں باز براہل شہر شکل جمعیت صورت نہ بستہ است بلکہ جمعیت از اہل عالم
 رخت بستہ است بلی ایں ہمہ ظہور فتن و اختلالات علامت تشریف بودہ از شروع فتنہ ثانیہ کہ
 اشد و دیر پا بودہ رخت از ایں عالم بستند۔

۵ و روز جمعہ سنہ ہزار و یک صد و بست و دو وقت نماز عصر تاریخ ہفتم یا ہشتم یا نہم
 شہر ربیع الثانی کہ مولد آن قبلہ دو جہانی نیز بودہ با محبوب حقیقی جلالت عظمت پیوستند و ولادت
 شریف در سنہ ہزار و سی و سہ بودہ، چنانچہ در شروع کنز گذشتہ بایں اعتبار سن مبارک آن قبلہ ابرار
 ہشتاد و نہ سال کامل گردیدہ اگر تغلیباً نود ہم گویند گنجائش دارد اِنَّا لِلّٰہِ وَ اِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُونَ
 و اختلاف تاریخ وصال از کثرت بیہوشی از اہل حضور رفتہ رفتہ در عقول انداختہ دامن گیر گشتہ نیز
 از سنت بدست آمدہ چہ عالی حضرت را محبت سنت بر کمال بودہ بعد از ممات ہم حضرت حق سبحانہ
 جل شانہ نیز ایں دولت نصیب وقت گردانیدہ۔

۱۰ فقیر دور از کار دران ہنگام بہ رفاقت لشکر بادشاہ خلد منزل در نواح دارالخیر اجیر بودہ کہ
 اخبار غلبہ کفار بی اعتبار در دارالاشاد حضرت سرہنداشتہار یافتہ حیرت سر وسیلہ را گرفتہ کہ با وجود
 حیات عالی حضرت (۲۷۴) ایں ہمہ غلبہ فتن را چہ حکمت باشد آخر الامر فراست صادقہ حکم بر آن
 نمودہ کہ ہنگام و دواع آفتاب ولایت وارث کمالات نبوت است کہ عالم را در ایں ہنگام انداختہ
 و ہر کسی از اہل فراست درایت ایں اسرار نمودہ کہ بہ ناگاہ در قصبہ سانہڑ ایں خبر وحشت اثر مثل
 پرچہ تیغ بی دریغ زخم کاری از راہ گوش بر جان ناتواں رسانیدہ ۔

۱۵ زخمی کہ زدی بحبان رنجور در روز نخت گشت ناسور
 نہ ہوس در سرماندہ و نہ شکیب را دل قبول نمودہ اگر عنایت الہی بیاد آن حرفی کہ مذکور
 می گرد و دلالت می نمود دل و دیدہ پرداز بہ عالم قدس، فی الحال بآں ہادی ارباب کمال می فرمودند
 حرف موعود بیان باید نمود۔

۲۰ احمر۔ عالی حضرت ایں فدوی آستان را مدتی چند پیش از وصال خود در ضمن مقدس گرفتہ بایں
 عبارت ارشاد کردند کہ در اسفار و احضار بل تاملت حیات در ضمن ما باشی و آثار بسیار کہ

مترتب بر معالیه ضمنیت است در فی یابی - فوق کما بشر رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ و وحدت
آثاره اکثر من ان اعدو ازید من احصى و ارجو ببرکة هذه العنایة ان
اشاهد کمالها کل یوم علی الزیادة ان شاء الله تعالی -

سخن طغیانی نموده به طرف دیگر افتاد ازین که قصه خود در حدیث عالی حضرت بیان نمایم
بہتر کہ تنہا بر ہما تذکرہ محبوبانہ ادا کتفا فرمایم -

۵

احمر - بعد ازین کہ عمر مبارک در حوائی ثمانین رسیدہ اکثر ہامی فرمودند کہ در حدیث شریف آمدہ
است ابناء الثمانین عتقاء الله من النار و چون از ثمانین تجاوز نمود امیدواری بر
رحمت باری بیش از بیش است فرود، چنانچہ حمد الہی بریں عطیہ بسیار بجامی آوردند گویند نماز
عصر روز وصال بہ وجہ احسن گذاردہ صد مرتبہ درود خواندہ جان بہ جانان سپردند و با وجودی کہ غلبہ
کفر و کافری کہ در آن ایام تمام سرہمند و نواجی آن را احاطہ تمام نمودہ چندین ہزار کس از مسلمانان بر
نماز جنازہ حاضر آمدند و درون گنبد روضہ مقدسہ حضرت ایشان مدفون کردند اللهم ارزقنا
من برکاته و یرحم الله من قال آمینا -

۱۰

تواریخ وصال عالی حضرت را آن قدر کہ مخدوم زادہ معرفت دستگاہ شیخ محمد اسماعیل
سلمہ ربیہ یافتہ اند اگر در قید قلم آورد سہ جز دیگر مصروف شود و حالا کہ بہت رعایت توسط کلام
تواریخ حضرت ایشان را ہم کم آوردہ ازین بہت بر چند فقرہ کفایت می رود - و تواریخ آن آیت
رحمت بود فرزند محبوب مجد الف ثانی حقاچہ تحلیل امام معصوم بود - خوش روی نور چشمی نسیا ز احمد
سلمہ ربیہ یافتہ است، معشوق خدا -

۱۵

اکنون ذکر فرزندان عالی حضرت قدس سرہ بطریق اختصار باید نمود اگر چندی کہ
فرزندان بسیار از ان قبلہ ابرار بہ ظہور آمدہ اند اما آنہا کہ بہ کبر سن رسیدہ اند چہار اند و دیگران در عالم
طفولیت و داع دنیا نمودہ اند از آن جملہ اکبر ابنای عالی حضرت قدسنا الله سبحانه بسرہ الاقدس
کمالات دستگاہی مرحومی شیخ ابوالقاسم بودند قدس سرہ کہ جامع علم ظاہر و باطن و فاضل شائستہ
تقریر و عاقل صاحب تدبیر و خیل مقبول حضرت ایشان بہ نظرات عنایات و بشر (۲۷۵) از آن
قبلہ درویشان بشارت مرتبہ نہایت بودند حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ تقسیم کتب بہ

۲۰

لے د - ذکر   لے م - گنبد

ابناء کرام در حالت حیات خود نموده چنانچہ تحقیق این معنی در محل آن گذشتہ است بہ مخدوم زادہ گرامی
شیخ ابوالقاسم حصہ برابر فرزندان دادند، فرمودند ابوالقاسم داخل فرزندان است این معنی را حقیر از
زبان درفشان خال اکرم قطب الاولیاء حضرت شیخ محمد صدیق قدس سرہ مراراً غیر مرہ
شنیدہ است۔

گویند کہ حیث اسلام برہنجی بر آن مخدوم زادہ مستولی بودہ کہ یکی از امرای عظام کلمہ ناشائستہ
بہ جناب اصحاب کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین بر آوردہ بہ حضور بادشاہ خلد مکان
اثبات آن رسانیدہ بدست خود قتل نمودند و اصل خوف و ملاحظہ اقربا آن گستاخ کہ ہمہ روافض
و مقربان بادشاہ بودند بہ خاطر نیاروندند۔ چند روزی در حضرت دہلی باز ہم ماندہ مورد الطاف
بادشاہی بل منظر عنایت الہی گردیدہ متوجہ وطن مالوف شدہ بہ قدم بوس حضرت ایشان مشرف
گشتند و تحسین فراوان و آفرین ہای بی پایان از حضرت ایشان یافتند۔

و محبتی این مخدوم زادہ را بہ جناب قطب الاقطاب محبوب رب الارباب جد بزرگوار
خود بودہ آنچه متواتر از آن شنیدہ اگر توفیق صمدی مساعدت نمود بطریق سعادت می نمود و اہتمام
غیرت حضرت ایشان (۲۷۹) در بارہ ایشان از نقل حافظ محمد صادق کابلی کہ خلیفہ آنحضرت بر مغلیہ
بادشاہی در بلدہ دارا خلافت بارشاد تمام نشستہ بود از برای خاطر این مخدوم زادہ کہ از و بموجب تقصیری
آزردہ خاطر گردیدہ بودند فی الفور مسلوب اکمال و الارشاد گردانیدند و مکتوبی کہ بہ مشارالہ بدستخط انور
نوشتہ اند ہر چند بہ ہر دو مخدوم زادہ خدا آگاہ حضرت حجۃ اللہ و مروج الشریعت التماس نمودہ عفو
تقصیرات او کنایندہ تجویز اذخالی مکتوب در مجلدات ثلاثہ نہ نمودند اما راقم آن مکتوب را پیش مخدوم
کریم شیخ محمد اسماعیل سلمہ ربہ بہ مطالعہ نمودہ است عنوان او ایرادی نماید :

فتح - بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ - رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا
مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ایدہ فرزند شخصی مترم ایدہ و آن شخص

است۔ تم کلامہ

ازین عنوان تمام مکتوب را کہ مشتمل بر دوسہ ورق است قیاس باید نمود۔

احمر۔ حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قدس اللہ سرہ می فرمودند کہ ہر چند از شفاعت

لہ یہاں چند سطور نسخہ ”د“ میں کسی دوسرے باب سے سہواً کاتب سے نقل ہو گئی ہیں۔

هر دو مخدوم زاده مذکور تقصیرات حافظ مغفور گشته و نسبت بازیافته اما ارشاد باز نمودن کرده پس سخن کوتاه باید و السلام.

باید دانست که عمر مخدوم زاده مذکور بست و هفت ساله شده و بعد سه سال حضرت ایشان در بلده اکبر آباد رفته وصال نمودند و تابوت شریف ایشان در حضرت سرهند آورده در روضه منوره حضرت ایشان بیرون گنبد مدفون کردند و مانا که وصال در شهر مبارک رمضان اتفاق یافته در خاطر حقیر تاریخ وصال ایشان "اقلیت شمس العلم" رسیده رحمة الله سبحانه.

عارف بی بدیل شیخ محمد اسماعیل سلمه الله تعالی الخلیل فرزند ثانی عالی حضرت اند قدسنا الله سبحانه با انواع کمالات آراسته و به اصناف خوبی پیراسته بر مسند ارشاد به وقار تمام نشسته اند کلام ایشان دلبرای دل دادگان بادی حیرت و نامرادیست و مقام ایشان رفعت نمای اهل غموم بحال مسرت و شادی است شکستگی حال باین همه مرتبه بحال بجدی شامل حال دارند که رُزی نحیف استفسار آن نموده که چهل عمر شریف در حالت حیات حضرت (۲۷۷) ایشان رضی الله تعالی عنه شانزده ساله شده بود البته توجّهات فراوان از آن قبله درویشان حاصل روزگار شده باشد فرمودند پنجاه شخصت توجّه یافته ام اما کوتاهی دست که از سستی بخت دامن گیر این حقیر است اصلاً ثمره آن شجره بلند نتوانستیم رسید و این بیت بر زبان شریف آورده خطها فرمودند

از اختلاط سینه صافان زشت طینت را چه حظ
سنگ را دل دانه شد هر چند بادریانشست

دریں ایام تشریف ایشان در بلده شاه جهان آباد به تقریبی افتاده بود اکثر اوراق این کتاب از محالات مختلفه به نظر شریف ایشان گذشته خیلی بادب با سماع نمودند و ترغیب بر تحریر این بانواع عنایات می فرمودند بلکه اکثر روایات هم از زبانی ایشان در ماسبق گذشته و از راه عنایت کتابت نوازش نیز که بدستخط عالی حضرت قدس سره با اسم آن مخدوم عالی جناب است به فقیر بخشیدند که نقل آن در محل ذکر این جانب خواهی برداشت بنظر انصاف مطالعه فرمایند که سمو قدر و رفعت منزلت ایشان نزد عالی حضرت از آن مکتوب کرامت اسلوب بچه مرتبه پیدا است :

فتح - الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی - مکتوب مرغوب نور چشمی رسید خوش وقت

ساخت حمد الله سبحانه که به صحت و عافیت اند و از تفقد دوستان دور افتاده
 فارغ نیستند آنچه از دخول بلده کابل گریه های یاران نوشته بودند به وضوح انجب امید
 حضرت حق سبحانه یاران را جزای خیر دهد و بعضی دیگران که چیزهای غریب بیان می کنند نوشته
 بودند مطالعه آن سبب فرحت فراوان گردید اگر استقامت آن جماعت معلوم می کنند
 احوال آنها بی شبهه به حصول پیوسته است گنجایش دارد که اجازت اشخاص به دهند آنچه
 از عدم توجه مجازان نوشته بودند و چیزهای دیگر بآن منضم بود فقیر با و از بلندی گوید که همه
 یاران چه مجازان و چه غیر مجازان همه از شما توجه می گرفته باشند و از جانب فقیر هیچ ملاحظه
 درین باب نه کنند که همیشه مرضی فقیر درین است دیگر از نسبت های خاص انخاص که نوشته
 بودند امیدوار باشند فقیر هیچ چیز را از شما دریغ نه داشته و نه خواهد داشت یقین که نسبت های
 خاص انخاص به حصول انجامیده باشند هر چند علم به نسبت نباشد چه حصول نسبت دیگر است
 و علم بآن چیز دیگرستان ما بینها فقیر درین روزها بسیار خوب است پایاده به مسجدی رود
 و می آید لیکن یک قسم ناتوانی های در پای و زانو ها هست حق سبحانه آن را نیز دفع خواهد
 کرد انشاء الله تعالی - مکاتیب ثلاثه شمار سیده خوش وقت ساختند والسلام -
 انتهی مکتوبه الشریف -

دایم مخدوم زاده راشدت اطلاع بر اسرار والد بزرگوار خویش هست بلکه آنچه اکثر درین جا
 در احوال عالی (۲۷۸) حضرت در قید قلم در آمده و آنچه در معدن ابجوا هر مرقوم گشته از ایشان مسموع
 گشته است الا ماشاء الله تعالی - و چیزی که از دیگران هم شنیده نادر است که در آن شرکت
 ایشان نه دیده -

و اشعار مطبوع ایشان شکسته دلائل را تسلیات فراوان می بخشید و با وجود خوش گوئی و
 مطلب رسائی بسیار گوگر ایشان را دیده ام و تخلص عاشق دارند، چنانچه تخلص برادر بزرگ ایشان
 شیخ ابوالقاسم مرحوم مغفور مذکور فائق است و در مدح والد بزرگوار و جد عالی مقدار و جد اکبر صاحب
 اسرار خود بسیار فرموده اند از دیوان ایشان باید طلبید و بیت مطلع و حسن مطلع از غزل ایشان
 ایراد می نماید -

له د - گویم   له م "مغفور" ندارد

آبرو گر طلبی گیر قوی پیشه ما   رو بهی گر گذر دوشیر کند پیشه ما
 صحبت گلشن مابوی جدای نه دهد   کنه اندیخ جدائی زرک دریشه ما
 در خاطر دریا مقاطر جوش محبت خلش تمام نموده که از مدح حضرات ثلاثه قدسنا الله سبحانه
 با سرار هم چند چند بیت درین سعادت نامه غنیر شمامه اگر ایراد نمای و الهان سودا زده که به
 جمال این کتاب شیفته اند طراوت نوش از معجون آشنائی در کام جان بچکانی در مدح حضرت محمد الف ثانی
 رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ می فرمایند

هزاراں جان فدای شیخ احمد   خدا داند بهائی شیخ احمد
 اگر هر موی من گردد زبانی   نمی آید شنائی شیخ احمد
 ز من بشنو ضعیفان جهان را   که به نوازد سوای شیخ احمد
 ز صد دردِ نهان صحبت بیاید   کسی بوسد عصائی شیخ احمد
 بهر سوئی جهان تا رُبِغ مکون   شده پُر از صدای شیخ احمد
 شده قیوم عالم عرش تا فرش   جهان شد در رضائی شیخ احمد
 باد عاشق ارادت مند گشته   بدل شد جان فدای شیخ احمد

در مدح حضرت ایشان رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ می فرمایند

نور ایمان امام معصوم است   کعبه جان امام معصوم است
 قبله اولیاء عالی شان   غوث سبحان امام معصوم است
 خلق را گشته هادی و قیوم   شرف ایشان امام معصوم است
 مقتدائی زمانه قطب جهان   شاه شاهان امام معصوم است
 لعل و یاقوت و در باد نه رسد   ظل رحمت امام معصوم است
 عاشق از فیض او نوید زیار   شمس تابان امام معصوم است

در مدح عالی حضرت رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ می فرمایند

سرم از شستای صبغة الله   بجاں کردم فدای صبغة الله
 خداوند از فضل و رحمت خویش   مرا کن آشنائی صبغة الله
 همان گشته سعادت مند دارین   که گشته در رضائی صبغة الله
 مرا برداشت از خود کار کرده   به ما هم کهربای صبغة الله

زمن صین و اثر اصلا نمانده
کنم جان را فدای صبغة الله
برنگ جد و والد گشته قیوم
زده نوبت ندای صبغة الله
بجای که خدا راضی شد از وی
جهان جوید رضای صبغة الله

نیز در مدح عالی حضرت می فرمایند -
ثنوی

ز فضل بی شمار صبغة الله
به بین نقش و نگار صبغة الله
شگفته بس گل از گلشن وصل (۲۷۹)
ز فیض نوبهاری صبغة الله
چه الماس و چه لعل و در چه یاقوت
همه بادا نشار صبغة الله
اصالت ختم شد بر ذات پاکش
زهی عالی تبار صبغة الله
خدایش کرد قیوم خلایق
جهان شد خاکسار صبغة الله
ملائک بسته صف در صف برای
همه در انتظار صبغة الله
بگل نسبت نه دارد رنگ و بویش
کجا گل گو عذرا صبغة الله
ز فیض اوست هر جا فیض سر کرد
که داند اقتدار صبغة الله
نه بند و دل به کان لعل و یاقوت
چو عاشق خاکسار صبغة الله

۵
۱۰
۱۵
است مد الله تعالی ظل ارشاده علی مفارق المحبین -
که درین مخدوم زاده عالی درجه است در جاهای دیگر کم بایست و عمر شریف ایشان در خانه هفتاد
باجمله غلبه اعتقاد که مدار اخذ فیوض و برکات از پیر کامل درین طریقه علیه است به مرتبه

۲۰
اگر چندی که ابناء این مخدوم زاده عالی شان بالفعل در قید حیات سه اند اما دو که کلاں
اند هر کدام به صفات حمیده موصوف اند و ارشاد طلاب از حضور عالی حضرت می نمایند اسم کلاں
شیخ محمد صبغت الله است و از مدت چند سال در نواح صوبه کابل به سیر و سیاست مشغول
از مردم بسیار بایشان فدویت و رسوخ دارند -

و نام ثانی شیخ غلام معصوم شرح کمالات و کرامات ایشان مستحق کتاب علیحدہ است -
و درینولا در ہمیں بلده شاه جهان آباد نشسته هدایت مخلصان می فرمایند -

شیخ اہل الله رحمہ الله تعالی سبعا نہ فرزند ثالث عالی حضرت اند رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْہُمْ ،
اگر قدر خدمت و استرضای والدین که از آنجناب مشہود گشته است اگر تعداد آن نماید مگر اقل قلیل
را باین صرافت دیدہ باشد علم مجلس و شائستگی نکات و استغنا از مخلوقات با کمال تمکین و ثبات

شیوہ مرضیہ آل مخدوم زادہ عالی درجات بودہ۔

احمر۔ از زبان الہام ترجمان عالی حضرت قدسنا اللہ سبحانہ چند بار استماع نمودہ کہ میان اہل اللہ صابر و شاکر است۔

۵ فی الواقع بر مصائب کثیرہ کہ در دیدن فقیر برایشان ریختہ صبر بسیار بہ کار بردند و بر نعمت و عنایت الہی کہ شامل حال ایشان بودہ شکرانہ کثیر بجائی آوردند و در غلبہ کفار نگون ساز نانک پرست جہاد فی سبیل اللہ ہمراہ شمس خان افغان کہ غازی و شہید بودہ نمودند و کفار بسیار بدست خود قتل کردہ بہ جہنم رسانیدند و کلمہ حق در ہر مجلس و موعکہ بی تحاشی ادا نمودند و دریں نزدیکی در بلدہ دارا خانلہ بتقریب موت برخاستہ رسیدند و تا پنجہ روز دریں جا مشاہدہ مواضع مقدرہ نمودہ و ماکولات و مشروبات مزروفہ خود تناول فرمودہ۔ شب پنجم جمادی الاخری سنہ ہزار و صد و سی و سہ (۲۸۰) جاں بحق تسلیم کردند اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ۔

۱۰ تابوت ایشان را بہ حضرت سرہند فرستادہ شد در آن جا در روضہ منورہ حضرت ایشان مدفون گشتند و عبرت بہ درپس ماندہ ہا باقی گذاشتند۔

مدت پیش و پس برگ خزاں یک ساعت است
برگ رفتن ساز کن از رفتن خویش و تسار

۱۵ و عمر ایشان پنجہ سالہ گردیدہ و قلب ایشان براہیت کاملہ رسید۔ روزی پیش فقیر قبل از وصال خود بہ نیت ہشت روز در عین عافیت تعریف کتاب "مفتاح اہل السعادات" بسیار بہ عبارت شائستہ فرمودند و باین تقریب در مناقب حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ زبان را کشوند گفتند کہ اگر نہ ادب حضرت مجدد الف ثانی و امن گیر باشند من حضرت ایشان را فضل دہم اما ادب متحمل آن نمی گرد و دنیا چارہ بر مساوات حاکم۔

۲۰ با جملہ از خوبان روزگار بودند اللہم اغفرلہ وارحمہ۔

مخدوم زادہ صغیر شیخ پیر فرزند رابع و اصغر عالی حضرت اند نام ایشان رحمت اللہ است ارشاد ایشان از نواح دیار کابل پر بسیار است و از مدت چند سال در ہماں دیار تشریف دارند و رہنمائی بریہ و دیار مروج این طریقہ علیہ از حضور عالی حضرت اند رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ۔

فقیر قدری از احوال ایشان در جوهر یا زدهم معدن ثانی معدن ابجا هر تحریر نموده است
ان شئت فارجع الیه - مصرع

هر کجا هست خدا یا سلامت دارش
إِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأُمُورُ كُلُّهَا فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ -

---

(حضرت حجة الله محمد نقشبند)

کنز دوم - در بعض احوال قطب صمدانی محبوب سبحانی مخدوم زاده حضرت خواجہ محمد نقشبند قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس -

۵

دامن معارف و کمالات آنحضرت والا منزلت ازاں بس بلند است کہ دست ادراک ایں بوالہوس خیال مساس بآن قسمی ہم تواند نمود اما ازاں جا کہ در محبت و خلوص اعتقاد از مین مفلوحت محکم بنیاد است امید آن دارد کہ ہر چہ در قید قلم در آرد از راہ کرم مورد خوشنودی روح شریف گہ ددان شاء اللہ تعالیٰ -

۱۰ ای شہنشاہ بلند اختر خدا را ہمتی تا بہ بوسم ہچو گردوں خاک ایوان شما ولادت با سعادت آن قبلہ ارباب ولایت در شہر ذی قعدہ سنہ ہزار و سی و چہار ہجری بعد وصال حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ در بلدہ طیبہ سرہند اتفاق یافتہ اما طلوع در برج حمل در حالت حیات حضرت مجدد بود و ایں معنی بہ عرض آنحضرت رحمۃ اللہ علیہ رسیدہ موجب فرحت بی غایت گردیدہ -

۱۵ احمر - جناب حضرت مجدد الف ثانی بہ حضرت ایشان فرمودند کہ ایں فرزند تو کہ در حمل است عجائب روزگار و صاحب معارف و اسرار خواهد شد و مردم بسیار از فیض مہبت اش بہ سعادت ولایت و کرامت خواهند رسید فوق کما بشر رحمۃ اللہ علیہ -

از آن جا کہ بعد وصول بہ مرتبہ کمال و اکمال ملقب بالقاب بزرگ شدہ اند (۲۸۱) و یکی از اں القاب فاخرہ حجة اللہ است از ایں جہت در ذکر ایشان سابقہ ہمہ کہ بہ تقریب اتفاق یافتہ ایں اسم مکرم مذکور گردیدہ - الحال ہم ہماں قاعدہ ملحوظ است -

۲۰

بعد از تعلیم و تعلم در اندک مدت قرآن مجید را خواندہ بہ کتب متداولہ پرداختند و در اثناء تحصیل قال کسب حال نیز در خدمت حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ نمودہ مجمع البحرین گردیدند و ہر دو علم را بہ کمال اتم رسانیدہ بر مسند ارشاد نشستند و اکثر نسخ را از اخیر در سلطان پور رفتہ

پیش جامع العلوم ملا بدرالدین گذرانیدند و بخدمت عم اکرم خویش حضرت خازن الرحمت رضی الله عنه اکثر کتب را به وقت تمام خوانده اند۔

۵ احمر۔ حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ علیہ می فرمودند که ملاخواجه نزد ما برای خوانیدن می آمدند برای خواندن و این اشارت بر کمال وقت ایشان بود که در عین سبق نکته با ایرادی فرمودند که خود کهنه لنگ در فضای آن اعتراف به قصوری نمود۔

۱۰ احمر۔ عالی حضرت می فرمودند که اکثر خازن الرحمت ایشان را دیده می فرمودند که خواجه ما خواجه لشکر در خاطر فقیری رسید که سخن مردان جان دارد البته این فرموده بر کرسی مقصود خواهد نشست بعد از این که انخوی را حضرت حق سبحانه با علی مرتبه کمال رسانیده در جوع اهل عسکر گردا و لاد خازن الرحمت بآن اخوت پناه افتاده معنی آن کلام تصرف انجام ذهن نشین گردید و غرض مفسر بی نظیر و محدث شائسته تقریر بوده اند۔

۱۵ احمر۔ مخدوم زاده مستقیم بر جاده عارف سرح السیر شیخ محمد زبیری فرمایند که روزی بر مقدمه از مقدمات تفسیر قاضی بیضاوی سخن در میان حضرت خازن الرحمت و حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہما دائر گردیده و بامتداد کشیده حضرت ایشان آدمی را برای طلب آن فرزند برومند فرستادند و فرمودند که ایشان را بر خود دعوی تفسیر است به موجب حاضر گشتند حضرت ایشان تقریر سخن بایشان نموده و فرمودند که چون شما را بر خود ادعای تفسیر است حضور این مجلس ضرور دانسته طلبیدیم، اسحال سخن در میان حجتہ اللہ و حضرت خازن الرحمت به مرتبه دائر شده که هیچ طرف راه کشودنه داشته تا آن که نماز عصر رسیده و مؤذن اذان خوانده هر دو نماز برخواستند و سخن بالای مانده۔

۲۰ احمر۔ شروع این مقدمه از وقت ظهر بوده و نیز حضرت حجتہ اللہ می فرمودند که اگر حضرت ایشان هم درین گفتگو شریک می شدند به جز از سکوت علاج نه بوده اما چون حضرت ایشان سکوت اختیار فرمودند ناچار در گفتگو سخن ماموره به دلیری تمام در آدم۔

رساله بزبان عربی در فضیلت ذکر خفی بر ذکر جهر به متانت تمام و بادل ذوی الاستحکام به غایت فصیح نوشته اند۔ و تصانیف دیگر هم تازی و فارسی به زیبائی تمام در قید قلم مشکین رقم در آورده اند و معارف و اسرار (۲۸۲) خفیه که از حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ استماع نموده متحقق

آن شده سترشان خود را بآن نواخته اند تا کجا شرح دهد حضرت ایشان را بر کثوف و بشارت ایشان اعتماد تمام بوده -

۵ احمر - از زبان در نشان حضرت حجة الله قدسنا الله سبحانه مکر استماع یافته که حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی به شیخ عبدالکریم کابلی که از خلفای آن امام صفا کیشان بودند، قطبیت بلده مذکوره معلوم فرموده و آن عزیز را مدار آن سرزمین فهمیده به فقیر فرمودند که من در باره این عزیز، همچنین معلوم کرده ام اما تا حال به مشار الیه اظهار نموده شما هم متوجه شده معروض دارید اگر توافق به کشف شما گشت باد به گویم - عرض کردم در جای که چیزی به بندگان حضرت معلوم شده باشد عین صدق و کمال صفاست احتیاج به توجه این ضعیف چیست، فرمودند شما گفته بانجام آرید حسب الامر شریف متوجه گشتیم و هر چه به حضرت ایشان معلوم شده بود به من هم ظاهر گشت به عرض اقدس رسانیدم - آن زمان بشارت آن خدمت به عزیز مسطور مرحمت فرمودند -

۱۰ احمر - از حضرت مرشدی قبله گاهی مسموع گشته که روزی بعد از وصول به مرتبه کمال و اکمال و حصول بشارت متکثرات از خاطر فیض مادر حضرت حجة الله قدس سره خوف عذاب و ترخ بسیار غلبه نموده و این اکثر عادت شریف ایشان هم بوده که لیل و نهار درین اندیشه صرف وقت می نمودند و به گریه دل گداز علی الخصوص وقت تهجد بسیاری ساختند باری بامید این بشارت عظمی در خدمت حضرت ایشان شتافتند -

۱۵ ابیض - حضرت ایشان را از اشرف باطن بر این خوف اطلاع یافته این آیت کریمه خواندند
 إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهُمْ مُبْعَدُونَ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ - از شنیدن این نوید جاوید که بشارت از آیت از آن قطب دایره ولایت یافتند اطمینان جمیع نشان بآن مخدوم و مخدوم زاده عالی شان به حصول پیوست در اواخر عمر مبارک حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی فضل این مخدوم زاده نزدیک جمهور اصحاب حضرت ایشان که از اهل قبائل باشند در رنگ قطعی شده بود -

حضرت وحدت قدس سره که فرزند رشید حضرت خازن الرحمت باشند رحمتهما الله تعالی می فرمودند که اعتقاد من بر جناب امام ربانی مجدد الف ثانی و هر دو فرزند ایشان که خازن الرحمت و حضرت ایشان باشند بشایه نقطه ثانی مثلثه است که نقطه ثانی مجدد الف ثانی اند و در نقطه تحتانی هر دو فرزند ارجمند ایشان اند - اما در باره حضرت حجة الله حکم نمی توانم کرد که تساوی نقطه فوق اند

یا چیزی راجح ازاں ہر چند مخلصان حضرت ایشاں را بریں اعتقاد قیل و قال بسیار است کہ
ایں اعتقاد بی تجربہ تنقیص حضرت ایشاں است و حالانکہ مدح بزرگی کہ مستلزم قدح بزرگ دیگر
باشد معتبر اہل کمال نیست فلکیف کہ مستلزم قدح حضرت قیوم (۲۸۳) حق و اصل شخص باشد بلکہ
بر مجدد الف ثانی ہم تجرید و ہر یکی بہ موافق تہنیتہ خود جواب و سوال نمودہ است اما دریں محل
مطلوب اصلی ذکر فضل حضرت حجتہ اللہ قدس سرہ و بیان کمالات ایشاں نہ مناظرہ و ایراد
مقدمات ہرچہ از عزیز صاحب کمال مسموع گشتہ و در وقت تحریر بہ خاطر رسیدہ البتہ باید نوشتہ

در طریقت ہرچہ پیش سالک آید خیر است

بر صراط مستقیم لے دل کسی گمراہ نیست

تا خیانت در ترقیم لازم نیاید و حضرت شاہ جیو قدس سرہ با وجودی کہ فرزند حضرت مجدد الف ثانی
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودند فرزندان خود را عظمت ایں مخدوم زادہ منظور فرمودہ پیش ایشاں مرید کنا نیندہ
ابیض۔ اکثر با حضرت حجتہ اللہ می فرمودند کہ زہی انصاف شاہ جیو کہ با وجودی کہ عم ایں جانب بودند
تربیت اولاد خویش بایں درویش حوالہ فرمودند و اعتقاد می کہ حضرت والدی مرشدی را بہ جناب ایشاں
بودہ عنقریب مذکور خواہ شد ان شاء اللہ تعالیٰ۔

و حضرت حجتہ اللہ در آخر عمر حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بیمار می بودند ازین جہت احوال
بلند خود را بہ زبان قلم عرض حضرت ایشاں می رسانیدند و آن عرائض ستہ در مکتوبات قدسی آیات
ایشاں مندرج اند و آں جا باید طلبید بالفعل نقل یک عریضہ از آں کہ پیش خود موجود دارم برای مزید
سعادت ایرادی نمایم۔

فتح۔ قبلہ عالم و عالمیان سلامت۔ دریں دوسرہ روز آں قدر شمول غایات و مواہب عطیات
الہی عن شاہدہ دربارہ خود احساس نمودہ کہ شمع ازاں بیان را برتابد۔ علی الخصوص دریں
نزدیکی آں قدر بہ دقائق و اسرار خلعت نواختند و آں سر بلند ساختند کہ تفصیل آں از حیثہ
بیان خارج است و موافق آں بالقاب بزرگ سرافراز گردیدہ و یزد بعد از نماز عصر کہ
فی الجملہ در آزار خفتی داشتہ متوجہ حال خود گشت ہماں اسرار واجب الاستتار بہ قوت

۱۔ د۔ "قدسی آیات" ندارد ۲۔ حضرت حجتہ اللہ کے مکتوبات بنام وسیلۃ القبول ۹/۱ میں قبلہ
عالم و عالم ہے۔ ۳۔ وسیلۃ القبول ص ۹ و یکی روز

و غلبه تمام ظاهر شد و عجائب غنچ و دلال در میان آوردند و درین اثنا ملهم ساختند که
 خدای تعالی پیش تو آمده است احساس نمود که در بهمان بالاخانه باخیر و برکت گویا نزول
 بلا کیف با عظمت و کبریا واقع شد و خصوصیات که باین بنده عاجز و در میان آمد توان گفت
 لا عین رات ولا اذن سمعت یضیق صدری ولا ینطق لسانی - زیاده برای
 جرأت نمی تواند نمود - اطلاق این قسم الفاظ بر آنحضرت جل سلطانہ از تنگی میدان
 عبارت است و معروف از ظاہر و الا فهو سبحانه منزہ عن الزمان والمكان
 والنقائص کلها - سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى
 الْمُرْسَلِينَ - وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ -

۵ و از همین مکتوب مقدس که مرقوم گشته نشان و مراتب مکاتیب دیگر را به عقل سلیم قیاس باید
 نمود و علومال و سموقال و جاه و جلال صاحب این کمال باید اندیشید و حضرت ایشان همه نوشته جات و
 ۱۰ معلومات ایشان را تصدیق بر تصدیق نوشته اند - چنانچه بر متبعان مکتوبات حضرت ایشان قبله عالمیان واضح
 و لائح است - در یکی از عنایض حضرت حجة الله وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ مرقوم است :

فتح - که امشب بر بهمان بالاخانه باخیر و برکت نشسته بودم که از در صورت مبارک حضرت ظاهر شده
 آمده بمن ملحق گردید و درین اثناء ندارد دارند که امروز ترا باید پدر تو متحد و یک جا ساختند این
 ۱۵ معامله مکرر داده بود اما این الهام گویا موقوف به من نوبت بود، الی آخره -
 حضرت ایشان وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ در جواب آن چنین می نویسند :

فتح - واقعه که دیده آید و تعبیر آن خواسته محتاج به تعبیر نیست از کمال مناسبت معنوی خبری دهد تا
 بجای رسیده است که با اتحاد کشیده و شرکت در معاملات پیدا شده و بجهت تاکید برویا
 کفایت نمانوده الهام باین معنی فرموده - والسلام -

۲۰ و بشارت قیومیت نقلاً از حضرت ایشان کسی که نموده باشد در فرزندان دیگر، همین ذات
 بابرکات حضرت حجة الله هکذا سمعت من بعض الثقات - و چون قیومیت مشروط بر اصالت

۱- وسیلة القبول ص ۹ توأم کیفیت ۲- در دیگر مکاتیب ۳- م "جاه و جلال" ندارد
 ۴- م - قیوم ۵- م - بود ۶- در معامله ، م - معاملات - مکتوبات معصومیه
 (۲۴۶/۳) طبع مولانا نور احمد امرتسری "معاملات"

است البتہ ازاں طینت پاک ہم نصیبی فرمودہ باشد آن قدر کہ فضائل و کمالات و رفعت رتبہ
در نزد حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ حضرت والدی و مخدومی ازیں مخدوم زادہ عالی جناب بیان
می فرمودند اگر در قید حیات می بودند امور بسیار نوشته می شد۔

۵ احمر۔ می فرمودند کہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ این مخدوم زادہ را با خود وزن کردند نصف
خود یافتند ہر چند رواست کہ بعد ازاں ترقیات فرمودہ بہ مرتبہ قریب التساوات رسیدہ باشند
اما عدیل آل مخدوم زادہ دیگری را نمی دانستند و این حدیث شریف می خوانند و عن ابن
عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما قال کتانی زمن النبی صلی اللہ علیہ وسلم لا تعدل بابی بکر
احدا ثم عمر ثم عثمان ثم فنترک اصحاب النبی صلی اللہ علیہ وسلم لا
تفاضل بیخہم رواہ البخاری

۱۰ ہمنانکہ در عہد آنحضرت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام صحابہ دیگری را عدیل
حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمی فہمیدند ما ہم در عہد حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ دیگری را
عدیل ایشان نمی پنداشتیم۔ ہر چند کہ ہر کدام را مخدوم زادہ ہای کرام متحقق بہ جمیع کمالات
حضرت ایشان می یافتیم بس بیان اعتقاد حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی بہ جناب حضرت حجۃ اللہ
کہ موعود شدہ بود منجر گردید۔

۱۵ احمر۔ خال اکرم قدوۃ الواصلین حضرت مخدوم زادہ سادس شیخ محمد صدیق قدس سرہ می گفتند
کہ روزی حضرت ایشان بروض مسجد کلاں سرہند بہ وضو نماز اشتغال داشتند و جانب دیگر ہاں
روض حضرت حجۃ اللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز وضوی کردند مردمانی کہ پیش روی حضرت ایشان دست بستہ
ایستادہ بودند پشت آنہا طرف حضرت (۲۸۵) برادر می شد حضرت ایشان بر این معنی مطلع گردیدہ
بہ زبان الہام ترجمان آوردند کہ مردم پشت بجانب ہمجو بندہ مقرب الہی کردہ گستاخانہ بی تحاشی
ایستادہ اند و باز ہوس ترقی و وصول مراتب کمال در سر دارند مردم بر قبح این امر مطلع گردیدہ زود بر
گشتند و بہ قسمی ایستادند کہ ادب ہر دو طرف بر جانماند۔

۲۰ این طور امور زیادہ از آن چہ در قید حافظہ ماند از مردم حضور استماع نمودہ است۔
الحال بہ ذکر امراری کہ مخدوم زادہ بعد از وصال حضرت والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار خویش

لحہ د۔ بروض کلاں مسجد سرہند

بآن ممتاز گردیده اند بطریق اجمال به موافق وقت و حال باید پرداخت.

۵ احمر - فقیر^۱ تقصیر بلا واسطه از زبان مبارک حضرت حجة الله قدس سره چندبار استماع اسرار واجب الاستتار که در حالت حیات^۲ حضرت ایشاں رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْہُ برای ضعیف توار می نموده باظهار آن در خدمت والد بزرگوار عقد از سینه می کشوده اما اسرار و معارف که بعد از وصال آن هادی ارباب کمال^۳ مثل باران شدید ریزش نموده همان طور سر بسته در دل پوشیده نشسته است عمری که متحمل استماع آن نشده یافته و مرتبت این اسرار به مراتب تفوق دارد هر اسراری که قبل ازین به منصه ظهور آمده چه معاملات بطریق دراشت و نیابت حضرت ایشاں بعد از وصال به احترام محبت شده - پس قابل استماع آن احدی را نه شناخته مگر حضرت ایشاں اشارت این اسرار واجب الاستتار می فرمایند در جای که می نویسند :

۱۰ فتح - اگر شمه از حقیقت معامله این اکابر در میان آرد نزدیک که نزدیکان دوری جویند و
واصلان راه بجز پویند مستمع از هوش رود و متکلم را تاب نماند

فریاد حافظ این همه آینه بهره نیست

هم قصه غریب و حدیث عجیب هست

۱۵ تشابهات قرآنی رمزیت ازاں و مقطعات فرقانی ایماست بآن این
دولت باصلالت نصیب انبیاء کرام علیهم الصلوٰة والسلام و کمل درثه را از ابلع این
بزرگواران نیز نصیب است به دراشت ولو علی سبیل القلّة و السدرة -
انتهی کلامه رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْہُ -

۲۰ و احوال شریف ایشاں هم آنچه از اکثر اکابر مسموع گردیده و غالب به علوت و ریاضت
میلان تمام داشته و حضور ملائکه نمی گذاشتند که به خوردن هم متوجه شوند لهذا در وقت اکل در آن ایام
پیشتر دوسه لقمه به دوسه انگشت می خوردند و گاهی بر شور با انگشت رسانیده می چشیدند اما در
آخر کار بلکه از مدت هوش این عاصی تباه کار جلوت و نصیحت مختار بوده و عمر فقیر هم در آخر حیات
آنحضرت بست دہشت ساله بود، و الحال در وقت تحریر مقال چهل و هفت است آنچه

۱ - د - "حیات" ندارد ۲ - م - جمال ۳ - د - "است" ندارد

۴ - د - ربانی

در آن مدت مشاهد نموده غلبه ارشاد و وسعت ظرف و کثرت جود و صرف یوم الموعود و کمال
اقتدار بر معرفت اسرار و تذکر اجباب و تخوف و تفسیر آیات قرآنی و شرح احادیث نبوی
علیه الصلوٰۃ والسلام و کلم غیظ و لین کلام و حفظ حق جوار و رحمت بریتانی دادای صدقات
و کثرت صلوٰۃ و صیام و قرأت ادعیه (۲۸۶) ماثوره صبح و شام شیوه مرضیه ایشان یافته پیش طاق
نظرشان مرتفع دیده و همت ایشان بسی والا شناخته بزبان اختصار بعضی از مکاشفات آن قبله
ابرار جهت عنایت کریم غفار تعالی شان که شامل حال ایشان بوده در قید قلم می در آرد و مختصر قبله گاهی
که محرمیت اسرار ایشان عظیم الاعتبار بودند در بیاض خاصه بدستخط شریف تحریر بعضی از آن اسرار
فرموده اند از آن جا نقل بر می دارد :

فتح - حضرت خواجہ مامی فرمودند که مراد مرد موعود را بر یک تخت نشاندند و معلوم ساختند که شما

ہر دو را توینج ساختم و این اشارت به جانب حضرت مجدد الف ثانی است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

می فرمودند کہ من باید در خود نسبت اتحاد می یابم گویا ہر جزء من جزء آنحضرت است۔

روزی در روضہ منورہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بہ مراقبہ بسیار نشستند و سر برداشته

فرمودند کہ ظہور انا جلیس من ذکر فی بسیار جلوه گر نموده الخ

می فرمودند کہ مرا معلوم ساختند کہ دوستان ترا بخشیدم دیگر ازین کلمہ اکثر ہم می کردند

روزی سراز جیب مراقبہ بر آورده فرمودند کہ حضرت موسیٰ علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ

والسلام حاضر اند کذا و کذا۔

روزی در تلاوت قرآن مجید بہ قصہ ہتر سلیمان علیہ الصلوٰۃ والسلام

رسیدند فرمودند کہ ظہور آنحضرت دریں جا بسیار بوده الخ

می فرمودند کہ من خود را سر تا پا غرق اصالت می یابم تا سرش چه باشد و بعد از چند

مدت بعضی اعضاء را خارج از آن مقام فرمودند - کما نقلہ شیخ عبد الاحد

سلمہ ربہ در سیر بجواڑہ این درویش نیز رفیق آنحضرت بود اسراری را در میان می

آوردند کہ عقل عقیل از درک آن کوتاه و در ہر روز یک دو مرتبہ چیز ہای تازه و معارف

جدیدہ بیان می فرمودند کہ بیان آن موجب افشا است و نمی خواستند کہ نامحرمی استماع

آن نماید. حتی که از محرمان خاص خود هم استتاری نمودند مگر از دو شخص ملاذی حقائق و معارف آگاهی شیخ عبدالاحد و این درویش و درین سفر اکثر به مراقبه مشغول می ماندند در روزه اکثر می داشتند و بعد از عشاء تعشی می فرمودند و دست به طعام رسانیده به سرنگشان شور بار می چشیدند و اکثر به هم اکتفا می کردند چون بسیار به تضرع عرض کردیم که چیزی به خورید تا دماغ شما برجا بماند می فرمودند که مرا نیتی بدست نمی آید و گاهی می فرمودند که هجوم ملائکه این قدر باشد که طعام نمی توان خورد مبادا بوی بد ازین شخص صادر شود و آنها متنفر گردند.

- روزی می فرمودند که اصالت چنانکه از راه تخمیر طینت انبیاء علیهم السلام به حصول می پیوندد یک راه دیگر هم هست که ازاں راه به حصول می انجامد و فرمودند که حضرت ایشاں جو نیز این مقدمه را بیان می فرمودند که مرا معلوم ساختند که ترا بر جمیع اولیاء ۱۰ است فضل دادیم و در باب این مرد بزرگ چوں متوجه گشتیم ^{لح} ^۱ ^۲ ^۳ ^۴ ^۵ ^۶ ^۷ ^۸ ^۹ ^{۱۰} ^{۱۱} ^{۱۲} ^{۱۳} ^{۱۴} ^{۱۵} ^{۱۶} ^{۱۷} ^{۱۸} ^{۱۹} ^{۲۰} ^{۲۱} ^{۲۲} ^{۲۳} ^{۲۴} ^{۲۵} ^{۲۶} ^{۲۷} ^{۲۸} ^{۲۹} ^{۳۰} ^{۳۱} ^{۳۲} ^{۳۳} ^{۳۴} ^{۳۵} ^{۳۶} ^{۳۷} ^{۳۸} ^{۳۹} ^{۴۰} ^{۴۱} ^{۴۲} ^{۴۳} ^{۴۴} ^{۴۵} ^{۴۶} ^{۴۷} ^{۴۸} ^{۴۹} ^{۵۰} ^{۵۱} ^{۵۲} ^{۵۳} ^{۵۴} ^{۵۵} ^{۵۶} ^{۵۷} ^{۵۸} ^{۵۹} ^{۶۰} ^{۶۱} ^{۶۲} ^{۶۳} ^{۶۴} ^{۶۵} ^{۶۶} ^{۶۷} ^{۶۸} ^{۶۹} ^{۷۰} ^{۷۱} ^{۷۲} ^{۷۳} ^{۷۴} ^{۷۵} ^{۷۶} ^{۷۷} ^{۷۸} ^{۷۹} ^{۸۰} ^{۸۱} ^{۸۲} ^{۸۳} ^{۸۴} ^{۸۵} ^{۸۶} ^{۸۷} ^{۸۸} ^{۸۹} ^{۹۰} ^{۹۱} ^{۹۲} ^{۹۳} ^{۹۴} ^{۹۵} ^{۹۶} ^{۹۷} ^{۹۸} ^{۹۹} ^{۱۰۰} ^{۱۰۱} ^{۱۰۲} ^{۱۰۳} ^{۱۰۴} ^{۱۰۵} ^{۱۰۶} ^{۱۰۷} ^{۱۰۸} ^{۱۰۹} ^{۱۱۰} ^{۱۱۱} ^{۱۱۲} ^{۱۱۳} ^{۱۱۴} ^{۱۱۵} ^{۱۱۶} ^{۱۱۷} ^{۱۱۸} ^{۱۱۹} ^{۱۲۰} ^{۱۲۱} ^{۱۲۲} ^{۱۲۳} ^{۱۲۴} ^{۱۲۵} ^{۱۲۶} ^{۱۲۷} ^{۱۲۸} ^{۱۲۹} ^{۱۳۰} ^{۱۳۱} ^{۱۳۲} ^{۱۳۳} ^{۱۳۴} ^{۱۳۵} ^{۱۳۶} ^{۱۳۷} ^{۱۳۸} ^{۱۳۹} ^{۱۴۰} ^{۱۴۱} ^{۱۴۲} ^{۱۴۳} ^{۱۴۴} ^{۱۴۵} ^{۱۴۶} ^{۱۴۷} ^{۱۴۸} ^{۱۴۹} ^{۱۵۰} ^{۱۵۱} ^{۱۵۲} ^{۱۵۳} ^{۱۵۴} ^{۱۵۵} ^{۱۵۶} ^{۱۵۷} ^{۱۵۸} ^{۱۵۹} ^{۱۶۰} ^{۱۶۱} ^{۱۶۲} ^{۱۶۳} ^{۱۶۴} ^{۱۶۵} ^{۱۶۶} ^{۱۶۷} ^{۱۶۸} ^{۱۶۹} ^{۱۷۰} ^{۱۷۱} ^{۱۷۲} ^{۱۷۳} ^{۱۷۴} ^{۱۷۵} ^{۱۷۶} ^{۱۷۷} ^{۱۷۸} ^{۱۷۹} ^{۱۸۰} ^{۱۸۱} ^{۱۸۲} ^{۱۸۳} ^{۱۸۴} ^{۱۸۵} ^{۱۸۶} ^{۱۸۷} ^{۱۸۸} ^{۱۸۹} ^{۱۹۰} ^{۱۹۱} ^{۱۹۲} ^{۱۹۳} ^{۱۹۴} ^{۱۹۵} ^{۱۹۶} ^{۱۹۷} ^{۱۹۸} ^{۱۹۹} ^{۲۰۰} ^{۲۰۱} ^{۲۰۲} ^{۲۰۳} ^{۲۰۴} ^{۲۰۵} ^{۲۰۶} ^{۲۰۷} ^{۲۰۸} ^{۲۰۹} ^{۲۱۰} ^{۲۱۱} ^{۲۱۲} ^{۲۱۳} ^{۲۱۴} ^{۲۱۵} ^{۲۱۶} ^{۲۱۷} ^{۲۱۸} ^{۲۱۹} ^{۲۲۰} ^{۲۲۱} ^{۲۲۲} ^{۲۲۳} ^{۲۲۴} ^{۲۲۵} ^{۲۲۶} ^{۲۲۷} ^{۲۲۸} ^{۲۲۹} ^{۲۳۰} ^{۲۳۱} ^{۲۳۲} ^{۲۳۳} ^{۲۳۴} ^{۲۳۵} ^{۲۳۶} ^{۲۳۷} ^{۲۳۸} ^{۲۳۹} ^{۲۴۰} ^{۲۴۱} ^{۲۴۲} ^{۲۴۳} ^{۲۴۴} ^{۲۴۵} ^{۲۴۶} ^{۲۴۷} ^{۲۴۸} ^{۲۴۹} ^{۲۵۰} ^{۲۵۱} ^{۲۵۲} ^{۲۵۳} ^{۲۵۴} ^{۲۵۵} ^{۲۵۶} ^{۲۵۷} ^{۲۵۸} ^{۲۵۹} ^{۲۶۰} ^{۲۶۱} ^{۲۶۲} ^{۲۶۳} ^{۲۶۴} ^{۲۶۵} ^{۲۶۶} ^{۲۶۷} ^{۲۶۸} ^{۲۶۹} ^{۲۷۰} ^{۲۷۱} ^{۲۷۲} ^{۲۷۳} ^{۲۷۴} ^{۲۷۵} ^{۲۷۶} ^{۲۷۷} ^{۲۷۸} ^{۲۷۹} ^{۲۸۰} ^{۲۸۱} ^{۲۸۲} ^{۲۸۳} ^{۲۸۴} ^{۲۸۵} ^{۲۸۶} ^{۲۸۷} ^{۲۸۸} ^{۲۸۹} ^{۲۹۰} ^{۲۹۱} ^{۲۹۲} ^{۲۹۳} ^{۲۹۴} ^{۲۹۵} ^{۲۹۶} ^{۲۹۷} ^{۲۹۸} ^{۲۹۹} ^{۳۰۰} ^{۳۰۱} ^{۳۰۲} ^{۳۰۳} ^{۳۰۴} ^{۳۰۵} ^{۳۰۶} ^{۳۰۷} ^{۳۰۸} ^{۳۰۹} ^{۳۱۰} ^{۳۱۱} ^{۳۱۲} ^{۳۱۳} ^{۳۱۴} ^{۳۱۵} ^{۳۱۶} ^{۳۱۷} ^{۳۱۸} ^{۳۱۹} ^{۳۲۰} ^{۳۲۱} ^{۳۲۲} ^{۳۲۳} ^{۳۲۴} ^{۳۲۵} ^{۳۲۶} ^{۳۲۷} ^{۳۲۸} ^{۳۲۹} ^{۳۳۰} ^{۳۳۱} ^{۳۳۲} ^{۳۳۳} ^{۳۳۴} ^{۳۳۵} ^{۳۳۶} ^{۳۳۷} ^{۳۳۸} ^{۳۳۹} ^{۳۴۰} ^{۳۴۱} ^{۳۴۲} ^{۳۴۳} ^{۳۴۴} ^{۳۴۵} ^{۳۴۶} ^{۳۴۷} ^{۳۴۸} ^{۳۴۹} ^{۳۵۰} ^{۳۵۱} ^{۳۵۲} ^{۳۵۳} ^{۳۵۴} ^{۳۵۵} ^{۳۵۶} ^{۳۵۷} ^{۳۵۸} ^{۳۵۹} ^{۳۶۰} ^{۳۶۱} ^{۳۶۲} ^{۳۶۳} ^{۳۶۴} ^{۳۶۵} ^{۳۶۶} ^{۳۶۷} ^{۳۶۸} ^{۳۶۹} ^{۳۷۰} ^{۳۷۱} ^{۳۷۲} ^{۳۷۳} ^{۳۷۴} ^{۳۷۵} ^{۳۷۶} ^{۳۷۷} ^{۳۷۸} ^{۳۷۹} ^{۳۸۰} ^{۳۸۱} ^{۳۸۲} ^{۳۸۳} ^{۳۸۴} ^{۳۸۵} ^{۳۸۶} ^{۳۸۷} ^{۳۸۸} ^{۳۸۹} ^{۳۹۰} ^{۳۹۱} ^{۳۹۲} ^{۳۹۳} ^{۳۹۴} ^{۳۹۵} ^{۳۹۶} ^{۳۹۷} ^{۳۹۸} ^{۳۹۹} ^{۴۰۰} ^{۴۰۱} ^{۴۰۲} ^{۴۰۳} ^{۴۰۴} ^{۴۰۵} ^{۴۰۶} ^{۴۰۷} ^{۴۰۸} ^{۴۰۹} ^{۴۱۰} ^{۴۱۱} ^{۴۱۲} ^{۴۱۳} ^{۴۱۴} ^{۴۱۵} ^{۴۱۶} ^{۴۱۷} ^{۴۱۸} ^{۴۱۹} ^{۴۲۰} ^{۴۲۱} ^{۴۲۲} ^{۴۲۳} ^{۴۲۴} ^{۴۲۵} ^{۴۲۶} ^{۴۲۷} ^{۴۲۸} ^{۴۲۹} ^{۴۳۰} ^{۴۳۱} ^{۴۳۲} ^{۴۳۳} ^{۴۳۴} ^{۴۳۵} ^{۴۳۶} ^{۴۳۷} ^{۴۳۸} ^{۴۳۹} ^{۴۴۰} ^{۴۴۱} ^{۴۴۲} ^{۴۴۳} ^{۴۴۴} ^{۴۴۵} ^{۴۴۶} ^{۴۴۷} ^{۴۴۸} ^{۴۴۹} ^{۴۵۰} ^{۴۵۱} ^{۴۵۲} ^{۴۵۳} ^{۴۵۴} ^{۴۵۵} ^{۴۵۶} ^{۴۵۷} ^{۴۵۸} ^{۴۵۹} ^{۴۶۰} ^{۴۶۱} ^{۴۶۲} ^{۴۶۳} ^{۴۶۴} ^{۴۶۵} ^{۴۶۶} ^{۴۶۷} ^{۴۶۸} ^{۴۶۹} ^{۴۷۰} ^{۴۷۱} ^{۴۷۲} ^{۴۷۳} ^{۴۷۴} ^{۴۷۵} ^{۴۷۶} ^{۴۷۷} ^{۴۷۸} ^{۴۷۹} ^{۴۸۰} ^{۴۸۱} ^{۴۸۲} ^{۴۸۳} ^{۴۸۴} ^{۴۸۵} ^{۴۸۶} ^{۴۸۷} ^{۴۸۸} ^{۴۸۹} ^{۴۹۰} ^{۴۹۱} ^{۴۹۲} ^{۴۹۳} ^{۴۹۴} ^{۴۹۵} ^{۴۹۶} ^{۴۹۷} ^{۴۹۸} ^{۴۹۹} ^{۵۰۰} ^{۵۰۱} ^{۵۰۲} ^{۵۰۳} ^{۵۰۴} ^{۵۰۵} ^{۵۰۶} ^{۵۰۷} ^{۵۰۸} ^{۵۰۹} ^{۵۱۰} ^{۵۱۱} ^{۵۱۲} ^{۵۱۳} ^{۵۱۴} ^{۵۱۵} ^{۵۱۶} ^{۵۱۷} ^{۵۱۸} ^{۵۱۹} ^{۵۲۰} ^{۵۲۱} ^{۵۲۲} ^{۵۲۳} ^{۵۲۴} ^{۵۲۵} ^{۵۲۶} ^{۵۲۷} ^{۵۲۸} ^{۵۲۹} ^{۵۳۰} ^{۵۳۱} ^{۵۳۲} ^{۵۳۳} ^{۵۳۴} ^{۵۳۵} ^{۵۳۶} ^{۵۳۷} ^{۵۳۸} ^{۵۳۹} ^{۵۴۰} ^{۵۴۱} ^{۵۴۲} ^{۵۴۳} ^{۵۴۴} ^{۵۴۵} ^{۵۴۶} ^{۵۴۷} ^{۵۴۸} ^{۵۴۹} ^{۵۵۰} ^{۵۵۱} ^{۵۵۲} ^{۵۵۳} ^{۵۵۴} ^{۵۵۵} ^{۵۵۶} ^{۵۵۷} ^{۵۵۸} ^{۵۵۹} ^{۵۶۰} ^{۵۶۱} ^{۵۶۲} ^{۵۶۳} ^{۵۶۴} ^{۵۶۵} ^{۵۶۶} ^{۵۶۷} ^{۵۶۸} ^{۵۶۹} ^{۵۷۰} ^{۵۷۱} ^{۵۷۲} ^{۵۷۳} ^{۵۷۴} ^{۵۷۵} ^{۵۷۶} ^{۵۷۷} ^{۵۷۸} ^{۵۷۹} ^{۵۸۰} ^{۵۸۱} ^{۵۸۲} ^{۵۸۳} ^{۵۸۴} ^{۵۸۵} ^{۵۸۶} ^{۵۸۷} ^{۵۸۸} ^{۵۸۹} ^{۵۹۰} ^{۵۹۱} ^{۵۹۲} ^{۵۹۳} ^{۵۹۴} ^{۵۹۵} ^{۵۹۶} ^{۵۹۷} ^{۵۹۸} ^{۵۹۹} ^{۶۰۰} ^{۶۰۱} ^{۶۰۲} ^{۶۰۳} ^{۶۰۴} ^{۶۰۵} ^{۶۰۶} ^{۶۰۷} ^{۶۰۸} ^{۶۰۹} ^{۶۱۰} ^{۶۱۱} ^{۶۱۲} ^{۶۱۳} ^{۶۱۴} ^{۶۱۵} ^{۶۱۶} ^{۶۱۷} ^{۶۱۸} ^{۶۱۹} ^{۶۲۰} ^{۶۲۱} ^{۶۲۲} ^{۶۲۳} ^{۶۲۴} ^{۶۲۵} ^{۶۲۶} ^{۶۲۷} ^{۶۲۸} ^{۶۲۹} ^{۶۳۰} ^{۶۳۱} ^{۶۳۲} ^{۶۳۳} ^{۶۳۴} ^{۶۳۵} ^{۶۳۶} ^{۶۳۷} ^{۶۳۸} ^{۶۳۹} ^{۶۴۰} ^{۶۴۱} ^{۶۴۲} ^{۶۴۳} ^{۶۴۴} ^{۶۴۵} ^{۶۴۶} ^{۶۴۷} ^{۶۴۸} ^{۶۴۹} ^{۶۵۰} ^{۶۵۱} ^{۶۵۲} ^{۶۵۳} ^{۶۵۴} ^{۶۵۵} ^{۶۵۶} ^{۶۵۷} ^{۶۵۸} ^{۶۵۹} ^{۶۶۰} ^{۶۶۱} ^{۶۶۲} ^{۶۶۳} ^{۶۶۴} ^{۶۶۵} ^{۶۶۶} ^{۶۶۷} ^{۶۶۸} ^{۶۶۹} ^{۶۷۰} ^{۶۷۱} ^{۶۷۲} ^{۶۷۳} ^{۶۷۴} ^{۶۷۵} ^{۶۷۶} ^{۶۷۷} ^{۶۷۸} ^{۶۷۹} ^{۶۸۰} ^{۶۸۱} ^{۶۸۲} ^{۶۸۳} ^{۶۸۴} ^{۶۸۵} ^{۶۸۶} ^{۶۸۷} ^{۶۸۸} ^{۶۸۹} ^{۶۹۰} ^{۶۹۱} ^{۶۹۲} ^{۶۹۳} ^{۶۹۴} ^{۶۹۵} ^{۶۹۶} ^{۶۹۷} ^{۶۹۸} ^{۶۹۹} ^{۷۰۰} ^{۷۰۱} ^{۷۰۲} ^{۷۰۳} ^{۷۰۴} ^{۷۰۵} ^{۷۰۶} ^{۷۰۷} ^{۷۰۸} ^{۷۰۹} ^{۷۱۰} ^{۷۱۱} ^{۷۱۲} ^{۷۱۳} ^{۷۱۴} ^{۷۱۵} ^{۷۱۶} ^{۷۱۷} ^{۷۱۸} ^{۷۱۹} ^{۷۲۰} ^{۷۲۱} ^{۷۲۲} ^{۷۲۳} ^{۷۲۴} ^{۷۲۵} ^{۷۲۶} ^{۷۲۷} ^{۷۲۸} ^{۷۲۹} ^{۷۳۰} ^{۷۳۱} ^{۷۳۲} ^{۷۳۳} ^{۷۳۴} ^{۷۳۵} ^{۷۳۶} ^{۷۳۷} ^{۷۳۸} ^{۷۳۹} ^{۷۴۰} ^{۷۴۱} ^{۷۴۲} ^{۷۴۳} ^{۷۴۴} ^{۷۴۵} ^{۷۴۶} ^{۷۴۷} ^{۷۴۸} ^{۷۴۹} ^{۷۵۰} ^{۷۵۱} ^{۷۵۲} ^{۷۵۳} ^{۷۵۴} ^{۷۵۵} ^{۷۵۶} ^{۷۵۷} ^{۷۵۸} ^{۷۵۹} ^{۷۶۰} ^{۷۶۱} ^{۷۶۲} ^{۷۶۳} ^{۷۶۴} ^{۷۶۵} ^{۷۶۶} ^{۷۶۷} ^{۷۶۸} ^{۷۶۹} ^{۷۷۰} ^{۷۷۱} ^{۷۷۲} ^{۷۷۳} ^{۷۷۴} ^{۷۷۵} ^{۷۷۶} ^{۷۷۷} ^{۷۷۸} ^{۷۷۹} ^{۷۸۰} ^{۷۸۱} ^{۷۸۲} ^{۷۸۳} ^{۷۸۴} ^{۷۸۵} ^{۷۸۶} ^{۷۸۷} ^{۷۸۸} ^{۷۸۹} ^{۷۹۰} ^{۷۹۱} ^{۷۹۲} ^{۷۹۳} ^{۷۹۴} ^{۷۹۵} ^{۷۹۶} ^{۷۹۷} ^{۷۹۸} ^{۷۹۹} ^{۸۰۰} ^{۸۰۱} ^{۸۰۲} ^{۸۰۳} ^{۸۰۴} ^{۸۰۵} ^{۸۰۶} ^{۸۰۷} ^{۸۰۸} ^{۸۰۹} ^{۸۱۰} ^{۸۱۱} ^{۸۱۲} ^{۸۱۳} ^{۸۱۴} ^{۸۱۵} ^{۸۱۶} ^{۸۱۷} ^{۸۱۸} ^{۸۱۹} ^{۸۲۰} ^{۸۲۱} ^{۸۲۲} ^{۸۲۳} ^{۸۲۴} ^{۸۲۵} ^{۸۲۶} ^{۸۲۷} ^{۸۲۸} ^{۸۲۹} ^{۸۳۰} ^{۸۳۱} ^{۸۳۲} ^{۸۳۳} ^{۸۳۴} ^{۸۳۵} ^{۸۳۶} ^{۸۳۷} ^{۸۳۸} ^{۸۳۹} ^{۸۴۰} ^{۸۴۱} ^{۸۴۲} ^{۸۴۳} ^{۸۴۴} ^{۸۴۵} ^{۸۴۶} ^{۸۴۷} ^{۸۴۸} ^{۸۴۹} ^{۸۵۰} ^{۸۵۱} ^{۸۵۲} ^{۸۵۳} ^{۸۵۴} ^{۸۵۵} ^{۸۵۶} ^{۸۵۷} ^{۸۵۸} ^{۸۵۹} ^{۸۶۰} ^{۸۶۱} ^{۸۶۲} ^{۸۶۳} ^{۸۶۴} ^{۸۶۵} ^{۸۶۶} ^{۸۶۷} ^{۸۶۸} ^{۸۶۹} ^{۸۷۰} ^{۸۷۱} ^{۸۷۲} ^{۸۷۳} ^{۸۷۴} ^{۸۷۵} ^{۸۷۶} ^{۸۷۷} ^{۸۷۸} ^{۸۷۹} ^{۸۸۰} ^{۸۸۱} ^{۸۸۲} ^{۸۸۳} ^{۸۸۴} ^{۸۸۵} ^{۸۸۶} ^{۸۸۷} ^{۸۸۸} ^{۸۸۹} ^{۸۹۰} ^{۸۹۱} ^{۸۹۲} ^{۸۹۳} ^{۸۹۴} ^{۸۹۵} ^{۸۹۶} ^{۸۹۷} ^{۸۹۸} ^{۸۹۹} ^{۹۰۰} ^{۹۰۱} ^{۹۰۲} ^{۹۰۳} ^{۹۰۴} ^{۹۰۵} ^{۹۰۶} ^{۹۰۷} ^{۹۰۸} ^{۹۰۹} ^{۹۱۰} ^{۹۱۱} ^{۹۱۲} ^{۹۱۳} ^{۹۱۴} ^{۹۱۵} ^{۹۱۶} ^{۹۱۷} ^{۹۱۸} ^{۹۱۹} ^{۹۲۰} ^{۹۲۱} ^{۹۲۲} ^{۹۲۳} ^{۹۲۴} ^{۹۲۵} ^{۹۲۶} ^{۹۲۷} ^{۹۲۸} ^{۹۲۹} ^{۹۳۰} ^{۹۳۱} ^{۹۳۲} ^{۹۳۳} ^{۹۳۴} ^{۹۳۵} ^{۹۳۶} ^{۹۳۷} ^{۹۳۸} ^{۹۳۹} ^{۹۴۰} ^{۹۴۱} ^{۹۴۲} ^{۹۴۳} ^{۹۴۴} ^{۹۴۵} ^{۹۴۶} ^{۹۴۷} ^{۹۴۸} ^{۹۴۹} ^{۹۵۰} ^{۹۵۱} ^{۹۵۲} ^{۹۵۳} ^{۹۵۴} ^{۹۵۵} ^{۹۵۶} ^{۹۵۷} ^{۹۵۸} ^{۹۵۹} ^{۹۶۰} ^{۹۶۱} ^{۹۶۲} ^{۹۶۳} ^{۹۶۴} ^{۹۶۵} ^{۹۶۶} ^{۹۶۷} ^{۹۶۸} ^{۹۶۹} ^{۹۷۰} ^{۹۷۱} ^{۹۷۲} ^{۹۷۳} ^{۹۷۴} ^{۹۷۵} ^{۹۷۶} ^{۹۷۷} ^{۹۷۸} ^{۹۷۹} ^{۹۸۰} ^{۹۸۱} ^{۹۸۲} ^{۹۸۳} ^{۹۸۴} ^{۹۸۵} ^{۹۸۶} ^{۹۸۷} ^{۹۸۸} ^{۹۸۹} ^{۹۹۰} ^{۹۹۱} ^{۹۹۲} ^{۹۹۳} ^{۹۹۴} ^{۹۹۵} ^{۹۹۶} ^{۹۹۷} ^{۹۹۸} ^{۹۹۹} ^{۱۰۰۰} ^{۱۰۰۱} ^{۱۰۰۲} ^{۱۰۰۳} ^{۱۰۰۴} ^{۱۰۰۵} ^{۱۰۰۶} ^{۱۰۰۷} ^{۱۰۰۸} ^{۱۰۰۹} ^{۱۰۱۰} ^{۱۰۱۱} ^{۱۰۱۲} ^{۱۰۱۳} ^{۱۰۱۴} ^{۱۰۱۵</}

دیگر ہم ایں قدر دروغ می تواند گفت یا از دل خود ایں معارف را بر آورده به مردم اظهار نماید فَأَتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُعْتَرِیْنَ لیکن بشرط آن که خوف خداوند تعالی از دل او نه رفته باشد والا قل بفهمد مضمون ایں بیت :

فریاد حافظ ایں همه آخر بهره نیست

هم قصه غریب و حدیث عجیب هست

تا ایں جا کلام حضرت والد بزرگوار و مرشد عالی مقدار ایں را تم تباه کار بود که اصلاً دست تصرف ایں گناه کار بر روی راه نه یافته، لهذا احمربت فرادان از خانه حضرت حجة الله قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس در یک فتح جلوه گر گردیده و بنام احمربت یاد نه کرده والا بهر مقوله احمربی علیحدہ منکشف و مذکور می گردید۔

الحال اموری که از اطراف دیگر مسموع گشته در قید قلم باید آورد۔

احمر۔ اقطاب دستگاه شیخ محمد زبیر سلمه ربی می فرمایند که یک باری حضرت حجة الله در خواب می بینند که من دعوی نبوت کرده ام و معجزه یدبضا است و ایں اشارت بر حصول کمالات رسالت و نبوت است بر وجه اتم نه منصب که ختم یافته است۔

احمر۔ نیز از زبان آن عارف خدا آگاه مسموع گشته که آنحضرت قدس سره در ایام غلبه آزار هفت دل در حویلی زنانه در یک حجره تخته پایش کرده در خلوت نشسته بودند می بینند که فرشته به صورت متمثل شده و دستار معالی بر سر داشت و گفت خدای تعالی بتو سلام رسانیده است ایشان (۲۸۸) متواضع شدند سر برداشتند بزحاست پشت کنان یافتند و ایں دیدن به چشم سر بود به فتح سین نه به چشم سر به کسر سین، ایں فقیر پو تقصیر هم مکرر ایں مقدمه را از زبان الهام ترجمان آنحضرت شنیده بود اما بوجه احسن در خاطر نمانده بود و در یاد فقیر ایں هم بود که چون فرشته سلام رسانید ایشان در جواب اللهم انت السلام و منک السلام تبارک یا ذوالجلال والا کرام گفته سر از راه تواضع فرو کردند لیکن سخن معتمد به همان است که از زبان آن عارف خدا آگاه مسموع گشته۔

احمر۔ نیز از حضرت مخدوم زاده مذکور مسموع گشته که روزی غلبه آزار بر آن حضرت قدس سره بر کمال بوده در مناجات در آمده معروض داشتند که الہی ندای ایں آزار مرا بسیار عاجز کرده است اللهم بزبان فرس شدند که ایں بحر تو قبول افتاد از آن باز معامله ایشان روز بروز جانب شفا بود۔

احمر - حقیر پُر تقصیر بلا واسطه از زبان درفشان حضرت حجة الله مکرراستماع نموده و درینولا از خدمت
 اقطاب دستگاہی شیخ محمد زبیر نیز شنیده که در مرتبه ثانیه که تشریف حضرت حجة الله به سفر حجاز بوده جهاز
 ایشان تباہی یافته به بندر مسقط افتاد در آن جا چندی از مدت فرا گرفته باز سوار شده به دولت حج
 مشرف گشتند - در ایام بودن مکتب شی به غنیات فاخره و کرامات باہرہ به نواختند و الہام کردند
 ۵ کہ فردای قیامت ہفتاد ہزار کس را بہ شفاعت تو خواهند بخشید چون مقدمہ بسی عمدہ بودہ ایشان
 طلب بیتہ بر صدق آں الہام نمودند معلوم گردید کہ فردای بی بی مریم نام عورتی کہ رفیقہ سفر ایشان بودہ
 در محل بادشاہ خلد مکان ہم منزلی داشت برای تو چیزی خواہد فرستاد اگر تمام روز از تو چیزی ظہور کرد
 الہام تو صادق است والا فلا - فردای آن شب چشم انتظار در راہ داشتند بین الظہر والعصر می بینند
 کہ عورتی بر سر خود چیزی از جنس طعام برداشته می آورد چون نزدیک رسید گفت بی بی مریم بعد از
 ارسال سلام شہ کانسہ آش و دو نان فرستادہ است می فرمودند کہ فرحتی کہ ازال ہدیہ بی بی مریم
 دست داد اگر بادشاہ است روی زمین بہ من می دادند اصلاً عشر عشر آں فرحت دست نمی داد -
 اگر ایں طور مقدمات جناب شریف ایشان کہ بودہ بہ فضل لم یزلی شمول تمام داشتہ تعداد
 نماید کتابی علیحدہ مثل ایں ضخامت در قید تحریر در آید -

در آخر ایام صلوات مفروضہ خود را می شنودند و ہر کس کہ در آن نماز شریک می گشتہ معاملہ او
 ۱۵ را از کسانی کہ نماز در جاہای دیگر گذارده حاضر اخذ دست می شدند بہ مراتب بہتری دانستند
 علی الخصوص نماز عشا را کہ کیفیت او را از صلوات باقیات مخصوص ترمی فہمیدند -

احمر - روزی یکی از طالبان التماس ارادت نمود فرمودند نماز عشا را ہمراہ مانواندہ عرض کرد کہ بی فرمودند
 کہ فیضی ازین راہ کہ رسیدہ است بہتر از آن فیض است کہ از راہ ارادت فائض کرد و اکثر در حین
 انبساط طبیعت نکتہ ہای لطیف باصحاب خود در میان می آوردند و گاہی از حضرات ثلاثہ اعنی والد و
 ۲۰ جد و عم خود قصہ ہامی فرمودند زبانی (۲۸۹) بہ تفسیری پرداختند، ہنگامی بہ شرح احادیث
 می ساختند -

احمر - روزی در مقدمہ تفسیر نکتہ بیان کردہ فرمودند کہ مفسران اصلاً بایں غور نہ کردہ اند و دریں قدر
 کثرت مطالعہ ازین غافل مانده اند و آنچه در بادی النظر مای رسد در افکار آنها نیامدہ ، مطلب

لے م - مسکن   ۲۷ د - عنایت   ۲۸ د - م - زخامت

وجود شریف ایشان ظهور رحمت الهی بوده هر قدر که بآن پردازد دل و دیده تنای هل من مزید می نماید اما رعایت توسط عال زیادتی مقال را بر نه تابند.

احمال کرامتی چند مذکور نموده ختم این کثر باید نمود و بر احوال بعضی از فرزندان ایشان باید پرداخت بشیئ سبحانه.

۵ - احمر - مرزا میرالد میر ظریف که مریدان مخصوص عالی حضرت قدس سره اباعن جدا آمده اند به تقریبی از دارالملک کابل به لشکر بادشاه خلد مکان که برم پوری اقامت داشته رسیده و تشریف حضرت حجة الله نیز در آن ایام در آن لشکر اسلام بود، میر مذکور نزدیک آن قبله حضور خمیه زده منزل مقرر نموده با کار و بار خود مشغول بوده اتفاقاً به عارضه طاعون که اهل لشکر اکثر این بلا مبتلایمانند گرفتار گردیده و به قسمی مشتد گشته که قریب یک یک گز از چارپائی می جست و شور و فغان او هوش اهل جوار را بر بوده فقیر به تقصیر را طلبیده نام خدای جلشانه چند بار برده از جغرات را تا این جا به پنج طلبیده بیارند فقیر التماس او معروض خدمت موفور الکرامت نموده از غایت عنایت با وجودی که از نماز عشاء فراغ یافته متوجه محل سر بودند گفته احقر قبول فرموده پیش بیمار رسیدند بیمار از کثرت اضطراب به عرض آن قبله ابرار رسانید که برادر بزرگ شما تپ شش ساله پدر من در یک نفس به خوراندن جغرات بر طرف کرده بودند از جناب کرمیانه ایشان هم امشب همی قسم تصرف را امیدوار مطلقاً مانده است جلیبی ختم بوده فرمودند بخور که شفا است فی الفور خورده به شفاء عاجله ممتاز گشت که گویا از آزار اثری نه بود و مدتی بعد از آن در قید حیات مانده در کابل رفته چند سال زیسته به وقت اجل مسعی جاں بحق پیرده، رحمة الله سبحانه

ابيض - بشارات فتح دار النظار بیجا پور و دار الجهاد حیدرآباد حضرت حجة الله قدسنا الله سبحانه به بادشاه خلد مکان عنایت فرموده بودند به موافق فرموده به وقوع پیوست.

۲۰ - ابیض - روزی در خانه ارشد حال مرحوم در ایامی که دیوان بلدة فاخره کابل بود دعوت آنحضرت قدس سره بوده و در آن جا نقش طلاها که مرسوم اکابر مغلیه است نیز می خوانند آنحضرت به مراقبه پرداخته سر برداشته چیزی از معارف ردداد آن مجلس پیش خان مذکور و دیگر مقربان حضور بیان فرمودند در خاطر اقم سیاه کار که حاضر آن وقت بود منظور نموده که ذات حضرت عالی درجات مابر حضور مجلس نه بوده فکیف که بتین معارف داسرار فرمایند مانا که آنحضرت مجتهد اند بطور خود اختیار این معنی نموده جانب

احقر نگاهی به کمال تطف آدرده فرمودند حضرت ایشان هم نقش طلاء شنوده اند و معارف (۲۹۰)
 آن مجلس بیان فرموده احرری که مناسب ابیض متوسط است می خواست چهره زیبای خود را جلوه ده
 اهل بصیرت می گرداند گویند چون مقدمه جنگ بادشاه خلد مکان با والی بیجا پور و یا حیدر آباد بامتداد
 کشید و به سالها انجامید روزی بطریق معارضه به عرض حضرت حجه الله رسانید که شما بشارت فتح داده
 ۵ بدید و تا حال صورت فتح هیچ به نظری آید فرمودند من بشارت فتح داده بودم اما تعیین وقت فتح
 خود نمردم که بمن می پیچید اکنون هم برهموں قول خود استقرار دارم و با و از بلند می گویم که فتح از آن
 شماست چون در امور کشفیه بعضی از بوالهوسان بی سرانجام بعد از حصول بشارت بعضی از مقدمات کونی
 که از بعضی ادیاء عالی درجات توفیقی در وقوع آن بر وقت مقرر مشاهده می نمایند فی الحال زبان طعن
 بر آن اکابر عالی مقام می کشانید ازین جهت این نقل برای استشهاد گذرانیده شد آری اگر تعیین وقت
 هم بآن نموده باشند البته امید است که تفاوت نه پذیرد و بهر حال مدارقرب و کمال بر کشف الهی است
 ۱۰ که به ذات و صفات واجب تعالی و تقدست تعلق دارد نه بر کشف کونی که از حیز اعتبار اولوالابصار
 ساقط است مناسب احرر گذشته احرر دیگر که مؤید حرف گذشته است به تحریر می در آید به تامل تمام
 استماع باید نمود.

احمر - یکی از صاحبان روزگار روایت نموده که روزی بادشاه خلد مکان از خدمت آنحضرت قدس سره
 استفسار آن نمود که مجد و این الف اختلاف نیز بسیار است اکثر مردم مرا هم می گویند و مجد شریف شما
 ۱۵ هم خود مشهور باین لقب اند اما تحقیق این مقدمه چه خواهد بود - فرمودند مجد بزرگوار ما الهام باین خطاب
 مستطاب از حضرت رب الارباب داشتند اگر شما هم ملهم باین معنی گردیده اند چه مضائقه است از
 استماع این جواب خجالت بی حساب چهره شریفه ایشان را سر به گریبان انداخت -

اکنون بر مقدمات وصال آن قبلاء ارباب کمال به موافق وقت و حال باید پرداخت -
 ابیض - رضانی که در آخر عمر مبارک آن امام همام غوث انام تشریف فرموده چون کبر سن با مراض
 شامل حال بوده علماء به اتفاق اکل صوم به از نگاہداشتن آن در حق ایشان تصور نموده و حکماء نیز درین
 مقام با علماء موافقت ورزیده به عرض آنحضرت رسانیدند ایشان را نیز الهام باین عبارت شده
 که اگر این رمضان را روزه داری جهاز عمر تو خواهد شکست فرموده اند الهام ظنی است و روزه

فرض قطعی من هرگز فرض قطعی را به بهانه الهام طنی نه خیم خورد و الهام مخیر از موت این سال است
بر تقدیر گرفتن روزه پس نهایت زندگی تا کجا خواهد بود حق سبحانه تا به هشتاد سال خود رسانیده است
بلکه از آن هم یک سال بالا گذرانده سعی مزید آن هم مقبول خاطر نمی گردد و من در خود طاقت روزه
داشتن می یابم کبر سن و امراض و قتی مانع صوم مطلقاً گردند که این کس را قوت آن رسانده باشد
فسکت العلماء و الحكماء تمام دکنال رمضان روزه گرفتند و ختم قرآن مجید در تریاد یک شنیدند
(۲۹۱) در روز عید الفطر آن سال اتفاقی چنان افتاد که نماز عید در آن شهر معظم اعنی حضرت سرهند
نه شده مقصود آن که رمضان دیگر بر آنحضرت نیامده است و نهم محرم الحرام که شب جمعه نیز بوده سنه
هزار و صد و پانزده هجری به رحمت حق پیوستند و عمر شریف هشتاد و یک سال کامل کردند اِنَّا
لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رٰجِعُونَ -

کیفیت شب وصال نه بآن مشابه بود که بوجهی مشروح قلم تواند بود بر و اصلان حقیقت لیلة القدر
نگرانی باین صرافت پر تواند ازمی شده باشد این فقیر در رکاب پیروشن ضمیر اعنی والد بزرگوار خود در
قریه شیرپور که بالای آب سلج است در آن شب منزل داشتم از اقل شام تعریف آن لیل بر زبان شریف
آورده باین ماجر اعلام فرمودند واقعی بر تمام اهل قریه جمعیتی و حضوری دست داده حتی که مقدمات
آن جا که نام جمعیت و حضور را نمی شناختند باید ادب عرض آن قبله اوتاد رسانیدند که هیچ شبی در مدت
عمر خود باین جلالت و آرام نه گذرانده بودم که امشب یافتیم و مردمانی که از اطراف و جوانب دیگر هم
رسیده نقل جمعیت آن شب نمودند که به مثل شب قدر باشد و باریابان حضور خود مستغرق در یای نور بودند
و آزار آنحضرت که قریب به ارتحال بوده زبان شریف از حرف و حکایت باز مانده بود و اگر سخن هم
می کردند اصلاً مفهوم نمی گشت و این تا شش روز اما شب وصال ذکر اسم ذات بر زبان جاری
گشت و ختم کلام بر همان شد -

احمر - بعضی از بنات شریفات عالی حضرت در آن وقت در خدمت عم بزرگوار خود قیام داشتند
از آنها استفسار والد شریف آن که دند به شفقت تمام دریافته به عرض رسانیدند که در کابل تشریف
دارند و خط ایشان آمده بود بحضرت سلام نوشته بودند فرحت بر چهره مبارک تفهیم گردید از آن که سخن
مرا فهمیده به جواب طمانیت لب کشادند -

روزی در همین ایام مرض درس کتابی از کتب احادیث بدستور معمول بعد العصر در میان بوده
حدیث سبعة یظلهم الله فی ظله یوم لا ظل الا ظله امام عادل و شایسته نشاء فی
عبادة الله و رجل قلبه معلق بالمسجد اذا خرج منه حتی يعود الیه ورجلان
تحابا فی الله اجتماع الیه و تفرقا علیه (و رجل ذکر الله خالیاً ففاضت عیناه)
و رجل دعتہ امرأۃ ذات حسب و جمال فقال انی اخاف الله و رجل تصدق

بصدقته حتی لا تعلم شماله ما تنفق یمینہ، و رجل ذکر الله خالیاً ففاضت عیناه.
در میان آمده چوں بر لفظ "رجل دعتہ امرأۃ" قاری رسیده چیزی فرمودند که
حاضران آن، هیچ نہ فهمیدند چند بار تکرار کردند اصلاً مفہوم احدی نہ گشت و فقیر در اول گفتن فهمیده
بود اما ساکت ازاں ماند کہ ظاہراً دیگر می ہم نہ فہمند آخر کار گفتم می فرمایند کہ ایں از ہمہ اشق است بہ
خوش وقتی تمام اشارت کردند کہ من ہمیں کلمہ گفتمہ بودم فردای آن روز میان را اتفاق جانب دیہ
افتاد کہ روز ششم ازاں ایشان سفر آخرت اختیار فرمودند روز دوم وصال ایشان در شہر رسیدہ بہ
تربت بوسی مشرف گشتم (۲۹۲)۔ در وضع شریف آنحضرت بلکہ دارالارشاد حضرت سرہند متصل باغ
فتح واقع است۔ طوبی لمن زادها بر سوخ الاعتقاد،

و تاریخ وصال آن قبلہ ارباب کمال "نور محض بود"

و ابنای کرام آن قطب الانام سہ بودند کہ بہ مرتبہ کمال رسیدہ اند از آن جملہ اکبر و اکرم آنها
عارف خدا طالب مطلوب بی ہمتا مسمی بہ شیخ ابوالاعلیٰ قدس سرہ صاحب جود و استغنا گوہر
یکتای بکار معارف و اسرار والد بزرگوار خویش بودند صحت کشف باتندی آن کہ از جناب ایشان
مرئی و مسموع گشتہ مگر خیال خالی بایں صرافت در سلف گذشتہ باشند و تسر حال ہمہ کثرت کمال نیز
بہ درجہ اتم شیوہ پسندیدہ ایشان بودہ شگفتگی چہرہ در جمیع حالات و احسان بر کافہ مخلوقات طریقہ
معبودہ شان۔

۲۰

اولاً اخذ طریقہ از خدمت قیوم عالمیان حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ نمودہ ثانیاً کمال
آن را بخندست والد بزرگوار خود رسانیدند۔

احمر۔ نطف رشید ایشان عارف بلند سیر شیخ محمد زبیر سلمہ ربہ می نمایند کہ

حضرت حجتہ اللہ قدس سرہ بمن می فرمودند کہ اخوان ما ابنای خود ہا را برای حصول ارادت بہ عبادت
 مافوق در خدمت حضرت ایشان بردند و من ہم پدر ترا بردم بہر یکی از آن ہا تلقین ذکر کردہ توجہات
 فرمودند بعد ازیں کہ ہمہ آنها از دولت قبول مشرف گشتہ متوجہ دیار خود ہا شدند بآہستگی نزدیک من شدہ
 ارشاد کردند کہ دریں پسر تو معنی ظاہری کردند باعتبار ایں راقم گناہ گار ایں معنی بحکم الولد سرلابیہ
 وجود شریف پسر ایشان است گویا صورت ایں معنی حقیقت ایشان بودہ کہ بہ نظر مبارک در آمدہ و از
 تصرف خود خبر دار ساختہ ناقصی از راہ کوتہ اندیشی گمان نہ برد کہ ہر گاہ معنی بشرہ پسر ایشان را دانستی
 پس گویا ایشان را معرا از آن ساختی و ہوا محال زیرا کہ گویم ثبوت ایں معنی بروجہ اتم در ذات ایشان
 بود اما حضرت حق سبحانہ آن را بہ محض فضل خود برداشتہ در پسر ایشان رسانیدہ و وارث کمالات
 آبای کرام گردانیدہ۔ ذَلِکَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ۔
 مدت چند سال برقع مختار آن مخدوم زادہ عالی تبار بودہ کہ رومی ہیچ یکی نمی دیدند و در
 خانہ ہیچ یکی مخلصی نمی رسیدند۔

ہر کس گرفتار ہوائیست مہی دیگر بہ چشمش اژدہا نیست

جناب قبلہ گاہی اخوت پناہی مرحومی شیخ عزالدین احمد قدس سرہ می فرمودند کہ من در
 لشکر ظفر پیکر بادشاہ خلد مکان کہ در نواح بیجا پور بودہ در خدمت عارف خدا شیخ ابوالاعلیٰ قدس سرہ
 نشستہ بودم کہ قاصدی از سرہند رسیدہ مکاتیب مردم آن جای رسانیدہ از آن جملہ مکتوب حضرت والد
 بزرگوار کہ باسم آن عارف خدا نیز گذرانید چون بہ کشادند در القاب مدحیہ ایشان عنوان ایں بود
 اقطاب پناہی ایشان متوجہ بمن گشتہ فرمودند:

احمر۔ کہ چند روز است کہ حضرت پیر دستگیر حجتہ اللہ بمن بشارت قطبیت مرحمت فرمودہ اند و
 مراد دریں امر اند کی قیل و قال از بعضی وجوہ بودہ چون نوشتہ حضرت خال بزرگوار رسیدہ بہ اطمینان
 قلب براں حاصل گردیدہ معلوم فرمایند کہ والد بزرگوار ما خال ایشان می شدند و ہمچنین (۲۹۳)
 بالعکس اعنی والد شریف ایشان کہ حضرت حجتہ اللہ باشند خال ایں جانب اند نہ مکہ رساکہ مشتمل بر
 حل دقیقہ است بہ خاطر راقم بہ فضل کریم دائم رسیدہ است بہ گوش ہوش استماع فرمایند حضرت حجتہ اللہ
 بشارت قطبیت بآن حلف رشید خود عنایت فرمایند و ایشان را در آن تردد باشد از آن بود کہ قطب در

یک عصر متعدونی شود و این با قطبیت مطلق مراد است نه مقید تعدد آن ممکن بلکه واقع است و
 وصال آن مخدوم زاده در حالت حیات والد بزرگوار خود اتفاق افتاده پس با وجود تسلیم منصب قطبیت
 با آنحضرت کشف صحیح مخدوم زاده بر ذات خودنی دید و این که کشف آنحضرت و اکابر دیگر بر آن حکم نموده
 مشعر بر آن است که معنی قطبیت بر وجه اکمل با جمیع کمالات آن در ذات ایشان ثابت بوده اما
 پوشیدن خلعت بر وصال آنحضرت موقوف بود چون وصال ایشان به حضور شده پس ایشان بآن خلعت
 فاخره ممتاز گردیدند - کما سیجی تفصیله قریباً ان شاء الله تعالی - پس با وجود حصول کمالات
 و معنی قطبیت نهاد ایشان بوده به فرزندان ایشان رسیده نظر مبارک بلا غور و فوات آن مخدوم زاده عالی
 درجات افتاده باشد اما بعد وصال این معنی محقق گردیده فار تفع الاشکال و زال الاشتباه
 چون محل گفتگوی اکثری از اکابر احمدیه بود بنا بر آن عنان قلم در میدان سخن سر داد و این خطا در کشف
 کوئی نه بود تا از حیز اعتبار ساقط باشد بلکه تحقیق مقام قطبیت از قطب الاقطاب بوده که بر کرسی
 مقصود نشسته -

و فرزند ایشان شیخ محمد زبیر مدظلّه بر آن مسند زبیر ده گشته و قصص کشف و کرامات این
 مخدوم زاده قدس سره مستغنی است از آن که در بیان آورد معلوم شماست که سه چهار سال اخیر
 عمر خود به مرض سوزاک به شدت تمام گرفتار ماندند و هر چند که حضرت حجة الله قدس سره بشارت
 عافیت عاجله می دادند با وجود کثرت اعتقاد قبول نمی فرمودند - این جا توجیه و جیه آن است که
 نورانیت حسن خاتمه ایشان به نظر مبارک در آمده باشد - چون طبیعت آنحضرت متوجه عافیت ایشان
 بود آن را بر همون فردمی آوردند که استفاده این معنی از جناب بعضی از اکابر اولیاء نموده است با جمله
 در شدت مرض ایشان داعیه حضرت حجة الله قدس سره بر سفر حج ثالث قرار گرفت چه آنحضرت که
 دو حج پیشتر گزارده بودند، یکی همراه حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ دو دومی بعد وصال آن قبله صفایشان
 در آن سفر دوم آن مخدوم زاده رفیق آن صدیق بودند درین سفر ثالث باز خواستند که ایشان را رفیق خود
 گردانند، ایشان امثال امر واجب دانسته با وجود عدم مساعدت استخاره خود تا شاه جهان آباد رسیدند
 و درین جا حق تعالی در منام دیده اسرار واجب الاستتار شنیدند و تاریخ سیزدهم شعبان المعظم سنه هزار و

۱۷ م - توزینت ۱۸ م - طبقت ۱۹ م - حضرت ۲۰ م - اولیای کبار
 ۲۱ م - "دو" ندارد

صد و شش و یا ہفت ہجری در عمر چهل و سہ سال واصل حق شدند و موت غربت کہ شہادت است
(۲۹۴) علی الخصوص کہ بارادۂ حج برآمدہ باشد یا فتنہ اناللہ وانا الیہ راجعون۔

از آل با تابت شریف ایشاں در سر ہند فرستادند و درون گنبد روضہ مقدسہ حضرت ایشاں
مدفون کردند چہ حضرت حجۃ اللہ بہ تکرار بسیار نوشتہ بودند کہ من جای خود را کہ در روضہ معظمہ بود بآں فرزند
بخشیدم فقیر آں مکتوب را خود مطالعہ نمودہ بود باید دانست کہ دیدن حضرت حق سبحانہ در منام جائز است
باتفاق علماء کرام۔

احمال سخنی چند از معارف ارجمند و کمالات بلند فرزند ایشاں عارف سرای سیر شیخ محمد زبیر
سلمہ ربہ اظہار نمایم و نقود خزان ایشاں بقدر حوصلہ خود دریں کنز ایتار فرمایم و یوشیرون علی
انفسہم و کون کان بہم خصاصۃ از میت کمال ایشاں جہان مالامال است و در صحبت ایشاں
اہل بصیرت رانیض شامل حال در ایام طفولیت شان اکابر خدا رسیدہ بر جلالت قدر و رفعت منزلت
شان گواہی می دادند راز جواہر استعداد ادا شان خبر داری فرمودند " فی المہدی یطلق عن
سعادۃ جدہ "۔

والد بزرگوار ایشاں روزی در موسم خود رسالی شان پیش حال اکرم خویش اعنی حضرت
والدی مرشدی قدس سرہ می گفتند کہ حضرت حجۃ اللہ بن فرمودند کہ دریں پیر تو ظهور معنی موردی
می یابم و کمالات خدمت موردی بر سیمای آں جلوه گر می فہم و پیش از شنیدن این مقدمہ۔

احمر۔ حضرت قبلہ گاہی مرشدی ایشاں را در عین بازیدن اطفال مشاہدہ نمودہ در خانہ آمدہ
فرمودند کہ طفلی را دیدہ ام کہ انوار کمالات حضرت عالی درجات تمام چہرہ آں را منور ساختہ و در شان
گر دانیدہ پیر محمد راوی این کلام بہ عرض آں امام ہمام رسانید کہ فرزند میاں شیخ ابوالاعلیٰ اجویا است
فرمودند یاد خواہی داشت ظهور خدمت قطبیت بر وجہ اتم جلوه گر خواہد گردید و کارخانہ ارشاد
بآں عالی نژاد قرار خواہد گرفت بعد ازین کہ والد ماجد ایشاں سفر آخرت اختیار فرمودند با وجود صغر سن
کہ سیزدہ سالہ بودند بہ تمامی ہمت کمر خدمت در التزام صحبت فیض مہبت جد بزرگوار خویش
حضرت حجۃ اللہ رحمۃ اللہ علیہ بستہ اخذ معارف و کمالات نمودہ و سفر حجاز بہ ہمراہ آنحضرت با فر
رسانیدہ بہ صورت و حقیقت کعبہ مقدسہ رسیدند و آنحضرت ہم بہ جمیع ہمت متوجہ ترقیات ایشاں

گردیدند معامله ایشان از جای به جای رسانیدند و به بشارات عالیّه نواخته به کمالات اکابر محقق گردانیدند و آنچه در نهاد والد بزرگوار ایشان بود بر ایشان جلوه گرفت و نمودند و بعد از مراجعت سفر حجاز چون به نجف بنیاد حیدر آباد رسیدند اتفاق درود این مسکین نیز در آن جا افتاد الطاف بی شمار از آن عارف عالی مقدار در تمام آن سفر بر حال خود مشاهده نموده و رفعت و قدر ایشان به جناب حضرت حجه الله قدس سره بسیار یافته از آن باز عنایت ایشان بر خود پیش از مراتب تحریر می یابد بعد از آن سفر کابل با هم اتفاق یافته -

دریں جا چند مکتوب حضرت حجه الله قدس سره که مشتمل بر بشارات خدمت موزنی باشد بایشان رسیده دریں ایام فقیر استفسار از آن ها نموده که اگر موجود باشند نقل آنها برداشته شود فرمودند بر یکی از دوستان بخشیدم -

۱۰ بالجملة عمر شریف ایشان (۲۹۵) بست و دو ساله بود که وصال حضرت جد بزرگوار ایشان رومی داده و خلعت خلافت و دستار ارشاد بایشان نصیب گشته -
بالفعل که عمر شریف در خانه اربعین است پختگی و بالیدگی کمالات ایشان باید دریافت خوش گفت -

۱۵ شنیدم زهرومی در سرزمینی
که ای صوفی شراب آنکه شود صاف
همی گفت این معما با قرینی
که در شیشه بساند اربعینی
گاهی در هنگام فرخندگی مزاج چون باین فقیر مهربانی خاص دارند بعضی از معارف بشره خود بیان می فرمایند یکی را از آن ها مذکور می سازد :

۲۰ احمر - می فرمایند که روزی حضرت جد بزرگوار ما به بشارت یک مقام ظاهر در سفر حجاز مرحمت فرمودند معروض داشتم که ارشاد بهم یکی از شرائط این مقام است و آن خود بالفعل معلوم فرمودند؛ همیں ارشادمی خواهی بتدریج موافق عمر ظهور خواهد نمود اکتی هم چنان شد که معامله ارشاد ایشان غلغلہ با فلاك رسانیده و هل من مزید را امید -

و بعضی از صوفیان ایشان به مرتبه صفای حاصل روزگار دارند که آئینه داری غیب هویت از صفات رخسار آن پیدا است و انوار بی کیفی از انعکاس صحبت پیر بزرگوار خود بهم رسانیده اند

له م - "حیدر آباد" ندارد ۲ د - پخته

نظارگیان بصیرت اہل انصاف ہوید اچوں پرسید شد فرمودند فرقہ ثانیہ اند۔ از یاران فقیر باجملہ اگر طالب مطلوب بی ہمتای سر از پانہ ساختہ و ہرچہ داری ہمہ در باختہ در خدمت پرہیزت ایشان بہ شتاب و نقد وقت را در باب حالات عالیہ و کمالات متعالیہ آن قطب دائرہ افلاک و تصرفات عجیبہ و کرامات غریبہ آن صاحب دانش و ادراک نہ اناں قبیل اند کہ سیری دل و دیدہ بہ تسوید ایں چند ورق حاصل آید۔ ۵

عبادات و عادات آن خدا رسیدہ کہ لیل و نہار بآں مصروف است طاقت بشری بدوں تأیید صمدی جلت غلطہ یک روز و یک شب بآں مشابہ گذرانیدن از متعسرات رجا از فضل رب جل شانہ چنان است کہ اگر عمر وفا کرد و بعد از انقراض ایں کتاب رسالہ علیحدہ در بعضی حالات و معارف و عبادات و عادات آنجناب تحریر نمایند شأ اللہ تعالیٰ حق سبحانہ بہ وجہ احسن بہ حصول ایں تنامتاز فرماید و برای عاصی در کچہ سعادت بہ کشاید آن ربی قَرِيبٌ مَّجِيبٌ۔ ۱۰

شیخ محمد عمر رحمہ اللہ تعالیٰ فرزند ثانی حضرت حجۃ اللہ بودند رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ و محبوب ترین اولاد نزد آنحضرت، گویند در او اہل ایام تقید تمام بر ایں امر عظیم القدر ہم فرمودہ بودند بحدی کہ اکثری از اہل مجلس حضرت حجۃ اللہ قدس سرہ بخدمت ایشان رجوع و انقیاد بہ قسمی آورده بودند کہ قطبیت بعد والد بزرگوار بایشان مفوض خواہد شد و کشف و کرامات ایشان بیان می فرمایند و سہ چہار سال بعد وصال والد ماجد خود ایشان نیز بہ دار البقا شتافتند و درون گنبد روضہ منورہ حضرت حجۃ اللہ قدس سرہ مدفون اند۔ ۱۵

شیخ محمد کاظم فرزند ثالث حضرت حجۃ اللہ قدس سرہ بودہ اند غربت و مسکنت ایشان مستغنی از مدح مادعان است و در آخر کار در حضور والد بزرگوار خود کتخدای در بلدہ نجستہ بنیاد نمودہ ہماں جا توطن (۲۹۶) اختیار فرمودہ ارشاد مخلصان می کردند و بعد از وصال حضرت حجۃ اللہ چند سال دیگر زیستہ و ولایت حیات سپردند و در ہماں بلدہ مدفون اند۔ رحمۃ اللہ تعالیٰ واسعہ۔ و چون بر احوال صاحبین مسطورین مفصلاً اطلاع نہ داشتہ بنابر آں بر مآقل کفایت افتاد رَبَّنَا اِنْتَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةٌ وَ هَیْئِ لَنَا مِنْ اَمْرِ نَارٍ شَدًّا۔ ۲۰

(حضرت مروج الشریعت خواجہ محمد عبید اللہ)

کنز سوم در بعضی از احوال قطب المحققین قدوة العلماء الراغبین عارف خدا آگاه مخدوم زاده
ثالث شیخ محمد عبید اللہ قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس -

۵ معارف عجیبہ و اسرار غریبہ کہ از ان قدوة الابرار بہ سمع ایں عاصی تباہ کار از اکابر روزگار
رسیده خامہ بریدہ زبان ہموارہ در تحریر آن اعتراف بہ قصور دارد

۱۰ مابدان مقصد عالی نتوانم رسید ہم مگر لطف شما پیش نہد گامی چند
فقیر دور از کار ہر چند بہ ملازمت صوری آنحضرت نہ رسیده چہ وصال آن عارف برکمال
پیش از ولادت ایں عاصی اتفاق یافتہ و بہ محبت دیگر احوال کرام البتہ کم و بیش رسیده و از ہر کس
غایت فراوان بہ حال خود دیدہ اما آن قدر غلبہ بہ محبت و کثرت رسوم بر کمالات ظاہر و باطن
آنحضرت قدس سرہ در دل ایں آوارہ استحکام گرفتہ کہ اگر یل و نہار جمیع کار و بار گذاشتہ بہ ذکر
آن زبدۃ الاولیاء کبار پرداز و دل را قوت دیدہ را نور افزاید اما بقدر حوصلہ کہ بسی ضعیف و
نا توانی است سخنی چند از آن معارف بلند نماید و نقود غرائن ایشان نظر بر جود و ہمت ایشان انداختہ
ایشان بہر مفلس بی سر و برگ نماید و بحکم آیہ کریمہ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ
۱۵ اتفاقاً امتعہ عالیہ نماید خذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ بہ قوت تمام اخذ زینت کہ از اصالت
نسبت بایشان مشعر است بہ دقت نماز کہ محل معراج مومن است فرمودند خود را ملبوس کردہ مزین
ساختہ استماع ایں اسرار گہر بار باید نمود متوکلاً علی الرحیم الودود -

۲۰ خطاب آنحضرت را نزد رب العزت "مروج الشریعت" مسموع گشتہ گویند کہ ایں خطاب
در عین نماز زینت بخش گردیدہ است از ایں جہت در مواضع کثیرہ ایں مقامات معصومی و انعامات
قیومی باین نام والا مقام مذکور گشتہ آمد احوال ہم ہماں رعایت بہ کمال درایت لموظا اہل بصیرت
است و ما توفیقی الا باللہ -

ولادت با سعادت آن محل ارباب ولایت در شہر رجب المرجب سنہ ہزار و سی و
ہشت اتفاق یافتہ -

احمر - از زبان در نشان حضرت حجۃ اللہ قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس مکرر استماع

یافته که روز ولادت این برادر ماعظم اشرف ما حضرت خازن الرحمت قدسنا الله سبحانه
بسرہ الاقدس می بیند که فرشته در محل ولادت شال این آیت کریمه می خوانند و سلم علیہ
یَوْمَ وَلِدَ یَوْمَ یَمُوتُ وَ یَوْمَ یُبْعَثُ حَیًّا۔

۵ فی الواقع محاسن اخلاق و مکارم اوصاف و جلوه صباحت و غلبه محبت حضرت ایشاں
رضی اللہ تعالیٰ عنہا که از آنحضرت مصاحبان ایشاں بیان می کنند عقل عقیل در تحیر می ماند مشهور اهل قبیلہ
است که محبوب ترین فرزندان حضرت ایشاں نزد آنحضرت و والدہ کریمہ خود جناب حضرت
مروج الشریعت بودند رضی اللہ تعالیٰ عنہما۔

۱۰ علم و عمل و تقوی و دوسع و کثرت جود و خوف یوم الموعود از ایشاں شنیده کم کسی را باین صراحت
دیده مصاحبت و استمراری (۲۹۴) حضرت ایشاں مشهور آفاق است و کار گذاری سرکار معرفت
مدار نیز بایشاں تعلق داشته۔

در سن هفت سالگی بودند که مولانا عبدالحکیم سیالکوٹی به سرهند رسیده از حضرات سوال آن
نموده که دل پر چه گوشت است ذکر چه طور می نماید و گویای صفت زبان است چه قسم حاصل
نماید فی الفور در جواب فرمودند۔

۱۵ احمر۔ زبان ہم پر چه گوشت است قادری که او را گویا ساخته است دل را بر ذکر خود نمی
تواند گویا گردانید ملا از استماع این جواب معتقد بی حساب گردید که طفل هفت ساله
به جواب شانی تسلی بخشید۔

۲۰ احمر۔ عالی حضرت در فضائل ایشاں می فرمودند که انخوی مرحومی حافظ و فاضل و حاجی و عارف
و سخی و ولی و متقی و مقبول حضرت ایشاں و عاشق جمال باکمال آن قبلہ درویشان بوده گویند که
حفظ قرآن مجید در یک ماه با آخر رسانیده اند بلکه در شهر رمضان المبارک روزانه یک سیپاره حفظ می کردند
و شبها می شنوایند بلکه عزیزی روایت نموده که این اتفاق بر سواری چهار افتاده۔

و اکثر تحصیل علوم ظاہرہ بخدمت عم اشرف خود حضرت خازن الرحمت پیش جامع العلوم
ملا بدرالدین نموده اند و در جای دیگر ہم خوانده باشند اما آن که بعضی از نسخ بخدمت ایشاں ہم
گذرانیده جامع العلوم والا سرار گردیده اند و در اواخر عمر مبارک حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ صحیح مسلم

بلا شبهه پیش آنحضرت می خواندند - نقلی هم از نواب مکرم خان مرحوم سابق در مفتاح که مثبت این
مقال است چه آن حال به کمال حضرت ایشان را در عین درس ایشان رد داده ان شئت
فارجمع الیه -

- و مدتی در غلبه حال خلوتی در باغ دورا همه که شانزده میل خام از بلده سرهند در راه لاهور
واقع است اختیار فرموده بودند گویند در آن جابه مرتبه کشف حال گردیده که از مشرق تا به مغرب
به نظر ایشان می دویده و نمی ماند از آنحضرت قدس سره هیچ چیز در جهان پوشیده -
درین جابه فقیر در روایت رسیده روایت مرزا محمد مراد کابلی که از یاران حضرت ایشان در
سپرد ایشان بود آنکه -

- احمر - چون این حال را به عرض حضرت ایشان رسانیدند که نفائس و قبا مح عالم و عورات
مخلوقات همه وقت منظور می باشند فکر ازاله آن اهم مهم است، به درس کتب دینی امر فرمودند
و از مراقبات تا دفع این حالت منع کردند - و روایت یکی از ارباب ولایت آنکه حضرت ایشان
رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ معاجبه دفع این حال کثیر الاختلال به طعامهای بازار که مشکوک و مشتبّه است فرمودند
بهر حال به توجه آن قبله امانی و آمال آن حال منفع شد مرض کثرت بینی نماند -
یکی از اعزّه روزگار روایت می کند که مدتی تمام بدن حضرت مروج الشریعت حکم چشم گرفته
بود کما فی الجنت تمام بدن را بی اشیا می گردند بعد مدتی به توجه حضرت ایشان این معنی بر طرف
گشته و بعضی می گویند که تا آخر عمر مانده -

- بالجمله به نظر عمیق بلندی همت آن تعارف صدیق باید دریافت که مردم دیگر از صوفیه علیه
بر حصول این قسم غلبه کشف (۲۹۸) تمنا دارند تا دریافت حقائق و اسرار توحید شائسته نمایند زیرا که
صاحب کشف این طور را البته کشف اسرار هم بسیار خواهد بود و آنانکه به مرتبه کمال نه رسیده از خود
تماشای صور مختلفه و اشکال مثالیّه از مخلوقات عالم صفت خود می شمارند و جماعتی که اصلاً از باطن
نه داشته باشند و ریاضت و جوع محض برای تحصیل کشف و کرامات اختیار می نمایند تا عالم را مسخر خود
گردانند، این طور کشف را کجایانند و آنحضرت نفرت ازین فرموده فکر ازاله آن نمودند کارخانه همت
را بسی بلند برده که دست ادراک این اداره در بیان آن به قلم مساس نمی تواند نمود مگر از همت خود

دستگیری نموده از خاک مذلت برداشته پرواز بر اوج افلاک فرمایند از بجا رهمت آن شاهبان
ولایت قلت نه خواهد فرود از ریختن قطره در بحر کمی نه باید و شکستن یک بال از پر شهباز
در پرواز قلت کشاید سه

بده دستی ز پافستادگان را بکن دلداری دلدارگان را
سخن از حقیقت کار آن عارف باید نمود روزی از خدمت حضرت حجة الله قدس سره
شخصی پرسید که حضرت مروج الشریعت در جای از مکتوبات خود می نویسد؛
فتح - و خود را عریاں محض ملقی بین یدی الرحمن تعالی و تقدس یافت -
معنی این عبارت چه باشد -

احمر - فرمودند بشارت کمال محبوبیت است زیاده بریں در قید بیان نمی توان آورد -
احمر - جناب قبله گاهی اقطاب دستگاہی قدس سره می فرمودند که هر روزی حضرت ایشان
بشارت محبوبیت به آن مخدوم زاده عالی شان مرحمت کردند بزبان الہام ترجمان آوردند که یک سال
است که محبوبیت مخلوط گشته است متمزج گردیده که جمعیت خاطر کما هو به حصول نمی انجامد که
ظاہر اخلت باشد من آن را محبوبیت دریافته باشم ازین جهت به بشارت آن لب نمی کشودیم
آخر کار محض به فضل پروردگار امروز جانب پہلوی چپ که محل قلب است بزبان فرس الہام
گردید که محبوبیت ہمیں است خاطر جمع گردید الحمد لله المجید -

جامع جلد اول مکتوبات حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ که سہمی بہ درة التاج است ہمیں
مخدوم زاده عالی شان اندو یا قوت عربی ہم تصنیف ایشان است - بعد از ان ملا شاکر ولد
ملا بدر الدین قدس سره امر کرده ترجمہ آن بہ فارسی کنانیدند لعموم النفع -

احمر - حضرت والدہ شریفہ سلمہا ربہا می فرمایند کہ روزی حضرت مروج الشریعت قدس سره
می فرمودند کہ امروز ظہور قطب العارفین و قدوة الکاملین حضرت خواجہ نقشبند قدس سره معلوم
کردم کہ بر من مہربانی تمام دارند و می فرمایند کہ پنج دوام کہ نیاز مقرر من است برای فتح کار ہای
بستہ بایں جوان بخشیدم بعد از لمحہ مشاہدہ افتادہ کہ غوث الثقلین کریم الطرفین حضرت
سید عبدالقادر جیلانی قدس اللہ سرہ تشریف ارزانی فرمودند و می فرمایند کہ من سوای خود را

لہ در منزلت ۳ د - کار ۳ د - "شکستن یک پراز بال شہباز" ۳ د - "ولد" ندارد

بایں عزیز صاحب تمیز مہمہ نمودم۔ پس باید کہ ارباب حواج کہ استناد بایں دو بزرگ برکمال دارند بہ موجب استرضای باطن فیض موطن آن صاحبین در وقت ہم مطلوبہ الافتاح آن سیار را بہ نیت ایشان بنزند و بہ اولاد و مخلصان ایشان بہ گذرانند امید کہ عقدہ قریبہ الافتاح گردد و صوبت کار مبدل بہ نرمی خوشگوار شود بہ سرعت بسیار ان شاء اللہ تعالیٰ العزیز الغفار۔

۵ در اواخر عمر مبارک آنحضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ کہ شدت ادجاع محیط بدن مبارک بودہ خواندن قرآن مجید این مخدوم زادہ نفعی آنحضرت می بخشیدند و تخفیف (۲۹۹) در درمی آوردہ۔
احمر۔ خال کبیر قدس سرہ می گفتند کہ حضرت ایشان وقت تلاوت این برادر مای فرمودند کہ فلانی برادر تو شناسد در بکار قرآن مجیدی نماید و تا این در تلاوت می باشد بہ من اصلاً درہ معلوم نمی شود۔

۱۰ احمر۔ از زبان یکی از عرفاء روزگار استماع یافته کہ حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ این مخدوم زادہ را بہ میزان کشف با خود بنجیدند خود را مثل جوان پہلوان یافتند و ایشان را مثل طفل قریب البلوغ می ہمیدند یکی از سادات کبار کہ از مخلصان خاندان عالی شان بودہ روایت نمود کہ حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ این مخدوم زادہ را با خود در میر و سلوک مثل بہ سبائے وسطی یافتہ بودند۔ تفصیل این نقل در مفتاح ہم در احوال شیخ ابوالمنظر برہان پوری مندرج خواهد گردید ان شاء اللہ تعالیٰ۔

۱۵ بالجملہ آن قدر وقوف بر اسرار و معارف و اطوار و مصارف حضرت ایشان کہ این مخدوم زادہ داشتند و مراضی آنحضرت را جمیع مقدمات می شناختند و مقبولان را از غیر مقبولان متمیزی یافتند کہ از فرزندان دیگر این طور امور کمتر بہ ظہور پیوستہ باشد۔

خدا پرست خان در وقت تعمیر حویلی جدیدہ کہ در صندل پور باشد برای استفسار مقدمہ از مقدمات بخدمت سراسر سعادت حضرت ایشان شتافت۔

۲۰ احمر۔ فرمودند کہ مزاج دانی مادر جمیع کار و بار بہ فرزند میاں حضرت مسلم است ہر امری کہ محتاج باستفسار باشد از ایشان استفسار آن نمودہ باشد و رای ایشان صائب و ہمہ وقت مقبول ما است۔
باید دانست کہ از ایام طفولیت جناب مخدوم زادہ مشہور بہ ”میاں حضرت“ اند چنانچہ حضرت ایشان در مکتوبی از مکتوبات جلد ثالث کہ با سہم کرم خان است برنگاشتنہ اند :

ک م۔ ”تعالیٰ العزیز الغفار“ ندارد

فتح جواب آن رامیاں حضرت باستصواب این فقیر نوشته است۔
 انتہی کلامہ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْہِ

مخدوم زادہ در بعضی استفسار از احوال بلند خود بزبان قلم بہ حضرت ایشاں معروض داشتہ اند دیگر احوال با کمال خود را ہم بہ بعضی از مخلصان خود تحریر فرمودہ از مکتوبات شریفہ ایشاں باید طلبید، نقلی کہ مشتمل بر حناء چشم و کرم بے نظیر ایشاں باشد مذکور می سازد بہ گوش تامل باید شنید،
 ۵ شنیہ ام کہ روزی در ایام زمستان بعد نماز بامداد حلقہ در مسجد کلاں سرہند داشتند دوشالہ گراں بہا کہ بالای سر داشتند و تمام بدن را پیچیدہ نشستہ بودند یکی از سارقان دیر دل چشماں این جماعت را پوشیدہ یافتہ بہ شوخی تمام دوشالہ را از بر ایشاں خواست کہ فرا آرد و حملہ بر آن نمودہ ایشاں جانب خود گشش فرمودند واد بہ جانب خود می کشید کہ زور از ہر دو طرف بہ وقوع پیوستہ باز در خاطر مبارک رسیدہ کہ البتہ احتیاج این نسبت بہ من اقوی خواهد بود کہ این ہمہ حملہا می نماید دست خود را گذاشتند تا بہ جمعیت خاطر گرفتہ ہر دو از حیاء آنکہ اگر چشم واکردہ بہ بینم و یا بہ دیگری ازین حلقہ نشینان اعلام می بخشم البتہ موجب انفعال آن شخص کہ او را احتیاج برای امر شنیع آورده است خواہد شد ازین جہت چشم حق بین و اند نمودند (۳۰۰) و پوشیدہ داشتند۔

ازین قبیل انقال بسیار از قبلہ ابرا را استماع یافتہ اما بر قل و دل کفایت می رود نقلی کہ مخبر بر محبوبیت آن مخدوم زادہ عالی شان نزد حضرت ایشاں باشد در قید قلم می آرد۔
 ۱۵

احمر۔ حال اکرم قطب العارفین حضرت شیخ محمد صدیق قدس سرہ می فرمودند کہ روزی حضرت ایشاں رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْہِ بحضرت والدہ ماجدہ خطاب کردہ فرمودند کہ آرزوی طبیعت چنان است کہ بہ صحرا رخت باید کشید اما من با شتم و شما میاں حضرت باشد چون نگاہ حضرت والدہ ماجدہ جانب این ضعیف افتاد کہ بہ طر فی ایستادہ بودم بہ عرض آفتاب ولایت رسانیدند کہ محمد صدیق چرانہ باشد فرمودند محمد صدیق ہم خانہ ما و حال آنکہ درین گفتگو مردج الشریعت تشریف نہ داشتند بکہ ہیچ یکی از
 ۲۰ فرزندان حاضر نہ بودہ الا فقیر کہ بہ تقریبی ورود در آن منزل مسعود ہماں آن نمودہ بود لیکن نظر مبارک حضرت بر این درویش ہم نیفتادہ بود کہ باین کلام دلکش متکلم گردیدند و محبتی کہ باین فرزند داشتند ادا فرمودند ازین جا مرتبہ کمال و علو حال آنحضرت باید دریافت کہ در دل حضرت ایشاں رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْہِ این قدر

جای گیر بودند -

شنیده ام که اصالت خود را هم آنجناب در موضعی از مکتوبات خود نوشته اند موضع آن هم ظاهراً
جبهه و هر دو چشم و بینی تعیین فرموده اما معلوم نیست که به کشف خود تحریر این معنی نموده اند و یا نقلاً از
حضرت ایشاں اثبات آن فرموده اند - ظن غالب آن که بحضرت ایشاں می رسانند و از همین سبب
مورد سخن در بعضی از اخوان کرام ایشاں بسیار گردیده که ایراد آن درین محل که ذکر و مناقب و کمالات
ایشاں است مناسب حال این اعجز شکسته بال نیست پس باید اعتبار البته قیومیت نصیب
وقت آنحضرت و الا کمال خواهد بود چه مانع از حصول قیومیت اصالت است که مشروط بانست و
وقت آن در کتاب بسیار گذشته فاذا تحققت الاصاله ظهرت القیومیه -

احمر - حضرت قبله گاهی اقطاب دستگاہی نکته رسا بر زبان شریف می آوردند که جمیع فرزندان
حضرت ایشاں به جمیع کمالات آنحضرت آراسته اند و به شرکت در منصب طبیت و قیومیت به
کمال زینت پیوسته بعضی ازینها از کمال تواضع و غایت ادب حضرت مجدد الف ثانی بحضرت
ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ لب باین معنی نه کشودند اگر چه اشارات فرادان به عبارات ایشاں جلوه گر
است و بعضی دیگر ظهور آن را آن قدر مشاهده نمودند که تشراف تا ب نه توانستند آورد و به تصریح لب
کشودند اما هر کدام در مقبولیت حضرت مجدد الف ثانی و محبوبیت حضرت ایشاں بی نظیر اند دیگری
رانی رسد که بر سخن ایشاں چون دچرا نماید و به خطا و صواب ایشاں لب کشاید -

۱۵

چو بشنوی سخن اہل دل مگو کہ خطا است

سخن شناس نیء و لبر خطا این حبا است

خطا مجتہد هم حکم صواب و یک درجه ثواب دارد (۳۰۱) و ثواب او بده درجه ثواب می رسد
اختلافات ایشاں در رنگ اختلاف اصحاب کرام علیہم الرضوان تصور باید نمود و هر کدام را به نیکی
تمام و ادب مالا کلام یاد باید کرد و در حدیث آمده است سین بلال عند الله شین، مصراع
بر اشہد تو خندہ زند اسہد بلال

۲۰

باید دانست چهار سال و ده روز بعد وصال حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ آن مخدوم زاده
عالی شان در قید حیات بودند و تربیت مخلصان صادق در رنگ آنحضرت می فرمودند و ارشاد

لے در ثواب

طالبان واثق بطور آن قبلہ درویشان می نمودند و دقائق کمالات و حقائق ولایات بر اہل آن بیان کردند اکثر مکاشفات کہ بعد وصال حضرت ایشاں از ایشاں بہ ظہور آمدہ در مفتاح سابق بہ تفصیل گذشتہ است و بعضی از مکاشفات در مفتاح ہشتم در ذکر احوال حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی مشروح خواہ شد ان شاء اللہ تعالیٰ۔

گویند بعد وصال حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ آن قدر غم و الم دامن گیر آنحضرت گردیدہ کہ چہار انگشت چہین جامہ کم نمودہ و اصلاً بر تاب اصلی تادم آخر نہ رسیدہ و مدت آزار ایشاں ہم بآن وصال یافتند بامتداد کشیدہ اما گاہی مشتہ می گشتہ و گاہی خفت می نمودہ۔

دریں ضمن بادشاہ خلد مکان فرمان اشتیاق نوشتہ و انواع مراکب فرستادہ و تقریب آن انداختہ کہ حکمای حضور بہ صداقت کاملہ موصوف اند و اصناف ادویہ ہم دریں بلکہ بہ وقت طلب آنها موجود۔ بالجملہ بحکم اطاعت ذی الامر تشریف بہ حضرت دہلی بہ وقوع پیوست و عالمی را از ملوک و مملوک سبب ہدایت گشتہ و سلطان وقت را نوعی بہ توجہ منقاد و مسخر گردانیدہ کہ تا حال بہ فرزند رشید ایشاں عارف خدا رسا شیخ محمد پارسا سلمہ رجبہ ہموں خصوصیت منظور داشتہ در ابتداء جنس ایشاں ممتاز ساختہ و تا این وقت کہ تغیر سلطنت ہنگامہ در اہل عالم انداختہ بسیاری از اغیار را تاراج ساختہ و جماعتی از مساکین را خواص گردانیدہ امتیاز آن مخدوم زادہ در سلاطین و خوانین بہ یمن توجہات والد بزرگوار خود بہاں صرافت بلا تفاوت بانی است و نام ایشاں بہ عزت تمام در ہر دربار معروف و مشہور است۔

عزیزی نقل می کرد کہ یک قسم مراقبہ بہ بادشاہ مذکور از توجہات خاص ذہن نشین فرمودہ بودند کہ تا دورہ اخیر لذت آن تمام بدن را سرپا نہ داشتہ و تعریف آن پیش بعضی از باریان حضور بہ کمال مردور نمودہ ہر چند معاملات عمدہ از صحبت اکابر دیگر بمن دست دادہ اما لذت آن مراقبہ کہ از مروج الشریعت یافتہ ام از من رفتنی نیست و در آن تشریف تہرّف شریف کہ بہ بادشاہ و بادشاہ زادہ محمد اعظم شاہ و اہلیہ آن بادشاہ ہر دو نمودند و جان بخشی شاہ زادہ محمد بیدار بخت فرمودند بلکہ عمر خود را بہ مشارالہ بخشیدند بہ سعادت مذکور می نماید۔

ابيض۔ شاہ زادہ محمد بیدار بخت در ایام تشریف آن قبلہ (۳۰۲) نام در حضور سلطان اسلام

خرد سال بوده به مرض شدید گرفتار گردید شبی از آن شبها جان از بدنش جدا گردیده و مرغ وحش
 پرداز در رنگ شهباز نموده والدینش ظرافتی را کار فرموده زود سواری با شقه منتهی بجناب
 آن حضرت فرستادند که شاهزاده در شدت بیماری به کمال تلوسه دبی قرار است برای حضرت باری
 جلة عظمت تشریف فرمایند تا به برکت نفس مبارک گزستی مرض او مبدل به هوشیاری عافیت گردد
 و به شفاء عاجله سرفراز شود. از غایت کرم قبول این التماس فرموده متوجه دولت خانه بادشاهزاده
 شدند در آن جا با عز از تمام درون محل سر بردند و هیچ کس از مستورات روپوش از آنحضرت عالی
 درجات نه شده همه اصوات بکارادر گلو گره بسته حضرات گردیدند و عرض آن نمودند که در
 شدت مرض است امیدوار شفاء است که به توجه عالی به یابد پرچه را که بر شاهزاده انداخته بودند
 از دست مبارک برداشته خواستند که دم اندازند میت بی حس و حرکت یافتند فرمودند این خود مرده
 است من که آدم به کنم چون الحاح والدینش که در آن وقت حاضر بودند پیش از حدش آمده کردند
 بحکم علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل توجیهی به حال او گماشتند و تا وقت سحر باید مراقبه
 داشتند دم صبح به خلعت حیات نواختند که یکایک به عافیت برخاست و بر زبان گوهرشان
 آوردند که چون من توجه به حال این طفل گماشتم اصلاً عمر این نیافتم که بران دعا و تضرع تمام بخاطر رسید
 که تصرفات اکابر نقش بندیه و اعلای احمدیه منظور داشته.

مراد این وقت متصدع شده اند پس مایوس نمودن جماعت منکسرة القلوب از شرائط اهل
 ۱۵ قلوب نیست و نیز موجب الهانت اکابر و اولیاء نزدیک اکابر اغیا است که خبر مخبر صادق علیه
 و علی آله و صحبه من الصلوات و افضلها و من التسلیمات اکملها البته صادق است
 که دعوی ولایت در سردارند به موجب حدیث گذشته باید که البته متحقق به کمالات انبیاء بنی اسرائیل
 باشند و اعیاء موتی یکی از معجزات حضرت عیسی علیه السلام است که از انبیاء بنی اسرائیل بوده
 و هرگاه چنین امر عظیم القدر عاجز آیند وراثت کامله انبیاء را علماء و رشتة الانبیاء مخبر
 ۲۰ از آن ست نشاند پس این همه شیخت و ارشاد نزد این کورته اندیشان سست بنیاد می گردد
 ناچار عمر خود را باین برخوردار بخشیدم از آن جا به خانه مقدسه کیل رسیدند روز دوم و یا سوم بادشاهزاده
 اقسام اطعمه متلونه و غیر متلونه با قابهای طلا و نقره نیاز فرستاده اصلاً قبول نه کردند بلکه طعم را

با ظرف به فقراء و مساكين انعام كردند، گویند بادشاه هم بعد از استماع این ماجرا گران بار از بادشاهزاده
گرفته دید که تصدیق اکابر بر چنین مقدمه متعسر دادن بسی بی ادبی است و وجود این طور مردم در عالم
هم رسیدن علی الخصوص درین وقت که قرب قیاب است گویا از محالات خال خالی را باین قرب
منزلت سرافرازی فرمایند برای طفل صغیر که این همه جرأت نمودند بسیار بی جا است و سبحان الله
طرفه ابیضی از خزان حضرت مروج الشریعت جلوه گر گردیده است که کنجی از احمرات در ضمن
خود مبطن ساخته و کرامتی است با شجاعت آراسته همتی است بی نظیر و دولتی است دل پذیر
بخششی است جان نواز و جنبشی است دل طراز قوتی است از فضل پروردگار قدرتی است
از قادر مختار از سلف نادر باین همت گذشته باشد و در خلف مگر بعضی باین (۳۰۳) دلیری
موصوف بودند.

۱۰ القصد ایام وصال خود را اقرب دانسته طلب رخصت از بادشاه نمودند تا بزیارت روضه های
مقدسه و ملازمت حضرت والدۀ کریمه که در آن وقت در قید حیات بودند نزدیک بوطن شوند و
ثواب این اقدام حاصل نمایند به شدت رخصت گرفته متوجه حضرت سرهند شدند.
ابیض - از جای محل نفیس نیاز آمده بود به شوق تمام قبول فرموده تاکید نگاہداشت آن امر نمودند
بعد وصال بر تابوت شریف همان محل چنانند.

۱۵ ابیض - چند تھان پرچہ نفیس به مخدوم زاده خدارسا شیخ محمد پارسا مد ظله از جای نیاز آمده بود آنها
را دیده دو تھان زبیده تر چیده خود اختیار فرمودند و گفتند بیرون رگا ہارند به کار خواهند آمد چون وصال
در اثناء راہ سرهند اتفاق یافته که در آن جا پرچہ نفیس موجود گشتن بسی از مستعذرات شده به خاطر
ما تم زدگان بادئ غریبت آن دو تھان یاد آمده که به موجب امر بیرون اسباب گذاشته بودند از همان
کفن مرتب گردید.

۲۰ بر سر مطلب باید دوید آنحضرت رخصت بادشاهی حاصل نموده بالہام ترحبمانی متوجه
دارالارشاد شدند چون به سرای سنبھالکہ کہ مابین گنورد پانی پت واقع است و در ہمین منزل قبل
ازین به دوازده سال وصال حضرت خازن الرحمت قدسنا الله سبحانه روی داده بود
رسیدند با جدی کہ نیم منزل است.

احمر - فرمودند ہمیں جا منزل باید نمود و ازین جا ہوشیار شدہ راہ پیش باید گرفت ہر چند مردمان
قبیلہ عذرا ہا آوردند کہ وقت پکاح است چرا در سرای نیم منزلہ نقص منزل باید نمود بلکہ بہلہای زنانہ

به قصد پیش برده بودند آنهارا آدم فرستاده واپس طلبانیدند و خود همان جا پالکی گذاشته نشستند
تا آن که سر پرده ها استاده در اول برج که جانب همیں است وقت رفتن از شاه جهان آباد
منزل فرموده -

۵ احمر - پسیدند وقت نماز شده است در روز جمعه و وقت چاشت گاه بود اخوند سجاول به عرض
رسانید که وقت است حضرت نماز بخوانند تیمم نموده خواستند که تحریم نماز ببرند -
احمر - گفتند السلام علیک یا رسول الله و هر دو دست بر سر گذاشتند بعد نیت نماز
بستند در سجده جاں بحق تسلیم کردند انا لله وانا الیه راجعون - سبحان الله روز ولادت فرشته
سلام از ملک علام آورده بود و روز وصال خاتم کلام بر سلام که بر رسول انام باشد گشت ،
علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام -

۱۰ این است اگر کند سرایت از عشق بدایت و نهایت
و عمر شریف به چهل و چهار و با چهل و پنج سال کشید و تاریخ وصال نوزدهم شهر ربیع الاول
سنه هزار و هشتاد و سه بود و در تاریخ وصال حضرت مروج الشریعت قد سنا الله سبحانه بسره
الاقدم عزیزی قطع گفته است که اگر از هر مصرع آن اگر تمام حروف به شماری سال انتقال را
بیابی -

۱۵ ناشد زیان دیده ارباب طلب احمدی قدر آن محمدی مشرب
پوشید فلک جامه ماتم زدگان و ز ناله شده روی مجان چو شب
از آن جا تابوت شریف بحضرت سر بلند کردند و متصل قبر فردوس منظر حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ
درون گنبد معلی مدفون کردند رزقنا الله سبحانه من برکاته و رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ

۲۰ احمر - روزی حضرت حجتہ الله (۳۰۴) رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ روضه منوره حضرت ایشان به حضور فقیر
معرفت آگاهی مرحومی شیخ محمد هادی قدس سره که فرزند کبیر حضرت مروج الشریعت بودند خطاب
کرده فرمودند که وقتی که نظر کشفی بر احوال انخوی مرحومی سر داده می شود تمام روضه متلی از انوار ایشان
می نماید اما بحضور کمالات حضرت ایشان مستور شده مانده است که در باری النظر بلا تعمق فکر جلوه گر
می گردد اگر مرقد ایشان علیحدہ می بود اشعت انوار از دور منظور اولوالابصار می گردید -

اکنون احوال بعضی از ابنای حضرت مروج الشریعت قد سنا الله سبحانه بسره الاقدس
در ملک تحریر کشید متوکلاً علی الله المجید - آگاه باش و ہوشیاری استماع آن نما آنحضرت
راسہ فرزند باقی ماند :

کبیر ایشان معرفت دستگاہی مرحومی شیخ محمد ہادی قدس سرہ بہ محاسن اخلاق آراستہ و بہ
صلاح و تقویٰ پیراستہ صاحب ہمت بلند و کمالات ارجمند بودند می گفتند کہ مطول را شروع از جناب
حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نمودہ بودم و سبق اول آن کتاب از آنحضرت استفادہ نمودم و
ارادت ہم بلا واسطہ بجناب حضرت ایشان داشتند ثانیاً کسب بخدمت والد بزرگوار خود اختیار
کرده بودند کہ واقعہ آنحضرت روی دادہ - آخر کار بخدمت حجتہ اللہ رجوع بہ کمال خضوع آوردہ
بشارات متداولہ حاصل کردند روزی اعتقاد خود کہ بجناب قطب الاقطاب حضرت حجتہ اللہ داشتند
بیان می کردند کہ من متوجہ لشکر بادشاہ عالمگیر در ہنگامی کہ در نواح بیجاپور بودند گردیدم و تشریف
آنحضرت بارشاد تمام در آن جا بودہ چون دوسہ مرحلہ راہ باقی ماندہ بہ خاطر آمد کہ اگر فی المثل ترا کہ این ہمہ
تشویشات قطع منازل نمودہ بہ عسکری رسی بہ مجر رسیدن حضرت حجتہ اللہ فرمایند کہ مطرود ساختہ
باہانت تمام بہ سر ہند رسانیدہ ، اعتقادی کہ بجناب مقدس ایشان داری قلت پذیرد یا نہ و صورت
آن حال در نظر خود بہ خیال بستم و شماتت اعدا کہ ازیں حاصل آید نیز در سینہ گماشتم قلب بی تکلف
حکم براں نمودہ کہ اصلاً در آن اعتقاد کمی راہ نیابد و در خدمت حضرت وحدت قدس سرہ نیز
اعتقاد بر کمال داشتند بلکہ چیزی استفادہ ہم نمودہ اند و تعلقہ ایشان وقت مباحثہ علیہ بجدی بودہ
کہ عقل اکثری از باحثان راہ فرار اختیار می نمودہ و علم مجلس و گرمی آن دل و دیدہ اہل مجلس کہ
در آن وقت مجتمع می گشتند انتظار قدم ایشان داشتہ ، و اشعار و لکشای ایشان اہل حال را
مسرور می ساختہ و ذکر تصانیف ایشان تا کجا و انماید مقامات حضرات خمسہ کہ قریب بہ اربعین سال
تمام رسیدہ و ذکر آن بہ تقریبی در منقاح ثانی گذشتہ با جملہ قوت علمیہ بہ کمال عمل باں شامل
حال بودہ -

بعد از فتور کفار در بلدہ حضرت سر ہند شب دوازدهم شہر ربیع الاول سنہ ہزار و ہست و
سہ ہجری ازیں دار پر طلال گذشتہ و در روضہ منورہ حضرت ایشان در گنبد معلی مدفون و عمر شریف

ایشان پنجاه و سه سال شد و تاریخ وصال ایشان را خلف الرشید ایشان ابوالحفص قوام الدین میر محمد که به کمالات ظاهر و باطن آراسته است "ایاغ بزم احمدی" یافته.

و فرزندان دیگر هم هستند هر یکی با قابلیت موصوف - مخدوم زاده خدارسا عارف اسرار شیخ محمد پارسا سلمه ربه، فرزندان حضرت مروج الشریعت اند اولاً به شرف ارادت حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما مشرف گردیده ثانیاً بخدمت والد بزرگوار خود شروع سلوک داشتند که دصال آنحضرت روی داده ثالثاً اتمام آن را بخدمت حجت الله رسانیدند و بشارات علیه از آن جناب حاصل نموده صاحب (۳۰۵) معنی بلند و کمالات ارجمند شدند.

درین دلا تصرف حضرت ایشان را که خود شنیده بودند پیش احقر بیان فرمودند بلکه امر به تحریر در مقامات معصومی و الهیات قیومی نمودند مفتح تصرفات قبل ازین مرقوم گردیده بود بهتر ازین مقام موضعی برای ترقیم آن نیافت:

۱۰. ابیض - می فرمودند که پانچ شش کس از اطفال را آبای مایان را بخدمت حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما برای حصول سعادت که دخول ارادت آن قبله درویشان باشد بردند از آن جمله علی رضانیز در آن زمره بود به هر یکی از مآلوجات فرمودند هر چه در ماده هر که فرمودند به وقوع پیوست و چون نوبت به عزیز معهود رسید فرمودند شورش در نهاد ظاهری که د باید دید تا کدام طرف اندازد همان طور به وقوع پیوست که آن شورش از آن راه که شاه ولایت معصومی و صراط مستقیم احمدی بود که دانه به طریق دیگر که ۱۵ گریزگاه اهل بدعت نیز باشد رساند.

بر سر اصل سخن باید شتافت آن پارسای صورت و معنی مد ظله العالی جوهر شناس معدن معارف معصومی و غواص قلزم حیات احمدی است نکات دقیقه که فهم فحول علما از ادراک آن عاجز است از عبارات شان پیدا است. کمالات عجیبه با مقدمات غریبه از اشارات شان هویدا تسخیر قلوب را جمال ایشان کافی است تحقیق نکات را صحبت شان دانی.

۲۰. این فقیر را اکثر با به صحبت شان دست داده تمام سوز و گداز یافته و بعضی تحقیقات لائقه و تدقیقات فائده که در ذات و صفات واجب تعالی و تقدست می فرمودند عقل عقیل در تحریر می ماند. اگر مطالعه تصانیف ایشان می نمایم کمال ازین استبعاد برای از جمله تصانیف شان فکر

پارسا کتابی است که مگر ذکر حق رسا شرح آن نماید و افکار ایشان که در روضه مطهره حضرت حجتہ اللہ
قدسنا اللہ بسره الاقدس محرر گردید کنه آن را مگر فرزند رشید ایشان حق رسا بیان فرماید و این
مخدوم زاده اصغر اولاد ایشان است و از فرزندان وسط شان که سہمی بہ محمد رسا است چہ نویسد کہ نسخہ
کلمات و زبده معارف والدہ شریف خود است و فرزند اکبر ایشان احمدی خان کہ در وقت صدارت
سرہند معروف الاحسان است عافاہ اللہ من جمیع البلیات والامراض باجملہ علم و علم و حیا و
دقار آن قدر کہ در ذات جامع البرکات مخدوم خدا رسا شیخ محمد پارسا مدظلہ کہ ایں فقیر مشاہدہ نمودہ
است اگر بہ تفصیل آن پرداز و چند جزوہ قرطاس را خلوت رسان اہل حضور سازد سہ

۵

خوبان پارسی گو بخشندگان عمر اند ساقی بدہ بشارت پیران پارسا را
اما اختصار کہ در جمیع احوال اعزہ اصحاب کمال مرعی گشت دریں جانب ہمیں قدر کفایت رفت
دیروز (۲۰۶) از خدمت عارف سرملع السیر شیخ محمد زبیر مدظلہ مکاشفہ ایشان شنیدہ تحریر
آن از التزام ضروریات دانستہ دولت قرب کہ شامل حال ایشان است جلوہ گرمی گردانندی فرمایند
کہ ایشان می فرمودند کہ من در روضہ منظرہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ مشاہدہ حال با کمال حضرت
رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلی آلہ وصحبہ وسلم مشرف گشتم کہ عنایات بسیار در حق
ایں آوارہ می فرمایند و میان دو ابرویا اندکی از جہہ مرا از دوسہ انگشت خود گرفتہ سہ مرتبہ بر زبان
گوہر شان می آرند انت منی انت منی ہمون مقام را کہ آنسرور علیہ وعلی آلہ
الصلوۃ والسلام در آن مقام ایستادہ دیدہ آمد برای قبر خود معین نمودہ گذاشتہ کہ دیگری را بتجوینہ
گذاشتن در آن مقام نمی فرمایند، مصراع

۱۰

۱۵

بہر کہ ہر چہ مناسب بود خدا بدہد

شیخ محمد رسالم فرزند ثالث و اصغر حضرت مروج الشریعت قدس سرہ بودند و بہ افلاق
فراوان آراستہ مدت چند سال است کہ ازین عالم رحمت گزیدند و در روضہ مطهرہ حضرت ایشان
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیرون گنبد مدفون اند رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ، رَبَّنَا اَنْتُمْ لَنَا
نُورٌ نَا وَ اَغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ۔

۲۰

(حضرت خواجہ محمد اشرف)

کنز چہارم در بعضی احوال قطب الکاملین اعلم علماء الشریعت والدین مخدوم زادہ رابع
شیخ محمد اشرف قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس۔

۵

عنایات وافرہ و تلطفات متکاثرہ آنحضرت عالی مرتبت کہ ذرہ بی مقدار بایں ہمہ ناقابل
و پستی استعداد و کثرت ذنوب خود بر خود مشاہدہ نموده بہ شکرانہ آن وسعت اخلاق و کثرت اشفاق
اگر جمیع ایں اوراق بہ ذکر محاسن و کمالات و تحریر معارف و مقامات ایشان طراوت بخش قلوب
عشاق نماید ہیچ نہ کرده باشد اما از آن جا کہ صحبت و لکشی آبنخاب ہموارہ حسن معارف از چشم
حسود حجاب داشتہ تشر حال نزد آن قدوہ ارباب کمال خلی محبوب بودہ کہ غیر از رموز دل آویز سمند
اظہار ہمیز نہ کردہ ازیں جہت براموری کہ از روایت دیگر کہ ثقات اند شنیدہ و یا چیزی کہ از اں
اشارت ہمیدہ اکتفائی رود۔

پیشانی عفو ترا پر چین نہ سازد جرم ما
آنکہ کے بر ہم خورد از زشتی تمثال ما

و بعضی از مقامات دقیقہ کہ بلا واسطہ از زبان شریف استماع نموده و بہ موافق حوصلہ یاد آن بی تکلف
در خاطر است بہ طریق ادنیٰ مذکور خواهد گردید ان شاء اللہ تعالیٰ المجید۔ بہر حال عفو از باطن فیض
مواطن آن کعبہ امانی بر تقصیرات صحیحہ العذر مامل، مصرع

والعذر عند کرام الناس مقبول

ولادت با سعادت آن قبلہ ارباب ولایت در سنہ ہزار و چہل و سہ ہجری در بلدہ سرہند
اتفاق یافتہ بر حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ خلی فرحت و مسرت پر تو انداختہ۔

احمر۔ معرفت دستگاہ مخدوم جمیل شیخ محمد اسماعیل سلمہ ربہ از والد بزرگوار خود عالی حضرت
قدس سرہ روایت می نماید کہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ ما را از مدتی دخول
یک مقامی از مقامات قرب متمنا بود روز ولادت فرزند می محمد اشرف میسر گشت و آرزوی
چندین سالہ بہ حصول (۳۰۷) پیوست و حسن ظاہری ہم با آنحضرت بہ مرتبہ بود کہ در ایام طفولیت
روزی آنکہ در دست گرفته چون مشاہدہ جمال با کمال خویش نمودند بعینہ قمر است و ایں حرف

از حضرت والدہ کریمہ کہ اخیت ایشان باشند باکلات استماع یافته است آثار ولایت از تمکین ایشان پیدا و انوار کمالات وراثت بر جبین ایشان هویدا چوں به سن تعلیم و تعلم رسیدند در اندک مدت قرآن مجید را خوانده به علوم عقلیه و نقلیه اشتغال داشتند و اکثر کتب معتبره در خدمت علم شریف خود حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ گذرانده و نیز پیش ملا بدرالدین سلطان پوری بعضی از نسخ را باخر رسانیده طاهر التفسیر قاضی بیضادی بخدمت حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ خوانده اند و اغلب که حاشیہ بر تعلیقات بیضادی در ہماں ایام بہ غایت متانت نوشته اند لفظ اغلب برای تعین ایام است نہ برای شک در نوشتن کہ آن البتہ واقع است و حضرت ایشان خواندن ایشان را بسیار می پسندید۔

۱۰۔ احمر۔ جناب حضرت قبلہ گاہی می فرمودند کہ روزی من در اثنا و سبقت ایشان حاضر بودم بہ قوت تمام می خوانند و تقریراتی بہ کاری بردند کہ باب در باید نوشت بعد از انقضای آن مجلس حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ مدح استعداد ایشان بسیار فرمودند و گفتند کہ محمد اشرف مقدمات دقیقہ بیان نموده است کہ اصلاً ذہن مفسر و محشیان بر آن نہ رفته از شان حضرت مجدد الف ثانی است و فرزندان ایشان ایں طور مردم بہ ظہور می آیند۔

۱۵۔ احمر۔ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بہ والدہ ماجدہ ایشان اکثری فرمودند کہ چہ می گوئی محمد اشرف ترا ملا گردانیدہ ام و حضرت ایشان رعایت شان ایشان بسیار بکاری بردند خان حسد اہلست و حمد اللہ سبحانہ کمر پیش فقیر حقیر بیان نموده کہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بعد نماز پیشین بر میانہ سوار گردیدہ متوجہ دولت خانہ شدند چوں از مسجد کبریٰ حضرت سر رسید کہ در آن جا نماز شدہ بود چند قدم بیرون آمدند یکایک میانہ را فرود آمدہ بہ عزیزی معانقہ بہ کمال شوق نمودند و من در ذیل صوفیاں بیشتر وہی و ہم می رفتم قیل و قال صوفیان عظام جانب میانہ غلغلہ انداز شدہ برگشتم دیدم کہ ایں صحبت است و ہمہ صوفیان در دریابی شدند چوں نیک تامل نمودم دیدم کہ حضرت مخدوم زادہ شیخ محمد اشرف اند من نیز بہ ملازمت مشرف گشتم و معلوم کردم کہ از بلدہ دارا خلفہ شاہ جہان آباد ہمیں زمان تشریف آوردہ بہ قدم بوس شتافتہ اند، حضرت ایشان از غایت کرم معانقہ فرمودہ تا دریابی صوفیان بآن مخدوم زادہ عالی شان ایستادہ مانند بعد ازاں سوار شدہ متوجہ دولت خانہ

شده و مخدوم زاده در رکاب سعادت حرفهای شوق و حالات سفر به کمال حلاوت و غایت خشوع و عقیدت زود می رفتند بعد ازاں با هم داخل خانه شدند و نیز خان مذکور اکثر می گفته که در مدت اقامت من در خدمت سراسر سعادت چهارده سال باشد مخدوم زاده های دیگر هم از اسفار مراجعت فرموده به ملازمت آن قبله ابرار مشرف گشتند اما این قدر رعایت حضرت ایشان که به حال ایشان مرعی گشته در حق دیگران به نظر نه در آمده (۳۰۸) راقم بی سرو برگ را صحبت های ۵
فردان با آنحضرت دست داده محبتی که بجناب حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ مشاهده نموده قلم در تبیان آن بی تکلف معترف به قصور است هرگاه ذکر شریف آنحضرت در مجلس شریف دائری گردیده گویا آب می گشتند و خود را ذره ناچیز به نزدیک آن قبله ارباب تمیزی شمردند و اگر غنایست حضرت ایشان درباره خود بیان می کردند اکثر باین عبارت ادای کردند که حضرت ایشان به یکی از مخلصان خود چنین می فرمودند -

۱۰ احمر - اکثر با از زبان اشرف مسموع گشته است که روزی حضرت ایشان اشک ریزان در دست کاغذ غم افشان گرفته داخل محل سر شدند و به حضرت والده ما خطاب کرده فرمودند که خواجه محمد حنیف ازین دار رحلت گزیدند این مکتوبی است که ماتم زدگان آن جای فرستاده اند و آن مکتوب را با دوازده بلند خوانند - از جمله حکایات حضرت ایشان که از آن جناب استماع یافته یکی این است :
۱۵ احمر - می فرمودند که حضرت ایشان را حضرت حق سبحانه از جدیری که در زبان هندی به سبیل معروف است محفوظ داشته و از اول عمر تا آخر حیات شکل این بلای که محیط افراد بنی آدم است الا ماشاء الله تعالی با آنحضرت رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ نه نموده هر چند استماع این مقدمه از اطراف دیگر هم به حصول پیوسته که حضرت ایشان را چپچک نیز آمده اما باین کیفیت اعتقاد که هوش مستمعان را از حال می ربوده مگر از آنحضرت مسموع گشته به نقل حضرت ایشان که بر زبان شریف می آوردند مرا خود البته شوق آن غلبه می کرد که تکرار آن فرمایند شنیده ام آن جناب را فرزند آن ایشان "برهان الله" ۲۰
می گویند پس البته ملقب باین خطاب از کریم و هاب تعالی شأنه خواهند بود -

احمر - هم از زبان درفشان ایشان مکرر استماع یافته که روزی در مجلس سلطان وقت که خلد مکان باشند فاضل فلسفی المشرب حاضر بوده و ازین فقیر سوال آن نموده که حضرت حق سبحانه و تعالی حکایت از حضرت موسی علی نبینا وعلیه الصلوات والسلام که در جواب قوم خود گفته می شنیدند
وَقَالَ مُوسَى يَقَوْمِ إِن كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ

که تعلیق حکم به شرطین می شود که ایمان و اسلام باشند و آن هر دو به کندی موجب کریمه فَاخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ - در جواب فرمودند که این از قبیل تعلیق حکم به شرطین نیست چه معلق بایمان و جوب توکل است و مشروط باسلام حصول آن و مراد از اول گردیدن بر احکام الهی و از ثانی کردن نهادن بر تضای آن کما حقته المفسرون درین جا تغایر ایمان از اسلام لازم نمی آید بلکه مزید تاکید بر توکل است به دو لفظ که ماحصل آنها واحد است اما تعلیق هر واحد علیحدّه است چنانچه گذشت.

احمر - روز عیدی از عیدین مصلاه بلده شریف سرهند آنحضرت قدس سره در کثرت ارشاد حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ می فرمودند که ادا عمر مبارک حضرت ایشان از غلبه هجوم مخلصان و اثر دهم نیازمندان معامله بجای کشیده بود که سجدهات مصلیان نماز عید بر پشت مردم پیشینان می افتاد و این صحبت در چند عید دست داد و این مقدمه به عرض حضرت هم رسید تبسم نمودند و به جواز آن وقت اثر دهم اهل نماز عید لب کشوند در عین ترقیم این مقام یکی از فدویان عقیدت سرانجام که حاضر الوقت بوده سوال از (۳۰۹) رساله آنحضرت که در رد منکران حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ نوشته اند نمود جان من مهربان من معتقد خاندان من سوال بر وقت طلعت بخش سینه بی کینه گردید که هنگام تحریر احوال مقدمه منسیه مخطور بال گردانید آری نوشته اند که معنون باین کلام است:

فتح - اعلم ان كلمة التوسط قد وقع في كلام الامام الرهام الى آخره

فصاحت عبارت و بلاغت معانی با حصول اجوبه عالیه در مطالعه آن بر منصف صاحب در بادی النظر جلوه گری می گردد هر چند به تعمق فکر نظر را سر دهد لطائف بدیعه که فکر کم کسی از اهل بیان بدان رسیده باشد نیاید اما حسن اعتقاد شرط نخستین این مقال است فقیر دور از کار هم به موجب آن امر آن قدوه ابرار قدس سره یک دو بار مطالعه آن نموده عقل ناقص این بی سر و برگ رایاری آن کجا که پی به علوم مطالب دقیقه آن برد با بجمله به موافق مذاق خود علاقه ها پخشیده و به جناب حضرت قبله گاهی و عم شریف شیخ عبداللطیف قدس سره همان نیز برده نخستین مقدمات مندرجه آن نه آن قدر شنیده که تحریر آن تواند نمود علم و عمل و ورع و تقوی آنحضرت مستغنی از توصیف و اصفاف است اکثر بعضی ابنای ایشان به حضور ایشان می گفتند که در ادا عمر مبارک حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

اشارت بر آن بوده که تعلق این خدمت موردی بعد من باین فرزند ارجمند خواهد شد و معاملات آن
 بایشان قرار خواهند گرفت و بیشتر استماع این حرف از فرزند اکبر ایشان شیخ محمد جعفر مرقوم شد که شهید
 مظلوم در حین غلبه کفار گوی سارگر دیده و رحمه الله سبحانه و آنحضرت بعد از استماع این
 مقدمه نفی آن ننمودند و بر تصریح خود عادت شریفه ایشان اصلاً بامری ازین امور درین مدت مخصوصه
 نه شده مگر چیزی که پیش فرزندان خودی فرموده باشند و آن خارج از معلومات این جانب است - ۵
 احمر - روزی این حقیر به عرض آن روشن ضمیر رسانیده که مخدوم زاده شیخ محمد جعفر اکثر باین کلام متکلم
 می باشد اگر اشارت این معنی از حضرت ایشان دریافته باشد پیش نیازندان تصریح آن نمایند
 فرمودند قیومیت مشروط باصالت است و آن خود خلاف طور حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان
 است رضی الله تعالی عنهما چه طور تجویز آن بر نفس خود یا بر دیگری نمایم مان و حلوانیست که به خوردن
 آن لب کشایم -

۱۰ آری خدمات دیگر حضرت ایشان بسیار بودند مثل قطبیت و امامت اگر در عزیزی از
 ابنای کرام هم خواهد بود همان خواهد بود که نیابت قیومیت را قطبیت مطلقه شایان است و
 عنایت حضرت ایشان بر این مخلص خود پر بسیار بود این است به حصول چیزی که از آنحضرت
 استماع یافته بلکه بعینه عبارت بلا تفاوت بهمین است اما به لفظ هندی اگر قبول نمایند حسن ظن
 بر مسلمان شرط اسلام است و اگر باورند دارند مختار اند؛

۱۵ احمر - فرخنده ششی باتفاق باین بی بروبال بآن قبله ارباب کمال در خانه امیر خان عمده الملک
 ناظم صوبه کابل یافته و صحبت نواب مشار الیه با هم دست داده در اشای مکالمات از زبان نواب
 برآمده (۳۱۰) که آن قدر بلا الهی یا غضب الهی یکی از هر دو کلمه گفته که برآمده بر دیگری نیامده
 فرمودند باین همه کثرت نعماء الهی که شامل حال شماست کفران نعمت باین مشابیه خیلی مستبعد است
 در جواب مردن ده پسر که از زوجة نجیبه ادا که دختر علی مردان خان بود غضب سلطانی که در هنگام
 صوبه داری اله آباد مدتی بی منصب در سوا شدن در اقران باین خجالت ادا نموده که بعد از آن
 امور درین مقامات فرخنده نکات عبث محض است مقصود آنکه کلمه حق پرستان برآید -

۲۰ احمر - ششی که شب عرس حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما بوده در خانه فیض کاشانه ایشان اهل قبله

له - دریافته ۳۵ م - علی مران ۳۵ م - بیاض ۳۵ م - بیاض

مدعو بودند تشریف حضرت قبله گاهی مرشدی قدس سره اتفاق می باید به مجرد دیدن صورت ایشان باین احقر الانام خطاب کرده فرمودند که بعینه حضرت ایشان را دیدم و غائبانه خود هم در مجلس اکثری گفتم که هرگاه صورت آنحضرت به نظری در آید گویا حضرت ایشان را می بینم و شدت مناصب من حیث المجموع ایشان را آنحضرت ایشان ثابت است، القصه در مجلس مشافه اظهار این معنی نمودند فرحت فوق الحد بر سیای آنحضرت جلوه گر شد فرمودند از شما بشارت یافتیم در ایام تشریف آن قبله الانام در بلده کابل از بعضی ابنای ایشان مسموع گشته که شبها عادت آنحضرت از چند مدت بر آن قرار گرفته که بیرون شهر تنهایی آیند و هیچ یکی را بر آن مطلع نمی گردانید قریب به ریح یا ثلث شب گذشته بیرون خانه می شدند و دوسه گهری شب مانده باز داخل بیت می کردند معلوم نیست که به کجای می روند و بچه انداز شب را به صبح می رسانید.

۵

این طور مقدمات مرئیه و مسموعه تا کجا بیان نماید و خیرات ایشان که شامل حال اطفال و پیران کلال سال و عورات شکسته بال بوده بل از صبح تا شام عموم تمام داشته به کدام زبان ادا نماید.

۱۰

گرامتی که خود دیده به تحریر آن شفای به مرضی می بخشد :

ابيض - فرزند ثالث آنحضرت شیخ روح الله قدس سره با اهلیه خود که همشیره این حقیر بوده بخت بیمار افتاده به نوعی که معالجه هر یک به یاس کشیده و امید حیات از هر کدام منقطع گردیده تشریف آنحضرت به جهت عبادت اتفاق یافته و فقیر هم در آن مقام در آن هنگام حاضر بوده مشاهده احوال این مرضی نموده آیت کریمه وَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَ بِالْحَقِّ نَزَّلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَ نَذِيرًا سه مرتبه خوانده و میزدند و خاتمه دم بر در و نمودند چنانچه عادت شریف هم بآن رفته بود که بر هر بیمار دم به یس آیت درود می فرمودند القصه بشارات عافیت آن چهار بیمار به زبان درفشان آوردند و فرمودند خبر این جمع است حضرت حق سبحانه در اندک مدت هر چهار را به شفاء کامله عاجله مرفراز گردانند.

۱۵

۲۰

احمر - حضرت قبله گاهی اقطاب دستگاہی که نیز تشریف حضور در آن معرکه سرور داشتند بلکه این گفتگو در خانه ایشان بوده چه بیمار آن مذکور همان جاد در آن ایام سکونت داشتند فرمودند که خاطر

له م "شهر" ندارد ۲ م - بیاض

از طرف این مرضی متردد احوال بود الحمد لله که از بشارت (۳۱۱) حضرت میاں جو جمعیت گرفت و شفاء ایشان متیقن خاطر گشت در همان مجلس دیگر در فضل ایشان می گفتند که هر بشارتی که از حضرت ایشان نقل فرمایند و یا از کشف خود بیان نمایند مسلم و قبولیت و چیزی که نه فرمایند مادر آن معذوریم بهر حال این قدر اعتقاد ما بر ایشان و بر برادران ایشان بی تکلف خاطر نشین است - چنانچه بادشاهزاده با به جمع کمالات بادشاهی متحقق می باشد اگر چه رواست که در میان خود با اگر تفاوت باعتبار کثرت خزان و افواج و قلت آن باشد اما معنی سلطنت و جامعیت استعداد هر کدام ساری است همان مثل فرزندان حضرت ایشان اند رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ که به جمع کمالات آنحضرت آراسته اند و هر چه فرمایند راست است و هر ادای که نمایند دوست که کذب و دغل در حوالی ایشان باریاب نیست نمی بینیم که مخلصان هر کدام تفضل شیخ خود بلا توقف برجا کند و به موافق آن اعتقاد اخذ فیوض می فرمایند و از غیرت دیگری پامال نمی گردند اگر معامله نه این چنین بودی منکر این طور اکابر راه هدایت می کشودی مراد از منکران طور منکر خصوصیات است که هر کدام با دعا آن قائم است ز منکر نفس ولایت آن خائب و خاسر است چه ولایت هر کدام از این اعزه عالی مقام در غایت بداهت بر اهل هدایت است و فرق ضلال خارج از بحث اند -

ز فہم مستمع این حرف دور است سخن بیرنگ را رنگ ضرور است

مطلب آن که کمالات هر کدام از این حضرات عالی درجات بایک دیگر مشابهت تمام دارند و منصف به الوان قیومیت اند از این جهت در اکثر اہل کشف گفتگوی تفاضل این اکابر بسیار است و ہر یکی با اعتقادی کہ مافی الضمیر نشسته است استوار کُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَیْہِمُ فَرِحُوْنَ سخن از حوصلہ بلند رفت بر اصل کلام نظر باید انداخت -

عمر شریف آنحضرت ہفتاد و پنج سالہ شد در اواخر کلمات قدسیہ ایشان بعد دوساعت کہ وصال فرمایند یکی از صاحبکات حاضر استفسار نمود -

۲۰ احمر - در جواب لعل شکر بار کشوند و هو حسبی و نعم الوکیل معلوم نیست کہ بعد از این سپرد کار و کریم غفار کلامی ہم فرمودہ باشد شب بستان دہشتم شہر صفر منظر کہ روز آن روز عرس حضرت مجدد الف ثانی است رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ سنہ ہزار و صد و ہشترہ ہجری جاں بحق تسلیم کردند،

۱۰ در ایشان ۱۰ د - ہفتم

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ و درون گنبد روضه منوره حضرت ایشاں مدفون اند رزقنا الله سبحانه من برکاته -

و فرزندان آنحضرت چهار اندکلاں ترایشاں شیخ محمد جعفر رحمه الله تعالی که به صحبت ارادت حضرت ایشاں رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ ممتاز گردیده می فرمودند که لذت آن توجه از من رفتنی نیست و همان توجه اگر چه در صغر سن حاصل گردیده اما راهی به مطلب نموده کفایت مهمات فرموده است، در محبت آن سرور علیه و علی آله الصلوٰة والسلام فردیکتا بوده است - ۵

و قصه شهادت آن مخدوم زاده به تقریبی چند ورق پیشتر گذشته است و در روضه مقدسه حضرت ایشاں (۳۱۲) بیرون گنبد مدفون است -

شیخ محمد حیات فرزند ثانی آنحضرت بوده و صاحب معنی و کمالات و خداوند کثوف و کرامات نیز وفات کرده در روضه منوره بیرون گنبد مدفون است رحمة الله سبحانه و رحمة واسعة - ۱۰

معارف آگاه شیخ روح الله فرزند ثالث آنحضرت بوده و کسب کمال در خدمت حضرت حجة الله قدسنا الله بسره الاقدس نموده صاحب معارف و کمالات گردیده و غلبه کشف اسرار و احوال که از آنجناب شنوده اگر به بیان آن پردازد کتابی علیحدہ برای آن تصنیف نماید - ۱۵

جناب مرشدی قبله گاهی اقطاب پناهی اکثر استماع آن اسرار باطنی ایشاں می نمودند و از احوال ظاهری هم اکثر بیان می کردند آن را نیز می شنیدند اما بهر حال صاحب نسبت می دانستند و آن مخدوم زاده را بر خود ادعای قیومیت هم بوده باجمله از خوبان روزگار و داخل زمره اولوالابصار بوده در سال هزار و دویست و هفت ازین دار در گذشته و در روضه منوره حضرت ایشاں بیرون گنبد مدفون است -

مخدوم زاده عالی مقال میاں شاه فی الحال فرزند رابع حضرت اند بالفعل در قید حیات اند و صاحب تصانیف زیبا نکات - اکثر مشاهده وجه کریم ایشاں نمائی استماع اسرار حضرات عالیات بوجه شائسته فرمای و اگر به مطالعه تصانیف ایشاں پردازی در محبت این اکابر دل و دیده را به بازی - ۲۰

قبل ازین به چند سال مقامات حضرت ایشاں رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ جمع فرموده سونوختگان را راهی به مطلوب نموده اند بحکم من سن سنة حسنة فله اجرها و اجر من عمل بها ثواب تصنیف این

له د - "اقطاب پناهی" ندارد

مقامات هم اولاً با ایشان عاید بود۔ راقم بہ شرط تصحیح نیت مورد ثواب گرد و تصحیح نیت خود گاہی
 در هیچ عمل گرد این عاصی تباہ کار نہ گردیدہ است۔ پس توقع حصول ثواب معلوم اما بر آنجناب
 خود بی شبہہ اجر حسنہ شامل حال ان شاء اللہ الکبیر المتعال و از دیگر اعمال صالحہ ایشان بہ نوید
 کہ عمل بہ عزیمت شیوہ مرضیہ ایشان است و تقلید اکابر خود بسیار نشین ایشان و بشارتی کہ از
 جناب حضرت حجۃ اللہ قدس سرہ یافتہ باشند کہ در آخر عمر آنحضرت رجوع بانحضرت نمودہ بودند
 بہ فقیر معلوم نیست باجملہ بہ کمالات ظاہر و باطن آراستہ بہ جلالت تمام در وطن مالوف نشستہ ہر کجا
 ہست فدایا بہ سلامت دارش۔ رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقِنَا
 عَذَابَ النَّارِ۔

(حضرت خواجہ محمد سیف الدین)

کنز پنجم در ذکر بعضی احوال قطب العارفین و اصل مرتبہ حق الیقین محمد دوم زادهٔ خامس
شیخ محمد سیف الدین قدسنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس۔ ۵

دولت قرب رب العباد با غفلت ارشاد و طنطنۂ جود و داد کہ در یک ذات حمیدہ صفات
از ابتدای شباب تا عہد وفات مستجمع باشند مگر ذات جامع احسانات آن مخدوم زادهٔ عالی درجہ
است در حضرات احمدیہ سیف معصومی بر تارک مبتدعان و بطلان رسانیدہ کہ تا امروز خون نجات
از سیامی ندامت آن گروہ بہ کمال اندوہ تقاطر تمام دارد۔ ۱۰

گل از خود رفت و سرو از جاشد و قمری بجوش آمد
تو کردی در چمن تا حبلوہ یک ہنگامہ برپا شد

نوعی از احسان آن قطب عالمیان بریں آدرودہ فی بضاعت در روز ولادت ایس پست
فطرت شمول فرمودہ کہ حق ایشان را بر حقوق احوال دیگر بہ مراتب غالب ساختہ ان شاء اللہ تعالیٰ
(۳۱۳) ازاں احسان در مفتاح آیندہ کہ مفتاح ہشتم باشد در ضمن احوال قبلہ گاہی قدس سرہ
جلوہ از رخ زیبا خواہد شود ان ربی رحیم و دود۔ ۱۵

ولادت با سعادت آن آفتاب ولایت در سنہ ہزار و چہل و نہ ہجری در بلدہ طیبہ سرہند
اتفاق یافتہ ہماں نقلی کہ در ولادت مخدوم زادهٔ ثالث گذشتہ کہ فرشتہ (آیہ) کریمہ و سلم علیہ
یوم و لد و یوم یموت و یوم یبعث حیاً نزدیک مولد ایشان می خواند و ایس از مکشوفات
حضرت خازن الرحمت دریں جا ہم شنیدہ اما در آن جا از حضرت حجۃ اللہ شنیدہ و ایس جا از حضرت
والدہ ماجدہ سلمہا ربہا استماع کردہ روزی ایس عاصی تباہ کار بہ عرض آن ولیہ روزگار رسانید
کہ ہمیشہ از جناب علیہ مسموع می گشتہ کہ حضرت خازن الرحمت علی را دیدند کہ آیۃ سلام در وقت
ولادت حضرت شیخ سیف الحق والدین در محل ولادت ایشان می خواندند و امروز حضرت حجۃ اللہ ۲۰

۱۔ د "جود" ندارد ۲۔ م "در شہر... در سنہ" گویا بجای تشخص ماہ بیاض گذاشتہ شدہ است۔

۳۔ د "ہماں" ندارد ۴۔ د "سلمہا ربہا" ندارد

- در باره حضرت مروج الشریعت نقل آن می فرمودند و چه توفیق چیست گفتند که من از حضرت ایشان شنیده ام و ایشان که چنین می فرمایند می توانند که هر دو جا باشد اثبات کمال یکی از اکابر دین مستلزم نفی آن کمال در دیگری نمی گردد عنایت الهی است اگر هر دو بنده از یک جنس ظهور فرمایند موجب افتخار هر کدام است مطلب از قول خود بر نه گشتند و باین عبارت توجیه فرموده فضل هر دو برادر خود را ادا نمودند بعد از این که مخدوم زاده مذکور به سن تعلیم و تعلم رسیدند و در اندک مدت قرآن مجید را خوانده به کتب متداوله پرداختند و حامله حال از ایام طفولیت به کمال رسانیدند گویند یا زده ساله بودند که حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ به بشارت فناء قلب و ولایت صغری که درجه اولی است از درجات ولایت مشرف ساختند به حدی که در هم سالان ایشان که بنی اعمام و عمات ایشان بودند موجب غبطه گردید و پیش از ایام بلوغت بشارت فناء نفس و ولایت کبری محسوس گردیدند
- حضرت ایشان را علو استعداد آن مخدوم زاده عالی نژاد همواره منظور بوده و ترقیات ایشان
- ۱۰ انا فانا ملحوظ حرف ایشان به نوعی دیگر ادای یافته و ظرف ایشان را خیلی عمیق می شناختند و به افاضه انوار تحقیق پرمی ساختند و بعد از وصول به مرتبه کمال که در عنفوان شباب مقبول مولای ذی الجلال گردانیده به همت ایشان معروف اجراء احکام شریعت و از دیار رونق دین و ملت گردیده حضرت حق سبحانه به موافق همون همت که مقرون نیست صاحب بوده ایشان را در حضور والد بزرگوار ایشان باعلی مرتبه ارشاد رسانیده و کارهای ایشان به وقوع آمده که دین و ملت طراوت یافته نام بدعت و نشان بتدعان از بلاد مسلمانان گویا ناپیداشده و اگر در جای به طریق تشریح مانده هم رعب ایشان در سینه های آن بدکیشان به تبر بر ایشان زده و رسوم کفار راه فرار گرفته و معابد با منهدم و شمار شده -
- کار آنحضرت همگیس پیروی والد بزرگوار و اقتداء جده عالی مقدار خود بوده و متمنای آن قبله ارباب ولایت استرضای رسول مختار گردیده علیه و علی آله الصلوٰة والسلام و بنای (۳۱۴)
- دنی را پیش از جیفه مردار نمی دانستند و از صحبت اهل آن خیلی بنزار مدار کار به آخرت که دار قرار
- ۲۰ است تصور نموده بهشت را محل بقاء پروردگار متیقن فرموده ارتفاع همت و اعتلاء تهمت آنحضرت غیر از خواهش دیدار برامری از امور داین و بر جلوه از جلوه گاه نشاتین خوردندی نمی نموده و نشاط نمی بخشیده -

عمر ایس احقر بر چند در حیات آن ولی اکبر زیاده از ده سال نه بوده اما بعضی حرف و حکایات آنحضرت که بلا واسطه شنوده به وجه احسن به خاطر است :

۵. احر - روزی برای دیدن همیشه خود که والدۀ فقیر باشند تشریف آورده بودند و فدی هم حاضر بوده که به تقریبی مذکور بعضی از اہل دولت در میان آمدہ فرمودند در صحبت اہل دنیا اموری می باشد کہ باعث التذاذ و موجب انفرح نفس می گردند حضرت حق سبحانہ از صحبت آنها دور دارد و دریں گفتن کراہت دے مزہ گی بر چہرہ شریف جلوه گر بود بعد ازین کہ حضرت ایشان بعد اہلحک و طلب بادشاہ علم مکان بلکہ بہ موجب اہام رحمان آن مخدوم زادہ را رخصت و اجازت حضور لازم السور برای ارشاد خلیفہ وقت و دیگر طالبان فرمودند بہ مجرد دخول قلعہ دار الخلفہ شاہ جہان آباد نظر برد و ازہ افتادی بیند کہ تصویر دو آدمی کہ بر دو فیل تصویر سوار اند ہر طرف باب قلعہ تعبیه گشتہ کہ نیلان مست آنها را فیل حقیقی دانستہ برای مقادوت و جنگ گاہی دوسہ گھڑی توقف درنگ می نمایند شنیدہ ام کہ دو آدمی کہ بالای آنها سواد بودند تصویر ہر دو کا فر بود، آنحضرت فرمودند من داخل قلعہ نمی شوم کہ فرشتہ رحمت بایں راہ نمی در آیند بہ عرض پادشاہی رسانیدند ہماں وقت بہ موجب حکم سمار و منہدم کردند۔ بعد از اں داخل قلعہ شدند و امر معروف و نہی منکر دیدن خود گرفتند حتی کہ بادشاہ جنت آرام گاہ شکرگزاری ایشان بہ حضرت ایشان صلی اللہ علیہ وسلم بزنگاشتہ اند و حضرت ایشان در جواب آن فرمان مکتوب کلاں بہ علم مکان تحریر نمودہ کہ در جلد ثالث کہ سہمی است بہ "مکاتبات قطب زمان" مندرج است۔ سطر چہ انداز آخر آن صحیفہ عنبر نشان در قید قلم می در آرد :

فتح - از امر معروف و نہی منکر کہ شیوہ فقیر زادہ است اظہار شکر و رضامندی نمودہ است شکر خداوندی جل شانہ بریں عطیہ بجا آورد و سبب از دیاد دعا گوئی گردید چہ نعمتی است کہ بایں ہمہ طمطراق بادشاہت و دیدہ سلطنت کلمہ حق بہ سمع قبول افتد و گفتم نامرادی مدثر شود و بشر عبادی الذین یستمعون القول فیبتغون احسنہ اولیک الذین ہداهم اللہ و اولیک ہم اولوالالباب و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد و آلہ اجمعین۔ تم کلامہ العالی۔

و در بودن حضور علیہ ارشاد بہ حدی محیط الافاق گردیدند کہ بادشاہ ہزادہ محمد اعظم شاہ کہ

با خلاص تمام مرید شده بود روزی بر دُرُوه شریفه از کثرت اثر دِهام و ستار از سرافزاده چون این مقدمه
به عرض بادشاهی رسیده سکه از الهی به تقدیم رسانیدند که در عهد مبارک ما این چنین شیخ صاحب کمال
به منصفه ظهور آمده و جماعت کثیر از صغیر و کبیر و رجال و نساء و امراء و فقراء از فیض آنحضرت شاداب
گردیده هر کس به موافق نصیبت خود نعمت داشته گام ردائی اهل حوائج علی الخصوص از اهل حقوق باشند
در آن مدت (۳۱۵) به نوعی به حصول پیوسته که تا امروز رطب اللسان شکر عطیات و تفضلات
ایشان اند و صله رحمی بر بنات و اخوات و دیگر قریبات زیاده از آنچه مشروح قلم تواند شد بکار می
بردند و آداب بزرگان و برادران خود غیر متوقع به وقوع می پیوسته -

شنیده ام روزی محمد اعظم شاه دعوت آنحضرت نموده و از غایت اخلاص آفتاب به دست خود
آورده ایشان برادر بزرگ خود حضرت محمد اشرف را قدس سره که در آن ایام نیز تشریف ایشان
در حضور بوده دعوت شریک خود فرمودند هرگاه بادشاهزاده به فکر شتاندن دست ایشان
بدست خود گشت ایشان آن آفتاب را از دست بادشاهزاده گرفته اولاً دست برادر خود شتاندند
بعد از آن به بادشاهزاده مرحمت کردند تا دست ایشان شتاند -

هم در آن ایام روزی بادشاه اسلام تکلیف بر سیر باغ حیات بخش که درون قلعه واقع
است و در تعریف آن شاعری گفته -

اگر فردوس بر روی زمین است   همین است و همین است و همین است
۱۵   با آنحضرت نمود به مجرد تشریف نظر بر ماهیهای طلایی که چشمان الماس و یا قوت داشتند
افتاد شستن آن جا مقبول خاطر نشد تا انهدام کار آنها با تمام برسانیدند که در شکستن آنها ضرر و مبلغ
کلی سرکار دولت مداری کردند فرمودند پاس خاطر شیخ بسیار نفع دار است -

ازین طور کار عظیم لا اعتبار که در آن مرتبه مراتب دیگر که از آنحضرت به وقوع پیوسته تا کجا به شمار
و معارف و احوال سفر را بحضرت ایشان رضی الله تعالی عنه نوشته اند در مکتوبات شریفه ایشان
۲۰   جلوه گر است از آن جمله نقل یک عریفه از عرفان ایشان در مقامات فرخنده نکات نیز بطریق تبرک
بر می دارد و بر شایقان جمال عبارات جلوه از رخ زیبای بخشد به گوش هموش استماع باید نمود :
فتح - عرضداشت کمترین درویشان محمد سیف الدین به عرض احوال پراننده جرأت نموده

گستاخی می نماید و بامید عفو از مد خود تجاوز کرده دراز نفسی می کند، قبله گاه با چندانکه خواست و می خواهد که از دائرة مباحات قدم بیرون نهند صورت پذیرنی شود آن قدر از تکاب مشتبه و مکروه و محرم نقد وقت است که چه بیان نماید عمل به عزیمت در حق او عنقهای مغرب است و از ایقان اولی و احوط به غایت بعید افتاده اما الله سبحانه و الحمد که با وجود این همه خرابی و تباه کاری در محبت سگان آن درگاه قدم راسخ دارد و اعتقاد و فدویت آن عتبه علیه ممتاز است متاعی ازین مهتر در بساط (۳۱۶) خود نه دارد و نظر بهمین اندوخته بعضی سابقه و لاحق را معروض دارد

۵

تو مراد دل ده و دلیری بین رو بهی خویش خواں و شیرینی بین
حضرت سلامت پیش ازین به چند سال از غایت ذره پردری باحق حقیقت الحقائق
و حصول بهره از نسبت ملاحت این دور از کار را مستعد ساخته بودند و این ضعیف نیز
آنچه ازین دولت عظمی درک می کرد و به عرض آن متصدع می گشت احياناً آن قدر این
نسبت غلبه زیربار می کرد که اتحاد جدی بلکه معامله کون دیر در متخیل می گرد و ثقل در بدن
خود احساس می نمود و احوال نیز در کار اسرار آن حقیقت عجوبه منش غواصی می نماید و چندان که
دور دوری رود گویا هیچ نه رفته است معرفت با انواع مختلفه ظهوری فرماید و هر بار فدا و بقاء
جدید متوهم می شود

۱۰

۱۵

نه خشن غایتی دارد نه سستی را سخن پایان
به میرد نشن مستقی و دریا، همچنان باقی
مادای و سکن خود را تعیین جی معلوم می کند و خود را محاط این تعیین که فوق او تعیین نیست
می یابد و عجائب و غرائب چیزها را از راه، همس تعیین در خودی فهمد و مثل ابریاں انوار
برکات می ریزند و اسرار لازم الاستار بادی در میان می آیند و در بعضی اوقات چنان
متخیل گشته است که مرورید و زیور را بروی شامی کشد و آن قدر مشغوف این نسبت
است که نسبتهای دیگر گویا مستور شده اند و ایضا این درویش را آن عالی حضرت بارها

۲۰

۱- م. مستعد. مکتوبات سیفیه "مستعد" ص ۸
۲- "تعیینی" ندارد. از مکتوبات سیفیه ۸/۱ ماخذ است

- بارتفاع واسطه و اخذ فیوض و برکات از مرتبہ مقدسہ بی حیولت بشر بشر ساختہ اند و چه علامت کمال اتحاد با حقیقت اوصلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہمیں رفع واسطہ است۔
- ۵ این قسم اتحاد نصیب بہ اقل قلیل است، چنانچہ مکتوبات قدسی آیات ظاہری گردد اما بہرہ از اصالت در حق این قسم شخصی لازم ہست یا نیست امیدوار است کہ بہ جواب این سرفراز گردد و قبلہ عارفان سلامت صلاح آثار شیخ ظہور اللہ کہ از ارباب کشف و شہود است از ابتدای شغل تا این زمان عجائب و غرائب چیز با بیان می کند از عروج افلاک سبعہ و ظہور انوار عرش و صحبت خیر البشر علیہ و علی آلہ من الصلوٰۃ افضلہا و من التسلیمات اکملہا بارہا ظاہری سازد و احوال عروج عناصر ربیعہ را ادراک می کند و صوفی عبد الغفور کہ حق خدمت بجائی آر دو محبتی خاص دارد کہ از راہ آن در اکثر مقامات امیدوار است کہ معیت داشته باشد آثار وجود مہرب و دردی متوہم می گردد و صلاح آثار
- ۱۰ حافظ موسیٰ کہ یکی از یاران فقیر است و بشرف صحبت آنحضرت مشرف گشتہ در غلبات وحدت وجود بود چنانچہ می گفت کہ ہر ذرہ از ذرات وجود من نداء انا الحق می زند، فقیر چون خواست کہ او را از این حال بر آرد و لمحہ در خلوت با دی سکوت نموده بعد از بزخاستن ظاہر ساخت کہ تمام ورق من گردانیدند للہ سبحانہ الحمد کہ ازاں مضیق مخلصی یافتہ
- ۱۵ بہ شاہ راہ افتاد و از یاران جدید حاجی عبدالرؤف امام مسجد فتح پوری پیش از دیگران ترقیات عالی نموده از حقوق صفات باصل بنی تکلف می گوید و خود را اتمام عالم را گم ساختہ بہ شہود خاص بلند تراست ملتذاست و معنی بقائیز درک می کند۔
- و چون بادشاہ و اہل عسکر دریں شہر نیستند بعضی گوشہ نشینان و طالب علمان (۳۱۷) و شکستہ دلان کہ بہ مراحل از اہل عسکر بہتر اند اخلاص بہم رسانیدہ اند خصوصاً حافظ عبد الجلیل لنک کہ یکی از شیوخ ایں حدود است و جماعت از اغنیاء با دی سرنیاز دارند و ملتفت خان سر اادت خواص و نیازمندی تمام دادند بہ فقیر عجب حسن ظن پیدا کردہ چند بار صحبت سکوت داشتہ از راہ دور و دراز بہ طلب تمام می آید و چندی دیگر تو شغل اند کہ ہر کدام با ذکاری و مراقبات سر گرم اند۔ فضائل مآب محمد و اصل پسر میر محمد عارف منگل کوٹی باخلاص و محبت تمام بہ فقیر ہمراہ می گذرانند امیدوار است کہ بہ شرف صحبت نیز مشرف گردد۔ و بنی ابی از حد گذشتہ امیدوار عفو است کہ حضرت سلامت چون ایام رخصت

محمد صادق افغان نزدیک رسید امیدوار است که به توجہات عالی سیراب گردد و به عنایات و بشارت مخصوص سر بلند شود و در باب صوفی پائیده و صوفی سعد اللہ دلاور کی که در محبت حضرت فداست و ملا عبدالحق و حاجی محمد شریف التماس توجہات خاصہ دارد۔ حضرت سلامت رخصت بہ ملا محمد سالم خلعتی متبرکہ مثل یاران دیگر عنایت فرماید و بہ بشارت عالی بشر سازند کہ در محبت حضرت فانی است و حامل عریضہ نور محمد متوطن سرہند نیز امیدوار مہربانی است و السلام۔ تم مکتوبہ الشریف۔

۵

و جواب این مکتوب بہ مکاتیب دیگر در مکتوبات جلد ثالث حضرت ایشان کہ بہ کمال تطاہر عظمت و دبدبہ شان صدور یافته است باید طلبید۔

احمر۔ حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قدس سرہ می فرمودند کہ اکثر آنحضرت والا منقبت قدس سرہ اشارت تفضل خود برد گیر اخوان باین عبارت می کردند کہ مکتوبات حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر است بہ نظر انصاف باید دید کہ فضل کدام یکی بہ تصریح از عبارات مرفعہ آن عنوان جلوہ گر می گردد و قرب و منزلت آن عزیز نزد حضرت ایشان بہ ضوح می انجامد شاہد عدل بر این مدعا موجود مردم در قیل و قال قیومیت کہ مشروط باصالت است البتہ بر ذات مبارک حضرتین بودہ کہ دیگر ازاں جاہر گز تجاوزه نموده الا بر حضرت مہدی موعود علیہ الرضوان کہ باصالت حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام متحقق خواهد بود و ما سوای این معاملہ کہ قطبیت مطلقہ باشد خلعت ارشاد کتابت از آن است صریح بنام این خفیف ظاہر و آشکار است محل ریب و شبہ نیست و افتتاح گنجینہ بشارت نیز بہ یاران ضعیف بلاریب و شبہہ است۔ بعد از کشودن دروازه بر متوسلان دیگر اخوان ہم البتہ رشحہ از آن رسیدہ باشد بعد ازین کہ حضرت مخدوم زادہ مذکور مراجعت ازین سفر دولت شمر نموده متوجہ وطن مالوف گردیدند روز دخول بلدہ حضرت سرہند خلقت بسیار باستقبال برآمدہ والا برادران را بزرگ نشان کہ متوقف از راہ کلانی خود گردیدند پای مبارک حضرت ایشان در آن ایام دردمند بودند "اما میلان طبیعت مبارک بر آن آورده کہ برادران بزرگ نیز باید کہ باستقبال برآیند لیکن" امر صریحی بہ وقوع نہ پیوستہ والا ہر کدام امتثال امر را واجب (۳۱۸) دانستہ بہ سعادت تمام اقدام می نموده اشارت این معما بوجہی ابلغ من الصریح

۱۰

۱۵

۲۰

است نمودند۔

احمر۔ به حضور فرزندان که در آن وقت مستغرق بجز نور بودند بام المریدین حضرت بی بی جیو قدس سرها خطاب کرده فرمودند که اگر پایای مایاری می کردند ما هم استقبال این فرزندی نمودیم لیکن عذر پامانع صحیح است عالی حضرت همین کلمه را شنیده با استقبال آن برادر نیز برآمدند و امثال اشارت زیاده از تصریح می نمودند لهذا مورد این همه کمالات که در کنز اول ۵ باین باب گذشت گردید۔

حضرت ایشان را غلبه ارشاد آن مخدوم زاده عالی نژاد خیلی مرغوب الطبع گردیده، در ایام بودن ایشان در شاه جهان آباد حضرت وحدت قدس سره که فرزند رشید حضرت خازن الرحمت قدسنا الله سره الا قدس و به کمالات بلند و معنی ارجمند پیراسته و بزبان آدری و لب و لجه و شیرینی گفتار آراسته نیز دریں بلده بودند۔ ۱۰

احمر۔ حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ اکثر با در حرم محترم می فرمودند که سبحان الله عبد الاحد باین شیرین کلام موصوف است و سیف الدین باین تکین و وقار معروف و قبولیت باین نصیب گشته، خوش گفت۔ ۵

به مقبولی کسی را دست رس نیست قبول خاطر اندر دست کسی نیست و بعد از تشریف به وطن مالوف دیگر از خدمت حضرت ایشان جدا نگردیدند و در حضور ۱۵ لامع النور اخذ کمالات به صحبت که هر روز در ترقی بوده به کمال جلالت و سروری نمودند و بعد از ایام وصال حضرت ایشان بانی روضه منوره فی الحقیقت ایشان اند هر چند بنا با اعتبار ظاهری روشن آرای بیگم رحمها الله سبحانه نموده است۔ اما چون بادشاه زاده مذکوره به توسل ایشان انساب داشته و در محبت ایشان بی نظیر بوده و باشارات ایشان باین دولت رسیده پس بحکم الدال علی الخیر کفاعله اصل این کار از ایشان استوار است چنانچه بالای روضه معظمه ۲۰ نیز بیتی ازین ابیات مرقوم شاهد این مدعا است۔ ۵

اوز سیف الدین محمد مقتداء یافت سوی این سعادت اهتداء
و عرسهای حضرت ایشان به شان تمام در هر عام به شوق مالا کلام به خود متعلق گردانیده
حتی المقدور شرکت غیری دریں امر رفیع القدر تجویز نمی فرمودند۔
بالجمله در جمیع اطوار و افعال جانشینی حضرت ایشان کما یبغی نمودند و بعد از آن

ہم صحبتہای شائستہ بہ بادشاہ دست داده و بہ موجب طلب در حضور رسیدند و باز بہ وطن مراجعت نموده و خدمت حضرت والدہ گریہ خود بعد وصال حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہما بہ وجہ الیق بہ تقدیم رسانیدند۔

۵ احمر۔ حضرت والدہ ماجدہ احقر سلمہا ربہامی فرمایند کہ صالحہ از اہل ارادت حضرت والدہ ما را قدس سرہا پس از وفات ایشان بہ خواب بہ جاہ تمام دیدہ و غریقہ بحار مغفرت یافتہ استفسار از عملی کہ مورد این ہمہ قبولیت گردیدہ نمودی فرمایند کہ تلاوت قرآن مجید و صدقات فرزند سیف الدین کہ شب و روز ریزا ریزہ دارند۔

۱۰ احمر۔ مرحومی نواب مکرم خان چند بار بہ حضور این عاصی دل افکار روایت از ولایت بہ اقتدار آن قبلہ اولیاء روزگار نمودہ کہ در صحبت اخیرہ کہ آنجناب را بہ بادشاہ روی دادہ چون از اظہار بعضی مخالفان شرمندہ کار تنفسی ہم بہ مقدار دانہ خردل کہ نزد عالی فطرتان علیہ السلام همان قدر مثل (۳۱۹) کوفہ قاف در عظمت و اعتبار است بہ میان آمدہ شد طریق سینہ صافی گردیدہ بود من نیز حاضر بودم بادشاہ از ان شیخ عالی جاہ پرسید کہ امام حجۃ الاسلام در کتاب احیاء العلوم و عیادت اخروی کہ دربارہ شیخ مرانی نوشتہ است البتہ بہ مطالعہ در آمدہ باشد فی الفور بہ جواب لعل شکر بار کشوند کہ مرا خود مطالعہ آن کتاب کم است اما در حق زاہد خشک تہدیداتی کہ نوشتہ بلاشبہ بہ نظر شریف در آمدہ باشد بادشاہ را غیر از سکوت جواب صائب مصاعدت نہ نمودہ لہذا راہ خاموشی پیمودہ و آنحضرت فی الفور فاتحہ رخصت خواندہ متوجہ وطن مالوف گردند و تاحیات خود اصلاً از ان مقام نہ جنبیدند۔

۲۰ احمر۔ حضرت قبلہ گاہی مرشدی می فرمودند کہ روزی در دعوت یکی از اہل قبیلہ اجتماع حضرت حجۃ اللہ و حضرت شیخ سیف الحق و الملتہ والدین بودہ و قرآن السعدین حاصل گردیدہ ہر یکی ازین صاحبین مقابل نشستہ بودند بر چہرہ شریفہ حضرت حجۃ اللہ ثقلی لاحق شدہ و بر چہرہ شریفہ حضرت شیخ سیف الدین شگفتگی و فرخندگی جلوه گر گشتہ استفسار این اسرار از ان دو اولیای کبار نمودہ شد حضرت حجۃ اللہ فرمودند کہ یک قسم ظہور خاص مرا زیر بار گردانیدہ کہ تاب برداشت آن بسی دشوار بودہ و حضرت ثانی فرمودند کہ بر من تجلی ضحک پرتو انداختہ کار مرا بہ فرحت دارین آراستہ، اما این سوال بعد از ان فراغ مجلس حضرت والد بزرگوار این راقم بی مقدار نمودند قدسنا اللہ سبحانہ بسوہ الا قدس یک بارگی این حقیر در ایام طفولیت در خانہ نشستہ بود کہ غلغلہ تشریف

آنحضرت آدازه انداخته و صدای صلوات از کوچه‌ها برخاسته که به ناگاه طلوع در منزل ابوبن این احقر نمودار گشته صحبت بامتداد کشیده و حرف و حکایت از هر طرف به موافق وقت در میان آمده از آن جمله شخصی از حاضران بعرض آفتاب ولایت رسانیده که بعضی از بنی اعمام حضرت می‌گفتند که حضرت به فنا قلب البته متحقق اند.

۵ احمر - فرمودند مرا خود بشری نمایند اما بجانب شیخ باباموری که مناسب ایشان نباشد منتسب نه سازند که طبیعت تاب تحمل آن نمی‌تواند آورد و آن امور از آن قبیل اند که فضل غلت بر قیومیت می‌دهند تفصیل آن در کتب اندراج یافته است از آن جا باید طلبید.

و بالجمله هرگاه ذکر حضرت ایشان رَضِیَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در مجلس شریف جاری می‌گشت بی اختیار مطلق می‌گردیدند و از روی آن می‌داشتند که همچنان آن قبله درویشان صحبت دارند و با همینهای حرف و حکایت نمایند و هر که را به خلافت آن می‌دیدند قول ادنی پسندیدند و حتی المقدور باریاب صحبت معرفت مرتبت نمی‌فرمودند.

احمر - حضرت قبله گاهی می‌فرمودند که هرگاه (۳۲۰) صورت آن مخدوم زاده والا جاه به نظر می‌افتاد آیت کریمه در شان حضرت سلیمان علی نبینا و علیه الصلوة والسلام منزل است در دل می‌رسید و آن این است **وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَكُفًى وَحُسْنَ مَآبٍ** -

۱۵ ابیض - از روایات ثقات مسموع گردیده که تشریف حضرت حجة الله قد سنا الله سبحانه بسره الاقدس جانب سفر حجاز اتفاق یافته و آنحضرت به جهت متابعت یک مرتبه کامله همراه آمدند وقت وداع حضرت حجة الله فرمودند که عمر باخر رسیده است باید که براحوال فرزندان این جانب البته مهربانی مبذول خواهند داشت بایشان در جواب گفتند که امید از فضل چنان است که عمر حضرت به سن کثیره وفا نماید اما بر خود این امید مطلق نمانده است فرزندان من رجاء من غایت شمایند، هم چنان شد که ملاقات اخوین باز دست نه داد و واقعه آنحضرت به ظهور پیوست و حضرت حجة الله نوزده سال بعد از وصال ایشان به قید حیات بودند سبحان الله طرفه ابیضی جلوه گر گشته است و دو احمر اکابر را بر هر دو گفت خود برداشته است - فاضهم ولا تکن من القاصرین - فقیر دور از کار این روایت از خدمت قطب العرفا شیخ ابوالاعلی قدس سره

استماع نموده است و از اعزہ دیگر نیز شنوده۔

احمر۔ حضرت ام المریدین قدس سرها بہ فرزند می خود حضرت حجتہ اللہ فرمودند کہ دعای عمر
فرزند شیخ محمد سیف الدین باید کہ شما البتہ می کردہ باشید معروض می داشتند کہ اخوی محمد سیف الدین
شرف ما است چہ ظہور دعاء او نہ نمایم بیشتر ہم من برای دعا تقید داشتیم و احوال بہ موجب
امر شریف واجب الاتمال^۱ زیادہ تر خواہم نمود۔

ابيض۔ صوفی پائندہ طلائئ کہ از یاران حضرت ایشان رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ^۲ بودہ بلکہ بہ سعادت خلافت
نیز ممتاز، یک مرتبہ از بلدہ کابل کہ وطن مالوفہ آن عزیز بودہ بہ تقریبی از تقریبات داعیہ سفر عراق
نمودہ روزی در اثناء طریق رافضی بر اسپ سوار پیش پیش ایس می رفتہ کہ بہ ناگاہ از زبانش کہ
زبان بودہ کلمات نجیبہ کہ سب بر حضرات شیخین رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ^۳ باشد جاری گشتہ نعوذ باللہ تعالی
من غضبہ بہ مجرد بر آمدن صوفی پائندہ محمد بہ تیغ بی دریغ سرش از تن جدا کردہ اما خوف آن
نشستہ کہ ملک روافض است مباد ایکی از طرفی رسیدہ انتقام آن بہ گیرد بہ دیدن سواری نقابدار
کہ از پیش اسپ تاخہ می رسد مشرف گردیدہ کہ آمدہ عصا بر آن قتل زدند و می فرمایند کہ بہ جمعیت
خاطر راہ خود بہ گیر کہ خر گردیدہ است کہ چون تو صوفی مذکور بہ مشاہدہ آن شکل متوجہ می گرد تمام جیفہ فر
می یابد بہ فرخندگی تمام بہ عرض آن سوار نقابدار می رساند کہ اسیدوارم کہ بہ مشاہدہ جمال باکمال سرافراز
کردم نقاب برداشتند دید کہ حضرت مخدوم زادہ شیخ سیف الدین اندی فرمایند کہ اگر تبدیل صورت
ایں خرس نمی نمودیم رفقای ایں بہ تو ایذا ہای گوناگون رسانیدہ قتل می کردند ایں کلمہ را گفتہ اسپ را
تاخند و زود از نظرش مخفی گشتند۔ در اثنای ہمیں مقدمات رفقای آن رافضی کہ بعضی از آن ہا
با دی قرابت ہم داشتند از عقب رسیدند (۳۲۱) و اسپ او را خالی یافتہ تجسس حال او نمودند
جیفہ خریافتند کہ تن او تمام دشت را متنفر الارواح گردانیدہ از غایت خجالت تاب استفسار
ایں معنی ہم نتوانستند و او را بہ مشقت تمام جہزی در آن دشت یافتہ در آن جادون ساختند و
اسپ او را گرفتہ راہ او طان خود ہا گرفتند۔

گویند وضع شریف آنحضرت از مدتی چنان بودہ کہ در نصف شب جریدہ بہ روضہ مقدسہ
حضرت مجدد الف ثانی رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ^۴ بہ شوق تمام می رفتند و گرد آن مرقد مطہر نور اللہ می گشتند۔

۱۔ "الاتمال" نسخہ م ندارد ۲۔ م۔ "نورنا اللہ سبحانہ من النوارہ"

احمر۔ می فرمودند کہ سب درگاہ مجدد الف ثانی ام و گاہی بایں عبارت می گفتند کہ سب درگاہ
بنگ شیعہ احمد کابلی سرہندی ام و ہنگامی بہ روضہ معظمہ حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بہ ہماں وقت
لیل رفتہ ایں بیت بہ سوز تمام می خواندند ^۳

- من کیستم کہ با تو دی بسندگی ز نم
چندیں سگان کوئی تو یک کتریں منم
- ۵ و آنحضرت را در تحقیق مقامات سلف و خلف دستگاہ عالی است و بر تدقیقات حضرت مجدد الف ثانی
بہ موافق مذاق حضرت ایشاں است نظری است متعالی۔ سطری چند از مکتوب ایشاں کہ بنام
شیخ پیر دہلوی است و آن مکتوب شخصت و چہارم است از مکتوبات شریفہ ایشاں ایرادی نباید
فتح۔ مخدوما! در عبارات اکابر ایں سلسلہ علیہ قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم واقع شدہ است
کہ ما نسبت فوق ہمہ نسبتہا است از نسبت حضور و آگاہی خواستہ اند و حضوری کہ نزد
ایشاں معتبر است حضور بی غیب است کہ تعبیر ازاں بہ یاد داشت نمودہ اند پس عبارت
۱۰ ایں عزیزان از یاد داشت کہ بہ ہم قاصر فقیر قرار یافتہ برای تفصیل است تجلی ذات
عبارت از ظہور حضرات تعالیٰ و تقدس و ظہور ادبجانبی ملاحظہ اسماء و صفات و
شیون و اعتبارات و آن تجلی را برقی گفتہ اند یعنی لمحہ سیر ارتفاع شیون و اعتبارات
متحقق می شود باز در پردہ شیون و اعتبارات متواری می گردد، پس بریں تقدیر حضور
بی غیبت متصور نہ باشد و حالانکہ ایں تجلی را مشائخ سلاسل دیگر نہایت النہایت گفتہ،
۱۵ ہر گاہ ایں حضور دوام پذیرد و اصلاً استتار قبول نہ کند و ہموارہ بی پردہ اسماء و صفات
و شیون و اعتبارات متجلی شود حضور بی غیبت خواهد بود۔ پس نسبت ایں اکابر را
نسبتہای دیگران قیاس نہ باید نمود و بی تکلف فوق ہمہ باید دانست ایں قسم حضور
اگرچہ پیش مردم مستعبدی نماید مگر اقلی آن را باور دارند ^۴

- ۲۰ ہدیا لارباب النعیم نعیمہا و للعاشق المسکین ما یتجرع
انتہی کلامہ قدس سرہ۔

و مکتوب کلاں است و مشتمل بر معارف لازمۃ البیان کہ مذہب سلف با مشرف
خلف بر صاحب نظران بالابلند جلوہ گراست و اشارت بر معاملات ایں حضرات عالی درجات

۱۔ در کنم ۲۔ در قدس سرہ ۳۔ ”مگر اقلی آن را باور دارند“ مکتوبات سیفیہ (ص ۹)
مطبوعہ میں یہ الفاظ نہیں ہیں۔

هم بر فطن متامل (و) روشن و ظاہر، و اگر مطالعه تمام بر مکتوبات شریفه حصول سعادت نماید اسرار غریبه که بآل تمازانند و بادی النظر مشاهده فرمای، اکنون اختصار (۳۲۲) سخن لازم دانسته به مقدمات وصال و ذکر فرزندان صاحب حال باید پرداخت.

مدتی چند پیش از وصال خود باین عبارات اشارتی می فرمودند :

۵ احمر - که حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ مبلغ کلی نذر اللہ بسته بودند که اگر حکماء دریں مرض لا علاج فرمایند ادا نمایم آخر کار حکماء گفتند و ایشان ادا فرمودند هر که مثل آنحضرت باشد احوال باین نذر اقدام نماید و باین کلام متکلم گردد اما دریں گفتن شوق بر جبهه و خدین آشکارا می گشت.

۱۰ ابیض و احمر - اکثر قاعده شریفه چنان بوده که بین الظہر و العصر اخوات کریات راجع فرموده بدستور حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ حدیث شریف می خواندند و بآنها رعایات می فرمودند در آن روزی که داعیه که قصه مقدم موت ایشان بوده مصمم گشته تا روزی پس آن صحبت حدیث در میان آوردند بعد از آن کتاب را غلاف کردند یکی از حضرات معروض داشته که بیشتر نخوانند که وقت بیکاهست فرمودند بیشتر از محمد اعظم خواهند شنید - همچنان شد که باز خواندن حدیث نزد اہل حقوق دست نہ داد و اکثر شنیده باشند.

از فرزندان ایشان فضیلت و کمالات دستگاہ شیخ محمد اعظم شنیده باشد.

۱۵ احمر - در همان مجلس حدیث فضیلت صلہ رحمی در میان آمد که عمر را می افزاید یکی از ہشیرات سوال آن نموده که برادر ما حضرت مروج الشریعت قدس سرہ صلہ رحمی بر کمال داشتند و عمر شریف ایشان زیاده بر چهل و پنج سال نہ کشید مانا که عمر از آن ہم کمتر خواهد بود صلہ رحمی باین سرحد کشیده باشد فی الحقیقت بیان قلبت عمر خود باین جواب ادا کردند کہ آنحضرت در صلہ رحمی فرد یکتا بودند.

۲۰ شب بستم شہر حمادی الاول در سال ہزار و نود و شش، ہجری ازین دار پر طلال درگذشتند اناللہ وانا الیہ راجعون و عمر شریف چهل و ہفت سال گردیده - تاریخ وصال :

”ہی ہی ستون دین افتاد“

در روضہ شریفہ علیحدہ و مشہور اہل سرہند است و دریں جا پیش از وصال خود اشارت صریحہ بہ ظہور پیوستہ بود کہ تفصیل آن موجب تطویل است طوبی لمن زار ہا بکمال الاعتقاد قد سنا اللہ سبحانہ بامرارہ و رزقنا اللہ تعالیٰ من برکاتہ -

فقر باد بود خرد سالی آن معرکه را به وجه احسن در خاطر دارم و شهری که در همان وقت
 بین الناس انتشار یافته بود ذین نشین است اما بعد از کلاں سالی با هم از اکثر مردم شنیدم که
 جنازه آنحضرت قدس سره بالای هوامی رفت و هر چند مردم به قصد می جستند دست کم کسی
 بآن می رسید و بعد از رسیدن به روضه خود به خود فرود آمد و در آشنای طریق هر کافری که دیده بی اختیار
 به خواندن کلمه طیب لب کشود و بعد از آن نکته به شوق خود مسلمان گشت و هر دو کس شاید گذشته در محکمه
 قضا مسلمان کردند و بر باقی شاید چنان که باید نه گذشته مرتد گشتند نعوذ بالله من ذالک -
 و آنحضرت هم هشت فرزند مانند آما سه پسر کلاں بودند پنج صغیر آن اعزّه ثلاثه که در
 حضور شریف کبیر سن را با کسب کمالات مجتمع گردانیده - ذکر آنها الزم است - اما به موافق
 ذکر علم خود بر احوال آنها بطریق اجمال فضیلت و کمالات دستگاه شیخ محمد اعظم قدس سره فرزند
 نخستین آنجناب اند - ولادت آن مخدوم زاده عالی نژاد پیش از سفر حج حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
 اتفاق یافته -

ابيض - هنوز آن مخدوم زاده (۳۲۳) در برج حمل بوده که حضرت ایشاں بشارت دادند که پسر
 خواهد شد و بعد از تولد هم نظرات عنایت آنحضرت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بر این نبیره صاحب القال و
 الحال بر کمال بوده بر علو استعداد آن عالی نژاد مکرر بر زبان مقدس به عبارات مختلفه جریان یافته و
 شروع ارادت هم به جناب حضرت ایشاں داشتند بعد از آن کار را به خدمت والد بزرگوار خود با خر
 رسانیده جانشین آباء کرام خود گردیدند و تحصیل علوم ظاهره را هم در حالت والد ماجد خود با انجام
 رسانیدند و فاتحه بر بیضاوی خواندند آن روز جشن بزرگ دولت افروز فرموده بودند مانا که حاشیه قدیم
 را در حضور به خوانده باشند که بعد از وصال آن قدس سره بخدمت مولوی معنوی شیخ محمد فرخ قدس سره
 فرزند حضرت خازن الرحمت که عالم متبحر بوده اند گذرانیده و این مقدمه به فقیر یاد است آن مخدوم زاده
 کتاب فیض الباری فی شرح البخاری به غایت تسانت و زیبای تصنیف فرموده عاصی دور از کار
 دوسه جزوی از آن کتاب سبقاً بخدمت حضرت والدی و مرشدی اقطاب دستگای خوانده است
 و آنحضرت و عم شریف شیخ عبداللطیف خلی در مدائح الکلمات تعریف ادای فرمودند و بشارت
 محبوبیت آن مخدوم زاده را که والد بزرگوار ایشاں عنایت کرده اند از اکابر صاحبان آنحضرت

والا مرتبت استماع یافته بلکه در مکتوبات شریفه نیز در زیر قلم آمده -

شاه سکندر که از اکابر خلفای آنحضرت در بلده کابل بوده و صوفی جان محمد که از یاران مخصوص آنجناب بوده می گفتند که بشارت قطبیت نیز آنحضرت باین مخدوم زاده اعظم مرحمت فرموده اند، باجمله مراتب کمال بجای شایع حال آن مخدوم زاده جامع الحال و القال بوده که اکثر مریدان آنحضرت را در تردد انداخته که کدام یکی ازین سلف و خلف افضل از دیگری باشد انصاف آن است که مخدوم زاده مذکور به کمالات والد بزرگوار خود تحقق تمام داشتند و معامله والد بزرگوار ایشان متشبی است مگر در خوان کرام سخنی از ایشان جاری گرد که کدام یکی از دیگری افضل باشد و عمر شریف آن مخدوم زاده بر جاده چهل و هشت ساله گردیده - حضرت حجت الله قدس سره در این ایام در حضرت سرهند تشریف داشتند :

۱۰ - احمر - حضرت دالده ماجده سلمهاریها از آنحضرت نقل می فرمودند که روز وصال این برادر زاده خود خلی محزون گشتند و فرمودند که کائنات الهی تعالی شانہ دیگر معلوم می شوند این حرف نیز مؤید قطبیت ایشان است چه رجوع کائنات خاصه به قطب است با دیار دیگر کاری نه دارند، الا ماشاء الله و وصال آن مخدوم زاده عالی شان در سال هزار و صد و چهارده اتفاق یافته و درون گنبد روضه والد بزرگوار خود مدفون اند **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** -

۱۵ - معارف آگاه شیخ محمد حسین قدس سره فرزند ثانی آنحضرت بودند به تو فراخلاق و کثرت اشفاق (۳۲۲) آراسته در بهمت بی نظیر در عزیز پرسی و شکیبایان کلام به خوش الحانی تمام و صاحب معنی و اسرار در امر معروف و نهی منکر جوان مرد روزگار بوده گویند از والد بزرگوار خود بشارت حقیقت قرآنی نیز حاصل نموده و اکثر دعوت اهل قبیله جانب دیهات خودی فرموده اصناف اطعمه شیرین و نمکین با اهل جمع که خدام باشند به شوق تمام می رسانیده -

۲۰ - در سال هزار و صد و شانزده ازین دار و در چهل و سه سالگی رخت بسته به سفر آخرت شتافته و درون گنبد روضه شریفه والد شریف خود مدفون ساختند **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** -

دو فرزند باقی گذاشته که هر کدام در حسن و اخلاق و ضبط اوقات عبادات قدم برتدم والد شریف خود اند نام اکبر شیخ محمد معظم و اصغر شیخ محمد مسیح سلمههما الله سبحانه -

واقف اسرار لاریب شیخ محمد شعیب قدس سره فرزند ثالث آنحضرت بوده با انواع مکارم و اصناف اخلاق آراسته و در محبت حضرت ایشان **وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ** به تمام گذاشته می فرمودند

که محبت حضرت ایشان احوال نمانده است من خود را هم باین لفظ عظیم نمی توانم اطلاق کرد که قرب قیامت است این وقت تاب محبت آنحضرت نه دارد و در اواخر رمضان مبارک البتہ در موسم اعتکاف دعوت اہل قبائل و دیگر صائمان علی الخصوص کہ اہل جوار باشند می فرمودہ -

حضرت والدہ کریمہ مد ظلہا بسیار فضائل آل برادرزادہ خود بیان می فرمایند و مکارم اخلاق ایشان مذکور می سازند در سال ہزار و صد و بست و یک پیش از غلبہ کفار در حضرت سرزند ۵
ازیں دار و گذشتہ و عمر شریف در حوالی خمیسین بود و درون گنبد روضہ شریف حضرت والد بزرگوار خود مدفون اند اناللہ وانا الیہ راجعون و سر فرزند آنحضرت قد سنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس بالفعل در قید حیات اند ہر کدام موصوف بہ صفات -

کلاں تر شیخ محمد علیی است شاعر و فاضل در جودت طبع مشہور ہر کجا باشد حسد ایا
۱۰ بہ سلامت دارش ، رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِينَ -

(حضرت شیخ محمد صدیق)

کنز ششم در ذکر بعضی از احوال قطب الافاق قدوہ ارباب تحقیق مخدوم زادہ سادس واصغر شیخ محمد صدیق قد سنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس۔

معارف عالیہ و کمالات متعالیہ آن قبلہ ارباب حاجات از غایت لطافت مرتبہ در بحر نور مستغرق گردیدہ است کہ چشم ادراک ایں آدارہ اعتراف بجز کمی و تصور نماید و دست کوتاہ از نارسائی خود ہموارہ بآں ثمرہ نفع دار بسیار شرمسار ہے

۵
۱۰
۱۵
۲۰
۲۵
۳۰
۳۵
۴۰
۴۵
۵۰
۵۵
۶۰
۶۵
۷۰
۷۵
۸۰
۸۵
۹۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۲۰
۱۲۵
۱۳۰
۱۳۵
۱۴۰
۱۴۵
۱۵۰
۱۵۵
۱۶۰
۱۶۵
۱۷۰
۱۷۵
۱۸۰
۱۸۵
۱۹۰
۱۹۵
۲۰۰
۲۰۵
۲۱۰
۲۱۵
۲۲۰
۲۲۵
۲۳۰
۲۳۵
۲۴۰
۲۴۵
۲۵۰
۲۵۵
۲۶۰
۲۶۵
۲۷۰
۲۷۵
۲۸۰
۲۸۵
۲۹۰
۲۹۵
۳۰۰
۳۰۵
۳۱۰
۳۱۵
۳۲۰
۳۲۵
۳۳۰
۳۳۵
۳۴۰
۳۴۵
۳۵۰
۳۵۵
۳۶۰
۳۶۵
۳۷۰
۳۷۵
۳۸۰
۳۸۵
۳۹۰
۳۹۵
۴۰۰
۴۰۵
۴۱۰
۴۱۵
۴۲۰
۴۲۵
۴۳۰
۴۳۵
۴۴۰
۴۴۵
۴۵۰
۴۵۵
۴۶۰
۴۶۵
۴۷۰
۴۷۵
۴۸۰
۴۸۵
۴۹۰
۴۹۵
۵۰۰
۵۰۵
۵۱۰
۵۱۵
۵۲۰
۵۲۵
۵۳۰
۵۳۵
۵۴۰
۵۴۵
۵۵۰
۵۵۵
۵۶۰
۵۶۵
۵۷۰
۵۷۵
۵۸۰
۵۸۵
۵۹۰
۵۹۵
۶۰۰
۶۰۵
۶۱۰
۶۱۵
۶۲۰
۶۲۵
۶۳۰
۶۳۵
۶۴۰
۶۴۵
۶۵۰
۶۵۵
۶۶۰
۶۶۵
۶۷۰
۶۷۵
۶۸۰
۶۸۵
۶۹۰
۶۹۵
۷۰۰
۷۰۵
۷۱۰
۷۱۵
۷۲۰
۷۲۵
۷۳۰
۷۳۵
۷۴۰
۷۴۵
۷۵۰
۷۵۵
۷۶۰
۷۶۵
۷۷۰
۷۷۵
۷۸۰
۷۸۵
۷۹۰
۷۹۵
۸۰۰
۸۰۵
۸۱۰
۸۱۵
۸۲۰
۸۲۵
۸۳۰
۸۳۵
۸۴۰
۸۴۵
۸۵۰
۸۵۵
۸۶۰
۸۶۵
۸۷۰
۸۷۵
۸۸۰
۸۸۵
۸۹۰
۸۹۵
۹۰۰
۹۰۵
۹۱۰
۹۱۵
۹۲۰
۹۲۵
۹۳۰
۹۳۵
۹۴۰
۹۴۵
۹۵۰
۹۵۵
۹۶۰
۹۶۵
۹۷۰
۹۷۵
۹۸۰
۹۸۵
۹۹۰
۹۹۵
۱۰۰۰

۵
۱۰
۱۵
۲۰
۲۵
۳۰
۳۵
۴۰
۴۵
۵۰
۵۵
۶۰
۶۵
۷۰
۷۵
۸۰
۸۵
۹۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۲۰
۱۲۵
۱۳۰
۱۳۵
۱۴۰
۱۴۵
۱۵۰
۱۵۵
۱۶۰
۱۶۵
۱۷۰
۱۷۵
۱۸۰
۱۸۵
۱۹۰
۱۹۵
۲۰۰
۲۰۵
۲۱۰
۲۱۵
۲۲۰
۲۲۵
۲۳۰
۲۳۵
۲۴۰
۲۴۵
۲۵۰
۲۵۵
۲۶۰
۲۶۵
۲۷۰
۲۷۵
۲۸۰
۲۸۵
۲۹۰
۲۹۵
۳۰۰
۳۰۵
۳۱۰
۳۱۵
۳۲۰
۳۲۵
۳۳۰
۳۳۵
۳۴۰
۳۴۵
۳۵۰
۳۵۵
۳۶۰
۳۶۵
۳۷۰
۳۷۵
۳۸۰
۳۸۵
۳۹۰
۳۹۵
۴۰۰
۴۰۵
۴۱۰
۴۱۵
۴۲۰
۴۲۵
۴۳۰
۴۳۵
۴۴۰
۴۴۵
۴۵۰
۴۵۵
۴۶۰
۴۶۵
۴۷۰
۴۷۵
۴۸۰
۴۸۵
۴۹۰
۴۹۵
۵۰۰
۵۰۵
۵۱۰
۵۱۵
۵۲۰
۵۲۵
۵۳۰
۵۳۵
۵۴۰
۵۴۵
۵۵۰
۵۵۵
۵۶۰
۵۶۵
۵۷۰
۵۷۵
۵۸۰
۵۸۵
۵۹۰
۵۹۵
۶۰۰
۶۰۵
۶۱۰
۶۱۵
۶۲۰
۶۲۵
۶۳۰
۶۳۵
۶۴۰
۶۴۵
۶۵۰
۶۵۵
۶۶۰
۶۶۵
۶۷۰
۶۷۵
۶۸۰
۶۸۵
۶۹۰
۶۹۵
۷۰۰
۷۰۵
۷۱۰
۷۱۵
۷۲۰
۷۲۵
۷۳۰
۷۳۵
۷۴۰
۷۴۵
۷۵۰
۷۵۵
۷۶۰
۷۶۵
۷۷۰
۷۷۵
۷۸۰
۷۸۵
۷۹۰
۷۹۵
۸۰۰
۸۰۵
۸۱۰
۸۱۵
۸۲۰
۸۲۵
۸۳۰
۸۳۵
۸۴۰
۸۴۵
۸۵۰
۸۵۵
۸۶۰
۸۶۵
۸۷۰
۸۷۵
۸۸۰
۸۸۵
۸۹۰
۸۹۵
۹۰۰
۹۰۵
۹۱۰
۹۱۵
۹۲۰
۹۲۵
۹۳۰
۹۳۵
۹۴۰
۹۴۵
۹۵۰
۹۵۵
۹۶۰
۹۶۵
۹۷۰
۹۷۵
۹۸۰
۹۸۵
۹۹۰
۹۹۵
۱۰۰۰

۵
۱۰
۱۵
۲۰
۲۵
۳۰
۳۵
۴۰
۴۵
۵۰
۵۵
۶۰
۶۵
۷۰
۷۵
۸۰
۸۵
۹۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۲۰
۱۲۵
۱۳۰
۱۳۵
۱۴۰
۱۴۵
۱۵۰
۱۵۵
۱۶۰
۱۶۵
۱۷۰
۱۷۵
۱۸۰
۱۸۵
۱۹۰
۱۹۵
۲۰۰
۲۰۵
۲۱۰
۲۱۵
۲۲۰
۲۲۵
۲۳۰
۲۳۵
۲۴۰
۲۴۵
۲۵۰
۲۵۵
۲۶۰
۲۶۵
۲۷۰
۲۷۵
۲۸۰
۲۸۵
۲۹۰
۲۹۵
۳۰۰
۳۰۵
۳۱۰
۳۱۵
۳۲۰
۳۲۵
۳۳۰
۳۳۵
۳۴۰
۳۴۵
۳۵۰
۳۵۵
۳۶۰
۳۶۵
۳۷۰
۳۷۵
۳۸۰
۳۸۵
۳۹۰
۳۹۵
۴۰۰
۴۰۵
۴۱۰
۴۱۵
۴۲۰
۴۲۵
۴۳۰
۴۳۵
۴۴۰
۴۴۵
۴۵۰
۴۵۵
۴۶۰
۴۶۵
۴۷۰
۴۷۵
۴۸۰
۴۸۵
۴۹۰
۴۹۵
۵۰۰
۵۰۵
۵۱۰
۵۱۵
۵۲۰
۵۲۵
۵۳۰
۵۳۵
۵۴۰
۵۴۵
۵۵۰
۵۵۵
۵۶۰
۵۶۵
۵۷۰
۵۷۵
۵۸۰
۵۸۵
۵۹۰
۵۹۵
۶۰۰
۶۰۵
۶۱۰
۶۱۵
۶۲۰
۶۲۵
۶۳۰
۶۳۵
۶۴۰
۶۴۵
۶۵۰
۶۵۵
۶۶۰
۶۶۵
۶۷۰
۶۷۵
۶۸۰
۶۸۵
۶۹۰
۶۹۵
۷۰۰
۷۰۵
۷۱۰
۷۱۵
۷۲۰
۷۲۵
۷۳۰
۷۳۵
۷۴۰
۷۴۵
۷۵۰
۷۵۵
۷۶۰
۷۶۵
۷۷۰
۷۷۵
۷۸۰
۷۸۵
۷۹۰
۷۹۵
۸۰۰
۸۰۵
۸۱۰
۸۱۵
۸۲۰
۸۲۵
۸۳۰
۸۳۵
۸۴۰
۸۴۵
۸۵۰
۸۵۵
۸۶۰
۸۶۵
۸۷۰
۸۷۵
۸۸۰
۸۸۵
۸۹۰
۸۹۵
۹۰۰
۹۰۵
۹۱۰
۹۱۵
۹۲۰
۹۲۵
۹۳۰
۹۳۵
۹۴۰
۹۴۵
۹۵۰
۹۵۵
۹۶۰
۹۶۵
۹۷۰
۹۷۵
۹۸۰
۹۸۵
۹۹۰
۹۹۵
۱۰۰۰

۵
۱۰
۱۵
۲۰
۲۵
۳۰
۳۵
۴۰
۴۵
۵۰
۵۵
۶۰
۶۵
۷۰
۷۵
۸۰
۸۵
۹۰
۹۵
۱۰۰
۱۰۵
۱۱۰
۱۱۵
۱۲۰
۱۲۵
۱۳۰
۱۳۵
۱۴۰
۱۴۵
۱۵۰
۱۵۵
۱۶۰
۱۶۵
۱۷۰
۱۷۵
۱۸۰
۱۸۵
۱۹۰
۱۹۵
۲۰۰
۲۰۵
۲۱۰
۲۱۵
۲۲۰
۲۲۵
۲۳۰
۲۳۵
۲۴۰
۲۴۵
۲۵۰
۲۵۵
۲۶۰
۲۶۵
۲۷۰
۲۷۵
۲۸۰
۲۸۵
۲۹۰
۲۹۵
۳۰۰
۳۰۵
۳۱۰
۳۱۵
۳۲۰
۳۲۵
۳۳۰
۳۳۵
۳۴۰
۳۴۵
۳۵۰
۳۵۵
۳۶۰
۳۶۵
۳۷۰
۳۷۵
۳۸۰
۳۸۵
۳۹۰
۳۹۵
۴۰۰
۴۰۵
۴۱۰
۴۱۵
۴۲۰
۴۲۵
۴۳۰
۴۳۵
۴۴۰
۴۴۵
۴۵۰
۴۵۵
۴۶۰
۴۶۵
۴۷۰
۴۷۵
۴۸۰
۴۸۵
۴۹۰
۴۹۵
۵۰۰
۵۰۵
۵۱۰
۵۱۵
۵۲۰
۵۲۵
۵۳۰
۵۳۵
۵۴۰
۵۴۵
۵۵۰
۵۵۵
۵۶۰
۵۶۵
۵۷۰
۵۷۵
۵۸۰
۵۸۵
۵۹۰
۵۹۵
۶۰۰
۶۰۵
۶۱۰
۶۱۵
۶۲۰
۶۲۵
۶۳۰
۶۳۵
۶۴۰
۶۴۵
۶۵۰
۶۵۵
۶۶۰
۶۶۵
۶۷۰
۶۷۵
۶۸۰
۶۸۵
۶۹۰
۶۹۵
۷۰۰
۷۰۵
۷۱۰
۷۱۵
۷۲۰
۷۲۵
۷۳۰
۷۳۵
۷۴۰
۷۴۵
۷۵۰
۷۵۵
۷۶۰
۷۶۵
۷۷۰
۷۷۵
۷۸۰
۷۸۵
۷۹۰
۷۹۵
۸۰۰
۸۰۵
۸۱۰
۸۱۵
۸۲۰
۸۲۵
۸۳۰
۸۳۵
۸۴۰
۸۴۵
۸۵۰
۸۵۵
۸۶۰
۸۶۵
۸۷۰
۸۷۵
۸۸۰
۸۸۵
۸۹۰
۸۹۵
۹۰۰
۹۰۵
۹۱۰
۹۱۵
۹۲۰
۹۲۵
۹۳۰
۹۳۵
۹۴۰
۹۴۵
۹۵۰
۹۵۵
۹۶۰
۹۶۵
۹۷۰
۹۷۵
۹۸۰
۹۸۵
۹۹۰
۹۹۵
۱۰۰۰

لے د۔ م۔ دونوں نسخوں میں ماہ ولادت کی جگہ بیاض ہے۔

ایں ناتواں بہ حضرت ایشاں مرحمت گشتہ۔ و متمنا حسب المدعا بہ حصول پیوستہ است و سبب ہدایت عالمیان دریں دورہ اخیر الزمان گردیدہ و تصرف صحیحہ حضرت ایشاں بہ ظہور انجامیدہ و حضرت ایشاں را تربیت ایں فرزند بردمند بہت کبر سن خود بسیار ملحوظ و منظور شدہ کہ معاملہ ایشاں خام و ناتمام نماند و بعد از من احتیاج بہ برادران نیفتد۔

- ۵ چوں بہ سن تعلیم و تعلم رسیدند در اندک مدت قرآن مجید را خواندہ بہ کتب متداولہ پراختند اما معاملہ حال را بہ مراتب غالب ساختند و از عروض و عوارض کثیرہ کہ از موسم بلوغت شامل حال داشتند بعضی از نسخ اخیرہ اگرچہ بہ طریق سلیقہ خواندہ اما بحکم بلندی استعداد و ابن الفقیہ نصف الفقیہ تمام امور عمدہ کہ در کتب معتبرہ مندرج است بہ قسمی تقریر در بعضی اوقات می فرمودند کہ فحول علماء اصلا بی باکی نمی بردند کہ از آنحضرت نسخہ ہم مانده باشد کہ مطالعہ بر نیامدہ و اما از غایت صدق و صفا گاہی خود می فرمودند۔

- ۱۰ احمر۔ کہ از ما بعضی نسخ عروض عوارض مانده اند کہ سبقتاً گذرانده ایم روزی ارادت خان کہ فاضل مدقق و نکته چیں محقق بود بہ حضور احقر بجناب آنحضرت قدس سرہ رسیدہ چوں مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در میان بودہ بر حرفی کہ مشتمل بر مقدمات معقولات باشد و ایں در آل کلام شریف پر بسیار است آن قدر جوہ صائبہ یافتہ کہ چہ شرح دہد۔ چنانچہ بانبطاط تمام برخواستہ و پیش ایں عاصی مدح علمیت آنحضرت بسیار نمودہ بلی آنہا را کہ بہ علم انسی سرافرازی فرمایند ۱۵ تعلیم و تعلم پیش از سبب بہانہ نمی باشد۔ مصراع

دل چوں روشن شد کتاب و دفتر در کار نیست

- ۲۰ احمر۔ در سن یازدہ سالگی (۳۲۶) بودند کہ در منام بہ صحبت سید الانام علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام مشرف گشتند کہ آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ بہ بشارت دلایت احمدی سرافرازی فرمایند و بمشرقی سازند بامداد بہ عرض حضرت ایشاں رسانیدہ مکتوب آن گردیدند کہ چوں بہ حصول ایں مقام از آنحضرت از آنسرور علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام بمشر گردیدہ حضرت ہم بہ بشارت آن ممتاز گردانیدہ فرمودند ترا خواہ شد تا حصول بشارت صریحہ از آنحضرت در آن کارواں بودند و آنچہ استعداد مبطن بود آن بسرعت کاملہ می خواستند و حضرت ایشاں ہم ہمیشہ

لے د۔ "بہت" ندارد لے م۔ لدنی

امید داری ساختند زیرا که این مقام بسی مرتفع است مقامات طریق که در رنگ زینه های آل بام باشند قطع می نمایند تا به مقصد اقصی پروبال مقرر نموده پرواز در رنگ شهباز نمایند تا آنکه در سن هشرده سالگی حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ به بشارت ولایت احمدی مرحمت کرده فرمودند آرزوی چندین ساله به حصول پیوست و موعود منجر گشت.

۵. احمر - اکثرهای گفتند که حضرت ایشاں به من می فرمودند که از طرف باطن تو خاطر جمع گردیده است اما سرانجام ظاهرنیز از ضروریات طریق دانسته در تکمیل آل سعی جمیل باید نمود که این ممر طبیعت در قلع می باشد امثال امر را واجب دانسته ساعتی کثیره بجا آوردند و آنچه لابد و لازم بوده بانجام رسانیدند و آنچه از روایات بوده به سبب عرض عوارض که مکرراً مذکور گشته اگر چه بطریق سبق نرسیده اما از راه علم لدنی همه را با خبر رسانیدند.

۱۰. احمر - روزی که حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ اجازت تعلیم طریقت و نصحت ارشاد بآل مخدوم زاده عالی تبار مرحمت کردند بر زبان درفشان آوردند که از مدت یک سال می خواهم که ترا اجازت فرمایم اما از آن جا که درین ایام کشمکش مریدان در اخوان تو بسیار است و هر یکی طالب مرید است طالب حق نیست ازین جهت خود را معاف می داشتم اما اسحال به یقین کامل مرا معلوم شد که در تو طلب مرید نمانده است و هر چه خواهی برای خداست نه برای نفس باطنیان خاطر اجازت دادم سوال اکثری از اهل قبیلہ باین حرف سخن دارند که آنحضرت به شوق تمام مرید گرفتند و حضرت ایشاں نفی طلب ارادت از ایشاں به بالغ و جوه فرمودند چنانچه در وقت عطای این بشارت بابہ مبارکه هم دوسه مرتبه گردانیدند که در تو طلب مرید نمانده است

۱۵. فکیف تصدق البشارت جواب بشارت حضرت ایشاں عین صدق و کمال صواب است چه غرض آنحضرت رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ آن است که مرید طلب برای حب جاه و طلب ریاست نه باشد و آن خود از شائبہ ایشاں می گریخت بلکه غرض شریفه ایشاں در وقت مرید گرفتن آن بود که از ازدیاد رواج طریقت حضرت ایشاں حاصل آید و مستر شد داخل بشارت غفرت لک و لمن توصل بک الی بوسطه او بغیر وسط الی یوم القیمۃ ، که به حضرت مجدد الف ثانی و بعد از آن بحضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ الهام شده بوده گرد و چه کلام سابق حضرت ایشاں که

هر چه خواهی برای خداست نه برای نفس مؤید این قول است -

- این نیاز مندی پر دبال را (۳۲۷) صحبت آنحضرت قدس سره بسیار دست داده
 هیچ حرف ایشان را نفسانی نه یافته فكيف دعوة الخلق الى الكبير المتعال که از اعظم
 عبادات است تمام همت ایشان مصروف بر ازدیاد ارشاد حضرت ایشان بوده که تمنای آنحضرت
 که ولادت ایشان درین کبر سن شده بود بانجام رسد و درین طور وقت پرفتق و اختلال که کمال
 قرب قیامت است و دیگر برادران ایشان هم قبل ازین به سفر آخرت شتافته اند ظاهراً احدی
 هم از عباد الهی از آن فیض معصومی که از کائنات احمدی رسیده شاداب گردد و حق حضرت ایشان
 ادا باید و امور دیگر هم از حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه بسانقل می کردند که از سبب قلت حافظه
 مانده در خاطر نمانده اند و سن شریف ایشان بست ساله بود که وصال حضرت ایشان روی داده و
 همه کمالات را در رنگ انخوان کرام خود اخذ نموده جانشین حضرت ایشان گردیدند شاید این مقال
 هم از عمده ارباب کمال به گذرانم -

- احمر - حضرت دالده ماجده سلمهار بهامی فرمایند که روزی در ایام قرب ارتحال حضرت ایشان
 رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قدوة الواصلین حضرت سیف الحق والدین و قدوة ارباب تحقیق حضرت شیخ محمد صدیق
 قدس الله اسرارها باهم در خدمت حضرت والدۀ کریمۀ خویش قدس سره رسیدند و من هم
 حاضره الوقت بودم حضرت شیخ سیف الحق والدین در مدح ایشان فرمودند که هیچ کمال از آن
 قبیل نمانده است که حضرت ایشان به برادران بزرگ مانده فرموده و ایشان بآن کمال بشر نبوده
 باشند هر چه بآنها فرموده اند بایشان نیز گفته و هر بشارتی که به کلانان بخشیده ایشان نیز بآن ممتاز شده
 احمر - حضرت قبله گاهی قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس می فرمودند که چهره ای منخدم زاده
 عالی تر از اد علی الخصوص جبه و ابرو و بینی و هر دو چشم خیلی اشبه است بحضرت ایشان رضی الله تعالی عنه -
 احمر - اکثر آنحضرت قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس خود می فرمودند که اگر کسی دعوی اصالت
 نماید من احکم بدان و درین گفتن دست شریف را بر سیمای مبارک هم می گذاشتند بطریق اشارت
 اما ادب آن متحمل نمی گرد ما نا که مشابیه حضرت ایشان باین اشارت دست امی رسانیده
 و بشارتی هم بر آن عضو منور حضرت ایشان می نمیده باشد اما بهر حال از غایت ادب لب به
 تصریح نمی کشودند -

له د - کائنات ۲۷ د - م - چنانچه ماند

احمر۔ دربارہ حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ می فرمودند کہ از غایت اتباع خیر البشر شفع
یوم الحشر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تمام سنت ادا یافتہ چنانچہ در حدیث نفیس است (اخما) مثل
امتی مثل الفیت لا یدری اولہ نعیر ام آخرہ ہما نسبت در فرزندان حضرت ایشاں جاری
گردیدہ است اگرچہ کلانان مجاہدات فرمودہ باعلیٰ مراتب کمال رسیدہ اند و دورہ اخیرہ حکم دیگر
بہم رسانیدہ بود و این اشارت بر فضل خویش بہ ظہور می پیوستہ ہر چند مخلصان کلانان را برای
کلام شریف ایشاں قیل و قال است کہ کلانان ہم در دورہ اخیرہ فیض ہا برداشتہ اند و قبل ازین
یافتہ اند ہرچہ یافتہ اند اما غرض آنحضرت را قدس سرہ محل دیگر باید جست و آن در خاطر این آوارہ چنین
راہ می یابد کہ کمالاتی کہ (۳۲۸) در ذات مبارک حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بطریق ہیئت
مجموعہ از اول عمر مقدس بودند در آخر آن نچتگی و بالیدگی بہ نوعی دیگر پیدا کردند مثلاً آن فرزندان کہ
در آخر عمر بطہور آمدند کہ دیدند گویا نسخہ کمالاتِ آخرینہ در اول تولد گشتند و ثانیاً آنچہ بہ کسب
خود یافتند و نیز در دورہ آخرینہ تولد گشتند روز بروز طلعت افزوتر می گشتند یافتند ہذا ما حکمت
عقلی فی توجیہ ذالک الکلام والعلم عند اللہ العزیز العلام۔ و آنحضرت قدس سرہ
خود را در جیب کمالات حضرت ایشاں ذرہ محقر بلکہ کمتر از آن می شمردند و محبت حضرت ایشاں
و حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ جزئی از اجزای ایمان می دانستند و جمیع فرزندان حضرت ایشاں
دریں مقام اعتقاد محکم بنیاد متحد اند و خلفاء کرام نیز بر این رسوخ ثابت و استوار و آنحضرت
قدس سرہ اکثر بامراض صوری ابتلا می تمام می داشتند و ہموارہ بہ پرہیز اطعمہ مرغوبہ و فواکہ محبوبہ
گرفتار، چنانچہ روزی پیش این عاصی تباہ کار می فرمودند:

احمر۔ جفراں بسیار مرغوبہ الطبع است و مدت سیزدہ سال است کہ نہ خوردہ ام ”و ہمیں
قسم نام چندین میوہ و طعام اکثری می بردند کہ با وجود شوق نہ خوردہ ایم۔“

احمر۔ روزی می فرمودند کہ پرہیزی کہ از راہ خوف مرض نمودہ اند تصفیہ بخش باطن است در رنگ
پرہیزی کہ ارباب ریاضت اختیار نمایند و اکثر انقال زمانہ ماضیہ کہ بر خود گذشتہ بہ لطافت تمام
ادامی فرمودند چہ کلام شریف ایشاں از غایت صدق باہمی لطیف بود نقلی از آن بہ خاطر ماندہ اخوی
محمد پناہ را کہ اول گیرندہ نقل این مقامات است و صاحب منی و نکات بہ ذکر آن مسرور

لے وادین میں منقول فقرہ نسخہ ”د“ میں نہیں ہے۔

باید ساخت -

احمر - می فرمودند که بادشاه خلد مکان هنگامی که متوجه حسن ابدال بوده روز منزل حضرت سرهند شقه که بدستخط خود بایں ضعیف نوشته العشاء بعد العشاء والبهادر فی خد متکم وقت الغداء و معنی آن شقه نیز بآل عزیزی تفهیم باید نمود یعنی طعام شبینه بعد از نماز خفتن خواهیم فرستاد و بلك نوش بهادر که متمنائی ایشان بوده بعد از نماز بامداد در خدمت برای ارادت خواهد رسید آخر همچنان به ۵ و قورع پیوسته که طعام بعد عشاء رسیده و فردای آن بلك نوش بهادر را مرید آنحضرت کنایند -

ابيض - فقیر دور از کار یک بار به داعیه گویار از سرهند برآمده چون به شاه جهان آباد رسیده در مقام آنحضرت قدس سره بدستور قدیم خود منزل نموده ، و در آن جا به حُجّی شدید گرفتار گردید و امتداد دو هفته کشیده دریں مدت عنایات فرادان از دم و توجهات بی پایان و معالجات ظاهرات و دعوات متکثره به حال این درویش مرعی می داشتند روزی در غلبه مرض تشریف برای عیادت که کلال تر عیادت است آورده فرمودند شما خود به عافیت هستند آری این خادم شما به شکل حُجّی نشسته است اگر چه مال کار این هم به عافیت است و دریں فرمودن خادم به شفا بود بعد این کلام فقیر به عافیت شد و خادم بیمار گردید و تا سه چهار ماه آزار سخت کشیده عافیت یافت (۳۲۹) سه تصریف دیک ملفوظ دریں ابیض جلوه گر گردیده فافهم ولا تکن من الغافلین -

اگر بر تفصیل احوال آنحضرت شوق دامن گیر گردد پس به مقامات ایشان که بزبان نصیح ۱۵ عربی که عربان فضلا که مرید آنحضرت باشند تصنیف نموده دوستان را مسرور و اهل ارادت را حضور بخشیده اند رجوع باید نمود - هر چند این فقیر هم به ملازمت آن مقامات مشرف نه گشته است اما از ابناى کرام ایشان تعریف آن بسیار شنوده -

بادشاه محرم محمد فرخ میر رحمة الله سبحانه رحمة واسعة که مرید آنحضرت بوده در هنگام قید او در قید حیات بود و ذیلی متأسف و متالم مانند تا آنکه شب پنجم شهر جمادی الاول سنه ۲۰ هزار و صد و سی و یکم هجری جال بحق تسلیم کردند اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ -

اما وصال در شاه جهان آباد روی داده و تابوت شریف را در سرهند برده روضه علیّه متصل روضه حضرت ایشان ساختند طوبی لمن زارها بکمال الاعتقاد -

له د - م - حمای   له م - القاصرین   له د - بست

و تاریخ وصال آنچہ فرزندی نیاز احمد سلمہ اللہ تعالیٰ یافتہ "معرفت زبان مرد"
 و بعد وصال آنحضرت محمد فرخ سیر مقتول گشته این ہمہ ظهور فتن مقدمہ تشریف آں قبلہ
 ارباب ولایت بوده کہ تا حال عالم را در تیغ و تباب انداختہ بلی فرزندان بلاد اسطی حضرت ایشان
 کہ فاضل ترین اولیاء کمل اند در ابناء کرام، ہمیں ذات شریف ایشان مانده بود۔ چوں ایشان
 رخت برداشتند توقع خیر و برکت در شد و ہدایت با او بشابہ معلوم از حضرت حق سبحانہ
 بر محبت حضرت ایشان ثبات و استقرار مسؤل است کہ متابعان ایشان را درجات
 قرب مامول ۵

دست کوتہی خود زیر بارم
 از بالا بلند ان شرمسارم

۱۰ و فرزندان آنحضرت قدس سرہ دو اند۔ کلاں تر آنہا فضیلت مآب حافظ
 قرآن مجید شیخ محمد مہدی است بہ محاسن اخلاق موصوف و بہ مکارم اوصاف مدوح در علم
 ظاہری معقولات و منقولات بہ قوت تمام خواندہ و کارخانہ ارشاد والد بزرگوار ہم بالفعل
 بایشان متعلق است تفصیل علم بشارات ندارم تا در قید قلم در آرم۔ ہر کجا ہست خدایا
 بسلامت دارش۔

۱۵ شیخ عبدالباقی فرزند ثانی آنحضرت اند و بہ بنحیدگی اوضاع معروف گویند در ادخسر
 آنحضرت این مخدوم زادہ را با جازت تعلیم طریقہ نیز سرافراز فرمودہ اند و ہموارہ اوقات بتلاوت
 قرآن مجید بسر می بردند۔ چند سیارہ ہم حفظ نمودہ بودند زیادہ از یک سال است کہ می گفتند
 الحال ظاہرا باخبر ہم رسانیدہ باشند و برای عاصی مہربان اند ہر کجا ہست خدایا بسلامت دارش۔
 (دختران حضرت خواجہ محمد معصوم قدس سرہ) حضرت ایشان را رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ شش فرزندان
 بودند کہ احوال آنہا بقدر حال گذشت بنات ہم شش اند۔ از آن جملہ یک دختر در حضور انور
 و دلایت حیات سپردہ و پنج دیگر بعد (۳۳۰) آنحضرت مدتہا باقیات صالحات بودہ ہر کدام
 در فضل و عصمت و ورع و تفاوت بی نظیر عصر خود بودہ و بہ بشارات کثیرہ از آنحضرت
 عالی درجات بشرہ گردیدہ ہمت و سخاوت ہر یکی شاہد آن بودہ کہ ظهور حضرت ایشان در پردہ

۱۰ "ارباب ولایت" نسخہ "د" ندارد ۲ م۔ دستی ۳ د۔ کوتہ

آنها جلوه گراست و انقالِ افرادان درین کتاب از بنتِ کبریٰ حضرت ایشان در قیدِ قلم در آمده
 ازین جا بزرگی ایشان بر دیگران دریاب و بالفعل والدۀِ احقر که بنتِ صفیٰ آنحضرت اند در
 قیدِ حیات - قدری از احوال ایشان در کنزِ اولِ مقدمهٔ این مقامات مذکور گردیده سلمهار بهما -
 رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاسْرَفَنَا فِيْ اٰمُرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا
 وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ - و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد
 و آلہ و اصحابہ و اتباعہ اجمعین -

مفتاح، مشتم

در ذکر بعضی از اقربای عظام حضرت ایشاں وما یشتمل هذا الباب -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ۱۰ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْعِصْدُ فِي الْآخِرَةِ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ يَعْلَمُ مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ
السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ - والصلوة والسلام على رسولہ
محمد الذی کتابہ افضل من التورۃ والانجیل والزبور وعلى الہ وصحبہ
وازواجه الطاهرات وبناته المکرمات وجميع تابعیه الى يوم البعث والنشور -
- ۱۵ بر قافله سالاران وادی عشاق و ناک ننگان سینہ آفاق و معتکفان مسجد بیت اکرام
و معتصمان جبل المتین حضرت کلام و جنون آموزان قامت دلربای و حیا درزان برقع آشنائی
و صاف دلان محفل ملکوتی و پاک روحان مجلس جبروتی و دور بینان بزم گاہ احمدی و باریابان
بارگاہ سرمدی و طالع مندان دولت معصومی و دولت مندان تربیت قیومی و نکبت افروزان
معرکہ فضل و احسان و طلعت بخشان بدرقہ انس و جان کہ از غایت خضوع و نہایت انقیاد
اسرار واجب الاستتار حضرت ایشاں و ابناء کرام آل قبلہ صفا کیشان رضی اللہ تعالیٰ عنہم بہ کمال
۲۰ محبت و اعتقاد در گوش جان دُر و ارسفہ منتظر استماع حالات بدیعہ و مقالات رفیعہ اقربای
آل امام درویشاں علی الخصوص چیزی کہ از جناب قطب الاقطاب قبلہ گاہی قد سنا اللہ
سبحانہ بسرہ السامی می شنوده بہ شوق تمام نشسته اند مخفی نمائد کہ بنیاد معاملہ ایں کار
ولایت استوار ہمہ بہ طفیل عنایت آنحضرت قدس سرہ بظہور پیوستہ و ایں بادہ خوشگوار
از جام فضل پرور دگار چکیده کہ بپشتنگان بادیہ فراق قطرہ ازاں رسیده پس خاموشی ازیں

حرف بس شگرف از محرمات طریقت در مذہب عشاق گشت

ز حرفش کی توانم بود خاموشش بگو شمع عشق می گوید که بخردش

چوں به میامن تو جهات حضرت قبله گاهی مرشدی که قبله اصحاب کرامات بوده اند،
این همه برکات حضرت مجدد الف ثانی و کمالات حضرت ایشان قدسنا الله سبحانه باسراهم

۵ دیده و شنیده و باسرار فرزندان ایشان رسیده و ایمانی به موافق حوصله خود باین معارف حاصل نموده

از آن است که امانات با اهل آن رسانیده و الا بدون اجازت اظهار این اسرار عین خیانت

است بکه خواب نادیده (۳۳۱) در پی تعبیر آن دیدن است پس عزیزی که به توسل او این

همه محرمیت باسرار اولی الابصار حاصل روزگار عاصی تباه کار گردد عقل سلیم بلا توقف حکم به ذکر

بعضی از معارف و اسرار آن قدوة اولیاء کبار به کمال فحاشی و اعتبار نماید هر چند که به تحریر بعضی

از آن مزایا در کتاب منظر اولی الابواب قبل از آن به چند سال الکتاب سعادت کرده است اما

۱۰ در ضمن احوال حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بحکم آنکه کُلِّ متضمن جمیع اجزاء خود است

ذکر این جزء اعظم که در موضع کل کامل است از واجبات اهل فراست دانسته کنز اول این مفتاح

را به ذکر آن منظر فضل اللہ تعظیم اولی و انسب فهمیده و سخن چند از آن عارف ارجمند مروج طریقه

نقشبند نزد فهمیده کاران معنی بلند به صد شوق و طراوت و با نهایت انبساط و سعادت باید نمود

متوکل علی الرحیم الودود. بعد از آن به ذکر اعزّه دیگر که کسب کمالات از جناب حضرت ایشان

۱۵ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نموده اند به قدر علم و دریافت خود باید پرداخت، اما دقیقه دیگر پیش از شروع مقصود

به ضرورت عقلی و اجبۃ التقریر است و آن آن است که رجوع اصاغرو اکابر اهل قبیلۃ احمدیه

بحضرت ایشان افتاده هر چه یافته از آنحضرت قیوم یافته و هر که فیض برداشته اند دانه از خرمن

معصوم برداشته و درین جا ذکر چندین از آن صاحبان مرقوم خواهد شد ان شاء اللہ تعالی. و جبر ترک

بعضی دیگر معقول مستمعان باید ساخت بدانند که حضرت شاه جی قدس سره که برادر اصغر

۲۰ حضرت ایشان اند رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ اگر چه در آخر کار رجوع بحضرت ایشان به کمال خضوع آورده بودند

اما چیزی که از آن به سمع این ناقص رسیده باشد در حرف خواهد بود با وجود علم یقینی خود که به حال

بر کمال ایشان از روی اعتقاد حاصل است به تحریر دوسه ورق خوردندی داخل مزاج نه گردد

برای دوسه حرف مسموعه که در مواضع دیگر هم گنجایش ایراد آنها پر بسیار است کنز علیحدہ چه طور
تصنیف نماید و اگر نماید تسلی دل حاصل نماید بلکه جرأت دست و قلم را جانب دوات نمی گذارد
و فرزند کبیر ایشان شیخ ضیاء الدین یوسف اگر چه به ارادت بلاد واسطه حضرت ایشان در اول
حال مشرف است و ثانیاً از حضرت حجتہ اللہ بہ بشارات کثیره بشراما کاتب را مطلقاً اطلاع
برسد بشارتی از بشارات حضرت ایشان که تقریر معهود فرموده باشند حاصل نہ بلکه بر تفصیل بشارات
حجتہ اللہ کما ینبغی ہم اصلاً نیست اگاہی۔ والسکوت من الذکر فی مثل ذالک المقام اولی
لسلاً یستلزم الالہانۃ ماند۔ عم شریف شیخ عبد اللطیف و سہ فرزند حضرت خازن الرحمت
قد سنا اللہ سبحانہ باسرار ہم کہ احوال آنها پاره از مکتوبات و پاره از مسموعات معلوم است
پس کنوز اربعہ باقیہ ازین اعزہ اربعہ باشد و این مفتاح مفتوح کنوز خمسہ گردیدہ لیکن چون حق عم
شیخ عبد اللطیف بہ موجب حدیث نفیس صلی اللہ علیہ وسلم عم الرجل صنو ابیہ راجح
گشت (۳۳۲) کنز ثانی از آن جناب مقرر گشت و کنوز ثلاثہ باعتبار عمر از آن اکابر روزگار
خواہم نوشت، ان شاء اللہ تعالی۔

(شیخ محمد فضل اللہ قدس سرہ)

کنز اول - در بعضی از احوال قطب الاوتاد بدر الزہاد شمس الافراد حضرت قبلہ گاہی منظر فیض
الہ اشخ محمد فضل اللہ ۵

ذَالِکَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝

بود و واضح ز پیشانی ادای فضل ربانی

ملک سیما فلک پیمای چو مہ در انجلائی کردہ ام پیدا

کارخانہ ہمت کہ بانحضرت والا منزلت متعلق بودہ مگر دستگیری آن فرمودہ لیاقت آن
پرواز عطا فرماید کہ مرغ شکستہ بال این آوارہ بہ فکر مدح آن قبلہ ارباب کمل بر آشیان قدس
صعود نمود افسانہ حسن و جمال خال بہ سمع عند لیبان بتان کمال رساند ۱۰

تأصبا افسانہ چشم تو در گلزار گفت برگ گل در چشم بلبل تیغ خوں آلودہ است

آنحضرت والا منزلت قدس سرہ نبیستہ حضرت مجدد الف ثانی و ہمیشہ زادہ حقیقی

حضرت ایشان اند رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ہر چند نام آبای کرام ایشان قبل ازین در مقدمہ کتاب حضرت

مخدوم کہ والد حضرت مجدد الف ثانی بودند مذکور گشتہ است و بعد از ان کہ سیہای ایشان ہوں ۱۵

کہ سیہای حضرت مجدد الف ثانی است کہ در مفتاح اول گذشتہ اما چون بعد اوراق مشقت

الحال نہ کردہ اند بنا بر آن تکرار واجب اولی الابصار گشت آنحضرت فرزند معرفت پناہ شریعت

دستگاہی شیخ عبدالقادر اند، آنجناب را مدتی تقریب اتفاق خدمت قضاء بلدہ دارالارشاد

سرہند افتادہ بود، عدالت ایشان نہ بآن مرتبہ مسموع گردیدہ کہ شئمہ از ان دریں اوراق تسوید گردد

بلکہ اگر کتاب کثیر الابواب نویسد ہم ظاہر اچندی از ان قصص ادا نہ باید۔ ۲۰

مشہور السنہ خواص و عوام است کہ در عہد ایشان شیر و بزد در یک ظرف آب می

آشامیدند و این کنایت از کثرت عدالت است و ارادت ہم جناب حضرت مجدد الف ثانی

رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ داشتند بعد از ان آنحضرت خازن الرحمت قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس

لہ م۔ قبلہ گاہ ۲ "ارباب کمل بر آشیان قدس" نسخہ "د" ندارد

کہ خلف ارشد آنجناب بودند^۱ رجوع آورده بشارت فناء قلب کہ درجہ اول است از درجاتِ دلالت یافتند اما حضرت قبلہ گاہی مرشدی^۲ کہ خلف ارشد آنجناب بودند بعد از وصال ایشان بر سر تربت رفتہ کار ایشان را بجای کہ می خواستند می بردند چہ دریں راہ وصول فیض بر اموات در رنگ احیاء از اکابر اولیاء بطریق مساوات است اما امواتی کہ در حالت حیات ہم قطع منزلی از منازل سلوک کردہ باشند بعضی از کمالات ایشان ہم دریں کثر مشروح خواهد شد ۵
ان شاء اللہ تعالیٰ۔

و آنجنابہ (شیخ عبدالقادر) شریعت پناہ فرزند شیخ محمد امین اندودی فرزند شیخ عبدالرزاق دودی فرزند عارف باللہ احمد مخدوم شیخ عبدالاحد است قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم۔ کمالات ہر یکی کہ مسموع گشتہ اگر در قید قلم در آید کتاب بسی دراز گردد و معاملہ مخدوم مستغنی از توصیف و اصفین است و شیخ عبدالرزاق برادر کلال حضرت مجدد الف ثانی بوده اند و صاحب اسرار و معانی ۱۰
احمد و ابیض۔ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ می فرمودند کہ سنن رسول کریم علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام ہر قدر کہ بہار سیدہ بفضل اللہ سبحانہ از ما داگردیدہ اما آرزوی آن است کہ نبیستہ دختری بہ حضور ما متولد شود و آن را بردوش برداشتہ بازی نمایم تا این سنت ہم ادا یابد اما در حیات خود این کار در نظر در نمی آید، همچنان شد کہ ولادت نبیستہ (۳۳۳) بعد وصال امام ربانی مجدد الف ثانی اتفاق یافتہ بلکہ امر خبر والدہ شریفہ آنها ہم بعد شد اما نسبت بخضور اقدس بود و امام آن بود کہ توقفی دریں کار از سبب وصال بماند و در ایام خلوت صفہ معلی کہ اصلاً غیر از فرزندان در آن جا بدول اجازت باریاب نہ بودہ زیور دی کہ برای جہیز این صبیئہ خود ساختہ می شد بخضور شریف طلبیدہ می دیدند تا دقیقه از دقائق صلہ رحمی نماند کہ ادا نہ گردد و القصہ فرزندان بہ موافق وصیت قیوم دوران کتخدائی آن ہمیشہ خود بعد شش ماہ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ نمودند و عنایت بسیار این صبیہ از مرقد منورہ مشاہدہ فرمودند۔ ۲۰
بر سر اصل سخن آیم و گویم ولادت با سعادت آنحضرت قدس سرہ روز عاشورہ و جمعہ سنہ ہزار و پنجاہ در بلدہ طیبہ حضرت سرہند اتفاق افتادہ و فضل قادر در کسوت بشری کہ احسن تقویم است ظہور نمودہ از آن بعد کہ حضرت فاضل الرحمن ہر گاہ آنحضرت را قدسنا اللہ سبحانہ باسراہما

۱۔ کہ خلف ارشد آنجناب بودند، نسخہ ۲ ندارد ۲۔ داوین میں منقول فقرہ نسخہ ۳ میں نہیں ہے۔

می دیدند می فرمودند۔

احمر۔ ما فضلیا نیم تاریخ ولادت آن قبلہ اصحاب ولایت یکی از مخلصان حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ "آن قطب الاقطاب تولد شد" یافته۔

احمر۔ حضرت خازن الرحمت و حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما بعد از فراغ نماز جمعہ بدستور معمول در روضہ مقدسہ حضرت مجدد الف ثانی برای زیارت تشریف برده مراقبہ داشتند می بیند کہ مجلس کہ بہ کمال تکمیل بودہ یکایک بہ سرور و نشاط و رقص مبدل گردیدہ است و تہنیت و مبارک باد از ہر طرف بآنحضرت آغاز کردہ حضرتین از غایت تعجب استفسار از این شادی و سرور نمودند و فرمودند ہمیشہ شما پسرزائیدہ است کہ آثار فضل بر سیمائی وی جلوه گر است و انوار غایت بر ناصیہ او تابان مثل قمر بر نیزید و مبارک باد شوید و از اخوت پناہی قبلہ گاہی مرحومی شیخ عزالدین احمد قدس سرہ چنان سموغ گشتہ کہ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ چنین فرمودہ اند کہ آن طفل را روزی بر سر قبر من آوردہ خواہد نشاید تا این سنت بعد موت ادامی یابد و القصہ چون چشم واکردند صوفیان عظام مژدہ دولت انجام دادند و خبر تولد آنحضرت بہ سمع حضرتین رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہما رسانیدند برخاستند و مبارک باد شتافتند و غایت لم یزلی کہ در حق ایشان معلوم کردہ بودند با ظہار آن لب کشودند و روز عقیقہ حضرت ایشان محمد فضل اللہ نام ایشان گذاشتند و حضرت خازن الرحمت بہ محمد شاکر مسمی فرمودند اما اشتہار نام اول در رنگ عظمت فضل عظیم گشتہ کہ از الہام کریم بہ ظہور پیوستہ و معنی اسم ثانی نیز بر وجہ اتم بر چہرہ فضل جلوه گر بودہ چہ معنی شکر حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ چنین می نویسید۔

فتح۔ بدانند کہ شکر عبارت از صرف عبادت جمیع ما انعم اللہ علیہ من الجوارح والقوی الظاہرة والباطنة الی ما خلق واعطاه لاجلہ لولایہ لما حصل الشکر شاکر روزگار بودہ اند۔

چہ این نام نیز بہ موجب الہام ملک علام از زبان الہام ترجمان خازن الرحمت برآمدہ و ہر روز در تہنیت و اسرار غریبہ از آنحضرت در خرد سالی ہا محسوس می کردند کرامات فراوان

۱۔ در "حضرت" ندارد ۲۔ م۔ پیشانی ۳۔ در "طفل" ندارد
۴۔ "روز عقیقہ" در نسخہ م بیاض است۔

در ہر ماہ مشاہدہ می نمودند و از سال چہ نوید کہ بچہ منوال در غلبہ حال می گذشت۔
چون بہ سن تعلیم و تعلم رسیدند در اندک مدت قرآن را ختم کردہ (۳۳۴) بہ کتب متداولہ
معقولہ و منقولہ پرداختند و بہ قوت تمام سبقاً بعد سبقاً و در قاً بعد ورقاً تحصیل علم نمود با حسنہ
رسانیدند۔

۵ در سن بست سالگی فاتحہ بر بیضادی خواندند و درین مدت سفر حجاز با خوان کرام خویش
نمودند کہ درین مدت دو نیم سال امتداد آن سفر بود سبق موقوف مطلق بود آری حفظ قرآن مجید
در انشای راہ حج بر سواری فیل^۱ کہ حضرت وحدت و شریف محمود رفیق بودند و صحبت حرف و حکایت
اکثر می گذشت چہ شریف محمود مردی خوش تقریر بودہ در سہ ماہ چند روز کم یاد فرمودند و در رمضان
آیندہ بہ حضرات عالی درجات در نماز تراویح شنوایند و برین مقدمات بعدی رسم ان شاء اللہ تعالی۔
سخن چند از او اہل احوال آل قطب الابدال بیان نمایم۔

۱۰ احمد و ابیض۔ در ہنگام کہ آن قبلہ انام بہ شش ماہہ بودند روزی بر سر قبر مقدس حضرت
مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ کہ مخمر خاک مدینہ است فردوس را نگینہ بردہ نشانند گویند
قبر شریف زمانی بہ جنبید بر حضرات منکشف گردید کہ حضرت مجدد الف ثانی بہ معرفت کلی برخورد
سوار گرفتند و شکرانہ آن نمودند کہ این سنت ہم بہ وجہ شائستہ ادا یافت و می فرمایند کہ فلانی
سبطی است از اسباط کما ورد فی الخبر کہ حسن و حسین علیہما السلام سبط من
۱۵ الاسباط۔ و بشارت طول عمر و کمال معرفت و عمق علم مرحمت کردند و ہمہ بشارت بہ منصبہ
ظہور رسید و الحمد للہ المجید۔ ازین ابیض کہ مشتمل بر احمر است صریحہ از خزانہ مجدی
گشتہ کشودہ صدق نقلی کہ از اخوت پناہی مرحومی گذشت جلوہ گر گشت۔ درین جا بایں فقیر این
نقل چنان بہم رسیدہ کہ در حالت حیات خود ہم حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بہ فرزند ان
گرامی وصیت این معنی فرمودہ بودند کہ حصول این متمنا در حالت حیات دست نہ داد اما بعد
۲۰ ممات نبیہ را بر سر قبر خواہید نشاندازاں بود کہ این وصیت برین نبیہ اوسط کہ خیر الامور
اوسطها واقع است بہ ظہور پیوست چہ کشف حضرات عالی درجات درین فرزند ارجمند
توافق نمود و ابواب فتوح براں منظر فضل الہی کشود۔

۱۔ م۔ بہل ۲۔ م۔ "یاد" ندارد ۳۔ م۔ فرصت ۴۔ د۔ مبشر

احمر - آنحضرت والا منزلت قدس سره هفت ساله بودند که والد بزرگوار ایشان سفر حضرت دہلی بہ تقریبی از تقریبات اختیار فرموده بودند مدت چند ماہ گذشت کہ خبر خیریت ایشان فرحت بخش مخلصان نہ گردیدہ تردد ہمہ را ازین سبب بہ کمال شامل حال بودہ روزی اخوت مکرمات بآنحضرت معروض داشتند کہ متوجہ شدہ خبر قدم میمنت لزوم حضرت والد بزرگوار اظہار نمایند کہ تاکی بہ جمال خود مشتاقان را مسرور فرمایند و بالفعل در چہ کار اند و کجا اند ۵
آنحضرت اندکی چشم پوشیدہ و بزبان شریف آوردند کہ امروز تا آخر روز تشریف وطن می فرمایند فکر استقبال باید نمود آنی نہ گذشتہ بود کہ خادم آن جا رسیدہ خبر تشریف رسانیدن بین الظہر والعصر خود رسیدند - وایں تصرف فرزند خود را شنیدہ شکرانہ الہی بہ تقدیم رسانیدند و نیز اکثر مردم از ایشان نقل می نمایند کہ در مدح آنحضرت اکثر ہا می فرمودند -

احمر - کہ این فرزند مادر زاد ولی است - ۱۰

احمر - بارہا از زبان دُر فشاں آنحضرت والا منزلت استماع یافتہ کہ من خود را در ایام طفولیت پیش از حصول ارادت بہ مقاماتی می یافتیم کہ بعد از کلال سالیہا از حضرت ایشان

بشارت آن یافتہ و ابوبکر کرمین مرا ہم برای یک قسم اعتقاد خاص بود (۳۳۵) کہ با وجود برادر کلال ما بارادت حضرت خازن الرحمت رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ مشرف بودہ و بہ بشارت کثیرہ ۱۵
از ایشان بشر اصلاً عشر عشر این اعتقاد نہ بودہ بلکہ آن برادر م کہ سہمی بہ خواجہ محی الدین بودہ

قدس سرہ نیز بسیار معتقد ما بودہ و تعریف استعداد مای فرمودند و در نہاد ما شوق آن بودہ کہ بخدمت حضرت ایشان باید شتافت و بہرہ از کمالات ایشان باید برداشت چون

نصیب ادل در اخذ بعضی کمالات حضرت خازن الرحمت نیز بود مشورت والدین و حمہما اللہ سبحانہ بر آن قرار گرفتہ کہ مرید آنحضرت قدس سرہ باید کنایہ ہمچنان کردند

و آنحضرت بہ عنایت کثیرہ تعلیم طریقہ فرمودند و توجہات گرانمایہ بہ کار بردند و در ہر صحبت بشارتی ۲۰
مرحمت می کردند چون غلبہ شوق در نہاد خاطر مبطن بودہ دل تنای ہل من مزید می نمودہ تا آنکہ

یازدہ سالہ شدیم و حضرت سیف الحق الملتہ والدین نیز ہمن من بودند و شش ماہ بزرگ بودند خبر رسیدہ کہ حضرت ایشان ایشان را بہ فنائی قلبی بشر فرمودہ اند این معنی موجب تلو اس

۱۔ بشر ۲۔ در بودند ۳۔ و - ایشان را - ندارد

بی قیاس گشت آخر کار دوات و قلم طلبیده با وجودی که محاوره تحریر نه داشتم عرض احوال خود به خط پریشان و عبارت پراکنده بآن خال اکرم سعید ازل خازن الرحمت نمودم که مقصود طلب مولی است نه پیری و مریدی رسمی و اسمی اگر کار کشائی طالبی به وجه احسن می توانند فرمود خود باحوال او پردازند و الا جواب عنایت فرمایند تا رجوع به خال اوسط اعنی جناب حضرت ایشان نمایم که در آن جا همسالان ما به ولایت صغری مبشر گردیده اند و قریب باین الفاظ چیزهای بسیار نوشتید.

احمر - می فرمودند چون خرد سالی با غلبه شوق مجتمع بوده هیچگونه ادب را در حوالی خود نگذاشته ازین جهت سخنان گستاخانه در سلک تحریر منسلک گشت چون آن رقعۀ شوق که ماحصلش مذکور گشت به حضرت خازن الرحمت رسیده از مطالعه آن خطهای فرادان به کار بردند و حلاوتها نموده عنایت نامه در جواب آن به قلم مشکین رقم نوشتند که در او این بیت هم مندرج بود ۱۰
به نوری که جمالت بر دلم یافت یقین دادم که آخر خواهمت یافت
و تسلیهای دیگر هم بسیار تحریر فرمودند که به حافظه این درویش نمانده مانا که آن کتب در مکتوبات شریفه حضرت خازن الرحمت مندرج است.

بعد ازاں روزی دیگر ایشان را به حضور خود طلبانده کلمات عنایت بر زبان شریف آوردند و بشارت وصول مراتب کمال که در آخر کار نصیب آن قبله ابرار بوده مرحمت کردند و نیز فرمودند. ۱۵
احمر - که من سدره شمانی نمایم اگر کشائش کار در خدمت خال اوسط خود می فهمید در آن جا رجوع نمایند، اما بهر حال خواه این جا باشند خواه آن جا بردند. آخر به مطلب اقصی می رسند بعد ازاں به توجه به انداختند و بشارت ولایت صغری که موجب غبطه ایشان در آن وقت گردیده بود عنایت کردند.

۲۰ حضرت وحدت که همسال ایشان بودند و شش ماه اصغر نیز باین بشارت (۳۳۶) بارفاقت مبشر شدند و معامله ایشان روز بروز صورت دیگری گرفت و رنگ دیگری بهم می رسانید. بلکه دروازه بشارت که قبل ازین گویا مسدود بود به تقریب ایشان مفتوح گشته چنانچه حضرت خازن الرحمت رضی الله تعالی عنه اکثرهای فرمودند.

۱۰ در "به خط" ندارد ۱۲ در "بسیار" ۱۳ در "رقم" ندارد

احمر - که شما هر دو عزیز اگر در او اہل من بودید امور بسیار و اسرار بی شمار بہ منصہ ظهور می انجامید
ہر مقدمہ کہ روی داد می شد سربستہ در صندوق سینه مثل جواہر آب دار مدفون اند می ماند۔

و در خدمت برادر جویو مراد ذات بابرکات حضرت ایشاں اند رضی اللہ تعالیٰ عنہ از فرزند و
نیاز مندان، پچو شایقان استماع اسرار و مبصران جواہر آبدار بودند کہ بہ تقریب آنہا دائرہ بشارت
وسعت داشتہ و اسرار خفیہ از نہاد سینہ بی کینہ بی اختیار سری کشید صحبت است کہ اظہار اسرار
می نماید صحبت است کہ بہ حرف و حکایت دل رامی کشاید صحبت است کہ بہ جوش می آرد صحبت
است کہ ہنگامہ را حروش می بخشد۔ و اعتقاد ایشاں ہم روز بروز بر آن خال اکرم می فزودہ و
جذب کمالات بہ موافق آن می نمودہ۔

احمر - روزی حضرت خازن الرحمت فرمودند کہ محمد فضل اللہ صاحب معنی بزرگ است و بر در
مقام بزرگ بعد از چند گاہ بہ نوید دخول آن مقام نواختند و دریں سن مذکور شرح وقایہ بخدمت
حضرت ایشاں می خواندند و اکثر کتب را بہ خدمت حضرت خازن الرحمت نیز خواندہ اند رضی اللہ تعالیٰ عنہما
مطلب استفادہ علوم از ہر سہ خال اکرم و جامع العلوم ملا بدر الدین و از خدمت والد بزرگوار خود و
از مولوی شیخ محمد فرخ قدس اسرار ہم فرمودہ اند و درس کتب معتبرہ معقولہ و منقولہ در عالم
جواینہا بہ طالب علمان مربوط می فرمودند اما از مدتی موقوف ایں کارخانہ نمودہ بہ ظاہر و باطن متوجہ
جناب قدس جلت عظمت بہ مرتبہ بودند کہ دیگر ہیچ کلمہ و کلام را نمی پسندیدند و اکثر ہا ایں
مصراع می خواندند:

چہ وقت مدرسہ و بحث کشف کشف است

آری درس حدیث و فقہ و تفسیر تا آخر ہم می شد و ایں را منافی معاملہ باطن نمی فہمیدند
بلکہ مدکارخانہ باطن می شمردند اما برای درس ہم چندان متکب نہ بودند کہ بی آن قرار نہ باشد چون
تر بیت ادلا و خلی ملحوظ بودہ بنا بر آن بایں ہم می ساختند و با اہل حق خیال آن می افتاد البتہ خاطر ادا
می داشتند، چنانچہ شیخ ابو حنیف فرزند حضرت وحدت قدس سرہا در اواخر ہایہ می خواندہ و تعطیل
جمعه و عیدین ہم نمی کردہ بہ موافق اختیار او کاری کردند و بالجملہ حیاء چشم بسیار داشتند و حق اہل حقوق
را خیلی می شناختند و ہموارہ شگفتہ سیامی بودند ہفدہ سالہ بودند کہ سفر حجاز بہمراہ حضرات عالی درجہ
فرمودند و در آن جابہ قبولیت خاص ممتاز گردیدند۔ چون والد شریف ایشاں در آن ایام بخدمت
قضاء بلدہ سرہند سرافراز بودند از ایں جہت در وطن ماندند و آنحضرت در مدینہ الرسول بودند

علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام که وصال آنجناب روی داده، در آن جا رسیدن خبر بدین سیدین قافلہ جدیدہ از محالات (۳۳۷) خبر حضرات آن نمودند تفصیل آن چنان است۔

۵ احمر۔ روزی حضرت خازن الرحمت قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس بایشان خطاب کرده فرمودند کہ امروز نوری دیدیم کہ جانب آسمان از زمین صعود می نماید و تمام افق را منور ساخته متحیر گشتم معلوم کردند کہ نور ایمان اخوی شریعت پناہی شیخ عبدالقادر است مانا کہ ایشان از این دار حلت نمودند۔ گویند حضرت ایشان ہم در محفل خود ہماں روز این حرف را بر زبان الہام ترجمان آورده بودند آن تاریخ را نوشتہ گذاشتند بعد از عبور دریا چون بہ بندر سورت رسیدند و خطوط حضرت سرہمند قاصدان رسانیدند بجناب ہماں تاریخ کہ بیستم رجب المرجب بود وصال ایشان مرقوم بود، و نیز حضرت خازن الرحمت رضی اللہ تعالیٰ عنہ در صری از حرمین الشریفین زاد ہما اللہ سبحانه شرفاً و تعظیماً بانحضرت فرمودند۔

۱۰ احمر۔ امروز تاجی بہ سر پدربزرگوار شہابی اختیار نمودار گشت کہ اشعات انوار آن عالمی را فرد گرفت معلوم کردند کہ این از سبب حفظ قرآن مجید کہ شما نموده آید بایشان کرامت کردہ اند۔
القصہ بعد مراجعت این سفر چون سلطنت ہندوستان بہ حضرت خلد مکان قرار یافت و بشارات حضرات بہ حصول انجامیدہ در بلدہ مستقر اختلاف اکبر آباد ملاقات دست دادہ بادشاہ خدمت قضاء بلدہ سرہند را بہ منت تمام بانحضرت والا منزلت مرحمت کردند و ایشان ہم بہ موجب اطاعت ادلی الامر و احوال کرام قبول این مقدمہ فرمودہ داخل وطن مالوف کردند و عدالت کہ در آن ایام بہ وقوع پیوستہ قصص آن متحمل این مقامات فرخندہ نکات نیست کہ سخن درازی گردد و ہم در آن ایام کتخدائی خود در خانہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمودند۔

۱۵ قصہ این نسبت بطریق اجمال ہم مناسب استماع اہل کمال است، آنحضرت قدس سرہ بہ عاجزہ خال اصغر خود حضرت شاہ جیو نامزدہ شدہ بودند و چند سال بر آن گذشتہ بود کہ تولد حضرت والدہ مادر خانہ حضرت ایشان شد فرمودند ما نسبت این صبیئہ خود بہ محمد فضل اللہ فرمودیم، مردم معروض داشتند کہ دی قبل ازین منسوب است و معاملہ دختر ازین قبیل نیست کہ بدون اشارت طرف ثانی در آن امر سرعت نمودہ آید گویا بہ نرخ ترہ و باد رنگ می فروشند، فرمودند ما از خود نہ کردہ ایم

بلکہ الہام ادا اللہ تعالیٰ نمودہ ایم بسیار مبارک خواهد بود و مثل این مقدمہ در نسبت جد بزرگوار این راقم سیاه کار شدہ بود کہ ایشان در جای کتخدا ہم بودند۔

ابھیض۔ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فرمودند کہ مادختہ خود را بہ نبیرہ برادر شیخ عبد الرزاق دارم، مردم بہ عرض رسانیدند کہ فلانی کتخدا است، فرمودند باذن او سبحانہ بہ وقوع پیوستہ کتخدائی ہمیں خواهد شد۔ ۵

و از اتفاقات اہلیہ اول ایشان ذفات کرد و کتخدائی در محل مامور شد۔ دریں جا ہم بعد فرمودن حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ اتفاقی می افتد کہ نسخ نسبت اولی بہ میان می آید کتخدائی بہ موافق الہام الہی ہمیں جامعہ گشت و در ہر دو جایمن و برکت بہ حصول پیوستہ بی بر آنحضرت ہم عنایت حضرت ایشان بسیار بودہ و ہم الطاف خازن الرحمت بی شمار

رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

احمر۔ می فرمودند نارادر آخر عمر مبارک خود ہر گاہ حضرت خازن الرحمت می فرمودند کہ بر قبر من می رسیدہ باشی و با و لا خود ہم وصیت فرمای کہ باین سعادت مستعد می شدہ باشد و مرا مرده نہ پندارند و این مصراع می خوانند، مصراع

من آیم بجان گر تو آئی بہ تن

حضرت خازن الرحمت قدس سرہ (۳۳۸) ایشان را در اواخر عمر شریف خود بشارت ولایت کبریٰ کہ از بشارات متداولہ حضرت احمدیہ است نیز مرحمت فرمودند، حضرت وحدت را نیز بعد از آن وصال آن قبلہ ارباب کمال ازین دار پر ملال در شہر جمادی الاخریٰ بہ تاریخ بیست و ہشتم ۱۵

سال رحلت بیابی از خوانی "رفت قطب زمان سعید ازل"

روی دادہ بعد یک ماہ رجوع آنحضرت قدس سرہ در خدمت حضرت ایشان افتاد، ۲۰ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فرمودند کہ من از ہر نو طریقہ رآمی فرمایم و تلقین ذکر می نمایم ایشان در جواب این بیت خوانند ۱۵

۱۵۔ در م "رفنہ" چہارچہن وحدت (ص ۱۴۹) عمدۃ المقامات (ص ۲۳۶) میں "رفت" ہے۔

۱۵۔ م۔ بیاض

- سپردم به تو مایه خویش را تو دانی حسابی کم و بیش را
- حضرت ایشان از غایت عنایت توجه مرحمت کرده بر زبان الهام ترجمان آوردند که ولایت کبری که از حضرت میاں جیو بشارت آن یافته بودند نیز معلوم می شود هشت سال ملازم خدمت به کمال عقیدت بودند و بشارت عظمی حاصل نمودند - چنانچه در بیاض خاصه چندین ازاں بشارت به دستخط شریف قلمی نموده همان عبارت بلا تفاوت برای کسب سعادت ایراد می نماید :
- ۵ فتح - حضرت قطب الاقطاب صاحب منصب قیومیت و خلعت مخصوص به مقام محبوبیت یعنی ذاتی و کمال انفعالی یعنی حضرت ایشان ما رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ در باب این نامراد کلمات بزرگ بر زبان درنشان می رانند و به بشارت عالی می نواختند منها به وجود محبوب - منها به فنای نفس - منها به کمالات - منها به حقائق ثلاثه - منها اقتداء به مرتبه و جوب تعالت و تقدست - منها فوق صلوة که عارف در آن موطن در رنگ معروف بی رنگ می گردد و به رنگ متوجه الیه بی چوں می گردد و منها فنای به حقیقت محمدیه علی صاحبها الصلوة والسلام و درین ضمن به جواهر نفیسه نیز خوش وقت من ساختند - منها سیر مرکزی و لیکن اصالة باضمنها - منها محبت از آن طرف تعالی و تقدس - منها مقام تفضل که ترقی در آن مقام به محض مویست صرف است بیچ علم و عمل را در آن موطن گنجایش نه و نورانیت آن مقام عالی بسیار فرمودند بحدی که چشم مبارک خود را از نورانیت آن مقام خیره می گفتند - منها اندرون دل دلی دیگر است و اندرون آن دل دیگر و هکذا و در هر قلب تجلی خاص فرموده اند و فرمودند که این نسبت شما را نیز مغلوب ساخت و بعد از ساعتی فرمودند که هنوز مغلوب نیستم - منها به مرقد مبارک مجدد الف ثانی رفته فرمودند که امشب عنایت آنحضرت بسیار ظاہر گشت و جواهر عالی به پایشانیدند و از همان جواهر شما را نیز داده فرمودند که سبب این قدر عنایت ظاہر خلوت باشد چه در آن شب به سبب بعضی مستورات که زیارت روضه منوره رفته بودند مردم بزرگ و صوفیه به دروازه ماندند و اندر آن مزار بزرگ نه رفته بودند و فرمودند که این قدر مهربانی و توجه آنحضرت بر شما ظاہر می شود که احتیاج به توجه من نمانده - منها به ولایت احمدی - منها نصیبی از ذات که بعضی افراد به طفیل قیوم وقت که صاحب ذات است عنایت می نماید - منها به معیت جی نسبت به خود - منها جمیع کمالات خود - منها بیک مقام

خاص بشر ساختند و فرمودند که حضرت ایشان میان حیو کلاں این بشارت نه فرموده بودند۔
 منها به علو استعداد۔ منها به معنی خاص که ظاہری کردند۔ منها تعین جی۔ منها
 سیر نظری از گذشت تعین جی۔ منها وصول بذات بحت تعالی و تقدس۔ منها
 نزول در نقطه خاک۔ منها آن که گاہ گاہ می فرمودند (۳۳۹) این کمالات را که به شما
 می گویم، هیچ یکی از فرزندان خود را نه گفته ام۔ منها مباحث بلکه ظاہر مباحث نیز۔
 منها آرائش و زینت مثل آرائش عروس۔ انتہی کلامہ

۵

این همه افعال صحیحہ و روایات بدیعہ کہ در احوال حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ در قید قلم
 در آمدہ اکثر آنها از آنحضرت قدس سرہ مسموع گشتہ در بعضی از آن مواضع تصریح بنام شریف
 نموده۔ چنانچہ بر متبع از اجلای بدیہات است و در بعضی از محالات ہمیں طور سخن کرده و تصریح بہ
 اسم مکرم بہ بہت بعضی از مصاحح کہ در حین تحریر منظور نہ نموده اما ہمہ را از خوان دولت ایشان یافتہ
 و از لغت شان رنگ بنی رنگی حضرت عالی درجات شناختہ پس این جامعیت آنحضرت بامرار
 حضرت ایشان باید شناخت و در محبت ایشان دل و جان باید گذاخت تا رمزی از کمالات حضرت ایشان
 کہ بطریق اشارت ادایافتہ بیابی و براسرار ذوی الاستار بی اختیار شدہ بہ شتابی۔

۱۰

احمر۔ فرمودند کہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ از آن کہ بایں درویش بشارت تعین جی کہ اسبق
 تعینات است مرحمت کردند شش ماہ گذشت بشارتی دیگر بر زبان شریف نیاوردند ہر چند
 بالاتر ازین مقامی نیست کہ بآن نہ نوازند الا سیر نظری کہ در بارہ آنحضرت بعد الف ثانی
رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشته اند۔

۱۵

فتح۔ حمد اللہ سبحانہ کہ نظر را از آن جامع نہ فرمودند بہ قدر استعداد گنجائش دادہ بلا بودی
 اگر این ہمہ نہ بودی۔ تم کلامہ الشریف۔

بعد شش ماہ یکی از بنات ایشان کہ چہار سالہ بودہ بہ سفر آخرت شتافتہ ہماں روز
 حضرت ایشان بشارت سیر نظری فرمودند کہ در مقام سابق شما چندان بند شدہ بودند چنانچہ گاؤمش
 در دلای عظیم بند می شود اما این قسم کار شمار طرفہ العین نموده و دستگیری فرمودہ بہ سیر نظری رسانید۔
 احمر۔ می فرمودند کہ حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقتی کہ بشارت مقام کہ تفضل آن در فتحی کہ از
 کلام شریف گذشت معلوم کردہ بہ من دادند در نورانیت آن مقام عالی چشم مبارک خود را خیرہ می
 گفتند فرمودند این جا چشم مبارک حضرت ایشان می یابد تا شہود این اشعات فرماید مراد از حضرت ایشان

۲۰

ذات مبارک مجدد الف ثانی است وَعَلَى اللَّهِ تَعَالَى الْحَمْدُ معلوم فرمایند که نسبت رعنائی آنحضرت
 قدس سره به قسمی جلوه گر اهل حضور بود که هر صاحب دلی که به تقریبی مونس وقت می گردیده بی اختیار
 لب بشارات به موافق حوصله خود می گشوده و آنحضرت را هم ذوق استماع آن از خود می ربوده
 همگی گوش گشته به نهجی می پرداختند که متکلم اگر ساده دلی موصوف می بود البته خیال آن می نمود که پیش
 از من صحبت اهل کشف را ندید اند و نام بشارات را نشنیده و اگر صاحب تمیزی بود بر علیه کمال
 ایشان که روی نازنین خود را به نقاب نیستی و محبوبیت در ذات بحت تعالت و تقدست مستتر
 گردانیده در آئینه کبریای جمال مطلق تماشای فرمود هرگاه بر هر یکی از اهل قلوب این سلوک
 در پیش داشتند فرزندان حضرت ایشان (۳۴۰) که مراتب جمال آن قبله در ایشان اند سلوک
 ایشان قیاس باید نمود لهذا بشارات فراوان از این حضرت دارد مگر صاحب دلال که استماع فرموده
 اند در بیاض خاصه بدستخط شریف نوشته گذاشته اند نقل بعضی از آن ها بر می دارد اما تقدیم بشارات
 حضرت حجة الله که درباره ایشان فرموده اند می نماید.

فتح - قطب الاقطاب خواجه جمیع فرمودند در سفر بجواره معلوم گشت که شما از سابقین هستند و مرا
 بهم ساختند که فضل الله از سابقان است حمداً لله سبحانه علی ذالک و علی
 جمیع نعمائه و نیز فرمودند که درباره شما قبولیت خاص معلوم گشت و شب برات
 می فرمودند بخشش درباره شما معلوم گشت بلکه سر و پای معرفت نیز پوشانند و این
 در مسجد شریف در پانی پت وقت رفتن حج بود شب ختم می گفتند که سر و پای
 بی واسطه به شما پوشانند و نیز می فرمودند که نزول شما چون در نقطه عدم مطلق واقع شد
 جمیع مقامات عدم از نورانیت شما منور گشتند و نیز می فرمودند که شما را از معرفت تمام
 پر کردند طبیب ساختند - انتهى کلامه قدس سره -

۲۰ و امور دیگر بسیار نوشته اند که تعداد آنها بیاض شریف مناسب اسرار مرقوم
 است همین با کفایت رفت در جای دیگر از همان بیاض شریف می نویسند -

فتح - حضرت حجة الله بشارات اصالت و محبوبیت درباره یکی از نامراد آن فرمودند والحمد
 لله سبحانه علی ذالک و علی جمیع نعمائه و نشاء ملاحظت را خود قبل از این نشان

می فرمودند و در مقام قیومیت نیز با خود بطریق ضمنیت شریک می گفتند چنانکه اعوان و انصار و زار را شریک خدمت می باشند روزی فرمودند که باطن شما بهشت گشته بود تمام طراوت و حسن بهشت آن جا مشهود گشته و نوری عظیم در باطن شما به نظر در آمد شب شعبان المعظم سنه هزار و صد و چهارده حضرت حجت الله رضی الله تعالی عنه بشارت دخول بهشت دادند و شب جمعه وقت سحر بیست و نهم ماه محرم سنه هزار و صد و پانزده وصال آنحضرت شد و بحق پیوستند و وصال عاشق و مشوق شد، بر د الله سبحانه مضجع و جعل الفردوس منزله آمین و زدقنا الله سبحانه من برکاته و اسرارہ بمنہ و کره - انتهى کلامه قد سنا الله سبحانه بسرہ الاقدس -

۵

اکنون بشارتی که از حضرت مروج الشریعت قد سنا الله سبحانه بسرہ الاقدس در بیاض خاصه تحریر فرموده اند در قید قلم باید آورد در آن جا بعضی از خصائص آنحضرت هم که در احوال ایشان و عده ایراد آنها دریں کفر مبارک شده بود ایرادی باید بالتفات خاطر استماع فرمایند فتح - جناب مرحومی ولایت پناهی اقطاب دستگاہی شیخ محمد عبید الله رضی الله تعالی عنه درباره

۱۰

ایں احقر اکثر بشارات علیه عالیه بر زبان الہام ترجمان می فرمودند بحدی که احصای آن یحتمل که از حیطه تحریر نیز افزون باشد اما بعضی از آنها بطریق تبرک ایراد می نماید با شوق طالبان را بفرزاید - منها روزی به زیارت مرقد مطہر حضرت ایشان ما رضی الله تعالی عنه رفته بودند ساعتی مراقب نشستند و بعد برخاستن باین درویش فرمودند کہ حضرت ایشان در ثناء شما ایں حدیث می خوانند لن یومن احدکم حتی یقال انه مجنون - و نیز روز دیگر می فرمودند کہ حضرت ایشان جائه خاص خود را بر خود داشتند از بدن مبارک آورده به شما عنایت فرمودند و روز دیگر می فرمودند کہ شما را آراستند چنانکہ (۳۴۱) عروسه رامی آراند، و روز دیگر می فرمودند کہ شما را و خود را به حرف الف مناسب می بینم و اندرون حصین مقطعات خود را و شما را داخل می نمایم تخصیص کردند روزی می فرمودند کہ نسبت شما ذاتی ظاہری شود - روزی می فرمودند کہ کدام کمال و نسبت حضرت ایشان است کہ به شما نہ رسیده است، تم کلامه الشریف

۱۵

۲۰

در جای دیگر از میاں رحیم داد کہ از یاران مقبول حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه بوده

برنگاشته اند -

فتح - شیخ رحیم داد برای این فقیر بشارت آورد از عالم غیب باین عبارت نعم البدل لعبد فی السابقین استقر فی السابقین الاقرب -

از عزیزی دیگر که تصریح نام آن نه نموده بشارت فرادان آورده بزنگاشته اند

ایرادی نماید :

فتح - ولایت مرتبت حقایق منزلت قطب رتبت دربارۀ احقر اکثر به زبان الهام ترجمان بشارت

- ۵ علیه مذکور می فرمایند - جزاه الله تعالی عنا خیر الجزاء - منها در ماه رجب ^{۸۸} شبی بعد از اتحاف صلوة مبارکات ساعتی مراقبه فرموده و بعد از سر برداشتن بشارت بسیار نموده فرمودند که امشب دریای رحمت و عنایت را بر شما یک مرتبه کشودند بجدی که مکشوف گشت که دریں چند سال هرگز باین مشابہ عنایت وارد نه گشته بود و سرعت سیر بسیار ظاهر گشت دمن نظر در ولایت احمدی انداختم آن جا شمارا به شان عظیم یافتیم و با انواع زینت متزین و ظاهرا امر مخصوص را نیز بیان فرمودند، بعده نظر بر صفوف اربعه انداختم آنجا نیز شمارا همراه خود یافتیم و معنی اصطفاثیت بسیار ظاهری گشت و معلوم می شد که من این را برگزیده ام و قبولیت خاص مفهوم می گشت و چیزهای بسیار مذکور کردند که اکثرها فراموش کرده و شبی دیگر می فرمودند که مرادیت شما معلوم می گشت که از سرتاپا محاط بودند و اصطفاثیت را اکثر مذکور می فرمایند شبی دیگر زینت و آراستگی خود را که از راه محبوبیت باشد ۱۵ بسیار بیان فرمودند چنانکه مشکور آن حال بودند - این درویش را از زینتهای آن مقام بل ترقی در آن مقام بشارت فرمودند - شب دیگر فرمودند که عنایت خاص دربارۀ شما محسوس می گردد و توجه خاص آنجناب بر شما ظاهری گردد و آن نسبت که حضرت مجدد آن را باین عبارت یاد می فرمایند و توجه در رنگ متوجه الیه بی چون خواهد بود بسیار جلوه گر بود و صیغۀ الله تمام شمارا گرفته بلکه دریں مقام ترقی بهم ظاهری گردد و شان عظیم مفهوم می گردد ۲۰ و نیز می فرمودند که نسبت محبوبیت شما بسیار ظهور گردد و معامله قیامت نیز ظاهر گشت و میزان مکشوف گشت - آن جا مرتبه تمام یافتیم و مثلث با محبوبیت و بالف مناسبت یافتیم بعده جنت مکشوف گشت دریں که جنت علیه که وَلَمِنْ خَافَ (۳۴۲) مَقَامَ رَبِّهِ

له "آن جا ... یافتیم" نسخه م ندارد - تصحیح قیاسی

بجنتان کشف و مشهود گشتید بازن و عیال خود، روز دیگری می فرمودند که در مقام خلعت
 شمارا به شان عظیم یافتیم و به حرف لام مناسبت تمام و بارها بشارت محبوبیت فرموده -
 در ماه مبارک رمضان ۱۹۹۹ هـ هم نمازی خواندم فرمودند که مضمون حدیث الساجد
 یسجد علی قدمی الله درین سجده بر ما و شما ظهور کرده و نیز فرمودند که در نسبت شما
 ثقل یافتیم باین تقریب توجه درین ثقل رفت فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ
 فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ در ماده شما ظاهر گشت - ختم و برکات ختم را و برکات آل شب را
 بسیار بیان می نمودند و می فرمودند که توجه من جانب دیگر بود که به من از غیب اشارت کرده
 خبردار کردند می بینم که برکات حضرت ختم مثل باران می بارد و درائی برکات شب و
 این قدر برکات ختم مشهود گشت که از وقت حضرت ایشان قدس سره مشهود نه گشته
 بود، شبی می فرمودند که گویا حضرت قرآن مجید در شما خانه کرده است - و می فرمودند که آفتاب
 احدیت گویا مقابل روی شما همیشه ظاهری نماید و می فرمودند که برصراط مستقیم کشف می شوند
 و بهم می کردند بشارت دنیادی حکم آخرت نیز فرمودند و می فرمودند که بعضی مردم که دعوی
 منصب قیومیت می کنند چوں در مقابل شما نظر بآنها انداختم ربع شما ظاهر گشتند و
 حضرت حجة الله وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فرمودند که اگر کسی دعوی قیومیت بکند پس این مرد بکند،
 انتهى کلامه قدس سره -

۵

۱۰

۱۵

در جای دیگر از همان بیاض شریف می نویسند :

فتح - آیت الله بشارت عالیہ خوش وقت می سازند - منها بشارت غوثیت ثقلین -
 منها بشارت سلطنت آل عالم ادن تحت بالای آسمان و هجوم ملائکه گرد به گرد آل ،
 كَانَتْهُمْ يَطْلُوفُونَ - منها مداریت کل و سلطنت زمین و هجوم ملائکه گرد اگر دآل
 و گذشتن دفاتر ملک و ملکوت مما يتعلق بالمدا ریت من الارزاق والشفاء
 ونزول المطر و حدوث الاکوان والالوان الی غیر ذلک - منها جمع حرکات
 واقوال مرضیه و منها بشارت محبوبیت ذاتی و انفعالی - منها بشارت منصب خلعت
 و منها بشارت اصالت از راه تخمیر طینت - منها دخول در صفوف اربعه اصالت
 و ضمانت نبیه علیه السلام - و منها نزول بلا کیف و منها آنکه حکم اقدس صادر
 شد که نصف دنیا به طفیل او بخشیدم ای ما کان فی زمنه و منها فیض ذات اقدس

۲۰

بلا توسط احد و منها اسرار لازم الاستتار و منها وعدة نزول بلا کیف عند الموت
و فی محشر و منها خدمت بر حوض کوثر بطریق ریاست و تخت نشین و منها الطولیت
عمر و منها دخول در اہل بدر و منها دخول در اہل بیت و منها در شعبان المبارک
بر آں بزرگ نزول بلا کیف بہ خصوصیت خاص شد و حکم شد کہ ایں نزول نسبت آں است
کہ فلانی را بشارت وزارت اعظیبت بدہم و اشارت باین ضعیف کردند (۳۲۳) و
۵ روز قیامت بر تخت مرصع بہ نشانیم و نزول بلا کیف آنجا بہ فرمایم و کار و بار وزارت و
دفاتر با و پیارم الی غیر ذلک من الالطاف والعنایات وما ذلک علی اللہ
بعزیز و امور دیگر ہم از آں عزیز کہ مشار بآیت اللہ است بسیار نوشته اند اما علی قدر
آں وقت برہمس قدر کفایت رفت۔

۱۰ ایضاً در ہماں بیاض شریف می نویسند :
فتح - شیخ فی الحال در روضہ مقدسہ حضرت حجتہ اللہ چہیں بشارت دارند کہ آنحضرت در بارہ
تومی فرمایند غفران ما تقدم وما تاخر و عتق رقبة۔

۱۵ و در جای دیگر از ہماں بیاض خاصہ می نویسند۔
فتح - حقائق و معارف آگاہی شیخ بدیع الدین می گفتند کہ نظر من در حق آں جماعت کہ نازل گشتہ
فَاُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ اَفْتَادُ و مردمانی کہ در آں بحر بخشش غواصی می
نمودند نمودار شد شما ہم در آں دریا دیدم و از آں مردم بہ نظر درآمدند حمد اللہ سبحانہ علی
ذلک سبحان اللہ۔

۲۰ باین ہمہ کثرت کمال کہ از بشارت حضرت ایشان رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی بعضی انجامید خود را باین
خاکساری ساختن و پرورش مقام عبودیت کہ فوق جمیع مقامات است نمودن و نزدیک ہر اہل
دل خود را از راہ کشف بہ وجہ الیق در یافتن مگر از آنحضرت والا منزلت مرئی گشتہ و آنحضرت را
در تفسیر دستگاہ علیا بودہ و در حدیث بہ سند جید کتاب نجم الہدایت در فن حدیث تالیف فرمودہ
اند و تحقیق ارواح در آن مشابہ بہ کار بردہ کہ مگر بہ مطالعہ کتب فرادان قدری از آن بدست آید و
تحقیق مذہب حضرت مجدد الف ثانی رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی کہ در آں است بہ نہجی تفصیل دادہ اند کہ اصلاً
عشر عشر آں تفصیل از کتب دیگر پیدانیت چہ بسیاری آں مقدمات دقیقہ از راہ سمع با آنحضرت
رسیدہ بازائده وقت کہ از کشف و الہام خود تحریر فرمودہ اند در جای دیگر یافتن ایں امور از خیالات

محضه است نمی بینی که این کتاب مفتاح اهل سعادت اکثر از علوم سماعیه آنحضرت است که در قلم درآمده فائده تمام بخشیده است مصراع

به یمن همت پیر منان این قطره دریاشد

نکلیف در جای که خود چیزهای نوینند هیچ مطلب در مقامی باز نمانده و نظر کیمیا اثر آنجناب بر کتب نوادر که باعتبار تمام متصف اند افتاده و چیزها معلوم بود که نهایت آن در علم علام الغیوب جلوه گر است در بیاض خاصه عبارتی از زبور مرقوم گشته است آن را ایرادی نماید -

فتح - و زبور آمده است ای داود بهشت من برای مطیعان است و کفایت من بجهت متوکلان و زیارت من بجهت شاکران و انس من بهر طالبان و رحمت من از آل (۳۴۴) محسان و مغفرت من برای تائبان و من خاصه مشتاقان -

الاطال شوق الابرار الی لقاء لی و انا الیهم لاشد شوقا
از تفسیر مواهب علیه منقول گشته روزی این حقیر معروض داشته که بعینه عبارت زبور است با ترجمه او فرمودند بل ترجمه او آری اگر عبارت عربی همان باشد مستبعد نیست، چه در آن کتب ثلاثه منزله الفاظ عربی هم منزل شده اند کما وقع فی الانجیل ولد الله عیسی من جاریة عزراء و عبارات تورات به تقریبی می نویسند "ایر سائر اشارات سورسا"

فضیلت آن در منظر ابواب فضل خواهیم نوشت بشیعه سبحانه حدیثی قدسی که از آنحضرت و الا منزلت قد سنا الله سبحانه شنیده نیز ایرادی نماید -

فتح - ملائكة النهار ارفع من ملائكة الليل یعنی فرشتگان روز که در قبر به جهت سوال می آیند مهربان تر اند از فرشتگان شب که سوال نمایند حسبنا الله ونعم الوکیل -

مسائل فقهی و قواعد اصول و کلیات منطق و نکات دقیقه حکمت و مقدمات حقیقت علم کلام و اسرار معانی و غوامض بیان با محسنات بدیع که از آنجناب شنیده اگر به تحریر آن پردازد کتابی علیحدّه به ضخامت ترتیب باید لغات صرف و نحو خود از جمیع علوم زیاده تر محفوظ خاطر بوده و بر علوم عربیه اطلاع عظیم داشتند، خواص اسماء حسنی و بتنی آیات قرآنی که تحریر فرموده اند و نفع عام

له د - "حدیثی" ندارد

در آن منظور داشته تا کجا بیان نماید به خاطر عزم بالبحریم از مدتی بر آن قرار گرفته که اگر حیات چند روز
دفا نماید بعد از انقراض ازین کتاب مقامات معصومی و الهامات قیومی و به تقریب حضرت ایشان سخن
از دیگران در میان آمده کتاب منظر ابواب فصل که مشتمل بر خاصه احوال آنحضرت و چیزهای که آنحضرت
برای نفع عام در قید قلم آوردند و با چیزی که از زبان الهام ترجمان استماع نموده و چیزها که بآن امتیاز
داشتند و این فقیر را وقت آن دست داده جهت ادای حق ایشان تصنیف خواهم نمود - ۵
ان شاء الله تعالی -

اکنون سخن از معارف بلند و تصرفات عالی درجات و ذکر ابنای ایشان تا تحقیق
کمالات اخوی کرمی و کساد معامله این مغرور جلوه گر اهل حضور گردد و نموده خستم این کنز مبارک
باید نمود -

۱۰ احمر - می فرمودند که هر که را با خدای اندک راه هم باشد ادب او بسیار باید نمود و امتحان آن استقامت
در سوخ بر محبت شیوخ مقتداست که کمالات آنها البته از راه محبت باین مرید صادق به مقدار
حوصله اش رسیده است و اگر حرفی که بظاهر مخالف مصاحبین بود ازین طور عزیزی به ظهور آید قیاس
احوال او به دیگران که در ظلمات بدعت افتاده اند نمانوده طعن و تشنیع او نه باید نمود که خدا رسیده خود
چراغ عالم گردیده است بلکه محل و تاویل برای آن عزیز باید طلبید و اگر بدست نیاید اما نفس قبول
آن می نماید سکوت باید ورزید، حدیث من سکت سلم و من سلم نجاة البته گوش زده شده باشد این ۱۵
دعوت بسیار نافع است باید که مرکز خاطر ادلی الالباب (۳۴۵) باشد -

احمر - می فرمودند که بر ما الهام همیں عبارت فارسی شد که به زودی به رسید که بزرگان ولایت منظر
قدم شما ندیک با سگی جای ولایت جلال آباد معلوم گردید باز متوجه شدند و عالمی را از اهل ولایت
که کابل و نواح آن باشد و جلال آباد به فیض خود شاداب ساختند -

۲۰ احمر - می فرمودند که ما را به خطاب سید العاشقین طرب گردانیده اند ای فی الاولیاء المقربین -
احمر - می فرمودند که درس مکتوبات قدسی سمات حضرت مجدد الف ثانی نزدیک حضرت خازن الرحمت
دوام داشته اما آنحضرت استماع آن به سکوت و ادب تمام می نمودند و بر معانی آن لب مبارک نمی
کشودند الا ماشاء الله تعالی -

و حضرت ایشان هم بر درس مکتوبات مداومت داشتند اما معانی آن بر حاضران به موافق
حوصله های آنها افشامی ساختند الا ماشاء الله تعالی و لکل وجهه رضى الله تعالی عنه

روزی این درویش به عرض آنحضرت رسانیدند که وجه سکوت خازن الرحمت و تقصیر حضرت ایشان اگر بیان فرمایند موجب تشفی خاطر نیازمندان گردد، فرمودند حضرت خازن الرحمت القاء معانی را تفویض بر باطن فیض موطن حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی می نمودند تا از این برکات رشحه بر اهل مجلس تقاطر نماید و خود به مراقبه می ساختند و حضرت ایشان که معانی آن می فرمودند پیروی مفسران و شرح حدیث می نمودند که هرگاه در کلام الهی تفسیر مجوز شد و بر کتب احادیث شرح متکاثره به ظهور انجامیده و با وجود آن تشابهات قرآنی مفوض به علم واجبیت و نکات حدیث هم مثل ضحک الرحمن حتی بدت نواجذه معلوم به حبیب کریم علیه و علی آله الصلوٰة والسلام. پس معنی اسرار هم با وجود قدرت تقریر چرخ خود را معاف باید داشت تا این معنی سموه مشرب برکات الی یوم التناد گردد و القای معانی و صورتاً و معناً فائز اهل حضور شود و اجرین القاء و بیان حاصل آید، فند بر.

۵

۱۰

وجه ثالث که به خاطر این نام را راه یافته نیز معقول مستمعان می سازد و آن آن است که کوتاه اندیشی خیال نکند که معنی این کلام متحمل بیان نیستند کلاً بلکه بیان شافی را مستحق اند. چنانچه حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی خود در جای می نویسند:

فتح - این اسرار نه از آن قبیل اند که در بیان نیایند بلکه در بیان نمی آید تم کلامه الشریف. آری بعضی از این اسرار لازم الاستتار و حضرت ایشان رحمته الله تعالی فوت بیان آنها بر کمال بوده. اما اگر تستر حال از راه بعضی حکم و مصالح فرموده باشند گنجایش دارد. چنانچه مکتوبات شریفه حضرت ایشان رحمته الله تعالی از این طوع اسرار مشحون است.

۱۵

احمر - می فرمودند که اگر کسی از حضرت ایشان رحمته الله تعالی توجه یافته است من یافته ام و بعد شش روز از این توجه تشریف حضرت ایشان به فرادیس الجنان روی داده.

احمر - (۳۴۶) می فرمودند که هر که هفت مرتبه وقت صبح حبیبی الله لا اله الا هو علیه توکلت و هودب العرش العظیم به خواند کفایت بهمت یومی وی فرماید و اگر وقت شام به خواند بهمت لیل را کفایت فرمایند. می فرمودند که ما را در مقام فردیت شان عظیم است از این جهت رجوع طلاب به ما کم است مع هذا کسی که از روی اخلاص چند روز صحبت می دارد و معرفت بی شمار حاصل می نماید چه فرد در قرب مولی اقدم است از قطب و کسی که به مرید قرب متحقق باشد البتة متوسلان او هم که با خلاص باشند ترقیات فراوان حاصل نمایند هر چند از مقام قطبیت هم نصیبی کامل

۲۰

و حظی وافر است که از صحبت حضرت ایشان حاصل روزگار گردیده و این قدر رجوع که هست نسبت آن است - درین ضمن اخوی مرحومی معرفت آگاهی شیخ عزالدین احمد قدس سره معروض داشتند که فردیت از کجاست آمده است، فرمودند از حضرت خازن الرحمت که ایشان را درین مقام شان عظیم بوده و در او ائیل حال با ایشان بشارت آن مقام بزرگ سرفراز فرموده بودند که در آخر کار به منصه ظهور انجائید -

۵

احمر - می فرمودند که تمنای قلب از اول عمر چنان است که هر چه حضرت حق سبحانه بامعطا فرمایند و هر قدر که در مقام قرب ترقیات عنایت کنند ظهور آن در دارالقرار گردد و در دنیا همه پنهان پوشیده بماند، درویشی از باریابان به عرض رسانیده که از اظهار مقامات قرب در دنیا نیز مشتمل بر منافع است که موجب ارشاد جمعی از عباد الهی می گردد فرمودند راست گفتی اما در عهد کثرت اولیاء است علی الخصوص ابنای کرام حضرت ایشان و معامله ارشاد بایشان مفوض و مسلم است - پس مدار کار خود با حضرت که محل مشاهده اولین و آخرین است باید گذاشت -

۱۰

احمر - می فرمودند که حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی را الهام از کریم علام شد که اگر خواهی بر تو آن قدر رجوع خلایق فرمائم که بر هیچ یکی از اولیای سلف نه شده باشد - معروض داشتند که ازین بی هیچ قرب در حضرت تو می افزاید حکم شد که نه باز الهام شد که بر قبر تو آن قدر مجمع زیارت کنندگان سازم که بر قبر احدی از سلف نه شده باشد ایشان باز عرض نمودند به جواب سابق سرفراز گردیدند در مناجات در آمده معروض داشتند که الهی مولای در قیامت که مجمع اولین و آخرین است این همه عوض رجوع به بنده عاجز فرمای تا اولین و آخرین این همه قرب ترا مشاهده فرمایند و شان ترا تماشا نمایند و شفاعت مراد حق آنها به فرا اجابت رسائی در معرض قبول افتاد پس باید که متابعان آنحضرت هم درین صفت کم تشبیهی با آنجناب حاصل نمایند - مصراع

۱۵

که قبول افتد ز بی عز و شرف
ابيض - می فرمودند که فضل حضرت ایشان رحمته الله تعالی بر دیگر اقربای خود که متحقق به کمالات علیه احمدیه اند (۳۴۷) اگر چه از وجه بسیار مثل قیومیت که خلقت مولی است ذکره ادلی اما وجه اکبر محبوبیت ذاتی که از راه اصالت آمده و ایشان را آفتاب فضل گردانیده و زقنا الله سبحانه کمال محبت -

۲۰

له د - از راه احمدیه اصالت آمده

احمر - می فرمودند که ما را از اکابر چهارده طریقه که مشهور فیما بین الناس اند اجازت تلقین
اذکار آل طرق بر طالبان آن راحل است -

و وضع شریف آنحضرت در خلوت همگی به سوز و گداز بوده و اکثر ابیات شوق بر زبان
مبارک به سوز تمام می آوردند، و بعضی از آن ابیات که محض از زبان شریف یاد گرفته است اگر چه
بعد از آن بعضی ابیات را در بعضی کتب هم دیده ایراد می نماید -

گر از بومیم گریزی هم به خوشم   که تو عطار دماهی من و شرم
عرفی دو قدم هست تا یار   افسوس که پائی بخت لنگ است
گفت او رو که آنچنانم من   که بجز عشق تو ندانم من
عشق تو این کار من زان   آنچنان ساخت در دلم خانه
که ترا هم نمساند گنجای   بعد از این خوشترم به تنهای

و اکثر در وقت نصیحت این بیت هم می خواندند -

صحرا فراخ است ای پسر تو گوشه ما گوشه
منزل دراز است ای پسر تو نوشته ما نوشته

و مثنوی نل دمن را قبولیت حضرت ایشان را سرفراز است و اکثر ابیات دل نشین در
مکتوبات شریفه مندرج می پسندیدند، و این بیت را دل تمام مثنوی می گفتند -

ای صبح بتاب بر شب من   که جان رنق است بر لب من

شب و وقت سحر بعد از فراغ نماز تهجد این بیت را به سوز تمام می خواندند -

بس بی رنگ است یار دل خواه ای دل   قانع نه شوی بزنگ ماگاه ای دل

تا کجا شمار این قسم احوال محبوبانه ایشان نماید همان بهتر که ذکر تفصیل مقدمات واجبیت

التقریر را حواله بر رساله موعوده نماید این شاء الله تعالی و عبادات آنحضرت که شرح آن موجب کمال
تطویل است اگر چه قدری در رساله موعوده مذکور خواهد شد بمشیت سبحانه -

اما اجمال آن است که عبادات یومی و لیلی حضرت ایشان که در مفتاح رابع گذشت

بعینه از اعمال آنحضرت گرفته است -

احمر - می فرمودند که عمل صالح صورت ایشان رضی الله تعالی عنهما بعینه اختصار نموده ایم که
سر موی تفاوت کم و بیش نه رفته و از تمکین آنحضرت رضی الله تعالی عنهما که باین همه کثرت واردات
شامل حال بوده چه شرح دهد و حسن اخلاق را چنان و نماید -

خلیقی پرده پوشی مقتدای کرده ام پیدا   کریمی حال پرستی رهنمائی کرده ام پیدا
پادشاهی بی نیاز قطب قتی حریف   سایه اش ظل همای کرده ام پیدا
۵ و از سخاوت ذاتی و کرم جلی که از روز شعور تا رسیدن حضور (۳۴۸) رب شکور
استیلای تمام داشته، اگر قدری مذکور نماید هیچ سخنی دعوی سخاوت نه نماید تفصیل بعضی امور
ازین در رساله موعوده مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی -

ابيض - یک بار آن قبله ابرار متوجه باجوڑ بودند روزی که آب نهر که یک مرحله از باجوڑ این طرف
باشد رسید مردمان آن جا به نیاز مندی تمام در مسکن خود ها به روند و لوازم خدمت حسب الوسع
۱۰ بجا آوردند و فرمایش به منت داری تمام مقام کنایه معروض داشتند که این قریه بالائی کوهی است
و تصدیع آب پر بسیار که از سه میل که یک فرسنگ باشد از پایان آب می آریم و قبل ازین بسی
سال متصل این دیه نهری بود رواں از شامت اعمال ما آن است که خشک محض گردیده است
و عا فرمایند تا بعد قرن باز او نه رود جاری شود و نفعی عظیمی به مسلمانان این جای عاید گردد و تصرف
حضرت یادگار بماند، فرمودند پالکی من بر سر همون نهر خشک به برند تا همان جا دعایمانیم، چند هزار کس
۱۵ از زن و مرد افغانه برای مشاهده این تصرف بدیع جمع گردیده، پالکی مبارک بردند و زمینی سنگلاخ
که پُر از اجحار شکره باشد نشان دادند که این جای نهر بود فرمودند پالکی را فرود آرند، فرود آوردند دست
شریف برای دعا برداشتند دوسه گهری بآن ساختند ناگاه آواز آب که سنگها را زده می آمد در گوش
تشنه لبان رسید به عرض رسانیدند که آب رسید خود به همان صرافت مانند تا آنکه آب در وسط پالکی
داخل گردیده آن زمان دست به روی مبارک گمردانده از دعا فراغ حاصل کردند به فرحت شکر گویان
۲۰ برخاستند فرمودند تحبس نمایند شکار هم خواهد بود ماهیه های فراوان نمودار شدند افغانه شکار بسیار
نموده به فدویت تمام حلقه ارادت در سر و گردن نهاده چند روز دیگر هم مقیم کنایه رخصت
باجوڑ نمودند تا امروز که چهل سال است افغانه آن جا شکر گذار این جا بخشش اند و آب حکم الهی

ابيض - در همان سفر چون افاغنه آب نہر شاہدہ نمودند این تصرف صاحبان بہ دیدند ملک عثمان کہ
مقدم آن قریہ بودہ دخترى داشتہ کہ بہ علت کورى از مدت ہفدہ سال مبتلا بودہ و عمر آن دختر
ہشترہ سال بودہ معروض داشتند کہ دعا فرمایند حضرت حق سبحانہ اورا بینا گردانند فرمودند معجزہ حضرات
انبیاء است کہ کور را بینامى ساختند چنانچہ حضرت یوسف علیہ السلام چشمان بی بی زلیخا را منور
کرده بودند و حضرت عیسی علیہ السلام نیز بسیاری از کوران را بینا گردانیدہ اند علی نبینا علیہما
الصلوة والسلام من بی چارہ رالیاقت آن کجا است عرض کردند کہ برای خدا توجہ این معنی فرمایند
والحالہ بسیار بہ کار بردند فرمودند بحکم العلماء و دہشتہ الانبیاء دم می نمایم در عین دم بودند کہ
حق سبحانہ بہ محض قدرت کاملہ خویش روشنی چشم بدی عطا فرمودہ

۵

۱۰ پیدی شد ز مشکین طرہ اش دور در آمد در سواد زگرشش نور

احمر - می فرمودند کہ در آن دم من این کلمہ را ہم (۳۴۹) می خواندم اللہم اشف امتک و
صدق رسولک صلی اللہ تعالی علیہ و علی آلہ وسلم -

ابيض - یکی از خدمات در حالت حیات آن قبلہ ارباب حاجات بہ امراض شدیدہ مہلکہ گرفتار
گردیدہ و حکیم حاذق کہ معالجتش بودہ جواب علاج دادہ و گفتہ کہ حکمت انسانی را جای نماندہ است
آری حکمت رحمانی تا ہر کجا کہ فرمایند ہست - فقیر این مقدمہ بہ عرض آن قبلہ رسانید ما ہم از حکیم خود
جلت عظمت خواہیم پرسید بعد از دوسہ گھڑی ازیں ماجرا فرمودند کہ ما از حکیم خود پرسیدہ بودیم حکم شد
کہ شفا دادیم ہموں روز معاملہ بیمار جانب امید کشید و در دوسہ روز بہ شفاء کاملہ عاجلہ سرافراز
گردند - والحمد للہ الحمید و لقد شاهدنا مثل هذا التصرف من
شیخنا و امامنا ما یتعسر تعدادہ و سمعنا من الشقات
ما یتعذر احصاء -

۱۵

۲۰

ابيض - در خانہ این آوارہ ہر فرزندى کہ متولد شدہ پیش از تولد او خبر می دادند کہ پسر است یا
دختر و اکثر صورت آن ہم تشخیص می نمودند علی الخصوص بشارت قدم فرزندى نیاز احمد سلمہ اللہ
تعالی و ابقاہ و اصلہ الی عنایۃ مایتمناہ چہار ماہ در حمل بود کہ از

لہ "سلمہ اللہ تعالی ... مایتمناہ" نسخہ ندارد -

زبانی حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہا بایں عبارت مرحمت کردند کہ من امروز در روضہ منورہ حضرت ایشاں قدسنا اللہ سبحانہ بسوہ الاقدس نشستہ بودم دیدم کہ در دست آنحضرت طفلی است طبعی بہ بہر رنگ بہ من عنایت فرمایند می فرمودند کہ نبیرہ تست و نام این رحم رحمٰن در حضرت رحمان مقرر گشتہ است و می گویند کہ بامن از دوراہ نسبت فرزند می دادہ یکی از نسبت شما و دومی آنکہ نسبت نبیرہ فرزند می محمد صفت اللہ بہ پمناں بہ وقوع پیوستہ و روز عقیقہ اول مسمی بہ اسم مذکور کردہ لیکن عالی حضرت ۵ فرمودند کہ یکی از نام ہای این نیاز احمد ہم باشد۔ چنانچہ کنیتش ابو داؤد و نیز محمد عاشق ہم بہ موافق برادر بزرگ خود محمد معشوق سلمہ ربتہ گذاشتند و بالفعل شہرت بہ ہمیں نام والا مقام نزدیک عوام غالب است۔

ابھض۔ اکثر در خرد سالی احقر می فرمودند کہ فلانی مصنف است بہ میامن آن مقولہ از فقیر تا امروز بہ تصنیف بہ ظہور آمدہ کہ ہر یکی مقبول اہل کمال گردیدہ است معدن الجواہر و منظر ادلی الالباب و ۱۰ مفتاح اہل السعادت و عزم کتاب منظر البواب فضل در خاطر بر تقدیر حیات مصمم است ان شاء اللہ تعالیٰ در رسالہ دیگر ہم در خاطر مذکور آمد کہ باید نوشت و باید دید کہ تا آخر عمر معاملہ تا کجا کشد و ما توفیقی الا باللہ علیہ توکلت والیہ اُنیب۔

احمر۔ ولایت پناہ شیخ روح اللہ می گفتند کہ ہنگام تشریف سفر آخر کہ آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ جانب پیشا در اتفاق افتادہ بہ فقیر فرمودہ بودند کہ این آخر سفر ما است و در دعاء حسن خاتمہ مقید خواہد بود آخر الامر بہ پیشا در رسیدہ عالمی را بہ ہدایت رسانیدہ روز جمعہ ثالث رجب المرجب جاں بجانان تسلیم کردند انا للہ وانا الیہ راجعون۔ ۱۵

تاریخ وصال کہ موافق سال ہزار و صد (۳۵۰) و ہفدہ ہجری است ”وی خاتم اولیاء بود“ و دوسہ فقرہ دیگر کہ یک سال می افزاید و آن نزد اہل تاریخ مجوز بلکہ بسیار دائر است مذکور باید نمود۔ ”وی از اکابر عرفاء وقت بود۔“ این ظل نبی احمد بود۔ ”محب محمد فضل اللہ۔“ قدسنا اللہ سبحانہ ۲۰ اسرارہ و رزقنا اللہ تعالیٰ من برکاتہ و رضی اللہ تعالیٰ عنہ و رضی ہو سبحانہ بحرمتہ سید المرسلین صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی جمیع الانبیاء و آلہ و آلہم و صحبہ و صحبہم و اتباعہ و اتباعہم و سلم و بارک۔

۱۔ د۔ ”طفلی است“ ندارد ۲۔ د۔ ”کمال“ ندارد

۳۔ یہ دعائیہ کلمات نسخہ ”د“ میں مختصر ہیں۔

از آن جانیازمندی فرزندی نیاز احمد مذکر در آن حضرت بی نظیر است بنا بر آن فقرات
بر آورده او مذکور گشت دالاتواریخ دیگر مخلصان دیگر مثل حافظ عبدالعزیز پشاور و عبدالحی برهنی
هم یافته اند، جهت تطویل کلام مذکور نه گردیدند.

آنکه ثابت شریف به حضرت سرسبز آورده در روضه منوره حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ
در دین ته خانه مقدس جانب اقدام آنحضرت مدفون کردند

۵ هر آن آتش که افروز دست سیم خلیلاں را بود باغ ابراهیم
و آنحضرت را سه فرزند به کلاں سالی رسیدند.

(شیخ عزالدین احمد) اکبر آنها معرفت دستگاہی مرحومی قبله گاہی شیخ عزالدین احمد قدس سره
و خلی مقبول حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ در بادی النظر گردیده، چنانچه در همین تولد شرف حضور
داشتند و بعد از تولد چوں نظر مبارک افتاد فرمودند.

۱۰ احمر - سبحان الله در ادل نظر مقبول گشت و از غایت غایت ملاعز الملک می فرمودند -
و به خلعت خود به نواختند تفصیل این نقل نزد ارباب عقل خلی ضرور است به گوش تامل باید شنید -
نبار و نوازش حضرت ایشاں که قریب السن آنجناب بودند گاهی مقتضای عمر قلندان مبارک را که
به حضور اقدس کشاده می یافتند گاهی مقرر می کشیدند و زبانی کاروی بر آوردند، این معنی موجب
طلال خاطر می شد و آنها را به زجر و مبالغه منع بازیدن قلندان می کردند.

۱۵ احمر - و می فرمودند که رشک ملاعز الملک دریں امر نه نمایند که وی یار ما است و هر چه نماید سلم
و مقبول است و مطلق به منع ایشاں دریں کار و کارهای دیگر که مشتمل بر انواع شوخی باشد رضای
مبارک نه بوده و سوای این هم اکثر باین کلمه سر بلند می فرمودند و حضرت ایشاں به منصب خلعت
متحقق اند پس بحکم خلیل الخلیل امیدواری اکمل آنجناب را نصیبی از مقام خلعت به ثبوت
پیوست.

۲۰ یک بارگی در موسم طفولیت مرضی بآن اخوت پناهی لاحق گردید که طبیب پیرمیز روغن
فرمودند حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند که تمام طعام سرکار بی روغن به برند تا دل طفل محزون
نه گردد که مردم مرغن می خورند و مرابی روغن می دهند و نکته ثانیه که بالفعل به خاطر رسیده دیانی دلم

۱۰ "معرفت دستگاہی مرحومی قبله گاهی" نسخه "د" ندارد

که پیشتر هم کسی شنیده باشد که وظیفه داران طعام چوں با وجود شفایی روغن به خوردن البته دعا و شفا به صمیم قلب خواهند نمود ما که دعای احدى از عباد الهی زود به فراجابت خواهد رسید.

ابيض - در همان مرض ایشان یا در مرض دیگر که اصعب بوده حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ به حضرت والدۀ ماجدۀ ماکه صبیۀ آنحضرت باشند بشارت عافیت دادند و فرمودند که من به محاسن دیده ام خاطر جمع (۳۵۱) دارم حضرت والدۀ ماجدۀ سلمه هار بهامی فرمایند که حضرت ایشان بشارت طول عمر ایشان مخفی از من فرزند خود حضرت حجتۀ الله که معتمد به کشف نزد پدر بزرگوار بودند طلب نمودند بلکه شیرینی برای ختم حضرت خواجهای بزرگوار نیز فرستادند ایشان نیز بشارت دادند که من عزالدین احمد را به ریش یافته ام.

احمر - آنحضرت در خلوت فرمودند که به ریش خود من هم یافته بودم مقصود آن بود که بشارت پیدای ریش می دادند تا خاطر اطمینان می گرفت در شادی مکتب آنجناب هم حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ فرمودند بودند و فاتحه الکتاب خود خوانده عنایات که درین ضمن به کار آمده تا کجا مشروح اهل بصیرت سازد نقل غریب استماع نماید از آن جا محبوبیت آنجناب بحضرت قیومیت مآب تماشا نما.

احمر - در ایام غلبۀ آزار حضرت ایشان رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ تمام بدن مبارک را تاب تحریک نمانده بود آن اخوت پناه بالای عریش مبارک بنشین بود و فرش حضرت ایشان همیشه طاهری بود کما هو الظاهر زود به عرض رسانیده که با جد بزرگوار اندکی کناره شوید من بول می نمایم بهر قسم خود را یک سو کشیدند تا طفل بر همان فرش و عریش بول نموده آنحضرت را این معنی خیل به پسند افتاده و مرغوب الطبع گردید، بعد ازین که حضرت والدۀ جدۀ ما حضرات خدمت شدند نقل گذشته را بر زبان شکرشان آورده دعای خیر در حق وی به عبارات مختلفه فرمودند و گفتند که اگر بدون خبری که ما چه کردیم و نمازی نمودن بدن خلی دشوار بوده خدا اش خیر دهد و به کمال به رساند که قبل وقوع واقع اطلاع داده و ما را ازین حرج خلاص ساخته تبدیل فرش امر آسان است فی الفور تبدیل فرش نمودند و الاضابطه شش لیفه چنان بوده که هیچ کس که مباشرت شکوک هم می بوده در حجرۀ مقدسه باریاب نمی گردید رعایت طهارت آن فرش نکلیف کسی که بر عریش خاص بشا شد و مورد این همه عنایت گردد بلکه در یکچۀ جدید از مقبولیت به کشاید این کار خا از به محبوبیت متعلق است و

له در - "آنحضرت را خیل این معنی به پسند"

حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا به محبوبیت ذاتی سرفراز اند و محبوب المحبوب، محبوب قاعده کلیه اصحاب قلوب است -

۵ - احمر - حضرت والدۀ ماجده می فرمایند که روزی حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا فرمودند ازین که پسر ترا مادر فرزندئ خود گرفته ایم گراں خاطر نه خواهی شد و بدن خواهی برد که ما این را می خوانانیم و از غفای وقت می گردانیم قابل ساخته حواله تو خواهیم نمود، هر چند عمر مقدس آن زمان وفاته گردا ما بهین مقوله مقدسه کریم متعال بهر دو کمال قال و حال متحقق گردانید بلی تنای اکابر این معنی نمی باشد و سخن مردان بی جانی باشد علی الخصوص منظور آن حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا به مقبولیت دیگر سرفراز اند با خالق سموات وارضین در راز و نیاز اند -

۱۰ - بر خاک اگر نظر کنی مشک بو کنی   بر سنگ اگر نظر کنی آئینه رو کنی
دعمر شریف آنجناب پنج ساله بوده که وصال حضرت ایشاں کنونات را بدو بخش ساخته (۳۵۲) و سموات را بی سر پوشش گردانیده تربیت آنجناب به حضرت قبله گاهی قطب الاقطابی قد سنا الله سبحانه مسلم گردیده و اموری که در ممکن استعداد بوده به بختگی و بالیدگی جلوه گر گشته و امور دیگر هم از حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا درباره آنجناب مسموع شده اما چون بطریق ضبط محفوظ نیند بنا بر آن لائق ذکر درین کتاب معصومی یافته - الحال اسرار دیگر آنجناب چون از بشارات قیومی است مناسب این کتاب فهمیده به ذکر بعضی ازاں لب می کشاید - ۱۵

۲۰ - محبت حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا که سرایه جمیع سعادات است به مرتبه داشتند که دل و دیده بزنام مبارک می کدافتند و هر که را منحرف از آن قبله درویشان می شناختند صحبت محبت او را سم قاتل می پنداشتند لهذا رغبت بر تنهای پیشتر داشتند و بر سیر باغات می ساختند تا جایی که ناموصوف به صفت فدویت باشند روی آنها نه بیند چون قدری از جلالت هم شامل حال بوده بنا بر آن خلوت را از جلوت محبوب تری فهمیدند چه با بسیاری از معاندان حضرت ایشاں که به ظاهر مدعی محبت اند و فی الحقیقت معکوس مناظرات هم دست داده که آنها را روی جواب باز نمانده و با محبان حضرت ایشاں انیس و دم ساز بودند و سر اسر جمال بودند که بوی از جلال ملحوظ نه باشد و نزدیک حضرت قبله گاهی جیو مرشدی اعتبار تمام داشتند و سخن ایشاں در آنحضرت قدری دیگر داشته و منزلی عظیمه حاصل روزگار بوده بشارات عظمی هم از آنحضرت والا منزلت قدس سره یافته و علم ظاهری را هم به وقت تمام قریب باقر رسانیده -

درس مختصر معانی و متوسط شرح کانیہ و بعض نسخ دیگر به بعضی از طالب علمان می گفتند و خود هم فکران داشتند که دوسه نسخه آخره که بطریق سبق نگذرانده ایم باید گذرانید چون عمر و فاء آن نه کرد به مقدار موقوف ماند.

احمر - از زبان حضرت قبله گاهی قد سنا الله سبحانه شنیده ام که محبتی که عزالدین احمد را به حضرت ایشان است و عنایتی که حضرت ایشان درباره ایشان داشتند فرو گذاشت کمالی از کمال ضمیمت نه نموده است. ۵

احمر - نیز فرموده اند که میر شرف الدین سلطان پوری که از اکابر خلفای حضرت خازن الرحمت بوده بشارت حقیقت قرآن بایں فرزند ماداده بود و تفصیل این مقدمه چنان است که در مجلس از مجلس سلطان پور کیف ما اتفق اجتماع عزیزین حاصل آمده میر نکور در عین هنگامه برخاسته معانقه به کمال شوق نمودند و گفتند از شما بوی حضرات احمدیه یافتیم و حقیقت قرآن مجید را محیط شما دیدیم بی اختیار شافتم و شمارا نور صرف یافتیم بلا علم حقیقت هر کدام مرد دیگری را چون به جناب اظهار حقیقت خویش نمودند خافیه خاطر میر نکور بر طرف گشت و آنجناب را به جناب حضرت قبله گاهی قطب الاقطابی قد سنا الله سبحانه بسر الاقدس نرعی اعتقاد بوده که هیچ کس را عدیل ایشان نمی ساختند و بعد از حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ ایشان را می ساختند و به موافق اعتقاد بهره ها از آن صحبت کیمیا خاصیت برداشتند اکثرهای فرمودند که حضرت پیر دستگیر نه شود و نمائی خلایق را به نیم جو قبول نه دارند و به جز ذات بحت تعالت و تقدست التفات بهما سوانه دارند و قبولیت (۳۵۳) خلایق اصلاً دلیل علیه کمال نه دارد چه بسیاری از ادیاء که آنها را کسی نمی شناسد افضل اند از اولیای که رجوع خلایق بآنها پر بسیار است نمی بینی بعضی از ادیاء کرام علیهم السلام گذشته که سه و دو یک کس بآنها گردیده اند البته افضل اند از ادیاء که جمع کثیر بآنها گردیده باشند و تحقیق آن ادیاء علیهم السلام از مکتوب دویست و پنجاه و نهم از مکتوبات جلد اول حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ طلب باید نمود و گاه گاه آنجناب حقائق سرگزشته خود را که بعد از زمان حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ مشاهده نمودند پیش مجبان بیان می فرمودند، نقل از آن ایرادی نماید که بعد از وصال حضرت ایشان طرئی از مسجد کلاں حضرت سرهند به حال اکرم حضرت مروج الشریعت تعلق داشته یعنی به همراه یاران خود می نشستند و درس می فرمودند و حلقه می نمودند و طرئی ثانی مسجد به حال اکرم حضرت شیخ سیف الحق والملة والدین

قدس سره تعلق داشته و هر دو جانب وقت شام برای ختم حضرات^۱ خواحب^۲ های بزرگوار
 قدس الله اسرارهم حلویات حاضری گشته لیکن چون غلبه ارشاد حضرت سیف الحق والملة والدين
 محیط آفاق بوده حلویات به کثرت نواز می نمودند چون درود من جانب حضرت مروج الشریعت در آن
 وقت اتفاق می کرد اکثر از راه طیبست می فرمودند.

۵ احمر - که اگر ذوق به شیرینی دارید این جا حاضر باشید تا بعد فراغ ختم داده خواهد شد و اگر شیرینی
 طلای می طلبید پیش اول خال خود به روید.

۱۰ و آن اخوت پناه را با خالین مذکورین نسبت دامادی نیز بوده چه اول صبیحه حضرت
 شیخ سیف الدین در خانه داشتند و بعد از فوت صاحبه عاجزه مروج الشریعت گرفتند، چون فرزندی
 از آنجناب بعد از وصال نمانده و فقیر به انواع تربیت مرباء ایشان است و باعتبار صغر سن جای
 فرزند ایشان بر آن سخن ایشان به وسعت دامنه اوراق با وجود رعایت اختصار گرفت که در کتاب
 منظر ابواب فضل که فضل الهی موعود است، احوال ایشان به تفصیل مرقوم خواهد گردید ان شاء الله المجید.
 امید است که چون نظر ناظر و یاسبق قاری باین مقام برسد البته به دعای مغفرت یاد آن غفران پناه
 شیخ عز الدین احمد نماید تغمده الله تعالی.

۱۵ و عمر شریف آن برادر بزرگ بست و هفت ساله گردیده بود که در سرای خان خانان که شش
 میل خام که از بلده دار السلطنت لاہور واقع است واقع ایشان روی داده و تابوت به حضرت سرهند
 برده در روضه مقدسه حضرت ایشان بیرون گنبد معلی مدفون کردند.

و تاریخ وصال ہر دو ہم شهر شریف ربیع الاول بوده و سال ہجری ازین کلمہ کہ فرزندی جم جم
 نیاز احمد یافته باید جست "دُر عزیز معرفت بود" — اَنَا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ -

۲۰ جناب حضرت قبلہ گاہی مرشدی در آن ایام در (۳۵۴) - بلده پیشاور تشریف داشتند
 و متوجہ کابل بودند کہ این خبر وحشت اثر بغتہ شکاف در سینہ بی کینہ نموده صبر و تسلی کہ در آن نظر
 در آمدہ اصلاً بہ شرح راست نیاید مگر ملازمان آنحضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بعد از وصال
 فرزند ایشان شیخ محمد صادق قدس سرہ مشاہدہ این قسم صبر فرمودہ باشند و اکثر این کلمہ را در آن
 ایام بہ شوق تمام می خواندند و بر عنوان مکاتیب ہم کہ در آن سال مرقوم گشتہ می نوشتند.

لہ د - "حضرات" ندارد

احمر - رضینا بقضاء الله وصبرنا على بلاء الله - روزی در مکتوبی که در فراق ایشان نگارش به نواب مکرم خان رحمته الله علیه نوشتند، این رباعی عربی تحریر کردند - رباعی :

رمانی الدهر بالازراء حتی فؤادی فی غشاء من نبال

فصرت اذا اصابتنی سهام تکسرت النصال علی النصال

۵ ایضاً بعد از وصال اخوت پناهی مرحومی چون متوجه کابل شدند سلطان قلی بیگ تیمی که از مخلصان خاص بوده در اثناء طریق برکوه خیر در خورده که از کابل به پشاور می آمده پانکی شریفه را استاد کلامی که با مشار الیه به میان آمده همی بیت حافظ علیه الرحمة خواندند -
صبا بلطف بگو آن غزال رعنا را که سر بکوه و بیابان تو داده مارا
و نیز آنحضرت در بیاض خاصه نوشته اند :

۱۰ فتح - که حضرت حجة الله قد سنا الله سبحانه بسر الاقدس در پشاور می فرمودند که من لهم شدم که عزالدین فی الجنة - پس سخن کوتاه باید والسلام -

(شیخ حسام الدین احمد) - مخدوم زاده ثانی انخوی شیخ حسام الدین احمد فرزند ثانی آنحضرت رحمته الله تعالی علیه ، ولادت ایشان بعد از وصال حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه در همان سال اتفاق یافته ، چون تشریف حضرت قبله گاهی به تقریب عرس حضرت ایشان در آن ایام در شاه جهان آباد بوده نام ایشان خال اکرم حضرت مروج الشریعت گذاشتند قوت حافظه و علو استعداد آن ۱۵ مخدوم زاده عالی نژاد مستغنی از توصیف این ضعیف است و محبت حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه سرمایه جمیع سعادات می دانستند و متاعی در بساط خود به ازین نه داشتند از غلبه محبت بود که شبی که با وجود ظلمت ذاتی خود را بر وضوحیه موحش تر که دیده در روضه منوره حضرت ایشان رحمته الله تعالی علیه در آمدند و جواب سلام از امام بهام یافتند ، تفصیل این نقل در موضع ازین کتاب گذشته است بر عاشق مطالعه مخفی نیست -

۲۰

و وصال آن اخوت پناه روز عرس حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی علیه یعنی بیت دهم صفر منظر بالائی آب زریده به همراه شکر بادشاه خلد منزل سنه هزار و صد و نوزدهم ، بحری روی داده - انا لله وانا الیه رجعون - و در همان جا نزدیک قصبه اکبر پور مدفون

له در - "حافظه و علو" ندارد ۲۰ دیم خلد مکان ، حاشیه نسخه مخدوم خلد منزل

گشته رحمه الله سبحانه -

در عمر ایشان اربعین کامل گردیده و سه فرزند ایشان بالفعل در قید حیات اند، هر کدام به جوانب رسیده و به غربت و مسکنت (۳۵۵) آرمیده توفیق بندگی رفیق آنها باد -

(صفر احمد معصومی مولف مقامات معصومی) عاجز شکسته بال منتظر فضل لایزال جامع این مقامات

فرخنده نکات محمدالدین احمد ابوالبرکات حلقه بگوشتان اولیاء به صحبت صمیمی صفر احمد معصومی عفا الله

تعالی عن زلاته، فرزند ثالث و اصغر آنحضرت است رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ، احوال پُر اختلال این نقص

بی سر و برگ که تمامی افعال و اعمال خود را به معاصی ساخته و مدت عمر اشرف را به هوا و هوس در باختنه

شایان آن است که پا انداز مقبولان صاحب اسرار و اعزّه عالی مقدار در سلک تحریر مسلک گردد

اما وجهین قویین خواهان آیند که البته قدری ازان در قید قلم آورده شود و وجه اول آنکه از مطالعه این

معارف معصومی و دقائق علوم که در زیر قلم در آمده ساده لوحی از کوه اندیشی خیال آن نه برد که را قلم

احوال هم البته متصف به صفتی از این صفات کمال خواهد بود، پس معاصی خود را به زبان اجمال بانواع

رحمت لم یزلی که بروی شامل حال است تحریر نماید و ساده دلال را از وسوسه مذکوره بر آورد و وجه

ثانی آنکه بعضی از کمالات و مکاشفات و معاملات حضرات عالی درجات که به سبب عنایات

دافره و تلطفات متکاشره شامل این عاصی تباه کار است و بعضی مقدمات دیگر که ذکر آنها بدو

تبیین احوال خود خالی از صعوبت نیست - پس گویا آئینه داری احوال اکابر ذوالجلال در پرده این

نیازندان درگاه متعال گردیده به تامل شامل استماع فرمایند و کار این آواره غیر از نافرمانی غفار

نیست و طاعات به جز فساد نیست و مراقبه اش عذر و حیل است و مشاهده اش دنیای دنی را

وسیله همتش برافزودنی کبار مصروف است و صحبتش به دغا و مکر معروف کاری که برای خدا باشد

گاهی از وی به وقوع نه یامده و حرف که صفا باشد گاهی از زبانش نیز آمده نیتش به جز پرورش نفس

اماره نیست و طاعتش غیر از انفراخ ابلیس پر تبلیس نه جمیعش در وسوسه شیطانیت و عاقبتش

در کامروائی مطالب نفسانی القفه مکار بی نظیر و عذار پر تزیینت صحبت اهل کمال بسیار یافته اما نفی

ازان نه بر داشته عالمی بایں بهانه خراب ساخته و خود را برای عرض قلیل که آن هم موهوم است بلا انداخته

نه شرم از دنیا دامن گیر است و نه اندیشه عقوبتی دستگیر و الهوسی است نافرمان و کوه اندیشی است

بی سرانجام -

در تو یک یک آرزو ابلیس تست

در تو صد ابلیس زانند و السلام

عشوه ابلیس از تبلیس تست

چو کنی یک آرزوی خود تمام

اگر فضل لم یزلی در حمت سابقه دستگیرش نه نماید نجات در حق متصور نه و اگر عنایت
بی غایت دم سازی اوقات و آفاتش نه فرماید و علادت (۳۵۶) زندگی بروی از اکبر محالات
است چه اعداء آفاقی در رنگ اعداء نفسی همه وقت در کین اند و آنچه از دست شان می
بر آید به تقصیر مصراع

دارم از خویش در این بادیه فریاد بسی

۵

اگر نه سرورش وَ رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ در گوش جاناش در دور است رسیدی و
شمال احسان لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا برگل و
آب دی و زیدی بهیچ یکی از اهل کبار و صفات شکل دی نه دیدی و نام و نشان دی نه شنیدی اما غلبه
رحمت و عظمت فضل آن قدر شمول دی فرموده مقبول اهل قبول گردانیده که از کثرت نظاره چشم کرم
معاصی قبیحه ما اشک ندامت جواهر آب دار گردیده از آن است که باقسام انعام دی ذی الجلال
وَالْكَرَامِ خور کرده به مقتضای كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ روز آینده خود را که به موجب حدیث
قدسی اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِ بِي حَسَنَ ظَنٍّ شَالٍ حال دارد امید فضل و وثوق احسان است
نوع دیگری باید و امور خود را باد تفویض می نماید وَ اُفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ
بِالْعِبَادِ از ایراد این تفویض که از ماده تمیز به کرم عزیز یافته به بهیچ وجه مشروح قلم نمی تواند
گشت

۱۵

امید هست که منشور عشق بازی من ازاں کمانچه ابرو رسد به طفرای

از اکابر برگزیده و اعالی خدا رسیده چیزها در حق خود شنیده که تفصیل بیان بسیار کلال
است اما به طریق ایجاز و اختصار اگر مذکور نماید گنجائش دارد عنایت لم یزلی که خود دیده اگر قدسی
ازاں نویسد گویا ادای احسان الهی کرده باشد.

پنج شش ساله بوده که هنوز هوش را از مد هوشی جدانی کرده که شب عید الاضحی در منام به
۲۰ ملازمت سید الانام علیه وعلى آله الصلوة والسلام گویا بر مصل هوش کامله مشرف گردیده و
چنان می فهمد که از غلبه اثر دها م ترحمی بر احوال دی فرموده حواله صدیق اکبر رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ که در صف
ثانی با خلفای دیگر نشسته اند می فرمایند که بی مشقت به خانه رسانید و خلیفه ثانی که نسبت نسبی

له د - "خدا رسیده" ندارد ۲ د - خواستند

این اداره هم بآن اعدا اصحاب می رسد می دهند که فرزند خود را به کسی به دهید تا در خانه به رساند و در خلیفه ثالث و رابع هم ذکر مواہبی که شامل حال این نواخته احسان سید الانس والجان صلی الله تعالی علیه وعلی آله واصحابه وسلم گردیده در میان است و هر یک از این حضرات رابع رضوان الله تعالی علیهم اجمعین عنایات جداگانه می فرمایند و خلیفه ثانی از مشاہدہ عنایات سید عالم صلی الله تعالی علیه وعلی آله واصحابه وسلم فرحت فوق الحد بهم رسانیده به یکی از خادمان والد بزرگوار این راقم بی مقدار که وی نیز در آن وقت به سعادت حضور قیام دارد و حوالہ می سازند تا در خانه رسانید، کیفیت آن صحبت فردوس رفعت چوں بامداد برخاسته به عرض مرشدی قبله گاهی رسانیده و حیرتی که از بیداری آن خواب یافته نیز معروض داشته عنایات کثیره در تعبیر شنیده و از آن باز خود را چیزی دیگر دیده - هم در آن اثناء حضرت والدہ ماجده فرمودند و بعد از آن اکثر می فرمایند -

۵

احمر - که پیش از ولادت تو (۳۵۷) شبی در خواب دیا در بیداری می بینم که فقیری صاحب قوت که بانوار بسیار درخشان است آمده به من گفت که صاحب زاده مبارک من می پرسد که پسر یا دختری فرمایند که من از اجمیر این قدر قطع مسافت نموده آمده ام نه که برای دختر آمده ام بلکه پسر مبارک و نام من خواجه معین الدین چشتی است و او را مسعی به نام من خواهند نمود -

۱۰

باز فقیر در حمل آمده و متولد شده و یکی از ناہای من این اسم است از آن باز بر تو امیدواری یا داشتم الحمد لله که به منصفہ ظهور پیوست - و نیز فرمودند و می فرمایند :

۱۵

احمر - که در وقت ولادت تو قطب العارفین برادر بزرگ حضرت سیف الحق والملة والدین قدس الله سبحانه بسرہ العزیز در عین روزه تشریف ارزانی داشتند در آن شدت محاسن شریفہ آنحضرت بدست این ضعیفہ بوده و هر قدر قوت و حمله که از دسم برآمده اصلاً تقصیر نہ رفته و تا آخر فراغ ہم چنان گذشتہ بعد از فراغ مبارک بادیها دادند و بشارت فرادان به حال این اداره بر زبان شریف آوردند -

۲۰

احمر - می فرمودند حضور فقیر در این وقت باشد البته بی معنی نیست برای پسر شما یک معنی جلوه گر خواهد شد، گفته من به یاد شما باشد و بعد از آن ہم هر وقت که فقیر را می دیدند بشارت را لب مبارک می کشودند و در وقت عقیقه ذکر نام بشر ہم در میان آمده فرمودند به روز عقیقه هر کس که از

حاضران نام می گذارد آن طفل مسمی به جمیع این اسماء می شود، پس معین الدین هم نام فقیر از جهت بشارت گذاشتند و مجد الدین نیز گذاشتند که لقب حضرت ایشان بوده و کنیت ابوالبرکات معین فرموده که کنیت حضرت مجد الف ثانی است رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ و گفتند که شهر نام های صفر احمد باشد که نام جد شریف مادری ما است و ایشان را اولاد پسری نمانده پس باین تقریب نام ایشان نزد اهل روزگار باشد.

۵

احمر - گویند چون حال اکرم بعد از ولادت فقیر در خانه خود تشریف فرمودند چند روز متوالی بر زبان شریف نزدیک محرمات خود می آوردند که من نمی دانستم که زائیدن بر عورات این قدر صعب می باشد تا دیدم بسیار رحم بر حال این طائفه دامن گیری نماید اگر من زن بودم قبول زائیدن نمی نمودم و این از غایت رحم دلی آنحضرت مشعر است و مداح این بی سرو برگ اکثر بیش همیشه خود که والده این فقیر باشند از غایت عنایت می فرمودند، مطلب عنایت بسیار برای عاجز گناه کار داشتند مانا که ثمره عنایت همی قسم اکابر بوده که به عنایت خاص الخاص نواخته و به قبولیت آنحضرت علیه و علی آله الصلوة والسلام مشرف گردانیده و قبل ازین بشارت حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ که مدعا نعم البدل والده فقیر را مشرف می ساختند و تفصیل (۳۵۸) آن در مقدمه کتاب گذشته است نیز مؤید مقام قبولیت است، الحمد لله والمنّة.

۱۵ حضرت والد بزرگوار که پیر عالی مقدار این نیازمند نیز بودند مکاشفات فقیر را خیل می پسندیدند و در خرد سالی ها من چیز های پدیدند که عقل عقیل از آن در کوچه تحیر راه گم کرده است و بشارات عمده سرافرازی فرمودند که تحریر آن بشارات البته جز به خود ستائی است.

۲۰ و در حین خواندن سبق کتب معقوله و منقوله مثل شرح مواقف و مشکوة المصابیح بعضی از مقدمات مقدمه که فقیر به محض مین صحبت آن را ادای کرده و به قسمی دوست ترمی داشتند که در حواشی آن کتب به عبارات رائقه به زبانی فقیر اکثر عنوان آن را چنین نوشتند:

فتح - ولنعم ما قال میر صفر احمد -

بعد از آن به مطلب می پرداختند و فقیر دور از کار قرن کامل صحبت آن آفتاب ولایت دست داده - ولادت این آواده در سال هزار و هشتاد و شش هجری و پانزدهم شهر ذی قعدة اتفاق یافته - وصال آنجناب در همین کنز مبارک عنقریب گذشته است و اکثر حقائق عالیه و

دقائق فائقة علوم ظاہری و اسرار باطنی از آنحضرت استفادہ نموده بعضی از آن ہادریں کتاب مشروح گشت و بعضی دیگر در مواضع مستقبلہ بہ وضوح خواہد انجامید ان شاء اللہ تعالیٰ المجید۔

۵ داخوی مرحومی شیخ عزالدین احمد قدس سرہ نیز در خرد سالیہا احقر تملطفاتِ فراوان می فرمودند و بہ بشارات متکاثرہ می نواختند این فقیر را میر ہم می گویند باین عبارت می گفتند ان المیر موصوف بحسن صفات البشریہ و ممدوح باعلیٰ کمالات الانسانیہ ولہ کمالات منها احمدیہ و منها معصومیہ و منها فضلویہ ولہ مقامات و مثل ایں کلمات بسیار ادائی کردند کہ تفصیل آنہا در قید حافظہ نیست، چوں بہ عرض حضرت قبلہ گاہی قدس سرہ رسیدہ فرمودند۔

احمر۔ برادر شما در حق شما بشارات می دہند از کم اد تعالیٰ امیدوار باشد کہ بہ منصہ ظهور آید۔

۱۰ روزی ایں فقیر بہ عرض آن پیر روشن ضمیر رسانید کہ کمالات ارثی ہم نفع بخشیدہ اند یا نہ ؟

احمر۔ فرمودند نفع آن است اگر صاحب کمالات ارثی اگر تقید ہم نماید زود تر بہ مقصد اقصیٰ

کامیاب گردد و چیزی کہ دیگران را بہ مشقت و محنت بدست آمدہ آن عزیز در اندک مشقت

اکثر آنہا بالا روند و آنچه دیگران را در شہور و شین میسر گردیدہ اینہا در ایام و ساعات بہ موافق

استعداد خود ہا بہ یابند و نفع ثانی آنکہ صحبت ارباب کمالات ارثی البتہ جذبی ہم دارد و مبتدی آنہا

۱۵ را بہ مطالب رسیدہ می انگارد و تقریب ایں استفسار ایں بودہ کہ روزی آنحضرت از زبانی حضرت

مروج الشریعت قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ العزیز نقل در بارہ شاہ جیو قدس سرہ می کردند

کہ رجوع ایشان در آخر بہ جناب حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ افتادہ و در آن مدت ہم چنانچہ باید

سپرد و خود بکسرت ایشان می نمودند، روزی در ایام رجوع ایشان مروج الشریعت از آنحضرت

استفسار نمودند کہ معاملہ (۳۵۹) عم شریف چہ قسم بہ نظر نور می در آید۔

۲۰ احمر۔ فرمودند کمالات ارثی ہمہ یافتہ می شوند کہ خلف رشید حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

اما کسی بہ موافق کسب خواہند یافت و اگر خود را چنانچہ باید سپارند زود تر اخذ کمالات فرمایند۔ در آن

ایام کہ رجوع فقیر بہ عالی حضرت قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الا قدس افتادہ روزی بہ تقریبی

ذکر حضرت شاہ جیو قدس سرہ در میان آمدہ۔

احمر۔ فرمودند کہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ می فرمودند کہ شاہ جیو گونہ تحرکی از حالت اصلی خود

نمودہ است اگر کار خود را چنانچہ باید سپارد در اندک مدت ترقیات فراوان حاصل نماید۔

چون در شروع این مفتاح احوال حضرت شاه جیونیز موعود بوده که در جای ادا خواهد یافت و برای دوسه حرف شنیده خود کنز علیحه ترقیم نموده الحمد لله که باین تقریب منجر گشت - باید دانست احقر الانام به حد بلوغت نه رسیده بود که آنحضرت والا منزلت قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس اجازت تعلیم طریقت عنایت کرده بودند بلکه مردم بسیاری از رجال و نساء که در خدمت برای ارادت می رسیدند توجه آنها حواله احقر می نمودند و حقیقت استعداد آنها ۵ استفسار می نمودند ،

روزی در اثنای طریق پشاور بر پاکی نیم منزله فرموده باحقر بالای آب روان تناول فرمودند فقیر در آن ایام چهارده ساله بوده ،

احمر - فرمودند متوجه شو که این آب منظر کدام اسم است از اسماء الهی تعالی و تقدس و آنچه منکشف شود معروض دار ، حسب الامر شریف توجه گماشتم معلوم کردند که منظر اسم مبارک منقسم است ۱۰ به عرض رسانیدم مقبول گشت و از کشف کوئی هم اکثری رسیدند و اغلب آنچه اظهار می کردم به برکت حضور موافقت هم می نمود روزی در مرحله پارکاب که مرحله از کابل این طرف واقع است وقت مراجعت هندوستان به همراه ناظم آن جا امیر خان اتفاق منزل افتاده شتران به شرا بل شکر که به چراگاه برده بودند افاغنه غلجه که شیطان ترین الوسات افاغنه اند به غارت برده ، در تمام لشکر شور و فغان افتاده و فردا آن روز کوچ نواب مذکور مقرر بوده و چهارده نفر شتران سرکار آل قطب المدار نیز ۱۵ در آن ذیل بوده وقت نختن یکی از شتران گریه کنان رسیده که شتران سرکار نیز به غارت رفته حیرت تمام دست داده که در نیمه با قبیله در دامنه کوه منزل است و فردا کوچ چه باید کرد ، قریب به نصف شب گذشته آنحضرت رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ باین نیاز منده فرمودند :

احمر - که متوجه شهر شو که شتران مامی رسد یا نه و اگر می رسد به کدام وقت می رسند - به موجب حکم چشم پوشیده معروض داشتم که می بینم که حضرت قبله المحققین خال اکرم شیخ سیف الدین قدسنا الله ۲۰ سبحانه بسره الاقدس (۳۶۰) شتران مارا گرفته می آرند - آنی نه گذشته بود که چندین افغانان هر چهارده شتران را گرفته رسیدند و معروض داشتند که مایان بوزیدن این شتران در ساکن خود ها معلوم شد که شتران سرکار آل قبله اسرار اند اعتقاد و محبت مایان بحضرات موردی است به مشقت تمام تحبس در تمام لشکر نمودیم تا در دولت خانه رسیدیم الحمد لله که به مطلب کامیاب گم دیدیم -

مقصود از تحریر این طور کشف و مقدمات نه خود ستائی و ظاهراً آنی است بلکه بیان انوار صحبت
آنحضرت قد سنا الله سبحانه بسره الاقدس است که در لمعات حضور جماعتی که مستغرق بجزعصیان
بودند در عین ظلمات به برکت آن نور آب حیات^۱ رامی دیدند و از کاسات^۲ محبت نشاء^۳ هائی خوشگوار
می چشیدند از مدت معارف همان حسرت نقدان نقد وقت است نه بر دل یک حالت است
و نه قلم بر یک صرافت^۴ ۵

نمی گنجم به پیراهن نمی سازم به عریانی
جنونی کرده ام پیدا نه شهری نه بیابانی

گاهی در علم خود را از اهل حال می شمارم و زمانی معرا از حال می پندارم و شب و روز بیقراری آرام
خود می فهمم و آنات و ساعات بی آرامی را اقرار خود می یابم نه تشنه را سیری است ازین حال و
نه بیمار را شفاء است ازین مقال بالجمله هر حالی که روی می داد قابل نفی می دانم و قبله توجه را منتشر
نمی گردانم و سر او را پرستش غیر از ذات پاک معبود برحق است دیگری را نمی شناسم اِنِّی وَجْهْتُ
وَجْهَیْ لِلَّذِیْ قَطَرَ السَّمُوتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفاً وَ مَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ ۱۰

نه دنیا خواهم نه دار عقبی ترا خواهم ترا باری تعالی

اگر چه به ظاهر مشغوف امور بسیارم اما به باطن جزا به دیگری کاری نه دارم شوریده عالم و
آشفته مقال گاهی به نظاره طلعت افروز امروز خورشیدم و زمانی نظرت^۵ به مناسبتی خود انداخته به صد
داغ دردمندم هنگامی به حریفان بزم معصومی آشنایم و گاهی در سرا پرده های دولت قیومی بی نوا اگر
عذر تقصیرات نزد عالی فطرتان صاحب زکات می نمایم مدح بمای شبیه الذم می فهمد و اگر
تسلیه های که از سبقت رحمتی عصبی برگوش جان رسیده حرف امید می رانم صاحب اسرار می نمایند
بالجمله عذر او را بی شرف نمی دانند بعضی که باعتقاد موصوف ماند اگر نکته رسامی بیند البته قدری از
قدح مطلب می نویسند و طائف دیگر همه وقت در خورد و در طنطنه کمال خود که از رجوع عوام حاصل
گردیده مست و مدبوش نمی دانند که در آئینه فضل جمال معصومی که از طینت احمد پریده صغ الهی
را مشاهده است از آن است که بر حمت نیاز دارد و بر فضل نوا ساز عاصی است اما رجا مند رحمت
قایسی است اما دل گداز و صلت به موافق حسن ظن به دی به موجب حدیث قدسی انا عند ظن

۱- در آنجناب ۲- در کائنات ۳- در "نظر" ندارد

عبدی بی سلوک می فرمایند و او را بغیر خود آرام نمی توانند سه

می تواند که دهد اشک مرا حسن قبول آنکه در ساخته است قطره بارانی را

- (۳۶۱) این همه اختلافات عبارات از کثرت الوان عنایت است والا مقصود او معبود است و معبود او موجود - اگرچه هر یک سخنش شاہراہ هست به مقصود کشاده امانه در حوصله ہر شکر این سخن را بسیار گواہی یک کس نہ شد اسرار جو سخن بی سرا جانب اختصار باید کشید بعد از آن بہ میدان صاحب دلان باید دید عزیز امہر بانا چون در نظر کیمیا اثر حضرت قبلہ گاہی والد قد سنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس این حالات بدلیعہ منظور بودہ آخر عمر خود را شناختہ چیزی کہ خود بخشیدہ بودند تاکید نگاہ داشت آن فرمودند ترتیب دی را بہ عالی حضرت قد سنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس مناسب استعداد ہمیدہ حوالہ فرمودند و خود دست آن درویش گرفتہ بآں قبلہ آفاق پر دند تار رنگی از بی رنگی صبغۃ الہی نیز بہ موافق نصیب خود بہ یاد ازیں جا تو جہات کثیرہ یافتہ و بہ نواز شہای خاص سرافراز گردیدہ با وجودی کہ عادت شریفہ آن بودہ کہ حرف را اکثر بشارت شریفہ بدائع لطیفہ در آبادی اہل معانی بہ کمال بلاغت بیان می آمدہ اما بہ آن درویش صریح را در پردہ اشارت مبطن ساخته سخن می کردند کہ بہ روی بلانقاب از چہرہ سخن مطلب بالا تکلف منکشف می گشتہ و خانیہ آن می نماندہ چنانچہ بعد از وصال حضرت قبلہ گاہی مرشدی در وقت دفن ایشان شرف حضور داشتند آب در چشم مبارک گردانندہ این آیت کریمہ خواندند :

۱۵

احمر - قَرَوُحٌ وَ رَیْحَانٌ وَ جَنَّتْ نَعِیمٌ -

و اگر می خواستند کہ او را بہ بشارتی مشرف فرمایند باین عبارت می گفتند کہ حضرت ایشان ما

رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ چون معاملہ سالک این جامی دیدند دی را بشارت آن مقام سرافرازی فرمودند استغفر اللہ - سخن از حوصلہ بلند رفت مقصود اظہار معاصی خود پیش ناظران کتاب بودہ تا در گمان کمال او نیفتند معصیت دیگر بہ صد آب و تاب افزودہ سه

۲۰

یک آتش می نشانند از چشم خون ریز کہ سوی دیگرش زد آتش تیز

چہ کند کہ اگر اظہار عنایات عرفای ذی الجلال را مبطن می داشتہ کفران نعمت کہ ازیں راہ جلوہ گر گشتہ شامل حال می گشتہ و حکم آن است وَ اَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّکَ فَحَدِّثْ -

۱ - د - بشر

ازیں جهت می خواست سخن دراز گردیده سه

عمر بگذشت و حدیث در دما آخسته شد

شب با فرشتگان کون کوه کنم افسانه را

باید که قاریان به دعاء سلامتی خاتمه دهد و معاون باشد رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ

تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ -

۵

و این ابجز المساکین را دو فرزند اند کلال تر آنها اسمی است به محمد مشوق (۳۶۲) د

ثانی نیاز احمد هر دو به صلاح و نامرادی موصوف اند و در محبت حضرت ایشان رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ غَنَّةٍ اَزْدَل

و جان مصروف مد الله تعالی ظلهم و رزقهم الله من بركات الحمد لله المعصومية

الصبغوية الفضلية و یرحم الله تعالی عبدا قال آمینا و صلی الله تعالی علی خیر

خلقه مُحَمَّد و آلِهِ و صحبه اجمعین -

(شیخ عبد اللطیف قدس سره)

- کنز دوم در بعضی از احوال عم شریف قدوة الواصلین شیخ عبد اللطیف قدس سره -
- ۵ هر چند مقصد عمده از تصنیف کتاب ابتدای از حالات حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ و انتہای آن کنز مبارک گذشته بود که به حصول پیوسته چه بعد ذکر مقدمات مسطورة قلم گزار گردیده ریشها کشیده است و چشم بعد از نظاره آن روی عنبرین موی به دیدار دیگری خوی نه کرده است -
- شد بربنگ غنچه مشرکام خلاف یک دگر
بس که پوشیدم نظری روی زیبای کسی
- ۱۰ اما چون عم الرجل صنو ابیه واقع است و آنجناب هم شراب فضل از کاسات معصومی تناول نموده اند اگر نه نویسم خیانت در امانت کرده باشم پس سعادت شود دانسته خوشه از غرن لطف لم یزل بایه چید، الله لطیف بمبادیه یزید من یشاء و هو القسوی العزیز بل لطف از فضل جدا نیست و فضل از لطف علییه نیست، فضل است که بر لطف فی رساند و لطف است که از کرشمه بای فضل جلوه گر است کارخانه لطف از فضل برپا است و دار و مدار فضل به لطف بر جا است فضلیان همه وقت بر لطف چشم دوخته نشسته اند و به ترانه
- ۱۵ یا خفی اللطف ادر کنی بلطفک الخفی، مبرنم و چون به لطف خو پذیر شدند رجایند فضل عظیم می کردند با جمله درین کثرت معاصی و عیوب تلاش زیبا محبوب است -
- مگر لطف تو گردد یاور من   کشد ز این خاکدان بیرون سر من
و گرنه وای بر من وای بر من   ز دل تا دیده وادیل است بر من
- ۲۰ لکن خالقاً لطیفاً این بنده شرمند را به لطف خود دریاب و در دریای فضل شناورم گردان تا روی جمعیت در تفرقه های نفس و شیطان در عمان آن به بینم و ازین عدوین بلکه جمیع اعداء آفاقی و انفسی نجات یافته در ظلمات مشایده آب حیات فرایم بهر حال چنگی بدامن لطف اندازم و

له د - "مسطورة" ندارد   له م - "اگر نه نویسند .... کرده باشد"

له م - "نیست" ندارد

فضل عظیم و ثقیف سازم البتہ بہرہ از بحرین عذبین از کرم کریم تعالیٰ خواہم بداشت و بہر خوانندہ را اعتقاد شہرہ خواہد رسید ان شاء اللہ تعالیٰ

یکی گفتا کہ لطف دوست عام است   ز لطف دوست نامیدی حرام است
 و انا آگاہ باش کہ حقیقت نسبت مکرم انعم محترم از کنز مبارک گذشتہ بہ وضوح پیوستہ است کہ
 ۵ ہماں نسبت مبارک برادر بزرگ ایشان از راہ ابوبن بایشان مسلم است فلا حاجۃ بالتکرار
 آنجناب ہمیشہ زادہ مقبول حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بودہ اند و ولادت با سعادت
 آن آفتاب ہدایت در بلدہ سرہند در حوالی ہزار و پنجاہ و پنج اتفاق یافتہ گویا علم مجسم گردیدہ و
 معرفت ہیئت بہرسانیدہ مشکل بہ شکل انسانی کہ احسن تقویم است گردیدہ روز عقیقہ نامی کہ
 حضرت ایشان گذاشتند معلوم گردیدہ کہ بانواع لطف شمول یافتہ و نامی کہ حضرت خازن الرحمۃ
 ۱۰ مقرر کردند محمد ذاکر بودہ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بہی ہر دو نام تحقیق تمام حاصل آن علامہ انام بودہ غربت و
 مسکنت و نامراد پرسی شیوہ مقبول ایشان بودہ در اول آغاز بسما اللہ اغلب کہ حفظ قرآن مجید
 فرمودہ بہ کتب متداولہ معقولہ و منقولہ پرداختند و بہ وقت تمام تحصیل علوم نمودہ بہ درس تا آخر
 اشتغال داشتند و بایں جمع کسب حال از جناب قطب الاقطاب قیومیت مآب حضرت ایشان
رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نمودہ مجمع البحرین گردیدند و بہ شروع ارادت درس بلوغت بہ خدمت آنحضرت
 ۱۵ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ مستعد گردیدند و برای استسعاد ہموارہ ناز داشتند و عنایات کثیرہ حضرت ایشان
 در بارہ ایشان مسموع گشتہ و بشارت لَا یَذُکُّوْا اللہَ اِلَّا اللہُ در مکتوبات جلد ثالث صریح
 بنام ایشان مندرج است۔ چہ ایشان زبان ایشان حکم شجرہ موسوی گرفتہ بود و این معنی تا آخر
 کار شامل حال ایشان بودہ کہ در وقت ذکر و قرأت قرآن مجید خود را نمی یافتند ہکذا سمعت
 من شیخی و اما می قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ السامی از زبان درفشان آنحضرت
 ۲۰ مدح کمالات باطنی و قوت علم ظاہری ایشان بسیار شنودہ بعضی از نسخ معتبرہ بجناب مقدس
 آنحضرت ہم گذرانندہ اند چہ در حضور والد ماجد خود صغیر بودند اغلب کہ یتیم مانند تربیت ظاہری
 و باطنی از ان حضرت قدس سرہما یافتہ اند و محبتی ہم کہ دریں اخوین کریمین نمودار گشتہ
 مکرر در دو ذات مقدس خازن الرحمۃ و حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بایں صرافت یا چیزی
 مانوق براں گذشتہ باشد۔

احمر۔ می فرمودند بی نفسی کہ در برادر یا شیخ عبداللطیف آشیانہ خود ساختہ (۳۶۳) محتمل کہ

به طریقی دیگر توجه نه اخذاخته اگر مصوری تصویر بی نفسی به کشد مانا که همین صباحت از کلک تصویر
بی اختیار سرزند و با وجود عقل معاد در عقل معاش هم فروگذاشتند، مصاحبیت با شاه خلد مکان
نیز چنانچه باید داشت و با طالب علمان همه وقت صحبت بوده و نمونث اکثر اهل علم هم بر ذمه
خود گرفته آنها فارغ البال برای مباحثه دقیل و قال گردانیده خود سبق می دادند و اکثر تلامذایشان
بمضادی و شرح مواقف و امثال آنها را به قدرت تمامه درس دادند و خود هم در وقت تقریر خیلی
بست و در فن را گاهی فرمودند چه فقیر را حضور درس ایشان بسیار اتفاق کرده است مذاکره که عینیت
جمع باشد مگر از ایشان دیده -

احمر - می فرمودند که مخدومی استاد می مولوی محمد فرخ نیز در وقت تقریر و مذاکره خیلی بر سرکاری فرمودند
اما اکثر طالب علم زیادتی هم می کرد البته آتش غضب ایشان در جوش می آمد گاهی به بعضی از طالب علمان
درشتی واجب دانسته کلمه سخت هم می گفتند اما چون این سختی ضروری به ظهور نمی رسید ناچار بعضی از
طالبان علم از شورش بی جادماغ را بر هم می سازند چه حرف واجب الاداء با وجود ما خود فرو نمی گذاریم
و اکثر به حکم بشریت ماند بعد از سوال ایشان جواب شافی می دهیم و اگر بآں هم تشفی نه شود لا علاج
جای دیگر رجوع فرمایند که علم بحریت عمیق مقصدناز به داری اهل علم این قدر می کردند -

احمر - می فرمودند که حضرت ایشان رحمته الله تعالی تنزلات خمس را که به موافق اصطلاح شیخ محی الدین
ابن العربی است باین درویش در خرد سالیها تلقین فرمودند و فرمودند یاد نمودن اینها لازمت طریقت
است تا در مجلس ظاهر اتفاق نیفتد این کس منجمل ماند و الا به مذهب حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی
پیچ غرض بآں وابسته مذهب نیست اما به تقریب مذهب شیخ قدس سره سخن اینها البته بسیار
داراست -

احمر - جناب حضرت قبله گاهی قطب الاقطابی قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس می فرمودند
که ماچندی از همسالان در نوجوانیهای اتفاق نمودیم که چهل روز نماز بامداد را به وقتی باید رسید که
تحریمه اولی فوت نه شود بحکم حدیث نفیس من اخلص لله اربعین صباحاً ظهرت ینابیع
الحکمة من قلبه علی لسانه از آں مقام عالی نصیبی بدست آید هم چنان کردیم از آں

له م - شباحت   له م - اختیار   له م - "است" ندارد   له م - نیت

له د - طالب

باز تا بایں به غایت که چهل و چند سال گذشته بدون عذر مرض معصب فوت شده حضرت حق سبحانه
 به هر یکی از ما حظی از آن مقام ارزانی فرمود و اخوی ارشدی شیخ عبداللطیف در آن ایام به بلوغت
 هم رسیده بود که باماشریک این نیت گردیده و تا آخر عمر این دولت را از دست نه داده قیاس
 باید کرد که چه سرچشمه های حکمت از دل بر زبانش که جوش برده باشند بی قلب ایشان منبع حکمت
 بوده و زبان مخرج آن از آن بود که این همه استرضاء والدۀ ماجده خود که عاجزه حضرت مجدد الف ثانی
 بودند رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ نصیب ایشان گردیده چنانچه در محبوبیت آن خدیجه زمانی ممتاز بودند آری
 ارتفاع شان ایشان ازین که از اول (۳۶۲) اقتداء بامام معصوم نمودند باید فهمید هر چند جماعتی
 که ادل چاشنی از نمک مطبخ سعادت چشید ثانیاً به کمال نیازمندی اقتداء بآں امام معصوم نموده
 باشند مستحق دواجر اند اما خلوص اعتقاد شرط معتد به است و بدو نه خسر طاعت است سخن
 بجای دیگر رفت مقصود آن است که آنجناب اخذ کمالات از حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ به کمال
 فدویت و رسوخ اعتقاد فرموده بعد از وصال آن هادی ارباب کمال به خلف رشید ایشان
 قطب المحققین حضرت شیخ سیف الحق والملة والدين قد سنا الله سبحانه بسره العزيز
 روی آورده ملزم صحبت بایشان گردیدند و رساله که آنحضرت در رد شبهات منکران که بر کلام
 امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ نوشته اند باستصواب انعم شریف ترتیب یافته است
 گویند به غایت متین است اما فقیر را اتفاق مطالعه آن دست نه داده اگر چه وصف او از و اصفان
 بسیار شنیده و این جانب را رسوخ اعتقاد که به جناب برادر بزرگ خود بوده معلوم نیست که بعد از
 حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ دیگری را عدیل ایشان می شناخته باشد، آن بعضی ابنای حضرت
 ایشان را رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ -

و وصال آن عم مکرم در سال هزار و صد و یازده فی سابع شهر رمضان المبارک در بلده
 حضرت سرزند در حالت حیات حضرت قبله گاهی مرشدی روی داده در روضه مقدسه حضرت
 مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بیرون گنبد علی مدفون اند ان الله وانا اليه راجعون -
 غمی که بعد از وصال ایشان با آنحضرت رسیده زبان قلم در بیان آن معترف به قصور است ،
 گویند حضرت مولوی محمد فرخ که احوال شریف ایشان متصل مذکور می گردد ان شاء الله تعالی فرمودند
 که ستاره علم غروب شد -

و بالفعل فرزند بلا واسطه آن عم محترم شیخ عبدالحی نام در قید حیات است و صاحب توفیق
 و طاعت - هر کجا هست خدا یا سلامت دارش والسلام علی من اتبع الهدی -

(مولوی شیخ محمد فرخ قدس سره)

کمز سوم - در بعضی احوال قدوة العلماء مولوی معنوی شیخ محمد فرخ قدس الله تعالی سره -

- ۵ غلغلہ علم ایشان در گنبد افلاک صد بخشیده در واج نصیبت ایشان اکثری از خاک را
منور گردانیده، حضرات احمدیہ ہمہ شناخوان ایشان اند و کبرای سعیدیہ تلامیذشان، ازین آوارہ بی چارہ
مدح کمال شان چه آید اما چوں در ادوار رجوع بہ حضرت ایشان آورده بشارات علیا حاصل نموده اند
ترک آن شاید چه این مقامات معصومی بہ فرو گذاشت احوال مسترشدان قیومی بہ موافق علم راقم
مجاز نیست پس باید باین اعتبار اگر کم و بیش ہم نوشته شود البتہ منجر بہ ایذاء بسیار دانان نہ
خواہد شد - چنانچہ این قدر دریں کتاب زیادہ از حساب گذشته است - اِنِّیْ تَوَكَّلْتُ عَلٰی اللّٰهِ
۱۰ رَبِّیْ وَ رَبُّکُمْ مَّا مِنْ دَاۤءِیَۃٍ اِلَّا هُوَ اَخِذْ بِنَاصِیَتِہَا اِنَّ رَبِّیْ عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ
بدہ ساقی شراب ارغوانی بہ یاد زرگس جادوی فرخ

- (۳۹۵) آنجناب برادرزادہ حضرت ایشان اند و از کبراء ابنای حضرت خازن الرحمت رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمْ
ہر چند دو فرزند دیگر از ایشان کلال بودند اما چوں کمال ایشان از عمر و علم و انابست
حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمْ مرتفع گردیدہ ابلق قلم در میدان اسرار ایشان بہ خورمی دویدہ -
۱۵ ولادت آن شہسوار سمنہ تحقیق در بلدہ حضرت سرہند در سال ہزار و سی و ہشت و یا نہ
اتفاق افتادہ قبل از ظہور آن معدن علم دریں ویرانہ شکستہ بنیاد بہ چند سال والدہ ماجدہ
ایشان در رویائی صالحہ کہ جزوی است از اجزای نبوت خود را بہ شان تمام امام جمعی از خلایق
دیدہ بامداد بعرض حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ رسانیدہ تا بہ احسن تعبیر مرثدہ دولت
افزا فرمایند -

- ۲۰ احمر - فرمودند تعبیر این خواب بسی روشن است و در وقت خود ظہور خواہد فرمود بعد ازین ماجراء
بہ مدتی چند ولادت آنجناب در وقتی اتفاق یافتہ کہ وصال حضرت مجدد الف ثانی ازین دار
پر طال شدہ بود بلکہ والدہ شریفہ ایشان ہم در صغیر سن ایشان ودیعت حیات سپردہ بود کہ
ایشان بہ کمال رسیدہ حفظ قرآن مجید فرمودہ ختم آن را در مسجد کبری حضرت سرہند بہ حضرات عالی
درجات شنوایند و عالمی بایشان اقتداء نمودہ نماز بانیا زمی خواندند بعد از فراغ سلام تردیکہ -

احمر - حضرت ایشان به برادر بزرگ خود حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ علیہ اظهار کردند که در نمازی بنیم که حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ از روضه مقدسه خود برآمده جانب مسجد متوجه شدند تا آنکه داخل صفوف گردیده متصل من رسیده فرمودند که تعبیر خوابی که والده محمد فرخ دیده از ما پرسیده بود، همین است بالجمله آنجناب علامه وقت خود بودند و سب کمال باطنیه هم اولاً از خدمت والد بزرگوار خود حضرت خازن الرحمت نموده بشارت بلند حاصل نمودند بلکه بشارت حصول کمالات نبوت بطریق دراشت نیز یافته و بعد از وصال والد بزرگوار خود در آخر سال بحضرت ایشان رجوع آورده مدت یک سال ملتزم صحبت معرفت بخش گردیدند و دیدند آنچه دیدند قول ایشان نزد حضرتین اعتبار تمام داشته و عبادت ایشان مشهور فی بین الابرار -

۵

۱۰ حاشیه بر ملا عبدالحکیم که بر خیالی است به تائید تمام نوشته اند و رساله در منع رفع سبابه نیز بادل عالیہ تحریر فرموده - هر چند قبل ازین در این باب حضرت خازن الرحمت هم در حالت شایسته جناب حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ رساله مربوط نوشته بودند - چنانچه حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ در مکتوبی از مکتوبات جلد اول تعریف آن نوشته اند - و در رساله کشف الغطاء که آنجناب در رد شبهات منکران که بر کلام حضرت مجدد الف ثانی نموده اند نوشته به غایت زیبا و متین است که مطالعه آن فرمای جلالت (۳۹۴) بی اندازه حاصل روزگار نمای و کتب دیگر هم ظاهر تصنیف فرموده باشد -

۱۵

اکثر به خلف ارشد ایشان که مسمی به شیخ محمد ارشد است صحبت دست دهد گویا نسخه کمالات والد شریف خود است و حافظ شهبیر و فاضل بی نظیر است بسیاری از حالات بدیع ایشان معلوم گردد -

۲۰ و بادشاه خلد مکان صحیح بخاری را در خدمت آن مولوی معنوی خوانده اند گویند حضرت و حدت قدس سره که برادر اصغر آنجناب بوده اند و بعد از حضرت ایشان رجوع به حضرت حجه الله آورده بشارت فرادان حاصل نموده، خواستند که بایشان نیز مشربی ازین مشرب رسانید مگر عرض آن نمودند که امواج بحار معرفت جوش خیز اند در اندک رجوع بحضرت نقشبند دل و دیده سیراب خواهند گردید فرمودند آنچه در نصیب خود داشتیم از حضرتین یا فقیتم بهان قانیم باز مبالغه در میان آمده گفتند که ایشان قیوم اند و منکر قیوم محروم الفیض است -

علی رآی الامام الربانی والمجدد الالف الثانی رضی الله تعالی عنه کما هو الظاهر فی المکتوبات -

پس از راه فیض بدون توسط ایشان مسدود است فرمودند بر قیوم برحق معصوم مطلق اعتقاد چنانچه باید داریم و از آن حضرت نعمت‌های یافته ایم الحال تمنای فیض که از راه دیگر برسد اصلاً نمی‌خواهیم و بهر دو قیوم شخص معتقد مطلب بر همان فیض قناعت ورزیده برادر و وظائف ۵ سرگرمی اوقات داشتند مراد از دو قیوم که در جواب آنجناب مرقوم گشت حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان اندواز مدت ده دوازده سال و پیش از وصال خود آرزوی موت که محل لقاء پروردگار است بحکم آیه کریمه مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ - بسیار داشتند و هر که دعاء مزید حیات ایشان می نمود از آرزو خاطری کشید بی معاملات اصحاب کمال علیحه است هر چه خوبان کند خوب آید -

۱۰ و وصال آنجناب در سال هزار و صد و بیست و یک در بلده حضرت سرهند اتفاق یافته در روضه مقدسه حضرت مجدد الف ثانی بیرون گنبد معالی مدفون اند فرزندان ایشان بر مرقد ایشان گنبد علیحه ساخته اند قد سنا الله سبحانه باسرار و ذقنا الله من برکاته رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافِنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ -

(شیخ عبدالاحد وحدت شاہ گل قدس سرہ)

کنز چہارم۔ در بعضی از احوال عارف باللہ احمد مخدومی کرمی شیخ عبدالاحد
قدس اللہ بسره العزیز ۵

می توان امروز غم کردن غلط در کوئی گل
می توان از خویش رفتن یک دو گامی سوئی گل

توفراخلاق و تکثیر اشفاق آن نکته شیخ معارف احمدی بدو میزان عدالت سعیدی
و معصومی در پیمانہ کیال ایس عاصی بی پدوبال چه گنجد و اسرار گہر بار آن قبلہ برابر در حوصلہ ایس
تباہ کار چه آید فرین گل کہ از چہار چہن گلزار وحدت دمیدہ جیب و دامن صوفیہ مومندہ را پُر
کر دہ نکہت بخش متوجہ جمعی از کبریٰ ایس طائفہ غلبہ گردیدہ اند در ادل نظارہ ایشان در آمد
از رفعت ہمت بہ خشک دماغان وادی حیرت بخشیدہ متوجہ فوق الفوق گشتہ بہ بارگاہ عالی جاہ
رسیدہ اند کہ محل ندای سلطان در خانہ نیست کہ بر حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ شدہ بود
از آن جا جلوہ کرامت و آوازہ لن ترانی در پردہ گوش بدون الفاظ در کسوت معسانی از
حضرت سبحانی ہمہ وقت مستر مع ذالک چون نسبت خلعت با وجود اخوت بہ کمال صداقت
با حضرت قبلہ گاہی قدس سرہ از مدت طفولیت در میان بودہ و ایس اداره را بلکہ برادر
کلاں مرا کہ (۳۶۷) مخدومی مرحومی شیخ حسام الدین احمد رحمۃ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ
اکثر بایں مدیث شریف رحمۃ اللہ علیہ حفظ و زابیک یعنی نگاہ دارد دوستی پدر خود را وصیت می فرمودند
سطری چند بہ موافق حوصلہ و دانش از آن عارف ارجمند بمقتضای مالایدرک کلمہ لایتک کلمہ
تقریری نماید من بہ یک بیت حلقہ بگوش آن عارف خدا آگاہم و هو هذا ۲۰

صحبہ معصوم مارا عاقبت معصوم ساخت

چون بعمان ہم نشین شد قطرہ عمان می شود

ولادت با سعادت آن بانی گلزار وحدت در بلدہ حضرت سرہند در حوالی سال ہزار

و پنجاه اتفاق یافته و چون تخلص آنحضرت در شعر و حدیث است و اکثر درین کتاب اشارت به همین نام و الا مقام گذشته است - الحال همان قاعده مقرر است -

فصاحت کلام بالینت تمام می ساخت روزمره ایشان بوده و کثرت جمعیت از وحدت شان آگاهی بخشیده خلف رشید حضرت خازن الرحمت بودند رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمْ و بانواع قبولیت مقبول آن حضرت علم کامل شریعت و طریقت همواره شامل حال بوده و آداب معرفت و حقیقت معابر کمال شگفتگی رخسار به نبی درخشان بوده که حضرت خازن الرحمت در خردسالیهای ایشان "گل" می فرمودند و این نام به مرتبه اشتہار گرفته که بسیاری از عوام بنام دیگری شناسند حتی که اکثر از حضرات احمدیه هم "گل صاحب" می گویند همان مصراع گویا به خواست درباره ایشان سر بر زده است، مصراع

۱۰ نخل از رنگ و بویش خرمن گل
و آن قدر اطلاع اسرار والد بزرگوار خود بهم که ایشان را حاصل است دیگری را در فرزندان آنحضرت البته بعدیت ملحوظ است بلکه ظهور کمالات نهضت آنحضرت هم آنجناب و پدر بزرگوار این ضعیف بوده چنانچه در کنز مبارک گذشته است - و نظر عنایت حضرت خازن الرحمت بر این فرزند ارجمند پُر بسیار بوده و استعداد ایشان را می شناخته به موافق آن کار می کردند و جمیع کمالات عالیات خود را در اوّل عمر ایشان به طریق اجمال اتفاق فرمودند که در ۱۵ آخر کار در صحبت حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ بطریق کسب حاصل روزگار گشت اگر چه در گفتن از بشارات متداوله همین ولایت اصلی که ولایت کبری است آمده بود، چنانچه در احوال حضرت قبله گاهی مرشدی قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس تفصیل آن گذشته چه در آن حضرت دایره بشارات تنگی داشته چون وقت کشودن به تقریب این دو عزیزا معنی آنجناب و پدر بزرگوار معاصی بی حساب رسیده -

۲۰ وصال آن قبله ارباب وحدت و قدوة اصحاب فضل ازین دار پُر طال روی داده بعد از توقف یک سال بشارات فراوان و بی پایان از روح شریف حضرت خازن الرحمت رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ معلوم فرموده و حضرت قبله گاهی هم از جهت محافظت مقام خلعت که با هم

۱- د- "اسرار" ندارد ۲- د- "البتة" ندارد ۳- م- "بشارات بی پایان"

داشتند تاکیدات بسیار نموده بخدمت حضرت ایشان آوردند و درین میخانه نشا با چشیدن و غنایات حضرت ایشان هم زیاده از آنچه مشروع این قرطاس تواند شد بحال خود مشاهده کردند چنانچه حضرت ایشان رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ خود در مکتوبی از مکتوبات جلد ثالث که به اسم مخدوم زاده ثالث حضرت مروج الشریعت قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس مندرج است تحریر می فرمایند سطر (۳۶۸) چندان ابرامی نماید :

فتح - درین روزها بعد از رفتن شما شیخ عبدالاحد با فقیر شست و برخاست می کند و بسیار سرگرم است شب و روز در خدمت حاضرست حجره در خانقاه گرفته می گذارند نشاء عجیب دارد ترقی بسیار کرده است و شیخ بدیع الدین و میر محمد باقر به مشارالیه موافقت نموده لوازم طلب گاری حسب الوسع بجای می آرند با بجمله معامله این هر سه عزیز روز بروز در ترقی است و یاران دیگر هم در ترقی اند - انتهی کلام

اما در اول تشریف آن بانی گلزار وحدت به خدمت سراسر سعادت چون امر واجب الاتباع چنان شرف صدور یافته که ترا از سر نو مرید خواهیم کرد و تلقین ذکر اسم ذات جلت عظمت خواهیم فرمود توقف بسیار کردند که چیزی که قبل ازین چند سال محنت ها نموده از خدمت حضرت خازن الرحمت رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ یافته بودیم عبث می شود -

احمر - فرمودند آن فرموده مسلم است لیکن هر یکی را از اولیاء مقربین را برای وصول به مطلوب راهی علیحه است هر نی و هر دلی را مسلکی است پس از راه دیگری بر راه خود آوردن خالی از صعوبت نیست با بجمله از سر نو تعلیم ذکر فرموده بر زبان مبارک آوردند :

احمر - بشارتی که از حضرت میاں جیو یافته بودند معلوم ما هم گشت و شمارا کمالات دلایت کبری متحقق یافتیم بعد از چندی موافق سیر و سلوک آنها بشارت دلایت کبری و صفای و علیاء و کمالات نبوت و حقایق اربعه و مافوقها به تفصیل عنایت فرمودند مکتوبات شریفه از جلد ثانی و ثالث مشحون اند از بشارتی که با آن بانی گلزار وحدت صدور یافته و مقبولیت ایشان صریحاً در قلم عنبرین رقم در آمده و طباعی ایشان نیز معقول خاطر مقدس حضرت ایشان بوده -

احمر - قبله گاهی مرشدی قدس سره روزی از جودت طبعیت حضرت وحدت نقل فرمودند

له م - خواب   ۲ م - مآقر فوقها

که حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ به عزم اعتکاف عشره اخیرہ شهر رمضان المبارک می خواهند که از دولت خانه به مسجد تشریف فرمایند ما و ایشان در زمره مردمان پیش برآمده خود را بر وضوء مقدسه رسانیدند بعد از ساعتی غفلت برآمد حضرت قیوم و امام معصوم تا هجوم رسیده و مثل شمس طلوع از شرق باب منزل مبارک گردیده هر یکی از مستغرقان دریای نور که باریابان حضور بودند آداب مسنون بجا آورده چون نظر مبارک بر حضرت وحدت افتاد فرمودند شما چه را این جا تصدیع کشیدید ۵ به مسجد می نشستند و من هم همان جا برای نماز و به نیت اعتکاف می رسیدم ملاقات واقع می شد فی الفور معرض داشتند که حضرت سلامت استقبال قبله شرط نماز است تبسم عنایت آمیز فرمودند -

احمر - از حضرت قبله گاهی سموع گشت که شبی حضرت وحدت به عرض حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ رسانیدند که من می بینم که دائره ارشاد و سعت پیدا کرده است و مقدمه گذرانیدن ختم قرآن مجید بحضرت ایشان در حالت حیات آن قبله درویشان در مفاح ثالث گذشته است و ذکر اعتقاد ایشان که حضرتین را اعنی والد ماجد و عم اکرم خود را برابر در مقام قرب می فهمیدند نیز در محلی از این کتاب مذکور گشته بر متلعب کلام مخفی نه خواهد ماند -

شنیده ام که حضرت وحدت قدس سره شنیدند که حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بشارت استعداد محمدی المشرّب به جمیع انباء کرام خویش مرحمت کردند که همه ایشان باین ۱۵ استعداد والا سرفراز اند و دو دیده معروض داشتند که من هم امید دار این عنایت ام :
احمر - فرمودند شما هم داخل فرزندان اند :

و حضرت ایشان حسن اخلاق و سنجیدگی اوضاع ایشان را می ستودند و انباء حضرت ایشان کله هم ادب ایشان می نمودند - بیاضی دارند که تفصیل احوال از جنس بشارات عالی درجات و دیگر معاملات که بر آن ذات فرخنده صفات فائز گردیده بشارت هر وقت مندرج است اگر رجوع نمائی (۳۶۹) از دریافت تفصیل مقدمات که درین جا به طریق اجمال مذکور گشته حلاوت بی اندازه حاصل فرمائی با وجودی که بشارات متداوله از حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ حاصل نموده اند چنانچه از مکتوبات شریفه ظاہر و هویدا است -

بعد از وصال حضرت ایشان به موافق حکمتی که معلوم ایشان بوده باشند رجوع به حضرت حجة الله قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس به کمال خضوع آورده مونس و دمساز آن عارف بلند پرواز شدند چنانچه تحقیق اعتقاد ایشان در کنز دوم مفتاح سابق که مفتاح سابع بود گذشته است.

۵ اشعار آنحضرت همگی دل کشایند و حمد ثنائیند و رسائل عالی که به نظم و نثر ترتیب یافته عالی تر از مدح این گدای اند.

از آن جمله چهارچمن از مشاهیر رسائل آنجناب است و گلزار وحدت و غر من گل و شقائق نیز از مصنفات ایشان است و دیوان سوای اینها علیحده است و رسائل دیگر هم هستند که اسامی آنها معلوم نه دارم و کتب مذکوره را غیر از شقائق من دیده ام و تعریف شقائق از حضرت قبله کونین والد بزرگوار خود رحمته الله تعالی شنیده ام، هر سطر را هی به مطلوب می نماید و به وحدت آشنای فرماید.

۱۰ مکاشفه ایشان که فقیر خود از زبان گل نشاں در روز دفن حضرت قبله گاهی مرشدی در روضه منوره حضرت ایشان رحمته الله تعالی شنوده ایرادی نماید چه وصال آنحضرت قدس سره ثالث رجب المرجب در پشاور اتفاق یافته و تابوت شریف در حضرت سرچند غره شعبان المعظم رسیده چنانچه در کنز مبارک شرح آن گذشته است.

۱۵ القصه حضرت وحدت قدس سره بآل تمام تشریف حضور داشتند و باین احوال انام خطاب کرده فرمودند:

۲۰ احمر - که من شب ثالث رجب گذشته در واقعه ویا در منام می بینم که عرصه قیامت برپا است و عالمی در معرکه حساب گرفتار و والد بزرگوار شما هم به شان تمام در حضور ملک علام دست بسته قیام دارند درین اثنا حکم محکم شرف نفاذ یافته که ایشان در بهشت شفاعت جمعی از مخلصان خود می فرمایند حکم می شود که آنها را همراه خود داخل جنت نماید ایشان بآن مجموعه داخل روضه رضوان می شوند و در آن مجمع نثار به دانند از رجال من که از عهد صبا تا هسنگام انتهای سیر و سلوک یک جازندگان بایشان کرده ام به عرض رسانیدم که الهی مولای چوین فلانی را خلیل من بوده باین نوازش سرفراز فرمودی من هم از وسعت فضل و طراوت لطف به همی عنایت امیدوار بودم حکم می شود که هنوز وقت تونه رسیده ولیکن جهت تماشای بهشت آن

خیل خود را برد و نظاره آن مسکن رضا نموده برای من هم به موجب حکم داخل بهشت شدم و ایشان را بر فرش بلند و مسندار جند به کمال خورمی و نشاط نشسته یافتیم در آن مقام حوضی یافتیم که فواره اش می جست چون متصل به حوض شدم قطره از آن جسته بر بالای زانوی من افتاد که لذت آن تمام بدن را سرایت نمود، و این حالت خاصیت بهشت است که هر لذت آن جای تمام بدن را ملتذ خواهد نمود.

۵

القصه از همان لذت پیدا گشتم و تا امروز که بیست و هشت روز از آن واقعه گذشته است قدری از آن لذت در تمام بدن ساری است و آن عضو سرخ درختان هم گردیده است اگر محل ستر عورت نباشد به شما هم به نمایم بامداد که برخاستم به فرزندان خود اظهار این واقعه نمودم و وصال ایشان را (۳۷۰) تعبیر صریحی دریافتم خواستم که به شما هم اطلاع این نوبت جاید فرمایم اما چون موت بالذات مستکبره است لب نه کشادم تا خود حل مقدمه گردیده آن زمان من هم گفتم امور دیگر هم از کیفیات این واقعه بر زبان شریف آورده بودند اما از بعد عهد چنانچه باید یاد نموده بعد مدتی فقیر را با خلف رشید ایشان شیخ ابو حنیف اتفاق سفر شاه جهان آباد با هم در سال وصال حضرت وحدت دست داده در اثناء طریق در مکالمات خود همس مکاشفه والد بزرگوار خود بیان می نمودند پیش ما همون روز فرموده بودند.

۱۵ مکاشفه دیگر ایشان که فرزندی نیاز احمد سلمه رجب از زبانی نبیره ایشان جامع الکملات اظهر الدین خان نقل نموده تحریری نماید. روزی در خانه فیض کاشانه خود تبیان معان عالی به طرز خاص پیش اولاد خود می فرمودند و دل با ایشان از اشارات فاخره می ربودند ناگاه دست شریف بر جبهه شریفه رسانید سکوت ورزیدند و ظاهرا چشم هم پوشیدند.

۲۰ احمر. بعد از آن نفسی چشم دا کرده فرمودند که وجه این خاموشی بیچ دریافتید معروض داشتند که امیدوار ارشادیم فرمودند پیشه بر پیشانی من مساس نموده هنوز نه کنده بود که دست من آن جا رسیده به مجرد مساس جان آن بیچاره از قالب تهی گردیده روح او حاضر گشته به من دعوی خون خود که به ناحق واقع شده بود نمود زمانی در تحیر جواب ماندم که از غیب جوابی به من القا نمودند گفتم قتل المودی قبل الا یذاء واجب لا جواب شده رجوع القهقری نمود.

یک باری این عاصی دور از کار در ادا عمر آن قبله ابرار حضرت ایشان را در خواب به صورت آن صاحب اسرار دیده حتی که از کثرت تشابه یکی از همراهیان این گناه گار می گوید

کہ حضرت شیخ عبداللہ اند، گفتم بلکہ حضرت ایشاں اُن عزیز گفتمہ این ناچیز قبول نہ دارد گفتم کہ از آنحضرت باید پرسیدی پرسیم می فرمایند کہ نام من شیخ محمد معصوم است، فردا اُن شب عزیز معبود مرده شبیہ را بہ حضرت وحدت قدس سرہ رسانید فرخندگی مزاج حاصل آنجناب گردید بعد چندی کہ ملازمت فقیر اتفاق یافتہ مشافہت استفسار بہ کمال اُن فرارح فرمودند چون معروض داشتہ شد شکرانہ الہی بہ تقدیم رسانیدند و فرمودند کہ شما در حق من بشارت عظیمہ آوردید چند بیتی کہ از غزل مشہورہ ایشاں بہ خاطر رسیدہ ترقیم نماید۔

شب خیال طرہ شوخی بدل پیچیدہ رفت ساعتی بہچوں شب قدر از بزم جوشیدہ رفت
خانہ زین است دنیا عیش او پادہ رکاب شہسوار است آنکہ آرزوی زد و دامن چیدہ رفت
جلوہ در کلبہ ما کرد و پنہاں گشت یار صبح بر شام غریباں یک نفس خندیدہ رفت
شورش اہل جنوں را مرگ ہم تسکین نہ داد گرد باد خاک مجنوں تا فلک پیچیدہ رفت
و غزل طویل است در نگین و یک بیت مطلع غزل ایشاں کہ بالفعل مناسب حال
ایں بی پروبال است ایرادی نماید۔

گر دریں گلشن جوار رنگین ادای برخاست چوں منی دل خستہ مرغی خوش نوای برخاست
یک باری ای نیاز مند اکابر اولیاء عرس قبلۃ الاصفیاء والد بزرگوار خود نمودہ بود مانا کہ عرس اول
ایشاں (۳۷۱) بودہ حضرات احمدیہ بادیگر مکاشفات مجتمع گردیدند چون شب تاریک زمستانی
بود مردم در پی استعمال شدند کہ از اُن چہ موجود داری بہ یار و فقیر انتظار ایشاں داشتہ کہ
بہ تقریبی توقف در تشریف اتفاق یافتہ بود، القصہ قریب ثلث شب گذشتہ رسیدندگی مردم
کہ از توقف بہم رسیدہ بود معلوم فرمودہ گفتند کہ شما مردم را بہ قسم رسم رخصت می گردید من بہر وقت
کہ فرصت می یافتم بہ شوق خود می شناسم گفتم ہماں بیت حضرت سدر راہ تقسیم شدہ بود۔

تا تو ساقی نہ شوی نشہ نجوشد ز شراب

بی تو خمانہ خراب است تو ہم می دانی

مخطوط شدند و گفتند دریافت این نشہ رساکہ بہ غایت لطافت موصوف است مگر مثل شما
جوانان سعادتمند و خماران فطرت بلند نمایند۔

۱۔ د۔ م۔ آنکہ زینجا زود ... (چہارچمن وحدت ۳۲ کو ترجیح دی گئی ہے)

۲۔ م۔ آنہاں

و وصال آنحضرت در بلده دارا خلفه شاه جهان آباد سال هزار و صد و بیست و هفت اتفاق یافته و تابوت شریف بحضرت سرهند برده در یکی از حجرهای مسجد کلاں آن جای که نصف آن خارج مسجد است مدفون کردند.

- گویند در شدت آزار که همان روز یا یک روز بعد رحلت ازین دار فرمودند بپسر ایشان شیخ انوار الله به امید اخذ فوائد جدیده در خدمت پُربخت از حضرت سرهند رسیدند و فرمودند ۵
- بی خبر دید رسیدی در منزل بستند و فرزند اکبر ایشان معرفت دستگاہی مرحومی شیخ ابو حنیف در آن روز که تابوت شریف ایشان به پانی پت می رفت در اثناء طریق در خورد. چه آن معرفت آگاه به قصد ملازمت والد بزرگوار خود متوجه شاه جهان آباد بوده و فقیر هم هم سفر بوده چنانچه به تقریبی مذکور آن گذشته است چون تابوت را دیدند به عزین تمام موصوف گردیدند و به گریه وزاری شدند بعد ازین که فردا آمد تابوت بردوش برداشتند بی اختیار تبسم گردیدند بلکه ۱۰
- ضحک فرمودند بعد از آن باز به گریه وزاری منافی شریعت نه باشد ساختند. چون شب در سرائی گنور رسیده و تمام مصنوعات ارضی را پرده ظلمت پوشانیده از خنده خود استفسار به شوق بسیار فرمودند فقیر خود در جواب با وجود علم یقینی بآن توفیقی داشته اما فرزند می محمد معشوق سلمه رجب و صوفی محمد رفیع مرحوم به زودی گفتند که آری صاحب خندیدند فرمودند به قسم مؤکد سازید آنها قسم خوردند من هم گفتم که خنده صاحب در وقت متصل گشتن به تابوت من هم دریافته بودم بسیار ۱۵
- خوش وقت شدند و وجه و جبهه آن بیان فرمودند که چون قریب به تابوت شدم دیدم که آنحضرت از کمال شوق به من محالقه می فرمایند خلعت خاص خود را به من غایت می نمایند من خلعت قیومیت بوده که حضرت و حدت بعد حضرت حجة الله قد سنا الله سبحانه با سرائرها به خودی فرمودند از پوشیدن آن خلعت فاخره بهیسه آن قدر برکات عجیبه به من متوجه گردیده و تجلی خاص الخاص (۳۷۲)
- به ظهور انجامیده که بی اختیار خندیدم الحمد لله که هم سفران نیز برین خنده فرخنده الطلاع یافتند که هم از آن برکات عجیبه بهره برداشتند ازین نقل جامع دیگر کمالات آن جامع البرکات باید دریافت با جمله به جمیع کمالات والد بزرگوار خویش آراسته کاشنه هو گوید بود و در ۲۰
- آخر عمر حضرت مرشدی قبله گاهی قد سنا الله سبحانه بسر الاقدس هدایه هم نخدمت ایشان می گذارند و برای فقیر مهربانی خاص داشتند در سال هزار و صد و سی و دو ازین دار رحلت نمودند و متصل والد شریف خود در همان حجره مدفون اند و فرزند ایشان شیخ محمد زکی به خلافت والد

و جد بزرگوار خویش قیام دارد و طالب علم جید است و به استقامت تمام در وطن مالد و نشسته است۔

و بالفعل دو فرزند از بلا واسطه حضرت وحدت قدسنا الله سبحانه بسره الغزین شیخ محمد تقی حیات اند و صاحب معانی و کمال گویند حضرت حجة الله قطبیت هندوستان بایشان فرموده بودند و در آخر عمر والد بزرگوار خود هم در فرزندانشان همیش ایشان شعر ایشان بودند تمام نسبت بدست آورده حاصل نشاتین اند۔ شعر ایشان مستغنی از توصیف و اصفاف است یکی از معتبران روایت نموده که حضرت حجة الله قدس سره شعر ایشان را بر شعر والد شریفشان ترجیح می دادند، چوں از آن جناب مقدس این حرف منقول است البته موجب و برجسته است و الا نشان معجزه عیسی دهن نظم تر وحدت کز دهر بیت یونایت هر حرفی طولانی بالجمله به جانشینی والد بزرگوار خود زینده اند۔ همان قول حضرت وحدت این جا صادق ۵

وحدت این دار محال است که جانی ماند

گر یکی رفت چو منصور دگر می جوشد

زیاده گوئی موجب تطویل است عقلای عالی فطرت از یک حرف جامع مطالب بلندی برارند و به معانی رسامی رسند رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاسْرِفْنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ۔ ۱۵

(شیخ خلیل اللہ)

کنز پنجم در ذکر بعضی از احوال معارف آگاہ شیخ خلیل اللہ و دیگر اقرباء ایشان کہ بجناب حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ رسیدہ اند و چیزی ہم از آن حضرت در بارہ آنها باین حقیر رسیدہ ۵ ہم دریں کنز مندرج می گردد۔

چہ اگر کنز علیحدہ اقل ہم باشد احاطہ یک ورق خود نماید و ایں بہ موافق اطلاع خود است و الای می تواند کہ بشارات متکاثرہ ہم بہ بعضی از ایں ہا از حضرت ایشان صدور یافتہ باشند چنانچہ صاحب کنز ہم بہ بشارات فرادان در آن قبلہ ارباب حق پرستان سرافراز اند اما آنچه معلوم خود است مرقوم می گردد ان شاء اللہ تعالی ۱۰

خلیل آسا در ملک یقین زن نوای لا احب الا فلین زن ولادت شریفہ ایشان در بلدہ سرمند در حوالی سال ہزار و پنجاہ و پنج اتفاق یافتہ، کمالات ظاہری و باطنی آراستہ اند و بہ محاسن اخلاق پیراستہ و از اول بہ سعادت ارادت حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ مستعد اند زیرا کہ در حضور والد ماجد خود حضرت خازن الرحمۃ رحمۃ اللہ علیہ نوجوان شدہ بودند و بہ خواندن کتب دینیہ اشتغال داشتند و حضرت ایشان ۱۵ عنایت بسیار در حق ایشان داشتند و تربیت ایشان زیادہ از تربیت فرزند ان خود می خواستند، چنانچہ در محلی از ین کتاب ایں نقل در باب برادران فرد ایشان از زبانی حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ گذشتہ است اغلب کہ در ملفوظات کہ زیرش احمرات است گذشتہ پس ہمیں حکم را ایں جا قیاس باید نمود۔ مکتوبات فرادان در جلد ثالث (۳۷۳) حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بہ نام آن مخدوم زادہ مندرج اند اگر حضور آن جلد می بود ظاہر ان نقل بعضی از ایں برداشتہ می شد۔ در مکتوب سوم آن جلد معظم مکتوبی است بنام ایشان کہ ہمگیں مشتمل بر مدائح حضرت خازن الرحمۃ است رحمۃ اللہ علیہ و در آن مکتوب مقدس ایں مصرع عربی ہم ۲۰

۱ م۔ ندارد، د۔ کنز چہارم ۲ د۔ "اند" ندارد ۳ م۔ بلدہ شریفہ ۴ د۔ "از زبانی" ندارد

مندرج است:

فتح - فِي الْمَهْدِ يَنْطَلِقُ عَنْ سَعَادَةِ جَدِّهِ

و بشارت تعین جی که اسبق تعینات است و منتهای بشارت نیز در مکتوبات شریفه صریحاً باسم ایشان است۔ پس بشارت دیگر کہ البتہ از آن منقطع اند بہ طریق اولیٰ فرمودہ باشد۔ روزی در خدمت عالی حضرت قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس نشستہ بودم شخصی کلمہ کہ بہ تجربہ سستی اعتقاد باشد نسبت بحضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ از ایشان نقل نموده، فرمودند از میان خلیل اللہ حیونہ باشد کہ ایشان در اوّل مرید حضرت ایشان اند و ہرچہ یافتہ اند از آن قیوم برحق یافتند۔

در ایام تحریر این مقامات ہم بعضی از فدویان حضرت ایشان قدس سرہ با فقیر کال نزاع نمودند کہ ایشان می گویند کہ حضرت ایشان نماز تہجد نمی خوانند، و این کذب محض و افتراء صرف است، پس چہ طور بر آن قبلاً صفا کیشان در مخلصان بہ شماری و احوال ایشان بزرگاری، فقیر بہاں جواب با صواب عالی حضرت را در مد نظر داشتہ اقدام این مرام نمود و یقین نمودند کہ مردم بر ایشان افترای بندند۔ و بعد از وصال حضرت ایشان رجوع بہ کمال حضور بحضرت حجۃ اللہ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ آوردند کہ آن نیز نعمت بہیہ حضرت ایشان است۔ مطلب ازین جا بہرہ ہا برداشتہ اند۔

حضرت قبلہ گاہی تعریف نقاہت ایشان بسیار نمودند و مکاشفات ایشان را گاہی مذکور می فرمودند۔

احمر۔ روزی می گفتند کہ ما را بشارت طول عمر در شبی از شبہای ماہ مبارک رمضان عنایت فرمودند و بالفعل آنجناب بعد چند سال از صوبہ کابل مردم آن جا را فیض ہا رسانیدہ بہ وطن مالوف تشریف آورده اند۔ و عمر شریف قریب بہ ہشتاد است، شنیدہ ام کہ دریں ایام کسل مند اند عافاہ اللہ سبحانہ و مد ظل ارشادہ علی مفارق المحبین آمین۔

شیخ محمد یعقوب و شیخ محمد تقی رحمہما اللہ سبحانہ رحمۃً واسعۃً، چون در حضور حضرت خازن الرحمت رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ خرد بودند و یتیم گردیدند مرید حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ

شدند و عنایت بسیار در حق ایشان به کار می رفت از عالی حضرت قدسنا الله سبحانه بسره
الاقدس مروی است که حضرت ایشان بشارت فناء قلب به شیخ محمد نقی به حضور من عنایت
کرده بودند۔ از معتبران شنیده باشد که توجہ این صاحبین سپرد به حضرت مخدوم زادۀ عارف معنوی
قدوۀ ارباب تحقیق شیخ محمد صدیق قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس فرموده بودند بلکه از زبان
در نشان آنحضرت ہم این معنی اغلب کہ مسموع گشته است۔

۵

شیخ عبدالحق مرحوم نبیست حضرت ایشان بودند و نبیره حضرت خازن الرحمت رضی اللہ تعالیٰ عنہما
به سعادت ارادت حضرت ایشان سرافراز بودند و توجہ خاص در بارۀ ایشان بوده بعد از ان در
خدمت ان خوال کرام کار خود را با خورسانید۔

۱۰ شیخ محمد قطب نیز نبیست حضرت ایشان و نبیره حضرت خازن الرحمت اند و در
اول از خال اکرم شیخ سیف الحق والدین توجہات می گرفتند بعد از ان از حضرت حجۃ اللہ
قدسنا الله سبحانه با سرارها و اغلب کہ اخذ طریقہ از حضرت ایشان (۳۷۴) نموده باشند۔
و بالفعل در قید حیات اند۔ اما پدر شیخ عبدالحق شیخ عبد اللہ بوده و پدر شیخ محمد قطب شیخ سعد الدین
و والدین پرورد با خود ہمیشہ اند۔

۱۵ شیخ بدیع الدین نبیست حضرت خازن الرحمت بوده و کسب کمال از آنحضرت نموده
بعد از ان به حضرت ایشان رجوع آورده بشارت گرفته۔

احمر۔ حضرت قبلہ گاہی قدس سرہ نیز فرمودند اعبد الوقت است۔
رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ
إِمَامًا۔

۱۷ د۔ ”عارف معنوی قدوۀ ارباب تحقیق“ ندارد ۲۷ دیم۔ عبدالحق، مؤلفین انساب
اولاد حضرت مجدد الف ثانی نے عبدالحق لکھا ہے۔ (ر۔ ک تعلیقات ۴/۲۱۹)

مفتاح ہم

در ذکر بعضی از خلفاء عالی مقام حضرت ایشاں و مایشا کل هذا الباب -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۰ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا
يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ -

اللهم صل على محمد بعدد من صلى عليه وصل على محمد بعدد
من لم يصل عليه وصل على محمد كما تحب وترضى ان يصلى عليه وصل
على محمد كما امرتنا بالصلوة عليه وصل على محمد كما ينبغي الصلوة
۱۵ عليه وصل على جميع الانبياء والمرسلين والملائكة المقربين وآله و آلهم
وصحبهم وصحبهم واتباعهم واتباعهم وسلم وبارك - استغفر الله ربي
من كل ذنب واقبب اليه -

۲۰ برزوخوانان شکر مقال و ہوشمندان دیرینہ سال و سرودندان نامدار و لالہ رخاں گل عذار
و ساقیان زنجبیل و شاربان شربت سلسبیل و جمعیت افروزان محفل ارجمندی و طلعت تبیان
مجلس نقشبندی و سلسلہ گیران طلائع ناب و ناظران خائے آفتاب و طایفان کعبہ مقصود و
واصلان مرتبہ وجود و طراوت کنان بہجت و نشاط و سادہ دلان معرکہ انبساط و فدویان صفا کیش
و معتقدان خاندان حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ و چاک سواران بادیہ سخندان و گل فروشان
باغچہ حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ظاہر و ہویدا است کہ خزان دولت معصومی و
دفائن کنوز حضرت قیومی، چون قابل قبول حضرت محمدیت جلہ عظمتہ گردیدہ و بہ خزانہ باقیہ

بکرم و مَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ اتصال بهم رسانیده بلکه از همان گنج موهوب گردیده کارخانه
 همت را با نهایت رسانیده، هر یک از نیازمندان فیض فراوان ازاں برداشته خود را
 بامنتبان خود ازاں شاداب ساخته و بر آن ناز و زریده مثل خود دیگری را نه نمیده و ازاں
 بحر عمان پیش قطره تر بوده از همان قطره مدحش شده کسی دعوی اصالت نمود و دیگری
 خود را قیوم فرموده چه اقطاب و ادناب به قطره از بحار قیومی قانع و منتفع اند و ابدال و افراد به
 رشحه از آنها را معصومی سیراب و متمتع و از آن جا که استرضاء کمونات بر قیومیت حضرت ایشان
 زیاده از قیومیت حضرت مجدد الف ثانی وَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ باشد غلبه ارشاد و کثرت خلفاء ایشان
 باید دریافت و کمالات با بهره از هر کدام به فراست عقل باید شناخت. اما چون هر کدام به محبت
 حضرت ایشان سرفراز است در پیر و از معارج قدس شهباز است سمنه فکر این بی چاره در
 بیدای کمال شان لنگ محض است اما بغیر از ذکر اصحاب این کمال اصحاب کمال تسلیه قلب
 عزیز حاصل نیاید و دیگری (۳۷۵) از مدعیان جذبات و سلوک که درین وقت تقرب به
 ملوک جست خود را یک چیزی خیال نموده اند اغیار بی اعتباری شناسد والا احتراز من
 الاغیار خارج عن الاختیار هـ

دوری از صحبت اغیار می خواهد دلم
 یار می خواهد دلم بسیار می خواهد دلم
 اگر چه همه احوال این صاحبان در قید قلم نیاید اما موافق یادداشت و حوصله و
 دانش خود هر چه از آن نوشته شود رشحه از بحار معصومی که باین راه تقاطر نموده تشنه لبان
 مشتاق را سیراب حیات جاودانی خواهد گردانید و هو عین المطلب و کمال المراد
 حدیث شریف من اجهلهم فیجی اجهلهم و من ابغضهم فیبغضنی ابغضهم،
 شاید این مقال است دیگر چون ظهور نسبت معصومی در احوال انبای کرام و انباء عظام
 آن غوث الانام به قدر حوصله معلوم گردیده است البته اظهار آن در کسوت خلفاء و الامقام
 نیز لازم گشت که حسن هر مرتبه برای خود شایان معشوقی عشاق است که در هر آئینه به موافق
 آن جلوه فرموده است. (مصرع)

له د - "غلبه" ندارد

بقدر آئینه حسن تومی نماید روی

لیکن در این وقت که قرب قیامت است و تراکم ظلمات اکثری از ان خلفای برگزیده به وصل محبوب حقیقی جلت غنمۀ شتافته اند بلکه در عالم فقرنی آید که یکی هم از ان اصحاب کمال در قید حیات مانده باشد۔ و دو جلد اخیر مکتوبات قدسی سمات هم که در آن احوال خلفاء پیشتر است بالفعل موجود نہ آنچه بیاد خود دارد و یا از جلد اول یافته باظهار آن اکتساب سعادت باید نمود ۵
متوکل علیہ سبحانہ۔

باد دانست که ارشاد حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمْ از آن جا مرضی خالق و مخلوقات بوده تعداد مریدان ایشان هم در علم ممکن مخلط نمی گردد و مجازان ایشان هم زیاده از حد شمار آری خلفای اکابر را شنیده ام که قریب به چهار صد بوده که حدود اربعہ را منور گردانیده و فقیر را هم صحبت بعضی ازین اکابر دست داده۔ ۱۰

اما از اشرار خلفاء که بالفعل اسامی شریفہ ایشان به خاطر است و قدری از احوال آنها هم معلوم بہ نام ہر یکی ازین خدا رسیده کنز این مفتاح سی اند تا شرح می کشاید و دیگری در ذیل می آید پس درین مفتاح سی کنز کہ موافق اجزای قرآنی است مفتوح خواهد شد۔
ان شاء اللہ تعالیٰ نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِیْبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِیْنَ۔

خواجہ محمد حنیف کابلی

کنز اقل - در ذکر بعضی از احوال قدوة خلفاء حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ عارف معنوی
۵ حقائق آگاہ خواجہ محمد حنیف کابلی قدسنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس -

مقرر اہل خالقہ و متفق علیہ اولاد کرام حضرت ایشان است کہ آنجناب افضل
خلفای معصومی اند ہر چند مخدوم زادہ سادس خال اکرم حضرت شیخ محمد صدیق را قدسنا اللہ
سبحانہ بسره الاقدس دریں امر بہ موافق قاعدہ خود اختلاف است کہ معاملہ دورہ اخیرہ
۱۰ مستثنی بود و ایشان از کمالات حظی نہ گرفتہ اند کہ وصال ایشان قبل از وصال حضرت ایشان
اتفاق یافتہ، لیکن فضل دیگر می ہم از کلام شریف مفہوم نمی گشتہ مگر خواجہ محمد صدیق را
قدس سرہ کہ کنز ثانی این مفتح از خزان ایشان است مراد داشتہ باشند۔

روزی این حقیر این شبہہ ایشان را بہ عرض عالی حضرت رحمۃ اللہ علیہ در وقتی کہ فضل
خواجہ (۳۶۹) محمد حنیف قدس سرہ رطب اللسان بودند و ایشان را افضل خلفاء می فرمودند
رسانیدہ۔

۱۵ احمر - فرمودند کمالات دورہ اخیرہ زیادہ از اجابہ دیگر بآن خواجہ عالی شان در قبر رسیدہ
چہ حضرت ایشان در مکتوبی از مکتوبات جلد ثانی بآن خلیفہ اول می نویسند :
فتح - دل را با شما تعلق خاص است و خواہاں کمال شما است۔

پس با وجودی کہ در حیات کسب کمالات بودہ ترقیات فرادان حاصل نمودہ باشند
و بشارات متداولہ یافتہ باشند تعلق خاص حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ گذاشت کمالی از
۲۰ کمالات دورہ اخیرہ می نمودہ باشند کہ در قبر منور ایشان بطریق توفیر نہ رسیدہ باشد آری ابناء کرام
و بعضی از اقربای عظام اگر مستثنی باشند گنجائش دارد۔

اکنون قصہ ارادت ایشان کہ مشتمل بر تصرف عظیمہ حضرت ایشان است در سلک
تحریر منسلک باید نمود، اگرچہ اختلاف نقل بعد از اتفاق مطلب دریں مقدمہ مسموع گردیدہ
اما چیزی کہ اصح و اشہر است دریں اوراق تسوید می یابد بہ توجہ خاطر استماع فرمایند۔
ابيض - آنجناب از بزرگ زادہ ہای ولایت بودند و در آباء آنها پیری و مریدی ہم آمدہ

بود مطلب، شیوخ هندوستان را اگر چه با علی مراتب کمال هم واصل باشند، بزرگی کمتر قبول می نمایند و این قاعده در تمام شیوخ این دیار است الا ماشاء الله تعالی. شبی در جوانی با خواجه عالی شان سعادت لم یزلی مشمول فرموده و از جندی نقشبندی قرین حال گشته در خواب به شرف ملازمت حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی مشرف گردانیده که گوید در حضرت سرپند آمده در خانقاه ملائک پناه رسیده اند و دو عزیز نورانی در آن خانقاه به کمال دبدبه و جاه نشسته اند و شمع بیشتری سوزد به خاطر تنای آل دامن گیر شد که پیش یکی ازین عزیزان مرید باید شد یکی از حاضران جانب خواجه شتافته سراغ می نماید، خواجه دو عزیز استفساری فرمایند می گویند که هر دو فرزند مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد سرپندی اند و نام یکی شیخ محمد سعید و نام دیگری شیخ محمد معصوم است رحمتهما الله تعالی، خواجه می فرمایند که مرا به فرزند ثانی حضرت که آفتاب ولایت در برج عظمت به کمال طلعت جلوه گر است مرید بکنان گفت من هم از طرف ایشان رسیده ام. القصه برده بحضرت ایشان مرید کنانید. چون خواجه از آن خواب دولت مآب بیدار شدند ذکر ما خود جاری یافتند، و در محبت حضرت ایشان بی قرار برخاستند و هر نفس خود را چیزی دیگری فیمیدند و به قلاب عشق هر دم بفنائی و بقای می رسیدند. چون قصه خواب پیش هم صحبتان خاص در میان آوردند در مضحکه و از نمودند و باستهزاء هنگامه را گرم کردند خواجه تستر اختیار فرمودند و تهیة راه حضرت سرپند نمودند چندین از سعادت مندان قبول رفاقت نموده کوچ در کوچ منزل نو نموده آب نو آشامیده در چند مدت قطع منازل فرموده مشمول عنایت خاص گردیده به نواح حضرت سرپند رسیدند.

میراند فرس چو کامرانان   تا دید سواد شهر جانان
افروخت دو دیده مرادش   افزد و سواد بر سوادش

۲۰. باجمله قبل از شام دخول در آن بلده معرفت مقام میسر گردیده در آن جا تشخیص منزل کرده بعد نماز (۳، ۴) شام در خانقاه ملائک پناه رسیدند و همان صورت که در مقام مشاهده افتاده بود در یقظه که عالم شهادت است بلا تفاوت تماشا کردند بلی الرویا الصالحة سته و اربعون جزء من اجزاء النبوت خبر صحیح است و همان عزیز

که در خواب مشاطگی نموده بخدمت حضرت ایشان رسانیده بود در بیداری نیز در خدمت پُربهجت رسانید، خواجه اگرچه در آن جا قرآن السعدین دیدند و اجتماع برادرین مشاهده نمودند اما حلقه عبودیت مصومی در گوش جان نهادند و به کمالات قیومی امیدوار گردیدند و در ظاهر هم مرید شدند و مورد عنایات گردیده در اندک مدت خلعت خلافت یافته رخصت کابل حاصل نموده به موجب امر جلیل القدر به وطن مالوف خود رسیدند. ۵

کوتاه اندیشاں این جای به مزید تمسخر و استهزا هنگامه پرداز می نمودند که فلانی پیش پیر خواگی مرید شده آمده ارشاد مای خواهد و هر چند خواجه فضل حضرت ایشان رحمته الله تعالی مذکور می کرد آنها را غیر از انکار نمی فرمودند تا آنکه همه منکران با اتفاق پیغام بان خواجه عالی مقام کردند که تا پیر بزرگوار شما به چشم خود نمی بینیم و کرامت ایشان مشاهده به نمایم اصلاً با اعتقاد نمی در آئیم و ارشاد شما هم مقصود نه خواهد نشست و طور آن چنان است که با دعوت ایشان می نمایم اگر وقت طعام حاضر شوند و اجابت دعوت که مسنون است فرمایند ما نیز در جرگه مخلصان باشیم و الا فلان خواجه را چون جذب محبت شامل حال بوده بی تکلف قبول این تکلیف نمودند و روزی بریں امر قرار داده منزلی در شهر کابل به کمال زینت آراسته الهالی و مولی بلده و دیهات مجتمع گردیدند بعد نماز شام به مراقبه ساختند و همه آنها چشم در استهزاء و تمسخر می زنند چون بعد از نماز نختن فراغ یافته اجازت طعام کشیدن از خواجه در یوزه کردند فرمودند که برآید حالا وقت طعام آنحضرت است که به ناگاه از پشت بام آواز پای به گوش غفلت زدگان رسیده و از راه زمینه به صحن خانه درآمدند و مخدوم زاده های عالی مقام هم همراه اند آمده اند و بر مسندی که برای آنحضرت فرش کرده بودند نشستند و مخدوم زاده ها گرد به گرد آن دست بسته نشستند همه مرضاء القلوب به رسوخ تمام قدم بوس نمودند اکثری از آن ها به شرف ارادت مشرف گشتند فرمودند محض برای خاطر داری خواجه خود آمده ایم و بعده از اولیا الله کرامت طلب نمی نموده باشند که ضرر خالص است - القصه طعام تناول فرمودند و تمام شب در آن جا گذرانیده قریب به صبح فواکه مربوط که نیاز آمده بود در دست مبارک گرفته همان راه بالائی سرچند طرقة العین رسیدند و فواکه خشک را با نیاز دیگر حواله خواجه فرمودند که براه

لاهور خواهند فرستاد و هر چند مردم التماس نمودند که چون قدم رنجه فرمودند کرامت عظیمه باین نامرادان نموده اند امید که چند روز اقامت فرمایند بعد ازاں براه راست متوجه وطن مالوف گردند فرمودند بابل شهر جزایں تشریف نه کرده ایم (۳۷۸) موجب اضطراب خواهد شد و اجازت مهدی هم بریں اقامت مفهوم نمی شود والا چنین می کردم با جمله نماز بامداد در مسجد کبراء حضرت سرچند خوانند و فواکه مربوطه را همان روز به ذوی القربی و دیگر آشنایان تقسیم کردند ۵
و هذا من ادنی تصرفاته ذقنا الله سبحانه من بركاته - مصراع

مرشد کامل نما، دست من دامان تو

غلبه عنایت و کثرت موهبت چون برخواجه عالی شان در آن سنگسار کهستان شمول فرموده به تصرفات قویه و شگیری فرموده است اگر این عاجز بی پروبال هم که غرق بحار معاصی است و در گرداب ظلمات نفسانی و دساوس شیطانی گم گردیده و شگیری نموده به ساحل نجات رساند ۱۰
و به تصرف نیم نگاهی کار او را انصرام بخشند غیر از فضل و نوازشش این مداح امری دیگر نه خواهد افزود

یک جان و هزار برق اندوه گاهی چه کند باتشیش کوه

در نشاتین غیر از ذات مقدس لمجای و ماوای نه دارم این همه جمعیت حیات به محبت آستان بوسان معصومی می دانم و بعد مات هم نظر بر تفضلات قیومی می دارم ۱۵
دریں دیار بدان زنده ام که گر گاهی نیم عاطفتی زان دیار می آید
وقت تفضل است و هنگام ترحم که مستحق کرامت گناه گارانند سخن به جای دیگر رفت مقصود آن است که خواجه عالی جناب به ارشاد تمام موصوف تمام گردیده رهنمای خلایق به موجب امر جلیل القدر گردیده مرآت کثیره در خدمت پر بهجت رسیدند و به بشارات عالیات سرفراز شده از اکابر خلفاء گردیدند هر سه جلد مکتوبات قدسی سمات از بشارات که باسم سامی ۲۰
ایشان است مشحون بعضی ازاں بشارات فاخره و اشارات نادره که در دفتر اول است عنقریب مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی

روزی این درویش را در چارباغ جلال آباد وقتی رفتن کابل اتفاق منزل افتاده

۱۷ در بود ۱۸ در ماهی ۱۹ در ان شاء الله تعالی عنقریب مذکور خواهد شد

زیر سایه چناری مرد نورانی سفید ریشی به نظر درآمد که بوی جنسیت از دور به مشام رسیده تمام
 دماغ را معطر گردانید بدون تحریک این جانب به شوق مافوق سوئی فقیر دیده مصافحه بلکه معافه
 نیز نموده، گفت بوی از حضرات سرسند جانب دماغ صعود کرده بی قرار ساخته تعریف خود فرمائی
 غلامی که بحضرت ایشان داشتم مذکور شده بی اختیار پابوس نموده بر زبان شریف آورده که من به
 رفاقت معرفت آگاهی مرحومی خواجه محمد حنیف کابلی قدس سره چند بار به ملازمت حضرت
 ایشان رحمته الله تعالی رسیده ام و شرف ارادت آن قبله درویشان مشرف گردیده، شصت
 و چند کس همراه خواجه مذکور از آن قبیل مردم بودند که اجازت تلقین طریقت از آنحضرت
رحمته الله تعالی یافته بودند و اجازت تلقین من هم در آن ذلیم چوں این هنگامه لیل و نهار
 منظور خاطر بی قرار می باشد هیچ صحبتی خوش نمی آید در هیچ معرکه دل نمی کشاید بنا بر آن روزانه
 درس باغچه مشاهده خزاں و بهار می نمایم و شبها در کلیه که در همین قریه متصل است به گریه و
 استغفاری باشم از اتفاق اگر عبور اولاد طیبیه حضرت ایشان باین سمت می افتد بر آن
 اطلاع می یابم به ملازمت آن عزیز می شتابم - باجمعه خدمت فقیر بسیار نموده و اغلب که
 نام خود را صوفی احمد فرموده، مطلب یاران خواجه عالی شان که بشرف صحبت حضرت مشرف
 گشته اند در جاهای خود خلافت یافته سرست (۳۷۹) بادی معرفت نشسته اند و حرف
 کمالات آن خواجه عالی جناب در خرد حوصله این مسکین معلوم که به بیان آن پردازد مگر چیزی از
 مکتوبات شریفه حضرت ایشان استفاده نموده ادلی به همان عبارت لطیفه بلا تصنع نقل آن
 پردازد در مکتوب بست و دوم جلد اول که بنام سامی ایشان است تحریر می فرمایند :
 فتح - در کتابی که ملا تیمور آورده بود مندرج بود که شبی بر خاسته بود بعد از شکر و خود دست
 برداشته به عجز تمام دعا کرده در روزه نسبت خاص حضرت ایشان و فلاں عزیز نمود آنی
 گذشته بود که نسبتی ظاهر شد کذا و کذا قریب یک و نیم گهری در طغیان بود بعد از آن
 کم کم فرو شد شکر خداوندی جل سلطان سجا آید که به مجرد دعا کردن اثری از اجابت
 مفهوم شد و نسبتی خاص ظهور نمود لیکن عجب است که بآن نسبت پیر دستگیر نسبت عزیز
 دیگر هم آرزو کرد دید با آنکه مقرر است که اگر از جای دیگر نسبتی برسد آن را راجع به پیر
 باید داشت و قبله توجه را منتشر نه باید ساخت، مانا که مراد شما آن است که نسبت
 خاص آنحضرت و نسبت آن بزرگ که بآن حضرت رسیده است، پس بریں تقدیر

۵

۱۰

۱۵

۲۰

هر دو نسبت حضرت ایشان ما باشد - انتہی کلامه
مراد از بزرگ دوم حضرت غوث الثقلین است قدس سره هکذا سمعت من
والدی و بعضی احوال قدس اسرارهم -

و مکتوب صد و بیستم از جلد اول که بنام ایشان است به تمام ایرادی نماید :

- فتح - الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفی ، صحیفہ شریفہ انجمنی اعزى
مولانا محمد حنیف رسیده باعث بحبت و مسرت افرادان گرددید حضرت حق سبحانه در
مدارج قرب ترقیات بنی اندازہ کرامت فرماید ، نوشته بودند کہ بعد از رسیدن این جا
کیفیتی ظاہری شود و در تمام بدن سرایت می کند ... الخ و نیز نوشته بودند مفہوم
می شود کہ تلاوت قرآن را در حصول آن نسبت مدخلیتی تمام است ہر چند تلاوت
می کند آن نسبت قوت می گیرد اگر در تلاوت فتور می یابد در آن نسبت نیز فتور راہ
می یابد -

- مخدوم می تواند کہ منشاء این کیفیت حقیقت قرآنی بود و چون رابطہ محبت
باہل این نسبت درست دارید و جمعیت استعداد نیز دارید حصول این محسنی و
امثال آن از شما قریب است بالجملہ کیفیت مسطورہ از نسبتہای ظلال فوق است
و باصل الاصل متشبث می نماید شوق کمالات مخصوصہ و نسبت ضمنی نموده بودند
۱۵ - یحتمل کہ نصیبی از آن بحصول پیوستہ باشد و این کیفیت کہ نوشته اند اثر آن بود
فقیر دریں باب تامل نہ کردہ است امیدوار باشند -

از آن طرف نہ پذیرد کمال او نقصان
وزیں طرف شرف روزگار ما باشد

- طلب مسودات جدیدہ نموده بودند اگر توفیق یافت بیاری می گویم کہ اگر
۲۰ - چیزی از آن قابل نقل باشد نقل گرفته بہ فرستد و واقعہ کہ دیدہ بودند گویا شخصی آب
دہان خود را در دہان من می اندازد و می گوید کہ امانت آن سرور است صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم
کہ برای تو داده بودند رساندم بہ غایت اصیل و امید (۳۸۰) بخش گواثر آن فی الحال
ظاہر نہ شود و آنچه از احوال یاران خود نوشته بودند خیلی محفوظ ساخت ہمہ احوال سنجیدہ
و مقبول است و بایک دیگر دست و گیر یابان اللہ تعالی ترقیات ارزانی داشتہ

به مطلب حقیقی رساند چون ایام اعتکاف بود و امور ضروری در پیش به زود اند نتوانست
پرواخت و بر اجوبه لا بد اقتصار نمود و بنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا
انک علی کل شیء قدیر - بعد از نوشتن کتابت در حصول نسبت ضمنیه پاره
تامل نموده شد هیچ واضح نشد اگر مقدور است باز تامل و توجیه بلیغ درین باب خواهد
نمود انده المیسر لکل عسیر - انتهی مکتوبه المقدس -

۵

دازین قبیل مکتوبات در جلد اول بسیار اند که ایراد بر واحد آنها موجب تطویل کلام
است و این همه احوال ادل احوال آل عارف صاحب کمال است و مکاتیب جلد ثانی
گویا جلد ثالث ان از ایشان است مبنی از توسط و انتهی کار آل صاحب اسرار است و
از جلد ثالث چه نویسد که معامله ایشان در آن جانوع دیگر گردیده و مستحق اولیت خلافت را
گردانیده هر چند بنام خلفای کرام بشارات متکاثره ثبت گشته، اما شان پیش از رتبه
بشارات در ضمن سینه ارباب کمالات نشسته چه عمر شریف شان در آن ایام باخر رسیده
بود پس آنچه در ممکن استعداد داشتند به منصه ظهور انجا میده کتابتی که در تعزیت ایشان به
فرزندان ایشان نوشته اند هم در آن جلد مبارک مندرج است آن جایی به علو شان آن خواجه
عالی شان را باید برد اگر حضور آن جلد می بود البته به ایراد آن مکتوب مقدس اکتساب سعادت
می نمود -

۱۵

و در تصرفات کثیره از آن خواجه عالی درجات مسموع گشته اما به یک تصرف که از
زبان درفشان خال اکرم حضرت حجه الله قدس سره شنیده و ابیض ایشان در آخر حضرت
جلوه گر گردیده ایرادی نماید :

ابیض - می فرمودند که شب کتخدائی نخستینه من که در جوانیها و حالت حیات حضرت ایشان
رضی الله تعالی عنه اتفاق یافته صداع سر به شدتی در گرفته که طاقت سر برداشتن نگذاشته تا آن که
وقت اجتماع مجلس حضرت ایشان خواجه محمد حنیف را برای طلب من می فرستادند گفتم خواجه
بایں حال گرفتارم و بایں درد مبتلا تاب رفتن و طاقت نشستن مطلقاً نیست خواجه اندکی
چشم پوشیده توجهی فرمودند فوراً شفا یافتم که گویا از درد اثری نه بود به علادت خاطر برخاستم و به

۲۰

موجب امر واجب الاطاعت جانب مجلس شتافتیم۔

در ایام وصال آل خواجه عالی شان تشریف عالی حضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہ در آن جا بوده چنانچه امامت نماز جنازه ہم آل امام ہمام فرموده وہماں فرنگی بی دین کہ در اواخر حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ معارج بکہ قاتل بوده در ایام اخیر آل خواجه عالی شان ہم رسیدہ موجب ہلاک ایشاں گردیدہ از عالی حضرت قدس سرہ مسموع گشتہ کہ روز سابق از وصال خود خواجه بن خطاب کردہ بودند کہ ایں بد بخت فرنگی کہ مسمی بہ اسکندر راست مرا گشت گویا شہادت ایں پیر و مرید از غایت مناسبت بدست یک ظالم نصرانی کہ بدترین کفار بنی آدم اند اتفاق یافتہ۔
و مولد و مسکن و مدفن آنجناب در قریہ میوہ خاتون است کہ سہ فرسخ از کابل است و در دامنہ کوه واقع است و وصال ایشاں در سال ہزار و ہفتاد و ہشت است۔

امامت جنازہ ایشاں عالی حضرت فرمودہ اند۔

فقیر دور از کار را مکرر اتفاق زیارت روضہ منورہ ایشاں دست دادہ، گویا بوی از روضہ مقدسہ حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ شام عشاق می رسد۔ طوبی لمن زارہا بکمال الاعتقاد قد سنا اللہ سبحانہ باسرارہ و رزقنا اللہ تعالیٰ من برکاتہ و یرحم اللہ عبداً قال آمینا و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد و آلہ و صحبہ اجمعین۔

خواجہ محمد صدیق پشاوری

کنز دوم (۳۸۱) در بعضی از احوال عارف معنوی قبلہ ارباب توفیق خواجہ محمد صدیق پشاوری
قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس۔

۵

آنجناب از قدما ی اصحاب و اکابر خلفاء حضرت ایشاں اند رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ و پدر بزرگوار
ایشاں خواجہ عبدالغفور سمرقندی از خلفای حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ گذشتہ اند۔
چنانچہ در مکتوبات قدسی سمات آن قبلہ اولیا عالی درجات مکاتیب فراوان بنام آن عزیز
مندرج است۔

خواجہ محمد عزیز خلف خواجہ محمد صدیق قدس سرہ پیش این فقیر در فضل جد بزرگوار
خود می گفت کہ در ایام اعتکاف حضرت مجدد الف ثانی در قلعه گوالیار کہ نزد عوام مسمی بہ حبس
است، جد ما در خدمت قیام داشتند و ازین ممر در خلفای دیگر امتیاز تمام داشتند۔
بالجمله ولادت خواجہ عالی جناب در بلده پشاور اتفاق یافتہ و عاشق جمال باکمال
حضرت ایشاں بودند۔

۱۰

احمر۔ مکرر از زبان در نشاں حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قد سنا اللہ سبحانہ
بسرہ السامی شنیدہ کہ اگر عشق متمثل بہ صورت انسانی کہ احسن تقویم است می گشت
اغلب کہ صورت خواجہ محمد صدیق می گرفت۔

۱۵

و نیز ہمیں کلمہ در بارہ معارف و کمالات دستگاہ خواجہ محمد ہاشم کشمی کہ از اکابر خلفاء
حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودہ اند و عاشق جمال باکمال آن امام ربانی گذشتہ از
حضرت خازن الرحمت رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ نقل می کردند کہ مناسبتی کہ این ہر دو خواجہ برگزیدہ
را با خود ثابت است نیز واضح تر باید ساخت۔ و آن آن است کہ چنانچہ خواجہ محمد ہاشم در
خلفای حضرت مجدد الف ثانی بودند چہ اول در آنجناب بقول اکثری خدام سید محمد نعمان

۲۰

۱۔ ”حضرت ایشاں اند... خواجہ عبدالغفور سمرقندی از خلفای“ نسخہ ”د“ ندارد

۲۔ مکتوبات آن قبلہ اولیا

ان قدس سره، اگرچه بعضی ایشان را فضل می دانند و سید را ثانی می انگارند، هم چنان
 آنجناب ثانی خلیفه حضرت ایشان اند اگرچه بعضی برخلاف آن حاکم اند و ایشان را اول تصور می
 نمایند اما اتفاق شیوخ ثلاثه اعمی عالی حضرت و حضرت حجة الله و حضرت قبله گاهی مرشدی
 قدسنا الله سبحانه باسرا هم باکثر اکابر دیگر بزمانیت آن دو خواجه بزرگوار است و اولیت
 میر محمد نعمان و خواجه محمد حنیف در جاهای دیگر خود ثابت اکنون عنان سخن جانب مقصود باید گرداند.
 ۵ از ثقات مسموع گشته که یک مرتبه آن خواجه عالی جناب به قصد ملازمت حضرت ایشان
 رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى از پشاور تشویق مافوق و سوز دولت افروز متوجه ارالار شاد سرهند گردیدند چون
 به سرای دو بهیری که یک فرسنگ است از بلده مذکور رسیده اند تحالف و هدایا که به قصد نیاز
 آوردن ارسال خدمت قیومیت نمود خود رجوع القهقری فرمودند و متوجه پشاور گردیدند، چون
 رفیقان استفسار این اسرار نمودند گفتند تا ب دیدن آفتاب زیاده بریں نزدیک تر نه دارم چون
 ۱۰ به عرض اقدس حضرت ایشان رسیدند بزبان مبارک آوردند خواجه کار خود کرده برگشته است گویند
 چند بار ازین خواجه عالی تبار این مقدمه سر بر زده است، یک مرتبه از لاهور برگشته بودند و هر
 مرتبه مقبول حضرت ایشان گردیده و بسیار شده که بحضرت سرهند رسیده مدتها در خدمت اقامت
 در زیده از کمالات معصومی بهره برداشته دل و جان را در محبت سگان آن درگاه
 عرش اشتباه دریافته بعد از حصول اجازت متوجه پشاور می شدند و در آن جا هدایت عالمیان
 ۱۵ می فرمودند.

شنیده ام که سگی در نظر خواجه در آمد شخصی گفت این سگ به همراه فلاں کس از حضرت
 سرهند آمده بود بی اختیار شده بر قدم آن سگ خود را انداختند و گریه ها کردند و صحبت ها نمودند و
 مالیده شیر و روغن یک وقت و گوشت (۳۸۲) به وقت دیگر از طرف خود غذایش مقرر ساختند.
 از حافظ عبدالعزیز پشاور می مسموع گشته که کافری از حضرت سرهند به تقریبی به پشاور
 ۲۰ رسیده کیف ما اتفاق مسموع خواجه گردیده با بجمه اصحاب خود به قصد ملاقات وی شدند و
 تا در پشاور بوده لوازم مهمان داری از سرکار مقرر فرمودند.

ازین قسم افعال غریبه که شورش عشق از نهاد آنها پیدا است از آن جناب نه آن قد

شنیده ام که قرطاس این کنز متحمل بیان آن تواند شد.

از مکتوب هژدهم جلد اول حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ که باسم ایشان است
حقیقت احوال و کیفیت اطوار ایشان به طریق اجمال جلوه گرا اهل کمال می گردد و بشارات
ادائل که آن خواجہ بآن ممتاز اندازان جانیز واضح می شود ادا فرشتان را بر آن قیاس باید نمود،

قیاس کن ز گلستان من بهار مرا

و هر سه جلد مکتوبات قدسی سمات مشحون اند از مکاتیبی که بنام آن خواجه عالی مقام شرف
صدور یافته به ایراد مکتوب هژدهم در موطور سابقه مذکور آن گذشته اکتساب سعادت می نماید
به گوش هموش استماع فرمایند :

فتح - بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين الحمد لله والسلام على عباده الذين

اصطفی - دو مکتوب مرغوب عقب یک دیگر رسیده خوش وقت ساخت - دیدن

سرور کائنات علیه و علی اله افضل الصلوات و اکمل التحیات و رحمت و

بشارت است و پرسیدن سبب خوف عین تسلیه و نوید تسلیه لسانی فرمایند یانه

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ - نوشته بودند که این خوف و اندیشه و حزن

بر نهی استیلایافته است که قوت و همت را با کل سلب نموده و بغیر از ادای فرائض

و سنن به عبادات دیگر نمی تواند پرداخت خوف خاتمه و اندیشه اخروی باید که در توفیق

طاعات بیفزاید و سبب از یاد نوافل اعمال گردد و موجب انتقام آن چو شود

هر چند نفس این خوف و اندیشه از عبادات ست و مانع غفلت و معاصی می آرند که

عطار شبلی رحمة الله سبحانه چهل سال بگریست و به جانب آسمان نه گریست

سبب گریه او پرسیدند فرمود که از ترس گور و هیبت قیامت ، آنگاه سبب

ناگریستن بجانب آسمان پرسیدند فرمود که از شرم گناه بسیار که کرده ام و در مجلسهایی

خندیده ام و قهقهه نموده از شرم آن چشم بالانمی کنم -

منقول است که فتح موصلی شصت سال بگریست گشت و پوست از

رخساره مبارکش بریزید ، بعد از نقل او را به خواب دیدند گفتند خدای تعالی با تو چه

کرد و گفت بیامر زید، اما آن زمان که مرا بالا بردند فرمان آمد که بالا تر آرید، چون
 زیر عرش بردند سجده کردم اما لرزان و ترسای خطاب آمد که ای فتح چیست که چنین
 بگریستی مرا غفار مگر نه دانستی - سر بر سجده نهادم، گفتم الهی ترا غفار دانستم اما از ترس
 گور و هیبت قیامت و درشتی ملک الموت می گریستم که در آن تنگنای سحر حال من
 چگونه خواهد بود - فرمان آمد که چون می ترسی بیامر زیدم ترا بآن گمراه این گمراه و این
 خوف که نصیب شماس از نعم بهیه ست، میمون و مبارک ست ترقی بخش و منور
 باطن شکر خداوندی جل شانہ بجا آرید و از استیلاء آن دل تنگ نه شوید، در حدیث
 آمده است که دو خوف در آدمی جمع نه شود خوف در دنیا و خوف در عقبی یعنی خوف
 آخرت که در دنیا نصیب شود خوف آخرت را بر باید این دیوانگیها و این شورشها و
 صیحهها و نعرها و گریهها و شوقها که نصیب وقت شماس و بی خواست از شما سر می زند
 مردم آرزو دارند که لمحۀ این قسم وقت روی دهد (۳۸۳) و از قوت جذب شوق و
 جنون غالب آید و ساعی ظاہر و باطن را از ماسوی بیگانه سازد و وارها نند، مثال ما
 سنگ دلال و خشک چشمان ازین معنی به مراحل اند - مصراع

هنيئاً لارباب النعيم نصيها

نوشته بودند که روزی نشسته بود که جوشی از نهاد این کس برخاست و نزدیک
 شد که صیحههای پر درد از نهاد او بر آید به تکلف تمام خود را از صیحه نگاهاشت ازین
 سبب درد سینه و درد پهلوی برخاسته است شکر کند که درین طور جوش و شورش جان
 به سلامت ماند بسیاری از صوفیه درین طور وقت قالب را از جان تهی کرده اند،
 می آرند که ابراهیم خواص قدس سره روزی بر جمعی به گذشت که به ذکر الهی جل سلطانہ
 اشتغال داشتند، از ذکر آن جماعت در ابراهیم چنان ذوق اثر کرد که در رقص شد
 هفت شبان روز بدین منوال بود چون بهوش آمد تجدید وضو نمود و دو گانه ادا کرد و
 سر بر سجده نهاد سه بار یا الله یا الله یا الله به گفت و سر بر کرد و جان به داد سه
 عاشق بهوای دوست بهوش بود و زیاد محب خویش مد بهوش بود
 نوشته بودند که در کتابتی تو مندرج بود که اصل کار محبت است بی محبت کجا رسد الخ
 ازین معنی بسیار بسیار متالم است و در غم و اندوه به نوعی فرو رفته است که سر بر نمی

تواند برداشت منحدوما عجب است که در ماده شما که در محبت متفردید این کلمه
نوشته باشیم هر چند تامل می کنم به خاطر نمی آید که این کلمه نوشته باشیم لیکن چون نوشته
آید البته خواهد بود تا چه طور از قلم برآمده است و کدام معنی مراد است بهر حال سبب
تامل شما گمراه دیده است - مصراع

بلائی درد منداں از درد دیوار می آید

پیچ به خاطر نیارند محبت شما بدیهی است جای سخن نه دارد - والسلام علیکم - انتهی
مکتوبه المقدسه -

و این اول مکتوب باسم ایشان است و مکاتیب دیگر که در مجلدات
شلاشه درج گردیده اند در هر کدام با وجود رغبت کمال ایشان شورش احوال استعداد
ایشان هم واضح و واضح است - ۱۰

فقیر دور از کار هم در ایام طفولیت جمال باکمال ایشان دیده اگر چه به وجه احسن در
خاطر ندارم اما چیزی به یاد مانده بهیگی شوق درد آمیز و بکائی صیحه انگیز در تصور می آید
اگر نه قوت حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ محافظت حال ایشان می نمودی -

مرغ روح ایشان در رنگ اکابری که قصه های آنها در مکتوب گذشته مذکور گشت همدراں
صیحه پرواز به عالم قدس می فرمودی - در اواخر عمر آن خواجه عالی شان تشریف حضرت قبله گاهی
آقطاب دستگاہی قدسنا الله سبحانه بسره السامی به پشاور اتفاق یافته و در همان ایام
وصال آن خواجه صاحب کمال شده و امامت نماز جنازه ایشان آنحضرت فرمودند - اکثری از
فرزندان و نیازمندان ایشان می گفتند که خواجه همواره بایں دعا متضرع می بودند که وقت آخر من
یکی از حضرات سرمند موجود باشد و امامت جنازه فرماید، با جابت قرین گشت - الحمد لله
الذی بعزته و جلاله تم الصالحات - ۱۱

و وصال ایشان در سال هزار و نود و دو است و روضه شریف بیرون شهر متصل
باغ گنج علی خان (۳۸۴) در اثناء راه کابل واقع است و گنبد مقبول نیفتاد بلکه قبر شریف
هم خام است - این فقیر بسیار زیارت آن نموده گویا پرتوه انوار حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بر
اہل بصیرت جلوه گراست طوبی لمن زارها بکمال الاعتقاد قدسنا الله سبحانه
باسراره و رزقنا الله تعالى من بركاته و یرحم الله عبدا قال آمینا -

و از آن جناب پنج شش فرزند ماندند هر کدام در محبت و اخلاص این حضرات لاف
 زن است و خوابه محمد حسین مشننی بود، مدتیست که خبر شخص معلوم نه که تا حال هم از فرزندان
 بلا واسطه ایشان حیات هست یا نه اگر هست به جمعیت باشد و رحمت الهی شامل امور اینها
 باد - و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و آله و اصحابه اجمعین -

---

مرزا امان اللہ برہانپوری

کنز سوم در بعضی از احوال عارف باللہ مرزا امان اللہ برہان پوری قدس سرہ۔

تفصیل احوال آنجناب معلوم نیست کہ بآن لب کشاید و حسب و نسب و ولادت و وفات ایشان را بیان نماید غیر از آن کہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ آن قدر فضل ایشان در قید قلم آورده اند کہ جای ستائش و تکریم نماندہ۔ چنانچہ در جلد ثالث مکتوب کہ باسم مخدوم زادہ سادس شیخ محمد صدیق قدس سرہ ثبت یافتہ مملو از فضائل ایشان است کہ غیر از این حرف در آن مکتوب مقدس امری مندرج نیست ممدوح حضرت ایشان را چہ ستائش نماید و مقبول قبلہ درویشان را بہ کدام زبان ستاید در ہر سہ جلد مکتوبات قدسی آیات مکاتبت کثیرہ مشتمل بر بشارات عالیات بنام آن خلیفہ عالی مقام است از آن جملہ مکتوب بیست و چہارم جلد اول کہ اول مکتوب است بنام ایشان بطریق سعادت و شہادت ایرادی نماید از آن جای بہ علو حال ایشان باید برد و آخر شان را قیاس باید نمود۔

فتح۔ بسم اللہ الرحمن الرحیم حامداً للہ العظیم ومصلياً علی رسولہ الکریم
صحیفہ شریفہ جناب اخوی اعزیز سلمہ اللہ تعالیٰ سبحانہ عن الرذائل والافات
باید ایامی محترمہ برادر میر ضیاء الدین حسین رسانیدہ خوشوقت ساخت حق سبحانہ ابواب
فیوض را ہموارہ مفتوح دارد و بغنیات و جذبات خویش سر بلند کند۔ و آنچه در باب
مولانا ابوالمنظرف بمیرہ شیخ علم اللہ رحمۃ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ دیدہ اند کہ گوئی
حضرت ایشان باد متوجہ گشتند از لباسی کہ داشت عریان شد و لباس دیگر
پوشانیدند و آنحضرت فرمودند کہ ورق این را اگر دانیدند و در واقعہ دیگر فرمودہ اند کہ
ما این را بخود گرفتہ ایم ازین باز کار این دیگر است بسیار اصل است امید کہ از
نسبت خاصہ آنحضرت نصیبی وافر فرگیرد و از غنیاتی کہ درین واقعہ نسبت بشما
بو قوع آمدہ شکر خداوندی جل و علا بجا آرند کہ بشارت عظمیٰ است و آنچہ از
استیلائی عجز و عدم درک اظہار نمودہ بودند و نوشتہ بودند کہ حالت دیگر باین مناسبتی
ندارد از ہمہ و راست بلی نسبتی کہ بوراء الورا متعلق است از سائر نسبت و راست

و غیر از عجز از درک آن چه نصیب واقعاتی که محمد شاه دیده روشن است ظاهراً
بقطب وقت خیلی مناسبست دارد و از انوار و برکات او امیدوار است حق سبحانه
از قوه بفعل آورد قانع بشارت اند بزرگان ما (۳۸۵) برای اعتماد تمام ننهاده اند
آنچه در نقطه رود بد از آن این کس است - بیت

- ۵ چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم   نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم
و واقع که در آن پیغمبر خدا صلی الله تعالی علیه و علی آله و سلم و سایر حضرات شمارا
بالای کعبه معظمه گرفتند و با تمام دیوار کعبه امر فرمودند که بتو تعلق دارد و بعد از اتمام فرمودند که
جامه را هم تو بپوشان بامداد حضرات جامه بکعبه مکرمه پوشانید بعد از آن همه حضرات
مبارکباد داده مصافحه کردند بے عالی ست مناسبت تمام از آن بکعبه معظمه مفهوم می گردد
۱۰ و حق سبحانه از حقیقت آن نصیبی ارزانی نکند حقیقت کعبه بزرخ است میان حقایق
مخلوقات و حقیقت واجب جل سلطانه که مرتبه احدیت ذات است تعالی چه کعبه مسجود
الیه خلایق است حقیقت آن از حقایق سایر خلایق البته باید که ممتاز باشد چون مسجود
ذات حق است سبحانه کعبه باید که ناشی از آن مرتبه مقدسه بود حضرت ایشان ما
قد سنا الله تعالی بسره الاقدس در مکتوبی که داخل سه جلد مکتوبات است نوشته اند
۱۵ که حقیقت کعبه ذات واجب ست تعالی چه مسجود فی الحقیقه همان مرتبه مقدسه است ندان
باید دانست که مسجود هر چند ذات بیچون است لیکن اعتبار مسجودیت با ملحوظ گشته
است لاجرم از مرتبه احدیت ذات که مبراست از نسب و اعتبارات متنزل باشد
دور دید و دانش و گرفتاری متمیز بود و در واقع دیگر نوشته بودند که حضرت ایشان سرفقی
را برداشته بر پیشانی فقیر بوسیده می فرمایند که خبر دار شو فقیر می بیند که توجه تمام عالم چه
آفتابی و چه انفسی تمام بفقیر است چنانچه اگر از آن توجه بماند همه متلاشی شوند می بینم
۲۰ که علیه فقیر بود بهو علیه حضرت ایشان ست و این حالت بشافیه می بیند حیرت بیشتر شد
که اینکه می بیند و اینکه شاید است چیست حضرت می فرمایند فی الحقیقه هر دو یکی ست
چنانچه می نماید - مخدوما آنچه در واقع دیده اند اگر در خارج چنین بود مقام قطب الاقطاب
ست و توجه تمام عالم بدین طریق تعلق با و دارد غایت مافی الباب گاه باشد که مرید
صادق بحکم فنا فی الشیخ حالت مخصوصه شیخ را در خود احساس نماید و در وقت اتحاد

شیخ در مرآت خویش کمالات شیخ مطالعه نماید معنی قطبیت که شیخ او بآن موصوف
ست درین وقت اگر در خود یابد چه عجب و گاه بود که اعوان قطب این معنی را
در خود مشاهده کنند هر چند بالاصالت این خدمت وابسته بقطب است لیکن
تبعیت و طفیل او اعوان او نیز در آن خدمت شراکت دارند چنانچه در عالم مجاز
این معنی در وزراء و سلاطین ثابت است منصب وزارت از پادشاه بیک
شخص است اما ارکان دولت او در رنگ او مزج خلألق اند۔

۵

باید دانست که جمعی در خواب و واقع خود را پادشاه یا قطب وقت

می بینند و در نقطه هیچ کدام ازینها ثابت نیست و جهش آنست (۳۸۶) که

معنی پادشاهت یا قطبیت در آنها کائن است لیکن ضعیف ست شایان آن

نیست که در عالم شهادت ظهور یابد بعد از آن از دو حال خالی نیست اگر آن معنی

قوت پیدا کرد و شایان آن گشت که در عالم شهادت ظهور پیدا کند بقدرت اللہ سبحانہ

در عالم شهادت هم پادشاه می شود و هم قطب می گردد و اگر آنقدر قوت پیدا نکرد

بهمان ظهور مثالی که اضعف ظهورات است کفایت می افتد و بقدر قوت ظهور می

یابد ازین قبیل است واقعی که طالبان این راه می بینند و خود را در مقامات عالیہ

می یابند و می بینند که بمناسب ارباب ولایت سرفراز گشته اند شخصی از اصحاب

حضرت ایشان ما قد سنا اللہ سبحانہ بسره با حضرت عرضه داشت نموده که بشارت

قطب الاقطابی که از عالم غیب می آید اصلی دارد یا نه آنحضرت در جواب آن نوشتند

که این بشارت حصول کمالات مقام قطبیت است نه منصب قطبیت که مشروط

بعلم است چه صاحب منصب صاحب علم است انتہی۔ در ذیل این واقعہ نوشته

بودند که حقائق و معارف بسیار می دهد و می گذرد و بر حقیقت هر یک اطلاع می دهند

۲۰

اگر شمه از آن علانیہ شود خلل نظام عالم شود۔ مصراع

قلم این جا رسید و سریشکست

بل بر خواص بندگان چیز با ظاہری شود که برون از حوصله عوام ست ستر آن از عوام

ناگزیر است اگر ظهور یا بد سبب فتنه و فساد شود و بعضی امور از آن قبیل است که

ستر آن از خواص نیز در کار است که مخصوص بعضی خواص است مگر باذن نوشته بودند

- که آنچه ذره بریں بمقدار می گذرد بکدام زبان عرضه داشت نماید آنچه از قول و فعل صادر می شود می بیند که همه صفات قولی و فعلی و حسی و حرکتی، سری و علانیتی از جائے دیگر است این بیکل و پیکر را بآن مناسبتی نیست این قالب جداست و درک این نیز از قالب جداست و عدمیت این و همه عالم هویدا است و چشم در درک این معنی نمی مانا که مراد از قالب و پیکر مجموع ظاهری و باطنی انسان داشته اند نه ظاهر صرف چنانچه ۵
تبادر از قالب است چه این صفات فی الحقیقه قائم بباطن است نه ظاهر و چون عارف بر عدمیت ذاتیه خود دانا و بینای گردد و بحالت فنا موصوف می شود بباطن را نیز در رنگ ظاهر خالی از صفات می یابد و عدم صرف و جماد محض خیال می کند و درک و شعور از هر دو مسلوب می بیند بلکه فی الحقیقه فنا و بقا از صفات باطن است و پس ظاهر عارف همواره بر صفات بشریت است و از دو بینی زسته است و بتوحید نه پیوسته ۱۰
باطن در مراتب قرب است و ظاهر بمراحل ازاں دور کمال در حق ظاهر آنست که بر احوال باطن اطلاع یا بد احوال مر باطن است و علم بر احوال مر ظاهر را اگر سالک از ارباب علم است و چون ظاهر ازین علم خالی باشد در قلق و در اضطراب بود الی ان یبلغ الکتاب اجله نوشته بودند که در نماز فرض بآمد و ارادی آمد که در هیچ وقت دیگر نبود چنان در سر نمودند که این آن حالت است که مخبر صادق صلی الله علیه و ۱۵
بهی مع الله وقت ازاں خبر داده بودند و چنان دانانیدند که این حالت و نسبت خاصه آن سرور است علیه و علی آله الصلوٰة والسلام که فوق حالت و درجه ملک مقرب و نبی مرسل است که در آنجا اطلاق اسم هم کرده نمی شود و نصیب این دولت باولی العزم است و آنهم بطغیل آنحضرت علیه و علی آله الصلوٰة والسلام از آنست هر کرا باین دولت بنوازند نواله ازاں نعمت می رسد انحضرت ۲۰
مخدوم یا جائز است که بعضی افراد کمال امت را از دولت خاصه نبی خود علیه السلام بطریق تبعیت و وراثت نصیب باشد که خادمان خواص از اولش خاص صاحب خود امید دارند لیکن گاه هست که این معامله بر سبیل حقیقت بود و گاه بر سبیل اشتباه نطل باصل باشد بیانش آنست که سرلی مع الله وقت آنست که حقیقت آن سرور علیه و علی آله الصلوٰة والسلام بر حقائق سائر موجودات

ممکنه تفوق دارد چه حقائق انبیاء مرسل و چه حقائق ملائکه المقربین ایضاً آن حقیقت بمنزله
کل است و سائر حقائق در زنگ اجزای اوست اول چیزی که از کمن غیب بعرصه
ظهور آمده و صدور پیوسته حقیقت اوست صلی الله تعالی علیه وآله وسلم تعیین نخستین
مرتبه لا تعین هم اوست که تعین حبی است وجود و ایجاد همه متفرع بر حسب است و گفت
و شنود و محب و محبوب هم ناشی از دی چه حسب است که قفل غیب الغیب را کشوده و
کارخانه وجود و ایجاد را پهن ساخته و گنج مکنون را بظهور آورده و جوش محبت است که
اسرار محبوب را متجلی ساخته و سرش عشق است که جمال و کمال او را از پرده کتم بر آورده
اگر نه این عشق بودی پرده از جمال لم یزلی که کشودی و آدازه کمالش بگوش جهان جهانیان
که رسانیدی - بیت

گر عشق نبودی و غم عشق نبودی   چندی سخن نغز که گفتی که شنودی
از پنجاست که حسن بے پردگی میخواید و جمال بر مستوری ندارد -

پری رو تاب مستوری ندارد   چو در بندی ز روزن سر بر آرد
چه حسن را عشق ناگزیر است و جمال را محبت دامگیر - بیت

هر کجا حسن می نرساید روی   می نهد سر بسجده عشق آنسوی
بر سر اصل سخن رویم و گوئیم که ازیں بیان مقرر شد قرنی که حقیقت آنسرور را
ست علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام با ذات اقدس تعالی حقیقت دیگری را نیست
لاجرم وقت او علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام ممتاز باشد و هیچ پیغمبری و فرشته را
در ان گنجایش نبود آری اگر حقیقت یکی را بآن حقیقه اسحقاقی بطفیل یا تبعیت الحاقی
و انطباقی (۳۸۸) حاصل شود می تواند که بطفیل شریک آن دولت گردد لیکن چون فرق
اصالت و تبعیت همواره باقی است شرکت من جمیع الوجوه منتفی است بلکه اگر شرکت
ست شرکت صوری است و فی الحقیقت شرکتی نیست خادم را با مخدوم چه شرکت
طفیلی را با صیل چه مساوات و این اسحاق و اتحاد حقیقت در افرادی از کمال کمال ثابت
ست و چون این حقیقه اسحقاقی را در مراتب تنزلات ظلال است و ظهورات
تمثیلات چون سالکی بظلی ازاں بطفیل می رسد و تمیز میان ظل و اصل نمی تواند کرد
خیال می کند که بآن حقیقت رسیده است و شرکتی در آن وقت خاص پیدا کرده

نه چنین است این از قبیل اشتباه ظلمت - باصل سوال ظل مقام لی مع الله نیز خصوصیت بآن سرور و آله علیه و علی آله الصلوة والسلام و دیگری را با آن شرکت نیست پس کسی که بظل آن مقام برسد باید که در مقام خاص او صلی الله علیه و علی آله وسلم حقیقه شریک باشد - جواب گوئیم که فضل او علیه و علی آله الصلوة والسلام بر سایر انبیاء کرام و ملائکه عظام علیهم الصلوة والسلام باعتبار اصل آن مقام است ۵ که فوق همه مقامات قرب است نه بظل آن مقام که این فوقیت آنجا منقود است زیرا که تواند بود که اصول مقامات انبیاء و ملائکه فوق آن ظل بود هر چند ظلال مقامات ایشان دون آن ظل است، اگر گویند که تفوق آن ظل بر آن ظلال نیز موجب فضل اوست بر دیگران علیه و علی آله الصلوة والبرکات -

گوئیم تفوق ظل بر آن ظلال با وجود تفوق اصول دیگران بر آن ظل موجب فضل جزئی است نه فضل کلی که از بحث خارج است چه هر کس باعتبار خصوصیت مقام خود بر دیگران فضل دارد اما این فضل جزئی است هر چند از فضل جزئی تا فضل جزئی فرق است چه این ظل فوق سایر ظلال است و اجمع است ازین ها ۱۰ مع ذلك نظر باصول این فضل جزئی است و آن سرور علیه الصلوة والسلام که لی مع الله وقت فرموده است باعتبار اصل فرموده است که بر سایر مقامات تفوق دارد نه باعتبار ظل که این تفوق در آنجا نیست پس ساکن که در مقامات ظل توهم شرکت پیدا کند از قبیل اشتباه ظل باصل خواهد بود -

سوال حقیقت بر یکی ازین اکابر از حقیقت دیگری ممتاز است و هیچ کس را بالاصالت در حقیقت دیگری شرکت نیست پس هر کدام را وقت ممتاز باشد و در وقت خاص او دیگری را مدخل نبود پس پیغمبر را علیه و علی آله الصلوة والسلام ۲۰ کدام خصوصیت است که باعتبار آن لی مع الله وقت فرموده -

جواب گوئیم که در وقت خاص هر کدام دیگران را هر چند شرکت شخصی منقود است اما شرکت نوعی هست که موجب مماثلت است زیرا که هر حقیقت را با حقیقت دیگر مابه الاشتراکی هست و همه حقائق مندرج در حقیقه الحقایق است و حقیقه الحقائق را با سایر حقائق مابه الاشتراکی نیست تا آنرا به اینان شرکت نوعی بود تا مماثلت ثابت

باشد پس در وقت خاص او علیه الصلوة والسلام دیگران را نه شرکت نوعی است و نه شرکت شخصی. جواب دیگر گوئیم که حقیقت آنسرور علیه و علی آله الصلوة والسلام که حقیقه الحقائق است کل است و حقائق دیگران بمنزله اجزاء است و مقرر است که هر کمالی که جزء را ثابت است کل را نیز ثابت است نه عکس پس در کمالات دیگران پیغمبر را صلی الله علیه وسلم شرکت ثابت شد و در کمالات او علیه و علی آله الصلوة والسلام دیگران را شرکت نبود و حدیثی مع الله وقت صادق و ثابت بود. بلکه گوئیم که کسانی که حقائق شان جزئیات اسمائے کلی است یا جزئیات جزئیات آن اسم است پیغمبر را نیز علیه و علی آله الصلوة والسلام در آن شرکت است چه صاحب اسم جزئی جزئی در تحت دائره صاحب اسم جزئی است و بهمین نسبت است صاحب اسم جزئی را با صاحب اسم کلی فافهم. یا آنکه گوئیم که مقابله ازین قسم عبارت تفوق وقت صاحب عبارت است از دیگران و عدم مماثلت و مشارکت خصوصیت محضه در صدور این عبارت کافی نیست پس مصدر این عبارت آنسرور بود علیه و علی آله الصلوة والسلام نه دیگرے که تفوق و عدم مماثلت و مشارکت مفقود است هر چند خصوصیت هست.

نوشته بودند که روزی در حلقه نشسته بودم می بینم که در مجلس آنسرور صلی الله علیه وسلم حاضر آنحضرت صلی الله علیه وسلم می فرمایند که امر است که امروز روز عقد تست ترا با حق سبحانه و تعالی عقد می کنم و در آن وقت فقیر را عا لیست له نمی تواند بیان نمودی فرمایند که دنیا و آخرت را در مہر تو دادیم الخ. باید دانست که مراد از عقد با و تعالی بحکم که عقد با اسم او باشد تعالی که مبداء تعین آنکس است و یا اصول آن اسم که منتہی بشیون و اعتبارات ذاتیه شود و مراد بعقد وصول است با اسم یا اصول آن اسم و وصول آن اسم حصول فناء بقا است با آنکه حصول ولایت و اسلام حقیقی منوط بآنست چنانچه شیخ شرف الدین یحییٰ منیری قدس سره فرموده تا بما در خود جفت نشوی مسلمان نشوی یعنی تا با اسمی که مبداء تعین تست متحقق نشوی مسلمان نشوی با جمله تا معامله با اصول یا اصول اصول است حصول نسبت از فناء بقا و حصول و تحقق متصور است و چون کار از اصول بالا رود و اصول در رنگ ظل در راه ماند و معامله بغیب ذات اقدس تعالی

بیچ از نسب مذکوره آنجا متصور نبود لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُولَدْ وَلَمْ یَكُنْ لَهُ کُفُوًا أَحَدٌ
 نشان آن موطن است - بیت

- (۳۹۰) لا وهوزان سرے روزی باز گشتند جیب و کیسه تهی
 و آنچه فرموده که دنیا و آخرت در هر توداند یعنی مناسبت با اسم دارد و فراخور
 جامعیت آن اسم است چنانچه حضرت ایشان مانوشتہ اند کہ بہشت ہر شخصی عبارت
 ۵ از ظہور اسم الہی است تعالیٰ کہ مبدء تعیین اوست بکسوت انہار و اشجار و حور و قصور
 بانداۃ تفاوت اسماء در علو و سفل و در جامعیت و عدم جامعیت تفاوت در درجات
 جنانست و عقد بانسرو صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام می تواند کہ
 چوں او علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام مظہر شرائع و احکام الہی است جل و علا پس
 پس ایں عقد بشریعت بود بظاہر شرعیات یا بظاہر و باطن ہر دو عقد کنایۃ از تجلی با احکام
 ۱۰ شرعیہ و تزیین بستن مرضیہ و باطن شرعیات اسلام حقیقی است و تحقق بآن منتہائے
 اقدام اولیا است و می تواند عقد بحق بود بحقیقت او علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام
 کہ حقیقتہ الحقائق است چنانچہ تفصیل آن بالاندکور شد -

- در جای دیگر نوشته بودند کہ در اں حالت معلوم نمودند کہ ایں مقام لا تعین است
 معلوم شریف باشد کہ تا ہر جا سیر و سلوک است ترقی و عروج ہمہ در مراتب تعینات
 ۱۵ است فوق مراتب تعینات قدم گاہی نیست ہر چند در وقت عروج بلا تعین ظاہر
 شود فی الحقیقت بے پردہ تعین نیست در لا تعین محض قدم نہادن بوجوب متحقق شدن
 ست کہ محال است - آری وصول نظری در آنحضرت بحتمل کہ محال نبود از انکشاف
 معاملہ قبر اندراج نمود و بودند و نوشته بودند کہ در قبرم حالتی است کہ بتحریر و تقریر در نمی
 آید از شرح و بیان بیرین ست وقت و حال آن دیگر است کہ بایں عالم نمی ماند و سرور
 ۲۰ و حضور در آنجا از اں عالم است کہ از عالم دنیا مطلق خطور و خبر نیست بے قبر منزل
 ادل است از منازل آخرت من مات فقد قامت قیامتہ معاملہ کہ با آخرت
 تعلق دارد آغاز آن از قبر است القبر اما روضۃ من ریاض الجنۃ او حفرة
 من حفرة النیران دنیا تمام محل ظہورات ظلیہ است و انمودجات مثالیہ کالیشفی
 علیلا و لایروی عطشانان نشان آنست نہ طالب صادق را از ایں سیری و

نه تشنه را سیرابی کسر آب بقیعة یحسبہ الظمان ماء محل کشت و کار است
 و جائے طاعت و عبادت پیش از مزرعه نیست مر آخرت را آخرت است که محل ظهور
 اصل است و موضع لقاء بر وجه کمال و شروع این معامله از برزخ صغری است که قبر است
 مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ - پس معامله قبر بمعاملات دنیاوی نمی
 ماند هر چند برزخ است اما معاملات آن موطن غالب است آری نماز است که در دنیا
 نشانی از اصل دارد از ظهورات ظلیت معرض در حدیث آمده است حجابی که میان بنده و
 حق بجا ناست در نماز برداشته می شود و نیز آمده است الساجد یسجد علی قدمی
 الله (۳۹۱) فلیسأل ولیس غیب نماز بحسب صورت هر چند از دنیا است اما فی الحقیقة
 از آخرت است زیرا که معراج مؤمن است و نصیبی از آنچه با آخرت تعلق دارد بدست می آرد -
 مخدوم کتابتی از شما بعد از این کتابت که میرضیاء الدین حسین آورده بود رسید در آن
 کتابت مندرج بود که دریں ایام احوالی می گذرد که در تحریر و تقریر آن عاجز است اکثر
 در نماز فرض حالتی رومی دهد که از شرح و بیان بیرون است و از کیفیت و راد است امور
 و اسرار غریبه و عجیبه وارد می شود انحر - بلی نماز فرض از سایر نمازها در کمالاتی که بالا مذکور
 شد ممتاز است قرب فرائض را با قریب نوافل چه نسبت، در آغاز اینها بنوافل نماز
 ملتزمی سازند و در نهایت این حالت مقصود بر فرائض صلوة است و در بیرون آن
 گویا معطل و بیکار است حدیث ارحنی یا بلال گویا مشعر باین کمال است چه
 فرائض است که مربوط بدعوت بلال است رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ که راحت خود را در آن فرموده
 علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام دائره نوافل و یسع است تقید بدعوت بلال ندارد و بر
 دلائلی اذ موقوف نه دلائلی و مشاطگی او بفرائض است که نشانی از بے نشان دارد و خبری
 از مطلوب می آرد - مصراع

۵

۱۰

۱۵

۲۰

و مد صبح از گریبانم گر آن مر در کنار آید

باید دانست که آداب و نوافل که متمم و مکمل فرائض اند متعدد از فرائض اند هر چند
 رعایت آن بیشتر می نماید نتیجتاً فرض بیشتر آید بیک در سنن و ااتب نیز این نسبت برایت
 می نماید که گویا کمالات فرائض اند ولیکن هذا اخر المكتوب الحمد لله اولاً
 و اخر الصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد و آلہ دامت و سرمد او جمیع

الانبياء والمرسلين وعلى ملائكته المقربين وسائر الصالحين
اجمعين آمين۔

مکین و مدفن آنجناب بلدہ دارالسرور برہانپور است۔ قد سنا اللہ سبحانہ
بسرارہ و رزقنا اللہ تعالیٰ من برکاتہ و صلی اللہ تعالیٰ خیر خلقہ محمد و
آلہ و صحبہ اجمعین۔

۵

شیخ ابوالمنظر برہانپوری

کنز چہارم۔ در بعضی از احوال عارف اکبر شیخ ابوالمنظر برہانپوری قدس سرہ العزیز
 از اکابر شرفاء و مشائخ بلدہ برہانپور بودہ چنانچہ جد شریف آنجناب شیخ علم اللہ از شاہ میر
 مشائخ آنجای گذشتہ و بہ تقریبی نام آن عزیز در قلم محترم حضرت ایشاں در صدر مکتوبی کہ در کنز سابق
 گذشتہ در آمدہ چہ شروع ارادت آن صاحب ولایت در خدمت فیض مہربست مرزا امان اللہ بودہ
 بعد ازاں باستصواب آنجناب دولت صحبت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ حاصل گردیدہ و در آن جا
 کار بہ آخر رسیدہ گویند و جاہت ظاہری بہ علم عمیق شامل حال ایشاں بودہ و خواصی بجا معرفت کہ
 از سرچشمہ ہای فیوض معصومی حاصل گشتہ مستغنی از وصف (۳۹۲) و بیان است و تفصیل بعضی
 از حالات آن جناب از دو جلد اخیر مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ طلب باید
 نمود با کملہ امیدواری نصیب از نسبت خاصہ حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ از بشارت
 حضرت ایشاں کہ در مکتوب بالا گذشتہ بہ حصول پیوست و ہنوز آن عزیز در خدمت مرزا بودہ بعد
 از آن کار بہ نوعی دیگر گردیدہ و از یک تا یک فرق نمودہ بل ازید، زیرا کہ کمالات ولایت را با کمالات
 دراشت نسبتی نیست قطرہ را بادریا نسبتی است کہ ہر دو از یک جنس اند تفاوت باعتبار قلت
 اجزاء و کثرت آنها است و ایں جا آن نسبت ہم مفقود است علی الخصوص ایں بشارت در
 اوائل مراتب ولایت صدور یافتہ مراتب کثرت طائفہ ازاں باز از کمالات ولایت بہ تصرفات
 صحبت قیومی میسر گردیدہ بعد ازاں کار بہ کمالات دراشت رسیدہ۔

نقلی کہ از سیادت پناہی مرحومی میر محمد علی برہانپوری رحمۃ اللہ تعالیٰ رحمۃً واسعۃً
 اول دلیل بر کمال آنجناب فہمیدہ ایرادی نماید بہ تامل استماع فرمایند بعد از وصال حضرت ایشاں
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ چوں بہ تقریب فاسخ و عزای حضرات مخدوم زادہ ہای عالی درجات تشریف
 آنجناب در سر ہند اتفاق یافتہ اخلاص و مودت ایشاں در حین حیات حضرت ایشاں ہم بہ
 حضرت مخدوم زادہ ثالث مروج الشریعت قدس سرہ بیشتر بودہ رجوع توجہ نمودند آنحضرت
 در شکستگی نفس کلمات کثیرہ ادا فرمودند چوں الحاح ایشاں از حد گذشت بر زبان
 مبارک آوردند۔

احمر۔ کہ ماخود را چند روز پرورش نمایم تا با شما ساعتی به نشینم که شما از اجله اصحاب حضرت قطب الاقطاب اند رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ظاہر بعد سه روز به مراقبات ساخته یابد، نوعی که دل حق بین خواسته خود را آراسته صحبت توجہ با شیخ مشائریہ در میان آوردند و بعد از فراغ ارشاد کردند کہ آخر بشارتی کہ حضرت ایشاں رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ عنایت کردند ایں است کہ من ترا با خود در سیر سلوک مثل دوا نگشتِ بابہ و وسطی می یابم من شمارا با خود ہمیں قسم معلوم کردم ازیں بشارات عمدہ چنانچہ ۵ علو قدر عالی مرتبت به وضوح پیوسته و ایفاء وعدہ حسنہ کہ احوال ایشاں مرقوم گردیده و به حصول انجامید، الحمد لله رب العالمین۔

مولد و مسکن و مدفن آنجناب بلده برهانپور است فقیر ہم زیارت مزار شریف ایشاں نموده و فرزند رشید ایشاں کہ مسمی به شیخ ابوالخیر بوده و به شائستگی تمام موصوف بلکه اغلب کہ خلعت خلافت از حضرت حجتہ الله قدس سره یافته و به درس کتب دقیقه اشتغال داشتند، ۱۰ دیده امامت است کہ شیخ ابوالخیر ہم رخت ازیں دار پر ملال بسته به سفر آخرت شتافته۔
 و فقیر از اہل آل بلده تصرفات جناب شیخ ابوالمنظر قدس سره بسیار شنیده اما توجہ ضبط چوں در خاطر نمانده ازیں بہت یکی از آنہا مذکور نہ کرده تا ظاہرا (۳۹۳) در حرمی تفادت در ترقیم راہ بیابد و کتاب مصومی را کہ به صدق امانت آراسته پُر خطر نزد اباب نظر گرداند و خود را در آخر کار بخول نماید۔ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا وَالسَّلَامُ عَلٰی سَيِّدِ الْاَنَامِ وَآلِهِ الْکَرَامِ وَصَحْبِهِ الْعِظَامِ اِلٰی یَوْمِ الْقِیَامِ۔

شیخ محمد علیم جلال آبادی

کنز پنجم - در بعضی از احوال عارف اسرار کریم شیخ محمد علیم جلال آبادی قدس سره -
 از خوبان رزگار و اعزّه ادلی الالبصار گذشته، محاسن اخلاق و فصاحت کلام ایشان در
 آن قدر شنوده است که خامه مقطوع اللسان تحمل بیان آن نتواند شد بشارات کثیره در مکتوبات
 جلد ثالث بنام آن عزیز مندرج است و در اواخر خلافت بر باد شاه خلد مکان هم از حضرت ایشان
 رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ حاصل نموده عالمی را از اهل عسکر به هدایت رسانیده - مکتوبی از مکتوبات جلد اول که
 بالفعل پیش راقم موجود است هر چند که بنی از او اهل حال آن عزیز باشد بطریق تبرک ایرادی نماید
 آن مکتوب بست دهمشتم از آن جلد مبارک :

فتح :- الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی، صحیفه شریفه انوی اعزی شیخ محمد علیم
 رسیده خوش وقت ساخت نوشته بودند که رفع خطر قلبی به نوعی شده است که به تکلف
 هم خطر نمی گذرد و ما این معامله معبر به فقای قلبی است و کمال اول است و شرط کمالات
 دیگر است و نیز نوشته بودند اختیار و رضای خود را در اختیار و رضای ادبخانه گم می یابم -
 این دید هم از شعب فنا است چوں این معامله بانجام برسد چنانچه هیچ مرادی در راحت
 سینه نماند و ارادت نیز در رنگ مرادات رخت به صحرای عدم کشد بعد از آن از قنابه
 بقا آید این زمان او را صاحب ارادت کنند و از نزد خود ارادت عطای فرمایند -

نوشته بودند که عنایت دکر محق عزاسمه بسیار مشاهد می شود پیش ازین
 چندگاه ذات خود را منظر ذات او تعالی می دانست و صفات خود را منظر صفات او
 سبحانه، الحال معلوم می شود که من هیچ نیستم و همه از دست الخ - این معامله وابسته
 به بقا است لیکن آنچه پیشتر می دانستید مشابیه بقا تو سین داشته آنچه الحال معلوم می
 نماید ملائمتی با دادنی دارد حق سبحانه از حقیقت او ادنی نصیبی از زانی فرماید آنچه نوشته
 آید بطریق اندراج ظاهری گردد، شکر خداوندی جل شانده بجا آرید که با وجود قلت

صحبت مودد این نوع واردات گشته آید و در احوال یاران خود نوشته بودید که چندین ذکر قلب و یادداشت دارند مانا که از یادداشت دوام آگاهی قلب خواسته آید نه یادداشت که حضرت ایشان ما قد سنا الله سبحانه بسرہ آن را در بعضی از مکاتیب خود نوشته اند کہ مخصوص بہ مکمل منتهیان ست۔

- ۵ و آنچه در باب مولانا یار محمد نوشته بودند کہ خطرہ از قلب او (۳۹۴) بہ نوعی مرتفع گشته است کہ بہ تکلف ہم یاد نمی آید و می گوید کہ در قلب خود مثل ذرات آفتاب می بینم کہ جوش می زند اکثر اوقات خود را گم می یابم و قلب خود را گاہی بہ نوعی وسیع می یابم کہ اگر عالم و مافیہ آبگنجانندی گنجہ الخ۔ مخدومارفع خطرہ قلبی باین طریق بی ظہور انوار اسمائی و صفاتی نیست تا نیابی نہی مشاہدہ مثل ذرات آفتاب در دل ازیں رہ گذراست و وسیع یافتن قلب نیز ازاں ست چہ ایں عالم را در جنب آن انوار چہ اعتداد است ایں دید از بلند فطرتی و وسعت استعداد آن یار نمی خبر می دہد۔ العلم عند الله سبحانه اگر ایں یار چند گاہ در ایں نواح بہ گذراند و سیر سر مہند نماید ظاہر ابد نہ باشد۔ دیگر پیش از ایں فقیر در کتابت ملاحسن علی نوشته بود کہ عددی کہ بآن ماذون بودید دو چندان عدد اذن است۔ احوال نوشته آید می شود کہ چہاں چندان عدد را طریقہ بگویند، والسلام

۱۵ تم مکتوبہ العالی قد سنا الله سبحانه بسرہ المتعالی۔

بعد ازاں شیخ مذکور بشارت متداولہ حاصل نمود از اکابر خلفای آنحضرت قیومت زینت گردیدہ و مدفن آن شیخ در بلدہ دارالخلافہ شاہ جہان آباد است۔ چنانچہ مولدش کنندی باغ کہ در نواحی جلال آباد است، رحمۃ الله تعالی رحمۃ واسعہ۔

شیخ محمد باقر لاهوری قدس سره

کمر نشستم در بعضی از احوال عارف بالله القادر شیخ محمد باقر لاهوری قدس سره -
 صاحب اخلاق فراوان و قبولیت بسیار بوده، اما چون در آخر کار بنا بر مصلحتی اختیار
 خدمات فرموده، آن قبولیت سخت رجوع نموده و کار کشائی بعضی از اہل حوائج بہ توجہ آن عزیز ہم
 در آن خدمات بہ ظہور انجامیدہ آن قدر کثرت بشارات کہ در مکتوبات جلد ثالث حضرت ایشان
 رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بنام آن عزیز است معلوم نیست کہ بنام دیگری از خلفای کرام نصف آن بوده باشد،
 بر مستبعان آن جلد مبارک از اجلایہ بدیہات است -

خلافت بر بادشاہ خلد مکان ہم از حضرت ایشان یافتہ - اکثری از اہل عسکر را مسخر ساخته
 و حضرت ایشان آن عزیز را بجای فرزند خود در مکتوبی از مکتوبات جلد ثالث کہ باسم بادشاہ
 خلد مکان است صریح بر نگاشته اند و بعضی از بدعتہای مروجہ سلاطین کہ رفع آن ممکن نہ بود از
 گفتہ آن عزیز بر طرف گشتہ -

چنانچہ ضبط بادشاہان ہندوستان از مدت مدید چنان آمدہ کہ بعد ہر لقمہ از لقمہای طعام
 انگشتان را از ہر چہ اوصاف می کردند تا اثری از ادام در دغنی نمی ماند بعد از آن دست بر لقمہ دیگر
 می رسانند و ہمیں صحبت تا آخر طعام می گذشت از گفتہ شیخ محمد باقر مسموع گشت ہر چند تھرنی
 از بادشاہ خلد مکان در وقت التماس شیخ مذکور جلوہ گر گشتہ و آن است کہ چون شیخ منع این کار
 کرد دید خلیفہ در جواب فرمودہ کہ شیخ جیوں قبول این امر معروف نمودم، و ازین باز متکب این کار
 نہ خواہم شد - اما بر مندی کہ نشسته ام اگر شما بہ نشینید حقیقت آن را بہ شناسید یعنی چہ اقام (۳۹۵)
 نخوت و انواع غرور است کہ دست بستہ قیام نزد صاحب این مقام دارند بعد از آن شیخ باخذ خدمات
 لاهور مبتلا گردیدہ البتہ حالت دولت معرکہ را بہ نوع دیگر گردانیدہ جبراً نہ باشد کہ بادشاہ مذکور ہم از
 منظور این خاص حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بودہ -

و شیخ مشار علیہ صاحب تصانیف زیبا است، تفسیر قرآن مجید ہم بہ زبان اختصار قلمی
 فرمودہ و شرح مواضع منعلقہ ہر شش دفتر مکتوبات نیز موافق استعداد خود نوشتہ و اسرار متفرقہ
 مکتوبات شریفہ کہ باہم مناسبت مطلب داشته باشید بہ ہماں عبارت بلا تفاوت جمع کردہ کتاب

و برخی از احوال خود را در بیاض خاصه حضرت قبله گاهی قطب الاقطابی قدسنا الله
سبحانه السامی به موجب امرا ایشان به دستخط خود نوشته آن را بعینه ایرادی نماید :

- فتح - الحمد لله، شب یازدهم ذی الحجه ۱۰۸۸^{هـ} به عزم زیارت روضه منوره حضرت
مجدد الف ثانی و قیوم رحمانی از لاهور متوجه دارالارشاد گردیده، دید که حضرت ایشان و
حضرت مجدد الف ثانی تالاهور از روی عنایت استقبال فرمودند به کلبه احزان تشریف
شریف ارزانی داشتند و بعد از وصول بآن دیار فیض آثار از هر دو مرقد مبارک غایات
مفهوم گردیده که بیان تفصیل آن بی اجازت ملائم نیست - بالجمله خواننده متعده از نعم
حضرت قیوم رحمانی مرحمت شد و خرائن غریبه که نهایت ادمعوم نه باشد از حضرتین عنایت
گردیده و دریں ایام طبعیت به غفلت مائل است ظاهری شود که اگر حضور و مراقبه بسیار
کرده شود ظاهر انتقال ازین دار پُر ملال قریب رسد تا وجهش چه باشد -
رشته در پاء من افگند دست می کشد هر سو که خاطر خواه ادست^۳
حسب الایامی معارف آگاهی مورد فضل الهی ایں دو کلمه از کلمات نامتناهی تحریر یافت -
تم کلامه قدس سره -

- ۱۵ و اشارت نام خود و نام بلده خود به حروف مفردات نوشته باق را لاهوری بعد از ان
در صفحه دیگر تحریر فرموده :

- له الحمد چون میل خاطر فضل مظاہر صاحب بیاض سلمه الله تعالی - به تحریر بعضی
خصائص مشهوده ازین جهت اکتفا به صفحه گذشته نه نموده می نگارد که حضرت پیر دستگیر ما
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیه احقر خدام را به توجہات علیہ قبله و دوجہانی سیف رحمانی مدظلہ بشارت مقام
تفضل و بهره از مقطعات و تشابهات و محبوبیت ممتزج و خالص در رمزی از نسبت
۲۰ اصالت بل تصریح بآن بل مداریت لاهور و ولایت محمدی و احمدی و دیگر بشارات و

۱- د - فیض آثار ندارد
۲- د - خانه های
۳- د - رشته در گردنم افگنده دوست
می برد هر جا که خاطر خواه ادست

عنایات از ولایات ثلاثه و حقائق ثلاثه بل فوق آن بل فوق تعین جُبی در مدت قلیلہ
نواخته بودند و فرمودند معاملہ تو خرقِ عادت طور صوت بستہ است۔ بعد از ارجاع آنحضرت
ازیں اُرپر ملال بہ توجہ (۳۹۶) دو جہانی تفصیلی از مقطعات و تشابہات بعضی اسرار دیگر و
تعین بعضی اعضاء و بالیدگی ملاحظت و صباحت اموری کہ خامہ ازاں بیگانہ و آنحضرت
قبلہ دو جہانی می فرمودند کہ تنقیح شمارا احتیاج تصدیق و تسلق جعل ما نیست و نمرہ این معنی
است کہ فرط محبت قبلہ دو جہانی بجانب آنحضرت۔

۵

بعد ازیں کلام شیخ چیز می کہ در آن بیاض نوشته از لعاب دیا از آب صاف نموده و
نا چیز گردانیده۔ البتہ مصلحتی دریں امر نمیدہ باشد بعد ازاں دوسہ سطر را باقی گذاشتہ اما ربط بہ طو
مسطورہ چنانچہ باید بدست نیامدہ ازیں جهت کفایت افتاد۔

این فقیر را صحبت آن شیخ بسیار اتفاق کردہ حظ تمام از صحبتش بہ کار می بردم و ہر سخنش
را سیر معرفتی یافتہ و چنانچہ در آن بیاض متبرک نوشته مشافہہ بایں درویش ہم می گفتہ۔ دریں ایام
طبیعت بہ غفلت بسیار مائل است و معلوم می شود کہ اگر حضور و مراقبہ نمودہ آید بہ سرعت انتقال
ازیں جہاں واقع شود۔ در مجلسی پیش فقیری فرمودہ کہ تشریف بادشاہزادہ معظم محمد بہادر شاہ
بہ تقریب صوبہ دارمی ملتان و کابل اتفاق کردہ چون اختیار خدمات لاہور نوکر طور نمودہ بودند
استقبال ضرور گشتہ ہنوز رایات عالیہ ایشان بر دریای بیابہ بودہ کہ بہ قصد استقبال برآمدہ اما نجات
بر کمال در خاطر متسکین گشتہ کہ در وقت غلبہ ارشاد و طنطنہ مشیخت معاملہ صحبت بہ نوعی دیگر بودہ
کہ احوال حرف نوکری در میان است تا چہ صحبت رونماید بہ مجرد سواری بر پالکی می بینیم کہ یک طرف
حضرت مجدد الف ثانی تشریف دارند و جانب دیگر حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ شرف حضور و
تسلیمات بی غایات بایں مخلص خود می فرمایند کہ عزت تو عین عزت ماست و مادر، سیچ موطن و مہر کہ
از تو جدائیستم بہ جمعیت جانب استقبال عالی متعالی شاہی بہ شتاب و تادخول بہ شکر شاہی ہمیں
صحبت مشہود بود، چون نزدیک سراپردہ ہای دولت رسیدم باریابان حضور بلا توقف بہ عرض
رسانیدند شاہ گیتی پناہ بہ فرخندگی تمام طلبانہ سبقت سلام دادہ بدستور قدیم مصافحہ فرمودند و
نزدیک مسندشانند بلکہ سلوکاتی آوردند کہ ظاہر در زمان فقر ہم گاہی بایں آداب پیش نیامدہ

۱۰

۱۵

۲۰

لہ د۔ د۔ تسل نیست ..... (بیاض است)

بودند و گفتند که اختیار این خدمات علیہ قشر خود کرده آید دالاکمال شمار روز به روز بالیده تراست در ہماں مجلس بشارت سلطنت ہم کہ از حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ تا آخر روز افزون بوده و تعلقات شتی دنیاویہ رخنہ در کارخانہ عظیم جمعیت ساخته ۔

حضرت مرشدی قبلہ گاہی یک بیت آل عزیز را در بیاض خاص بہ دستخط شریف نوشتہ

اند ہماں عبارت ایرادی نماید :

۵

فتح ۔ مولوی محمد باقر لاہوری و هو عارف الکامل ۔

کاہش نفس خود است کینہ بکس داشتن خواہش حبس خود است سینہ نفس ساختن

(۳۹۷) و وصال آل عزیز در حوالی سنہ ہزار و صد و نہ ہجری در بلدہ لاہور اتفاق افتادہ ، ہماں دیوان خانہ کہ مسکن ایشان بودہ مدفن ہم گردیدہ و ہماں جا قبرش مشخص گشتہ ۔ آثار جمعیت براہل بصیرت در بادی النظر جلوہ گراست ، رحمۃ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ ۔

۱۰

و در ادلا دایشان شیخ محمد قطب کہ اوسط بودہ یکی از خوبان روزگار گذشتہ ، تواند گفت

کہ از پدر بہتر بودہ ، نیز سفر دار البقا گزیدہ ، رحمۃ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ ۔

مرزا عبید اللہ بیگ داراشکوہی

کنز ہفتم در بعضی از احوال عرفان شعار مرزا عبید اللہ بیگ داراشکوہی قدس سرہ۔
 ۵ از مقبولان حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بوده و با وجود صحبت مخالف در استقامت
 بر شریعت و رسوم بر محبت شیوخ بر کمال داشته با وجود قرب داراشکوہ ہم در اظہار کلمہ
 حق پیش شاہ مذکور بی غم و اندوہ بوده۔

و غرض از ترقیم مکتوبی کہ بست و نهم است از جلد اول در فضیلت امر معروف و
 نہی منکر و رد جماعت کہ مذہب صوفیہ علیہ را ترک تعرض دانستہ اند بہ اسقاط عمل و مفاسد دیگر
 ۱۰ قائل گشتہ بہ مشارالہ محض برای نمود داراشکوہ است۔ چون آن مکتوب بسیار دراز است نقل
 سطر چند از ان صحیفہ شریفہ برداشت و باقی را موقوف بر مکتوبات قدسی آیات گذاشتہ
 تا شائقان سعادت مند در آن جابرجا فرمایند :

فتح۔ بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین
 محمد وآلہ وصحبہ اجمعین، مخدما در اہل زمانہ زبان زدہ و شائع شدہ است کہ
 ۱۵ مشرب صوفیہ علیہ ترک تعرض است بحال خلق و بدنامی با کسی چون این کلمہ خلاف
 واقع است و متضمن مفاسد کثیرہ بہ خاطر رسید کہ دریں باب چیزی نوید و مفاسد
 آن را ظاہر سازد و بدیں تقریب احادیثی کہ تعلق با امر معروف و نہی منکر و حب فی اللہ
 و بغض فی اللہ و فضیلت جہاد فی سبیل اللہ و علو رتبہ مجاہدان و درجات شہدا دارد
 ایرادی نماید و بعضی نقلہا از صوفیہ کرام کہ مناسبتی باین مقام دارد و مبنیٰ از استقامت
 ۲۰ بر جادہ شریعت عز است و رد جماعہ است کہ خود را منتسب باین طائفہ علیہ می سازند
 و سر از ربقہ شریعت حقہ می بر آرند نیز درج نمودہ بہ دوستان ارسال دارد و من اللہ
 سبحانہ العصمۃ والتوفیق۔ الی آخرہ۔

و مکاتیب دیگر ہم شتمل بر بشارات علیہ و فوائد خفیہ و جلیہ اند بنام آن عزیز بیاراند

۱۔ د۔ "قدس سرہ" ندارد ۲۔ د۔ بادشاہ داراشکوہ ۳۔ د۔ بادشاہ مذکور

از مخالفت تطویل کلام مذکور نه کرد بر نظر گیان مکتوبات قدسی آیات ظاہر و باہر است۔
 و مولد و مسکن و مدفن ایشان معلوم نہ دارم تا در قید قلم در آرم اما غالب بآبادشاہ زادہ
 داراشکوہ می گذرانیدند (۳۹۸) و بار بار رخصتش حاصل نموده بحضرت سرہند رسیدند و باز بہ
 رخصت حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ جانب مشار الیہ می دویدند۔ رحمہ اللہ تعالیٰ۔

ملاحسن علی پشاورى

کنز، ششم^۱ در بعضی از احوال کمالات دستگاہی ملاحسن علی پشاورى قدس سره -

۵ از قدمای اصحاب حضرت ایشاں بوده و مکاتیب فراوان در ہر سہ جلد مکتوبات بنام مشاء^۲ الیہ مندرج است، سوالہای عجیب نموده است و جوابہای غریب یافتہ و اکثر عادت مبارک حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ چنان است کہ در عنوان مکاتیب دُعایاں عبارت می فرماید:

فتح احسن اللہ سبحانہ حالہ و حصل آمالہ

پس دعای مقبولہ حسن کار ایشاں بہ چہ مرتبہ رسانیدہ باشد و بہ منتہای حصول امال سرانہ از گردانیدہ بود۔ ۱۰

شجرہ سلسلہ علیہ نقشبندیہ ہم قدس اللہ اسرارہم در ابیات بستہ از حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ شروع نمودہ تا حضرت رسالت خاتمیت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام رسانیدہ مقطع آن شجرہ علیہ ایرادی نماید سہ

۱۵ ای حسن تا میتوانی مدح شان احسن بگو تا تو گردی از طفیل مدح شان احسن بآں اکثری از بشارات متداولہ صریحاً در مکتوبات شریفہ بنام آن عزیز مندرج است اگر چہ مکاتیب جلد اول مبنی از ادائل حال است کہ دریں جا خلافت بطریق سفارت است اما در جلدیں آخرین خلافت بالاصالت جلوه گر است و کمال بالاستقلال واضح اہل نظر بہت اختصار بر اجمال اکتفا رفت۔ مولد مسکن و مدفن^۳ آن عزیز بلدہ پشاور است، رحمۃ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔

مُلا موسیٰ بھٹی کوٹی

- کنزِ ہنم۔ در بعضی از احوال سیادت و ولایت پناہی مرحومی مُلا موسیٰ بھٹی کوٹی قدس سرہ۔
- ۵ بھٹی کوٹ موضع است شہور میان پشاور و کابل قریہ ایست معروف بہ طفیل عزیز معہود۔
ایشان را آخوند می گفتند کہ در آن دیار علماء را بایں لقب می نمایند و علمیت کہ با خلافت مجتمع گردیده
کارخانہ ارشاد ایشان محیط آفاق گشتہ و غلغلہ شیخت صدای با فلاک رسانیدہ در خلفای حضرت
ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ مگر چندیں بایں ارشاد گذشتہ انداز مقبولان خاص و خلفای معتبر آن قبلہ
صفائیشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودہ مدتہا در خدمت قیومی گذرانیدہ بہ رکاب صحبت معصومی برداشتہ بہ موجب امر
جلیل القدر رہنمای خلایق گردیدند؛ در اول کار با برادر بزرگ خود میر رحمت اللہ بہ خدمت حضرت
ایشان محض بہ قصد ارادت شافہ فیضہا برداشتہ و چون طالب علمی ایشان معلوم آنحضرت گردیدہ
بر خواندن سبق کتب دینیہ نیز مامور شدند و از فضلا و آن وقت تکرار سبق می کردند و باقی اوقات
در خدمت می گذرانیدند در یک سفر دارا خلافت ہم سفر شدند، می گفتند کہ بارشاد ظاہری حضرت ایشان
ارشاد یہی یکی از ابنای ایشان عدیل نمی شود زیرا کہ در مرتبہ کہ مادولت رفاقت آن قبلہ ہدایت
(۳۹۹) بہ سفر دارا خلافت رسیدہ بودیم باد جودی کہ بادشاہ فردوس آشیان اندکی سوء مزاج بہ تقریبی از
تقریبات از آنحضرت عالی درجات شدہ بود در حلقہ بامداد روزی محاسبہ چہل ہزار کس نمودہ شدہ بود
کہ حاضر آن وقت شدہ بودند و بعد از آن در عہد حضرت خلد مکان غلبہ ارشاد حضرت ایشان بہ نوعی دیگر
گردیدہ کہ بہ ہر یکی از ابناء کرام و اقرباء عظام و خلفاء عالی مقام قطرہ از آن رسیدہ عالمی را تا الی
یومنا ہذا شاداب گردانیدہ است و این نقل بلا واسطہ از زبان مُلا موسیٰ کاتب الحروف شنیدہ
و انقال دیگر ہم کہ در بارہ خود می گفتند یکی را از آنها ایراد می نماید :
- ۲۰ احمر۔ می فرمودند کہ حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در شب شادی امر خیر بنت صغریٰ خویش
کہ والدہ راقم این مقامات باشند داروغی طعام را بہ ماہر دو برادر حوالہ کردند و بہ زبان شریف آوردند
کہ مردمان این جای طعام را پیش از آن کہ بابل مجلس بہ رسیدنی صرفہ بہ غارت می برند از اہل مجلس

لہ در "صفائیشان" ندارد

که مدعوان می باشند این کس محبوب می ماند شما مردم که در اعتقاد محکم بنیاد اند البته در امانت ممتاز اند که با احتیاط بر سر طعام حاضر باشند تا بدون پروا نگی این جانب احدی دست بی باکانه از مردم اخلاف بر طعام نیندازد به سعادت تمام و خلوت مالا کلام بر خدمت مأموره قیام نمودیم و اہتمام بر طعام چنانکه باید بکار بردیم تا آنکه حضرت شاه جیو قدس سرہ کہ برادر اصغر حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودند دو کس را دست گرفته ہمراہ خود آوردند و فرمودند کہ باینہا قدری از طعام بدهند کہ محتاج اند معروض داشتیم کہ بدون اجازت حضرت ایشاں بیچ یکی نمی توانیم داد کہ مامور ایم و المأمور معذور۔ این نکتہ کہ عین گستاخانہ بود از غایت کرم خلی مقبول حضرت شاه جیو افتاد بر زبان مبارک آوردند کہ آفرین باد شرط اعتقاد ہمیں است و خدا طالبان را چنین استقامت بر امر مرشد ناگزیر و بخدمت حضرت ایشاں رفتہ نخستین این غریب نمودند بہ مجرد استماع حضرت ایشاں خود بہ نفس نفیس تشریف آورده ارشاد کردند کہ ممنوع از دست اندازی بی باکانه اخلاف بودیدند نہ آنکہ محتاجی اگر طلب نماید کہ مقصود اصلی از این اخراجات ہمیں ہا اند کلیف در جای کہ مثل شاه جیو عزیزی سفارش یکی از محتاجان فرمایند کہ این ہمہ از ایشاں است بہ تقصیر معترف شدیم و عفو جرمہ از ان قبلتین در یوزہ نمودیم۔ (۴۰۰) مقبول التوبہ شدیم بل مورد عنایات بلا نہایت گردیدیم۔

احمر۔ ہم از خدمت اخوند میر موسیٰ قدس سرہ مسموع شدہ کہ چون حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ از غایت عنایت خلعت خلافت بما بخشیدند معروض داشتیم کہ افاغنے قوم شدید اند و تصرف طلب تا تصرفات قویہ مستمرہ مشاہدہ نہ نمایند اصلاً مطلق عزیزی از کبراہ آں قوم نمی شوند بلکہ کارخانہ ارشاد را بر استہزای اندازند و در ان نواح از سبب کوہستانی غلبہ مار و کثرت پرہیاس است فرمودند نام شمار گزیدہ این دو بلا شفا است و ہم چنین دیگر ہم دم شما جای دوا۔ مطلب تصرفات قویہ مستمرہ از اضاف مختلفہ از شمار آید باز جلوہ گر خواہند گردید۔ پس این تصرفاتی کہ از ما بہ ظہور می آیند ظہور یک تصرف حضرت ایشاں است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ۔

و شمار تصرفات اخوند مذکور ان یحییٰ است بر عقیمہ تعوید ایشاں از اعظم مجربات است کہ اصلاً تخلف نورزیدہ باشد۔

روزی فقیر از درد دندان کہ بآن بلا از آوان طفولیت ابتلاء تمام داشتہ طلب تعویدی کہ بآن مجرب باشد نمودند در سنن موکدہ کہ دور کعتی باشد قرأت معوذتین اگر اختیار شود البته دفع این درد خواہد نمود بفضلہ سبحانہ از ان نفع عظیم مشاہدہ افتاد ہر چند فقیر در دور کعت سنت

بامداد مگر نادر قرأت معوذتین نموده باشد که در آن وقت قرأت قل یا ایها الکفرون و قل هو الله احد از جهت رعایت سنت از دست نمی توانم داد مقصود آنکه تصرفات ایشان در آن دیار اشهار کالشمس فی رابعة النهار است۔

و میر رحمت الله قدس سره هر چند تادم حیات بارشاد تمام بود اما بعد چند سال حضرت ایشان و ولایت حیات پیرده و کارخانه ارشاد به حقائق آگاهی میر ملا موسی تعلق گرفته نان دهی ایشان مشهور آفاق است و همت و عبادت شان به تائید الهی از قوت بشری مالا یطاق تمام الوسات افاغنه برنام ایشان فدای اند و سالکان مسالک طریقت هر ذروه ایشان دست بسته گدا دولتی که بآن نازی و رزیدند محبت و رسوخ درگاه عرش اشتباه حضرت قیوم زمانی معصوم حقانی می نمیدند و صحبت فدویان آن بارگاه عالی جاه را خیلی از مغنمات می اندیشیدند۔

در حوالی سنه هزار و بیست و سه در کیرسن ازیں دیار پرمال رحلت گزیدند انالله و انا الیه راجعون۔ و در باغچه که سابق قبر برادر ایشان میر رحمت الله بودند دفن گشتند و بالفعل فرزند رشید ایشان میر سعد الله سلمه ربه بجای نشینی پدر بزرگوار خود به قبولیت تمام بر مسند ارشاد نشسته است و چون علم ظاهری نیز بر کمال است درس و فائز مکتوبات قدسی آیات به وقت (۴۰۱) و تمانت تمام همواره مولنس آیات توفیق مراضی الهی جل شانده شامل حال باد و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین۔

له د۔ "قدسی آیات" ندارد   له د۔ "شامل حال" ندارد

ملا بدر الدین سلطان پوری

کنز دہم۔ در بعضی از احوال جامع العلوم ملا بدر الدین سلطان پوری قدس سرہ۔
مصرع

۵

علم گر بردل زندیاری بود

نشان آن صاحب کمال بوده دوی از فحول علماء روزگار و مقبول اکابر اولیاء عالی مقدار
گذشتہ، لیت و فرورفتگی کہ بایں ہمہ کثرت نقاہت شامل حال بوده تا امروز مشہور حضرات
احمدیہ است و نیستی و نامرادی و گذشتگی آن ذات جامع البرکات ممدوح اکابر معصومیہ
قد سنا اللہ سبحانہ با سرار ہم۔

۱۰

آن قبلہ از قدمای اصحاب حضرت ایشان و از مقبولان حاصل قبلہ صفاییشان بوده،
جمع مخدوم زادہ ہای عالی درجات تلامیذ ایشان اند۔ از اکابر مسموع گشتہ اگر سائل سوالی مسئلہ کہ
در کمال آسانی ہم نزد طالب علمان متوسطین ہم باشد از خدمت آن علامہ می نمودند، بدون دیدن
کتاب اصلاً جواب نمی فرمودند۔ بشارات عمدہ از حضرت ایشان حاصل نموده با علی مرتبہ کمال رسیدہ
جامع حال و قال گر دیدند۔

۱۵

سفر حجاز در رکاب سعادت حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نموده۔ قصد اقامت آن
دیار پر انوار فرمودند تا آنکہ اہل خانہ آن اخوند از غلبہ فقر و اضطراب کتابتی کہ مشتمل بر صنیق معیشت
باشد نوشتند، چہ توکل و جواں مردی در برداشت فقر قدری کہ از اخوند مردم نقل می نمایند بایں
مشابہ کم از کسی شنیدہ باشد۔ با بجلہ از وصول مکتوب فلاکت اسلوب جواب آن نگارش فرمودہ کہ
شنگی قبراشد خواهد بود فکر کشائش آن از ہم مہمات است القصہ ہفت سال در آن اماکن نورانی
اقامت شدہ بود کہ قبائل ایشان در حضرت سرہند رسیدہ بہ خدمت حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ
التماس نمودند کہ باخوند نگارش فرمایند تا اتمثال امر واجب بجا آورده خود را بہ حضور لامع النور رسانند،
در معرض قبول افتاد۔ آن مکتوب در جلد ثالث مندرج است و در آن صحیفہ شریفہ تعریف بلندہ
سرہند و فضل روضہ منورہ حضرت مجدد الف ثانی رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نیز مرقوم است۔ اگر حضور آن
جلد می بود بایراد سطری چند اکتساب سعادت می نمود۔

۲۰

القصة بعد وصول نوازش نامه سر از پانه شناخته متوجه سرهند گردیده مدتی دیگر هم در
آستان بوسی و طواف روضه مقدسه گذرانده باز به وطن مالوف رسیده باز در خدمت رسیده -
بعد وصال حضرت ایشان به چند سال به رحمت حق پیوستند رحمة الله سبحانه
رحمة واسعة -

۵ هر چند فرزندان آن عارف بر کمال و عالم عالی مقال چهار و یا پنج مانند و هریکی به
غربت آراسته و به فضیلت پیراسته اما علامی فہامی مولانا نجم الدین و جمیع کمالات قائم مقام (۲۰۲)
پدر بزرگوار خود است، بلکه حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قد سنا الله سبحانه بسرہ
می فرمودند -

احمر - کہ ملا نجم الدین اگر چه در علم و فضل جانشین پدر است اما در تواضع و بی نفسی از پدر ہم
گذر تر -

۱۰ شروع ارادت از حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ داشتند اما کار را در خدمت خال اکرم
قطب العارفین حضرت شیخ سیف الحق و الملة والدین قد سنا الله سبحانه بسرہ الا قدس
بآخر رسانیده، جامع الحال و القال گردیدند - مدتی است کہ کیفیت اخبار آن رئیس الاخبار
معلوم نہ دارم تا بہ دعای طر فی از جانبین لب کشایم، تفضلات رحمانی در جمیع حالات شامل حال
آن عالم بر کمال باد، والصلوة والسلام علی سید البشر و آلہ الا طهر -

حافظ عبدالکریم توبانی

کمزیا ز دہم در بعضی از احوال عارف اسرارِ حکیم حافظ عبدالکریم توبانی قدس سرہ -
 طرفہ عنایت حضرت ایشاں در بارہ ایشاں از حضرات عالی درجات مسموع گشتہ و از
 مکتوبات شریفہ ہم بر نظر اگیان جلوہ گراست۔ چنانچہ در مکتوبی کہ باسم حقائق آگاہی خواہ محمد حنیف
 کابلی است نگارش می فرمایند :

فتح - فرزند صبغت اللہ و حافظ بہ عافیت رسیدند و از شما بسیار راضی آمدند حق سبحانہ
 جزای خیر دہاد۔

و ازین جا بزرگی و قرب حافظ کہ با حضرت ایشاں بودہ باید دریافت کہ در شکرگزاری
 خواہ حافظ را عدیل فرزند اکبر خود فرمودہ اند و استماع قرآن حضرت ایشاں ہم بہ وی تعلق داشتہ
 مانا کہ بشارت قرآنی در ہماں اثناء یافتہ۔

بالجملہ از خوابان روزگار و داخل زمرہ ادلی الابصار گذشتہ و در محبت حضرت ایشاں
 رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فانی گشتہ مکاتیب شرح احوال وی در مکتوبات شریفہ مندرج از جہت رعایت
 اختصار در ذکر اعزہ سابق سخن باجمال آمدہ است این جا ہم بہ ہماں کفایت رفت و مکاتیبی
 کہ مشتمل بر شرح احوال باشد ایراد نہ نمود، آری نقل مکتوبی سی و چہارم جلد اول کہ بیان حیات
 نشاتین وبرزخ صغری است و مختصر است و بنام مشارالیه است از برای فائدہ ناظران مقامات
 ایرادی نماید۔

فتح - الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی حیاتی کہ بہ نشادنیوی تعلق دارد دو چیز می طلبد
 حس و حرکت و حیاتی کہ بہ نشاد برزخ متعلق است محض حس است بی آنکہ با وی حرکتی بود
 حق سبحانہ حکیم مطلق است موافق ہر محل حیاتی دادہ است در برزخ از حس چارہ نیست تا تالم
 و تلذذ صورت بند و حرکت ہیچ در کار نیست بہ خلاف نشاد دنیوی و اخروی کہ آل جاہر و درکار
 است فافہم والسلام۔

انتہی مکتوبہ المقدس قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ الاقدس۔

مولد و مسکن و مدفن آنجناب قصہ توبانہ است ، رحمۃ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعة۔

۱۔ مکتوبات معصومیہ (۵۵/۱) "فرزند" ندارد

شیخ بایزید سهارنپوری

- کنزد و از دهم در بعضی از احوال واقف اسرار قرآن مجید شیخ بایزید سهارنپوری (۴۰۳) قدس سره.
- ۵ آنجناب فرزند رشید اسوة المحققین شیخ بدیع الدین اند قدس سره که از اکابر خلفاء امام ربانی مجدد الف ثانی رحمته الله تعالی گذشته اند و به ارشاد تمام موصوف بودند و به علم و فضل معروف بعد از آن ارث منوی در رنگ ارث صوری نصیب این خلف رشید یعنی شیخ بایزید گشته که از مقبولان خاص حضرت ایشان رحمته الله تعالی گردانیده و علم و فضل نیز به همان مرتبه رسیده بلکه تا امروز در اولاد ایشان علم تحقیق و کثرت توفیق جلوه گراست عمرهای شیخ در صحبت فیض موهبت مصومی گذرانیده برکات قیومی به قدر حوصله برداشته به خلافت وطن مالوف سرافراز گردیده و عالمی را از مسترشدان خود به هدایت رسانیده.
- ۱۰

مکاتیب کثیره مشتمل بر بشارات علیه بنام در جلدین اخیرین مکتوبات قدسی آیات مندرج مانا که مداریت بقعه سهارنپور هم به وی تعلق داشته چنانچه سابق به والد بزرگوار وی مسلم بوده هکذا سمعت من بعض الشقات.

- ۱۵ تصرفات آن عزیز در آن دیار اشتها تمام دارند و اهل آن بقعه به وی به کمال اعتقاد و محبت.
- این فقیر را هم بعد از وصال آن عارف بر کمال در رکاب قطب الاقطاب قبله گاهی مرشدی رحمته الله تعالی اتفاق عبور سهارنپور دست داده زیارت تربت آن صاحبین قدس سرهما نموده و خانقاه ایشان را مملو از صوفیة خدا طلب و طالب علمان جمید یافته. در آن ایام خلف رشید شیخ بایزید مسمی به حسام الدین در قید حیات بوده و تصنیف کتاب "مرافض الروافض" می فرموده و اکثر انقال بطریق استشهداد از رقره روافض که از تصنیفات حضرت مجدد الف ثانی است رحمته الله تعالی.
- ۲۰ آورده آن را معتبر و مضبوط گردانیده است بلی هر جا که بحار علم و معرفت جوش ز نسبت قطران ازاں عمان بی پایان رسیده است و مدح و شش اهل بزم گردیده و در نظر تشنه لبان بحر بی پایان گشته

است علی الخصوص در منتبان ایشان که همه وقت بر اولوش خاصه چشم دوخته نشسته اند مطلب آنکه کتاب مذکور بحضرت سر بهند رسیده مقبول حضرات آن وقت گردیده -

احمر - حضرت خال اکرم شیخ محمد اشرف قدس سره می فرمودند که مطالب دقیقه رساله "ردّ روافض" را که بزبان اجمال مسطور اند خوب غور نموده به عبارت زیبا تفصیل داده است صد آفرین که دانه از خرمن برداشته نیازمندان را خبردار ساخته (۴۰۴) و بر حسن اعتقاد خود اطلاع بخشیده بآن کلام نازنین رسیده - سبحان الله -

قلم از احوال شیخ پر مقال فرزند رشید ایشان انتقال نموده که این نیز احوال آن صافی شیخ است و شیخ مذکور با وجود علم و فضل و معرفت شاعر فصیح هم بوده چنانچه شجره سلسله علیه نقشبندیّه و قادریّه حضرت ایشان رحمتهما الله تعالی در ابیات لطیفه بسته اند و نقل تصرف حضرت مجدد الف ثانی رحمتهما الله تعالی بزبانی شیخ در کمره اول این کتاب گذشته است -

۱۰ و مولد و مکن و مدفن آن شیخ بلدة سهارنپور است ، رحمه الله سبحانه و رحمة واسعة و الصلوة والسلام علی سید العرب و العجم ذی الجود و الکرم -

حاجی حبیب اللہ حصاری بخاری

کنز سیزدہم در بعضی از احوال عارف خدا آگاہ حاجی حبیب اللہ الحصاری ثم البخاری
قدس اللہ تعالیٰ سرہ -

۵ وطن مالوف وی اگرچہ دہلی در ولایت حصار است اما مسکن و مدفنش حضرت بخاری است
امام حفص کبیر رحمۃ اللہ (علیہ) خوش فرمودہ سہ

کفا بالمرء عزاً و افتخاراً بان قد کان مشواہ البخارا
علی الخصوص معارف ہند کہ بنیاد آن نیز از سمرقند و بخارا باشد دریں جا مراد مرتب گردیدہ
۱۰ بود، حنفی فرا گرفته باز بہ بخارا مسکن و ماوی بہ موجب امر قیومی گزیدہ عز و شرف صد چند افزاید
چنانچہ نصیب آن حبیب گردید۔

دی از جملہ اصحاب حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہا بوده و عمر ہا در خانقاہ ملائیک پناہ محض
بر جہت خدا طلبی گذرانیدہ منظور نظرات عنایات شدہ بہ خلافت حضرت بخارا امتیاز یافتہ۔
شنیدہ ام کہ از مدت جہت ادای حقوق اکابر ماوراء النہر خلشی در خاطر دریا مقام حضرت ایشاں
۱۵ می نمودہ کہ یکی را از باریابان حضور کہ از کمالات احمدی موفور باشد در آن دیار پُر انوار باید فرستاد
تا آنکہ عرائض اہل شرف آن بلدہ معظمہ شمل بر طلب خلیفہ کہ بدولت و کمالات معصومی کامیاب
گردیدہ باشد و یکی از مطہن قیومی بہ گام جانفش رسیدہ بود پیانی رسیدہ علاوہ خلش مذکور کہ دیدند و
ہر یکی را از باران ولایت کہ بہ کمال دراشت در خدمت فیض مہبت متحقق شدہ بودند شوق آن
اشتغال کردہ کہ بمن نوازش ایں کرامت و عنایت خلافت تفویض فرمایند و بلکہ بعضی از آنہا
۲۰ بزبان پیغام التماس ایں مرام ہم نمودند خود بہ لا و نعم لب مبارک نمی کشوند و تر بصر الہام صریحی
می فرمودند کہ ہر چند مناسبت استعدادی اقرب با فادہ و استفادہ است در حاجی مذکور می ہمینند
تا آنکہ موافق ہماں دریافت ہم گردیدند وی را مدار آن سرزمین نمودہ (۴۰۵) بہ خلعت خلافت
امتیاز بخشیدند و بارشاد الہی عظام و موالی کرام آن بلدہ والا مقام رخصتش فرمودند و را نجا ہم چنان

لے م "دہلی" ندارد ۲۰ د۔ اشتہار

غلغلہ ارشاد بہ ظہور پیوستہ و تصرفات متکاثرہ مرئی و محسوس گشتہ کہ شرح آن قدری کہ این درویش شنیدہ کتاب علیحدہ کہ مشتمل بر ضخامت تمام باشد می طلبد و امراد و فقراء از آن جاہم بہ دی گردیدند شیوہ مرضیہ عمل بر مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ و درس آن دفاتر قرار گرفتہ، عزیز می نقل می کردند کہ آن قدر رواج درس مکتوبات احمدی و مرقمات معصومی رحمۃ اللہ علیہ کہ در حضرت بخارا بہ نظر درآمدہ عشر عشر آن در بلاد ہندوستان نمودار نہ شد و ضبط ادقات آن جای رفیع الدرجات آنچہ مسموع شدہ اگر بہ تحریر در آمد سہ چہار جز دیگر باید کہ در قید قلم در آید۔

۵

بادشاہ ولایت از حلقہ بگوشان دی بودہ و خواجہ زادہ ہای کہ بر لاف ولایت ناز می ورزیدند و جذبی از صحبت بعض اکابر حاصل نمودہ انتہاء کاری می شمردند و بہ پیرزادگی از بی قنات و اکتفا داشتند معترف بہ قصور خود شدند و بر کمالات احمدی و معارف معصومی بہ قدر حوصلہ خود ہا ایمان حاصل کردہ ہر چند حاجی مذکور در حوالی سنہ ہزار و صد و دہ انتقال ازیں دار پر بلال فرمودند اما نسبت را در ابناء خلفاء خود انتشار فرمودند، علی الخصوص فرزند اوسط ایشاں را بسیار تعریف شنیدہ ام کہ بہ خلافت والد بزرگوار بر مسند ارشاد بہ کمال رسوخ اعتقاد نشستہ رہنمای خلایق است۔ ہر کجا ہست خدا یا بسلامت دارش۔

۱۰

و مرقد حاجی مرحوم بلدہ بخارا است، حرمہا اللہ سبحانہ من الآفات طوبی لمن زارہا بکمال الاعتقاد و صلی اللہ تعالیٰ علی اسعد الانام و آلہ الکرام و صحبہ العظام الی یوم القیام و بارک و سلم۔

۱۵

شیخ محمد مراد شامی

کنز چهاردهم در بعضی از احوال عارف محکم بنیاد شیخ محمد مراد قدس سره -
 اگر چه مولد آنجناب بلدة کشمیر است اما مسکن و مدفنش شام شریف دی از نظر کردی ۵
 مقبول حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بوده که در یک هفته صحبت کار خود را باعتبار ساخته
 مستحق خلافت آن دیار پُر انوار گردیده و تعیین ایام صحبتش (به) اختلاف اقوال است ،
 اما متفق علیه حضرات عالی درجات آن است که کمتر از ماه است ، گرهی بیست روز را حاکی
 اند و بعضی دوسه روز بر آن می افزایند - اما آنچه از مشارالیه منقول است که در عنوان سخن
 مذکور گشت -

۱۰ بالجملة نظر مبارک حضرت ایشان کیمیای سعادت بوده اگر در یک ساعت کار به انجام
 می رسید هم محل تعجب نبوده حسن اعتقاد این کس (۴۰۶) شرط نخستین است - فکیف که به علو
 استعداد جمع شود کبریت احرار گردد کلاً بلکه حسن اعتقاد و علو استعداد هم موهبت ایشان است
 بر خاک اگر نظر کنی مشکبو کنی بر سنگ اگر نظر کنی آئینه رو کنی

۱۵ مطلب آنکه در مدت قلیله قطع منازل سلوک نموده به خلافت حرین شریفین زاد هما الله
 سبحانه شرفاً و تعظیماً و روم و شام امتیاز یافت و مسکن شریف به شام مقرر گشت و
 تمامی اهل فضل آن دیار پُر انوار با اعتقاد بسیار و فدویت بی شمار به دی گردیدند و در رس مکتوبات
 احمدی و معصومی دیدن خود گرفته بلکه اکثر مکتوبات شریفه که بزبان فرس اند معرب گردانیده ،
 اما تفهیم آن لغت که به دی مخلص بودند به سهولت میسر آید و الا مولانا که از فضلای روزگار و علماء
 دین دار گذشته پاری گوئی معقول بوده در ایام سفر اخیر حضرت حجة اللہ قدس سره که جمع غفیر
 ۲۰ از حضرات احمدیه بایشان به قصد حج بیت اللہ و زیارت روضه مطهره سید الانام علیه و علی
 آله الصلوة والسلام رفاقت داشتند ، مولانا خدمت شائسته به تقدیم رسانیده به حدی که تمام
 اهل آن قافله لبریز شکرانه وی بودند - گویند مبلغ یک روپیہ بر آورد و مخارجش گردیده که تمام

بودن ایشان در آن اماکن مقدسه تجویز خرج دای و درمی برایشان نه نموده و این محض از غلبه
 محبت حضرت ایشان بوده که بر فرزندان ایشان جلوه گرفته و به عرض آن شهینشاه ولایت
 رسانیده که هفت مرتبه قبل ازین جمع نموده ام اما گاه به نیت حج از خانه برآمده ام بلکه آواز
 تشریف شماست فروج گردیده، چون به مکه معظمه می رسیدم موسم حج اتفاق می کرد و بایں سعادت
 مستعد می کشم چه حضرت حجت الله را این داعیه برکمال بود و غلغله آن دو مخلصان حضرت ایشان
 می دویده چنانچه اکثری از شائقان رفاقت اساس البیت را فرودخته به قصد طواف حاضری شدند
 چون سال بافرمی شد بعضی از آن ها فتح ایشان را دریافته راه اوطان خود را می گرفتند و برخی بهیچ
 زاد رخصت حاصل کرده به بیت الحرام می رسیدند و حج سال آینده بر تقدیر و فاحیات می نمودند و
 ایشان از زبان شریف نفی این مطلب لطیف نمی فرمودند و بهمان داعیه تا سنین کثیره انتشار اخبار
 می نموده تا در وقت مکتوب به حصول انجامیده و انقال اعتقاد آن عارف محکم بنیاد به قدسی شنیده
 که تحمل این قرطاس نیست زیرا که در احوال سلف رعایات اختصار سخن با جمال درآمده این جا
 هم همان رعایت ملحوظ است۔

و در صال مولانا در حدود سال هزار و صد و بست و چهار یا پنج اتفاق یافته و مدفنش
 بیت المقدس مقرر گشته، رحمة الله سبحانه رحمة واسعة۔
 سعادت لم یزلی که بوی مشمول داشته از کشمیر آورده به کمالات معصومی پرورش داده،
 قطرات بحار احمدی به گام جانفش چکانده طواف بیت الحرام (۴۰۰) در وضع سید الانام علیه و علی
 آله الصلوة والسلام نصیب ساخته به مسجد اقصی رسانیده و خواب گاه آن منزل دل خواه گشت۔
 ذالک فضل الله یؤتیہ من یشاء والله ذو الفضل العظیم۔

و دو فرزند هم از مولانا مانده اند هر یکی باستقامت موصوف است و یکی از آنها بسیار
 رشید ارشاد معصومی بهر کسوت که جلوه گر گردد در نظرند و بیان عشاق توتیای است که نور آفاق
 است، الہی تاقیام قیامت متضا عف باد، و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد
 وآله اجمعین۔

مخدوم آدم ٹھٹھوی

- کنز پانزدہم در بعضی از احوال عارف انجم مخدوم آدم ٹھٹھوی قدس سرہ۔
- ۵ دی از عرفای روزگار گزشتہ و در محبت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ فانی گشتہ، ہر عریضہ کہ ارسال خدمت نمودہ بزبان تازی نوشتہ ازین جاہم جواب بزبان فصیحہ عربی سرفراز گشتہ، عنایات حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ خلی شامل حال دی بودہ گویند مگر از وطن مالوف بہ قصد ملازمت رسیدہ کہ دہی دیگر برای تحریک نہ بود و ایں معنی خلی مقبول آن قبلہ اصحاب قبول گردیدہ و شنیدہ ام علم عمیق با کثیرہ توفیق از ابتدای بوی رفیق بودہ ثانیاً غلغلہ ارشاد حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ کہ موجب ہدایت جمعی از مکتوبات بودہ جنس آن مخدوم نیز نمودہ و دریں جا کہ فیض بخشی مثل آب باران ہمہ کس را شاداب معرفت می فرمودہ در اندک مدت کار را با خورسانیدہ، مستحق خلافت قیومی گردیدہ۔ وطن مالوف خود گزشتہ و قطبیت وطن ہم بہ دی قرار گرفتہ عالمی را رہنمای طریقہ نقشبندیہ با طوار احمدیہ انوار معصومیہ بکمال انبساط گزشتہ در یک مکتوبی سوال آن نمودہ کہ طریقہ علیہ صوفیہ بحضرت سالت خاتمت می رسد علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام، در جواب می نویسند :
- ۱۵ فتح لیس هذا من مخترعاتہم

- این لفظ بعینہ کلام مبارک است و بیشتر ما حاصل بخاطر است کہ معارف اسرار باطنیہ در رنگ علوم ظاہرہ ہمہ منتهی بحضرت محبوب رب العالمین صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم و بارک و بآں تشنہ لبان را سیری ازین ہر دو بہ حصول نمی پیوست و ایں سخن بسیار مفصل است در جلد ثانی رجوع فرمایند و حصول فوائد جدیدہ کہ بزبان عربی مرقوم گردیدہ نمایند۔
- ۲۰ مدتی چند مخدوم مذکور بعد وصال حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در قید حیات متمکن

۱۔ مکتوبات معصومیہ (۲/۵۹) کے متن میں فلیس هذه الامن من مخترعات الاولیاء ..... ہے۔

مسند ارشاد بوردہ بعد ازاں بہ وقت موعود سفر آخرت نمودہ رحمۃ اللہ سبحانہ رحمۃ
واسعۃ۔

مولد و مسکن و مدفن دی بلدہ ٹھٹھہ است و در اولاد و خلفای آنجناب این نسبت
شریفہ تا امروز بقدر حوصلہ آنہادائر، الحمد للہ علی الاحسان والصلوۃ علی رسولہ
سید الانس والجان و آلہ و صحبہ احباء الرحمن۔ ۵

سید یوسف گردیزی ملتانی

کنز شانزدہم (۴۰۸) در بعضی از احوال عارف سبحانی سید یوسف گردیزی ملتانی
قدس سرہ -

۵

دی از قبل از وصول بہ حضرت ایشاں رحمۃ اللہ علیہ ہم از حقیقت شناسان
روزگار و بزرگی ازلی با کسی مجتمع داشتہ سجارہ نشین مسندِ آباءِ کرام بکمال اہتمام بودہ و
تصفیہ قلب ہم حال روزگار داشتہ تا آنکہ عنایتِ بادی شامل حال بودہ ترک حُبِ جاہ
بخدمت حضرت ایشاں رسیدہ از اجلہ اصحاب آنحضرت گردیدہ و شمعہ از برکات احمدی
برداشتہ ایانی بہ کمالاتِ معصومی درست کردہ بہ خلافتِ وطن ممتاز گشتہ و بہ قطبیتِ ملتان
نیز سرفراز شدہ ،

گویند این جہاد حب جاہ نصیب آن سید فضیلت پناہ گردید خلی مرغوب حضرت
ایشاں گردانیدہ و بہ تکرار سید عالی تبار و در حضرت سرہند افتادہ و ہر مرتبہ بہ عنایات باہرہ
و کرامات ظاہرہ سر بلندی یافتہ ، بار اخیر خبر تولد پسر از ملتان مہرت بخشیدہ از حضرت ایشاں
طلب نام نمودہ سید ابراہیم گذاشتند ، بہ برکت آن اسم کہ از زبان الہام ترجمان برآمدہ
آخر سجادگی با معنی نصیب دی گردیدہ اگر چندی کہ فرزندان دیگر ہم سہ چار از آن سید عالی تبار
باقی ماندند و ہر یکی بہ فضل آراستہ اما بہ قوت علمیہ آن عزیز ہم دیگری نمی رسید -

این حقیر را در رکاب حضرت قبلہ دارین والدی و مرشدی در سن سیزدہ سالگی بر ملتان
در ہنگام صوبہ داری نواب مکرم خان اتفاق کردہ و زیارت تربت شریفہ سید مذکور دادہ -
در فرزندان ایشاں سید ابراہیم راستثنیٰ ہمیدہ بلکہ از آنحضرت قدس سرہ
نیز استثنای دی در علم و معرفت شنیدہ ، مانا کہ یک دو سبق شرح شمسہ کہ در منطق است
و در اں ایام ہمیں نسخہ می خواندم بخدمت سید مذکور ہم گذرانده ام -

۲۰

سخن بجای دیگر رفت مقصود آن است کہ سید یوسف قدس سرہ چوں خبر تولد فرزند

لہ د - "گردیزی" ندارد ۲ د - "قدس سرہ" ندارد ۳ د - "بکمال اہتمام" ندارد

شنیده از حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ نخصت گرفته به ملتان رسیده، دیگر ملازمت دست
نه داده که وصال آن قبله اتفاق یافته آری برای فاتحه و زیارت روضه مقدسه بحضرت سرهند
رسیده هم در آن ایام سید عالی مقام از مخدوم زاده ثانی حضرت حجة اللہ سوال فضیلت ذکر خفی
بر ذکر بهر نموده ایشان رساله متین^۱ به زبان عربی به غایت زیبا در فضیلت ذکر خفی مدلل
بآیات و احادیث و اقوال اکابر نوشته اند که یک فقره ادای است۔ ۵

فتح۔ اما بعد فقد سالتی من هو اشرف منی۔

و در خاتمه آن رساله شریفه چون سخن در فضل ذکر خفی بسیار آمده۔ می نگارند که نسبت
بین الذکرین یکی را این قدر (۴۰۹) ترجیح داده اند والا ذکر هر طور که کرده شود ادلی و افضل
است و ختم برین عبارت است۔

فتح۔ ول ذکر الله تعالى اعلی و اولى واعز واجل و اتم و اهم۔ ۱۰

و سید مذکور در حوالی سنه هزار و نود و هجری به دار البقا پیوسته و مولد و مسکن و مدفن
بلده دارالامان ملتان است، رحمه الله تعالى سبحانه رحمة واسعة۔ و مرقدی در
وسط شهر واقع است حضرت قبله گاهی مرشدی انوار آن مزار بسیاری فرمودند به حدی که از
مزارات دیگر اکابر که در آن شهر واقع اندستثنی می نمیدند که بوی از کمالات در اشت از آن جا
به مشام جان می رسد طوبی لمن زارها بکمال الاعتقاد و صلی الله تعالى علی سید البشر
المظهر عن ریح البصر و علی آله و صحبه الی یوم الحشر و النشور و باریک و سلم۔ ۱۵

میر سید شرف الدین حسین لاہوری

کنز ہفت دہم۔ در بعضی از احوال سید عالی نسب واقف اسرار قاب قوسین
میر شرف الدین حسین لاہوری قدس سرہ۔

۵

دی از نکتہ سبحان معانی و اسرار و بانی مبانی کمالات ابرار بودہ توکل با تبتل
شیوہ مرضیہ دی و کرامت باستقامت مجتمع درجہ دی از فدویان مخصوص حضرت ایشاں
رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودہ و منظور الخاص قبلہ صفا کیشان گذشتہ مستغرق بحر وحدت وجود بودہ و کثرت
را کفری پنداشتند در جای از حضرت ایشاں ہم اجازت این مقام کہ بالغز اقدام کمل است،
خواستہ و نوشتہ س

۱۰

بی سجادہ رنگیں کن گرت پیر مغاں گوید کہ سالک بی خبر نہ بود ز راہ و رسم منزل ہا
چوں بر سیر آنحضرت منزل نخستین ہمیں وحدت بودہ کما عرفت فی المفتاح الثانی،
چہ در ایام طفولیت کہ دوسہ سال بودند متکلم بہ ہمیں کلام دلکشای گردیدند و زمین و آسمان را
نمود تعبیری فرمودند و صوفیہ موعدین ہم عمر ہا در ہمہ ہمیں دریای عمیق غواصی نمودہ مگر بعضی از ایشاں
بہ سائل آل برآمدہ بامن کنار رسیدہ باشند و نیز مافوق را بیازدی احسان طیراں نمودہ باشند۔
۱۵ چنانچہ شیخ علاء الدولہ سمنانی قدس سرہ در جای فرمودہ از آل خبر دادہ و فوق عالم الوجود
عالم الملک الودود، حضرت ایشاں دلالت مافوق بہ عبارات لطیفہ می فرمایند و بہ شاہرہ عمدتر
کہ از آل جا از وحدت نام و نشانی نیست نواختہ اند، اما میرالذلت ایں کیفیت برنجی ذائقہ
نشین گردیدہ بود کہ با وجود آداب شریعت و اعتراف بہ علوم مقامات فوقانی تا آخر عمر ایں جوش را
در پردہ استقامت نیازی داشتند (۴۱۰) دلا و تہامی در زیدند۔

۲۰

از حضرت مخدوم زادہ قطب العارفین شیخ سیف الملک والدین قدسنا اللہ سبحانہ
منقول است کہ اکثر بہ میرزا کور می فرمودند کہ شما شیخ محی الدین ایں وقت اند، و میرشارالہ بہ
خلافت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ صاحب منہار شاد گردیدہ در بلدہ لاہور رسیدہ باز در خدمت
دویدہ و بعد از وصال آنحضرت ہم ہمیں طریقہ را ملتزم بودہ کہ از لاہور بہ سرسند البتہ بعد از یک
دو سال می شتافتہ ماہ ہا در آن جا بہ زیارت روضہ مقدسہ کتاب سعادت فرمودہ متوجہ وطن می

گشته اِلٰی اَنْ یَّبْلُغَ الْکِتَابُ اَجَلَهٗ۔

د اہل خانہ میرہم کہ سیدہ صحیح النسب بوده از مخلصات عظیمہ حضرت ایشاں گذشتہ
و بہ موجب امر اقدس سر حلقہ نساذاکرات بوده و در ہمت استشنا داشتہ و بہ ہمراہ زوج خود
بحضرت سرہندی شافعی و الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ دریں جاہم جلوہ داشتہ۔
از میرند کور کلمات لطیفہ مسموع گشتہ بایرادیکی لب می کشاید:

۵

یکی از امراء عظام کہ مخلص بی رنگ آل سید عالی مقام بوده روزی طلب نصیحتی
بہ شوق تمام نموده فرمودند نصیحت بہ کسی باید کرد کہ فعل او در نظرش قبیح در آید و از شما مردم
اگر حرکت نا ملائمی ہم از خلوت یا در جلوت سرزند ہمہ حضار از کثرت خوش آمد بہ لفظ کرامت
تعبیری نمایند و بہ قسمی از ادلہ عقلی معقول شما گردانند کہ بی اختیار نفس شما منفرج و مسرور
گردد و حتی کہ اگر رنج باصوت ہم باشد پس کدام حرف شما مایل بہ نصیحت ماند کہ کسی از و
مانع آید۔

۱۰

و عمر میر از ہشتاد متجاوز گردیدہ و در سال ہزار و صد و دو یا سہ در بلدہ دارالسلطنت
لاہور سفر آخرت گذریدہ و بعد سہ چار سال دیگر اہلیہ میر ہم در ہماں بلدہ بہ دارالبقا شافعیہ در
ہماں بلدہ کہ قطب بلاد است نزد حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ مدفون اند، رحمہما
اللہ سبحانہ و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد و آلہ و صحبہ اجمعین۔

۱۵

شیخ نور نور سرائی

کنز، شردیم در بعضی از احوال عارف اشهر شیخ نور نور سرائی قدس سره -

۵ هر چند مولد مسکن دی قریه ایست که دو فرسنگ از نور سرائی است اما چوں نور سرائی وسط به شاهراه دارالسلطنت لاهور و دارالاشاد حضرت سرهند واقع است و مشهور در مسافرائی که از ولایت به دکن به روند و بالعکس ازین جهت جامعان مکتوبات در دیباچه مکاتیبی که به اسم مشارالیه است نام نور سرائی اختیار کرده باشند - ما هم به تبعیت آنها باین نام لب کشودیم -

۱۰ وی از اعزّه صاحب کمال گذشته و بر استقامت شریعت محکم قدم بوده (۴۱۱) و در محبت حضرت ایشاں رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُ فانی گشته، در اندک صحبت نتائج بسیار حاصل نموده چه وصول آں عزیز در دوره اخیر بوده، هر چند در آں مدت مرادوت شهر سرهند بسیار نموده و به فرایند معنی رسیده و به موجب خلافت معصومی و اجازت قیومی به ارشاد خلایق سرگرم گشته و در گوشه وطن قطبیت آں جا را بشارت یافته به جلالت خاطر نشسته - و بعد از وصال حضرت ایشاں هم در موسم عرس مبارک البتہ سرهند می رسیده به طواف روضتین مقدسین مشرف شده باز به وطن می رفته إِلَى أَنْ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ -

۱۵ و تصرفات متکاثره از شیخ مسطور مسموع گشته اما رعایت اختصار که دریں اوراق اخیر مقرر شده و در احوال خلفاء گذشته بسیار قلت پذیرفته متحمل از دیاد سخن نمی گردد - و مولد مسکن و مدفن وی همان قریه ایست که در عنوان کنز مذکور گشته، رحمة الله سبحانه رحمة واسعة -

و در فرزندان شیخ مرحوم رواج این نسبت شریف تا امروز ساری است، اللهم اکثر اخواننا فی الدنیا والدین و ثبتنا و ایاهم علی متابعة سید المرسلین علیه وعلیهم وعلی آل کل من الصلوة افضلها و من التسلیمات اکملها -

شیخ حسین منصور جالندھری

کمز نوزدہم در بعضی از احوال عارف مشہور شیخ حسین منصور جالندھری قدس سرہ۔
مولد و مسکن آن عزیز قریہ ایست از قراء جالندھر اما چوں جالندھر قصبہ مشہورہ
است از قصبات دوابہ بنا بر آن با سیم آن قصبہ جامعان مکتوبات شریفہ تحریر فرمودہ باشند
تابعان را اقتدا آن صاحبان التزام ضرور است۔

دی از اجلہ اصحاب حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ بوده بہ سرعت سیر و سلوک
موصوف، چہ دریافت صحبت محصومی در دورہ اخیرہ کہ ہنگام ریزش فیض مثل غیث
شدید بودہ، نصیب آن عزیز گردیدہ، اما چوں رفعت استعداد و بلندی فطرت بوی
شمول داشتہ کار را بہ نوعی دیگر رسانیدہ و مکاتیب کثیرہ مشتمل بشارات علیہ
بنام دی مندرج است در جلدین اخیرین اگر رجوع نمای احوال این عزیز و دیگر اعزہ
صاحب کمال کہ حالات آنہا در ماسبق بزبان اجمال گذشتہ و یا بعد ازین در قید قلم
بفضلہ سبحانہ در آید بوجہ ترتیب و تفصیل مشاہدہ فرمای۔

بہ خلافت وطن از آن حضرت عالی منزلت رحمۃ اللہ علیہ سرافراز بودہ و بہ
قطبیت آن بقعات نیز ممتاز بہ کرامات فراوان معروف بودہ و بہ استقامت شریعت
موصوف۔ و بعد وصال حضرت ایشان ہم ہر سال در موسم عرس بحضرت سرہندی رسیدہ
إلی أن یتبلغ الکتاب (۴۱۲) اجلہ۔ و نسبت شریفہ وی در مسترشدانش از
خویشان و درویشان تا امروز ساری است۔

و مدفنش ہماں قریہ است کہ مولد و مسکن اوست۔ گویند کیفیت عجیبہ بر
مزار وی جلوه گر است و انوار بسیار تابان بہ حدی کہ عامہ مومنان کہ بہ زیارت رسیدہ
البتہ نفسی بی ہوش گردیدہ فکیف کہ اہل دل باشند، بلی اصحاب حضرت ایشان از
عالم جدا اند کہ مرایای کمالات محبوب اند، اما مبصری باید تا درک این اشعات فرماید کور

باطنان از بحث خارج اند

خفاش بود همیشه نوسید از شعله جمال نورشید

رحمه الله سبحانه رحمة واسعة والسلام على من اتبع الهدى
والتمزم متابعة المصطفى عليه وعلى آله وصحبه الصلوات والتسليمات
والتحيات والبركات العلى الى يوم الجزاء -

انوند سجاول سرهندي

کنز بیستم در بعضی از احوال جامع الفضائل انوند سجاول قدس سره -

مولدش هر چند قریه مورنده است که از مضافات بلده طلیه سرهنده است بلکه شش هفت میل خام است از بلده منوره، اما مسکنش عین بلده تحت اقدام حضرت ایشاں است رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ -

۵

دی عالم پر بهیزگار و فاضل کثیر الاعتبار بوده از قدمای اصحاب حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ و مقبولان خاص قبله درویشان گذشته و به بشارات عالیہ بشر گردیده شرح دقایق ابره موجب امر اقدس برای منافع تمام پارسی دانان از خرگاه عربی به فضا و فارسی آورده یعنی بزبان فرس ترجمه آل نموده -

۱۰

و اکثر حضرات احمدیه را معلوم بوده اند چنانچه حضرت قبله گاهی و حضرت خال اکرم شیخ محمد سیف الدین و عم شریف شیخ عبداللطیف و حضرت وحدت قدسنا الله سبحانه با سرار هم بلا اشتباه پیش انوند خوانده اند و اغلب که خال اکرم صاحب کمال حضرت شیخ محمد صدیق هم می فرمودند که ما هم از انوند سجاول استفاده علوم دینی برداشته ایم و نسخه چند بخدمت مشارالیه گذرانده و استماع قرآن مجید حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نیز به وی مربوط بوده اگر چه دیگران هم درین خدمت عظمی که دولت قصوی سالک مستعد است شریک باشند و آنها هم باین سعادت مستعد بودند، کما ذکر فی احوال الحافظ عبدالکریم التوہانی قدس سره -

۱۵

و به سعادت غسل حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ نیز انوند مسطورا تمیاز یافته که بعد از وصال آل قدوه ارباب کمال این دولت بی زوال نصیب وی گردیده چنانچه ام المریدین جدّه محترمه قدس سرها همواره این حق انوند را در مجالس و خلوات پیش بنین و بنات و دیگر مخلصات بیان می فرمودند -

۲۰

له در "منافع" ندارد

و چون در وقت وصالِ خالِ اکرم حضرت مردج الشریعت قد سنا الله سبحانه
 اخوند رفیق سفر ایشان بوده چنانچه در احوال ایشان تحقیق این ماجرا گذشته به سعادت دادن
 غسل ایشان ممتاز گردیده - و اکثر با اخوند تکلیف حضرت ایشان که عبارت از دعوت باشد
 در خانه خود نموده یک باری در قریئ خود که عروض معاش در آن جا داشته و آن از سر بند قریب
 به چهار فرسنگ باشد از قرای برکت چرک نیز آنحضرت را برده (۴۱۳)، مطلب به قبولیت
 خاص حضرت ایشان مشرف بوده -

اد آن است که مدفنش روضه مقدسه حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهما که روضه ایست
 از ریاض جنت گردیده و در کتف حمایت معصومی آسوده اگر چندی که وصال در جای دیگر که
 سه چهار منزل از سر بند باشد اتفاق یافته مگر باین دعا زبان حالش گویا باشد تَوْفِئْهُ مُسْلِمًا
 وَ اَلْحَقْنِی بِالصَّالِحِیْنَ که بغیر اجابت رسیده رحمة الله سبحانه رحمة واسعة و صلی الله
 تعالی علی من کان ارسله رحمة للعالمین وآله و صحبه الی یوم الدین و بارک و سلم -

میر رفعت بیگ گرزدار

کنز بست و یکم در بعضی از احوال شجاعت شعار میر رفعت بیگ گرزدار قدس سره.

دی در کسوت دولت معرفت بدست آورده و از دنائت علایق خلاصی یافته به رفعت

حقائق پیوسته و از ضیق صور به وسعت معانی دل بسته گرزدار طلائع شاه جهان بادشاه بوده ،

اما از فدویان خاص حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ گذشته و به خلافت مطلقه ممتاز گشته شاهد عنایت

حضرت ایشاں که وقت ترقیم معلوم این راقم گردیده در معرض بیان می آرد به تاریخ یازدهم

شعبان المعظم که یوم الاربعاء باشد و سال هجری هزار و صد و سی و چهار نوبت ترقیم این کنز رسیده

به خاطر یکی از خلفاء که ذکر او در کنز آمده مشروح گرد و قرار گرفت که در تحت قلم در آید و فتح خزینه

آن عزیز به قدر حوصله و دریافت خود نماید، درین اثنا گونه غیبی روی داد که به انواع لذات

آراسته و هر لذتی از غایت لطافت و بانثاقه بی کیفی ساخته می شد که حضرت ایشاں تشریف

حضور به کمال عنایت و سرور دارند و یکی از مخلصان به لباس فاخر به صورت مغلیه حاضر بعد از

مکالمات قدسیه در فضل این مقامات به زبان مبارک آورده و به بشارات عمده راقم آن را نوشته

می فرمایند که رفعت بیگ از یاران مخصوص است و همه وقت حاضر الخدمت به کمال حلاوت

می باشد، چنانچه حالا هم رفیق است و اشارت بآن مغل می نمایند که همین است

و به فناء بقا رسیده و از ظل باصل رویده کار را باعتبار رسانیده چو ادری کنز احوال دی مشروح

نمیشود و اگر زیادتی معلوم شما نه باشد پس نقل یک مکتوبی از مکتوبات شریفه که بنام دی اند

باید برداشت که از مریدان قدیمی است و رفعت بیگ هم به بشاشت و فرخندگی جانب

فقیر منکر نیست و التماس بحضرت ایشاں می نمود که این فدوی را لیاقت آن مرتبه کجا است که

در خلفاء و الاما مقام معدوم شوم می فرمایند که شما از مقبولان احباب مایند ازین قبیل امور

دیگر هم مفهوم گردید، پس باعتبار این معلوم گردید که دید هر کس بر صاحب معامله حجت است

ترقیم این احوال از واجبات امثال گشت، نقل مکتوبی از مکتوبات دفتر اول که بالفعل

(۴۱۴) به حضور آن مشرفم و آن مکتوب مبنی از ابتداء حال آن عزیز است بلکه ترغیب اموی

که طالب این راه را ناگزیر است و سی و هشتم از آن جلد مبارک ایرادی نماید :

فتح - بسم الله الرحمن الرحيم والسلام على رسول الله اخوي اعزى مير رفعت بيگ

از دنائت علالت بر فعت حقائق آید و از ضیق صور به وسعت معنی گردد و عمر چند روزه
را که ملک ابدی بآن دست می آید در بیهودگی صرف نه نماید و دوام اقبال را بجانب
قدس حضرت بیچون حقیقی جلالت عظمت از دست نه دهد ۵

دائم همه جا با همه کس در همه کار   میدار نهفته چشم دل جانب یار
شبهای تار را به وظائف از کار روشن دار گریه و استغفار سحر را غنیمت شمار خلص
۵ عمر از دست می رود و موسم کار با انجام می رسد به کدام عذر کار امروز به فردا اندازیم که
هر امروز را فردای نیست فکر بر اصل باید کرد و از ظل باصل باید رفت فَرُّوا
إِلَى اللَّهِ ۵

دادیم تراز گنج مقصود نشان   گرمانه رسیدیم تو شاید برسی

والسلام علیکم -

۱۰

مکتوب مقدس با انجام رسید و امر واجب الاتمال ادا یافت -

مدفن میرزا کور معلوم نه دارم اما اغلب که حضرت دہلی خواهد بود ، والعلم عند الله
سبحانه رحمه الله سبحانه رحمة واسعة والصلوة والسلام علی رسولہ محمد
وآلہ وصحبہ واتباعہ اجمعین -

شیخ پیر دہلوی

کنز بست و دوم در بعضی از احوال عارف روشن ضمیر شیخ پیر دہلوی قدس سرہ -
 دی از بجای ایں بلدہ منظرہ و از خوبان روزگار بودہ سعادت لم یزلی شمول فرمودہ
 بہ ارادت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ علیہ مشرف گردانیدہ کمالات معصومی کہ مبنی از اصالت
 قیومی است ناظر گشتہ بوی از نفحات ولایات احمدی کہ مخزن ستر سمدی است با اعتقاد
 شمیمہ مستحق خلافت گردیدہ - در وطن مالوف بہ موجب امر رفیع القدر بر مندر شاہ نشستہ
 گویند تجلی بر قبر را کہ شیخ محی الدین ابن العربی و تابعان او قدس اسرار ہم تجلی ذات می
 فرمایند، مدتی بر اں استقرار داشتہ، و آخر کار بہ نظرات عنایت حضرت ایشاں ازاں ضیق
 خلاصی یافتہ تجلی ذات را بہ موافق طور حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ دائمی نبیدہ چہ
 آنحضرت والا منزلت می نگارند:

فتح - والذات اذا تجلی لا استتار لہ

از اں است کہ مخدوم زادہ خامس قطب المحققین شیخ سیف الدین قدس سرہ
 مکتوبی کہ در تحقیق تجلیات خمسہ کہ ذاتی و صفاتی و اسمائی و شیونی و اعتباراتی باشند بہ وی
 برنگاشتہ اند در کنز پنجم مفتاح ہفتم در احوال آنحضرت اں مکتوب مذکور گشتہ است
 ان شئت فارجع الیہ -

مولد و مسکن و مدفن شیخ مذکور دار الخلافہ شاہ جہان آباد است، رحمہ اللہ سبحانہ
 رحمۃ واسعہ و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ، مُحَمَّد و آلہ و اصحابہ اجمعین -

شاه حسین عشاق اورنگ آبادی

- کنز بست و سوم در بعضی از احوال عارف مشهور الآفاق شاه حسین عشاق قدس سره -
 ۵ دی صاحب جذب و کرامات و خداوند معارف و تصرفات بوده، مولدش اگر چه
 بالیقین معلوم نیست اما مسکنش بلده نجسته بنیاد اورنگ آباد است در شروع (۲۱۵) اخذ
 طریقه علیه از خدمت عارف اکبر شیخ ابوالمظفر قدس سره نموده و کار را به مرتبه اعتبار
 آورده اما در آخر به مرافقت شیخ در خدمت حضرت ایشاں رسیده منظور نظر کیمیا اثر گردیده
 به توجهات امتیاز یافته به خلافت بلاد اسطه نیز سرافراز گشته، می فرمودند هفت مرتبه در
 ۱۰ حضرت سرهند در حیات حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ رفته ام و در هر مرتبه زیاده از یک
 هفته اقامت میسر نگشته، مرتبه اول هنوز ریش هم نه داشتم که به همراه شیخ خود که خلیفه
 حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ بودند به سرهند شتافتم و به ملازمت بندگان قیومیت مرتبت
 مشرف گشتم،

- احمر - بزبان مقدس آوردند که استعداد این طفل با تو خواهی یکی ازین دو لفظ گفته که از
 ۱۵ خاطر راقم حسته تمام خانه ما پر شد از آن روز شیخ جیور بر حال این بی پروبال امید بلندی اقبال
 نوع دیگر گشت همدراں ایام حضرت ایشاں از شیخ ابوالمظفر استفسار نام کردند، گفت
 "حسین" فرمودند "شاه حسین عشاق" -

این نقل بلاد اسطه از زبانی آن عزیز در منزل پرینده که از قلجیات مشهوره دکن است
 راقم سیاه کار شنیده -

- ۲۰ در فرزندان حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ مخدوم زاده ثالث مروج الشریعت را
 قدس سره افضل اولاد ایشاں نمیده مانا که شیخ ابوالمظفر هم به همین اعتقاد موصوف بوده
 که اخذ توجه بعد حضرت ایشاں از ایشاں نموده چنانچه در کنز چهارم این مفتاح گذشته و اگر قلم
 را در بیان کرامات شاه حسین عشاق سردید اجزای کثیره در همین کنز غائب شود چون در
 احوال پیشیان هم سکوت ازین ذکر اختیار شده است، این جا هم همین مناسب است کلیه
 آنکه هر صاحب حاجتی که بخدمت دی رسیدی اکثر حصول آن حاجت از نظر کشفی معلوم

می فرموده به موافق حاجت و محتاج اولاً نیاز مقرر کنائنده تعیین آن وقت می نموده و مبلغ نیاز را در جای ثالث بطریق امانت نگاه می کرده بعد از این که صاحب حاجتی بروقت موعود اقرار حصول آن می کرده آن نیاز قبول می گشته در عرف خانقاه می درآمده والا لا، اما گفته دی بلا نمی کشیده و تخلف نمی درزیده و اگر از اول حصول آن حاجت معلوم می گشته به جواب صاف لب می کشوده که این کار نداشته نیست چگونه به دغای اختیار نیاز نمایم و می فرموده که چون عمر مسنون شصت و سه است و عمر مجددی هم همین بوده بلکه اغلب که عمر پیرا دل خود که شیخ ابوالمظفر باشند همین می گفته عمر ما هم همین خواهد شد، ظاهراً که همین عمر شده چه در آن ایام عمر خود را پنجاه و شش می گفته و بعد از هفت سال این مقال واقع می در حوالی سال هزار و صد و نه اتفاق یافته -

و مدفنش همان بلده (۴۱۶) مسطوره است، رحمه الله تعالى رحمة واسعة و
 ۱۰ صلی الله تعالى علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه اجمعین -

خواجہ عبدالصمد کابلی

کنز بست و چهارم۔ در بعضی از احوال عارف باللہ الاحد خواجہ عبدالصمد کابلی قدس سرہ۔

- ۵ دی از بزرگ زاده های دلایت و صاحب مقام ارشاد و ہدایت بوده ترک مائی و منی نموده بخدمت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ رسیدہ منظور نظرات عنایت گردیدہ بہ دلایت ظلی و اصلی رسیدہ بہ دی از کمالات نبوت علی اربابہا الصلوٰۃ و التسلیمات شمیمہ صاحب سند ارشاد گردیدہ و بہ خلافت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ باز در وطن رہنمائی خلایق گشتہ۔
- باجملہ از قدمای اصحاب حضرت ایشاں بوده و بہ کرات در خدمت قیومیت رتبہ بہ خلوص عقیدت شافہ، دانہ نصیب از خرمہای معصومی برداشتہ صاحب اعتبار در معرکہ ۱۰ ابرار گردیدہ، در زمان دہی بی بدل بودہ، چنانچہ روزی بحضور فقیر بہ فرزندان خود وصیت فرمودہ کہ در خانہ ہر چہ دہمان ہر کہ۔

- مولد خواجہ قریہ دیہ یعقوب است کہ یک فرسخ از کابل جانب لاہور واقع است در آن جا خانقاہ عمدہ ایشاں عابران سبیل را استدعائی نمودہ و ہر کس موافق رزق خود فیض منی شدہ اگرچہ خواجہ بیشتر در عین بلدہ می گذرانندہ اما فرزندان اش متکفل ایں کار بودند۔ ۱۵

و بعد از وصال خواجہ عالی تبار نیز اولاد ایشاں التزام مہمان پروری داشتند و خواجہ مذکور در آخر عمر خود بہ سعادت حج ہم مشرف گشتہ با وجودی کہ اسہم بودہ اغلب کہ مبنہ کشیدہ باز حضرت حق سبحانہ بہ وطن مانوش رسانیدہ باجل مسمی طلب حضور فرمودہ رحمۃ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ مانا کہ سال وصال ہزار و صد و ہشت است و دفنش باغچہ ایست از بساتین دیہ یعقوب۔

فقیر را روزی چند پیش از ارتحال خود در ایں باغچہ بردہ اظہار نمودہ کہ قبر خود را در ایں مکان می یابم نفسی نبشتند تا پیش از وصول مزین بہ نور گردد و ایں از حسن ظن ایشاں بود حق سبحانہ بہ موافق آن معاملہ فرماید۔

می تواند کہ دہد اشک مرا حسن قبول آنکہ در ساختہ است قطرہ بارانی را

والصلوة والسلام علی سید الاولین و الآخرین وآلہ وصحبہ اجمعین الی یوم الدین۔

شیخ عبدالکریم کابلی

کنز بست و پنجم۔ در بعضی از احوال عارف اسرار قدیم شیخ عبدالکریم کابلی قدس سره۔

دی به عنایت حضرت ایشان ممتاز و به قطبیت وطن سرافراز بوده با وجودی که اصحاب

۵

حضرت ایشان رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در آن نواح بسیار گذشته اند و ہر یکی متعلی بہ حلۃ معارف و

اسرار (۴۱۴) اما این دولت نصیب دی گشتہ چنانچہ در کنز دوم مفتاح ہفتم تفصیل آن گزشتہ۔

مخدوم زادہ عالی مرتبہ صاحب مقام ارشاد و تکمیل شیخ محمد اسماعیل سلمہ ربہ پر روز

می فرمودند کہ میر عبد اللہ کہ پدر عروس حضرت حجۃ اللہ قدس سرہ بوده و بہ کمالات فرادان موصوف

پیش از دریافت دولت بہ حضرت ایشان عرض داشت نموده کہ شوق عقبہ بوسی اگر چندی کہ

۱۰

زیادہ از مراتب تحریر است اما تعیناتی و خدمت بخشی گری کابل دوز بخیر مدین گردیدہ مانع

ادراک این دولت بے نظیر است تا مدد بخت دولت کشانی بہر یکی ازین خلفاء حقیقت

آشاء اشارت شود روی توجہ بیارم و ارادات آنحضرت بدست آن عزیز اختیار نمائیم

ازین جا نواز شناسمہ باین مضمون مرقوم گشتہ کہ در یاران فقیر خواجہ محمد حنیف و شیخ عبدالکریم بسیار

مفتہمند بہر یکی انشراح صدر حاصل شود و اعتقاد مزید پیدا آید شوند۔

۱۵

آخر الامر میر عبد اللہ ہر چند بخدمت خواجہ محمد حنیف قدس سرہ داخل طریقہ شدہ

اما مطلب آنکہ شیخ در کمالات عدیل خواجہ عالی جناب گردیدہ۔

بالجملہ شیخ از اعزہ روزگار گزشتہ و صحبتش ہم موثر قلوب عشاق بودہ۔ در حوالی سال

ہزار و صد و چہار و ہ سفر آخرت اختیار فرمودہ در بلدہ فاقرہ کابل مدفون است، رحمہ اللہ

سبحانہ رحمۃ واسعۃ ربنا اتنا من لدنک رحمۃ و ہدیٰ لنا من امرنا شدّا۔ والسلام

۲۰

علی من اتبع الهدی، والتزم متابعت المصطفیٰ علیہ و علی آلہ الصلوٰت والتسلیمات

والتحیات والبرکات العلیٰ الی یوم الجزاء۔

شیخ قاسم کابلی

کنز بست و ششم - در بعضی از احوال عارف بالله القائم الدائم شیخ قاسم کابلی ولد
صوفی مغربی رحمہما اللہ سبحانہ -

۵

دی از عمدہ منظور ان حضرت ایشان و دانندہ اسرار قبلہ درویشان است
به بشارت عالیہ سرفرازو بہ کمالات متعالیہ ممتاز ادعای اصالت نیز دامن گیر و حلجان قیومیت
مانی الضمیر سنگچہ مقدار کف دست کہ بر او منقش است ای مسلمانان توبہ کنید ہموارہ در دست
دارد و می فرماید کہ از فلک بہ ہمیں صرافت بہ من رسیدہ و فی الواقع فقیر ہم کہ ازاں را دیدہ
۱۰ بہ طور نقوش این عالم نمی ماند کہ حقیر در سنگ ازاں نقش راہ نیافتہ است ، العلم عند اللہ
سبحانہ و فوق کل ذی علم علیم -

خبر وفات چوں بالتشخیص معلوم نگشتہ است و از شخصی ظاہر این خبر ہم مسموع شدہ
اما آن شخصی یاد نماندہ ازین جہت سخن دور ویدہ در حال دی جاری گشت کہ اولاً (۴۱۸) دعای
رحمت در زیر قلم در آمدہ و ثانیاً در رنگ احیا مذکور شد اگر بہست سلمہ اللہ تعالیٰ و اگر رفت
رحمہ اللہ و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد وآلہ و صحبہ اجمعین و بارک وسلم -

۱۵

ملا محمد امین حافظ آبادی

کنزِ بست و ہفتم۔ در بعضی از احوال عارف حق الیقین ملا محمد امین حافظ آبادی
قدس سرہ۔ ۵

دی صاحبِ اسرار بلند و معنی ارجمند بوده، عمر با در خدمتِ حضرت ایشاں
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ کمالِ فدویت گذرانده غواصی بجا معرفت نموده دُرِ فرید از فقر آں بدست
آورده و فوقی بر سر اُصولت کہ ناشی از محبوبیتِ ذاتی و کمالِ انفعالی است از انوارِ
احمدی بہرسانده در سِراوقاتِ معصومی ناظرِ اشعاعِ قیومی گردیده، مہارتی بر مکتوبات کہ
منور جہاتِ ستہ است حاصل کرده از خدمتِ مخدوم زادہ قطبِ المحققین شیخ سیف الحق
والدینِ قدس سرہ مکتوب خوان خطاب یافتہ در گوشہ دُطن بہ خلافتِ حضرت ایشاں
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ ارشاد تمام نشسته بہ ہدایتِ آں جاسر افر از گشتہ مردجِ علینِ حال و قال
گردید و چون حافظ آبادیکی از قصباتِ مضافہِ بلدہ دار السلطنت لاہور است گاہی پیش
معارف آگاہی مرحومی شیخ محمد باقر کہ مناسبتِ ہمیشگی داشت در جوش می آورده و زود
می فرمودہ باز در وطنِ مالوف کہ سہِ مرحلہ از لاہور است مراجعت می نمود۔ ۱۵

مولد و مکن و مدفن وی قصبہِ مسطورہ است رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ
رَبَّنَا اِتِّمَامِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَ هَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا۔ اللہم صل وسلم علی
سیدنا محمد و آلہ و صحبہ و اتباعہ اجمعین الی یوم الدین۔

شیخ عطاء اللہ سورتی

کنز بست و ہشتم۔ در بعضی از احوال عارف بلا اشتباہ شیخ عطاء اللہ سورتی تم نجستہ بنیادی قدس سرہ۔

۵

دی مدتی در خدمت حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ گذرانده بہ خلافت سرافرازی یافتہ صاحب معنی و کمالات گردیدہ بہ علو حظ موصوف بودہ چنانچہ سہ جلد مصحف مجید بہ دستخط خود نوشتہ یکی را در روضہ منورہ حضرت سید المرسلین علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام فرستادہ و دومی بہ مرقد شریف حضرت ایشاں ارسال کردہ و سیومی در مرقد شریف حضرت خواجہ بزرگوار خواجہ نقشبند قدس اللہ سبحانہ با سرار ہما مرسل داشتہ۔

۱۰

از مدتی در بلدہ نجستہ بنیاد اقامت داشتہ، ہماں جا ازیں عالم در گذشتہ رحمہ اللہ سبحانہ و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین۔

شیخ نور محمد سورتی

- کنز بست و نهم۔ در بعضی از احوال عارف مجدد شیخ نور محمد سورتی قدس سره۔
- ۵ وی مخلص یک رنگ حضرت ایشاں رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَیْهِ بوده و به بشارات عالیہ بشر، صحبت مکشوف وی مقبول قیوم عالم رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَیْهِ گردیده و فناء محویت لِ در اقل صحبت از چهره اش (۴۱۹) مثل عرق که در شدت گرما شامل حال حلالان می باریده و ثانیاً معامله به صد در جبر بالا رسانیده به خلافت معصومی مستعد گشته در وطن مالوف برمند ارشاد نشسته تا جاں به جانان تسلیم کرده، رحمه الله تعالى رحمة واسعة۔
- ۱۰ مولد و مسکن و مدفنش بلده سورت است، و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وآله و صحبه و اتباعه اجمعین و بارک و سلم۔

حافظ محسن سیالکوٹی

- کنز سی ام۔ در بعضی از احوال عارف اسرار جبروتی حافظ محسن سیالکوٹی قدس سرہ۔
 ۵ دی صاحب معانی بلند و کمالات ارجمند بوده و به عنایات قیومی ممتاز و به خلافت
 معصومی سرافراز حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ۔ احوال اور امی پسندیدند و اقوال اور امی
 ترند و هکذا سمعت من الشيخ الباقر اللاهوری قدس سرہ۔ گویند باخلاق فراوان موصوف
 بوده و اکرام ضیف زیاده از وسع می فرموده و خویش و درویش را بر محبت حضرت ایشان
رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ دلالت می نموده و درس مکتوبات قدسی آیات را التزام داشته و معانی آن را
 بیان می ساخته۔

- ۱۰ بعد چند سال از وصال معصومی به رحمت حق پیوسته رحمه الله تعالى رحمة واسعة۔
 رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
 الْكَافِرِينَ۔

- چون قلم بیان اسرار قدم تا این جا نموده و احوال خلفای کرام را تا سی رسانیده مناسب
 ۱۵ اجزاء قرآنی و صیام شهر رمضان را دقیقه خود ساخته تجویز کنز دیگر را از محرمات اہل طبیعت
 که از اصحاب ثقات اند اندیشیده و خود را در میدان سخن که بطریق کنز در آید لنگ دانیده
 راه مشورت پیش گرفته که هر چه بما سوای این سی کنز دریں مفتاح نویس داخل ذیل فرما و
 خزان اصحاب کرام را در پرده ذیل تماشا نما که بحار اسرار سنجاء را در هر مرتبه موج علحده است
 و در هر نور لون جدا غرض تبیان احوال عاکفان شده و پاک معصومیه و اظهار اقوال باریابان
 ۲۰ در گاه مرجع الافلاک قیومیت است بی نیاز تکلف تا سخن به نجیبان که اتقیاء امت او
 علیه و علی آله الصلوٰۃ و التسلیات از تکلف بری اند، تکلف چیست زندان نفاقی
 تراضع چیست دامی ریش خندی و اختصار سخن بدون پرده ذیل متصور نیست که کارخانه کلام

۱۰ د۔ "معانی" ندارد ۱۱ د۔ کمال ۱۲ د۔ "به عنایات قیومی ممتاز" ندارد

۱۳ د۔ هکذا .... قدس سرہ "ندارد" ۱۴ د۔ "تماشا" ندارد

که از اصحاب محبوب نشان می بخشد نزد ارباب قلوب قیمت مالا کلام است پس در بردار
کنز علیحدہ ہر چند راہ اجمال گرفتہ شود تفصیل بی خواست جلوہ گرمی گردد و سخن اطوال می
شود و در ذیل ہر چند مرکب تفصیل دوانی بی اختیار جانب اجمال مشیل است، اول نکتہ
۵ رسا کہ دفع شبہ اکثری از نکتہ چنان است ادا نمودہ ثانی بہ مطلب شافی باید پرداخت و
آن شبہ این است کہ جماعتی کہ ذکر احوال شان در کنوز مذکور گشتہ باید کہ افضل از اہل ذیل
باشند و ہولایتی ثبت الا بالبرہان گویم لزوم کلی ندارد کہ بعضی از اہل ذیل بہ شان تمام (۴۲۰)
موصوف اند چنانچہ مجلی در قید قلم خواہد آمد ان شاء اللہ تعالی۔ اما سابقان کنوز بلاشبہ افضل خلفاء
قیوم اند و لاحقان از ان قبیل اند کہ حالات آنها در وقت کتابت از اشارت غیبی در سینه
بدون رعایت فاضلیت و مفضولیت نمودہ بہ موافق بقدر مرقوم گردانیدہ مع هذا اینہا ہم
۱۰ خماران میخانہ معصومی اند، باجملہ عابران وادی اصالت ہر کدام ناظر انوار احمدی در پس
پردہ ہای معصومی است۔

وادی دیدم انا الحق ہر نفس و نھا شک کہ اندران وادی نہ منصور نہ چوب و دار بود
ہمہ را بہ چشم ادب تماشا باید کرد و احوال مابقی در نوای ذیل بہ گوش باہوش باید شنید،
متوکلا علی اللہ المجید و مصلیاً علی رسولہ محمد بن المحمود و آلہ و صحبہ الی
۱۵ یوم الموعود۔

تذنیل۔ دامنہ ارشاد حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ را از بلاد مشہورہ و غیر مشہورہ نہ گذاشتہ
کہ ایصال فیض کہ بدان مامور بودند بہ ارسال خلیفہ صاحب وقت کمال نہ نمودہ اما علم جمیع آنها
لازم نیست کہ آن جا باشد و در بعضی از بلاد قراء و قصبات ^{لہ} کہ بہ تقریبی مرد در اتفاق کردہ
متعدد از یاران صاحب اسرار دیدہ و شنیدہ کہ تفصیل و اسامی آن اعزہ و آن مواضع بہ خاطر
۲۰ ہم نمادہ۔ چنانچہ در یک بلدہ دار السلطنت لاہور کہ قطب البلاد است سوای دو خلیفہ کہ
در کنوز احوال آنها مشروح شدہ۔

حافظ محمد شریف لاہوری

حافظ محمد شریف از اکابر و اجلہ اصحاب آنحضرت قدسنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس گذشتہ و صاحب معنی و اصرار بوده، مولد و مسکن و مدفنش بلدہ مذکورہ است قدس سرہ و ۵ مکاتیب نام مشاعر الیہ در جلد اول بہ نظر در آمدہ کہ مبنی از او اہل حال وی است بعد از ان کمال وی زیادہ از مقال این بی پروبال است بہت تبرک نقل مکتوب صدوسی و دوم ایراد می نماید:

فتح۔ جناب انخوی حافظ محمد شریف بشرف حفظ اوقات و نسبت باطن مشرف بوده ساعی از دیاد کیفیت آن باشند از دوام ذکر قلبی نوشتہ بودند مبارک است کوشش ۱۰ نمایند کہ ذکر بہ مذکور روند و از دال بہ مدلول آیند و از صورت بہ حقیقت شوند و از لفظ بہ معنی گرایند خوش گفت ۵

قومی ز وجود خویش فانی رفتہ ز حروف در معانی
زیادہ بریں گنجائش وقت نیست ۵
آسودہ شبی باید و خوش ہتابی تابا تو حکایت کنم از ہر بابی ۱۵
والسلام والاکرام۔

حاجی امان اللہ لاہوری

۲۰ نیز از خلفای حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ در لاہور گذشتہ کہ بہ مسکن تمام موصوف بوده و سفر حجاز در رکاب سعادت آن قبلہ ولایت نمودہ از عنایات آن جای کہ بر حضرت ایشان فائز می گشتہ البتہ بطریق (۴۲۱) اولوش قطرہ از ان چشیدہ باشد کہ در محبت درست بوده و از حضرت ایشان انقال می نمودہ می گفت کہ آنحضرت اکثر بایں بندہ می گفتند:

۵ د۔ "گذشتہ" ندارد

احمر، آمیخته باش و آویخته باش۔

در حوالی سال ہزار و صد و دہ جاں بحق تسلیم کرد و در وطن مالوف مدفون است
رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔

شیخ محمد فاروق لاہوری

شیخ محمد فاروق لاہوری قدس سرہ نیز صاحب اسرار و معانی بودہ، نور از چہرہ اش
می باریدہ باد وجودی کہ چشمان صورتی وی از مدتی خط الوداع خواندہ بودند اما نور آہنا در چشمان
باطن سرایت نمودہ در پیچ کاری کہ باہل بصارت تعلق داشت در ماندگی نمی کشیدہ بلکہ بہتر از
کود باطنان کہ بظاہر بنیانداشکال عالم بیان می فرمودہ و در رنگ کشف الہی کہ مدار کار است
کشف کونی بر کمال داشتہ و در محبت حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ محو بودہ و بہ خلافت معصومی
امتیاز داشتہ۔

این فقیر ہم چندی از تصرفات وی دیدہ نقل آن موجب تطویل است و از حضرت ایشان
ہم نقل ہا می نمودہ ظاہر در خاتمہ یکی از آنہا مذکور شود ان شاء اللہ تعالیٰ۔ گویند بہ دارالبقا
رحلت نمودہ رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔

شیخ محمد عارف لاہوری

شیخ عارف ہم در لاہور از یاران معتبر حضرت ایشان رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ بودہ چنانچہ
بشارت ولایت علیا صریح در مکتوبات شریفہ بنام وی مندرج است۔
و اعزہ دیگر ہم بودند کہ تفصیل احوال آنہا معلوم نہ اما این قدر معلوم است کہ دانہ از
خرمن معصومی برداشتہ در محبت قیومی دل و جان در باختہ اند۔
چنانچہ محمد حکیم ولد حاجی محمد اسلم و غیر ہم قلیل ماہم۔

مولانا محمد امین بخاری ثم پشاورى

۵ و مولانا محمد امین بخاری ثم پشاورى قدس سره از عمده اصحاب حضرت ایشاں بوده چنانچه ملکہ کمال او در جلد اول بہ موافق مشائخ دیگر قدس اسراہم قرار گرفته در جای کہ در زیر قلم مبارک در آمدہ :

فتح - مخدوما! این دید و این شہود در مشائخ دیگر کمال می دانند و فتح الباب می فرمایند نیک و مبارک است الخ

۱۰ اگر مطالعہ تمام این مکتوب کہ صد و نوزدہم است از آن جلد مبارک نمای فوائد بسیار مشاہدہ فرمای - و وی از طباعان مقبول بودہ چنانچہ سخنان شائستہ وی منظور حضرت ایشاں می گردیدہ - یکی از نکات لطیفہ وی ایراد می نماید می فرمودہ ہر کہ در شیوخ حضرت ایشاں را دیدہ از روی دیدن شیخ دیگر نہ نماید و ہر کہ در بلاد شاہان شاہ جہاں را دیدہ شوق دیدن بادشاہ دیگر نہ فرماید و ہر کہ در بلاد شاہ جہاں آباد را دیدہ میل دیدن دیگر بہ خاطر نیاورد و چون این نکتہ بہ عرض اقدس رسید مقبول رای عالی گردید -

۱۵ مدفنش بالیقین ثابت نیست رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ -

حاجی سلیم بلخی

۲۰ و حاجی سلیم بلخی قدس سره از یاران قبول حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودہ و بہ خلافت بلدہ (۴۲۲) امتیاز داشتہ ، مدتی بہ ارشاد زندگانی فرمودہ بہ رحمت حق پیوست و ہماں جا آسودہ است ، رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ -

حاجی محمد عاشور بخاری

۵ و از حاجی محمد عاشور بخاری قدس سره چه نویسد که رازدار آن قبله ابرار بوده و صدارت طالبان توجه به موجب امر اقدس در حضور پُر نور اومی نموده و جلد ثالث از مکتوبات شریفه را حسب الایامی مخدوم زاده ثانی حضرت حجة الله قدسنا الله سبحانه بسره الاقدس جمع فرموده و ممبر گردیده در سال هزار و صد و هفت به رحمت حق پیوسته در دارا خلافت شاه جهان آباد آسوده است، رحمه الله سبحانه رحمة واسعة.

حافظ صادق کابلی

۱۰ حافظ صادق کابلی که از یاران صاحب کمال حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه بوده هر چند به تقریب اندامی مخدوم زاده گرامی شیخ ابوالقاسم قدس سره مسلوب الحال شده بود اما بعد از توبه باز به نسبت مسلوبه مرفراز گردیده و مورد عنایات شده، در حضرت سرهند آسوده است، رحمه الله سبحانه رحمة واسعة. ۱۵

نذربیک سمرقندی

۲۰ و نذربیک سمرقندی از منظور ان خاص حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه گذشته و بعد از حصول مراتب کمال به رحمت حق پیوسته، رحمه الله سبحانه رحمة واسعة. و از یاران شاه جهان آباد اگر چه احوال شیخ پیر در کنوز مذکوره گشته اما سید اسرائیل و مولانا محسن و خواجه ماه ولد خواجه عبدالرحمن نقشبندی هم از خلفای معتبر گذشته اند و بنام هر یکی عنایت نامه های بشارت رسا در دو جلد اخیر مکتوبات شریفه مبین و آشکار است همه به رحمت حق پیوستند قدس اسرارهم.

له د - نظربیک

میر غضنفر داراشکوہی

۵ میر غضنفر داراشکوہی کہ محبوبت آن صاحبِ قیومیت بوده و بہ انواع عنایت حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ سرفراز و بہ خلافت مطلقہ متاثر نیز در شاہ جہان آباد گذشتہ،
رحمہ اللہ سبحانہ -

و ازین قبیل اعزہ دیگر ہم خواہد بود کہ بہ وقت تحریر تفصیل از خاطر دور افتاد۔
و در مستقر الخلافہ اکبر آباد سید پناہ میر عارف نبیسہ میر محمد نعمان و میر عبدالفتاح پسر
ایشاں و شیخ محمد جان ہر کدام بہ خلافت امتیاز داشتہ۔ و میر عارف ہر چند میر عارف مقبول
حضرت مخدومی مکرئی شیخ محمد اسماعیل سلمہ ربہ پیش قدم از دیگران باشد۔

مولانا محمد جان ورکی

۱۵ و فضائل مولانا محمد جان ورکی استحقاق آن داشتہ کہ در کنوز سابقہ احوال وی مشرح
می گشت اما و ما انسانیہ الا الشیطان ان اذکرہ از تصرف حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ
دریں جاہ یاد آمدہ کہ ذیل ہم ازین راہ از بعضی کنوز فوقانیت ہم رسانیدہ وی بعد از وصول
بہ درجہ کمال و تکمیل بر باد شاہِ خلد مکان خلافت معصومی یافتہ بہ بی نفسی تمام زندگانی نمودہ ،
نشاہ کاسات قیومی بہ فضل سبحانی و دیگر باریابان محفل سلطانی رسانیدہ۔ فقیر در خرد سالیہا
از خدمت خال اکرم شیخ سیف الحق والدین قد سنا اللہ سبحانہ بسرہ المتین وصف آن
۲۰ عزیز بسیار شنیدہ در مکتوبات شریفہ ایشاں ہم در عریضہ کہ بحضرت ایشاں نوشتہ اند مندرج
و محبت وی بحضرت ایشاں کہ مدار کمال است مشرح ، رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔

لہ د۔ مظفر

خاندان میر عماد الحسینی

۵ و میر عماد الہروی الحسینی با جمیع ابنای خود میر مفاخر حسین کہ ثاقب لقب اوست و میر شرف الدین حسین کہ جامع جلد ثانی مکتوبات حضرت ایشاں بہ موجب امر حضرت شیخ سیف الدین است قد سنا اللہ سبحانہ با سرارہا و میر مظفر حسین ہم از مخصوصان جناب قیومیت مآب بودہ اند اگرچہ بعضہم فوق بعض باشند و میر (۲۲۳) محمد زمان راسخ کہ نبیرہ میر عماد مذکور بودہ و پدرش میر مراد بجنور پدر خود میر عماد و درایت حیات سپردہ بود و از اکبر فدویان حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ گذشتہ و ہر یکی از خاندان آہنا شاعر فصیح و عاقل و جمیع بودہ ، بیتی از ثاقب ایرادی نماید ؟ ۱۰

گرہ زدن بنفسی ای نسیم زار کہ بود بہ بی دلاں نہ رسیدن پیغام یار کہ بود و بلاغت میر شرف الدین حسین قدس سرہ بر ناظران خطبہ ثانی کہ مسمی بہ وسیلۃ السعادت است ظاہر و ہویدا۔ و مثنوی راسخ بر بعضی از اہل طبیعت نازکتر از مثنوی ناصر علی در خیال ولینت مقال است ، رباعی کہ در وقت ترقیم از اں شاعر راسخ بہ خاطر آمدہ ایرادی نماید ؟ ۱۵

سجدہ بنیاد کردم سر نمی دامن چہ شد ریخت این می بر زمیں ساغر نمی دامن چہ شد
اشک بی کیفیت و داغ جنوں بی رنگ ماند می بجا ساغر بجا و لبر نمی دامن چہ شد

بالجملہ ہر یکی از این اعزہ محو محبت حضرت ایشاں رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ گذشتہ و بنام ہر یکی مکاتیب متعددی در مکتوبات قدسی آیات مشتمل بر بشارات عالیات مندرج۔

۲۰ و شک نیست کہ میر شرف الدین حسین چون جمع دفتر ثانی مکتوبات فرمودہ و داخل ملاحان حضرت ایشاں گردیدہ و در دست زمانہ داتانی گذاشتہ کہ راسخ با وجود حصول کمال محبت این سعادت نیز داشتہ روزی فقیر سوال آہنم نمودہ کہ مثنوی شما چہ را از ذکر حضرت ایشاں خاموش است گفت زبان من لیاقت نہ داشتہ کہ چیزی از مدحت اسرار معصومی تواند نمود مطلب فقیر جواب ثانی نہ یافتہ بہر حال در محبت قیومی استوار بودہ ۔ در سال ہزار و صد و شش و یا ہفت در عمر چہل و ہفت سالگی وفات یافتہ در روضہ مقدسہ حضرت ایشاں مدفون است ،
رحمۃ اللہ سبحانہ ۔

و سوای میر مظفر حسین که جانب بنگاله مدتی تمکین برمند ارشاد داشته و همال جا آسوده
همه در حضرت سرهند آسوده اند.
و میر عماد بالای آب جلم در عماد نگر که شهر ساخته اوست مدفون است و حمد الله سبحانه.

۵

خواجہ محمد شریف بخاری و خواجہ عبداللطیف

و خواجہ محمد شریف بخاری و خواجہ عبداللطیف که برادر اوست هر دو در اعتقاد
حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ محکم بنیاد گزشته اند و مسکن از غلبه اخلاص بلده طیبہ سرهند اختیار
کرده، هر چند به نوکری بادشاهی هم ساخته و گزدار گردیده بودند اما مسکن قبائل ہمیں جای
مقرر داشتند و اغلب که در همان بلده طیبہ مدفون اند و حمدهما الله سبحانه و رحمة واسعة - این
آل محمد شریف است که در مکتوب مقدس که بنام خلد مکان است نام او مندرج دوسه سطر
از آن مکتوب محبوب ایراد (۲۲۴) می نماید :

فتح - اما بعد فرمان عالی شان که مرقوم قلم عنبریں رقم گردیده بود خواجہ محمد شریف بخاری در
اعتراف از منہ رسانید - انتہی کلامه رضوان اللہ تعالیٰ عنہ

و دیگر انقال غریبه از آن اخوین معلوم است اما به مخافت تطویل مجوز تحریر نیست -

۱۵

صوفی پاینده محمد کابلی و ملا پاینده محمد کابلی

و صوفی پاینده محمد کابلی که مشهور به صوفی پاینده طلایی است قدس سره از یاران
معتبر قبله الاولیاء کبار گزشته و یکی از تصرفات وی بوده که اگر کاغذ زرد را در حلق فردمی برداشتنی
ساخته می برآورد و اگر کاغذ سفیدی بود روپایه به ظهور می آید اما می فرمود که در اشرفی محنت زیاده تر
می شود و قوت توجه سخت ترمی باید و در مکاتیب شریفه بشارات هم بنام وی مندرج و ملا
پاینده محمد کابلی قدس سره هر چند اول از یاران خواجہ محمد حنیف بوده اما ثانیاً به شرف صحبت آل
قبله از باب معرفت سرافراز گردیده و به خلافت ممتاز، هر دو پاینده در بلده کابل مدفون اند
رحمهما الله سبحانه و رحمة واسعة -

صوفی عبدالرؤف کابلی

۵ و صوفی عبدالرؤف کابلی که مولد و مسکنش قریہ سنجبت دره است کہ از قرائی شاہ میر دامنہ کورہ بلدہ کابل است نیز اذل از یارانِ خواجہ محمد حنیف بودہ اما مقرر بہ رفاقتِ خواجہ و بغیر رفاقت در سر ہند شافہ از برکاتِ صحبت بہرہ ہای برداشتہ بہ خلافت امتیاز یافتہ۔

میرماہ عرب

۱۰ و ہم چنین میرماہ عرب کہ در قریہ مارکی کہ متصل میوہ خاتون است می بودہ نیز با جازت سرافرازی داشتہ۔

صوفی سعد اللہ کابلی

۱۵ و صوفی سعد اللہ کابلی کہ وطن بہ کمال سعادت حضرت سر ہند گزیدہ بہ بشارات حضرت ایشاں رضی اللہ تعالیٰ عنہ بشر بودہ بہ رحمت حق پیوستند۔

میاں شیخ عبدالخالق

۲۰ و کمالات میاں شیخ عبدالخالق قدس سرہ کہ خلافت بنگالہ بہ موجب التماس رعایت خان کہ بہ صوبہ داری یکی از اہل بلاد سرافرازی داشتہ یافتہ بود، و رعایت خان از غایت سفاہت چنانچہ باید قدروی نہ فہمیدہ طلب خلیفہ بزرگتر نمود و ریابہ اعتراض در آمدہ۔ ایں فقیر نمی تواند نوشت اگر مطالعہ جلد ثالث میسر آید در آن مکتوب فضل وی جلوہ گر است و ہماں جامی نویسند :

لے د۔ باقیہ

فتح - و مرسل را در مؤآة من ارسل باید ملاحظه نمود -
 اگر حضور آن جلد می بود البته باید آن مکتوب اکتساب سعادت می نمود تا افضل
 میان شیخ عبدالحق جلوه گرا اهل بصیرت می گردید -
 و مولد و مسکن و مدفن وی معلوم نیست تا در زیر قلم در آید، و حمد الله سبحانه
 رحمة واسعة -

۵

و شیخ رحیم داد افغان و غلام محمد افغان و حاجی خان افغان و احمد خان افغان (۴۲۵)
 رحم الله سبحانه که ساکنان نواح بجواره اند همه از اجازت یافته های حضرت ایشان اند
 رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ و در اخلاص و محبت آنحضرت جانفشان و شیخ رحیم داد در معانی اغلب که
 راجح تر از ثلاثه یافته است، و العلم عند الله سبحانه -

۱۰ و در قریه از قرائی صوبه پنجاب اتفاق عبور در رکاب سعادت قبله گاهی قدس سره
 افتاده نام آن قریه ملحان تحقیق شده در آن جا صد کس از رجال حافظ کلام بودند سوای نساء که
 اکثری از آن صاحبکات آن جای باین دولت مشرفات بودند هفتاد کس از مجازان حضرت ایشان
 رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ به نظر در آمده و بخدمت مرشدی قبله گاهی قدس سره معروض داشتند که اگر
 مفصلاً سیر این نواح می فرمایند در هر قریه جمعی از مجازان حضرت ایشان به نظر در آیند و بخدمت
 آنحضرت هم مردم بسیار به فدویت بنی شمار از ساکنان آن دیار مرید شدند و بعضی به خلافت
 ۱۵ امتیاز یافتند -

چنانچه حافظ شهاب الدین در جندیوت به خلعت خلافت سرافراز گشت و
 خواجه عبداللطیف پشادری قدس سره نیز از خلفای حضرت ایشان رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ گذشته
 که پسرش خواجه عبدالرحمن با وجودی که احدی این طریقه علیه نقشبندی از عالی حضرت نموده بودند
 اما اسماء سیفی را از مواضع دیگر در عمل آورده عامل شهریه بوده -
 ۲۰ و صوفی دوست بیگ هم در پشاور از مجازان حضرت ایشان بوده به رحمت حق
 پیوسته رحم الله سبحانه رحمة واسعة -

و از یاران بلدة طلیه حضرت سرهند میر علی مراد صاحب معنی و اسرار بوده و بر اطفال

له - در بخارا ۲ م - مسلمان ۳ م - هفت

جن زده دم دی آب حیات بوده و پرواز اهل این جهان می فرموده چنانچه بعد تشریف حضرت ایشان به سفر حجاز جوگی مخدرات این جا به مخلصان این جای حسب الارشاد آنحضرت تعلق داشته شبی از آن شبهای که سر جوگی میر علی مراد بوده وقت تهجد غلغلۀ دزدان از طرف دیگر حویلی افتاده چون موسم زمستان بوده و هر یکی از صنایع درون حجره بامشغول عبادت خود بودند ۵
میرزا کور به سرعت تمام پرواز کنان از این بام بر بام دیگر رفت و این معنی مشهود حضرت ام المردین گشت -

و میان شیخ حامد و حاجی تاج و حاجی نصر الله هم از خدام ذوی الاحترام آن غوث الانام گذشته اند و از این خدمت کار خود را بر ادراج افلاک رسانیده - و ملا خیرا به قسمی مغلوب الحال شده بود اکثر نامشروع لباس اختیار می فرمود بلکه در بعضی از احبان تلبیس به لباس عورت می گردیده و در بعضی اوقات ریش می تراشیده و زیور نساری پوشیده، اما این اوضاع بعد ۱۰
وصال حضرت ایشان رضی الله تعالی عنہ (۲۲۶) دل نشین ادگر دیده و الا در حضور انور بوی ازین اطوار پیدانه بوده و غیر از تقلید آن قبله ارباب تحقیق حرنی مقبول خاطر نه، با بکله به رحمت حق پیوستند، رحمهم الله سبحانه رحمة واسعة -

و شیخ عبداللطیف لشکر خانی که از فضلاء ذوی الاقدار بوده مشحون عنایت حضرت ایشان گذشته به رحمت حق پیوسته - ۱۵

و میر محمد خانی و شاه خواجه ترندی و اسد الله افغان و خواجه محمد فاروق ولد خواجه عبدالغفور سمرقندی و مولانا جمال الدین و مولانا محمد افضل و حاجی حسین و صوفی نور بیگ و مولانا قاسم رپڑی و ملا فیض محمد فتح آبادی همه بشران کمالات معصومی و باریابان صحبت قیومی گذشته اند و بنام ۲۰
هر یکی مکاتیب عالیہ در مکتوبات ثلاثہ جلوه گر است، رحمهم الله سبحانه رحمة واسعة -
و میان دینار که خواجه سرای شاه جهان بادشاه گذشته از مقبولان خاص آن قبله الابرار بوده و در قلم محترم سعادت آثار در آمده، رحمه الله سبحانه رحمة واسعة -

شیخ محمد یار ملقب به خداپرست خان

۵ شیخ محمد یار که ملقب به خداپرست خان بوده و چهار سال از عمر خود در خدمت حضرت ایشاں رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ صرف نموده اسرار واجب الاستتار را محرم گردیده به خلافت و ارشاد گشته، مدتها بر آن استقرار داشته آخر الامر بادشاه خلد مکان بدین درخواست وی به منصب سرافراز فرموده به خدمات امتیاز بخشیده و در آنهم کار کشائی جهانیان به موافق و سع خود می فرموده و در عهد بادشاه خلد منزل تا بهراری شده در بلده لاہور سال ہزار و صد و بیست و سه انتقال ازیں عالم فرموده و در شاه جهان آباد در زیر قدم مبارک مدفون گشته، رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔

قل احمد ترک

۱۵ قل احمد ترک که مقبول حضرت ایشاں و صاحب یک دست بوده به کمالات معصومی ایمانی درست نموده آخر کار در یکی از حریم شریفین اقامت به موجب ارشاد اختیار فرموده در آن جامدتی رہنمائی خلایق بوده ہماں جا بہ رحمت حق پیوسته، رحمہ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔
و محمد یوسف مؤذن کہ حنجرہ اذانش مشہور آفاق است نیز صاحب اسرار بوده بہ رحمت حق پیوستہ۔

۲۰ و میر معصوم سرہندی خواجہ مومن جذبی و حاجی محمد جان طالقانی و مومن بیگ بہ ہانپوری و میر منل و مومن بیگ کابلی و ملا مسافر و شیخ عبد الحمید برہانپوری و محمد کاشف ہمہ از نیاز مندان یک رنگ آن قبلہ آفاق گذشتہ اند۔ و اغلب کہ بہ خلافت نیز سرافراز، رحمہم اللہ سبحانہ رحمۃ واسعہ۔

بالفعل از اعزہ خدا رسیدہ کہ از یاران بارگاہ عرش اشتباہ قیومی گذشتہ اند ہمیں مقدار در قید قلم درآمد و اگر عنان سخن در تفصیل کلام و تعداد اسمائ اصحاب آن غوث الانام قد سنا اللہ سبحانہ بسره الاقدس سر و بد کتاب بہ طول مالا کلام موصوف گردد، ازیں جہت مائل را دلیل مادل علی الکثیر دانستہ ہر چیزی کہ مذکور گشتہ کفایت کار ادلی الالبصار فہمیدہ۔

لہ د۔ صدقی   ۲۰ د۔ م۔ تالقانی

(سلاطین و امراء از مریدان حضرت خواجہ محمد معصوم سرہندی قدس سرہ)

اما بعضی از اغنیاء کہ بدولت و صحبت تمول را بر کمال رسانیدہ صاحب معنی و حال گردیدہ اند، اگر تعداد چندین از آل جماعت و قدری از احوال معلومہ بعضی از آنہا و قدری تحریر نمایند و بر آن ختم این مفتاح تاسع مقرر سازد و گنجائش دارد بہ تدبیر مشاہدہ احوال این اہل دثور بہ حکم ذہب اہل الدثور بالاجر فرمایند :

(اوزنگ زیب عالمگیر)

واقلاً این اہل دثور بادشاہ (۴۲۴) خلد مکان را شناسد و عنایات حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در بارہ ایشان واقع است از مکتوبات قدسی آیات خصوصاً از جلد ثالث مطالعہ فرمایند۔ توجہات مخصوصہ آنحضرت قدسنا اللہ سبحانہ بسرہ الا قدس ہمراہ شامل حال آن ظل ظلیل ایزد متعال بودہ چنانچہ خود در مکتوبی از مکتوبات جلد ثانی بایں مصراع شیخ سعدی شیرازی قدس سرہ تصریح بایں معنی می فرمایند

فتح - دیدہ سعدی و حبان ہمراہ تست

والمکتوب طویل ازاں بود کہ تا آخر عمر آن خلیفہ فتح و نصرت در معارک و مغازی نصیب بودہ و شریعت باطریقت مجتمع شدہ، رواج اہل خود می بخشیدہ و در اغنیاء ہمت عروج داشتہ چنانچہ بعضی از اہل بطالت خدمات اہل حق بوجہ ایق بہ تقدیم می رسانند مردمان آن عصر این ہمہ را بر ترس خلیفہ مستقل منسوب نہ نمودند و بشارت فناء قلب در بارہ ایشان در قلم مشکین رقم در آمدہ بایں عبارت -

فتح - و امید است کہ دریں نزدیکی بہ فناء قلب کہ در جہ ادل است از درجات ولایت مشرف گردند -

بعد ازاں بہ نوید دخول آن ولایت بہ زبان الہام ترجمان مشرف شدند -

احمر - از حضرت قبلہ گاہی اقطاب دستگاہی قدس سرہ مسموع گشتہ کہ وقت ارادت

آن بانی مبانی سلطنت و خدمت آفتاب ولایت شهباز هدایت استفسار انابت از دیگر
سالکان طریقت که آن خلیفه را صحبت آنها دست داده و بعضی از مقربان ایشان ظن آن
داشتند که البته پادشاه مرید بعضی از او درویشان گردیده است در میان آمده و علی الخصوص نام
شیخ عبداللطیف برهانپوری که خیلی تشرع بوده به تصریح مذکور گشته معروض داشتند که اخذ بعضی
از اعمال غریبه و اذن خواندن بعضی از اسماء الهی از درویشان معتدا بحال حاصل نموده ام،
اما شغل باطن و صرف ارادت از دیگری اصلاً در میان نیامده هر که بآن زبان کشاید کذاب و
منقری است اگر حکم شود در آنات ضروری عمل بآن نموده آید والا فلا فرمودند.

سیر این حضرات از اسم به اسمی رفته است و پیش طاق مرتفع گشته توجه و جبهه ایشان
دافع آفات صوری و معنوی است و تصرف شریف شان کافی مہمات ظاہری و باطنی مع
ذالک چون مقدمات سلطنت در پیش در آید چه در ایام ارادت خلد مکان پادشاه زاده بودند
اگر در وقت ضرورت به خوانند مضائقه ندارد و از این جانب ہم اذن است اما قبلہ توجه
را منتشر نہ سازند کہ خطر بی ظفر است و الا ظفر بی خطر، لہ الحمد کہ انتشار توجه بہ گرد آن
خلیفہ نہ گردیدہ و ظفر بی خطر با طول عمر نصیب وقت گشت.

و دیگر کمالات ایشان از مکتوبات قدسی آیات حضرت ایشان و فرزندان قبلہ
درویشان رضو اللہ تعالیٰ عنہم باید جست.

و پادشاه خلد منزل ہم در وقتی کہ پادشاہزادہ بودند یکی از خوانین طلب این راہ از
ایشان نمود فرزندان از حضرت شیخ محمد معصوم قیوم مجاز ام البتہ مرید خواہم گرفت آخر الامر
قبول متمنای سایل نموده (۲۲۸) مریدش کردند و نام سامی حضرت ایشان رضو اللہ تعالیٰ عنہ
در آن وقت در میان آوردند.

۲۰

(شاهزادہ ہای اورنگ زیب)

و پادشاہزادہ ہای دیگر ہمہ بدست ابناء کرام حضرت ایشان ارادت داشتند چنانچہ
محمد اعظم شاہ بحضرت شیخ سیف الحق و الملتہ والدین و محمد کام بخش بحضرت حجۃ اللہ مرید
بودند قدس اسرار ہما.

اگر چه اعظم شاه در آخر کار به سبب تشیع که از وی به طریق تواتر مسموع و از روایت ثقات به ثبوت پیوسته رذقی هم از شیوخ حاصل نموده باشد.

و سلاطین اطراف و جوانب که از اهل حق بودند هم داخل مریدان آن معصوم مطلق گردیدند
 ۵ لازمست صوری و وصول دولت حضوری این طائفه را از محالات است کارخانه نیازمندی
 غائبانه پهن ساخته در کسوت خلفاء که مرآت کمالات آن قبله اصحاب کرامات اند مشاهد جمال
 باکمال به موافق حوصله و استعداد خود با و صفای مرآت نمودند و الحمد لله که داخل بشارت
 غفرت لك و لمن توصل بك الى بوسط او بغیر وسط الى يوم القيامة، که بر قیومین
 معصومین و مجددین مجددین شده بود گردند.

فرخ سیر

و بالفعل در قرب عهد بادشاه مغفور شهید مرحوم محمد فرخ سیر رحمة الله سبحانه
 رحمة واسعة بدست مخدوم زاده اصغر اکمل محمد صدیق قدس سره مرید حضرت ایشان
 ۱۵ رحمة الله تعالى گردیدند چنانچه فقیر خود از زبان آن خال اکرم شنیده که از بادشاه مذکور نقلها
 داشتند یکی از آنها این بود که بادشاه بمن می گفت ای جیو من مرید حضرت شیخ محمد معصوم
 گفتم آری شکرانه الهی به تقدیم رسانیده.

داز خوانین عمده داز ستجار مال دار به شرف ارادت مشرف گردیده از حروف به
 معانی رسیده اند تا کجا تعداد نماید چندی که خود را غیار محبت خواص می فهمیدند و محبت آنها
 در حضرت قیومیت قابل توجه گردیده و به رخ که با وجود کثرت تدبیر و جاه و رفعت به ملاحظه
 ۲۰ غلبه ارشاد به خواست یابی خواست نفس کشی نموده به نیازمندی تمام مرید گردیده اند اگر
 مذکور نماید گنجایش دارد.

نواب مکرم خان

- د سرآمد ایں گرده صاحب شکوه مرحومی نواب مکرم خان را سازد و نام آن سید
 صحیح النسب میر محمد اسحاق بوده و والد دی شیخ میر و عمش سید میر از مریدان خاص و فدویان
 ۵ مخصوص حضرت ایشان رحمۃ اللہ علیہ گذشته اند اما مکرم خان بابرادر بزرگ خود محتشم خان و
 برادر خرد خود شمشیر خان که نام اکبر میر ابراهیم و نام اصغر میر یعقوب بوده سالها در (۱۲۲۹)
 حضرت سرهند اقامت ورزیده و مراراً ترک مناصب نموده کسب کمال نموده اند و پاکی مبارک
 برکتف خود را برداشته انواع نیازمندی بجای می آوردند و دستارها که بدست شریف بر سر
 ۱۰ مبارک بسته باینها عنایت شده بود تا اواخر خود را به همون صرافت پیش خود را داشتند و هر کدام
 از ایں اخوان ثلاثه بشر به بشارات ولایات عالیہ است، در جلدین اخیرین مکتوبات شریفه
 اگر تفحص نمائی احوال ایں اعزّه مفصل مشاهده فرمائی لهذا اسامی نخستین آنها مذکور نمودیم که
 در کلام مبارک به همون نام محرر اند که خطاب خانی بعد وصال آن قبله یافته اند و مکرم خان از
 اعتقاد خود به معروض بزبان قلم نموده که محبت حضرت ایشان راجح از محبت حق سبحانه است
 چنانچه در یکی از مکاتیب قدسیه جواب آن مندرج است دوسه سطر از آن که بیاد است ایراد
 ۱۵ می نماید و باقی موقوف بر جلد ثانی است :

- فتح - نوشته بودند که باین جانب منسوب است فوق محبتی است که بجناب قدس او تعالی
 منسوب است و از ایں ممر اکثر در خوف و وحشت می باشد سعادت آثار را آنچه آید
 سه توجیه دارد، توجیه اول موافق حال اهل ابتداء است که مناسبت با اهل توسط
 ۲۰ و انتباه دارد و توجیه دوم ملائم اهل وسط است که با اهل انتباه ندارد و توجیه سوم
 مناسب حال اهل انتباه است که با اهل ابتداء توسط تعلق ندارد و توجیه اول محبتی که
 با پیر و مرشد متعلق است وسیله محبت حق تعالی است باین معنی که تا ایں محبت
 درست نکند با آن محبت که مقصد اقصی است نه رسد پس اگر پیش از رسیدن

له در سید پیر ۲۰ در بشر راه ولایات عالیات است

به مطلب وسیله را قوی تر یا بد گنجایش دارد و فی الحقیقت معامله بالعکس باشد۔
 اگر بر مطالعه توجیهی آخرین که مناسب اهل وسط و انتهای اند شوق شورش انگیزد
 در مکتوبات جلد ثانی رجوع نمایند که حضور آن جلد مبارک در وقت تحریر نبوده این هم بنا بر حافظه
 سابقه نوشته شد اما بلا تفادیت الفاظ و معانی است الا ماشاء الله و اگر در حرفی تفادیت
 به نظر متبعی در آید باید که اصلاح قلم جنبانی فرمایند۔ احسن الله جزاءه۔ ۵
 و اخین باقیین آن عزیز اعنی مختشم خان و شمشیر خان نیز به همی صرافت رسوخ در
 عقیدت داشتند و والد و عم آنها نیز در اعتقاد محکم بنیاد بودند۔

دیگر امراء

۱۰ و حمله الملکی جعفر خان و پسرش نامدار خان و میر بخشی همت خان و پدرش اسلام خان و
 در مغلیه طاهر خان و قباد خان ترک تاز خان و سرانداز خان و تیرانداز خان و محمد میرک خان گرزدار
 که با سم دی (۴۳۰) بشارت صریحه در مرکاتب شریفه کائن است۔
 ۱۵ و در افغانه قطب خان و شمس خان و الهداد خان خوشگی و شمشیر خان و پسرش الهداد خان
 ترین که در آخر ملقب به ترین خان گردیده بود و اختیار خان و حاجی خان و قلعه دار کابل شرزه خان
 و دیوان آل خاسید صحیح النسب یعقوب خان و دیوان آل جارشده خان و مقتدیان دیگر مشعل
 امانت خان و دیانت خان و قلعه دار اکبر آباد عبداللہ خان و ذجدار آل دیار مسعود خان و
 اهل اللہ خان و لد سعید خان بهادر و سلطان عبدالرحمن خان بلخی و سید عبدالرحیم خان و مرزا خان و
 نظارة پناه بختادرخان و میان معقول مراد بخشی و جمہم اللہ سبحانہ۔
 ۲۰ و بعضی ازین اهل دول در ذیل سابق مذکور گشته اند و بسیاری فراموش گشته هر کدام
 به شرف ارادت بلاد واسطه مشرف شده اند و از تجار مردم بسیار گزشتہ اند از ان جمله بنام یکی در
 مکتوب از مکتوبات لفظ این حدیث شریف بزرگاشته اند :
 فتح۔ ان الله يحب التاجر الصدوق۔

مقصود از تطویل کلام سعادت انجام آنکه رشمه ازال بجار انوار بر هر فرقه از فرق
مسلمانان چکیده تاقیام قیامت در مریدان به واسطه فیض مند طالبان صادق خواهد گردید
فریاد حافظ این همه آخر بهرزه نیست
هم قصه نریب و حدیث عجیب هست

حسن ملاحظت این ترقیم در نظر عشاق در دادی آفاق جلوه گرانات زیاده برای تابش
اظهار نه فهم من فهم

الادر پرده می گویم تمساشا کرده چیزی

سخن جان است عریان چو تو اتم ساختن جان را

الهی مولای ربی خدای کار ساز همتای این شرمنده را د جمع ناظران این کتاب بل
جمع احباب را رسوخی کامل بر محبت خاک ر و بان درگاه احمدی و جاروب کشان بارگاه معصومی
تا وقت خاتمه و نفس آخرین که حتی اِذَا بَلَغْتَ الْحُلُقُومَ وَ اَنْتُمْ حَيْنِيذٍ تَنْظُرُونَ
نشان آن است محض به فضل خود عطا فرما برای حشر این عاصیان را چنان رحمت نما کیفیت
نشان باین دو نشان احمدی و معصومی فرما در تقصیراتی که درین تحریر و سابق از آن از محرر بهر
آمده بحرمت این دو بنده مقبول به لطف عظیم خود عفو نما و باین قرین صراط المستقیم بهر
مشکلات نقد وقت آسان فرما اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ اِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ

۱۵

ولختم المفتاح التاسع بالدعاء الماثور اللهم انی عبدک و ابن عبدک و

ابن امتک فی قبضتک ناصیتی بیدک ماض فی حکمک عدل فی قضائک اسئلک

بکل اسم لک سمت به نفسک و انزلته فی کتابک او علمته احدا من خلقک او

استأثرت به فی مکنون الغیب عندک ان تجعل القرآن ربيع قلبی و جلاء غمی و

همی و نور بصری و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و آله و صحبه و اتباعه

۲۰

و بارک و سلم -

خاتمه حسنه

(۲۳۱) خاتمه حسنه که برای حسن خاتمه مقرر گشته ، تائید فضل لم یزلی و سابقه عنایت

ازلی درین امر رفیع القدر شمول این عاصی تباه کار و خسته دل نگار فرماید - وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا

بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ - اللهم احسن عاقبتنا فی الامور کلها و اجبرنا ۱۰

من حزی الدنیا و عذاب الآخرة اللهم انت ربی لا اله الا انت خلقتنی و انا عبدک

و انا علی عهدک و وعدک ما استطعت اعوذ بک من شر ما صنعت ابوء لک

بنعمتک علی و ابوء بذنبی فاغفر لی فانه لا یغفر الذنوب الا انت و الصلوة

و السلام علی من قال شفاعتی لا اهل الکبائر من امتی و آلہ و صحبه و اهل بیتہ

و کمل ورثته و ما شرامته بصدقته بعدد ما اظلم علیه اللیل و اشرف علیه النهار - ۱۵

بگوش طرادت سرودش دولتمندان خزان احمدی و نقشبندان صحائف معصومی که به سر

سرمدی ملفوف گشته در نظر دور بینان بارگاه صمدان اشعات جمال احمدی از سر اوقات

عظمت قیومی بصد کرشمه و دلال می در آیند و الهیان آشفته حال را به معانی و الامتقال می

ربایند و مثل بلبلان بهار در چمن و احادیث گل اند و به ریحان دزرگس نمی گرایند سه

نهی صد دسته ریحان پیش بلبل نخواهد خاطرش جز بجهت گل ۲۰

بر بنفشه سیل نمی فرمایند و بر نسرین توجه نمی نمایند بعضی از اسم صفت جز ذات معری

از نسب و اعتبارات نمی خواهند واضح باد که شناسان قهر هویت که به کمال مرتبه انسانی داخل

شده کار خاندنجات را بر فضل خالق البریات تصور نموده کبریائی مطلوب را

با وجود غلبه امواج رحمت در مقدمه رجوع و انابت بدون توسل و سبله بحکم و ابْتَغُوا إِلَيْهِ

الْوَسِيلَةَ - مستصعب می انگارند و وسیله اقوی برای این امت مرحومه که خیر الامم است

ذات حضرت سید العرب والعجم است صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ وبارک وسلم۔
 اما جاء وجلال وعظمت محبوبیت آنحضرت علیہ وعلیٰ آلہ الصلوٰۃ والسلام
 باوجود رافت ورحمت وحرص که بر امتانست به مرتبه آں است که بدون وسیله پیش بردن
 مطلب و به عرض باید رسالت رسانیدن خیلی دشوار است، چنانچہ از کمشوقات حضرت ایشان
 ﷺ در مفتاح سوم در محلی که تحریر یواقیت در آمده دریا قوتہ بنفتم و نیز و ہم به تصریح
 ۵ مذکور گشتہ و چون نیابت سید المرسلین علیہ وعلیہم وعلیٰ آل کل من الصلوٰۃ افضلها ومن
 التسلیمات اکملها بر ذات مبارک حضرت ایشان (۴۳۲) به طریق اکیلیت از راه قیومیت
 و اصالت و محبوبیت ذاتی و کمال انفعالی ثابت است و عالمی از وجود مسعود متوسل گردیده
 را ہی به بارگاه محمد صلی الله علیہ وآلہ وسلم بہرسانیدہ کامیاب ۔

روشن از پر تو رویت نظری نیست که نیست

فتی خاک درت بر بصری نیست که نیست

پس این عاصی آواره که همواره گرفتار شہوات نفسانیت غیر از تو سل مصومی که ناشی از

بحار قیومی است و راه وصول در حضرت رسول صلی الله علیہ وعلیٰ آلہ وسلم معلوم، پس در
 ہر مقدمہ چنگی بہ دلمان حضرت ایشان باید زد و عودۃ الوثقی را بہ دندان محکم باید گرفت تا ظاہر بہ
 قبولیت این جای که مرکز صراط مستقیم است را ہی بہ قبولیت حضرت رسول کریم علیہ وعلیٰ
 ۱۵ آلہ الصلوٰۃ والسلام نمود ازین عاصی تباہ کار گرد و فلاح نشاتین ازین گرداب ضلالت
 که کثرت معاصی شامل حال دارد میسر آید وَمَا ذَا لِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ۔ ازین جهت
 خاتمہ مختصر بر دو کثر باید گردانید۔

کنز اول در بیان خزان و دفائن قیومی که مناسب مقدمہ و منقحات تسعہ بوده
 اند و در آں موضع بہ سبب نسیان و یا وجهی از وجوہ معتبرہ دیگر کہ در آں وقت لاسحق گشتہ
 ۲۰ بر خاتمہ موقوف مانده بہر حال بر امور باقیہ ابواب گذشتہ کہ لا بدیہ اند مقرر گشتہ چون میقل
 لسانی کہ شمشیر عریانی صاحب معانی تصفیہ پذیر گرد و دشایان آں شود کہ از مداحی حضرت
 رحمۃ للعالمین سید الانبیاء والمرسلین صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وجميع المرسلین
 والملائکۃ المقربین و اهل طاعة الله اجمعین وسلم وبارک برای کسب سعادت
 قایل و مستمعین بامید حسن خاتمہ ادا نموده آید لہذا کنز دوم در مداحی آن سرور علیہ وعلیٰ آلہ

الصلوة والسلام مقرر گشت - رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ
وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

کنز اول - بعضی از اسرار غریبه و معارف نادره که در خلوات خاصه و خلوات مخصوصه بر زبان
الهام ترجمان جاری گشته و یا از مکتوبات شریفه بطریق موسسه و باین حقیر قلیل البضاعت پاره از راه دایت پاره از
راه درایت رسیده در قید قلم می آید - رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ -

حضرت ایشاں رضی اللہ عنہا با دجودی که محبوبیت ذاتی داشتند و به نظاره آن از
سرتاقدم می گذاشتند و همواره داله نشاء خود بودند چنانچه نگاه دل عاشق می ربودند

بیک کرشمه که در کار آسمان کردی هنوز می پرداز شوق چشم کوکب ها
اما در عشق مطلوب بی همتا در عاشقی بی بدل بودند و به درد و سوز شیفه جمال رب جمیل

تعالی ازین جا است که خود این بیت را در مکتوبی بنام جانان بیگم است (۴۳۳) تحریری فرماینده
عاشقان هر چند مشتاق جمال دلبرند دلبران بر عاشقان از عاشقان عاشق تراند

یکی از برگزیده های روایت نموده که در بعضی الحجا حضرت ایشاں بعد از گریه و استغفار

این دو بטרه هندی را به سوز تمام می خواندند -

دو بטרه - ایک ابہاگی کلسری رین موئی اکلائی ایک جو ساجن چت چرھی سوئی لئی چکائی -

مفہوم آن برای پارسی گوینان تحریری نماید تا خلوت الفاظ ہندی در ذائقہ صاحب
طبعان آن لغت جای گیر گردد - یعنی زنکہ کشتہ طالعی سیاه سری تمام شب در محبت معشوق از
غلبہ درد عشق مردشورش کنان و دیگری کہ مقبولہ او گردید خضہ را بیدار کنان در خواب گاہ
خاصہ خود طلبید -

بلی ہر گاہ از احوال رئیس محبوبان محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ و علی آلہ وسلم

خبر داده اند کان رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ و علی آلہ وسلم دائم الحزن متواصل
الضک محبوبان دیگر کہ اولوش خود این نعمت بہیہ اند البتہ باید کہ این نعمت کہ باین صفت کمال
موصوف باشند - پس معلوم شد کہ بہترین امتعا این دارد در حزن است کہ مقبول سید المخلوقات

۱- د- پاره از راه وراشت اند ۲- د- رب الجلیل

۳- م- "ایک ابہاگی کلسری رین موئی اکلائی ایک جو ساجن چت چرھی سوئی لئی چکائی"

گشت علیه وعلی آله الصلوة والسلام بل در حضرت خالق البریات قرب و منزلت
 بهرسانیده حضرت قدسی سمات انا عند منکسرة القلوب نشان آن است چه شکسته دلی
 خاصه اهل حزن است. بهر کیف که باشد لهذا نزد حضرت مجدد الف ثانی و حضرت ایشان
رحمتهما علیهما ایلام محبوب اهل و الذ نسبت به انعام اوست چه در ایلام رنگی شکسته دلی البته
 کائن است باظهار این معنی که کسی از مخلصان این حضرات عالی درجات گشوده باشد این معنی
 ۵ با معنی که در مکتوبات شریفه مذکور گشته اند که در انعام مراد خود با مراد محبوب ملحوظ است و در
 ایلام خالص مراد محبوب است به مراد مراد خود را اصلاً منافات ندارد بلکه نزد باریک بینان
 از همان عبارت می گراید. فتدبر،

حضرت وحدت قدس سره خوش می فرمایند سه

۱۰ علیه عاشق چه نویسد قلم نشأ درد است ز سرتان دم
 ناله اوتاب ده تار چنگ گریه او جلتزنگ.

احمر. از اکابر احمدیه و اعلیٰ معصومیه مسموع گشته که حضرت ایشان رحمتهما علیهما در وقت
 تشریف حرمین الشریفین اهتمام آن نمودند که در اثناء طریق (۲۲۲) مزاری که از مشایخ و علما
 و صوفیه معلوم گردد البته به زیارت آن باید رسید و همچنان کردند که حتی المقدور فرو گذاشته مزاری
 ۱۵ از مزارات با وجود وصول خبر آن نشد گو که از یک میل تا سه میل از راه منحرف هم باشد و هر جا
 به فاتحه و درود ارسال هدیه می گشت و انوار اعزّه عالی مقدار در نظر مبارک می گذشت و
 کیفیت احوال آن ارباب کمال معلوم قدوه اولیای ذی الجلال می شد و پیش خلص احباب
 مذکور می شد چون عبور از دریای شور بآل طرف واقع شد تمام دشت و جبال را پراز انوار
 نبوت و مالامال از اشعات رسالت یافتند و هر قدر که نزدیک تری شدند معامله را به نوع دیگر
 ۲۰ می دیدند الی دخول المدینة السکينة، علی ساکنها افضل الصلوة و اکمل
 التسلیمات. و چون رجوع هندوستان به موجب استرضاء سید الانس و الجان علیه وعلی
 آله الصلوات والسلام اتفاق گردید، زیارت مزارات متبرکه که باز اختیار گردید پس که نظر
 نهند بر انوار رسالت گردیده بود اصلاً انوار این ارباب ولایت مستقل نظر کیما اثر قبله

له م - "قلم" ندارد

اصحاب هدایت نمی گشت و مثل کرم شتاب می معلوم گردیده

بلی هر جا شود مهر آشکارا   سهارا جز نهان بودن چه مارا
در خاطر مبارک مکرر خطور نمود که حضرت مجدد الف ثانی رحمته الله علیه هر چند که به کمالات نبوت به طریق داشت متصف بودند اما منصب ولایت داشتند و از آن جا قدم بیرون نهاده بودند که منصب نبوت ختم یافته است. پس انوار ایشان هم از قبیل به نظر خواهد آمد و افرادی بر آن نه خواهد نمود چون از دارا بخلاف شاه جهان آباد متوجه دارالارشاد سرسبز گردیدند همان انوار که در عرب پر توانند از گردیده بلا تفاوت جلوه گر شدن گرفت و هر قدم بر میزدی کشید و هر منزله از منازل معامله به نوع قرب مدینه منوره می گردیدند حیرت بر حیرت می افزود تا آنکه روز دخول سرسبز همان معامله که در دخول مدینه شده بود ظهور نمود چون در روضه منوره درآمدند گویا روضه مقدسه مطهره حضرت پیغامبر یافتند علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام و حضرت مجدد الف ثانی را به جا تمام مشاهده نمودند آنحضرت رحمته الله علیه از خطره ایشان اعلام می بخشندی فرمایند که کدام وقت است که حضرت پیغامبر علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام از غایت ذره پروری و امت نوازی دریں جانبی باشند و این روضه منوره را به وجود مسعود منور نمی فرمایند،
مصرع

شاهان چه عجب گر به نوازند گدارا

بلی تخمیر طینت خاصان این جای از خاک مدینه است ازین جابزرگی و فضل و مرتبت و قرب و کمالات نبوت باید دریافت که اگر ولایت ثلاثه صغری و کبری و علیا (۴۲۵) مجتمع شوند قطره محقره از محیط کمالات نبوت و رسالت نمی شوند فکیف جمعی که به منصب نبوت ممتاز اند، فضل آنها از راه نبوت است نه از راه ولایت که نبی را در ضمن آن حاصل است تحقیق این بحث در مکتوبات حضرتین قیومین قدسنا الله سبحانه باسراهما با توفیق شائسته پُر بسیار است ازین جهت دریں جا بر اجمال سخن کفایت افتاد.
چون جمعی از صوفیان دریں جا به خطاب کشفی مغالطه نموده است ولایت را از نبوت افضل نمیده اند و مقلدان آنها که به حال هم نه رسیده اند این سخن را تمسک گرفته

لے م۔ "از منازل" ندارد۔ د۔ ہر منزلہ از منازل

در ضلالت افتادند هدا هم الله سبحانه سواء الصراط جای آن بود که تفصیل این سخن ادا می شد
فقیر قدری از این سخن در جای ازین کتاب نوشته است درین بار جوع باید نمود اما چون ذهن سائل
بر آن رفته که ولایت را رد بحق است و نبوت را رد به خلق است دی را اجوبه بکتوبات بالفعل
کفایتش نیست بنا بر آن اظهار می نماید که نبوت و ولایت هر کدام را در وقت عروج رد به حق
است سبحانه و در وقت نزول رد به خلق اما عروج نبوت ارفع و اکمل از عروج ولایت است
چنانچه نزول آن اتم و احکم از نزول ولایت و اصل از کمال عبارت از آن است که هر دو مرتبه
در نهایت خود غنهی کردند کما هو من اجلی البدی هیات امام بانی قبله و جهانی حضرت محمد الف ثانی
رضی الله تعالی عنه در مکتوبی از مکتوبات جلد ثالث می نویسند :

فتح - جاہلی ازین سری گوید الولاية افضل من النبوة و دیگری از عدم آگاهی این عالم
در توجیه آن می گوید ای ولایة النبی افضل من النبوة کَبُوتَ کَلِمَةُ تَخْرُجُ
مِنْ أَفْوَاهِهِمْ أَنْ يَقُولُوا إِلَّا كَذِبًا - ثم کلامه الشریف -
قَالَ این قول شیخ ابن عربی است قدس سره و موجه آن عارف عالم که شارح منصوص
است نور الله مرقده چوں این سخن از اکابر سرزده است رخنه در کمالات آنها انداختند
همان بیت عارف روم برد الله مضجعه بین این حال است
هر چه گیرد علتی علت شود کفر گیرد کمالی ملت شود
حضرت محمد الف ثانی که بانی مبانی این اسرار دمعانی اند بعد از تحریر سطور مسطور در
بارہ شیخ می نویسند :

فتح - سبحان الله شیخ باین گفتگو و باین شطیات خلاف جواز از مقبولان به نظری در آید و
در اعداد اولیاء مشاهده می گردد آری گاهی هست که به دعای رنجند و گاهی بود که به
دشنامی می خندند و دکنده شیخ در خطر است و قبول کننده او با سخنان او که مخالف
شرع اند نیز در خطر شیخ را قبول باید کرد و سخنان شیخ که مخالف شرع اند قبول نه باید کرد
این است طریق دستور و قبول و عدم قبول شیخ که مختار این فقیر است -
و در مواضع مختلفه مکتوبات شریفه فصل (۴۳۶) شیخ قدس سره بسیار است در

له م - کابلی   له م - به بدعای

مکتوب اول جلد ثانی می نویسند :

فتح - پس شیخ برهان متقدمان^ل این طائفه علیه اندوهم حجت متاخرین ایشان گشته اند
پس تابعان حضرت مجدد الف ثانی البته معتقدان شیخ اند چون سخن قلق انگیز مخالف
آرای صائبه علماء اهل حق است شکر الله تعالی سیم برای خاطر سائل که فاضل معتد به است و
با وجود آن درین مسئله تقلید شیخ اختیار کرده ناچار به فضل ذکر و تطویل کلام بلا تصور اختیار نموده

ومن بعد هذا ما يدق صفاته وما كتبه احظي لديه واجمل

احمر - یکی از مشایخ نواح کابل به حضور احقر الانام از حضرت قبله گاهی قطب الاقطابی قدسنا
الله سبحانه بسره الاقدس سوال آن نموده که شخصی از من سوال کرده که حضرات سرزمند اکثر
از یاران خود را خلافت مقیده می بخشند اگر آنها کامل اند تقید چیست ؟ و اگر ناقص اند پس
سرانجام کار یک کس را هم نشانید فکیف که ده یا بیست کس را تربیت نمایند ؟ در جواب گفتم
هر نبی و هر ولی را مسلکی است ایشان برای خود وجهی فهمیده باشند آنحضرت والا مرتبت قدس سره
فرمودند که اصل در طریقه ما که طریقه خواجهای بزرگوار است ذکر چند کس که جمع شده بگویند نفع
است از ذکر یک کس که تنها در خلوت به کند که انعکاس و انصباغ یکی بردگیری افتاده معامله
هر یکی را پنجه می سازد و کار واحد را سرانجام می دهد این قسم اجازت معدوده را سفارت می گویند
و به خلافت تغیری نمایند به موافق حکمت و مصلحت که ایشان را در آن وقت از راه اجتهاد خود
لاحق می شود یکی را سرگروه چندین از مخلصان ساخته با اجازت معدوده سرافرازی نمایند و توجه
و جبه خود را درین ضمن به حال او مرعی دارند تا آنکه آن مجاز را خلیفه مطلق می گردانند و حال او
را به کمال می رسانند و منتبانش هر یکی به موافق نصیب و استعداد خود فیض مندی شوند حقیر بر تعصیر
از درین موطن جواب دیگر که در وقت دیگر به تقریب دیگر از آن عالی مرتبت قدسنا الله
سبحانه بسره الاقدس استفاده نموده است و سابق درین کتاب مذکور هم گشته بخاطر رسیده
که اگر اصل این اجازت معدوده از اکابری که پیش حضرتین قیومین رضی الله تعالی عنهما گذشته اند
بنیاد شده چنانچه از معتبری آن هم اتفاق یافته پس این سوال به حضرات سرزمند عود نمی نماید و هر
صورت حضرتین قیومین در کن و بکن بر جمیع امور مامور بوده اند، این اجازت هم در حق اشخاص

له د - "متقدمان" ندارد له م - "لعل شکر بارکشوند"

به موجب امر مولی ذکره اولی به وقوع پیوسته فلا مخطور قطعاً.

- و در باره عالی حضرت هم این معنی حضرت ایشاں از زبان عارف جمیل شیخ محمد اسماعیل سلمه ربه مسموع گشته و دیگر ابناء کرام آن امام بهام هم اگر به حصول این کرامت بهیه ممتاز باشند لیس محلا للتعجب و از حضرت مرشدی (۲۳۴) قبله گاهی رحمۃ اللہ علیہ چه نویسد که از حضرت ایشاں رحمۃ اللہ علیہ به بشاراتی بشر بودند که بعضی از آنها را به فرزندان خود هم نه فرمودند کما عرفت فی الكنز الاول المبارک من المفتاح الشامی و دیگر از خلفاء اکبر باین دولت ممتاز باشند خود داخل این نوید اند و اگر باین مرتبه نه رسیده اند تقلید خستین القیومین رضی اللہ تعالی عنہما حجت کافی است علی الخصوص که از روی الهام و یا اجتهاد فرموده باشند عین حق و کمال صواب اند اصل جواب و سوال آن است واللہ سبحانہ اعلم که از آل حضرت و الاثریت مذکور گشته است و این هم علاوه همان است که به توجہ شریف مرقوم شده واللہ سبحانہ اعلم.
- ۱۰ احمر - یک باری تشریف حضرت ایشاں رحمۃ اللہ علیہ جانب بنام که از قصبات مشهوره حضرت سرهند است به تقریب زیارت عارف معنوی شیخ زین الدین بنوری قدس سره که در این جا آسوده است اتفاق افتاد بر مزار شیخ بزرگوار ساعتی مراقب نشسته زود برخاستند و بر سر قبری از قبور خارجه که قریب به تربت شیخ بوده و هیچ کس او را به بزرگی نمی شناخت رسیده مراقبه طویل فرموده بعد از برداشتن سر مبارک با اصحاب عنایت فرمود که شیخ زین الدین بنوری قدس سره از اولیاء گذشته اند و به قطبیت این دیار سرفراز بوده و قبولیت عظمی داشته چنانچه تا امروز در ترائد و تصرفات نمایاں حتی الآن که از وصال او صد سال گذشته جلوه گرا اهل اعتقاد اما صاحب این قبر نسبتی ممتاز است که دریافت آن مگر چشم کمال ارباب کمال نماید عجب است مردم این جای ازین عزیزم ترفع الاحوال غافل اند و حصول مرادات را به توجہ وی در یوزه نمی نمایند و او را وسیله مقاصد ضروریه خود نمی سازند که نسبت وی نشانی از اصالت می دهد و رنگی از بی رنگی می بخشد.
- ۱۵
- ۲۰

احمر - از بعضی صاحبکات که به واسطه بنات حضرت ایشاں باشند مسموع گشته که یک باری حضرت ایشاں رحمۃ اللہ علیہ با اهل و عیال متوجه سفر شاه جهان آباد بودند چون از تھانیر و کرنال

قدم بیرون نهادند نام دو موضع از نسیان آن صاحب نه از راقم شکسته روزگار القصر بر قبرستانی عبور
 کرامت موفور واقع شد از پالکی مبارک فرامده به مراقبه طویل پرداختند تا آنکه اهل قافله به منزل
 رسیده آرامها نمودند قریب به عصر برخاستند، ملازمان رکاب که ناظران چهره بلانقاب و عاکفان
 حجره آفتاب بودند استفسار این مکث تواضع و آداب نمودند فرمودند: در حدیث آمده است که چهل
 عالمی بر سر گورستانی به گذر چهل روزه عذاب آن گورستان را برمی دارند چهل گذر ما برای گورستان
 واقع شد اموات این جای به نیازمندی تمام رسیده (۲۳۸) معروض داشتند که به برکت این مرد
 عذاب چهل روزه ما برداشته اند این حکم خود بر هر عالم است از تشریف حضرت ایشان که قیوم زمان
 اند امید داریم که تخلص عذاب تا روز حساب میسر آید به موجب التماس آنها که به کمال اسحاق بوده
 فراهم آمده به تضرع ساختیم ملهم شدیم که عذاب چهل ماه از شفاعت شما ازین اهل قبور برداشتیم
 باز ملتمس شدیم که رحمت تو واسع است امیدوار میزدیم حکم شد که چهل ساله عذاب دور نمودیم باز لطف
 اتم که شامل حال این بنده است وسعت ساخته به تضرع پرداختیم نداد و دادند که تا قیام قیامت
 عذاب این مقبره برداشتیم. والحمد لله الذی بعزقه و جلله تم الصالحات اهل قبور
 مسرور شدند و ما شکرگویان برخواستیم باعث این مکث این بود.

۵

۱۰۰

سبحان الله شان معصومی و فخامت قیومی ازین نقل گذشته باید دید یافت که جمعی از
 یوتای معذبین را عذاب الهی تخلصی داده درهای مغفرت را بران وحشت زدگان نقل گذشته
 بلاوی حسرت کشانیدند و بجا رحمت ناقتنای را در جوش آورده تا طلوع صبح قیامت لیالی مسکنت
 آنها را متکفل آن است گردیدند اگر باین عنایت کریمانه نظری جانب این عاصی شرمنده فرموده
 وسیله نجات از جمیع آفات و نکبات گردند و یسر کامل بر این عمر شوند در تحریر غامته الکتاب عطا
 به کنایند از شعبه های تفرقه مخلصی بخشیده راهی به جمعیت به نمایند و در آفاق و انفس
 گذشتانده در شاه راه احدیت مطلقه که در آن جا وصف شایسته و مشهودی خود به خود جلوه گراست
 بیندازند از تصرفات قویه کریمانه مستعبد نه خواهد بود که این حقیر چه تقصیر در جمیع مصائب صوری و
 معنوی تو جبر روی حضرت را نفع از صد هزاران اکابر اعیان که کار را با آخر رسانیده اند می دارند و
 نزد محیط کمالات آن امام صفاییشان قطره محقره تصویری نماید به موافق ظاهرشان تصرف روی

۱۵

۲۰

آن قدوه درویشان نه باشد می نماید.

- ابيض - یکی از اغنیای این وقت به منصب عمده ممتاز است و به خدمات شائسته سرافراز و به دست این بی بضاعت ارادت حضرت ایشان حاصل نموده مکرر پیش فقیر بیان کرده که در ایام گردش سلطنت که بعد بهادر شاه به پسر اکبر وی تعلق گرفته چو از دار السلطنت لاهور متوجه دارالخلافه شاه جهان آباد گشته روز منزل دارالارشاد سرهند من هم به عسرت تمام و بی سرانجام به رفاقت لشکر داخل آن بلده که بعدا بحرین الشریفین خیر البلاد است گشتم و از اهل عسکر و صف روضه معظمه حضرت ایشان شنیده با وجودی که فاقه هم داشتم به امید تصرف جانب آن روضه مقدسه دیدم آنچه دیدم هر چند در آن بحر نوز چو استغراق حاصل گشت خطر و دنیا و به بحال آن نه داشت که به قسمی هم تا قلب منوبری تواند رسید اما از آن طرف در عین استغراق این بنده شرمنده معلوم شد که فلانی چو (۴۳۹) به اضطرار درین مزار پرانوار رسیده این سه خرج به گیر و به جمعیت تا شاه جهان آباد تو واسپ تو تناول نموده به شتاب و بعد چندی بدولت عاجله ممتاز می کردی و محمود اکثری از اغنیای می شوی چو به افاقت آدم از روضه مطهره بر آدم دیدم که شخصی سراغ من می نماید مقابل دست داد بسیار خوش وقت شدم و گفت که فلانی برای تو مبلغ سه صد روپیه فرستاده است به انبساط تمام گرفتم و به جلالت تمام دارالخلافه رسیدم بعد رسیدن حلقه ارادت در گوش به کمال منت و سعادت نهادم.

۱۵

- و این قبیل تصرفات روحی را که خود دیده و از معبران دیگر شنیده تا کجا تعداد نماید هر مریضی که به مقتضای کرم معامله اش نه رسیده باشد البته اگر رجوع در آن روضه نماید و یا مجاوران این جا سر نیاز پیش نه بد بلا توقف شفا است و اگر به میرم دست بوس نموده باشد حسن خاتمه را رجاء چو آغاز و انجام این نسخه مبارکه مقامات معصومی و الهامات قیومی است با وجود ذکر احوال حضرت ایشان به مشکل کشای قاریان و مستمعان بشره است، چنانچه در خطبه کتاب ذکر آن بسیار گذشته و حل مشکلات در ترقیم آن از حد زیاده دیده ازین جهت در خاتمه کتاب آن رجاء مندر چند مزید انعامات دارین و کمالات نشاتین است که طالب صادق بر هر مرادی که خواند و یا نویسد

۲۰

له در "عمده" ندارد   له م - داصل   له در "دنا شاه جهان آباد به
جلالت تمام رسیدم"   له در - مبارک

و یا به شنود زودتر کامیاب مطالب گردد بلکه از جمیع مطالب حظ وافر گرفته به مقصد اقصیٰ برسد و
این معنی از احدی تخلف نوزند که ریشه از دولت معصومی سیراب آمدی می سازد و گرفتاران را
از بند تعلق آزادی گرداند

هنوز اندک شعوری دارم ای ساقی ز من مگذر

بچشم مست خود تکلیف کن این جام خالی را

چه توان کرد علوهیست هل من مزید را خواهان است و سوفطرت خلف رشید
را خواهان مگر توجه مجاوران روضه پاک مددی فرموده و عنایت خادمان آن مرقد مر تفع الافلاک
دستگیری نموده این خاک نشین بادی ندلت را بر اوج افلاک پرواز دهد و شورش اضطراب قابل
قبول صاحب مقام لولاک گرداند علیه و علی آله الصلوٰة والسلام این همه شورش و فریاد و
نال شعله بنیاد نیز از اقبال آن کعبه آمال و آمانی بدست آمده چنانچه مکتوب هشتم جلد اول که باسم
ارشاد پناه میر محمد نعمان قدس سره مشعر باین معنی است (۴۴۰) سطری چند از آن مکتوب بلند
برای شائقان ارجمند ایرادی نماید :

فتح - بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - مخدوم از غروی باز شوری و دولوله در نهاد این بی چاره

ایداغ کرده اند و از پیشگاه طینت این آواره را مخمر به خمیر عشق و شراب جنون نموده
لیکن به جهت ضعف مدرکه و غلبه شهوات طبعی آن طینت اصلی کالمستور بود گاه گاه
سری می کشید و اکثر اوقات محنتی اما یقینی باین معنی ازاں باز حاصل بود همواره از سر
اد این ندا سری زد

دل آرامی که داری دل درو بند دگر چشم از همه عالم فرو بند

و آن معنی رفته رفته به مرد و ظهور کردن گرفت و قوی شدن پذیرفت و بحکم فِائ

حُزْبِ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ - درین ایام آن نشه از سر نو تازه گشته ست و با چندین

طبل و نفیر سر کشیده شوریدگی خاص در دماغ بهم رسیده است و سودای تازه در سر پیدا
گشته ، مصراع

در سرم سودای شیرین دلبری ست

(مصرع دیگر)

جنونی من حبیبِ ذی فنون

(اشعار دیگر) ۵

گذشت آنکه چون افسرده چند دلم بودی بخواب و خورد و خورسند
کنون دل را زمان حق پرستی است حریف عشق را آغازِ مستی است ۵
از آن است که هرگاه قلم بدست می گیرد که به عزیزی چیزی نویسد و در یوزة توجه و دعا نماید
جوشی از اندرون بر روی کاری آید و قلم را بجای دیگری اندازد - انتهی کلامه
تَوَافَقَ اللَّهُ تَعَالَى بَعْدَهُ -

و آن مکتوب طویل ازین جا کسی توهم آن نکند که این معاملات مبنی از تلویات است
شان حضرت ایشان اگر چه ابتداءً مال ایشان هم باشد به مراحل از آن بالاتر است زیرا که در آخر ۱۰
همان مکتوب خود می نویسد -

فتح - باید دانست که این همه اختلافات بمقتضای کُلِّ یَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنِ نِسْبَتِ بِصُورَتِ
و ظاهراً دست حقیقت و باطن او به موجب الآن کما کان متمکن و بیک رنگ
است بلکه از تمکین و یک رنگی گذشته به بی رنگی پیوسته است الی آخره -

پس این حقیر چه تقصیر چون منظور نظر حضرت پیر و شگیر است تَوَافَقَ اللَّهُ تَعَالَى بَعْدَهُ و پیش دو ۱۵
مرشد که اخذ طریقه نموده است هر کدام اسم سائی حضرت ایشان در وقت تلقین ذکر گرفته و خود
! در میان نه دیده چنانچه سخنی ازین باب در مقدمه کتاب مذکور گشته است و به مرایای دیگر هم
خود را ادیسی حضرت ایشان فهمیده پس این شورش و اضطراب که به ظاهری از بهر راهی که دید
لوش دولت خاصه معصومی فهمیده و تمکن باطن وی نیز از آثار بخشش قیومی است با جمله در دو
و آنکه پنج آل چون خوب غور نموده شد شجره شفا است همه از بستان حضرت ایشان روئیده بر ۲۰
فندیان صفا کیشان کلی از آن رسیده است ۵

در دم از یار است (۴۴۱) و در ماں نیز هم
دل مندائی او شده حباں نیز هم

۵ در م - "گذشت است"

لیکن ازین جا که خاتمه کتاب است امید کثافتش مشکلات و به نودی حصول مرادات از
توجهات آن قبله اولیاء عالی درجات بلا حساب است والا حدیث عشق را پایانی نیست و در
محبت را درمانی نه هر چند به صورت بنیان دریافت این معامی و شوار است اما نزد ارباب کمال
که بالا نشینان محفل بی زنگی اند و در نهایت سهولت و غایت لطافت اسرار واجب الاستتار
است ۵

طلب مستانه آمد گفت گویم نمی دانم شدیم یا سبویم
حجاب سخن هر چند دور می نمایم از غایت ارتفاع غلبات شعاع مانع ادراک چشم سود می گردد
و با وجود بداهت مطلب محتاج استدلال می شود ۵

تلخ کردی زندگی بر آشنایان سخن این قدر صائب تلاش معنی بیگانه چیست
۱۰ غلص کلام آنکه قدی از خزان مصومی که نشاء آن از وفاء عند الله باقی است به زبان شکسته و
دل فروخته می نمایم وجود قیومی منظور داشته امیدوار مواهب و عطایا ام ۵
مفلسانیم آمده در کوئی تو شیء الله از جمال روی تو

از انجام که دانه کرم به وسعت هم موصوف است البته به سهولت فائض المطالب می شوم
من دق باب الکریم انفتح و این مواهب کریمانه را شامل جمیع قاریان و ستمان کثیر الاختصاص
۱۵ می فهمم بهر حاجت مند خواندن و خواناندن آن سریع الاثر می یابم ان شاء الله تعالی - هر چند
معاصی کثیره صغیره و کبیره گاهی که منظور می شود خود را شایان این مقالات فخمه نمی داند و استحقاق
این عنایات کریمانه نمی انگارد اما ازین جا که مستحق کرامت گناه گارانند چشم کرام همواره بر حسن معاصی
گرفتار و دیده عنایت بر چهره خجالت شرمسار البته این رجا بر خاست ۵

می توانی که دهی اشک مرا حسن قبول ای که در ساخته قطره بارانی را
۲۰ احمر - روزی نظر مبارک حضرت ایشاں علیها السلام بر بعضی از ابنای صغیر برادر بزرگ خود عالم
ربانی شیخ محمد صادق قدسنا الله سبحانه بسر الاقدس افتاد فرمودند روح شریف ایشاں را
می بینم که حلقه کنال گرد این اطفال می گردد و در رحم حضرت ایشاں بر اولاد ازید از همه ایشاں است
علی الخصوص نبیسه دختری که بحکم سنت محبوب تراند اگر بایں اعتبار توجیه کریمانه و تفضلات قیومانه را

لمحوظ داشته راجی حصول مطالب گردد نیز بر محل است کلیه آنکه نسبت نسبتی این اکابر مشروط
بر محبت است و این محبت را جزء ایمان می دانند و از دایا آن رسالت می نمایند **إِنَّهُ قَرِيبٌ مُّجِيبٌ**
و از غلبه همین محبت (۴۴۲) راه وصول در حضرت رسول علیه و علی آله الصلوٰة والسلام به کمال
آسانی میروا از اهل خبر بشر پس باستصواب حضرت ایشان عرض احوال در حضرت رسالت
ﷺ باید نمود

۵

کزاں شاه محبت داد یا بیم	بیاتا سوئی پیغمبر شتابیم
والعذر عند رسول الله مقبول	ولقد اتیت الرسول معتذرا

(مدح سید الانبیاء ﷺ)

کنزدوم - در مدحی شاه بارگاه نبوت زینده معرکه ارباب فوت شمس فلک حقیقت بدر
 ۵ دشت طریقت صاحب مقام محمود شفیع یوم الموعود بالانشین مند والانگین حلقه لولاک سرو
 بالای بستان رسالت شمشاد والای گلستان هدایت ماهتاب شبتان جلالت آفتاب صبح معدن
 الجود والکرم والهم سید الانبیاء والرسول والولی العزم خاتم الانبیاء خاتم المرسلین وارسله
 رحمة للعالمین وکان نبیاً وادم بین الماء والطین واذاکان یوم القیامة کان هو
 امام النبیین وخطیبهم وصاحب شفاعتهم الذی قال نحن الآخرون ونحن
 ۱۰ السابقون یوم القیامة وانی قائل قولاً غیر فخر وانا حبیب الله وانا خاتم النبیین
 ولا فخر فهو افضل الانبیاء واکملهم ظهوراً واقربهم منزلة واجمعهم کمالاً
 واشملهم جمالاً واتمهم بدرراً وارفعهم قدرراً واعظمهم ابهتة واقومهم دیناً و
 اعد لهم ملة واشرفهم بیتاً واکرم نسباً

خدا نیست اما خداوند گار
 بجاں پروری نائب کرد گار
 ۱۵ ازاں معبود تا این عبد مختار
 نباشد فرق جزیک موی هوش دار
 حلول و اتحاد این جار و نیست
 احدا حمدند و بنده خدا نیست
 محمد سرور اولاد آدم
 وجودش باعث ایجاد عالم
 چو در بارغ رسالت سرو ادغات
 قبائی سروری آمد بروراست

لولا له لما خلق الله سبحانه الخلق ولما اظهر الربوبية ، فلک طفلی او فلک حویلی
 ۲۰ اورشته وجود بادسلوک است و سلسله ایجاد به وی مربوط کائنات جملگی درفضای د بند
 وکون کائنات تعالی طالب رضا او

آنکه آمد نه فلک معراج او
 انبیاء و اولیاء محتاج او
 نماند بعضیان کسی در گرو
 که دارد چنین سیدی پیش رو

فان رسول الله نوراً يستضاء به
 مهتد من سیوف — الله مسلول

و اظهار بعضی از حوائج ضروریه بآن سرور صلوة الله و تسلیماته عزشانه و بركاته
 جل برهانه و تحياته سبحانه عليه و على آله و صحبه كلما ذكره الذاکرون و كلما
 غفل عن ذكره الغافلون صلوة تكون لك رضا و لحقه أداء ثناء آنحضرت عليه و على
 آله الصلوة والسلام و التحية و البركات نه از آن قبیل است که زبان این عاصی آواره بیان
 کند و یا قلم این بواهوس خیال ترجمانی آن نماید موجود است که واحد تعالی یادی فرماید یا محمد
 ۵ انا و انت و ما سواک خلقت لاجلک - و مخلوق است که در جواب خالق (۴۴۳) سبحان زبان
 می کشاید اللهم انت و ما انا و ما سواک ترک لاجلک غایت مافی الباب عجز و افتقار خود را
 بامید شفاعت عال و استقبال برامید رفت و رحم آنحضرت عليه و على آله الصلوة و التحية
 که از قرآن مجید ظاهری گردد لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا
 عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ اظهار می نماید و درین کثر اقدس
 ۱۰ که خاتمه الکنوز است قدری از خزان محمدیه علی صاحبها الصلوة والسلام درج می نماید که
 غلبات معاصی را غیر از ذکر آن سرور علیه و على آله الصلوة والسلام تسکین بخش امری نیست
 نه آنکه ثناء وی تواند نمود لاحول و لا قوة الا بالله العلی العظيم الودود هـ

ما انی مدحت محمدا بمقالتی ولكن مدحت مقالتي بمحمد

۱۵ صلی الله تعالی علیه و على آله و صحبه وسلم تسکین بخش دولت خوش گوار و نعمت شکر نثار
 که شکر آن از بیچ وجه از بیچ زبان گهربار ادا نیاید همین است که در امت اکرم الرسل و
 افضل الانبیاء علیه و علیهم و على آل کل من الصلوة و افضلها و من التسلیمات اکملها
 داخل فرموده لما دعی الله داعینا لطاعته باکرم الرسل کنا اکرم الامم همین نوید مسرت
 جاوید و بشارت نجسته اشارت موجب زندگانی این جهان فانی و باعث امن و امانی باین شکسته
 ۲۰ جانی در دهمای پریشانی می گردد و الا این طور عاصی به چه امید رشته خوش زمانی در دست
 تواند گرفت هـ

بُشْرَى لَنَا مَعَشَرَ الْإِسْلَامِ إِنَّا
 مِنَ الْعِنَايَةِ رُكْنَا غَيْرُ مُنْهَدَمٍ

له در "نمود" ندارد له در "لعادعی" ..... اکرم الامم" ندارد

هرگاه جرایم منقوبه شمایم خود را موازنه بآل شفاعت مقبوله که تقطیر آن شامل آفاق و محیط قاف
تا قاف است می نماید هباء منتشر در تصویر می آید بامید نجات آن آفات این بهانه
حسته ام که بسیار عاجز و دل شکسته ام

یا رسول الکرم خذ بیدی   مالعجزی سواک مستندی

کن رحیما لذتی و اشفع   یا شفیع الوری الی الصمد

صاحب قصیده برده به یک تصنیف آن از مرض فالج شفا یافته و بر داء سرفراز
گشته و مؤلف حصن حصین از قید اعداء که تمام شهر را محاصره کرده بودند خلاصی یافته بر مدعای خود
رسیده تا امروز در آن کتابین شریفین این خاصیت بهره در مانده های مطالب باقی است.

این حقیر که عاصی ترین مخلوقات است و عاجزترین مصنوعات بر جاء مزید آن بکم شفاعتی
لاهل الکبائر من امتی چشم دوخته نشسته است که از اهل این کتاب و رشتاء آنسرور

است علیه و علی آله الصلوة والسلام زیرا که مدح خادم بی تکلف مستلزم مدح مخدوم
است و فضل غلام بی تصنع منجر بر فضل خاوند است، اتمان خدام و غلمان انبیا اند

علیهم السلام. هر حسن که از اینها ظهور فرماید اول ثواب آن به آن نبی عود می نماید، کرامه
الولی معجزة لنبيه شاید این مقال است اگر چندین (۴۴۴) که مقصود اصلی از این جمع

بهره آخرت است و حسن خاتمه جامع و کاتب و قاری و مستمع از عنایت بی غایت من جانب
مسئول اما بعضی عوارض و آفات دنیاوی از آن قبیل اند که رخنه انداز معاملات عظیمه اراقرارند

بنابران نجات از آنها به فضل وسیله حضرت رسالت پناهی صلی الله تعالی علیه و علی آله وسلم
پیش از سطور اختتام مامول

يَا رَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائِي غَيْرَ مُنْعَكِسٍ   لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حَسَابِي غَيْرَ مُنْغَرِمٍ

و این اداره در نیم نگاه عنایت صاحب سر کار دولت مدار و محرم اسرار واجب الاستقرار گردد
فعال معنی یا عوئل ابای الکرام که رنج قلب تا قالب دودیده و ظلمت معاصی در ظاهر و باطن

یا شفاء العالمین در باب این رنجور را

برفک تیاره دمه گرچه دارد امتیاز   یک هر جا آیت نور است در شان شما

انواع حوادث و اصناف تصدیقات که از شامت اعمال سوء خود در غربت که
از هر طرف هجوم نموده و افلاس دامن جمعیت را پاره گردانیده ناچار مرجع و ملاذ غیر از
ذات اقدس حضرت شفیع المذنبین را ندیده، مصراع

ترحم یا نبی الله ترحم

۵ صلی الله تعالی علیه و علی آله و سلم اگر نه فضل نبوی و عنایت سید المرسلین علیه و علیهم و
علی آل کل من الصلوة افضلها و من التحیات اکملها درین کثرت دیون غلبه هموم و شگرت
فرموده به منتهای مقاصد ساند حال این شکسته بال خسته تر از جمیع عصات می گردد، مصراع

ای ایام صف ارباب رسالت مدوی

دی بحق راز و نیازی که تراست و در اندک توجه کار کشای با نقد وقت است، مصراع
۱۰ من تنگ ظرفم در دی تپی مینابس است

(ابیات) ۳

يَا أَكْرَمَ الْخَلْقِ مَالِي مَنْ الْوُدُ بِهِ
سَوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمَمِ
وَلَنْ يَضِيقَ رَسُولَ اللَّهِ جَاهُكَ بِنِي
إِذَا الْكَرِيمُ تَحَبَّلَى بِاسْمِ مُنْتَقِمِ

۱۵

هر چندی داند که عصات دیگر را باین چنین سیاه کار نسبتی نیست و کذب در
معاملت را که نصیب وقت اوست با سایر معاصی کدام مساوات علی الخصوص که دیگر کبائر
و صفائیه هم از ید از جمیع عصات در ذات خبیثه صفات کاتب خود موجود اما تفضلات
که میانه سید المرسلین که به طغرای و ما ارسلناک الراحمة للعالمین مسجل گشته شفاعت این بدکار
را به طریق اولی سزاوار که سعادت کونین و اصلاح نشاتین در متابعت رسول سید الثقلین و
۲۰ حلاوت ظاهری و لطافت باطنی با هم در شفاعت نبی الحزین و امام القبلتین راه صفا در
سروری مصطفی است و انس و وفا هم در مطیعان پیغمبر خداست فالظاهر و الباطن

۱۰ در الوداع ۱۱ در شعر م - بیاض ۱۲ م - دی ثابت و موجود

۱۳ م - "باطن" ندارد ۱۴ م - مقتدیان

مرحبا من اطلواره والنبوة والرسالت ما خرد آل من انواره الولايات الثلاث
من الصغرى والكبرى والعليا قطرات من بحاره وصلاح الدنيا وفلاح (۲۲۵)
الآخرة موجود آل والمقطعات القرآنية رموز من اسراره صلى الله تعالى عليه و
على آله وصحبه وانصاره وسلم وبارك، تعلق كنزین احمر و ابيض به موجب حدیث
نفس اعطت الكنزين الاحمر والابيض با دست و تر قاب قوسین او ادنیٰ
هم مسلم با طرف او ادسع آل طرف است و حرف او جمیع الحروف خلقش از نور خدا
است جل و علا و فطرش از خلق عظیم آشنا نام او با نام رب مرقوم و ورثه او معارف و علوم
و دلش خزان سبانی است۔

برامت او جاودانی رسولی است کریم دینی است رحیم صادقی است مصدوق و
حبیبی معشوق بشیری است بی نظیر و نذیری است از قادر کبیر صاحبی است مختار و شفیع
است در حضرت غفار ناصحی است عظیم الاخلاق و کاشفی است حجب الانفس والآفاق
امی و کتاب خزان در دل خاکی و براوج عرش منزل
سراجی است منیر و داعی است الی الله القدر شفا نیست بی خلل و دوائی است
بی بدل

زهی مقصود ایجاب و دو عالم
بنائی نور مهر و پر تو ماه
نبی آئینه ذات الهی
احد چو جلوه با خود آشنا کرد
بخود عرض جمال خویش داده
توئی آئینه کس بسته افلاک
بساط نسخ بر انجیل جبیند
بهویت تا در دل رسم است (کذا)

محمد آبروی هر دو عالم
بهستی رنگریز صبغة الله
تناهی خلعت آل لاتناهی
بخویش از چشم احمد چشم واکرد
محمد نا چشم بر کشاده
گرامت می دهد آواز لولاک
به تمثال تو این کاغذ بریدند
دریں چاک گریبان یوسفی هست

له م - بی مثل   له م ..... "آبروی خاک آدم   له م - خلوت
له د - واحد

بقرانت نگاه بی ستارم   بقرانت عنان اخستیارم
دلی دارم بگام آه بشنو   خدایا رسول الله بشنو

- صلی الله تعالی علیه وعلی آله و صحبه وبارک وسلم اگر به وجود شریف مزین
افلاک گردیدی در کواکب این همه نور نه رسیدی و اگر نه عنصر لطیف خاک را تمنای شفاعت
در سرودی روز اول جان آنها از غلبه یاس از دروازه جنت ^{چپ} و حیران می بریدی نور
ثریا رشاقت ادست در قاصی زهره از لطافت او مهر و مه نگران طلعت اویند و بر حبس و بهرام
جویان خلعت او عطار دیک منشی دفاتر ادست و زحل مستعد به کرامت او مجمع پر دیں بهر شار
ادست و تفرقه بنات النعش (۲۲۶) هم سری از اسرار ادطوبی و سدره المنتهی اشجار ویند و انهار
اربعه بهشتی در گلزار او جمعیت به عنایت او وابسته است و ملاوت به کرامت او پیوسته شرافت در
اطاعت ادست و محبوبیت در متابعت او قل ان کنتم تحبون الله فاتبعون الله فاستمعونی یحببکم الله
بس صدقین این چنین پیغمبر علیه وعلی آله الصلوة والسلام خیر الامم باشد کنتم مخیر امت
نشان ایشان است و به کذبان او بدترین بنی آدم الاعراب اشد کفر و نفاق
بیان شان دشمن او دنیا به نوازش او معمور است و عقبی نگارش او سرور جلوه ملاحظت
در ذات ادست و رشعات صباحت هم از صفات او؛ مصراع

- آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری
۱۵ نصرت و اقبال از کینه غلامان وی اند دولت و اجلال از کمترین بندگان او فرشایی از
طلعت او است و نور الهی در نکبت او و فردوس یکی از مناظر ادست و اعلی علیین از
منازل ادست و آثار سعادت در اقتداء ادست و انوار هدایت در ابتداء او
شمع یثرب گر کشاید چهره پر نور را   آتشی دیگر فتنه در سینه نخل طور را
۲۰ جبریل و میکائیل علیهما السلام در بان وی اند همه خوبان و جمیل فدوی و اسیر او و امراء و اغنیاء
همه خوشه چیں اویند و فقراء صبر مقبول دل او و علماء و زهاد خاک رو بان وی اند و عرفاء و عباد

له م - "جنت" ندارد   له د - "چپ" ندارد   له م - شراف
له "جلوه..... صفات او" نسخ "د" ندارد   له م - کینه
له د - یک   له م - وزیران

خاک نشینان در اولیاء کمل جارب کشان شده و انبیاء مرسل ممتنی به دخول امت علیه
وعلیهم السلام علم شریعت در صحبتش میا و آداب حقیقت در خدمتش موجود دین او
ناسخ ادیان است و کتاب او حضرت فرقان دولت ادریدی است و مرکب او براق همت
او سیر کنی عرب و عجم و هند و عراق ۵

۵ خدا بر سروران سرداریش داد زخیل انبیاء سلا ریش داد
صفا احمد آواره بی چاره که عاصی ترین امت اوست و شرمنده ترین خلایق است از
کثرت ذنوب زمین بایں همه فراخی بروی تنگ تر گشته است و ایام مشرف حکم لیالی مظلمه
بهم رسانیده اسم و رسم جمعیت را از صفحه ظاهری و باطن محو نموده و قسوت قلب به مضاعف انجامیده
تنگ نای کج را فراموش نموده و دارالقرار را خراب گردانیده و دارالغور خود فریبده مکار و قحبه
۱۰ غدار است بایں همه بدست نیامده و در خسران و خجالت انداخته وقت ترحم و هنگام شفاعت
است که کار از دست رفته، مصراع

خدا را از خدا در خواه ما را

۱۵ فان من جودل دنیا و ضرقتها ومن علوم علم اللوح والقلوب
دریاب که من از دست رفتم از آن جا که فضل احمدی و خلق محمدی علیه و علی اله الصلوٰة
و السلام همواره در صد انعام و عطایای خاص عام از امتان خود است این عاصی و راز کار
که برای خود هیچ عملی نزارد و نه دارد به لطف شفاعت استقبالی را به کمال تعطش و انتظار تا
در آن در سخت بد بخت نه گردم (۴۴۷) و در موافقت سه شدید یار نفس شوم چون سر گروه
عصا تم امید از شفاعت اولی و نجاتم چون تشنه مزاجم را بلند شربت کوثر وقت نزع و هنگام
حسابم چون عاجز بی سر و برگم الطاف کریمانه مبذول فرما چنین مرگم چون بیکس غریبم از نقد دو کون
نصیبم چون در طیش و شوق بی قرارم هنگام حشر سیر کن از دیدم چون عاشق در دمنم از فضل غلم کن پسندم
دریاب که در دم از حبس گرفتارم از هر بن موی شعله خواست

باجمله کارخانه نجات به شما وابسته است و دار و مدار حیات به شما پیوسته عاشقان، هوا
خواه شما نیست و فرخندگی معشوقان در نیمه نگاه شما خلیلان شناخوان شما نیست و جلیان زبان دان شما
تیغ آبردی شما آخر زبان دان شما است پیوسته عاشقان مرده رسا نو میدان شما نیست و شفا بخش

له م - ملتش ۲ م - "پیوسته عاشقان" ندارد

بیماران قلوب و ابدان هم شهادت دخول جنت از شفاعت شماست و نجات از نار هم به کرامت شما محسن دنیاوی از نام نامی شما می گیرند و انواع تصدیقات و فلاکت از اسم شما من دفع می کردند

فَإِنَّ فَضْلَ رَسُولِ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ
لَوْ نَا سَبَتْ قَدْرَهُ أَيْاتُهُ عِظَمًا
مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَالْثَّقَلَيْنِ
نَبِيُّنَا الْأَمِيرُ النَّاهِي فَلَا أَحَدٌ
هُوَ الْحَبِيبُ الَّذِي تَرْجُو شَفَاعَتَهُ
فَإِنَّ النَّبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ
وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مُلْتَمِسٌ
مُنَرَّةٌ عَنْ شَرِّكَ فِي مَحَاسِنِهِ
دَعُ مَا آذَعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمْ
فَانْسُبْ إِلَى ذَاتِهِ مَا شِئْتَ مِنْ شَرَفٍ
فَمَبْلَغُ الْعِلْمِ فِيهِ أَنَّهُ بَشَرٌ
وَكُلُّ أَيْ آتَى الرَّسُولُ الْكَرَامُ بِهَا
فَإِنَّهُ شَمْسٌ فَضْلٌ هُمْ كَوَاكِبُهَا
كَمْ أَبْرَأَتْ وَصَبَّابًا لِلْمُسْرِ رَاحَتُهُ
وَقَدْ مَتَكَ جَمِيعُ الْأَنْبِيَاءِ بِهَا
حَاشَا أَنْ يُحْرِمَ الرَّاجِي مَكَارِمَهُ
يَا نَفْسُ لَا تَقْطِئِي مِنْ زَلَّةٍ عَظُمَتْ
لَعَلَّ رَحْمَةَ رَبِّي حَيْثُ يَقْسِمُهَا

حَدِّ فَيُعْرِبُ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمِهِ
أَحْيَى اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرَّيِّمِ
وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَبِمْ
أَبَرَّ فِي قَوْلٍ لَامِنُهُ وَلَا نَعَمِ
لِكُلِّ هَوَلٍ مِنَ الْأَهْوَالِ مُقْتَحِمِ
وَلَمْ يُدَاوِهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمِ
غُرْفَاتِ الْبَحْرِ أَوْ شَفَا مِنَ الدِّيمِ
فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمِ
وَاحْكُمْ بِمَا شِئْتَ مَدْحًا فِيهِ وَاحْتِكُمِ
وَانْسُبْ إِلَى قَدْرِهِ مَا شِئْتَ مِنْ عِظَمِ
وَأَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمْ
فَإِنَّمَا تَصَلَّتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمْ
يُظْهِرُنَ أَنْوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ
وَاطْلَقَتْ أَرْبَابًا مِنْ رَبْقَةِ اللَّعَمِ
وَالرُّسُلِ تَقْدِيمٌ مَخْدُومٍ عَلَى خَدَمِ
أَوْ يَرْجِعُ الْجَارُ مِنْهُ غَيْرَ مُحْتَرَمِ
إِنَّ الْكَبَائِرَ فِي الْفُضْرَانِ كَاللَّعَمِ
تَأْتِي عَلَى حَسْبِ الْعِصْيَانِ فِي الْقِسَمِ

چون دامن دولت سید الکونین (۴۴۸) محکم گرفته ام و نظر بر شفاعت رسول الثقلین
علیه و علی آله الصلوٰة والسلام انداخته شسته ام رجا به خطاست که به سرعت مرادات عاجله

له دیم" و انسب الی ذاته ما شئت من عظیم
کالنهر بر فی ترف و البدر فی شرف و البحر فی کرم

بدست آمدم و از شدت احوال آجله رستگار کردم این شاء الله تعالی چه بینم آن ظلمت شب بنمای
 کرده ام پیدا اگر چه آن در سیاه است اما جمال با کمال نبوی شیرین تر از شهید و درخشنده تر از
 ماه است اگر چه دریں دارکاری که منظور نظر کردگار باید به وقوع نه پیوسته اما در آن دار
 که دارالقرار است حسن شفاعت احمدی منظور گشته صلی الله علیه و علی آله و اصحابه و سلم
 و بارک اگر خساره گناهان نامه تباه کرده اما نطف مصطفوی عذرخواه کرده دولت بیدار ازان
 روز شمول فرموده که داخل امت رسول مقبول نموده علیه و علی آله و اصحابه الصلوٰة والسلام
 انواع مراحم از آوان خرد سالی ازان شهنشاه کشور رسالت مشاهده نموده ام اصناف الطاف در
 وقت مضایق ازان صاحب لولاک بظهور پیوسته هنوز به شعور کامل حضور نه داشتم و اغلب که از
 شش سال بالانه شده بودم که در مقام سعادت آغاز دولت انجام به ملازمت آن سرور علیه و
 علی آله الصلوٰة والسلام مشرف اندوز گردیده بودم و عنایات به موافق آن عمر دریافته و در نشاط
 عمر جوانی که بسی و دو سالگی بودم نیز در واقع به جمال جهان آرای شمس فلک حقیقت بدر دشت
 طریقت زینت ده مندر رسالت آفتاب صبح قیامت در فرید انبیاء نجم و حیدر اصفیاء احمد مجتبی
 محمد مصطفی صلی الله تعالی و علی آله و سلم در دارالسرور برهانپور مشرف گردیدم و عنایات کثیره
 به حال خود دیدم از جمله مکالمات طیبه که به خاطر به وجه احسن مضبوط است مذکور می نماید تا قبولیت
 احمد صدیق امام ربانی مجد الف ثانی رحمته الله علیه در حضرت رسالت خاتمت علیه و علی آله
 الصلوٰة والسلام جلوه گرا بباب تمکین که باریابان طلقه حق الیقین اندگردد، چون فقیر در اول
 ملازمت بدولت قدم بس مشرف گشته و از خود و ارسته بآن دولت بی نظیر پیوسته همان بیت
 در حق خود صادق فهمیده

۵

۱۵

۲۰

ماه من بشنو که امشب طرفه خوابی دیده ام   بر کف پائی تو گویا دیده را مالیده ام
 در عرض احوال خود بامید شناسائی بر زبان آورده انا من اولاد الشیخ الاحمد از آن طرف
 جواب به همین عبارت بلا تفاوت شرف نفاذ یافته شیخ احمد المجدد، قلت نعم - ازین
 گفتن منامات کثیره ممتاز گشته که تفصیل آن بآن مرتبه محفوظ خاطر نیست که در قید قلم آورده شود
 پگاه که بر خواسته از خلد منزل مبلغ صدر و پیه شخصی رسانیده در عین عسرت پسر نصیب شده و دیگر

له د - عاجله   له د - است

کارهای بسته هم زود به کثافتش تبدیل یافته (۴۴۹) چنانچه بشارت حصول این مقاصد هم در آن خواب دولت مآب به تصریح حاصل نموده، هر چند آن دیدن تنها بشارت نشاءتین و جمعیت کونین است اما باین همه باین عنایت هم ممتاز شده -

۵ و احوال چون از دیر روز که پانزدهم شهری قنده در روز جمعه در سال هزار و صد و سی و چهار اتفاق یافته عمر این عاصی دور از کار به چهل و هشت سال انجامیده و موی سپید در عین کِهالت احاطه نموده و انواع ضعف از سبب امراض تشاد افکار ضروریه آن قدر لحوق کرده که همان بیت خوابه حافظ مبین حال کثیر الاختلال است -

از وجود این قدر نام و نشان هست که نیست
ورنه از ضعف درین جا اثری هست که نیست

۱۰ و این همه عمر در معاصی خفیه و جلیه صرف گردیده پس رجاء دستگیری اکرم الانبیا علیه و علی آله و صحبه اجمعین حرمة تفضلات کریمانه او که در حق عصات به مرتبه اتم است اقوی به حصول پیوست -

۱۵ جز آستان توام در جهان پناهی نیست سر را بجز این در حواله گاه نیست
بلی کارخانه فضل و احسان حضرت رحمن تعالی شان با آن شفیع الانس و اجان به ریاست و دار مدار محبت که نشاء وجود و ایجاد است از او بر جا خیر القرون اوست و اکرم الامم اُمت
او منعم برای او حلال گشته که تا یوم القیام این دولت نصیب خاص و عام گشته و زمین برای او مسجد و ظهور شده که تا روز رستخیز این کرامت بر همه جمیع امت ظهور شده و حکم او شامل آفاق است و دعوت او محیط قاف تا قاف -

۲۰ حقیر دور از کار وقتی از اوقات در غلبات محبت آن سرور کائنات علیه و علی آله الصلوة والسلام چندین از ابیات در بحر ثنوی زیبا نکات گفته بود با وجودی که در میدان اشعار گاهی ابلق فکر نه تاخته اما چون در لغت بی اختیار برآمده هیچ نکته را مخالف اهل طبیعت

له ۲ - از وجود این قدر نام و نشان نیست که نیست
ورنه از ضعف درین جا اثری نیست که نیست

زیافتہ برای فائدہ عام داخل این کتاب می نماید تا سعادت تمام بدست آید۔

مثنوی (مؤلف مقامات معصومی)۔

الا ای ساکن میخانه هوش
همای نیک بختی بر سر تو
لقای دامن از ساقی دمی
کشا از قفل دل گنجینه راز
وجودش مظهر آیات لاریب
نبوت همدم از محبوبی او
فلک یک اطلسی از خوبی او
رُخ آئینه از نورش ضیاء یاب
دو عالم از قدوش گشته شاداب
نبوت یافتت جمع کرده
فرخنده جمال در روشن اقبال
هم ملک عجم از او سرافراز
نکبت بجهان ز کاکل او
امام هر دو عالم خواجہ دین
وجودش عالم ایجاد گشته
قبای دلبری بروی سزاوار
دو عالم در نگین مملکت او
نسیم باغ جنت از ظهورش
ز خوشش ملک دل آباد گردید
نه تنها نسخ بر انجیل کرده

بحرف دل نوازی گوش کن گوش
حریف فرد دست یاور تو
بعزبت گاہ مجنون بوی لیلی (کذا)
کلید فحمت آن شاه سرافراز
ز بودش گشته پیداعلم از غیب
رسالت بمنشین خوبی او
ملک هم طائف محبوبی او
صفاتر سینه اش از قرص مہتاب
بدو گردید روشن مہر و مہتاب
رسالت را بسبب الاشعاع کرده
بر تخت عرب نموده اجلال
دارد بشفا عیش نظر باز
فرخنده بہار حاصل او
محمّد سرور ارباب تمکین
نمودش حسن را بنیاد گشته
نباشد غیر دی شایان این کار
سموات العلّی (۴۵۰) در مسکات
از او یک پر تو حور و قصورش
عدم را باعث ایجاد گردید
ز نسخش لوح دل نسجیل کرده

۵

۱۰

۱۵

۲۰

۱۔ د۔ "رسالت .... خوبی او" ندارد
۲۔ نسخہ م میں یہ شعر "رُخ آئینہ از ...."
کے بعد نقل ہوا ہے۔ ۳۔ د۔ سرافراز
۴۔ م۔ آبادید

که بر تورات هم نسخش عیاں بود
 ز بور از نور اومی کرد اعلا
 هدایت با عنایت پیشه او
 کواکب را جالش تازگی داد
 ز نام هفت ایوان تاسر خاک
 احد اظهار نور خورشتن خواست
 به احمد جلوه نور احد بود
 ز لطفش گشت پیدا عالم جاں
 چو شور مقدش در عالم افتاد
 باتش شد نمایان خصلت آب
 ز قهر عزتش گشته نمودار
 ز رفعت سرنگون شد تخت ابلیس
 ریاض باغ جنت طلعت او
 ز زلفش شب شده هنگامه اموز
 نقابش می کند شب را نمودار
 بیوسف نشان از جامش رسیده
 سواد طره از "والیل" دریاب
 وجودش رحمت آفاق گشته
 بیکدم در گذشته از ته و فوق
 در آن جا جلوه از حسن خدا دید
 بهشتی خلد را بعد از لقادید
 ز حسن لم یزل آگاه گشته

ز آل و صحب او آن جانهاں بود
 که فرقان می کند هنگامه اتمام
 شفاعت برترین اندیشه او
 بهر دم بلند آوازگی داد
 منور شد ز نور احمد پاک
 بهیم بندگی احمد بیار است
 ولیکن بنده احمد اد احد بود
 ز امرش گشت پنهان شور شیطان
 ز غم ایوان کسری از هم افتاد
 بحوساں یک یک گشته بیتاب
 بآب کافران خاصیت نار
 بر آمد غفلت تبیح و تقدیس
 گل فردوس اعلی طلعت او^۵
 صفا از چهره اش دارد سر روز
 ظهورش می نماید روز اظهار
 در بخش حسن زان نشان چکیده (کذا)
 بیاض غره اش "والشمس" دریاب
 مرض دل به از تریاق گشته
 نکرده سدره را نظاره شوق
 کلام لم یزل پس شاد بشنید
 قصور و حور آن را نور بخشید
 .....^۶

له م - ز قهرش   ۵ "گل" ..... طلعت او" نسخه "و" ندارد

۳ در نسخه "و" بجای مصراع ثانی بیاض است و نسخه "م" ندارد

بعلم جمله اشیا گشته ممتاز
همه کارش زامت یاد ده بود
که تاباید نوید رستگاری
شفاعت را بجای برد درکار
به وحی آسمان آورده پیغام
دلش از نور حکمت مخزن غیب
ز بلبل تا بگل هنگامه انداخت
بلاله هم سواد حسامه انداخت

۵
الهیای ملکات را غفار بحق آن نبی کریم که بدو نام خود سرفراز نمودی و بر دوش
رحیم در کلام واجب الاحترام یادش نمودی جرم این آواره دل داده بی چاره از کار مانده را غفر
۱۰ فرما و در نشاتین او را نشاء محبت عطا نما دنیا و ادرا دمساز عنایت سابقه گردان و علمی او
را هم راز اهل علین که در علم واجبی علماء را بخین اند فرما چه کند باین کوتاه دستی (۴۵۱)
همتی بخشیدی که بر هیچ کی نمی گراید و هر نعمتی که اندازه می نماید تمنای مزید با مسید وار
نام زد فرماید سه

نه دنیا خواه هم دنی دار عقبی ترا خواه هم ترا باری تعالی
۱۵ ترا چوں یافتم از خود چه گویم این همه طلب که به معروض شد نیز نزد پیغمبران اولی الالباب
شاه راهی است جانب کریم و هاب چه انبیاء برگزیده علیهم السلام و اولیاء خدا رسیده
علیهم الرضوان طلب حوائج کونین از رَبِّ الْمَشْرِقَيْنِ وَالْمَغْرِبَيْنِ نموده باقصای مطالب
خود رسیده اند رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مَلَكًا لَا يَذْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ
الْوَهَّابُ یکی از این ادعیه مقبول است و حال آنکه این طلب از تصور در ملک مطلب اعلی که
۲۰ مطالب مولی است جل و علی به مشام جان نه رسانیده اگر کردی از تصور به کرد و دامن اعلی
به مطلب می دوید به کرامت و آن له عندنا الزلفی و حسن صاب ممتاز می فرمود پس با وجود
نگرانی قلب جانب مطلوب بی همتا اگر از راه عجز بشریت که ذاتی اوست طلب حوائج کونین
که به تصدق و توسل نبی المحرین و امام القبلیین صلی الله علیه و علی آله و صحبه وسلم و بارک

نموده آید نزد کمالان ارباب قلوب دارند صوفیه خام قبول دارند یا نه مطلب بحر بر کمال است
 و ضعف بر استقبال فلاکت تعب معیشت برداشته و افلاس گریبان حلاوت پاره ساخته
 بتو فریاد دارم یا محسن بسویت داد دارم یا محسن

صلی الله تعالی علیه وعلی آله وسلم و حسن خاتمه از برکت بنی فاطمه مسئّل که محبت اهل بیت
 را بر خیریت خاتمه مدخلت تمام است ۵

الهی بحق بنی فاطمه که بر قول ایماں کنی خاتمه

اگر دعوتم رد کنی و رد قبول من دست دامن آل رسول

رضوان خدا بر صحابه گنجینه کشای من قرابه فی الحدیث مثل اهل بیتی کمثل سفینه

نوح من ركبها نجا ومن تخلف عنها هلك - و فی الحدیث اصحابی كالنجوم فبايهم

اقتدیتم اهتدیتم اهتدیتم حضرت حق سبحانه به برکت اهل بیت نجات کرامت فرماید ۱۰

و بحرمت صحابه از گرداب ظلمات بر آورده به شاهراه هدایت که صراط مستقیم است به رساند

اِنَّهٗ قَرِیْبٌ مُّجِیْبٌ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّتِ عَمَّا یَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَی الْمُرْسَلِیْنَ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ -

و چون تاریخ اختتام این مقامات قدسی زکات که مسمی به "مفتاح اهل السعادات"

به گوش هوش از سر دش غیب با غنچه عدن می رسد اگر این فوا که ریاضی به بهین نام خوانند می ۱۵

شاید و هر کدام از آن دو نام بین سال ابتداء و وسط اوست، چنانچه در مواضع آنها به تفصیل

مذکور گشته والا با سماء کثیره ممتاز است چنانچه در خطبه کتاب به بشارت قطب الاقطاب

حضرت ایشان رحمته الله تعالی مرقوم گشته این همه از برکت معصومی به ظهور پیوسته و زکات قیومی

هر جا نشسته - والحمد لله رب العالمین، قد حصل الفراغ من تصنیف هذا الكتاب

الذی هو لب الالباب -

(ترقیمه کاتب) تمام شد بتاریخ بست و چهارم شهر جمادی الاول ۱۲۹۲ هجری بمقام مدینه منوره -

له د- مثل ..... هلك " ندارد

م - "ترقیمه کاتب" یاد نشده است

فہرست مندرجات

مقدمہ

۱۵

مفتاح اول: ذکر شجرات مشائخ نقشبندیہ، قادریہ و چشتیہ و بیان حدیث مسلسل بالاولیت بابیان معارف و مکاشفات حضرت مجدد الف ثانی کہ حضرت ایشاں در مکتوبات خویش تحریر فرمود

۲۵

مفتاح دوم: بیان ولادت صوری حضرت ایشاں و بدایت حال آنحضرت از تحصیل علومہ دینی تا رسیدن بہ مرتبہ کمال و اکمال تا ایام وصال حضرت مجدد الف ثانی

۵۱

مفتاح سوم: بیان بعضی از اہل مقالات بزرگ و مراتب کہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ ایشاں را بہ محض فضل و کرم بآں اختصاص بخشید و نائب اتم حضرت مجدد الف ثانی گردانیدہ

۹۳

مفتاح چہارم: بیان عادات و عبادات حضرت ایشاں و بیان تاویلات بعضی سورو آیات قرآنی

۱۲۹

۱۸۱

مفتاح پنجم: بیان تصرفات و ملفوظات حضرت ایشاں

مفتاح ششم: بیان انتقال حضرت ایشاں ازیں جہان بہ فرادیس آں جہاں !

۲۲۷

مدحت روضہ منورہ ایشاں

۲۶۱

مفتاح ہفتم: ذکر بعض از احوال ابناء کرام حضرت ایشاں

۲۶۳

کنز ۱۔ احوال حضرت شیخ محمد صعب اللہ

۲۹۱

کنز ۲۔ احوال حضرت حجۃ اللہ محمد نقشبند ثانی

۳۱۱

کنز ۳۔ احوال حضرت مروج الشریعت خواجہ محمد عبید اللہ

۳۲۵

کنز ۴۔ احوال حضرت خواجہ محمد اشرف

۳۳۴

کنز ۵۔ احوال حضرت خواجہ محمد سیف الدین

۳۵۰

کنز ۶۔ احوال حضرت شیخ محمد صدیق

۳۵۹

مفتاح ہشتم: ذکر بعض اقربای عظام حضرت ایشاں

۳۶۲

کنز ۱۔ احوال شیخ محمد فضل اللہ

۴۰۱

کنز ۲۔ احوال شیخ عبداللطیف

۴۰۵

کنز ۳۔ احوال مولوی شیخ محمد فرخ

۴۰۸

کنز ۴۔ احوال شیخ عبدالاحد وحدت شاہ گل

۴۱۷

کنز ۵۔ احوال شیخ خلیل اللہ

۴۲۱

مفتاح نہم: ذکر بعضی خلفائے عالی مقام حضرت ایشاں

۴۲۴

کنز ۱۔ ذکر خواجہ محمد حنیف کابلی

۴۳۲

کنز ۲۔ احوال خواجہ محمد صدیق پشاور

۴۳۸

کنز ۳۔ احوال مرزا امان اللہ برہانپوری

۴۴۸

کنز ۴۔ احوال شیخ ابوالمظفر برہانپوری

۴۵۰

کنز ۵۔ احوال شیخ محمد علیم جلال آبادی

۴۵۲

کنز ۶۔ احوال شیخ محمد باقر لاہوری

۴۵۶

کنز ۷۔ احوال مرزا عبید اللہ بیگ داراشکوہی

۴۵۸

کنز ۸۔ احوال ملا حسن علی پشاور

۴۵۹

کنز ۹۔ احوال ملا موسیٰ بھٹی کوئی

۴۶۲

کنز ۱۰۔ احوال ملا بدر الدین سلطانپوری

۴۶۴

کنز ۱۱۔ احوال حافظ عبدالکریم توبانی

۴۶۵

کنز ۱۲۔ احوال شیخ بایزید سہارنپوری

۴۶۷

کنز ۱۳۔ احوال حاجی حبیب اللہ حصار بخاری

- کنز ۱۴۔ احوال شیخ محمد مراد شامی ۴۶۹
- کنز ۱۵۔ احوال مخدوم آدم ٹھٹھوی ۴۷۱
- کنز ۱۶۔ احوال سید یوسف گردیزی ملتانی ۴۷۳
- کنز ۱۷۔ احوال میر سید شرف الدین حسین لاہوری ۴۷۵
- کنز ۱۸۔ احوال شیخ انور نورسرای ۴۷۷
- کنز ۱۹۔ احوال شیخ حسین منصور جالندھری ۴۷۸
- کنز ۲۰۔ احوال اخوند سجادول سرہندی ۴۸۰
- کنز ۲۱۔ احوال میر رفعت بیگ گردزدار ۴۸۲
- کنز ۲۲۔ احوال شیخ پیر دہلوی ۴۸۴
- کنز ۲۳۔ احوال شاہ حسین عشاق اورنگ آبادی ۴۸۵
- کنز ۲۴۔ احوال خواجہ عبدالصمد کابلی ۴۸۷
- کنز ۲۵۔ احوال شیخ عبدالکریم کابلی ۴۸۸
- کنز ۲۶۔ احوال شیخ قاسم کابلی ۴۸۹
- کنز ۲۷۔ احوال ملا محمد امین حافظ آبادی ۴۹۰
- کنز ۲۸۔ احوال شیخ عطاء اللہ سورتی ۴۹۱
- کنز ۲۹۔ احوال شیخ نور محمد سورتی ۴۹۲
- کنز ۳۰۔ احوال حافظ محسن سیالکوٹی ۴۹۳

ذیل

- ۴۹۶ احوال حافظ محمد شریف لاہوری
- ۴۹۵ حاجی امان اللہ لاہوری
- ۴۹۶ شیخ محمد فاروق لاہوری
- ۴۹۶ شیخ محمد عارف لاہوری

۴۹۷	مولانا محمد امین بخاری ثم پشاورى
۴۹۷	حاجى سليم بلخى
۴۹۸	حاجى محمد عاثر بخارى
۴۹۸	حافظ صادق كابلى
۴۹۸	نذربىگ سمرقندى
۴۹۹	مير غضنفر داراشكوهى
۴۹۹	مولانا محمد جان ورسكى
۵۰۰	خاندان مير عماد الحسينى
۵۰۱	خواجه محمد شريف بخارى وخواجه عبداللطيف
۵۰۱	صوفى پاينده محمد كابلى و ملا پاينده محمد كابلى
۵۰۲	صوفى عبدالروف كابلى، مير ماه عرب، صوفى سعد الله كابلى
۵۰۲	مياں شيخ عبدالخالق
۵۰۵	شيخ يار محمد ملقب به خدا پرست خان
۵۰۵	قل احمد ترك
۵۰۶	سلاطين و امراء از مریدان حضرت خواجه محمد معصوم
۵۰۶	اورنگ زيب
۵۰۷	شهراده هاى اورنگ زيب
۵۰۸	فرخ سير
۵۰۹	نواب مكرم خان
۵۱۰	ديگر امراء
۵۱۲	خاتمه حسنہ
۵۲۶	مدح سيد الانبيا ﷺ

Maqāmāt -i- Ma'sūmi

Life, works and Teachings of a prominent sufi
and reviver of seventeenth century,
Khawaja Muhammad Ma'sum Sirhindi
(c. 1007 - 1079 a.h. /1599 - 1668 a.d.)

By

Mir Sofr Ahmed Mas'umi

Vol. (III)
Text edited by

Muhammad Iqbal Mujaddidi

2004

Zia-Ul-Quran Publications
Lahore, Karachi, Pakistan

